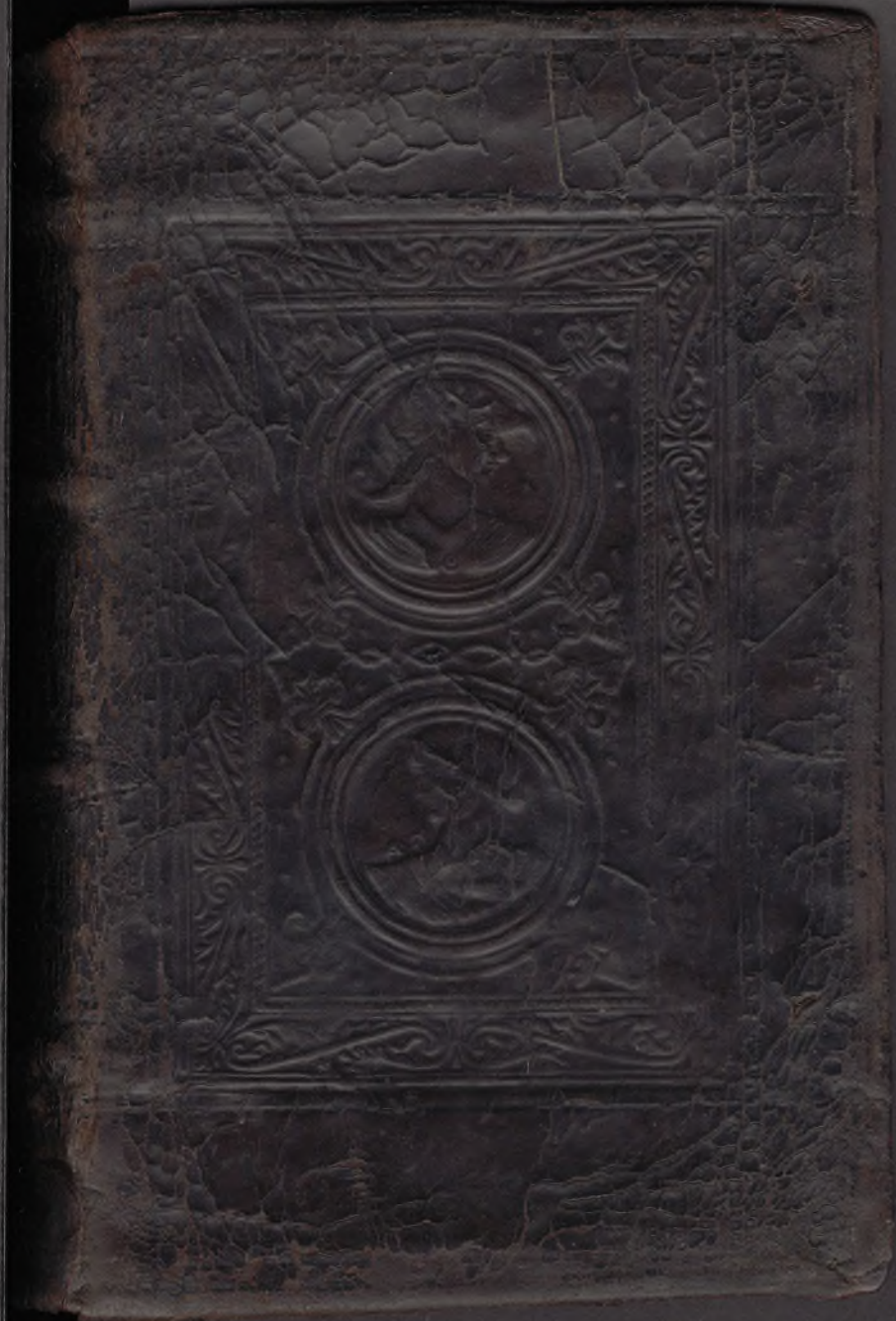
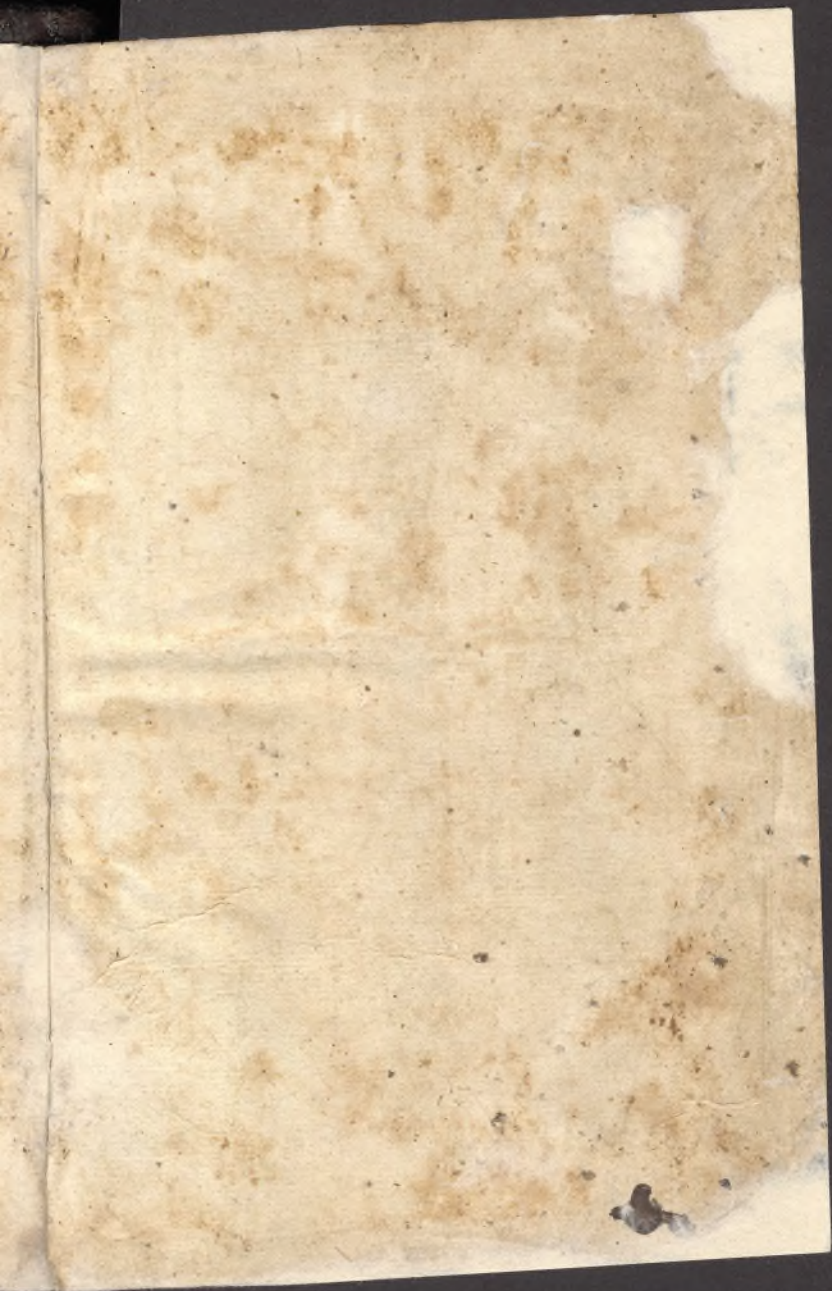

Summi Pontificis Sixti Quinti
Illustri Principi de Medici
1555

WIMBP
Opole

I

345 st

a

5

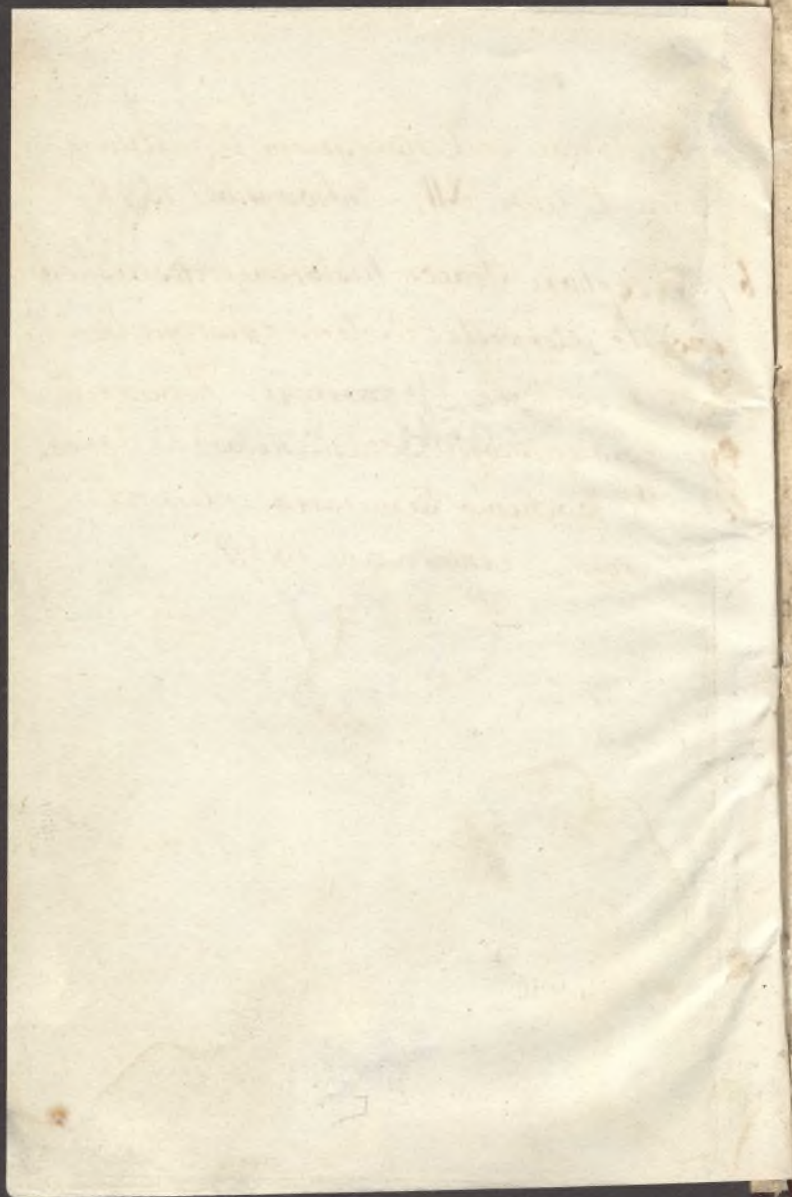
Th. XIV. 8

Coast 15.7.

K-15/71

Historiae ecclesiae, quam tripartitam
vocant libri XII, Antwerpiae 1548.

6, Eusebii Graeci historiae ecclesiasticae
incerto interprete. Victoris Episcopi libri III.
(de persecutione Vandalica) Theodoriti
Cyrensis episcopi ecclesiasticae historiae
libri V. Joachimo Camerario interprete.
Antwerpiae. (Inq. an No. 12.)

HISTORIAE
Ecclesiasticae

QVAM TRIPARTITAM

VOCANT LIBRI XII.

Cuilibet Historiae annum à Christo nato
margini adiecimus.

~~TOMVS II.~~

*S. Gellij Historiam
diana unitatis pastor*

Respira finem

*S. Gellij Historiam
Comendatoris 1576*

K. Zygra

Johannes Gellij

lot Gellij

ex dona Godo

fron

DEUTERON. XXXII.

Memento dierum antiquorum, cogita genera-
tiones singulas: interroga patrem tuum, & an-
nuntiabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi.

ANTVERPIÆ,
In ædibus Ioannis Steelfii.

CASSIODORI SENATO

RIS, SERVI DEI IN HISTORIAM ECCLESIA
sticam, quam Tripartitam vocant, ex tribus Græcis au-
toribus, Sozomeno, Socrate, & Theodoro, per Epipha-
nium Scholasticum versis, excerptam, & in compedium
a se redactam, PRAEFATIO.

Theodoret⁹
Sozomen⁹
Socrates
Epiphanius
Scholastic⁹
interpre.

A Constan-
tino vsq; ad
Theodosiū
iuniorem.

Vtiliter nimis in capite libri praefatio ponitur, ubi fu-
turi operis qualitas indicatur. Quid enim commo-
dius q̄ prius per eam aliquid discere, ne dictio possit
inopinata confundere? Hanc igitur historiam eccle-
siasticam, quæ cunctis Christianis valde necessaria compro-
batur, à tribus Græcis autoribus mirabiliter constat esse cō-
scriptam: vno scilicet Theodoro, venerabili episcopo, &
duobus disertissimis viris, Sozomeno & Socrate, quos nos
per Epiphanium Scholasticum Latino condentes eloquio,
necessarium duximus eorū dicta deflorata in vnius stili tra-
ctum (domino iuuante) perducere, & de tribus autoribus
vnam facere dictionem. Sciendum planè quod praedicti scri-
ptores à temporibus diuæ memoriæ principis CONSTAN-
TINI vsq; ad Augustæ recordationis THEODOSII iu-
nioris quæ sunt gesta, digesserint. Nos autem eorum relectis
operibus, & vnumquemque cauta mente tractantes, cognouimus,
non æqualiter omnes de vnaquaq; re luculenter ac
subtiliter explanasse, sed modo hunc, modo alterum aliam
partem melius expedisse. Et ideo iudicauimus de singulis di-
ctorum deflorata colligere, & cum autoris sui nomine in
ordinem collocare. Legat ergo intrepidus qui ad hæc opus-
cula (domino donante) peruenierit, multum utilitatis atque
notitiæ lucraturus, si quæ posita sunt per hos duodecim li-
bros, memoriæ suæ sollicita mente condiderit. Præterea ne
quempiā res indistincta turbaret, per vniuersum textum
huius operis titulos cognoscat appositos: vt suis lo-
cis exigere possit, quod sub numero com-
petenti praedictum esse co-
gnoscat.

HISTO,

Historiæ Ecclesi- ASTICAE, QVAM TRI-

PARTITAM VOCANT, EX TRIBVS GRAE-
cis autoribus, Sozomeno, Socrate, & Theodorito,
ab Epiphaniô Scholastico versis, per Cassiodo-
rum Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER PRIMVS.

SOZOMENI PRÆFATIO AD THEO-
dosium Augustum.

Allocutio Sozomeni ad Theodosium Imperatorem.

GAPVT PRIMVM.

Iunt antiquis principibus diligenti-
tæ studiū fuisse, vt eis amatores qui-
dem ornamētorum, purpuram atq;
coronam, & his similia præpararēt:
librorū verò habentes intētionem,
circa fabulas quasdā occupati con-
scriptiones agerēt, quæ audientium
corda mulcerent. Porro bella sectan-
tes, vt sagittam opportune dirigerēt, bestiā prosterne-
rent, lanceā bene iacularentur, aut equū decenter ascē-
derent. †Præstabantur enim singuli regalibus eorum
studentes rebus illis quæ forent gratissima dominantī.
Alius itaq; lapides pretiosos difficile cōpertos offere-
bat: alter tincturā purpuræ clariorē: plurimi Poēntata
aut diuersas cōscriptiones insinuabant: alius bona cin-
gula, aut optimū armorum pādebant vsum. Maxima
verò & Imperialis putabatur huius popularis virtus
pars illa, ad quā tunc amātis intētio declinabat. De
pietate autē (quæ est verus Imperii ornatus) nulli stu-
diose quodammodo sermo fuit. Sed tu potentissime
THEODOSI (vt cōplexiue dicam) cunctam supera-
sti (deo iuuante) virtutē. Purpura siquidem & corona
qua videris propter inspiciētes (quā est maiestatis si-
gnum) circūdari, pietatē tibi & clementiā intrinsecus

In exemplari
scripto erat
Salam Her-
mia Sozo-
meni.

Alijs præ-
sentabatur.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Historici

semper enutriunt. Vnde conscriptores & Præfecti, ac reliqui subiectorum, circa te tuosq; laborât actus. Decertator autem positus iudexq; librorum, non came rato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis, sed perfecte metiris vtrunque, sermonē proprium aptans causæ, figuram quoque dictionis, & partes, & ordinem, & congruentiam, & eloquium, & compositionem, & collectiones, & sensum, & historiam profunde discutiens. Compensas autem recitantibus & tuo iudicio & fauoribus opportunis: necnō aureis imaginibus, & positione simulachrorum, & donis, & honoribus vniuersis. Qualem verò te circa recitantes præbes, tales dudum fuerunt iudices Cretes circa dulciloquum Homerum, aut Aleuas circa Simonidem, aut Dionysius Siciliæ tyrānus circa Platonem Socratis discipulum, aut Philippus Macedo circa Theopompum historiographum, aut Seuerus Cæsar circa Oppianum, qui metris pisciū genera & naturas captionemq; narrauit. Cretes siquidem mille nomismata carmini compensantes Homérico, & tantamquam de excellentissima largitate gloriantes, in publica statua munera conscripserunt. Aleuas autē, & Dionysius, & Philippus, nequaquam animo parciores fuere Cretēsis, de superba se republica philosophiaq; iactantibus, qui velociter illorum statuam imitari poterāt, nisi opere fuissent minores in munere. Seuerus

Oppiani singulos versus Seuerus Cæs. singulis aureis remunerauit.

autem pro metrico poemate per versum vno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate mīraculū, vt aurea carmina Oppiani hætenus apud plurimos nōminentur. Hæc dona fuerunt olim amantiū literas & doctrinam. Tu verò potētissime principū, nullo priorum excellentia minor inueniris, largitatus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris non incongrue talia facere. Nam cum omnes virtutibus euiceris, studiose ad incrementum semper quæ tua sunt euehis: quoniam historiam rerum olim gestarum apud Romanos & Græcos integerrime cognouisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis &

Theodosii virtutes.

corpo

corpore, subiectorumq; negotia disceptare, iudicare simul & agere modo seorsum, modo cōmuniter quæ sunt agenda consyderare, noctibus libris incumbere. Fertur autem tibi ad eorum scientiam ministrare cano delabrum arte mechanica factum, & sponte fundens oleum in lucernam, vt nullus circa regalia constitutus, in laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ vim faciat, somno repugnans. Sic equidem clemens & m̃a suetus circa proximos & circa omnes existis, cœlestē regem tuum imitando patronum, cui gratum est iustos & iniustos pluere, & solem facere oriri, & alia simul inuidia recedente largiri. Per multam verò doctrinam audio te etiam lapidum scire naturas, potestatesq; radicum, effectusq; curarum, non minus Salomone David filio, magis autem potiore virtutibus, Ille siquidem factus libidinis seruus, pietatem non custodiuit ad terminum, quæ illi causa fuerat honorum & sapientiæ. Tu verò (ô potentissime) negligentia obliuiscens rationem; videris non solum hominibus iuste, sed etiam corporis & animæ passionibus imperare. Si autem oportet & hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi desideria superare, & neq; poma dulcia, neque aliud quicquam speciosum appetere, nisi quantum ad tactum conuenit, & solummodo sapor congruerit: primo tamen benedicere omnium creatorem. Sitim verò, æstum, & frigus ferre consuetus, quotidianis exercitationibus iam ipsam continentia putaris habere naturam, Dudum siquidem in Ponto ciuitatem Heracleam ab Hercule nominatam videre festinans, & laborantem longo tempore subleuare, in æstatis ardore per Bithyniam faciebas iter. Sole verò circa diem medium vehementer vrente, videns te quidam iter agētem sudore multo, simul & puluere squa lentem, quasi præstaturus occurrens oblulit tibi poculum valde perspicuum, & velut radiis emicans suauissimū quendam in id potum mittens, & aquam frigidam superfundens. Tu verò (ô potētissime) sumēs, laudasti quidem pro sua magnanimitate virū, & largi

Heraclea

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Idumæus esset genere paterno, Arabs autem à matre, commissæ est ei gens Iudæorum à Senatu Romano & Cæsare simul Augusto. Sed quidam etiam aliorum Prophetarum clare CHRISTI generationem prædica- uerunt, & illum sacrum ineffabilemque conceptum, & matrem post partum virginem permanentem & ge- nus & patriam: alii verò passionem, & resurrectionē à mortuis, & ascensionem in cœlos, & euentum singu- larum præsignauerunt rerum. Sed hæc quidem eos non ignorasse scire poterit, qui sacris literis incumbit. Iosephus autē Matathix filius atque sacerdos, vir apud Iudæos nobilissimus, necnon & apud Romanos, di- gnissimus erit testis de veritate CHRISTI. Vocare namque eum virum non audet, tanquam factorem insi- gnium operum magistrumque sermonum veracium: CHRISTVM verò aperte nominat, & poenæ crucis adiudicatum, & tertia die apparuisse viuum, & alia infinita miracula de eo à Prophetis sanctis non igno- rat esse prædicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos atque Iudæos, & in eius permanere dilec- ctione atque gentem ab eo nominatam nequaquam des- fecisse testatur. Et mihi videtur quoniam hæc referēs, quasi clamare videtur, operibus deum esse Christum, rerum quippe miraculis obstupescens. Cū autem hoc dixisset, etiam ipse medius transcurrit, in nullo ta- men contradicens credentibus in eum, potiusque con- sentiens. Hæc autem cogitanti mihi, digne mirabile visum est, Hebræos etiā ante alios homines ad Chris- tianitatem non potuisse conuerti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quæ in Christo erāt vētura prædixerint, nō tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci namque quī videban- tur eruditiores, præcipue huiusmodi prophetias intel- lexerunt plerunque metricas existentes, & disertiori- bus verbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mi- hi videtur, supernæ prouidentix, vt ad cōcordiam fu- turorum non solum propriis prophetiæ ventura com- mitterentur, sed etiā ex parte gentilibus: veluti si quis melos

Iosephus

Iose. antiq.
lib. 18. cap. 6

Græci.

melodiæ compositor, propter vtilitatem peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas quæ sunt, alias adiiciat. Hebræi siquidem pluribus & manifestioribus prophetiis vtentes, in præsentia Christi minores sunt inuenti quàm Græci. Sed neq; hoc extrarationem videbitur, cur & aliis gentibus tantū ecclesiæ crediderit. Primum quidem, quoniam deo gratum est, ex miraculis nasci mutatiōes in diuinis maximisq; negotiis. Deinde quia non fortuitis virtutibus præsum eius ab initio disperata reperitur esse religio. Nā licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neq; verbis aut probationibus philosophicis vterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis, sed exuti substantiis, & bona propria contemnentes atq; nudati, & velut in aliis corporibus plurima pessimaq; tormenta suscipientes, & neq; ciuitatum populis submissi, neq; iudicum blandimētis illecti, neq; terroribus forte deterriti, clarum fecerunt vniuersis, quoniam pro maximis præmiis huiusmodi certamina sustinerent. Quæ propter neq; suasiōe verborū opus erat, dū per domos & ciuitates ad credendum res ipsæ compellerent, quæ nequaquam primitus videbantur auditæ.

Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegit.

CAP. III.

Tanta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita vt prior religio & leges patriæ spernerentur, crudele nimis erat Calydonium quidē aprum & Marathoniū taurum, & alia similia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari studio, vt multi Græcorum, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habētes ingenium: me verò vim meæ non inferre naturæ, & historiæ Ecclesiasticæ gesta enarrare. Reor enim quoniam argumento rei huius nō ab hominibus instituto, conscriptor quoq; inopinabiliter apparebit nō inops Deo. Nisus sum etenim primo quidē hoc opus ab ori

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Alexander
magnus.

tate principali post paululum cumulasti: sed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus & beatificantibus qui esset bibiturus, id rursus ei poculum reddidisti, præcipiens ut quo vellet vteretur eo. Vnde mihi videtur iuste tuis virtutibus superatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis qui opera illius mirantur, quia ei dum per inaquosa loca properaret cum Macedonibus, diligēs quidam miles aquam inueniens, hausit, & in galea obtulit ei, ille vero non bibit, sed corpus infudit. Ut ergo absolute dicatur, oīm priorum principū principiorē (si dici fas est) te vocare debemus secundum Homerū. Alios etenim reges nihil dignū habuisse cōperimus: alios autē vnā aut duabus rebus ornasse imperium. Tu autē (ō serene) omnes simul virtutes amplectens, vniuersos dinosceris euicisse pietate, clementia, fortitudine, castitate, iustitia, largitate, atq; magnanimitate, dignitati Imperiali cōueniente. Sine sanguine autem & purum à cæde, super omniū prīscorum, tuū cuncti gloriantur imperium. Res studiosas cum delectatione subiectos præcipis edoceri, fauoremq; & reuerentiam circa tuū amorē & communem vtilitatem cunctos ostendere. Quapropter horū omnium causa necessarium videtur mihi, ecclesiasticam historiam conscribenti, te primis alloqui. Cui namq; hoc potius adscribam, multorū ac venerabilium virtutes utiq; narraturus, & ea quæ circa catholicā ecclesiam prouenerūt, vel per quantas ipsa transiens tempestates, ad tuos parentumq; tuorū portus accesserit. Age nunc omnia sciens, omnemq; virtutem habens, & præcipue pietatem, quam principū esse sapientiæ sermo diuinus docet, suscipe à me hanc scripturam, & libenter examina, tuæq; integritatis adiectiones & detractiones adhibens, tuis eā laboribus purga. Indubitāter enim quodcunq; tibi placuerit, vtile legentibus clarumq; videbitur: nec quilibet reprehender, quod tu probaueris. Procedit autē mea conscriptio à tertio Consulatu Crispi & Constantini Cæsariū vsq; ad septimū decimū tuū, vsumq; est mihi bene

bene se habere in nouem decisiones opus omne diuideri. Continebit autē primus & secundus Tomus ea quæ sub principe Constantino ecclesiæ prouenerunt. Tertius autem & quartus, ea quæ sub eius filiis. Quintus & sextus, quæ sub Iuliano cōsobrino filiorū maximi Constantini, & Iouiniano, necnō Valentiniano & Valente gesta noscūtur. Septimus autē & octauus nobis aperiet Tomus, quæ sub Gratiano & Valentiniano fratribus acta sunt vsq; ad tēpora Imperii iucundissimi aui tui Theodosii, quando scilicet vester (clementissime principum) sacratissimus pater Arcadius paterno succedens Imperio, vnā cū piissimō patruo tuo Honorio Romanū orbē gubernare sortitus est. Nonū verō librū Christiano ac venerabili vestro apici dedi caui, quē deus sempiternæ custodiat magnanimitate inconuertibili hostibus præualem, & habentem sub pedibus, vnīuersos, & ad filiorum filios pium Imperium dirigentem, annuente Christo, Cum quo deo patri gloria vnā cum sancto spiritu in secula seculorum. Amen.

Cur Gentiles facilius quā Hebræi fidem Christi perceperint.

CAP. II.

Cogitatio aliquādo mihi prouenit, cur putas aliis quidem hominibus velocior fuit circa domini verbum fides, Hebræi autem incredibiles, cum ab initio diuina mandata perceperint etiā de Christi præsentia, & quomodo hæc forent implenda, antequā fierent didicerint per Prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis & circumcisionis existens, inspector & conuiua filii dei esse promeruit. Isaac eius filius, imitatione sacrificii honoratus est, typo crucis a patre vinctus & oblatus altari, sicut contigit & in CHRISTI fieri passione, vt aiunt qui scripturas sacras integerrime collegerunt. Iacob autem expectatio nem gentium in eo nunc existentem, necnon & tempus quo venit, prænuntiavit, vbi ait tunc deficere duces Hebræorum ex genere Iudæ principis tribus eius. Significabat autem principatum Herodis, qui cū

Tomino
uē operis,

Hebræi

Abraham

Gen. 18. 2

Isaac,

Gen. 22. b

Iacob

Gen. 49.

Herodes.

LL 4

Idumæus

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Idumæus esset genere paterno, Arabs autem à matre, commissæ est ei gens Iudæorum à Senatu Romano & Cæsare simul Augusto. Sed quidam etiam aliorum Prophetarum clare CHRISTI generationem prædicauerunt, & illum sacrum ineffabilemque conceptum, & matrem post partum virginem permanentem & genus & patriam: alii verò passionem, & resurrectionem à mortuis, & ascensionem in cœlos, & euentum singularum præsignauerunt rerum. Sed hæc quidem eos non ignorasse scire poterit, qui sacris literis incumbit. Iosephus autem Marathia filius atque sacerdos, vir apud Iudæos nobilissimus, necnon & apud Romanos, dignissimus erit testis de veritate CHRISTI. Vocare namque eum virum non audet, tanquam factorem insignium operum magistrumque sermonum veracium: CHRISTVM verò aperte nominat, & poenæ crucis adiudicatum, & tertia die apparuisse viuum, & alia infinita miracula de eo à Prophetis sanctis non ignorat esse prædicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos atque Iudæos, & in eius permanere dilectione atque gentem ab eo nominatam nequaquam defecisse testatur. Et mihi videtur quoniam hæc referens, quasi clamare videtur, operibus deum esse Christum, rerum quippe miraculis obstupescens. Cum autem hoc dixisset, etiam ipse medius transcurrit, in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiusque consentiens. Hæc autem cogitanti mihi, digne mirabile visum est, Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatem non potuisse conuerti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quæ in Christo erant ventura prædixerint, non tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci namque qui videbantur eruditiores, præcipue huiusmodi prophetias intellexerunt plerunque metricas existentes, & disertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mihi videtur, supernæ providentiæ, ut ad cōcordiam futurorum non solum propriis prophetiæ ventura committerentur, sed etiam ex parte gentilibus: veluti si quis melos

Iosephus

Iose. antiq.
lib.18.cap.6

Græci.

melodiæ compositor, propter vtilitatem peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas quæ sunt, alias adiiciat. Hebræi siquidem pluribus & manifestioribus prophetiis vtentes, in præsentia Christi minores sunt inuenti quàm Græci. Sed neq; hoc extrarationem videbitur, cur & aliis gentibus tantum ecclesiæ crediderit. Primum quidem, quoniam deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in diuinis maximisq; negotiis. Deinde quia non fortuitis virtutibus præsum eius ab initio desperata reperitur esse religio. Nam licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neq; verbis aut probationibus philosophicis vterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis, sed exuti substantiis, & bona propria contemnentes atq; nudati, & velut in aliis corporibus plurima pessimaq; tormenta suscipientes, & neq; ciuitatum populis submissi, neq; iudicum blandimentis illecti, neq; terroribus forte deterriti, clarum fecerunt vniuersis, quoniam pro maximis præmiis huiusmodi certamina sustinerent. Quæ propter neq; suasiõe verborum opus erat, dum per domos & ciuitates ad credendum res ipsæ compellerent, quæ nequaquam primitus videbantur auditæ.

Gentiles.

Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta colligerit.

CAP. III.

Tanta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita vt prior religio & leges patriæ spernerentur, crudele nimis erat Calydonium quidam aprum & Marathonium taurum, & alia similia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari studio, vt multi Græcorum, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habentes ingenium: me verò vim meæ non inferre naturæ, & historiæ Ecclesiasticæ gesta enarrare. Reor enim quoniam argumento rei huius non ab hominibus instituto, conscriptor quoq; inopinabiliter apparebit non inops Deo. Nisus sum etenim primo quidam hoc opus ab ori

HISTORIA ECCLESIAST.

Clemens Ale
xandrinus.
Egesippus
Aphrican⁹.
Eusebius
Cæsariensis

gine mundi digerere: sed considerans quoniam & alii id fecerunt vsq; ad tempus suū, id est, Clemens & Egesippus viri sapientissimi, successionem sequentes Apostolorum, Aphricanusq; conscriptor, & Eusebius cognomine Pamphili, vir in diuinis scripturis & Græcorum poetis atque Rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quæcunq; in ecclesiis contigerunt post Christi ascensionem ad celos, vsq; ad Licinii deiectionem colligens, redégi in duobus libris: nunc autem fauente deo, quæ postea prouenerunt, aperire tentabo. Quo circa memorabo causas quibus interfui, & a scientibus aut cōtemplantibus eas audiui, tam in nostra q̃ ante nostram generationē gestas. Cæterorum verò explanabo notitiā ex legibus positis, causa religionis, & ex Conciliis per tempora constitutis, ac nouitatis factis, & imperialibus & sacerdotū epistolis, quarum alię hactenus in Palatiis ecclesiisq; custodiuntur, alię verò passim apud diligētes inueniuntur. Quarundam rationem potius completi, in hoc opere melius approbaui, propter magnitudinem lectiōis, vt sensus earum breuiter indicetur, nisi fortē quædā venire possint in dubiū, pro quibus est apud multos diuersa sententia. Tunc enim, si quamlibet scripturā inuenire poterō, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Vt autē nullus ignoratiōe rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsā epistolas, sciendū est quoniā occasione dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt exorti, discordantes inter alterutros Præsules ecclesiarum, singuli de quibus studebant suis consecratoribus scribere, & per consilia congregati, decernebant quæ vellent, & sibi contraria sapientes, per absentiam se sæpe damnabāt, & per tempora principes ac procures eorū qua poterant, virtute flectebant, & sibimet vnanimis faciebant, vt eorum consensu recte colere putarentur. Alii siquidem istis, alii verò fauentes illis, collectionē fecerūt epistolarum pro hæresi propria directarum, & eas sibi contrarias reliquerunt. Porro nobis difficile valde fuit, vt inue-

Acta conciliorum

inue-

Inueniremus oīa quæ de talibus prouenerunt. Quia verò præcipua cura veritatis habenda est, propter historię puritatem, necessariū mihi visum est etiā literas huiusmodi, vt fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiā seditiones ecclesiasticas inter alterutros gestas de præsulatu, vel honore primatus, propriæ hæreseos expla-
nauero, nō graue aut malæ voluntatis esse videatur.

Primo namq; vt dictum est, conscriptorē oīa decet veritati postponere, deinde dogma ecclesiæ catholicę veracissime declarare. Quod scilicet inuenitur sæpe quidē aduersariorū insidiis impeditū, & tamen tanq̃ diuinitus roboratum in propria mansisse virtute, et vnī-
uersas ecclesias & populos ad suā traxisse veritatem.

Quum itaq; vellem (si tamen deceret) ea sola conscribere, quæ ad meam notitiam videbātur peruenisse de ecclesia in Romano imperio constituta, placuit tamē quantum valuero, vt etiam apud Persas & Barbaros quæ sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdum erit ab historia Ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referantur, qui quondam patres ac præceptores fuerunt monachorum, aut qui post eos per successiones vtilis visi sunt, sicut audiuius, atq; probabiles. Non enim aut nos ingrati videbimur, taciturnitatis tradētes virtutem eorum: aut illi exortes erunt huius historię, qui tantæ philosophię exempla reliquerunt, quibus vtentes posterī, beatissimo & felicissimo sine potirentur. Sed hæc quidem sermo procedens, vt potuerit, obseruabit. Conuertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem inuocans Deum. Hinc enim habebit præsens scriptura principium.

A quo tempore historię fecerit initium. Et quomodo Constantino signum sit crucis ostensum, & qui Imperatores & Cæsares per idem tempus fuerint.

C A P. IIII.

Crispo & Constantino Cæsaribus atq; Consulibus, Romanæ quidem ecclesiæ Syluester præsidebat. Alexandrinæ autem Alexander, & Hierosolymosum Macarius. Antiochiæ verò quæ est apud Orientē pest

Syluester
Romæ,
Alexander
Alexādrīæ,
Macarius
Hierosoly-
mis.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

An. do. 322. post Romanum nondum quisquam fuerat ordinatus,
Eustathius persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo
Antiochiæ post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia
 & eloquiis admirantes Eustathium dignum approba-
 uerunt sedi Apostolicæ præsidere, & quum esset epi-
 scopus vicinæ Berœæ, eum in Antiochiam transtule-
 runt. Tunc ergo Christiani Orientales quidem vsque
Licinius & ad terminos Ægypti circa Lybiam commorantes, nō
Costantinus præsumebant aperte in ecclesias conuenire, quum Li-
persequun- cinius fauorem quem in eos habuerat, permutasset.
tur Chri- Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedo-
stianos. nes & Illyrii licenter in religione durabant propter
Signū cru- Constantinum, qui princeps erat in his partibus Ro-
cis Constā- manorum. Huic enim viro & alia quidem plurima po-
tino osten- stea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christia-
sum. norum dogma venerari, præcipuè tamē signum quod
An. do. 315. ei diuinitus est ostensum.

SOCRATES.

Diocletia- **E**T quoniam ad hæc venimus, paulò latius aliquid
nus & Ma- referamus. Quum Diocletianus & Maximianus
ximianus Herculus priuatam elegissent vitam, & Maximinus
Augg. Galerius, qui cum eis imperauerat, tenēs Italiam duos
Maximin⁹ Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, & Seuerum
An. do. 306. in Italia, tunc Constantinus in Britannia patre mor-
 tuo ordinatur Imperator, primo anno cclxxi. Olym-
 piadis, xxvii. die Iulii mensis. Romæ verò à Prætoria-
Maxentius nis militibus Maxentius Maximiani Herculi filius
An. do. 310. instituitur Imperator. Hinc eius pater imperandi cu-
 pidine voluit filiū regno priuare, quod facere nequiu-
 it. Post hæc autem Tarso Ciliciæ moritur. Porro Se-
 uerus Romæ contra Maxentium veniens, militum
 proditiōe peremptus est. Maximinus autem Gale-
 rius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde
 Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur, adul-
 teria impudenter exercens, & earum viros occidens.
 Quem volens Constantinus opprimere, & Roma-
 nos à cladibus liberare, cogitabat quē in bello deum
 haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Dio-
 cletia

cletianus venerabatur, & quia potius eius pater Paganorum contempna religione, feliciter aduixisset.

SOZOMENVS.

IN his ergo sollicitudinibus constitutus, in somnio vidit crucis signū cœlo splendide collocatum: mirantibus visionem, adstiterunt angeli dicentes: O Constantine, in hoc vince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumque monstrasse crucis, ac precepisse ut figuram similem faceret, & in praeliis auxilium hoc haberet, quo victoriæ iura conquireret. Eusebius itaque Pamphili cum iureiurando ipso Imperatore dicere audisse se refert, quia circa meridiem, declinante iam sole, crucis signum ex lumine factum, & scripturam consertant ei dicentem, IN HOC VINCE, vidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. Pergente namque aliquo cum exercitu per iter, hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumque cogitaret quid esset, nox superuenit, et dormienti Christus apparuit cum signo quod vidit in cœlo, iussitque ut fieret eius signi figuratio, quæ foret auxilium in praeliorum congressionibus.

Quomodo Constantinus Christianum dogma cognouerit, & de miraculis crucis, & de morte Maxentii.

CAP. V.

CUmque iam non opus esset interprete, sed aperte Imperatori monstratum fuisset, quid de deo credere conueniret, mox die facta sacerdotes Christi conuocans, de dogmate consulebat. At illi sacros libros offerentes, de Christo loquebantur, suaque dicta ex prophetis comprobabant. Signum verò quod apparuerat ei, dicebant trophæum esse victoriæ aduersus infernum, quam victoriam ascendens in cœlos egit Christus, crucifixus & mortuus, & tertia die resurgens: secundum quod sperandum esse dixerunt, quia post huius vitæ terminū circa finem seculi præsentis, omnes homines resurgent & immortales existent: alii quidem ad præmia rerum quibus bene vixerunt: alii ad supplicia, eo quod ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiam in deli-

An. do. 315.
Apparet
Cōstantino
Christus.

Cōstātinus
mysteria fidei
dei edocet.

ctis

HISTORIÆ ECCLESIAST.

etis quæ committuntur hic, occasionem salutis purificationemq; peccati: nondum initiatis quidem baptismatis adeptionem, secundum ecclesiasticam legem: initiatis autem custodiam ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumq; viro-
Pœnitentia rum est, docebant quoq; purificationem secundam ex pœnitentia constitutam, clementem enim esse Deum, & veniam tribuere delinquentibus, si pœnitentiam agentes, student eam operibus roborare. Hæc sacerdotibus explanantibus, admiratus Imperator prophetias de Christo ita promissas, iussit viros eruditos ex auro & lapidibus preciosis in vexillum crucis transformare signum, quod Labarum vocabatur. Hoc enim signum bellicum inter alia preciosius erat, eo quod Imperatorem præcederet, & adorari id à militibus moris esset. Vnde præcipue Constantinum reor nobilissimum decus imperii Romani in signum mutasse crucis, ut frequenti visionem atq; cura desuescerent à priori morte subiecti, & eum solum arbitrentur Deum, quem coleret Imperator, vel quo duce atque auxiliatore vteretur adversus hostes. Semper enim hoc signum proponebatur ante ordines uniuersos, quod maxime laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. Constituit itaq; certos signiferos, qui in eo laborarent: quorum opus erat, ut vicibus humeris id veherent, et omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quidam eo quod aliquando ferens hoc signum, repente hostibus inuadentibus expauisset, dedisse illud alteri deuehendum: cumq; se de prælio subtraxisset, et iacula declinasset, subito percussus interiit. Ille verò si sacrum suscepit trophæum, multis se iaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim diuina regente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo, à signifero autem inter pericula protinus euolabāt. Dicitur autem neq; aliū unquam huius signi ministrum, ut solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captiuitatis perpe-
Labarum.
Signiferi.

SOCRATES.

Moluius **C**ongressus ergo circa pontem Moluium vicis, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus

mus imperii Constantini. Inter hæc Diocletianus Sæ An. do. 311.
lonæ defunctus est.

SOZOMENVS.

De derogatione Paganorum contra Constantinum.

CAP. VI.

Non autem ignoro quia Græci referunt Constantinum, eo quod aliquos genere proximos occidisset, & cooperator extitisset in nece filii sui Crispi, poenitentia ductum, de purificatione consuluisse Philosophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in sede Plotini, illumque respondisse, nullam esse in huiusmodi delictis purgationem. Constantinum verò hac interdictione turbatum, inuenisse episcopos qui poenitentia seu baptismo promitterent eum ab vniuerso posse purgari delicto: Tunc gauisum in illis qui dixerant quod volebat: admiratumque dogma, factum dein de Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subsectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis, qui student religioni Christianæ detrudere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum eguisse purgationem, xx. anno imperii paterni defunctus est. Qui cum adhuc viueret, multas cum eo pro Christianis posuit leges, secundo quippe loco honoratus imperii & Cæsar existens, sicut etiam nunc principum nomina & tempora legibus subiecta testantur. Sopatrum verò non est credibile ad colloquiū Constantini venire potuisse, in sola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem verò contra Maxentium habitam debebat in Italia. Tunc Romana res turbabatur, & non erat facile ut Britannii et Galli conuenirent cum illis tunc (apud quos constat Christiana religione Constantinum participatum) nisi dum contra Maxentium castrametaretur, & transiret ad Romam. Testes autem sunt rursus horum tempora, necnon & leges quas pro religione sanxit. Ut autem concedamus facile potuisse principem loqui Sopatro, aut per epistolam suam consuluisse pro quibus vellet, non est tamè verisimile ignorasse Philosophum, quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis est post filii necem in Cere,

An. do. 316.
Crispus Cō
stantini F.

An. do. 326.

Cōstantinus
Cæs. dege
bat in Gal
lia circa
Rhenum.

HISTORIAE ECCLESIAST.

Cereris sacris: & quia post Iphiti necem, peregrinum & amicū iniuste peremit. Quom igitur Græci in huiusmodi delictis purgationes annuntient, sufficient quæ dicta sunt, vt accusent de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Constantino respōdisse finxerunt. Nō enim credo hæc ignorasse tunc nobilissimū apud Græcos eruditione literarum.

De legibus quas Constantinus pro Christianis protulit, & de mutatione rituum Paganorum, Christianorumq; profectu. Et de victoria eius, & de veneratione sanctæ religionis. CAP. VII.

Igitur ecclesiæ sub regimine Constantini alacriter agebant, & indies augebantur (fauente & vnanimē principe) multis eius beneficiis eleuata, quas etiā prius inconcussas dominus a periculis turbisq; seruauit. Nam cū persecutiones diuersas ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentur, solus Constantius Constantini pater licenter Christianis in sua consistere religione concessit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignum egisse cognoui. Is enim probare volens quosdam in suo Palatio Christianos, si boni et solidi essent viri, euocans vniuersos præcepit dicens, vt si quidem venirent ad sacrificandum, & eius coleant deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent. Si verò refugerent, egrederentur de Palatio gratias agentes quo minime punirentur. Quomq; in vtroque apparuissent, alij quidē religionis desertores, alij verò diuina præsentibus præponentes, deliberauit eis amicis & consiliariis vt, qui in melioribus fideles constantesq; permanerant. Alios autem velut effœminatos auersatus, expulit a suo colloquio, credens nunquam eos circa principem deuotos fore, qui fuerint dei sui sic paratissime proditores. Et ideo adhuc superstitite Constantio non videbatur contra legem quæpiam esse Christianū, apud eos qui vltra Italiam Galliasq; & Britanniam, & qui circa Pyrenæum habitabant montem vsque ad Oceanum Hesperium. Quū verò Constantinus in eius successisset imperiū,

potius

Constantii
cōsiliū de
exploranda
Christiano
rū cōstātia.

Cingulum
militare.

potiores ecclesiæ effloruerunt. Maxentio enim Herculi filio perempto, cum eius pars Constantino cessisset, iam licenter in religione vivebant, qui circa Tyberim fluvium & Eridanum (quem Padum provinciales appellant) commorabantur. & qui circa Aquilem commanebant, in quem sermo fertur aduectam nauis Argos, & ad Tyrrhenū pelagus fuisse perductam. Argonautæ enim ventum validum declinantes, non eodem nauigio in regressione sunt vsi, sed transeuntes mare quod super Scythas est, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum, & hic hyemantes, condiderunt ciuitatem quæ nuncupatur Emōna. Æstate verò superueniente, cooperantibus eis provincialibus ferè quadringenta stadia arte mechanica trahentes Argos per terram ad fluvium Aquilem deduxerunt, qui permiscetur Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicum mare. Post prælium itaque Cibalæ, Dardani, & Macedones, & qui circa Histrum tunc morabantur, necnon & Hellas & Illyriorum gens omnis sub Constantinum redacta est.

Argonautæ

Quomodo Licinius fugatus & Christianos fuerit persecutus, & nouissimè victus. CAP. VIII.

Porro Licinius hinc fugatus, cum prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata voluntate, plurimos sacerdotum in suæ partis afflixit imperio, multos quidem & aliorum, præcipuè tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat insensus propter Constantini bellum, æstimans eum posse contristari propter calamitatem suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent & studerent redigi sub illius solius imperio. Super hæc autem pugnaturus denuo contra Constantinum, spem victoris habebat per diuinationes & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus, quia bello vinceret Constantinum, in paganitatem conuersus est. Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum diuinationem apud Miletum Didymæi Apollinis, eiꝯ consulenti de bello, respondisse dæmonium per hos Homeri versus;

An. do. 329.
Licinius
Cæsar ad-
uersus Chris-
tianos.

An. do. 330.

HISTORIAE ECCLESIAST.

ἢ γίγρον ἢ μάλα λίαν νῆσι τείρουσι μαχηταὶ
 Σὺ δὲ βίην λήλυται χαλιπὸν δὲ οἱ γῆρας ἰκάνει.

O senex, valde te iuuenes pugnatores obseruant,
 Tuatq; vita soluta est, senuatq; te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma Christianorum diuina prouidentia constituisse, tantoque processisse clemente, maximè tamen ex persecutione Gentilium. Futuro nanque Licinio persequi ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo nouissimè pugnaverunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantoque diuino suffragio adfuturus est Constantinus, vt per terram & per mare vinceret inimicos: & amissis Licinius pedestribus & navalibus, semetipsum in Nicomedia traderet, priuatúsque Thessalonica aliquanto tempore permaneret, ibiq; perimeretur. Vir ergo primordiis imperii sui, praeliis, aliisque rebus valde prouectus, & sororis Constantini nuptiis honoratus, huiusmodi sine defunctus est.

Licinius
 perimitur
 An. do. 326.

De diuersis confessoribus, eorúmque conuersione. CAPVT IX.

Commen-
 dat Constá-
 tinus religi-
 onem Chri-
 stianam.

Constantinus igitur cum ad eum solúm omne Romanorum peruenisset imperium, edictis publicis vsus est, & Orientales subiecti impauidè religionem colerent Christi, & diligenter diuinitati ministrarèt. Diuinitatem quippe solam eam crederent, quæ & reuera esset, & sufficienter haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerent, omnia bona vberimè eis accederent: & quæcunque aduersa putarent, cum meliori potius spe fruerentur: qui verò circa Deum delinquerent, communiter & seorsum in bellis & in pace, omnia eis difficilia prouenirèt. Gratiastq; referens non sibimet arrogans, adiecit in eam legem dicens: quia ministrum oportunum eum habere dignatus fuerit Deus sui consilii, & à Britannico mari vsque ad loca orientis adduxerit eum, quatenus
 augeat

Augeretur Christiana religio, & qui propter Dei culturam durabiliter permanserunt in confessionibus martyrii, clariores eius honoribus apparerent. Hæc igitur concionatus, & alia multa dicens, per quæ credebatur subiectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sancit, quæ contra religionem fuerant cogitata vel gesta sub persecutoribus ecclesiarum, remissionemque cunctos habere decreuit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas, aut alibi præter voluntatem propriam commorari iussi sunt, aut in metallis affigi, aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificis ministrare, aut dari curiis, quum curiales primitus non fuissent. Eos autem quos infames illi fecerant, ab infamia relaxauit. Militia verò priuatos, in sua voluntate reliquit, vtrum esse in schemate quo fuerant, an certè cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. Cumq; omnes ad priorem libertatem & consuetos honores reuocasset, etiam substantias reformauit vniuersis. Si qui verò morte damnati, substantia quoq; nudati sunt, præcepit proximis generi eorum deferendas hæreditates: nullo autem horum existente, vnamquamque prouinciam lèmi ecclesiam ad ius hæreditatis accedere: & siue apud priuatum siue apud publicum de tali substantia esset aliquid, restitueret. Eis autem qui ex ærario publico aliquid comparauerant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decentemque modum se prouidere promisit. Hæc igitur, sicut dictum est, Imperatori placuerunt, & lege firmata sunt, insigniterq; omnia decenti sine complera. Christiani verò tunc omnes Romanorum dignitates administrabant: & de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibusq; aut diuinationibus non erat locus. Sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere iam licebat. Plura verò etiam per ciuitates gentium, de antiqua consuetudine mutabantur. Ab illò denique tempore apud Aegyptios nequaquam secundum priores solennitates in paganorum templa Cubitus, sed in ecclesias magis

Exulantes
Christiani
reuocatur.

Christiani
honorificè
tissime habentur.

Cubitus.

MM 2

offer.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

offertur, quo significatur clementum aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum gladiatorum spectacula sunt remota. Apud Phœnices verò, qui in Libano & Heliopoli commorantur, phas ulterius non fuit virgines fornicari, antequam legitimis iungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nephandæ permixtionis. Sanctæ verò domus, quæ quidem magnitudinem videbantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliæ verò clemento altitudinis & latitudinis augebantur. Alibi autem quum non essent à fundamentis ædificatæ fulgebant, Pecunias verò ex regni thesauris Imperator affluentius impendebat, scribens per singulas ciuitates episcopis atq; præsidibus populorum, vt sacerdotes sicuti vellent iuberent, isti autem iubentibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti siquidem eius imperio, etiam religio valde florebat. & in tantum etiam post bellum contra Liciniū gestum felicissimus fuit in præliis aduersus alienigenas preparatis, vt etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc nouissime causa gratiæ apud eum fœdera celebraret. Hæc autem gens habitabat quidem tunc trans flumen Histrum. Cumq; esset in bellis prona, et multitudine atq; magnitudine corporū armis semper exercitata, aliis quidem barbaris præualebat, solos autem Romanos habebat sibi met repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonstratum Constantino per signa vel somnia, quanta Dei prouidentia regeretur: Qui cum superasset omnia bella quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in eius religionis studio magis magisque feruebat, hanc solam veram fatendam, & salutarem existimare subiectos iubens. Ex terra verò subdita sibi, ex vnaquaq; ciuitate detrahens publico, certum vestigal ecclesiis prouincialibus cleroq; distribuit, & donationem validam in perpetuum esse sancit. Assuescens autem milites, vt, sicut ipse, deum colerēt, signo crucis eorum arma signabat. In regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar ecclesiæ circumfere-

Templa
Christiano
rum.

Sarmata
Gothi.

An. do. 333.

cumferebat, dum aduersus hostes castra metaretur, quatenus nec in itinere degens vel ipse vel exercitus sacro lumine priuarentur, quo deceret laudare Deum & orationes offerri. Sequebantur autem pariter sacerdotes & diaconi tabernaculo seruientes, qui secundum legem ecclesiasticam sacrorum ordines adimplebant.

Ex illo autem Romanorū cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerūt tabernaculum proprium: & sacerdotes atq; diaconos distributos habebāt.

Die verò qui dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem soli distribuunt, & qui ante septimum est, sanciuit à iudiciis alijsq; causis vniuersos habere vacationē, & in eo tantum orationibus occupari. Honorabat autem dominicum diem, quia in eo Christus resurrexit à mortuis: alium verò, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namq; culturam sacratissimæ crucis habebat, tam pro iis quæ ei prosperè prouenerāt eius auxilio, in præliis contra aduersarios institutis, quam pro indicio quod ei diuinitus pro ea videbatur ostensum.

Denique supplicium crucis quod primitus apud Romanos erat in vſu, lege prohibuit. In figurationibus autem Solidorū & in imaginibus, hoc signum iussit inscribi semper & figurari: vt testantur hæcenus eius imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipuè tamen in legisationibus studebat placare diuinitatem. Apparet enim luxuriosas & valde fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas, sicut ex ipsis quas posuit legibus inuenitur. Sed nunc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessarium est, cum partes esse ecclesiasticæ videantur historię.

Apud Romanos dudum fuit lex, à xxv anno non habentes uxores prohibens à priuilegijs habentiū coniuges, sed & alia multa iubens vt nihil de testamento lucrarentur, licet generis proximitate consisterent: qui verò filios non habuissent, medietatem relictorum sibi met amittebant. Posuerunt autem has leges antiqui, volentes Romam esse populosam, omnemq; subiectam

Numeri.
Dies dominicus.
Dies Veneris.

Supplicium crucis sublatum.
Symbolum crucis in nummis.

Multa correlatus remissa.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

terram, & quia non multum ante has leges plurimos in ciuilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco malè tractari eos, qui propter Deum uirginitati et sine liberis esse studebant, fatuū iudicauit diligentia & studio hominū videri eorum augerī genus, cum natura semper superna distributione diminutio-

**Cōiugibus licet con-
dere testa-
mentum.**

nem suscipiat & augmentū. Et legem populo proposuit vniuerso, quatenus æqualibus priuilegiis fruerentur, qui sine cōiugibus & liberis erant, quibus illi qui hæc se habere gaudebant. Sed etiā amplius habere sanciuist eos, qui in continentię uirginitate degebāt, licentiam eis præbens masculis foeminisq; licet ætate minoribus, testamentū facere contra communē legem. Omnes enim bene cogitare iudicauit, quorum opus esset Deum placare semper, & philosophiæ veraci vacare. Huius enim rei causa & antiqui Romanorū licēter testari uirgines Vestales etiā sexto ætatis curriculo de-

**Ad episco-
pos prouo-
care premi-
sit.**

creuerunt. Indiciū itaq; maximū reuerentiæ pii principis circa religionē fuit, quia ubiq; administrantiū sententias imperfectas esse voluit, & ad episcopos per appellationem refugiendum esse sanciuist, si qui vellent ciuiles iudices refutare: firmam verò illorū iudicans sententiā potioremq; iudicū aliorum, et tanquam ab Imperatore prolatam, ab omnibus obseruandam, & inconuertibiles esse terminos synodales. Illud quoq; nos relinquere dignum non est, quod pro utilitate sancitum est eorum qui in ecclesiis manumittuntur. Cū propter subtilitatem legum etiam inuiti possessores difficultatem paterentur circa dationē melioris libertatis, quam ciuilitatem Romanam vocant, tres posuit leges, decernēs omnes in ecclesiis manumissos sub testimonio sacerdotū, per hanc piam adinventionē Romanā ciuilitate frui: cuius indicium præsens etiā tempus seruat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hæc sanè studens in omnibus honorare religionem. Erat quippe & per semetipsam gloriosa propter uirtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

**Libertas
sub testimo-
nio sacerdo-
tum conse-
cratur.**

De Spiridione episcopo, qui fures ligatos ab-
soluit. CAP. X.

I Tag; persecutionibus iam cessantibus adhuc mul-
ti confessorum superstites, ecclesias ornabant, ut
fuit Osius Cordubæ pontifex, & Amphion Epipha-
neia Ciliciæ, & Maximus qui post Macarium Hiero-
solymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Egy-
ptius, per quem aiunt plurima miracula operatum de-
um, dæmonesq; subiecisse, variarumq; passionum con-
donasse ei sanitates. Fuerunt autē Paphnutius & Ma-
ximus ex illis confessoribus quos Maximianus Impe-
rator in metallis opera exercere damnauit, oculos eo-
rum dextros euellēs, & sinistras suras incidens. Secun-
dum eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tre-
mithuntis Cypriorum episcopum, ad cuius virtutem
demonstrandam sufficere puto, quæ hæcenus de eo
seruatur opinio. Quanta per eum diuino præsidio ge-
sta sint, plura quidem nouere prouinciales, ego autem
quæ ad nos valuerunt peruenire nō tacebo. Fuit enim
iste rusticus habens vxorē & filios, sed non propterea
in rebus diuinis minor. Aiunt autem aliquādo per no-
ctem venisse malignos viros ad caulas ouium eius, &
cum rapere niterentur, subito vinctos nullo ligante fu-
res. Tunc illum die facta venientem inuenisse liga-
tos eos, & soluisse quidem ab inuisibilibus vinculis,
culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dum licuisset
quæ desiderabaris accipere, elegistis potius ea raper-
e, & noctem ducere iugiter infelicem? Tum mise-
ratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens,
ait: Abite hinc, sumentes arietem: laborastis quip-
pe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab
ouibus meis. Quod quidem quilibet iuste poterit ad-
mirari. Nihilominus etiā illud mirandum. Apud fi-
liam eius virginem Irenem nomine quidam notus
eius speciem aliquam deposuerat: quæ sumens depos-
situm, sub terra recondidit, vbi caute credidit custo-
diri. Cōtiguit interea mori puellam nihil confessam pa-
tri. Venit homo depositum repetens, ignorante Spiri-

Osius
Amphion
Maximus
Paphnutius

Spiridion

*Spiridion episcopus
fuit pastor ouium
habens vxorem &
filios, aliquando ve-
nit maligni viros
ad caulas ouium eius
cum rapere niterentur
subito vinctos nullo
ligante fures.*

*bonitas spiridionis
Spiridionis.*

HISTORIA ECCLESIAST.

dione quid loqueretur. Cumq; in tota domo requisisset, nec inueniret, flebat, capillosq; vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille qui deposuerat. Hæc Spiridion videns, & cursim veniens ad sepulchrum, vocauit nomine puellam. Quæ respondente, de causâ depositi requisivit. Et dum ab ea didicisset, reuersus & inueniens vbi puella significauerat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad hunc veni sermone, non est incongruum etiam istud adicere. Mos erat Spiridioni isti ex fructibus qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autem gratis mutuari volentibus. Sed neque per se dabat, neq; per se recipiebat, sed solum cubiculum demonstrabat, inuitans petentes, ut quantum opus haberent tollerent, & denuo reuocarent quantum se nouerant abstulisse. Quidam verò dum mutuum percepisset, reuersus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundum consuetudinem iussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad iniustitiam ille conuersus & credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat, sed auferens debitum quasi reddidisset abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum nanque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate ut ipse sibi metiretur quantum opus haberet. Vacuum verò eundem locum inueniens, & hoc oculata fide cognoscens Spiridioni nuntiavit. Ille respondit ei: Mirum est o homo quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potius apud te ipsum, ne forte mutuatus alia vice quod debueras primitus non solveris. Si enim hoc non est, indubitanter non priuaberis quibus egēs, sed rursus accedens inuenies. Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit. Dignū est igitur huius sacratissimi viri mirari puritatem, & ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in vnum Cyprios episcopos conuenisse, & inter eos fuisse hunc Spiridionem.

Spiridionem, & Triphylliū Ledrensem episcopum, virū eloquio & sapientia, necnon Beryto legibus eruditum. Cum itaq; collecta celebraretur, iniunctum est Triphyllio vt faceret sermonem in populo. Cumq; ille locus venisset ad mediū, tolle lectum tuum & amula, cubile dixit pro lecto mutans nomen. Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia eius verbis vti confunderis? Hoc autem fecit populo cōspiciente, mediocritatem docens eum qui eloquiū supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum: quum esset venerandus & operibus gloriosus, simulq; senex æuo atq; sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorū susceptiones fuerit, hinc apparet. Instante iam quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus consueuerat cum suis cōtinuare ieiunia, & die certo comedere, mercedis dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge (inquit suæ filiæ) laua peregrini pedes, & cibos appone. Cumq; virgo dixisset, nec panem esse nec ἄλφιστα (quarum rerum solebat nihil habere reconditum propter ieiunium) orans primum veniamq; petens, filiæ iussit vt porcinas carnes quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat vt vnā cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumq; se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes. Omnia enim munda mundis, sicut sermo diuinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta sufficiant.

De diuersis monachis, & eorum institutione.

CAP. XI.

PRæcipue verò insignissimam ecclesiam demonstrauerunt, & dogma dilatauerunt vitæ virtutibus, qui conuersatione monachica illo tempore fruebantur. Vtilissima namq; res ad homines venit à Deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarū & dialecticæ artis studia despicit, tanq̃ sit minuta & melioris

MM 3

ope

Triphylli

Collectam
vocat consue-
uentū Christi-
anorum

Spiridius co-
medit car-
nes porcina-
nas in qua-
dragesima.
Hoc est, faci-
nas.

Christiani
hominis li-
bertas.
Tit. i. d

Monachos
rū, hoc est,
eremitarū
philosophia.
Dialectica.

HISTORIA ECCLESIAST.

operis tempus impediatur, atq; ad recte viuendum nihil ostendat. Hæc ergo Philosophia conuersatione miranda, naturalis simplicitat; prudentia docet omnino quæ nequitiam perimant, & operentur vtilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercet, nihili pendens humanam gloriâ, viriliterq; resistens passionibus animæ, & neq; naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Diuinæ virtutis mentem habens, semper contemplatur omnium creatorem, & eum nocte dieq; colens, orationibus & litanis placat indubitanter. Animæ verò puritate & bonorum actuum conuersatione ad ministeria se diuina componens, purgationes aspersionesq; contemnens, solas verò pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolute huiusmodi dominatur. Nō per stabilitatem necessitatemq; vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens vlscitur: non languore aut indigentia necessariorum compressa morædetur, sed potius gloriatur in talibus. Patientiam, mansuetudinem, mediocritatem, in omni vita meditatur, & quantum naturæ humanæ possibile est, Deo esse vicinum: veluti in transitu vtens præsentibus, neq; circa possessionem rerum occupata constringitur, neque vltra quam opus est in præsentī prouidere forsan vrgetur, Semper autem simplicitatem & exercitiū huius instructionis laudans, beatitudinē contemplatur æternam & ad foelicem terminum omni viuacitate festinat. Timore diuino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, et nec vsque ad vocem emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exolvere. In breui comprehendens necessaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, castitati luxuriam subdit: iustitia punit iniustitiā, & veritate mendaciū. Disciplina rerum omnium mensuras participatur: cum proximis in vnanimitate & cōmunionē consistit: amicorum prouida est atq; peregrinorum: quæ propria sunt, cōmunia facit egentium, & tuetur vtilia singulorum: neq; gaudetibus importuna, & tribulatis remediū consolationis

Officiū monachorum.

tionis apponens. Ad verum bonum diligentiam suā
semper extendens, sermonibus castis sapientibusq; cō
siliis, ornatu ac vano eloquio remotis, erudiens, atq;
curans veluti quibusdam medicaminibus audientes,
cum honore & reuerentia dispositiones suas celebrās,
contentione, certaminibus, iraq; priuata. Nam cū sit
rationalis, omnem motum irrationalem fugit, genera
liter passiones corporis deuincit & animæ. Huius itaq;
que elegantissimæ philosophiæ princeps quidem fuit,
sicuti quidam dicunt, Helias propheta, & Baptista Io
annes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus
refert vndique egregios Hebræorum in quodam præ
dio circa stagnum Mariam in colle posito philosopha
tos. Habitaculum vero eorum & cibos & conuersa
tionem talem introducit, qualem & nos nunc apud
Ægyptiorum monachos esse cōspicimus. Scribit enim
inchoantes eos ad philosophiam, cedere omnibus sibi
competentibus rebus, cunctisq; abrenuntiare permix
tionibus, & extra muros in solitariis agris & hortis
inhabitare. Domos autem eis esse sacraria, quæ apud
nos monasteria nuncupantur: & in eis conuersatione
solitaria honesta celebrare mysteria, diligenterq; psal
mis & hymnis placare diuinitatem: & ante solis occa
sum non gustare cibum, alios autem per tres dies &
amplius: certisq; diebus in pauimento habere cubilia,
vino semper & sanguinem habentibus abstinere, ci
bum eum esse panis, & salis, & hyssopi, & potū aque.
Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter
amorem philosophiæ spontanea volūtatē nuptiis ab
stinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, vide
tur aperire, quia hi qui ex Hebræis secundum eum
Christiani sunt facti, adhuc Iudaice viuerent, eorumq;
constitutiones seruarent. Apud alios enim non inueni
tur huius vitæ conuersatio. Vnde conicio ex illo
apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia.
Alii verò dicūt huic causam fuisse cōuersationi perse
quutiones, quæ religionis causa per tempora proue
nerunt. Et quoniā fugientes in montibus & vallibus
deserto

Philo He
bræus.

et. i. v. m.

Causa se
cessus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Antonius
monachus.
An. do. 334.

desertisq; morabantur, ad modum se vitæ huius assue-
uerunt. Sed siue Ægyptii siue alii quidam huic ab in-
itio philosophiæ præfuerunt, illud tamen apud omnes
constat, quia ad summam reuerentiam atque perfe-
ctionem, moribus exercitationibusq; decentibus, hæc
conuersationem vsque perduxit Antonius maximus
monachorum, quem tunc in desertis Ægypti moran-
tem propter gloriam virtutis eius, Imperator Constā-
tinus amicum fecerat, literis honorabat, & vt pro qui-
bus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste
vir Ægyptius genere, ortus insigni vico in loco Hera-
clia apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orpha-
nus, paternos donauit agros conuicaneis suis: aliam
verò substantiam disponens, pretium pauperibus ero-
gauit, studiosi existimans philosophi, non solum se
metipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare pro so-
cie. Iunctus autem studiosis secundum se viris, virtu-
tes zelabatur vniuersorum, probans bonam vitam
suauem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo diffi-
cilis. Modos adinueniebat abstinentiæ potioris, & quo-
tidie exercitatione crescebat. Tanquam semper inci-
piens aliquid innouabat, afflictionibus corporis pu-
niendo libidinem, sacræ verò sapientiæ voluntate pas-
sionibus animæ repugnando. Erat enim eius esca so-
lus panis & sal, potus aqua, prandiūq; tempus solis oc-
casus. Frequenter enim duos & amplius dies sine ci-
bo manebat. Vigilabat (vt ita dicatur) semper quidē
iugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem:
si verò somnus incumberet, stando paululum dormie-
bat, plerunque pauimento iacens, solamq; terram stra-
tum refectionis habens; olei siquidem vnctionem, la-
uacrorū aquæ similium vsum modis omnibus euita-
bat, quia humectatione sua in molliciem robur corpo-
ris immutarent. Aiunt enim neq; nudū eum aliquādo
visum. Literas verò neq; sciebat, neq; mirabatur, sed
potius mentem bonā tanq̃ antiquiorem literis: quarū
tamen inuentorem iure laudabat. Fuit autem præci-
puè clementissimus, castus, fortis, gratus colloquenti-
bus

bus, sine vlla tristitia. Et licet qui cum illo disputaret, certatiue quæstiones inferrent, tamen more solito sapienter & disciplinabiliter crescentem sedabat sæpe contentionem, & ad mensuram debitam protinus transferebat: loquentiumq; sibi strepitum temperabat, eorumq; mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus diuinæ providentiæ redundans, se futura præscire non æstimabat esse virtutem: & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat, quando nec ignorantem futura pœnæ succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram namque beatitudinem, in cultura dei & legum eius obseruatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat vt purgaret animam quo posset inspicere, & futurorum notitiam possidere, deo videlicet præscientiam declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, et bene victurum semper operari præcipiebat: ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorū quæ gessit die noctūq; si quid autem indecens ageret, conscriberet, vt de cætero parceret in delicto, semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta comperisset: simul etiam metuens, ne per conscriptionis iudicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus & maxime pro solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic feruentissime fuit studiosus, quorum gratia sæpe veniebat ad ciuitates? Plurimi nanque vi compellente coagebant eum legatione fungi apud iudices & magistratus, quorum singuli vel videre eum iudicabant nimis egregium, loquentē audire & præcipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, studebat tamen ignorari & latere per erēmum. Si verò necessitate faciente venisset in ciuitatem, disposito negotio pro quo venerat, ad desertū continuo reuertebatur. Pisces nanque dicebat per humectam nutriri substantiā, Monachis autē ornatum ferre solitariam vitam. Et sicut illi terræ tactu tabescunt, sic gloria monachorum ad vrbes accedendo foedatur. Obedientem verò se gratumq; conspicientibus exhibebat. Studebatq; vt neque haberet tu-

mentem

Monachi
ne vagetur
per vrbes.

HISTORIA ECCLESIAST.

mentem superbamque naturam, nec putaretur eiusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere sum compulsus, ut tanti viri per hæc exempla confideremus philosophiam. Plurimos autem atque probatissimos habuit auditores, quorum alii quidem in Ægypto & Lybia, alii verò in Palæstina & Syria & Arabia claruerunt, & unusquisque eorum non minus se quam doctor, apud quos est commoratus, exercuit, multosque docuit, & ad similem virtutem philosophiamque perduxit: ita ut quorundam hic labor esset circuire per ciuitates & prouincias, vel per agros, & diligenter Antonii discipulos eorumque requirere successores. Sed quomodo poterant inueniri facile, quibus erat studiū diligentissimum sua vita latere, & non sicut plurimi nunc hominum elati per gloriam, semetipsos exponant & cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus Antonii, alii quidem multi, necnon & Paulus appellatione simplex. Hunc autem cum rusticus esset, bona specie coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterii deprehensa, tacite submisisse, & iure iurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe inquit, eam. Et repente discessit ad eremum ad Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimum & patientem valde fuisse. Denique cum iam senex esset ad vitam monachicæ perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experientis exercens, in nullo inuenit inferiorem. perfectusque eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonii testimonium & operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsosque doctore superiorem, atque ad affligendos & expellendos demones præparatum. Circa hoc itaque tempus philosophabatur & Amos Ægyptius, de quo sermo fertur, quia cogentibus parentibus duxisset uxorem, nec tam eam fuisset expertus. In principio nanque nuptiarum sponsam tanquam sponsus in thalamo percipiens, & solus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem (ô mulier) nostræ

Paulus simplex.

Antonius
Ægyptius.

*Nota fides
Antonii*

nostræ vsque ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse virginem permanere, & sacris edocebat literis, ac seorsum solus manere tētabat. Sed quoniam de virginitate quidem sermones virgo laudauerat, diuidi autem ab eo graue iudicabat, in alio cubiculo dormiens, annis decem & octo cum ea mansit, neque tunc à monachica abstinentia se suspendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimauit non esse iustum tantum virū domi cælari propter se, sed oportere potius seorsum vtrunque philosophari, & ob hoc supplicauit viro. At ille gratias agens deo pro huiusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habes domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridiam partem deserti stagni Mariæ veniens circa locum Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philosophatus est, annis singulis visitans secundum mulierem. Huius itaque sacratissimi principis horum monasteriorum, multi fuerunt dignique discipuli, sicut successiones ostendunt: plurimique & veneranda per eum prouenerunt, quæ præcipue apud Ægyptios monachos perfectique seruantur. Nam cum maxima diligentia per successionem traditionis alterutrum curant virtutes antiquorum memoria tradere monachorum: sed à me illi memorandi sunt, qui ad nos vsque peruenerunt. Contigit igitur huic viro & Theodoro eius discipulo euntibus aliquod transire flumen quod dicunt Lycum. Ne verò alteruter se nudum videret, iussit Amos vt recederet Theodorus. Cumque etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente diuina virtute translatus est ad vltiorem ripam. Transiens verò Theodorus aquam, & videns nec vestem eius nec pedes infusos, supplicabat seni vt ei causam rei depromeret. Cumque ille dicere refutaret, ille verò non aliter se properaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo viuo rem fore dicturum, confessus est quod euenit. Proximū verò mihi saculum huic quoque rei cōtingit quod narrabo. Iniusti patres alicuius à cane rabido percussum filium & penē mortuum

Theodor
us.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

morituum obtulerunt ei, & eiulanter deprecabantur
vt curaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea
curatione, sed vos si vultis reddere bouem quem rapu-
istis dominis suis, ægrotus repente sanabitur, quod
etiam contigit. Nam vt restitutus est bos, passio mox
recessit a puero. Quando autem Amos iste morieba-
tur, dicitur Antonium vidisse animam eius in celum
ferri, diuinis potestatibus cum psalmodia præceden-
tibus eam: consulentibusq; eis qui circa eum erant,
causam huius miraculi non abscondit. Sciebant enim
quoniam aërem intento obtutu respiciens, cum stupore
miraculi cuiuspiam respiceret visionem. Cūque
venientes postea quidam de Scyti nuntiasent horam
visionis Antonii, & conuenisset cū transitu illius viri,
beatificauerunt ambos: illum quidem, quia ad manife-
sta bona transisset: illum verò, quia tãtam à longe me-
ruiisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter
est locorum medio positorum, quo degebat alteruter.
Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præfulatu
audiui probatissime philosophatum Eutyichianum,
qui in Bithynia circa Olympū morabatur. Erat quip-
pe gratia diuina repletus, ad curationes passionum, et
miracula rerum & operum, ita vt ipsi Constantino
propter virtutem vitæ amicus esset. Illo siquidem tē-
pore vinctus quidam spatarius, qui in suspicionem ve-
nerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & requisitus
circa Olympum comprehensus est. Rogantibus autē
necessariis eius Eutyichianum, vt pro eo ad principem
legatione fungeretur: Prius, inquit, prouidendum est,
vt is homo liberetur à vinculis, ne crudeliter constri-
ctus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum direxisse
custodes, rogans vt eum ab huiusmodi necessitate re-
leuarent. Qui cū hoc facere nolissent, sponte ianua
clausa reserata, & vincti catenæ sunt repēte disruptæ.
Postea verò ad principem veniens Byzantiū tunc agē-
tem, paratissime beneficiū promeruit quod poposcit.
Non enim poterat Constantinus eius petitionibus
denegare, cū ei summi honoris cumulum exhiberet.

Eutychia
nus.

Hæc

Hæc itaque breuiter à nobis dicta de monachis qui tunc clare sunt philosophati, sufficiant. Cui verò de his subtilior curâ fuerit, quærēs inueniet plurimorum vitas hic non esse conscriptas.

Monachū
eremita;

Quomodo contra ecclesiam Arius sit exortus.

CAP. XII.

ET licet ita per omnia floreret ecclesia, non tamen pertulit inimicus, eleuatam simul atque splendētem valde respiciens, sed maleuola cœpit mouere consilia, contendens gubernatam à domino & vniuersorum creatore submergere. Videbat itaque Paganorū errorem fuisse nudatum, captaq; varia dæmonum machinationa, & creaturam à plurimis iam non adorari, sed creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia iam non apertè contra Deum & saluatorem nostrum excitabat bellum, sed viros inueniens Christianos quidē se vocabulo profitentes, sed amore honoris & vanæ gloriæ seductos ad seruitutem, organum eōs suæ machinationis habuit: per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem, non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum creatore & mundi opificem, coæquatū astruens creaturæ. Vbi autem hoc principium, & quemadmodum hæc inimicus zizania seminauerit, enarrabo. Alexandria ciuitas est maxima, & hominum multitudinē copiosa, non Ægyptiorum solummodo, sed etiam Thebæorum & Libycorum circa Ægyptum obtinens principatum. In huius itaq; ciuitatis Præfulatu, post Petrum illum inclytum propugnatores, qui sub impijs tyrānis Diocletiano & Maximiano nouissime imperium sponte deponentibus, martyrii coronam susceperat, successit Achilles. Is enim sub illo egregio Petro Arium ordinatum diaconum, captūq; in Melitii nouitatibus, & ab ecclesia pulsum rogatus à fidelibus, & denuo suscipiens, ministrare præcepit. Post Achillam verò Alexander fortissimus euangelici dogmatis prædicator ordinatur episcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem presbyterorum erat, & expositionem diuinarum scriptura-

Alexandria.

Petrus Alē:
martyr.

Achillas.
An. do. 318.

Arius.
Alexander.
An. do. 323.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

rum videbatur habere commissam. Videns autē Alēxandrum Pontificatus gubernacula suscepisse, euentū temporis nō portauit, sed & mordacitate compulsus, litis quærebat initium. Porro laudabilem videns viri conuersationem, nequaquam calumnias contexere præualebat: veruntamen quiescere illum prohibebat inuidia. Hunc igitur inueniens inimicus veritatis, per eum nisus est in ecclesia excitare tempestatem. Apostolicis enim Alexandri doctrinis instabat aperte resistere. Et ille quidem diuina sequens eloquia, equi honoris cum patre, & eandem substantiam habere cum Deo genitore filium prædicabat. Arius autem ē diuerso veritati repugnans, creaturam filium, facturamq; dicebat, adiiciens: Erat aliquando, quando non erat: & alia quæ ex illius literis indicantur insana. Hæc ergo non solum in ecclesia persistebat dicens, sed etiam in extraneis conuētibus atq; cōciliis: & domos circumiens, quibuscunq; poterat, suadebat.

SOZOMENVS.

Reprehendens autem quidā huiusmodi viros, Alexandrum quoq; culpabat, tanquam non vtiliter siletet, dum contra dogma fierent nouitates. At ille arbitratrus melius esse de dubiis sermonem ex vtraq; parte proponendum, vt non videretur ex necessitate, sed potius ex satisfactione certamen allatum, iudex cum clero residens, ad altercationem deduxit vtrancq; partem. Vt autē euenire solet circa certamina verborū, vtriq; superare nitebantur. Arius autem nullatenus acquiescere volebat, quod consubstantialis filius & coæternus esset patri.

THEODORETVS.

Alexander autem apostolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum reuocare admonitionibus & consiliis nitebatur. Cum verò eum superbire vidisset, & aperte impietatis facinora prædicare, ex ordine sacerdotali remouit. Audiuerat enim clamante diuina lege: Si oculus tuus dexter scandalizat te, abscide eum, & proiice abs te. Hoc itaque tempore Romanę quidē

dem ecclesiæ Siluester retinacula gubernabat, Miltia-
di succedens, qui post Marcellinum clarificatum in
persecutione gentilium suscepit iura Pontificatus.
Antiochiæ verò post Tyrannum ecclesiæ inchoante
pace, Vitalis præsul extabat. Qui etiam antiquam ex
multis temporibus destructam à tyrannis ædificauit
ecclesiam. Post quem Philogonius Pontificatum su-
mens, & reliqua ædificiis superaddidit, & zelum pie-
tatis Licinij temporibus demonstrauit. In Hierosoly-
mis autem post Hermionem Macarius ordinatus est,
vir nomine suo dignus, & omnibus bonis ornatus.
Eodemq; tempore Constantinopoli Alexander Pon-
tificatum sacri ministerii possidebat, Apostolicis do-
nationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Ale-
xandrinus, videns Arium amoris iudicariis aculeo sti-
mulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere,
conciliisq; propria celebrare, ecclesiarum præsulibus
eius blasphemiam suis literis indicauit.

Siluester

An. do. 314.

Vitalis An-
tiochiæ.Philogo-
nius,

An. do. 318.

Macarius

Hierosoly-
mis Alexan-
der Constā-
tinopoli.

SOCRATES.

Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini, ad
vniuersas ecclesias aduersus Arium.

CAP. XIII.

DILECTISSIMIS ATQVE CHARISSIMIS
vbiq; catholicæ ecclesiæ comministris, Ale-
xander in domino S.

Cum vnum catholicæ sit corpus ecclesiæ, mandas-
to existente in sacris scripturis, vt seruetur vnicū-
lum vnitatis & pacis, consequens est debere nostris
scribere, & alterutris quæ apud singulos aguntur, infi-
nuare, vt siue patitur, siue gaudet vnum membrum,
compatiamur aut congaudeamus adinuicem. In nos-
tra igitur parochia nunc egressi sunt viri iniqui, &
Christo rebelles, docētes apostasiā, quā recte quilibet
præcurrere suspiceretur Antichristo. Et volui qd̃ hoc
taciturnitati cōtradere, si q̃ modo inter solos apostatas
cōsumeretur hoc malū, et nō loca alia penetrādo sim-
pliciū sordidaretur auditus. Sed quoniam Eusebius nūc
Nicomediæ, putans in se consistere causas ecclesiæ,

Puto esse
Græce
παροινία

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Eusebius Ni-
comediensis.

Arii do-
ctrina.

quia cum reliquisset Berytiorum ciuitatem, & concu-
pisset Nicomediensem ecclesiam, non est in eo ultio
subsecuta: patrocinator etiam his apostatis, & scribe-
re vbique molitus est, commendans eos, si quomodo
trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimam hæresim
& Christo rebellem. Ideoque necessarium iudicaui, sci-
ens quod in lege conscriptum est, vltius non tacere,
sed vobis omnibus indicare, quatenus etiam vos scia-
tis apostatas, & eorum hæresis verba nequissima ca-
ueatis. Si ergo scripserit vobis Eusebius, ne recipiatis
eum, nec eius scripta suscipiatis. Antiquam enim calli-
ditatem tempore compressam, nunc per istos renoua-
re volens, fingit quidem se quasi pro istis scribere,
opere verò demonstrat, quia pro semetipso talibus stu-
dere festinat. Apostatæ verò sunt isti, Arius, & Achil-
leus. Cum eis autem apostatauerunt hi, Aithalis, Car-
ponius, alter Arius, Sarmatius, Euzoius, Lucius, Ju-
lius, Menas, & Helladius, Gaius, Secundus, & Theo-
nas, qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea verò quæ opi-
nantes loquuntur, huiusmodi sunt, Non semper, in-
quiunt, Deus pater fuit: nō semper fuit Dei verbum:
sed fuit quando Deus pater non fuit. Dei autem ver-
bum ex nō existentibus factū est. Existēs enim Deus,
non existentem ex nō existente fecit. Quapropter fuit
aliquando, quando non fuit. Creatura est enim & fa-
ctura filius, neque similis est patri secundū substantiam,
neque verus est, neque vera sapientia eius est, neque verum
naturaliter patris verbum est, sed vnus quidem crea-
turarum & factorum est. Abusiue autem dicitur
verbum & sapientia factus & ipse, & existens in pro-
prio Dei verbo, & in Dei sapientia, in qua & omnia,
& ipsum fecit Deus. Vnde & conuertibilis est &
mutabilis per naturam, sicut & vniuersa rationalia.
Peregrinum enim & extraneum, & remotum est ver-
bum a paterna substantia, & inuisibilis est filio pa-
tri. Non enim perfecte & integre nouit filius patrem,
neque eum perfecte videre potest. Nam nec suam
substantiam nouit filius, sicut est. Propter nos enim
factus

factus est, vt nos per eum tanquam per instrumentum crearet Deus: & nequaquam substitisset, nisi nos Deus facere voluisset. Requisiuit ergo quidem eos, an possit Dei verbum conuerti sicut diabolus est conuersus: & nequaquam dicere timuerunt, vtique potest, tanquam naturæ conuertibilis existens: factus aiunt, & conuertibilis est. Hæc itaque dicentes, id est, Arius & qui cum eo sunt: & in his impudenter instantes ipsos & sequaces eorum, nos quidem cum episcopis Ægypti & Libyarum penè centum conuenientes, anathematizauimus. Qui verò circa Eusebium susceperunt, miscere studentes veritati mendacium, & impietatem cum pietate sociare: sed non præualebunt.

Vincet enim veritas, nec vlla communio est luci cum tenebris, neque concordia Christi cum Belial. Quis etenim talia audiuit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures continuo non obturabit, ne sordibus talium verborum eius polluat^r auditus? Quis audiens, dicente Ioanne: In principio erat verbum, non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Euangelio: Vnigenitus filius, &: Per ipsum omnia facta sunt, non odio habebit dicentes, quia vnus creaturæ rum est filius? Quomodo ergo potest vnus esse horum, quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo vnigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, patre dicente: Eructauit cor meum verbum bonum: & iterum: Ex vtero ante luciferum genui te? Aut quomodo dissimilis patri substantia, quum sit imago perfecta & splendor patris, qui dicit: Qui me videt, videt & patrem? Quomodo si verbum & sapientia Dei est filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile est enim ac si dicant, sine verbo & sine sapientia fuisse aliquando Deum. Vel quomodo est & conuertibilis & mutabilis, qui dicit per se: Ego in patre, & pater in me: & iterum: Ego & pater vnum sumus. Per Prophetam verò: Videte (inquit) me, videte

2. Cor. 6. c

Ioan. 1. 3

Psal. 44. 2

Psal. 109. b

Ioan. 14. b

Ioan. 14. b

Ioan. 10. f

Mala. 3. b

HISTORIÆ ECCLESIAST.

quia ego sum & non mutabor. Nam licet in eo verbo illud dictum sit Apostoli, quia factus est homo, tamē mutatus non est, sed sicut dixit Apostolus: Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. Quæ putas causa suavitatis eis ut dicerent, quia propter nos est factus, cum Paulus dicat: propter quem omnia, & per quem omnia? Unde verò blasphemant, quia nescit perfectē filius patrem, mirandum non est. Nam semel habentes propositum rebellandi Christo, repercutiunt etiam vocem eius dicētis: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Si ergo ex parte pater nouit filium, palam est quia & filius non perfectē nouit patrem. Si autem hoc dicere impium est (nouit enim perfectē filium pater) palam est quia sicut nouit pater suum verbum, sic & verbum nouit proprium patrem: & aliter non est. Hæc dicentes & reuoluentes sanctas scripturas, frequenter conuincimus eos; & rursus tanquam chamæleontes mutantur, studentes ad semetipsos trahere quod scriptum est: Cum venerit impius in profundum malorum, spernit. Multæ siquidem ante eos hæreses fuerunt, quæ plus quam decet præsumentes, corruerunt in imprudentia sua. Isti verò per omnia verba sua nitentes erigi ad interitionem diuinitatis verbi, per hæc illas hæreses firmare potius conati sunt, Antichristo facti propinquiore: quapropter & abdicati & anathematizati sunt ab ecclesia. Contristamur itaque pro eorum perditione, & maxime quia & ipsi aliquando quæ ecclesiæ sunt audierunt, & nunc ab ea prorsus exiliunt: non tamen admiramur. Hoc enim & Hymenæus & Philetus passi sunt, & ante eos Iudas: qui quum esset sequutus Saluatorem, postea proditor factus est & apostata. Sed de his quidem ipsis, non sumus ignari. Dominus enim prædixit: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum, & tempus prope est, & multos errare facient, ne ergo eatis post eos. Discens enim hæc à Salvatore Paulus, dixit: Quia nouissimis temporibus apostatabunt quidam à fide sana.

attende

Joan. 19. 6

Pro. 18. 2

Mat. 24. 8

& Mar. 13. 2

1. Tim. 4. 2

attendentes ad spiritus erroris, doctrinasq; dæmonū,
quæ veritatem auersantur. Domino siquidem & Saluatore nostro IESU CHRISTO per semetipsum pronunciante, & per Apostolum designante de talibus, consequenter nos per nosipsos audientes impietatem eorum anathematizauimus eos, sicut prædiximus, ostendentes eos extraneos à fide, ecclesiæq; catholica. Indicauimus autem hæc vobis dilectissimi atq; charissimi comministri, ne quos eorum (si fortè tentauerint etiam ad vos venire) suscipiatis, neq; Eusebio vel cuilibet aliorum scribenti pro eis obediaris. Decet enim nos tãquam Christianos, vt omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi deo rebelles, & animarum corruptores, totis viribus auersetur: & neq; Aue huiusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum communicare videamur, sicut beatus Ioannes ait: Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutate vos qui nobiscum sunt. 2. Ioan. i. c. 3. Ioan. i. c.

THEODORETUS.

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrū Constantinopoleos episcopū, missam eius epistolam, huic operi inferere nō omittam, quæ clare omnia eius ostendant, ne quis suspicetur hæc me fictè conscribere, & post eā ipsius Arii, & cæteras quoq; epistolas, quibus vtique narratio eget historię: quatenus de scripturæ veritate testentur, & aperte quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro.

Eiusdem ad Alexandrum Constantinopolitanum.

CAP. XIII.

CHARISSIMO FRATRI ET VNANIMI ALEXANDRO, Alexander in Domino Salutem.

Appetitus potentię hoīm pessimorum, avaritiæq; propositum veritati quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes ecclesiasticæ pietati. Impulsi nanque maleuoli à diabolo in eis operâre, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reuerentia resilientes conculcant iudiciū

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Arius.
Achilles.
Colluthus.

dei timorem; De quibus mihi necessarium fuit patiē-
ti reuerentiæ vestrę significare, vt ab huiusmodi cauea-
tis, ne quis fortē præsumat eorū in parochias vestras
accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi
ad seducendum figmentis vti, vel literis falsitate com-
positis, quæ possint facere præstigiū simplicem fidem
puramq; respicientibus. Arius igitur & Achilles con-
iuratione nuper facta, Colluthi superbiam, & multo
deterius illo, secuti sunt. Ille nanque hos ipsos culpās,
pessimæ voluntatis suæ inuenit occasionem. Isti verò
dignam illius negotiationem respicientes, nequaquā
iuri ecclesiæ subiacere pertulerunt, sed speluncas sibi
met latronum ædificantes, incessabilia in eis cōciliabu-
la celebrāt, noctibus & diebus contra Christum agen-
tes & contra nos, prauisq; libidinibus exercentur, qui
omnem piā & Apostolicam accusantes gloriam, Iu-
daico schemate Christo rebellare instituerunt sibi met
officinam, diuinitatem & æqualitatem cum patre Sal-
uatoris nostri Iesu Christi negantes: omnemq; eius sa-
lutaris dispensationis & humilitatis propter nos habi-
tæ vocem decerpentes, prolatione harū impietatis sue
prædicationem exercere nituntur, quippe diuinitatis
eius rationem & ineffabilis gloriæ, quam a principio
habuit apud patrem, penitus euitantes, Paganorum
& Iudæorum impiam de Christo confirmant senten-
tiam, & laudem propriā (vt assolet) aucupantes, om-
nia quidem quæ contra nos possunt derisiones asserre
negotiantur, seditionesq; nobis quotidie ac persequu-
tiones instituunt, tam iurgia proponentes per aditio-
nes mulierum impudentium quas seducunt, quam ip-
si communi Christianitati derogantes, dum eorum iu-
uenculę omnes circumueunt vicos, insuper irrumpibi-
lem Christi tunicam quam milites diuidere noluerūt,
isti scindere præsumunt. Et nos quidem vitam ipso-
rum & nephanda conamina, eo quod laterent tardius
cognoscētes, nūc generali decreto ab ecclesia adprāte
Christi diuinitatē eos expulimus. Conati tamen sunt
illi discursionibus vti, & aduersum nos machinari, q
apud

Ioan. 17. c

apud vnanimes cōministros nostros figuram pacis & vnitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriam per boniloquia ficta, festinant, & literas ab eis manifestas & indubitas exigunt, vt relegendes eas seductis à se personis, sine pœnitētia eos in delictis suis faciant remanere, tanquam vnanimes habentes eadem secum decernentes episcopos. Non enim quæ apud nos male docuerunt & egerunt ea fatentur propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus & quibusdam obumbrationibus sepiunt: verisimilibus vero & pomposis corruptibilem doctrinam suā velantes eloquiis, attrahūt in deceptionem quemlibet incautum, non abstinētes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Vnde contigit quosdam eorum literis subscribentes in ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumētibz talia comministris, eo quod neque Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo segnis, o charissimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorū, memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit filius dei, & postea factus est, qui prius non fuerat talis factus, quia & aliquādo factus est, qualem & omnem hominē esse cōtigit. Cuncta enim, inquiunt, Deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium & irrationalium creaturis miscere volentes & filium dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis malitiæq; capabilem, cum ex non existentibus esse dicatur; diuinas quippe scripturas quibus ostenditur eum semper esse, perimentes, quibusq; palām designatur inconuertibilitas verbi & sapientia atque diuinitas, quæ sunt CHRIS TV S. Possumus ergo, inquiunt isti polluti, & nos fieri filii Dei, sicut & ille. Scriptum est enim: Filios genui & exal- Esa. 1. atauui. Cumq; inlatum fuerit eis quod sequitur, id est: Ipsi autem spreuerunt me, quod naturale non est Sal-

HISTORIÆ ECCLESIAST.

uatoris, cum naturæ sit immutabilis, omni reuerentia
 spoliantes semetipsos, aiunt: Nec aliquam habet pro-
 prietatem ad deum, sed cum sit ipse natura mutabilis,
 sciuit de illo deus præscientia & præcontemplatio-
 ne, quia cum non esset spreturus, eligendus foret ex
 omnibus. Non enim, inquiunt, natura quasi præcipu-
 um inter alios filios aliquid habet. Nam nec natura
 liter dei filius est, nec aliquam habet ad deum proprie-
 tatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis existē-
 tem, propter moderationem, diligentiam, & virtu-
 tem, non mutatum ad deterius, elegit deus, cum et si
 Paulus vel Petrus ad hoc peruenisset, nihil *113 v3*
 poterat ab horum filiatione differre. Propter reproba-
 tionem igitur huius vesanæ doctrinæ, etiam diuinæ
 literas reuoluentes, proposuimus illud quod in psal-
 mis de *C H R I S T O* dictum est: Dilexisti iustitiam &
 odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus
 oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Quia verò filius dei
 neque ex non existentibus factus est, neque fuit ali-
 quando quando non fuit, sufficit nos erudire Ioannes
 Euangelista, scribens de eo: Vnigenitus filius qui est
 in sinu patris. Prouidente quippe deo, vt ostenderet
 alterutris indiuisas res, nominauit patrem & filium
 existentem in sinu patris. Sed quia inter hæc quæ ex
 non existentibus facta sunt, verbum dei nequaquam
 connumeratur: Omnia, inquit, per ipsum facta sunt.
 Propriam nanque eius substantiam designauit, dicēs:
 In principio erat verbum, & verbum erat apud deū,
 & deus erat verbum. Hoc erat in principio apud de-
 um. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum
 est nihil, quod factum est. Si enim per ipsum omnia fa-
 cta sunt, quomodo qui creaturis vt essent donauit, ip-
 se aliquando non fuit? Non enim vlla ratio est, vt qui
 facit, eius naturæ sit, cuius illa quæ fiunt. Si ipse qui
 dem erat in principio, omnia verò per eum facta sunt,
 ex non existentibus fecit: et contrarium videtur his
 quæ non existētibus facta sunt, hoc quod extrat, et val-
 de discretum. Inter patrem siquidem et filium nullum
 demon-

Psal. 44. b

Ioan. 1. b

Ioan. 1. a

demonstratur esse spatium, nec vsque ad aliquam cogitationem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non extantibus autem creatus mundus, nouellam habet substantiæ recentemq; natiuitatem, à patre per filium huiusmodi vtriq; substantialitatem cunctis accipientibus. Alius igitur adhuc contemplatus verbi diuinitatem, & creaturarum vniuersam intelligentiâ transcendentem reuerendissimus Ioannes genituram eius nec facturam dicere voluit, nec per elementa syllabarum factorem ingenitum, Vnus enim ingenitus pater. Sed quia excedit Euangelistarum, puto quia & angelorum perceptionem, & transcendit vniuersa vnigeniti filii ineffabilis substantia. Non ergo reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid interrogare præsumant, propter quod dictum est: Altiora te ne quæsis, & difficiliora te noli examinare. Nam sicut aliarum plurimarum, & huius notitia humanæ præceptioni celata est, quale est apud Paulum: Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sed etiam stellas, inquit Deus ad Abraham, non potes enumerare, neque arenam maris: & guttas pluuiæ quis enumerabit? Quis ergo audeat exterius perscrutari substantiam Dei verbi, nisi fortè vrsanus sit? De qua propheticus spiritus dicit: Generationem autem eius quis enarrabit? Nam & ipse Saluator noster præstare volens omnibus in hoc mundo columnis, huius notitiam ab eis exonerare festinauit, significans vltra naturam esse omnium rerum hanc animaduersionem, soli verò patri tantum adiacere huius scientiæ sacramentum: Nullus, inquit, nouit quis est filius, nisi pater: & patrem nemo nouit, nisi filius. Non reor ignorare sapientes, quia vrsanum est sapere, ex non existentibus factum filium, cum vtriq; habeat temporale principium quod ostenditur ex non existentibus factum. Nam si temporibus inesse oporteret hoc quod aiunt, erat quando non erat, aut spacio seculi cuiuscunque: & si verum est, quia omnia per ipsum facta sunt: palam est

Eccle. 3. c.

Esa. 64. b. &

2. Cor. 1. c.

Gene. 15. b.

Esa. 55. c.

Matth. 11. d.

Ioan. 1. a.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

est quia omne seculum, & tempus, & spacia, & alia quādo, inter quæ reperitur quod aiunt, fuit quādo non fuit, per ipsum facta sunt. Et quomodo non est incredibile, eum qui & tempora fecit, & secula, & momenta, inter quæ est illud, fuit quando non fuit, dicere alia quando non fuisse? Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum qui causa est alicuius, eundem posterioriorem dicere illius genitura, cuius causa est. Præcedit enim secundum eos sapientia Dei, quæ creauit vniuersa, illud spatium, in quo dicunt nondum factum filium à patre, mentiente secundum eos scriptura, quæ dicit, primogenitum eum esse vniuersæ creaturæ. Consona siquidem istis clamat & magniloquus Paulus, dicens de eo: Quem posuit hæredem omnium, per quem & secula fecit. Sed etiam in ipso creata sunt omnia quæ in cœlis & quæ in terra visibilia & inuisibilia, siue principatus, siue potestates, siue dominationes, siue sedes, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cùm ergo impia esse monstratur argumentatio, qua dicunt ex non existentibus factum, necesse est patrem semper esse patrem. Est enim pater semper filio præsentem, propter quem appellatur pater: semper sibi præsentem filio, semper est pater perfectus, & sine defectione consistens, non temporaliter, neque ex spatio, neque ex non existentibus generans vnigenitum filium. Quid autem amplius sit scelestum, quam dicere non fuisse aliquando sapientiam Dei: quæ dicit: Ego eram apud eum coaptans, ego eram cui adgaudebat: aut dicere virtutem Dei aliquando non extitisse? aut verbum eius accepisse principium: aut alia ex quibus filius agnoscitur & figuratur pater? Nam qui splendorem gloriæ non dicit extare, vnâ perimit & principale lumen cuius splendor est. Si autem & imago Dei non fuit semper, patet quia nec cuius imago est: sed etiam cùm non est figura subsistentiæ Dei, vnâ perimitur, & ille qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Saluatoris nostri, nullam habens communionem ad cæterorum filietas

Coloss. 1. b
Heb. 1. a.

Prouer. 8. c.

Heb. 1. a.

tem

TRIPARTITÆ LIB I 28;

tem. Quemadmodum enim ineffabilis eius subsisten-
tia incomparabili excellentia transcendere probatur
vniuersa, quibus ipse donauit vt sint: ita & filietas
eius naturalis existens paternæ diuinitatis, ineffabili
sublimitate differt ab eis qui per eum in adoptionem
adoptati sunt filii. Is enim inconuertibilis existens, na-
tura perfectus est, eo nihil in omnibus egens. Hi ve-
rò in vtroque mutabilitati subditi egent eius auxilio.
In quo enim proficere poterit sapientia Dei, aut in
quo eius veritas augeatur? Aut Deus verbum quo
modo potest meliorari, cum sit vita verumq; lumen?
Si autem hoc est, quantò magis vacors est dicere, sa-
pientiam aliquando aut Dei virtutem fuisse infirmita-
tis capabilem, aut irrationabilitatis verbum, & per
hoc rationem obscuratam, aut verò luminis tenebras
esse permixtas, Apostolo dicente: Quæ communio lu-
ci ad tenebras? aut quæ concordia Christi ad Belial?
Necnon & Salomone clamâte, impossibile est vel vsq;
ad opinionem inuenire vias serpentis super petram, quæ
secundum Paulum Christus est? Porro creaturæ eius
homines & angeli benedictiones acceperunt, virtus
tibus proficere contendentes mandatisq; legitimis
quatenus non peccarent. Dominus verò noster natu-
raliter filius patris existens, ab omnibus adoratur. Illi
deponentes spiritum seruitutis, ex bonis operibus &
profectu spiritum filiationis accipientes, per natura-
lem filium adiuti, fiunt & ipsi adoptionis filii. Istius au-
tem propriam & naturalem præcipuamq; filiationem
Paulus etiam manifestauit de Deo dicens: Qui pro
prio filio non pepercit, sed pro nobis, id est, qui natura
non sumus filii, tradidit illum. Ad distinctionem nam-
que non priorum, illum proprium filium esse di-
xit: In euangelio namq; Hic est filius, inquit, meus di-
lectus, in quo bene complacui. In psalmis verò Salua-
tor ait: Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Ger-
manitatem naturæ declarans, significat non esse eius na-
turales quoslibet alios filios præter istum. Quid etiam
quod ait: Ex vtero ante luciferum genui te? Nonne
clarè

2. Cor. 4. c.

Pro. 30. c.

Ro. 8. f.

Matt. 3. d.

17. a.

Mar. 1. b. 9. a

Luc. 3. c.

Psal. 2. b.

Psal. 109. b

HISTORIA ECCLESIAST.

clare naturalem demonstrat paternæ generationis fili-
 ationem, quam non morum diligentia et exercitatio-
 ne profectus, sed proprietate naturæ sortitus est? Vnde
 & intransgressibilem habet filiationem, vnigenitus
 patris. Rationabilium verò filiationem non eis natu-
 raliter existentem, sed opportunitate morum, & dono
 Dei etiam mutabilem ratio nouit. Videntes enim,
 inquit, filii Dei filias hominum, acceperunt sibi vx-
 res ex ipsis. Et iterum: Filios genui, & exaltaui, ipsi
 verò me spreuerunt, per Esaïam Deum dixisse dica-
 mus. Multa dicturus dilectissimi transeo, onerosum
 esse putans plurimis verbis vnanimes admonere do-
 ctiores. Vos enim ipsi estis diuinitus eruditi, non igno-
 rantes quia doctrina quæ nuper contra pietatem surre-
 xit ecclesiasticam, Hebionis est, & Artemonis, & ze-
 lus Pauli Samosatensis de Antiochia, synodali omni-
 um episcoporum iudicio ab ecclesia pulsi. Cui succes-
 dens Lucianus, extra synagogas mansit trium episco-
 porum plurimo tempore. Quorum impietatis fecerunt
 sorbentes isti, nunc nobis de non existentibus illorum
 plantationes absconditas pullulare fecerunt Arius &
 Achilles, & cum illis concilium malignantium: & ne-
 scio quomodo in Syria tres ordinati episcopi, eò quod
 consenserint eis, & ad peiora flammati sunt. De qui-
 bus sententia in vestra sit probatione repodata, qui sa-
 lutaris passionis humilitatem & exinanitionem, vo-
 luntariam paupertatem & voces quas propter nos
 Saluator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostens-
 sionem supernæ & antiquæ diuinitatis eius hæc con-
 grunt, significantiusq; sermonibus naturalis eius glo-
 ria & imperium, & apud patrem mansio clarius expli-
 catur. Quale est illud: Ego & pater vnũ sumus, non
 patrem semetipsum appellans, neque substantialiter
 duas naturas, quæ est vna, declarans, sed quia pater
 nam seruandi plenitudinem filius habet perfectè na-
 turam, per omnia similitudinem patris gerens, & im-
 mutabilis imago eius existens, atque principalis cau-
 sæ expressa figuratio, Vnde etiam tunc Philippo cupi-
 enti

Gene. 4.2.

Esa. 13.

Hebion.

Artemon.

Paulus Sa-

mosatensis.

Lucianus.

Arius.

Achilles.

Ioan. 10. f.

enti videre patrem, dominus sine inuidia se demonstrat. Nam cum diceret: Ostende nobis patrem, ait: Ioan. 14. b.
 Qui videt me, videt & patrem: tanquam per speculum sine macula, & animatum per diuinam eius imaginem contempleretur patrem, quem similiter in Psalmis sanctissimi viri canunt, dicentes: In lumine tuo videbimus lumen. Quapropter & qui honorat patrem, honorat & filium: & qui honorat filium, honorat & patrem, & rectè. Omnis nanque vox impia, quæ in filio dici præsumitur, ad patrem quoque refertur. Sed mirum non est, quod scripturus sum o charissimi, si falsas aduersum me derogationes, & contra piissimum nostrum populum delatas insinuo. Hi enim qui contra deitatem filii Dei castra constituunt, neque contra nos ingratas calumnias exercere formidant, quoniam nec priscorum quempiam dignatur sibimet comparare, neque præceptoribus se, à quibus nos ab infantia eruditi sumus, æquari patiuntur, neque comministrorum quenquam nunc vbicumque consistentium in mensura sapientiæ reputant, quasi soli sapientes, & nihil habentes, atque nouorum dogmatum inuentores, & quibus solis reuelata sint, quæ à nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelestasuperbia, immensa vāsanīa, vāx gloriæ furor, sapientia Satanæ in animas eorum nequissimas vehementer insiliens. Non deterruit eos antiquarum scripturarum Deo amabilium explanatio, non comministrorum consors reuerentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit, quorum scelestas opera nec dæmones ferre patiuntur, quando vocem blasphemam contra filium Dei promere non præsumunt. Hæc igitur iacula secundum præsentem virtutem dirigantur aduersus eos, qui inerudita materia contra Christum exacuuntur ad bellum, & aduersus pietatem eius calumnias inferre cōtendunt. Aiunt enim nos aduersantes fabulas, ex quibus inuentum est dici, ex non extantibus impiam & non scriptam contra Christum blasphemiam prædicare, id est duo ingenita; ipsi potius duorum alterum necessaria

Psal. 36.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

necessario esse oportere dicentes ineruditi, aut ex non
 extantibus filium esse sapiendum, aut indubitanter di-
 cere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multum
 est inter patrem ingenitum, & ea quæ ab eo ex non ex-
 tantibus sunt creata rationalia et irrationalia, quorum
 media existens natura vnigenita, per quam vniuersa
 ex non extantibus fecit pater Dei verbi, ex ipso verò
 patre natiuitatem habet, sicut & ipse dominus alicubi
 testatus est, dicens: Qui diligit patrem, diligit filium
 qui ex eo natus est. De quibus nos ita credimus, sicut
 apostolicæ placet ecclesiæ, in vnum ingenitū patrem,
 nullam habentem causam vt esset, inconuertibilem &
 immutabilem, semper idem & similiter se habentem,
 nec profectum, nec imminutionē recipientē, legis, pro-
 phetarū, euangeliorūq; datorem, Patriarcharū & apo-
 stolorū dñm, omniumq; sanctorū, & in vnum dominū
 Iesum Christum filium Dei vnigenitū, natum non ex
 non extante, sed extante patre, non secundum corpo-
 rum similitudines incisionibus aut diuisionum efflu-
 xionibus, sicuti Sabellio & Valentino placet, sed in-
 effabiliter & inenarrabiliter secundum eum qui dixit
 (sicut supra posuimus) Generationem eius quis enar-
 rabit? substantia videlicet eius omni creatæ natu-
 ræ imperscrutabili existente, sicut & ipse pater imper-
 scrutabilis est, eo quod non capiat rationalium natura
 scientiā, qua pater genuit Deum. Quod quidem non a
 me conuenit discere, viros spiritu veritatis impletos.
 Erudiente quippe nos Christi voce, qua dicit: Nul-
 lus nouit quis est pater, nisi filius: & nullus nouit quis
 est filius, nisi pater: & asserente eum inconuertibilem
 & immutabilem, se sicut patrem nihil egentem, perfe-
 ctum filium, æqualēque patri soli ingenito. Imago
 enim est integerrima & immutabilis, patris, & omnis
 nō imaginem conuenit esse plenam, per quam non de-
 sit aliquid ab æqualitate eius cuius imago est, sicut ip-
 se dominus docuit, dicens: Pater meus maior me est:
 secundum quod semper etiam esse filium ex patre cre-
 dimus. Splendor enim est gloriæ, & figura paternæ
 substan-

Sabellius
 Valentinus
 Esa. 53. 6.

Matth. u. d.

Ioan. 14. d.
 Heb. 1. a.

substantiæ. Sed nullus hoc, semper, ad suspensionem ingeniti sumat, sicut putant qui sensus animæ cæcatos habent. Nam neq; erat, neq; semper, neq; ante secula, idem est quod ingenitum, sed nec quislibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc quod dicimus ingenitum, sicut et vos æstimare credo, & de omnium vestrorum confido proposito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitum declarantium. Videntur enim hæc nomina veluti temporum esse productiua, digne tamen ipsius vnigeniti diuinitatem, & veluti dicam antiquitatem nequaquam significare valentia, cum sancti videlicet viri secundum suam vnusquisque virtutem sacramentum hoc aperire conati sint, veniam poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se: Protulimus quod pertingere præualuimus. Si quid autem ultra hominem expectant, quisque viri et ad manus innititur, eloquium illud quod ait: Ex parte cognoscimus, iam putantes esse destructum, palam est quia multum spe sua deficiunt. Igitur erat, & semper, & ante secula, quodcumque sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem patri propria dignitas est seruanda, nullam dicentes causam fuisse ut esset: filio verò congruus distribuatur honor. Sine principio enim à patre sciāmus eius esse natiuitatem, culturam ei (sicut prædiximus) tribuentes pie, atq; cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante secula, prædicantes, diuinitatem quippe eius perscrutantes, sed imaginī & perscrutationi patris perfectam æqualitatem per omnia deuotentes. Proprium verò solum dicentes patris, quod ingenitus est, cum & ipse Saluator dixerit: Pater maior me est. In hac itaq; pia de patre filioq; sententia, sicut nos diuinæ scripturæ docent, vnum sanctum spiritum confitemur, qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores: in vnam & solam catholicam apostolicamq; semper ecclesiā, quæ & inuincibilis est, licet omnis mundus aduersus eam pugnet, & victrix totius aduersæ impietatis existit, se

Semper.

Erat

Ante secula

1. Cor. 13. d

Ioan. 14. d

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Ioan. 16. g. curos non faciente patrefamiliās eius, cūm clamat: Habete fiduciam: Ego vici mundum. Hoc nouimus actum post resurrectionem à mortuis, quorum primitiuæ factus est dominus noster Iesus Christus carne vera indutus, & non putatiue ex Dei genitrice Maria, qui in nouissimis temporibus pro damnatione peccati ad humanū genus adueniens, crucifixus & mortuus est, sed non propterea diuinitate sua minor factus. Resurrexit enim à mortuis, assumptus in cœlum est, sedet ad dexteram maiestatis. Hæc igitur ex parte hac epistola figuraui, onerosum credens singula sub scrupulositate conscribere, eò quòd sciam sanctum studiū vestrū talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicæ ecclesiæ dogmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea volentes, nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant, nos tamen spem non auersamur nostram. Horum igitur aduersarii, id est, Arius & Achilles, & qui cum eis sunt veritatis inimici, ab ecclesia procul sunt expulsi, alieni facti à pia doctrina nostra, secundum beatum Paulum dicentem: Quicumque vobis annuntiauerit præter id quod accepistis, anathema sit, licet angelum de cœlo esse se fingat. Sed etiam si quis aliis sermonibus domini nostri Iesu Christi & doctrina, quæ secundum pietatem est, inflatur, nihil sciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate, nullus vestrū suscipiat, aut habere patietur ea quæ ab eis dicuntur vel conscribuntur. Cuncta enim velut magi homines mentiuntur, quia veritatem loqui non possunt. Circumeunt denique ciuitates, nihil studentes aliud, quàm vt amicitiarum schemate, & nomine pacis per figmenta & blandimenta literas dent & accipiant, vt errare faciant per hæc deceptas à se mulierculas. Hos ergo qui contra Christum tanta præsumunt, quibus Christianitati tam publicè derogauerunt, qui inter iudicia persecutiones nobis, quantū in ipsis est, excitare non cessant, et ineffabile sacramentū natiuitatis Christi eneruare moliuntur, auersamio

ni

hi dilectissimi, & vnanimes atq; concertatores nobiscum contra eorum vāsanam estote præsumptionem, ad similitudinē comministrorum nostrorum qui indignati sunt, & aduersus eos mihi scripserunt, & in Tomo quem etiam vobis direxi per filium meum† Archidiaconum subscripserunt, tam totius Ægypti & Thebaidis, quā Libyæ ac Pentapolis, Syriæ, Lyciæ, Pamphylia, Assæ, Cappadociæ sacerdotes, aliarumq; prouinciārum, ad quorum instar etiam vos confido eum suscipere. Multis itaq; mihi contra nocentes remediis existentibus, etiam hoc inuentum est vtile medicamen, quia conuertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris sacerdotibus obediētes, & ad poenitentiam per eos accedere festinantes. Salutate ad inuicem fraternitatem quæ apud vos est. Valere vos in domino opto charissimi. Sunt autem qui anathematizati sunt, ex presbyteris quidē Arius, ex diaconibus autem Achilles, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sarmatius, Iulius, Menas, alter Arius, & Helladius,

Alias Archi-
tum diaconum.

THEODORETVS.

Consona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præsuli ciuitatis & Eustathio, qui tunc Beroënsē gubernabat ecclesiā, & aliis Apostolicorū dogmatum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus est: scripsit enim & ipse concordibus suis. Quod verò nihil falsi contra eum scripserit sacratissimus Alexander, ipse Arius literis suis scriptis ad Nicomediensem Eusebium protestatus est. Quam Epistolam inserere non omitto, vt communicatores impietatis eius ignorantibus possim facere manifestos.

Epistola Arii ad Eusebium. CAP. XV.

DOMINO desiderabilissimo homini Dei, fidei, orthodoxo Eusebio, Arius qui persecutionem ab Alexandro Papa patitur iniuste propter omnia vnicentem veritatem, quam tu quoque defendis, in domino salutem.

Patre meo Ammonio veniente ad Nicomediam, rationale iudicaui te salutare per eum, sciens dia-

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Prouerbiū.

lectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter Deum habere dignosceris. Vehementer nos vastat atque persequitur, & omnem (vt aiunt) rudem mouet aduersum nos episcopus, ita vt etiam de ciuitate nos expulisset, veluti homines sine Deo: quoniam non concordamus ei publice dicenti: Semper Deus, semper filius: Simul pater, simul filius: Coexistit ingenito Deo filius. Semper genitus est. Ab ingenito genitus est. Neque cogitatione, neque atomo aliquo præcedit Deus pater. Semper filius ex ipso Deo est. Et quoniam Eusebius frater tuus Cæsariensis, & Theodorus, et Paulinus, et Athanasius, & Gregorius, & Aëtius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexistit Deus filio sine principio, anathema facti sunt, præter solum Philogonium, & Hellanicum, & Marcarium, homines hæreticos, ineruditos, quorum alii quidem dicunt filium eructuationem, alii verò propositionem, alii coingentum. Quas impietates nec audire possumus, licet innumeras mortes nobis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, & sapimus, & docuimus, & docemus, quia filius non est ingenitus, nec ingentis pars nullo modo, neque ex aliquo subiecto: sed quoniam voluntate & consilio subsistit ante tempora, & ante secula plenus Deus, vnigenitus, inconuertibilis: & antequam generaretur aut crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim, non erat: persecutionem patimur, quia diximus: Principium habet filius, Deus autem sine principio est: & quia diximus, Ex non existantibus est (sic autem diximus secundum quod nec pars Dei est, nec ex aliquo subiecto) propterea persecutionem patimur. De cætero tu nosti. Valere te in domino opto, memorem tribulationum nostrarum Collucianista verè *ισωβη*, id est, pie.

Eusebius itaque Cæsariæ erat episcopus, Theodorus Laodicæ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aëtius autem Lyddæ. Lydda verò est, quæ nunc Diospolis appellatur.

Hos

Hos ergo Arius concordēs se habere gloriabatur. Hostes autem vocauit, Philogonium Præsulem vr̄bis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hierosolymorum, aduersus eos sarciendo calumnias, quoniam æternum & ante secula filium, & cum patre æqui honoris, eiusdemq; substantiæ prædicabant. Hanc igitur Eusebius dum suscepisset epistolam, & ipse venenum suæ impietatis euomuit, scripsitq; hoc modo Paulino episcopo Tyri.

Epistola Eusebii ad Paulinum episcopum Tyri.

CAPVT XVI.

DOMINO MEO PAVLINO, EUSEBIVS
in domino salutem.

Nequē domini mei Eusebii studium pro veritate verbi tacitum est, sed vsque ad nos peruēnit, neque tuum domine super hac causa silentium. Et vt consequens erat, de domino quidem meo Eusebio latati sumus: de te verò tristamur, arbitantes taciturnitatem tanti viri nostram esse deuictionem. Quapropter rogo te, scientem quoniam indecens est virum sapientem alia sapere, & tacere veritatem, vt spiritali ratione commotus ad conscribendum, de huiusmodi rebus incipias, cū & tibi sit vtile, & audientibus te: maxime dum per consequentiam scripturæ & vestigia sermonum eius & voluntatis scribere volueris. Quoniam neque duos ingenitos audiuius aliquando, neque vnum in duos diuisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus, aut credidimus, domine meus: sed vnum quidem ingenitum, vnum vero ab eo vere, & non ex eius substantia factum, & (vniuersaliter dicendum) nequaquam cum ingeni natura participantem, aut existentem ex eius substantia, sed factum perfectē, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram similitudinem, affectum, potestatemque factoris, factum scilicet inenarrabiliter: quod etiam cogitationi non solum humanæ, sed etiam quæ ultra omnes homines est, incomprehensibile iudicamus &

HISTORIA ECCLESIAST.

Prouer. 8. c.

*Esa. 1. 2.
Deut. 32. c.
Iob. 38. c.*

credimus. Et hæc quidem non rationibus nostris ob-
stricti, sed ex scriptura sancta discentes, dicimus crea-
tum esse & fundatum & genitum substantia, et incon-
uertibili & ineffabili natura, similitudine factoris, si-
cut ipse dominus ait: Dominus creauit me initio via-
rum suarum, in opera sua, & ante secula fundauit me,
ante omnes colles genuit me. Si autem ex eo, hoc est,
ab eo erat, quasi pars eius vel ex fluxu substantiæ, ne-
quaquam creatus aut fundatus esse diceretur. Neque
tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito
consistit, creatum iam ab alio quam ab eo, aut funda-
tum non erit: ab initio ingenitum eum dicere, offen-
sionem quandam præbet, quasi ex paterna substantia
sit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ. Sci-
mus enim quia non de eo solo genitum dicit scriptura,
sed etiam de dissimilibus ei natura per omnia. Nam
& de hominibus ait: Filios genui & exaltaui, ipsi
verò me spreuerunt, & iterum: Deum qui te genuit,
dereliquisti, & oblitus es domini creatoris. Et in ali-
is quidem ait: Qui peperit guttas roris, non natu-
ram ex natura narrans, sed vniuscuiusque creaturæ ex
eius voluntate natiuitatem. Non enim ex eius substan-
tia sunt: sed omnia voluntate eius facta, sicuti facta
sunt. Ille siquidem Deus est, hæc autem ad similitudi-
nem eius verbo similia futura, secundum spontane-
um motum facta. Et omnia quidem per eum à Deo
facta, cuncta tamen ex Deo. Quæ percipiens & expo-
nens secundum datam tibi diuinitus gratiam, scribe-
re domino meo Alexandro festina. Confido enim,
quia si scripseris illi, conuertetur. Saluta omnes qui in
domino sunt. Valentem te, & pro nobis orantem
gratia Dei custodiat domine.

De potentia Eusebii Nicomediensis.

CAPVT XVII.

TAlia & isti alterutris scribebant, contra veritas
tem se armantes ad prælum. Et peius fiebat ma-
lum ad contentionis incendium, per eos qui hæc scri-
pta suscipiebant. Consistentes igitur Alexandro,
etiam

etiam in eius tomō subscribebant, alii verō contraria faciebant. Præcipuè verō mouebatur ex aduerso Nicomediensis Eusebius, quoniam in epistola sua grauius eius memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore plurimum Eusebius, quia tūc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululum temporis Diocletianus, & qui circa eum erant, Regalia constituerant. Propterea ergo multi episcoporum obediabant Eusebio. Et illic frequenter scribebat, Alexandro quidem, vt deferens quaestionem quæ moueret tuum multum, susciperet Arium & sequaces eius: per ciuitates autem diuersis episcopis, ne consentirent scriptis Alexandri. Vnde omnia erāt valde turbata. Nō enim solummodo ecclesie præsules ratiocinationibus inter se certare videbantur, sed etiam populus diuisus erat. Alii namq; istis, alii verō consensiebant illis. Et ad tantum causa venit incendium, vt in publico & in ipsis theatris Christianitati derogaretur. Hi quidem in ipsa Alexandria positi, tanquam iam victores de superioribus persecutionibus facti, potius armabantur, legationemq; mittebant ad prouinciales episcopos: hi verō in alteram diuisi partem, illorum simili seditioni communicabant.

De Melitianis, & quomodo sint ab ecclesia segregati, quia nolente Alexandro Arium suscipere, per diuersa loca Ariani concilia celebrabant.

CAP. XVIII.

Miscebantur igitur Arianis Melitiani, qui dudum fuerant ab ecclesia segregati. Qui verō sint isti, dicendum est, Sub Petro Alexandrinæ ciuitatis episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Melitius quidam episcopus vnius ciuitatis Egyptiorum depositus est, & propter multas alias causas, & maxime quia in persecutione fide negata sacrificauerat. Ergo damnatus multos habuit sequaces, & hæresiararches factus est eorum, qui hætenus ab eo in Egypto Melitiani vocantur, nullam iustitiæ satisfactionem habens, cur remanserit ab ecclesia separatus.

Eusebius
Nicomediensis.

Potētia episcoporum, ex locis.

Diffidium ecclesiarum

Vtrique volebant videri victores.

Melitianus
An. do. 315.

Melitius.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Dicebat quidem iniuriam se esse passum, & obloquebatur sapius, derogabatq; Petro. Sed Petrus in persecutione, percepta martyrii palma defunctus est. Iste verò retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit episcopatū, & rursus in Alexandrum, qui post Achillam noscitur ordinatus. Inter hæc igitur superuenit quæstio Ariana, & Melitius vnâ cum suis defendebat Arium, conspiratione facta cum eo aduersus episcopum. Quibuscunq; enim praua videbatur Arij secta, suscipiebant super Ario Alexandri sententiam, tanquam iustum contrâ cōsentaneos Arij, eius videretur esse decretum. Scribebāt autem, & qui circa Eusebium Nicomedie erāt, & alii, quibus Arij opinio complacebat, quatenus solueretur quidē præmissa damnatio, & in ecclesiam damnati reducerētur, quasi nihil mali profiterentur. Sic itaq; diuersis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis, fecerunt harum epistolarum collectiones. Arius quidem earū quæ pro se erant, Alexander autem contrariū. Et hinc occasio contentionis oborta est hæresibus, quæ nunc vbiq; circumuolant, hoc est, Arianorum, Eunomianorum, & quicunq; nomen habent à Macedonio. Singuli nanque horum ipsis epistolis testibus vsi sunt, in defensionem hæresis suæ.

Quomodo fautores Eusebii congregauerint concilium in Bithynia.

CAP. XIX.

SOZOMENVS.

Alexander
inexorabilis.
Arianorū
concilium
apud Bithyniam.

CUm verò sæpe supplicantes Alexandro qui circa Eusebium erant, non inclinassent eum, tanquam iniuriam passi malignabantur, & acriores ad roborem Arij dogma sunt facti: conciliumq; in Bithynia colligentes, scripserunt episcopis vniuersis, vt tanquam recte credentibus communicarent Ariamis, & agerēt vt Alexander quoq; communicaret eis. Dumq; eorum studium defecisset, Alexandro nequaquam consentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Tyri episcopum, & Eusebium Pamphili pontificem Cesaræ Palæstinæ, & Patrophilum Scythopæ.

thopoleos, petens vnâ cum suis, vt iuberetur cum populo, qui cum eo erat, solennia sacramenta ecclesiæ celebrare, tanquam ipse prius presbyterorum habuisset officium. Esse dicens consuetudinem in Alexandria (sicut etiam nunc) vt vno existente super omnes episcopo, presbyteri seorsum ecclesias obtinerent, & populus in eis Collectas solenniter celebraret. Tunc illi vnâ cum alijs episcopis in Palæstina congregati, tale decretum super petitione Arij protulerunt, iubentes eos Collectas exercere, sicuti prius, esse tamen subditos Alexandro pontifici, & deprecari semper, vt eius pace & communione fruerentur. Cumq; etiâ in Ægypto multis concilijs celebratis, hæresis pullularet, ita vt ad regalia vsque perueniret, non mediocriter Constantinus Imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante crescere, multos à Christianitate dogmatum discordia auocaret. Et propterea culpabat et Arium & Alexandrum, eisq; scribens arguebat, quia cum latere potuisset hæc quæstio, eam deduxissent ad mediû, & vehementi studio contentiones mouissent: quæ nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati iure tradenda, cum utiq; ab alterutris non seiungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarent. Alexandro siquidem & Ario, aliquando culpans, aliquando suadens, talia scripsit, quarum literarum partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebii posita est in vita Constantini.

Episcopus
Presbyteri

Opus Eusebii Pamphili de vita Constantini Aug.

SOCRATES.

Epistola Constantini principis ad Alexandrum Pontificem Alexandrinum. CAP. XX.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS,

Pius, Alexandro & Ario.

Idicum natam presentis questionis originem, quando tu (ô Alexander) à presbyteris requirebas, quid vnusquisq; eorum de quodam loco in lege conscripto, magis autem pro vanæ cuiusdam questionis parte sentiret. Tuq; ô Ari, quod neq; principio cogi-

OO ; tari

HISTORIÆ ECCLESIAST.

tari debuerat, aut cogitatum taciturnitati tradi potius compete-
 bat, illud improvide protinus obieciſti: vnde diſcordia inter vos emergente myſteria contem-
 nuntur. Sanctus verò populus in vtraque diuiſus, com-
 muniſ corporis congruentia ſeparatur. Ergo vterque veſtrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos
 confamilus veſter iuſte monet, obediat. Hoc itaque ne-
 que requirere dignum eſt, neque de talibus reſpondere,
 quærentibus. Huiusmodi enim quæſtiones, quæ non
 alicuius legis neceſſitate proponuntur, inutilis vacan-
 tionis tempus exquirunt. Et licet cauſa cuiuſpiam
 naturalis exercitii ſiant, tamen debemus eas intra ſen-
 ſum claudere, & non prompte in publica conciliabula
 deportare, nec omnium auribus inconſulte commit-
 tere. Quantus enim eſt vnusquiſque hominum, vt poſ-
 ſit ita magnarum rerum & valde difficiliū virtutem,
 aut ad perfectum inſpicere, aut interpretari di-
 gne? ac ſi quis hoc facere, difficile ramen, poſſit, quan-
 tæ parti populi ſuadebit? Aut quis tantarum quæſtio-
 num ſubtilitates extra lapſus ſui periculum ſuſtine-
 bit? Ergo fugienda ſunt in talibus multiloquia, ne for-
 tē dum infirmitate noſtræ naturæ minime quod pro-
 ponitur explicatur, mente diſcentium auditorum pro-
 tardiori intellectu ad perfectam quæſtionis perceptio-
 nem peruenire non valente, ad neceſſitatem blaſphe-
 miæ aut ſchiſmatis populus adducatur. Quapropter
 & interrogationes incautæ, & reſponſiones impro-
 uidæ, æquam alterutrius veniam tribuant ex vtroque.
 Non enim pro ſummo legis mandato, apud vos occa-
 ſione certaminis inflammata eſt, neque noua quædam
 pro Dei religione hæreſis introducta, ſed vnā ean-
 demque rationem habetis, ſicut etiam vnum commu-
 nionis ſignū. Vobis enim inter alterutros pro paru-
 lis & valde modicis contendentibus cauſis, tantum
 Dei populum, quem veſtris orationibus & prudētia
 conuenit gubernari, diſcordare nec decet, nec omnino
 phas eſſe, credibile eſt. Vt autem paruo quodā exem-
 plo ſapientiam veſtram commoneam, Noſtis etiam
 ipſos

Signum cō-
 munionis.

ipsos philosophos, quia in vno quidem dogmate cuncti consentiunt, cum verò in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad inuicem corporis vnitatem conspirant. Cum hæc ita sint, quanto potius iustum est vos magni dei ministros in voluntate religionis alterutris esse concordēs. Consideremus itaque ratione maiori, & ampliori intelligentia cogitemus, si recte se habeat propter parua & vna sermonum certamina fratres fratribus resultare, & honorem concilii per vos impia contentione discerpere, dum ad inuicem pro sic paruis & nequaquam necessariis litigatis. Vulgaria sunt hæc, & infantum magis fatuitatibus commodanda, quam sacrorum virorum & prudentium intelligentiæ consona. Recedamus ergo volentes à tetratibus diabolicis. Magnus noster Deus Saluator vniuersorum, commune omnibus lumen effulsit, cuius prouidentia hoc meū ministerii dei studium ad perfectionem venire permittite, vt vos illius populū mea adlocutione, & ministerio, et monitionis instantia, ad synodalem possim reuocare cōmunionem, quia (sicut dixi.) Vna quædam in vobis est fides, et vnus secundū vos hæreseos intellectus, legis præceptum cum suis partibus in vnius voluntatis propositum tendit. Hoc ergo quod vobis inter alia contentionem excitauit, quoniam non attinet ad totius legis virtutem, separationem quandā & seditionem inter vos non debet efficere. Dico autē hæc non tanquā cogens vos omnibus modis huic satis optime et qualiscumque sit cōsentire quæstioni: potest enim & honor Concilii à vobis integer custodiri, & vna atque eadem oībus cōmunio conseruari, licet aliqua in vobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio generetur: quoniam nō oēs in omnibus idē volumus, neque vna in nobis natura versat, aut voluntas vna cognoscitur. De diuina siquidē prouidentia vna quædam in vobis sit fides, vna prouidentia, vnus in deo sensus, Quæ verò pro his friuolis quæstionibus inter alterutros disputata sunt, licet nō in vnā sententiā colligatur, manere

HISTORIA ECCLESIAST.

manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabili
tate seruata. Communis autem charitatis præcipuum
sacramentum, & veritatis fides, & honor circa deum
atque religionem legis apud vos inconcusse perma-
neat. Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atque
gratia; reddite vniuerso populo vestros amplexus,
vosq; ipsos velut proprias animas expiantes, alteru-
tros rursus agnoscite. Suauiores enim crebro sunt ami-
citiae post inimicitiarum causas ad concordiam resti-
tuta. Reddite ergo mihi tranquillos dies noctesq; se-
curas, vt quædam iucunditas puri luminis, & vitæ sã
quietæ apud me lætitiâ conseruetur, si non fuerit neces-
sitas ingemendi & semper lachrymis ingrauari, & ne-
que seculum libenter ferre viuendi. Dei nanque po-
pulos, id est, confamilios meos, sic iniuste & noxia ve-
stri contentione diuisos, congregari iam tempus est.
Vt autem huiusmodi tristitiæ meæ magnitudinẽ sen-
tatis, audite: Pridem veniens ad Nicomediensem ci-
uitatem, repente ad Orientem pergere festinabam.
Cumq; ad vos tenderem, & plurima iam parte vobis
cum essem, huius rei nuntio sum retentus, ne oculis vi-
dere compellerer, quæ impossibile iudicabam ad sen-
sum posse aurium peruenire. Quapropter aperite iam
mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas cõ-
tentione clausistis alterutra, velociterq; mihi concedi-
te, vosq; ipsos & alios vniuersos populos videre læ-
tos; & pro communi omnium concordia ac libertate,
debitam gratiarum actionem fauorabilibus eloquiis
deo persoluere.

Quod tã pro Ariana quæstione, quàm pro paschæ
definienda festiuitate, in Nicæa fecit Constantinus
celebrari concilium.

CAP. XXI.

Paschalis di-
ci obserua-
tionis diuer-
sas.

Alexandro siquidem & Ario, nunc culpando, nunc
admonendo hæc scripsisse dinoscitur. Graui-
ter autem ferebat, audiens aliquos contra omnium statu-
tum agere Paschæ festiuitatem. Tunc etenim in vrbi-
bus Orientis discordantes quidam ob hoc, alterutra
quidem societate diuisi non erant, Iudaicè tamen festi-
uitatem

TRIPARTITÆ LIB. I.

292

uitatem dominicam celebrabant, & (vt assolet) splendorem Collectæ tali discretionem foedabant. Propter utraque igitur quietem esse ecclesiæ festinabat princeps, scilicet putans hoc malum posse præoccupare, antequam ad plurimos perueniret, misit virum circa se fide & vita simul insignem, & confessionibus priorum temporum pro dogmate comprobatum, qui compareret Aegyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter pascha discordes: fuit autem Osius Cordubæ ciuitatis episcopus. Cumque præter spem causa procederet, & hæresis potius quam pax sperata valuisset, nihil impetrans remeavit, qui fuerat pro pace missus ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa concilium feruor principis excitauit, publicis asinis atque mulis, & curracibus equis, episcopos, & qui cum eis erant, ad synodum venire præcipiens.

Osus episcopus
Cordubensis

HISTORIAE ECCLESIAE

ASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,
Liber Secundus.

SOZOMENVS.

De Præsulibus ecclesiarum qui interfuerant Nicæno concilio.

CAPVT PRIMVM.

Communicabant igitur Nicæno concilio ex apostolicis quidem sedibus Marcarius Hierosolymitanus, Eustathius iā præsidens Antiochenæ apud Orontem ecclesiæ, & Alexander Alexandriæ, quæ est apud stagnum Mariam. Iulius autem Romanus episcopus propter senectutem defuit, erantque pro eo præsentibus Virus & Vincetius presbyteri

An. do. 327
Nicænū concilium.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

byteri eiusdem ecclesiæ. Super hos autem & alii plurimi boni & optimi ex diuersis gentibus conuerunt. Alii quidem ad intelligendum & dicendum valde idonei, scientiæq; sacrorum librorum & alia eruditione disciplinati, vitæq; virtute præclari. Alii verò in utroq; probatissimi viri, quorum vtile iudicio etiã nomina memorare.

THEODORETVS.

Iacobus episcopus Antiochiæ Mygdonica.

Tanquam stigmata domini *IE SV* in corpore conferentium secundum sacrum apostolum. Erat enim Iacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri & Assyrii Nisibin appellant, qui mortuos resuscitauit, vitos curauit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi rursus inferere, quæ in deo amabili historia latius enarraui. Paulus Neocæsarææ, quod est castrum positum iuxta ripas Eufratæ. Is enim Licinii rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitoq; ferro combustas, quo fuerat nerui articulorum eius a sua mobilitate siccati atq; mortificati. Alii verò dextros oculos effoscos habuerunt, alii dextras suras abscisas. Vnus horum erat Paphnutius Aegyptius. Et absolute videbatur ibi populus athletarum *CH RISTI* & martyrum in vno loco congregatorum. De quibus & Eusebius Pamphili tertio libro in Constantini vita hæc ita dicit.

SOCRATES.

Patres Nicænæ synodi.

Cunctarum igitur ecclesiarum quæ totam Europam Libiamq; & Asiam replebant, simul erant ministrorum dei cõgesta cacumina, vnâque orationis domus, tanquam a deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem. Syros simul & Cilicas, Phœnicasq; & Arabes, atq; Palæstinos. Inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyas, nec non & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad concilium venit episcopus. Verum nec Scythæ defuit ex eorum choro, Pontusq; & Asia, Phrygia & Paphlagonia, viros probatissimos præbuerunt. Aderant Thracæ & Macedones, Achiui & Epirotæ, & his quoque interius habitantes. Ipse autem Hispanorum valde famosus

mosus Osius vnus erat & simul plurimis assidebat.

Osius Cori
denſis epūs.

De regia vero ciuitate Præſul Alexander propter ſe-
nectutem deſuit, preſbyteri vero præſentes locū eius
implebant. Talem itaq; ſolus à ſeculo vnus Imperator
Conſtantine Chriſto coronā vinculo pacis exornās,
ſuo ſaluatori de victoria inimicorum & hoſtium deo
docibilem dedicauit, gratiarū actionis imaginē ſecun-
dū nos apoſtolica plaufione conſtituens. Tunc igitur
ille ſermo cōpletus eſt: Collectos ex oībus gentibus
quæ ſub cœlo ſunt viros religioſos, inter quos erant
Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Meſopo-
tamiā, Iudæā & Cappadociā, Pontū & Aſiā, Phrygiā
& Pamphylīā, Ægyptū & partes Libiæ circa Cyrenē,
& aduenæ Romani, Iudæi & Proſelyti, Creteſ & Ara-
bes. Veruntamen hoc illis deerat, quod nō (ſicut iſti)
omnes ex dei miniſtris vndiq; conſiſtebant. In præſen-
ti ſiquidem choro multitudo erat epiſcoporum nume-
rum trecentorum excedens, ſequentibus eos preſbyte-
ris ac diaconibus & acolythis, quorum numerus non
poterat cōprehendi. Miniſtrorū verò dei, alii ſapiētiæ
ſermone fulgebant, alii continentia vitæ & patientia
coruſcabāt, alii verò medio modo horum virtutibus
ornabantur. Erant igitur inter eos alii temporis hono-
rati longitudine, alii iuuentute & animi robore præ-
micantes, qui nuper venerant ad huius miniſterii cur-
ſum. Quibus videlicet & omnibus Imperator diebus
ſingulis cibaria largiſſime ordinarat expēdi. Hæc itaq;
de hiſ qui ibi collecti ſunt, Pamphili recitauit Euſe-
bius. Cumq; celebraret Imperator victtricem contra
Licinium feſtiuitatem, & ipſe occurrit ad Nicæam.
Clarebant autem inter epiſcopos, Paphnutius ex ſupe-
riori Thebaide, & Spiridion Cyprius. Cuius autem
rei cauſa horum meminerim, poſtea ſum dicturus.

Act. 1. b

Coſtantine
victū ſuppe-
ditauit pa-
tribus con-
cili.

ἐπιμικτα
Coſtantine
aduerſus Li-
cinium.

De libellis oblatiſ Imperatori, & ab eo iuſſiſ incē-
di, & de diſputatione dogmatiſ Ariani. CAP. II.

SOZOMENVS.

A Derant itaque cum epiſcopiſ viri diſputationiſ
experti, verbi ſtudentes prodeſſe concilio. Vt au-
tem

Verbis ſignificatis
aduerſus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Cōstātinus
nolebat iu-
dicare de
causis sacra-
dotum.

Athanasius
disputator.
Græcos vo-
cat Gētiles.

tem assolet fieri, plurimi sacerdotum tanquam pro cau-
sis propriis decertare collecti, tempus se inuenisse pu-
tarunt, quo corrigeretur quod contristabat eos, & de
quibus alium vnusquisque forte culpabat, libellum
offerens principi, quæ in eo fuerant commissa, narra-
bat. Cumq; hoc quotidie facile accideret, præcepit
Imperator certo die singulos de quibus alius aliū cul-
paret, facere manifestum. Cumq; dies constituta venis-
set, libellos oblatos suscipiens: Hæ quidem accusatio-
nes, inquit, tempus habebunt proprium, id est, diem
magni iudicii, iudicem vero illum, qui tunc futurus est
omnibus iudicare. Mihi ergo homini constituto, de
huiusmodi rebus non licet habere auditorium, sacra-
dotum scilicet accusantium & simul accusatorū, quos
minime conuenit tales debere monstrari, qui iudican-
tur ab aliis. Age nunc imitantes diuinam clementiam
in alterutrorum veniam accusationes aboleamus al-
terutras, & de his quæ ad fidem pertinent agere stu-
deamus, cuius huc gratia venimus. Hæc siquidem Im-
perator dicens, vnus cuiusque scripturam vacare, & li-
bellos iussit ardere, diemq; diffinituit, qua solui quæ
erant dubia, conueniret. Ante constitutum vero con-
uenientes apud semetipsos episcopi, euocauerunt Ariū,
& propositis in cōmune suis opinionibus disputabāt.
Cumq; vt assolet, ad diuersas quæstiones causa traheretur,
alii quidem suadebant nihil innouandum circa
antiquam fidei traditionem, & maxime quando mo-
rum simplicitas sine perscrutatione traderetur, accedē-
tibus ad fidei sacramentum. Alii verò respondebant,
non oportere sine examinatione sequi sententias anti-
quorum. Plurimi verò tunc conuenientium episco-
porum & sequentium eos clericorum, scientes dispu-
tare, huiusmodi elocutionū arte exercitati claruerunt,
& Imperatori, atque his qui circa eum erant, noti sunt
facti. Ex illo enim & Athanasius tunc diaconus exis-
tens, dum cum Alexandro esset episcopo, huius stu-
dij pars esse maxima videbatur, necnon & quidā Gre-
corum philosophorum oportune harū disputationū
quæstione

quæstione participati sunt alii quidem quale esset hoc dogma studentes agnoscere: alii verò nuper inchoante Græcorum religione depêre, Christianis infensî, dogmatis sacramenta ad verborum certamina protrahebant, ita vt contra se seditiones exercerent, certaminaq; sibimet inferrent, & sapius ex aduerso contenderent.

SOCRATES.

De Laico simplici confessore virum dialecticum superante, & de senè simplici, Philosopho Christianum dogma pandente. CAP. III.

Cumq; plurimi disputationis delectatione traherentur, vnus quidam ex confessoribus laicis simplicem habens sensum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, CHRISTVS & Apostoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, vanamq; verborum fallaciam, sed puram scientiã fide & bonis operibus obseruandam. Hæc dicente iuuenē & animo senè, presentis quidem mirati sunt, dictumq; probauerunt. Dialectici verò satisfactione suscepta, cessarunt, rationem videlicet simplicem veritatis audientes.

SOZOMENVS.

Fertur enim & aliud: dum quidam eorum magni ficientia sermonum extolleretur & illuderet sacerdotibus, nō pertulit eius fastum quidam senex simplex & innocens ac probatissimus confessorum, sed accessit aduersus eum proferre sermonem. Hoc itaq; factū petulantibus quidem & simplicem scientibus confessorum, risum mouit, maturioribus verò formidinē, prouidentibus, ne à viro verbis artifice deduceretur ad risum: veruntamen cedentibus vt quod vellet ediceret, resistere nanq; ei cum talis esset nimum verebantur: In nomine, inquit, IESV CHRISTI, ô philosophe, audi dogmata veritatis: Vnus est deus cœli & terræ, omniumq; visibilium & inuisibilium creator, qui hæc omnia verbi sui virtute fecit, & spiritus sui sanctitate firmavit. Hoc itaq; verbum quod nos, inquit, filiū dei nominamus, habita misericordia super homines, ab

Attēde etiã
in Nicæno
cōcilio fuisse
se ineptitū
disputādo.

In dialē
cticos.

Christian⁹
idiota Phi
losopho
Christi reli
gionem per
suadet.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

errore eos & ferali religione liberauit, passus ex muliere nasci, suadet & cum hominibus cōuersari, & mori pro eis, venietq; denuō iudicaturus singulorum vitam. Hæc ita se habere sine persecratione credimus. Noli igitur inaniter laborare quarēs destruere ea quæ fide percepimus. Noli inuestigare modum, quo fieri hæc, aut non fieri potuerint. Si enim credis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupefactus verò Philosophus, credo, inquit. Tunc gratias pro deuictione persoluens, eadem quæ senior æque sectatus est, & priori bus consecratoribus vt vnanimis sibi met essent persuadebat, nō improuide mutatū se iurans, sed ineffabili quadā virtute ad Christianitatē protinus inuitatū.

Quomodo in conflictu Alexander Constantino poleos fecerit philosophum obmutescere Pagano rum.

C A P. IIII.

Dicitur autem proximū huic miraculo, quiddam gestum per Alexandrum Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum. Cū enim venisset Imperator Constantinus Byzantium, adeuntes eum quidam philosophi, querebantur quasi non deum coleret vt deceret, & circa sacra nouitates exerceret, nouam in re publica introducendo culturam, præter ea quæ eius maioribus visa sunt, & Græcorum Romanorumq; principibus quos habuerunt transacta secula, placuerunt: volebantq; cum Alexandro episcopo disputare de dogmate. Ille verò huiusmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitæ qualitate cōfidens. Fuit enim vir magnus, & conuersatione mirandus. Cumq; certamen Imperatore præcipiente suscepisset, cōuenissentq; philosophi, omnibus loqui volentibus, vt vnum ex se quem vellent eligerent postulauit sanctæ memoriæ pater noster Alexander, cæteros verò quicunq; essent, silentium tenere præcepit, & tantummodo his quæ ab utroque dicerentur, intendere. Suscipiente autem vno eorum disputationis vniuersæ negotium, ad Philosophum sanctus Alexander: In nomine, inquit, Iesu Christi impero tibi ne loquaris. Et vnā cum eius sermone

Alexander
melior q̃
doctior:

Alexander
philosopho
silentiū im
perat per
miraculū.

mone

monē opus impletum est. Repente nanque ille homo
vt sermonem audiuit, obligato ore conticuit. Putāne
iustum fuit consyderare, vtrū maius hoc miraculū
videretur, vt homo & quidem Philosophus, sic faci-
le officium locutionis amitteret, an certē vt lapis vio-
lentia verbi manu diuideretur? quod quidam asunt
Iulianum fecisse Chaldæum. Et hæc quidem sic acta
referuntur.

THEODORETVS.

De prima sessione episcoporum in Nicæno pala-
tio, & de abdicatione Arii. CAP. V.

INterea sacerdotes sæpe conuenientes Arium ad me-
dium deducebant, subtilemque examinationem de
eius propositionibus agitabant. Temere enim in qua-
libet parte metuebant proferre sententiam. Hæc itaque
facta & venerabilis turba, a permixtione aduersario-
rum non videbatur aliena. Erant enim inter eos qui-
dam, pauci quidem, sed callidi, & breuia imitantes, ce-
lantesque calliditatem, & Arii blasphemiam non defen-
dentes aperte. Conuenientibus igitur vniuersis, maxi-
mam domum præparauit in Regalibus Imperator, se-
des & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent
ordini sacerdotum: ita decentem præparans eis hono-
rem, inuitauit ingredi, & de præsentibus habere con-
cilium. Introiuit autem & ipse princeps vltimus cum
paucis, laude dignam sui magnitudinem habens, & mi-
rabilem speciem, mirabilioremque gerens dignitatem
pudoris in fronte. Minore verò sede quam aliis posi-
ta, in medio eorum sedit, primò tamen petens sibi hoc
episcoporum iussione concedi. Tum cum eo resedit
sacratissimus ille chorus. Primus itaque magnus Eusta-
thius Antiochenæ sortitus ecclesiæ Præfultatum (nam
Philogonius, cuius dudum meminimus, ad meliorem
iam transferat vitam. Et hunc venerabilem virum, etiā
nolentem ad regimen eius ecclesiæ decreto communi
pōtiffices ac sacerdotes, & ois populus Christianus ve-
nire cōpulerat.) Is ergo præconiorū florib⁹ caput prin-
cipis exornauit, & studio eius qd habebat circa sacra,

Sessiones in
Nicæno cō-
cilio & de
Arii dog-
mate,

Eustathius.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Cōstātinus
ad patres cō
cili.

Euangelici
& Aposto-
lici, Prophe-
ticiq; libri.

**Arius dam-
natur.**

benedictiones exhibuit. Post hunc autem Eusebius cognomine Pamphili, Quibus iam reticentibus, celeberrimus Imperator protulit de vnānimitate concordiaq; sermones, tyrānorum eis crudelitatem rememorans, & honorabilem pacem quæ sub eo est collata diuinitus: simul & quia pessimum & valde crudele videretur, vt destructis hostibus, nulloq; præsūmēte resistere, sacerdotes alterutros iacularentur atq; confunderent, & impiis atq; sine deo personis delectationem rifumq; præberent: cū vtiq; de diuinis tractarent rebus, & sancti spiritus doctrinam in scriptis haberent: Euangelici enim libri sunt, inquit, & Apostolici, anti quorumq; prophetarum sanctiōnes, quæ nos erudiunt quid de sacra lege sapiamus: Expellentes igitur hostile certamen ex verbis diuinitus inspiratis, solutionem quæstionum mente percipiamus. Hæc & his similia, tanquam filius amator patris, sacerdotibus veluti patribus offerebat, Apostolicorum dogmatum studens conciliare cōcordiam. Concilii verò plurima pars his quæ dicebantur obediebat, & inter alterutros vnānimitatem & dogmatum salubritatem libenter amplectebantur. Pauci verò quidam, quorum iam meminimus, & super illos Minophantes Ephesius, & Scythopolites Patrophylus, Theogonius Nicænus episcopus, & Narcissus Neroniadis, quæ est secundæ Ciliciæ, quam nunc Irenopolim vocant. Et cum his Theonas Marmaricenus, & Ptolemaidis Ægypti Secundus, Apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederunt. Quæ cū lecta fuisset ab vniuersis, repente disrupta est, & adultera fraudulentq; pronuntiata. Turba siquidem & tumultu contra eos ab omnibus habitis, cunctisq; proditiōem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, & primi Arium abdicarunt, excepto Secundo & Theona. Cū ergo fuisset impius ille destructus, concorditer vniuersi fidem gloriāq; dictantes, quæ hactenus in ecclesiis permanet, & subscriptionibus roborantes.

soluere

soluere conciliū. Dolose tamen & non salubriter prædicti viri in fidei termino consenserunt, vt testantur tã quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quàm quæ ab ipsis conscripta noscuntur.

Relatio Eustathii Antiocheni de Nicæno concilio.

C A P. VI.

Eustathius itaq; Antiochenus episcopus, cuius prius mitus memini, hæc de eis retulit, docens quæ facta sunt, eorumq; redarguens blasphemiam, vbi illud etiam Prouerbiale interpretatur eloquium: Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua. Pergo itaq; iam hinc etiam ad ea quæ gesta sunt. Cùm igitur propter hæc synodus maxima in Nicæā venisset urbē, & quæreretur fidei modus, aperta quidem ostensio Eusebii blasphemix scripturam protulit, quæ coram omnibus lecta, repente cladem importabilem causa diuisionis audientibus irrogauit, confusionem tamē incurabilem suo prouidit auctori. Cumq; officina capta fuisset, indubitanter Eusebii, disrupta iniquitatis scriptura in conspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis, compescuerunt omnes iustam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato in idem tanto concilio perlerentur, exilientes anathematizauerunt interdictum Arii dogma cōcorditer subscribentes literis, suaq; manu consentientes, & similiter se sicut omnis synodus, sapere profitentes. Cumq; præsulibus (vt ita dicam) mala calliditatis arte præualuissent, qui magis debuerant agere poenitentiam, tunc quidem latenter, postea verò clare damnatas coeperunt allegare sententias, sæpe ponentes insidias eis à quibus videbantur esse conuicti, volentesq; zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinantesq; tanti concilii cognitores, occulte postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines sine Deo posse præualere contra sacram adorandamq; legem, euangelicamq; doctrinam. Nam licet ad modicum roboretur, rursus fortiter & magnifice deuincuntur, secundum

Eustathius
Antiochenus

Pro. 8. c

Eusebius Nî
comediensis
fautor Arii.

Ariani ex
metu subscribunt.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

prophetam glorioſæ vocis Eſaiam. Hæc itaque ma-
gnus Eufthasius.

Relatio Athanaſii ad Aphros. CAP. VII.

Athanaſius
ad Aphros.

Heb. 1. 2

Libellus Pa-
ſtoris, q etia
num extat.

Ex deo, id
eſt, ex ſub-
ſtantia.

H Vius autem concertator & veritatis propugna-
culi turris Athanaſius ſucceſſor Alexandri cele-
berrimi præſulis, quando ſcripſit ad Aphros, etiã hæc
adiexit: Convenientes enim episcopi ſtuderunt ver-
ba quidem impietatis ab Arianiſ inuenta perimere,
hoc eſt, ex non exiſtentibus, & quod dicebant, creatu-
ram & facturam filium: & fuit aliquando, quando nō
fuit: & quia mutabilis eſt naturæ. Scripturarum verò
manifeſtas poſuere diſtiones, quia ex deo filius natura-
liter vnigenitus eſt, verbum, virtus, ſapientia ſola pa-
tris, Deus verus, ſicut Ioãnes ait. Et ſicut ſcripſit Pau-
lus, ſplendorem gloriæ, & figuram ſubſtantia docens
eſſe filiū patris. Qui verò circa Euſebium erant, pro-
pria tracti vſania loquebantur alterutris, & dicebāt:
Conſentiamus, nam & nos ex deo ſumus. Vnus enim
Deus ex quo omnia: & Vetera tranſierūt: ecce omnia
noua ex deo ſunt facta. Cogitabant autem & illud qd
in Paſtore conſcriptū eſt: Primū oim crede, quia vnus
eſt deus, qui creauit vniuerſa atq; perfecit, & cōſtituit
ex non extāte vt ſint. Porro alii episcopi malitiā vi-
dentes illorum, & peſſimam impietatis artem, aper-
tius & vt ita dicatur, maniſteſtius dixerunt ex deo, id
eſt, conſcripſerunt ex ſubſtantia patris eſſe filium. Vt
creaturæ quidem, eo quod non habeant à ſemetipſis
vt ſint, ſed habeant principium exiſtendi, dicantur à
deo: filius autē ſolus proprius ex ſubſtantia credatur
patris. Hoc enim proprium vnigeniti eſt, & veri ver-
bi patris. Hæc itaq; fuit occaſio, vt ex ſubſtantia dice-
retur patris. Ruſus autem requirētibus episcopis pau-
cos eorū qui Ariani eſſe putabantur, an dicerent filiū
nō eſſe creaturam, ſed virtutem & ſapientiam ſolam
patris, et imaginem ſempiternam, et indiſſimilem per
omnia patri ac deum verum, capti ſunt qui circa Euſe-
bium innuentes alterutris, quia et hæc veniūt etiā
ad nos: Nam et nos, inquirunt, imago et gloria dicitur

mur

mir dei. De nobis enim & dicitur & dictum est: Sem-
 per enim nos qui viuimus, & virtutes multæ sunt, &
 egressa quidem est omnis virtus Dei ex terra *Egypti.*
 Campa quoq; & locusta dicitur virtus magna, & rur- *campi*
 sus: Dominus virtutum nobiscum. Sed etiam proprii *Psal. 43. e*
 nos Dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quan-
 do & fratres vocauit nos. Si autē & verū Deū dicunt
 filium, non nos contristat. Factus enim verus est. Hæc
 est Arianorum corrupta mens. Sed etiam hic episcopi
 videntes eorum dolum, collegerūt ex scripturis splen-
 dorem, fontem, & fluuium, et figuram ad substantiam
 pertinere. Et illud: In lumine tuo videbimus lumen. *Psal. 35. c*
 Et: Ego et pater vnum sumus. Et clarius iam ac breui- *Ioan. 10. f*
 ter conscripserunt consubstantiali patri filium. Om-
 nia namq; prædicta hanc significationem habent. Mur-
 muratio siquidem eorum, quasi verba hæc non fuis-
 sent ex scripturarum autoritate prolata, per eos quo-
 que inanis esse conuincitur. Ex non scripto namq; ipsi
 impie proferentes, quippe quod nusquam penitus in-
 uenitur, ex non extantibus: & fuit, aliquando quando
 non fuit, alios culpant: propterea ex nō scriptis sermo-
 nibus, pie tamen intellectis damnati sunt. Ipsi namq;
 veluti de stercore reperientes, hæc vere de terra locu-
 ti sunt. Verum episcopi non sibimet adinuenientes
 verba, sed habentes hæc à patribus, testimonia con-
 scripserūt. Veteres enim sacerdotes ante eos penē cen-
 tum triginta magnæ Romæ ciuitatisq; nostræ, accu-
 sauerunt omnes qui dicūt facturam aut creaturam esse
 se filium, & non consubstantiali patri. Et hoc scie-
 bat Eusebius Cæsariensis episcopus, qui primum de *Euseb. Cæsari.*
 fendebat Arianorum sectam, nouissime verò subscri- *24. p. 15. f.*
 psit Nicæno concilio. Scripsit autem & ciuibus suis,
 confirmans quia & antiquorum aliquos doctos & il-
 lustres episcopos & conscriptores agnouisset, nomi-
 ne consubstantialitatis vsos in patris & filii deitate.
 Isti ergo cōciliū metuētes, expositæ fidei consenserūt,
 secundū Prophetæ increpationē, dicētis: Populus hic
 labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Theonas autem & Secundus nolentes acquiescere, condemnati sunt. Postea verò in concilium venientes, viginti conscripserunt de conuersatione ecclesiastica sanctiones,

SOCRATES.

De Sabino Macedonianorū episcopo. CAP. VIII.

SAbino itaq; nō credamus, qui eos idiotas vocauit & imperitos. Sabinus enim Heracleiæ Thracensis Macedonianorum episcopus, habita congestione eorum, quæ per diuersa concilia sacerdotum ex scripto prolata sunt eis qui in Nicæa conuenerunt, velut idiotis & simplicibus derogauit, non sentiens quoniam & ipsi Eusebio cum multa probatione profitenti fidē, velut idiotæ noscitur derogare. Et aliqua quidem volens præteriit, aliqua verò mitigauit, cuncta tamen secundum propriam sumpsit intentionē. Et laudat quidem tanquam fide dignum testem Eusebium Pamphili, laudat simul & principem, tanquam ea quæ sunt Christianorum dogmatizantem. Culpat autem expositam in Nicæa fidem, tanquam ab idiotis & nihil scientibus traditam: & quem velut sapientem & sine mendacio testem vocare consuevit, eius voces sponte contemnit. At enim Eusebius: Quia ex viris Dei Nicææ conuenientibus, alii quidem sapientiæ sermone micuerunt, alii continentia vitæ laudati sunt: & quoniam Imperator præsens omnes ad vnitatem suā concordēs & consecretatores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnō Eusebii atq; consortium eorum sibi met agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Concordia ergo fidei à magno in Nicæa prolata cōcilio, ab Eusebio clara voce laudata, hæc est.

Eusebius
Cæsariensis

De fide Nicæni concilii.

CAP. IX.

Fides Nicæ
ni Cōcilii

CRedimus in vnū Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliumq; factorem. Et in vnum dominum Iesum Christum filium Dei natū ex patre, vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo ve-

ro, natum non factum, consubstantialē patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cælo & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus & homo factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, & venturus est iudicare viuos et mortuos. Et in spiritum sanctum. Dicentes autem: Erat, quando non erat: aut, non erat antequam fieret: aut, quia ex nō extantibus factus est: aut, ex altera substantia vel essentia dicentes esse: aut, creatum aut conuertibilem filium Dei, hos tales anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Hanc venerabilem fidem, trecenti quidem decem & octo et agnouerunt & amplexi sunt. Et (sicut ait Eusebius) consonantes & vnanimes in scriptis explanauerunt. Quinque verò solummodo non receperunt, verbum consubstantialitatis reprehendentes, Eusebius Nicomediæ Præsul, Theogonius Nicenus, Maris Chalcedonensis, Theonas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis, dicentes consubstantialē esse quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidem, sicut ex radice germen: ex decursione verò, sicut paterni filii: ex partitione autem, sicut ex massa auri anuli duo vel tres. Secundum nullum autē horum, inquit, est filius Dei. Propterea, ergo dicebant in fide non esse consentiendum. Plurimum siquidem verbo consubstantialitatis derogantes prædicti viri, in Ariana depositione subscribere noluerunt. Ideoque synodus Arium, & confectatores eius anathematizauit omnes, adiicientes neque accedere eum in Alexandriam, Præceptumque principis repente eundem Arium & qui circa Eusebium, & Theogonium, & qui cum eis, exilio deportauit.

Quomodo Eusebius & Theogonius dato poenitentiae libello recepti sunt. CAP. X.

Eusebius igitur & Theogonius post modicum tempus exilii, libellum poenitentiae porrigentes, in fide Consubstantialis consenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in synodo Eusebius

Ariani qui
nolebant
ὁμοουσίον
vocem recipere.

tre subsistere. Non enim posse naturā sine materia intelligibilem incorporeamq; corporalem aliquā subsistere passionē, sed sacris quibusdā ineffabilibusq; rationibus magis intelligendā. Et sapientissimus quidē atq; piissimus Imperator ita philosophabatur. Fidei ergo explanatione dictata, quēadmodū ab eis dictum sit ex substantia patris, & patri consubstantialē, non est sine examinatione derelictū. Cōsultationes enim & respōsiones deinde mouebantur, & mens perscrutabatur doctorū sensum. Et hoc ergo quod aiebant de substantia cōstabat apud eos significatiuū quidē esse ex patre, nō tamen tanq̃ partem esse patris. Propterea nobis quoq; videbatur bene se habere, vt mente cōsentiremus piæ doctrinæ dictanti ex patre filiū esse, non tamē partem eius esse substantiæ. Quapropter & nos mente cōsensimus, neq; vocē Consubstantialis refutantes, posita præ oculis nostris pacis intētionē, & ab intellectu rectissimo nō cadentes. Secundū hoc etiā natū et non factum suscepimus: quoniā factū cōmune esse dicebāt opus reliquarū creaturarū factarū per filium, quarū nihil simile habere filiū cōfitemur et prædicamus. Vnde nō eum esse facturā dicimus, quod cōgruit his quæ per eum facta noscūtur, sed superius quā facturę, totius esse substantiæ, quam ex patre natā diuina docere vidētur eloquia, modo quidē generationis inenarrabili & incogitabili existente vniuersę naturę factæ. Sic autē et cōsubstantialē esse patri filiū ratio examinata cognoscit, nō secundū corporū modū, neq; mortalibus animalibus proximū. Nam neq; per diuisionē substantię, neq; perfectionē aut mutationē paternæ substantię vel virtutis. His enim omnibus ingenita natura patris extranea est. Sed prædicandū est esse cōsubstantialē patri filiū, eo qđ nullam æqualitatē ad creaturas factas Dei filius habet, sed soli patri genitori per omnē modū sit similis et nō sit ex alia qualibet substantiā vel essentiā, sed ex patris. Quod etiā ipsum hoc modo interpretatū bene se habere visum est ad cōsentiendū: quoniā & priscorū episcopos aliquos cōscriptores eloquentes & nobiles agnouit,

De substantia.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

agnouimus in patris & filii *θεολογία* (id est, diuina rationatione) nomine consubstantialis vsos. Hæc itaq; de exposita fide sint dicta, in qua vniuersi consensimus, non sine animaduersione sed secundum sensus expositos coram ipso Deo amabili examinatore Imperatore & prædictis rationibus concordantes anathematismum post fidem in eis prolatum sine tristitia esse credidimus, eo q; non scriptis vti vocibus prohiberent. Vnde penè omnis facta est confusio & indisciplinatio cunctis ecclesiis. Nulla siquidem scriptura diuinitus inspirata dicente, ex non extantibus: aut fuit alia quando quando non fuit, & reliquis quæ proferebāt, irrationabile nobis visum est hæc dicere vel docere. Quoniam neq; priore tempore huiusmodi consueuimus vti sermonibus. Hæc vobis necessario scripsimus dilectissimi, iudicium nostræ examinationis ac consensum vobis significantes. Et quàm rationabiliter tunc quidem, quoniam nos scripta quædam modis aliis offendebant. Postea verò indubitatè ea quæ erant, sine contristatione suscepimus. Quapropter magnanimitè nobis sensum verborum discutientibus, placuit concordare in his quæ à nobis ipsis in fidei expositione confessa sunt.

Hæc itaq; Eusebius Pamphili in Cæsariam Palæstinæ, literis explanauit. Alexandrinæ verò ecclesiæ, Ægyptiacis, & Libyæ, & Pentapoleos, & quæ vicinæ sunt, hæc scripsit communi decreto Concilium.

THEODORETVS.

Epistola Nicæni concilii ad Alexandriam & Ægyptum destinata. CAP. XII.

Literæ Nicænæ synodi ad Alexandrinos & Ægyptios.

SANCTÆ MAGNÆQVE DEI GRATIA ALEXANDRINÆ ECCLESIE, ET DILECTISSIMIS FRATRIBUS PER ÆGYPTUM, & LIBYAM, & PENTAPOLIM CŌSTITUTIS, CŌGREGATI & MAGNAM SANCTAMQ; SYNODUM NICÆÆ CELEBRANTES EPISCOPI, IN DOMINO SALUTEM.

Quoniam Dei gratia & Deo amantissimi principis nostri Constantini, congregantis nos in vrbe prædicta ex prouinciis diuersis & ciuitatibus, magna

magna sanctaq; synodus celebrata est, omnimodis necessario visum est, ab hoc sacro sanctoq; concilio, etiam ad vos literas destinari, ut noueritis quæ quidem mota & examinata, quæ verò placuerint atque firmata sint. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia & iniqua & sine Deo dogmata Arii, atq; cōsentientium, sub præsentia Deo amatissimi Imperatoris nostri Constantini, & omnium decreto complacuit anathematizari impiam eius sectam, & iniqua & sine Deo verba, simul & nomina quibus utebatur, filium Dei blasphemans & dicens ex non extantibus esse. Et iterum: Fuit aliquando, quando non fuit? & pro libero arbitrio malitiæ atque virtutis capabilem filium Dei dicentis, & creaturam nominantis eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua & anilia, & blasphema, anathematizauit sanctum et vniuersale concilium, & nec usque ad auditum impiæ sectæ atq; furoris huius, aut intellectum iniquorum sensum accommodauit. Ea quidem quæ de illis gesta sunt, qualem terminū habuerint, omnia iam aut audistis, aut audietis, ne nos fortè videamur viro obloqui, propter delictum suum impropria digna portanti. Tantum enim valuit eius impietas, ut etiam Theonas Marmarigenus, & Secundus Ptolemaidis ea potirentur. Idem enim & illi damnati sunt. Sed quoniam ineffabilis gratia Dei illas quidem malas sectas, & blasphemias, & discordiam, & audaciam personarum, & diuisionem prædicta commotione destruens liberauit Ægyptum, relinquebantur autem quæ per petulantiam Melitii gesta sunt, & eorum qui ab eo sunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint synodo, vobis insinuamus charissimi fratres. Placuit ergo Melitium quidem clementi concilio (dum subtili veraq; ratione nullam veniam mereretur) manere quidem in propria ciuitate, nullam verò omnimodis habere potestatem, neque eligendi, neque ordinandi, nec in prouincia, nec in qualibet ciuitate videri, purumq; nomen tantummodo possidere. Eos autem

Arius cum
suis sectato-
ribus dam-
natus.

Melitio po-
testas epi-
scopalis
adempta.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

tem qui ab ipso sunt constituti, mystica ordinatione firmatos habere honorē & ministerium, vt tamen sequentes sint modis omnibus vniuersorū in singulis parœciis & ecclesiis à charissimo cōministrō nostro Alexandro consecratorū: & vt his nulla potestas sit placitos sibi eligere, aut nomina eorū preferre, aut omnino aliquid agere præter voluntatē ecclesiæ catholicæ Præsulis Alexandri. Gratia namq; Dei & orationibus vestris in nullo schismate repertos, sed sine macula in catholica & apostolica ecclesia permanentes, dignum est potestatē habere & eligendi quēlibet, & nomine eorum dandi, qui clero sint digni: & absolute facere omnia secundū legem & sanctiones ecclesiæ. Si quem verò contigerit requiescere in ecclesia, tunc prouehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solūmodo si videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente simul & designante maxime Alexandria civitatis episcopo. Hoc itaq; aliis quidem concessum est omnibus. In persona verò Melitii nequaquam eadem placuerunt propter priorē indiscipline nationem eius, & procacitates eius, ac petulantia voluntatem, ne vlla daretur autoritas vel potestas homini, qui posset rursus easdem indisciplineationes instruere. Hec sunt præcipua & competentia Egypte, & sanctissimæ Alexandrinorū ecclesiæ. Si quid autem aliud ordinatum est aut dogmatizatū, præsentē domino atq; charissimo cōministrō & fratre nostro Alexandro, ipse præsens vobis poterit subtilius aperire, tanquā autor gestorum, & communicator existens. Euangelizamus autem vobis & de consonantia sanctissimi paschæ, quia vestris orationibus est correctum etiam hoc opus, ita vt omnes Orientales fratres, qui cum Iudeis primitus celebrabant, consonē cum Romanis & vobiscum, & cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire. Exultantes itaq; in his quæ gesta sunt, & in cōmuni pace atq; concordia, & in eo quod omnis radicitus hæresis est auulsa, cum maiori honore & ampliori charitate suscipite

Nota anti-
quū morem

??

De obserua-
tiōe Paschæ

cipite comministrum nostrum, vestrum Pontificem Alexandrum, qui nos præsentia sua lætificauit, tantumq; laborem pro pace vestra etiam in hac ætate sustinuit. Orate simul & pro nobis omnibus, vt quæ bene placuerunt, firma permaneant per dominum nostrum Iesum Christum, secundum bonam voluntatem facta (sicut credimus) Dei & patris in spiritu sancto, cui est gloria in secula. Amen.

TRINITAS CONSVSTANTIALIS ET ÆTERNA.

SOCRATES.

Quod Nouatianorum episcopum Acesium euocauit Constantinus ad concilium. CAP. XIII.

EX hac igitur epistola synodi manifestum est, quod non solum Arium & consortes eius anathematizauerint, sed etiam verba sectę ipsius, Et quod de pascha cõcordantes, hæresiarcham Melitium susceperint.

Mouet autem me feruor Imperatoris, etiam ex alia re eius voluntatis habere memoriã, & quemadmodum pro cõcordia cogitabat. Habens enim prouidentia pacis ecclesiã, vocauit ad synodum & Acesium Nouatianorũ religionis episcopum. Postq̃ ergo scripta & subscripta est a concilio fidei definitio, requisitum Imperator Acesium, an & ipse consentiret in fide & Paschalis definitione festiuitatis. At ille, Nihil, inquit, noui o Imperator synodus definiuit. Sic enim olim et a temporibus Apostolorũ ipse percepi, & terminũ fidei, et tempus Paschalis festiuitatis. Porro denuo Imperatore requirente: Cur ergo te a communione separas? Ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicauit, & subtilitatẽ acerbissimæ regulæ deduxit ad mediũ, q̃ non oporteat eos, qui post baptismum peccant, peccato quod ad mortem esse scripturæ diuinæ pronuntiant, cõmunicatione sacramentorum fieri dignos: sed inuitandos quidem ad pœnitentiã, spem verò remissionis non a sacerdotibus, sed a Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Hæc cum dixisset Acesius, Imperator ait: O Acesi, pone scalam, et si potes ascende solus in cœlum. Hęc nec Eusebius

HISTORIÆ ECCLESIAST.

bius Pamphili, nec alii dixerunt. Ego verò audiui à viro nequaquam mentiente, qui & valde senex erat, & tanquam qui vidisset ea quæ fuerant in Concilio gesta refererebat.

SOZOMENVS.

Quod Canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennialius Constantini.

CAPVT XIII.

Canones
Nicæni concilii.

Nota 52

De cœlibatu sacerdotum.

Vicennialia
Constantini
Aug.
An.do. 329.

Synodus autem corrigere volens hominū vitam, & in ecclesiis commorantium, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquis introducere legem, vt episcopi, & presbyteri, diaconi & subdiaconi, cum cōiugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens, concubitus cum propria coniuge. Suasitq; concilio ne talem pōnerent legem, grauem asserens esse causam, quæ aut ipsis, aut eorum iugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusq; laudauit sententiam eius, & nihil ex hac parte sancit, sed hoc in vniuscuiusq; voluntate, non in necessitate dimisit. His à concilio ita dispositis, contigit Vicennialia Constantini principis prouenire. Et est consuetudo Romanorum, vnumquodque decennium Imperatorum, publica deuotione celebrare. Oportunum ergo iudicans Constantinus, inuitauit tunc ad conuiuia synodum, & donis competentibus honorauit. Admonitosque de concordia fidei, & communi inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit vniuersis in Nicæa, scribens absentibus quæ fuerint in concilio celebrata, & inuitans vt ab omni discordia recedentes, concordarent in exposita concilii fide, quæ nihil aliud nisi Dei sententiā videretur ex consonantia tantorum & talium sacerdotum sancto spiritu constituta, & post inquisitionem subtilissimam & animaduersionem dubitationum omnium comprobata.

SOZOMENVS.

SOCRATES.

Epistola Constantini de Ario & scriptis eius.

CAPVT XV.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS

Augustus, episcopis & populo.

Malignos & impios Arius imitatus, dignum est
vt illorum quoque suscipiat ultionem. Sicut er-
go Porphyrius, diuinæ pietatis inimicus, iniqua vo-
lumina contra religionem proferens, dignam prome-
ruit inuenire mercedem, & talem, per quam in poste-
rum esset opprobrium, & plurima compleretur infā-
mia: & nunc placuit Arsum & confectatores eius vo-
cari Porphyrianos vt quorum mores imitati sunt, eo-
rum vocabulo perfruantur. Super hæc autem, si qua
conscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur,
vt non solum praua eius doctrina depereat, sed neque
vlla eius possint remanere commenta. Hoc etiam præ-
cipio, si quis conscriptiones Arii cælasse comperitur,
& non repente proferens igne consumpserit, mortis
supplicio subiacebit. Mox enim vt in hoc fuerit cap-
tus, capitalem suscipiet ultionē. Deus vos custodiat.

THEODORETVS.

Epistola ad Eusebium Palestinæ de confectio-
ne sacrorum librorum & de repugnatione do-
minici sepulchri.

CAP. XVI.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. PIVS,

Eusebio.

VT in nostri nominis ciuitate cognouimus, Salu-
uatoris Dei nostri prospiciente solatio, maxima
hominum multitudo sanctissimæ se dicauit ecclesiæ,
vt hoc cremento valde proficiente, dignum esse vide-
atur etiam ecclesias in ea plures ædificari. Quapro-
pter quod visum est nostræ voluntari, ac decuit nos
tux notum facere sapientiæ, quatenus quinquaginta
membranaceos codices bene confectos, & ad vsum
habiles, ab artificibus antiquariis, & perfecte artem
scientibus scribi præcipias diuinarum videlicet scrip-
pturarum, quarum maximè confectiōnem & vsum

QQ

necessitas

HISTORIÆ ECCLESIAST.

SOCRATES.

De dedicatione & ornamentis ciuitatis, & de cultu Hierosolymorum & ligno crucis, atque clauis quibus transfixus est dominus. CAP. XVIII.

Vicennalia
Constantini

Imperator interea post Conciliū degebat letus. Celebrata ergo festiuitate publica Vicennaliū suorū, mox ad erigēdas ecclesias festinus accessit. Hocq; faciebat per singulas ciuitates, et in vrbe cognominis sui.

SOZOMENVS.

Nam cū ei omnia prosperē cederent, propriam voluit habitare ciuitatē. Veniensq; ad campum ante Ilium positum iuxta Hellespontum super Aiakis tumulum, vbi Achiui contra Troiam pugnantes habuerunt castra, ciuitatem designauit, portasq; fecit quæ hactenus videntur à nauigantibus. Hæc agenti, per noctem Deus apparuit, monens vt alium quæret locum, eūque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare iussit.

SOCRATES.

Byzantium
An. do. 333.
Constanti-
nopolis.

Quæ cū prius Byzantiū vocaretur, auxit, & maximo eam muro circūdedit. Et diuersis ornatam fabricis æquam Imperiali Romæ constituit. Et denominatam **CONSTANTINOPOLIM**, appellari secundam Romam lege firmavit, sicut lex ipsa in marmorea platona noscitur esse conscripta, & in Strategio iuxta equestrem statuam eius constituta. In hac quoque ciuitate duas quidem ædificauit ecclesias, quarum vnā nominauit Irenen, aliam verò appellauit Apostolorū. Non solum autem sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata, sed etiam Paganorum templa destruxit. Simulachra namque ornata publicè in Constantinopolitana vrbe proposuit. Et tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, quæ cum ipso videantur aspectu superfluere feruntur.

SOCRATES.

Heleno-
polis.
Helena vas-
dit Hieroso-
lyma.

Interea mater Imperatoris Helena (cui cognominē vicum Drepani princeps ciuitatem dicauit Helenopolim) admonita per somnum ad Hierosolyma properauit

perauit, & quondam Hierusalem, desertam sicut po-
morum custodiariū inueniens, requisitū sepulchrum
Christi. Quod licet difficillimè, tamen inuenit. Ita re-
pentè templum illud scelestissimum deiici iussit. Et
palam factò domini monumento, apparuerunt circa
id suffossæ tres cruces, & clauī, simul & titulus, literis
Hebraicis, Græcis Latinisq; conscriptus:

IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM.

SOZOMENV2.

Dicitur autem quia iam mortuus crucis tactu sur-
rexit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:

O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est.
Tunc ergo quæ crux esset domini, quæ latronum, du-
bitare coeperunt. Proinde Macarius, ciuitatis præsul,
huiusmodi tractatu dubitationem soluit: Mulieri nam-
que nobilitate claræ longa ægritudine fatigatæ, vnam
illarum crucium cum oratione promptissima adhi-
bens, virtutem saluatoris agnouit. Mox enim vt mu-
lierem crux attigit, passionem sæuissimæ ægritudinis
effugauit, & fœminæ salutem restituit.

THEODORETVS.

Sic itaq; mater Imperatoris quod cupiebat agnoscēs,
de clauis quidem quibus manus Christi fuerant per-
foratæ, alios in galeā immisit Imperatoris, filii capitis
prouidentiam gerens vt iacula bellica submoueret:
alios freno equino inseruit, & cautelam Imperatoris
agens, & veterem prophetiam adimplens. Olīm enim
Zacharias clamauerat propheta, dicens: Et erit quod
in freno est, sanctū domino omnipotenti. Salutaris ve-
rò crucis partem quidem aliquā Regalibus distribuit.

SOCRATES.

Quam Constantinus suscipiens, & credens saluari
ciuitatem vbi hæc particula seruaretur, in sua statua
(sicut fertur) in foro Constantini posita super colum-
nam Porphyreticam deuotè condidit.

THEODORETVS.

Reliquā verò partem in argentea theca clausam ci-
uitatis tradidit sacerdoti. Et vñdiquē cōgregans artifices

QQ 3 maxi

Tres cruces
Clauī.
An. do. 325.

Sibyllæ va-
ticinium
de ligno
crucis.

Helena clas-
uos galeæ
& freno fi-
lii sui Cons-
tan. inclus-
dit.
Zach. 14. d

HISTORIÆ ECCLESIAST.

*Virginitas sacra
fuit. Sicut
in 6. libro de
Constitutionibus.*

maximas illic ornatasq; ædificauit ecclesias. His ita ge-
stis conuiuio exhibito virginibus sacris, & ipsa mini-
sterium ancillæ gerens, vltra octogessimū annum æta-
tis agens, & his similia faciens rediit ad filiū. Et cum
læticia transiuit à seculo, multa filio pietatis mandata
committens, nouissimis benedictionibus adimpleto.

SOCRATES.

Helena mo-
ritur.

μονομαχίας
Cubitus.

ἡλικίῃ

Post hæc igitur Imperator curam maximam Chri-
stianorum habens, Paganorum superstitiones auersa-
batur; remouitq; *μονομαχίας*, & suas imagines in tem-
plis poni præcepit, & Cubitum quo mensuratur Ni-
lus non iam in templum Serapidis annis singulis, sed
in ecclesias portari sanciuit.

SOZOMENVS.

In omnibus itaq; volens similem monstrare Romę
Constantinopolim, frustratus non est. Nam & corpori-
bus & diuitiis maior effecta est. Quod ideo prouenisse
credo propter amorē Dei, quem ciuitas gerit & ha-
bitatorū circa indigentes auxilium. Intantum nanq; fi-
dei creuit, vt multi quidem Iudeorum ciuium, Pagani
verò penē omnes, Christianam illic cōuerterentur ad
fidem. In qua vrbe crescente, quo tempore religio no-
scitur ampliata, neque aræ, neque Pagana templa, aut
sacrificia facta sunt nisi sub Iuliano breui tempore;
quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tanquam
nuper conditam Christi ciuitatem, Constantinus suo
nomine dedicauit, multis eam et magnis exornans eccle-
lesiis. Iuuabat diuinitas Imperatoris vota, & appariti-
onibus multis indicabatur, quia sanctæ salutaresq;
essent quæ illic ædificabantur ecclesiæ.

De loco vbi Vesta olim colebatur, et nunc Archan-
geli Basilica stat, & de miraculis quæ ibi pro Chri-
sti nomine celebrantur. CAP. XIX.

Michaelum
locus apud
Constanti-
nopolim.

Insignis itaq; locus ex illo tempore clariuit peregrini-
nis & vrbicis, vbi olim quidem Vesta colebatur,
postea verò ecclesia facta est, qui locus nunc Michaelum
nuncupatur, in dextera positus parte nauigantiū
à Ponto ad Constantinopolim, distans ab ea nauigio

gio

glo quidem stadiis ferè triginta & quinque: per terram verò circumeuntibus omnem sinum, vsque ad septuaginta & amplius tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationem nunc vsque seruata, eo quod illic manifeste cernitur apparere Michael diuinus Archangelus: quod etiam ego iutus eximie verum esse confirmo. Ostendit igitur hoc ita esse etiam multis aliis virtus diuina per ipsarum rerum experimenta.

Archangelus
Michaelis
apparitio.

Quidam enim in causas difficiles aut inuitabilia pericula, alii verò in languores aut ignotas passionibus incidentes, supplicantes deo, liberari promeruerunt. Sed quæ singulis & quomodo illic miracula contigerint, narrare longum est. Quæ verò prouenerint Aquilino nobis noto & in causis forensibus socio, partim ab eo audiens, partim ipse cognoscens necessario pandam.

Cum eum ardentissima febris rubris choleris mota comprehendisset, estuanti poculum dederunt medici, quod euomit: moxq; cum vomitu diffusæ cholæræ superficie vultus eius simili sui colore tinxerunt.

Quamobrem quicquid comederet & biberet, euomebat. Cumq; hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hærebat ars medicorum: & dum morti vicinus esset, iussit suis vt se ad locum hunc ducerent, credens aut illic se mori, aut languore priuari. Iacensq; per noctem diuina virtus apparens præcepit, vt quicquid comederet, in huiusmodi potionē tingeret, quæ esset ex pipere & vino & melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est: quippe cum medicis ratione medicinæ videatur esse contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Audiui enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagræ passione detentum, ibi doloribus liberatum, eiq; apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius verò salutis causam, id est sacratissimā crucē nolebat adorare. Hanc haberi sententiam diuina virtus apparens, singnū monstrauit crucis

Probianus.

An. do. 398.
De S. cruce.

HISTORIA ECCLESIAST.

quod erat positum in altario eius ecclesiæ. Et aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est CHRISTVS, omnia quæ ad vtilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis gestata non essent, neque ab angelis sanctis, neque a piis hominibus.

De templorum destructione. CAP. XX.

CVM itaque populi & ciuitates ad cultum Christianitatis accederent, & cæteri pro filiis & vxoribus metuentes (ne quid mali paterentur si contradicerent) quieti vacarent, nudati solatio multitudinis templorum cultores & sacerdotes, simulachra apud se reposita preciosissima tradiderunt, & quæ Iouis fulmina vocabantur; & per semetipsos hæc educebāt ex adytis & templorum latentibus locis: quæq; prius inuisa apud cæteros erant, & solis sacerdotibus manifestata, facta sunt omnib; valde vilissima. Aliæ verò imagines & statuæ ex preciosa confectæ materia, igne crematæ sunt, & pecuniæ publico sociatæ. Quæ verò ex ære mirabiliter facta videbantur, ad Constantinopolim sunt aduecta ornatus causa, & hætenus in publico collocata, & per plateas, & in circo, atq; regalibus; id est, Pythia diuinatoris Apollinis, & Musæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliataq; sunt ianuis templi, & alia laquearibus sunt nudata, alia verò neglecta ad sordes vsque ruinaq; perducta sunt. Tunc itaque perierunt & penitus sunt euersa, id est, in Aegæa Ciliciæ templum Æsculapii, & in Aphacis iuxta montem Libanum & Adonem fluuium, Veneris domus; vtraq; apud illos insignia: eo quod Aegæatæ gloriarentur, quasi languentes corpore curarentur apud eos dæmone noctibus apparente atque curante: In Aphacis autem, quod per inuocationem quandam certo die de summitate Libani montis, ignis fulgens veluti sydus in proximum flumen velociter occumbebat, quod dicebant Venerem esse.

SOZOMENVS.

De conuersione barbarorum. CAP. XXI.

Interea

An. do. 335.

*Circa hoc tempus in
quo Constantinus
imperator fuit
vnde dicitur
fuit.*

Templum
Æsculapii
Aphaca.

INterea cum multitudo magna ex diuersis gentibus confusorum barbarorum ex Thracia transisset in Asiam, & alii aliunde barbari hoc egissent, cōtra Ro. multi sacerdotum CHRISTI capti cum eis erant. Cumq; languentes curarent & dæmones effugarent. CHRISTVM solummodo nominantes, et filium inuocantes dei, insuper et conuersationem exercētes inculcabilem, et omnem maculam virtutibus euincētes, admirati barbari virorum vitam, et opera simul egregia, bene se sapere crediderunt, et deum habere proprium si meliores imitarentur homines, et, sicut ipsi, cōlerent deum. Et cōstituētes sibi met ex eis bene agendi præceptores, edocebantur, et baptizabantur, et consequenter in ecclesias occurrebant.

THEODORETVS.

Quod Eusebius Nicomediensis Constantinopolis inuasit episcopatum, et de literis Constantini aduersus eum.

CAP. XXII.

FAutores igitur Arii nequissima non reliquere cōsilia. Huius enim causa in confessione fidei etiam manibus consenserunt, qui postea imitati sunt gesta luporum. Nam cū sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Arium fuerat iaculatus, id est, Byzantii pōtifex (sic enim tunc vocabatur Cōstantinopolis) ad meliorem translatus fuisset vitam, Eusebius defensor impietatis paruipendens regulas quas ante paululum cum aliis Pontificibus ipse conscripserat, repente Nicomediam deferens, Constantinopolitanam arripuit sedem, regulis è diuerso clamitantibus, episcopos & presbyteros non licere ex alia transire ad aliam ciuitatem. Sed mirum non est, vt qui sic insaniunt aduersus vnigeniti deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc solummodo hanc nouitatem fecit, sed etiam olim aliud simile perpetravit. Qui dum in Beryto esset episcopus, transfiliuit in Nicomediam, & ex ea denuo post conciliū insania aperta impietatis exactus est, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod Imperator Constantinus literis manifest.

Eusebius Nicomediensis canonū transgressior.

Pars epistolæ Constantini ad Nicomedienses, de Eusebio Nicomediensi.

QQ. s. stum

HISTORIÆ ECCLESIAST.

stum fecit. Ego verò huic operi finem epistolæ inferere iudicaui. Scripsit enim hæc Nicomediensibus: Quis est qui ita populum docuit innocentē? Eusebius vtiq; tyrannicæ crudelitatis excultor. Quod enim vbique tyranni noscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc nāque veracium episcoporum testatur interitus, hoc etiā Christianorum crudelissima persecutio clamat aperte. Nihil enim de iniuriis mihi factis nunc dico, per quas quando maxime aduersarum partium infidiæ discurrebant, iste etiā oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solum, qd non & armatū ministerium tyranno licenter exhibuit. Neq; me quispiam putet ad horum probationem minus instructū. Iudiciū nanq; manifestum est, quia presbyteros & diaconos sequentes Eusebium, aperte cōstat à me deprehensos. Sed hæc quidem transeo, quæ nunc non indignationis gratia, sed ad illorum confusionem à me probata noscuntur. Hoc solū formido, hoc cogito, qd vos ad communionem criminis vocari conspicio. Propter Eusebii nanque seductionem & subuersionē, conscientiam percepistis à veritate separatam. Sed erit huius rei non tarda salubritas, si episcopum fidelem et integrum nunc sumentes, respiciatis ad deum. Quod vtiq; ad præsens in vobis est, & istud dudum oportuerat in vestro pendere iudicio, nisi prædictus Eusebius pessima consciorū suorum tuitione venisset huc, & ordinem rectitudinis impudentissime confudisset. Sed quoniam de memorato Eusebio apud vestram charitatem nos breuiter loqui decet, audite: Meminit vestra patientia factum in Nicæa ciuitate concilium: cui & ego ipse conscientiaæ meæ cultum decenter exhibui, nihil aliud volens quàm concordiam omnibus fabricari, & præ cunctis arguere & remouere hanc causam, quæ principium quidem habuit per Arii Alexandrini superbiam, corroborata verò est per Eusebii prauum pestiferumq; votum. Sed ipse Eusebius (ô amabiles atque charissimi) cum quanta putatis discursione, quippe conscientia sua victus, cum quanta confusione

ssione mendacio vndiq; declarato degebat? Immittens mihi quidem diuersos, qui pro eo deposcerent: petens verò à me quoddam solatiū, ne tanto malo conuictus, suo honore priuaretur. Testis est mihi deus huius rei, qui & in me & in vobis benigno amore consistat.

Nam me etiam ille diuertit, & indecenter abripuit, quod vos quoq; nostis. Tunc enim omnia gesta sunt sicut ipse desiderabat, quia omne malum in sua conscientia recondebat. Sed vt cætera peruersitatis eius omittam, quid maxime cum Theogonio nequitie sue participe egerit, audite, depono: Alexandrinos quosdam à nostra fide recedentes, huc destinari præceperā, quoniam horum ministerio mētis flammæ vrgebat. Sed isti benigni & optimi nimis episcopi, quos simul concilii veritas ad poenitentiam reseruabat, non solum receperunt eos & apud se seruauerūt, sed etiam malis eorum voluntatibus communicare decreuerūt.

Theogonius.

Quapropter hoc circa istos ingratos decreui peragere, vt abrepti procul deportarentur exilio. Nunc itaq; vestrum est, ad Deum illa fide respicere, qua semper et fieri cōuenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos & orthodoxos atq; clementes nos gaudeamus habere. Si quis autem ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudem, improvide præsumit forsitan excitari, repente in sua presumptione ministri dei, hoc est, meo opere comprimetur. Deus vos custodiat fratres charissimi.

Deportatio

THEODORETUS.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Arianis egerit.

CAP. XXIII.

TVnc igitur isti & damnati, & ciuitatibus sunt expulsi. Et Nicomediæ quidem Appion episcopus ordinatus est, in Nicæa autē Chrestus. Sed rursus consuetas machinationes exercentes, & imperatoris clementiam accessibilem suis fallaciis inuenientes, restituri sunt, prioremq; potentiā receperunt. Eusebius etenim (sicuti iam dixi) etiam Constantinopolitanum tenuit

Appion Nicomediæ.
Chrestus Nicææ

HISTORIÆ ECCLESIAST.

tenuit tyrannice Præsulatum, & potio- rem percepit præsumptionem, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciam ex crebra collo- cutione merca- tus, contra veritatis propugnatores suas contentiones instituit. Et primum quidem cupere se Hierosolymorum loca professus est, & Imperatorem tanquam celebre illud visurus ædificationis opus, prouida cogitatione captauit. Quapropter cum multo honore dimissus est, Im- peratore ei vehicula & alia distribuyente solatia. Profe- ctus igitur est cum eo & Theogonius Nicænus, par- ticeps malignorum consiliorum eius, sicut iam di- ximus.

Qua fraude Eustathius Antiochenus sit episcopa- tu depositus, & in exilium deportatus, & qui post eum fuerint ordinati. CAP. XXIII.

Eusebius Ni-
comediae
vsurpator
sedis Con-
stantinopo-
litanae.

Ariani con-
ueniunt An-
tiochiae.

Venientes autem in Antiochensam, & amicitiarum induiti vultu, maxima ministracione potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius, largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumq; ad sacratissima loca peruenissent, & concordēs vidis- sent suos, hoc est, Eusebium Cæsariensem, Scythopo- litam Patrophilum, & Aetiū Lyddæ, Laodiciæ The- odotum, & alios qui lepram Arii susceperant, nuntia- uerunt eis quod cogitauerant, & cum eis venerunt in Antiochiam. Et schema quidem sub honore præmit- tebatur aduentus eorum, quod verò propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem nanque prostantem merce- de conducentes, & linguam eius sibi impendi persua- dentes, ad concilium venerunt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes, miserrimam introducere mulie- rem. At illa infantulum sub mammilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathii illū se & concepisse & generasse, eumq; clamabat sæpius impudentem. Is au- tem qui calumniæ eius tam manifestæ conscius erat, iussit vt hanc rem si qui scirent, deducerentur ad medi- um. Illa verò dicente nullum habere accusacionis tes- tem, iusiurandum ei iustissimi iudices intulerunt, le- ge tamen aperte clamante: In duobus aut tribus testib-
bus

Calumniæ
adulterii
ab Arianis
imponitur
Eustathio.
An. do. 331.

bus credi esse veracia quæ dicuntur, necnon & Apostolo præcipiente, ut nullus aduersus presbyterum accusationem factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentes leges, contra talem virum accusationem sine testimonio receperunt. Cum ergo illa mulier iusiurandum præbisset, adiecit, affirmans quod ille infans ex concubitu esset Eustathii.

Tunc itaque tanquam aduersus adulterum isti amatores veritatis protulere decretum. Aliis quippe Pontificibus (cum utique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, nescirent) aperte reclamantibus & magnum Eustathium collaudantibus, decretumque illorum iniquum suscipi prohibentibus. Hoc igitur facto, velociter huius noxæ concinnatores ad Imperatorem profecti sunt, eisque persuaserunt quod vera fuisset accusatio et depositionis Eustathii iusta sententia, quem tanquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt, exercitatore pietatis simul & castitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est ciuitatem. Isti verò primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium. Quo tempore pauco viuente, Eusebium Palæstinensem illuc transferre voluerunt: eoque fugiente mutationem, & simul Imperatore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam, anno et paucis mensibus in episcopatu defuncto, Phlacito illius ecclesiæ tradidit Pontificatum. Isti verò omnes pestem Arii habuere celatam. Propterea namque multi pie viuentium & sacerdotum & reliquorum, ecclesiastica relinquentes collegia, apud semetipsos conueniebant. Quos vniversi Eustathianos appellabant, quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porro mulier illa miserrima passionem crudelissimi languoris incurrens, manifestauit insidias: & illam Tragœdiæ compositionem pariter enudauit, non duobus vel tribus, sed multis admodum sacerdotibus quæ concinnata videbantur insinuans. Ait enim pro pecuniis illam se facere præsumpsisse calumniam, iusiurandum tamen non omnino fuisse falsum,

Eusebius

Euphroni⁹
Alter codicis
cū Græcorū
πλακντίφ
habebat, al-
ter φλακνίς
vō.
Eustas-
thiani

HISTORIÆ ECCLESIAST.

falsum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiusdam Eustathii nomine, fabri ferrarii.

SOCRATES.

Seditio Antiochia.

Tunc igitur in Antiocheia grauis seditio in Eustathii depositione cōmota est, & postea de episcopatus electione tantus ignis accensus est, vt penē ciuitas vniuersa periclitaretur, populo in duas partes dissidente: & aliis quidem Eusebium Palæstinæ transferri con-
tendentibus in Antiochiam, aliis autem studentibus vt reuerteretur Eustathius. Erat enim in vtraq; parte & populus ciuitatis & militaris manus, & tanquam aduersus hostes ita cuncti mouebantur, vt penē vsque ad gladios peruenirent, nisi Deus & timor principes cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditionē cō-

Eusebius Pā-
phili lauda-
tur ab Imp.

pescuit. Eusebius autem Palæstinæ repudiavit, quod admiratus Imperator scripsit ei, propositum laudans, eumq; beatum vocans, & quod nō vnius ciuitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur episcopus.

Euphronius
Antiochia
fit episcopus

Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenæ ecclesiae vacasse sedem. Tandem verò studio inimicorū Nicenę fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine rite contextis, tempus est sequentis libri ordi-

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, Liber Tertius.

SOZOMENVS.

De conuersione gentis Indorū atq; Persarū.

CAPVT PRIMVM.

De conuersione gentis Indorū atq; Persarū.

CAPVT PRIMVM.

Indi
Iberi
Armenii
Tiridates
rex.

N temporibus religiosi Principis Constantini, & Indorū gens & Ibero-
rum Christiani dogmatis rudimēta
susceperunt. Sed & Armenios tunc
primū audiui Christianos effectos.
Aiunt enim Tiridatem regem tunc
gentis illius ex quodā mirabili signo
Dei quod circa eius domū euenerit, Christianū fuisse
factum,

factum, & oēs simul eius ditioni subiectos vna præcep-
tione iussisse, vt similiter Deo colla submitterent.
Vnde & ad cæteros confines Christianū dogma tran-
siuit, & multitudo dilatatum est. Apud Persas autē
initium Christianitatis existimo celebratū, dum qui-
dam eorum occasione cōmercii ad Ostroinos & Ar-
menios veniētes (vt fieri solet) sanctis illis colloque-
rentur viris, & eorum virtutes experirentur.

Ostroinū
Armeniū

Quomodo Iudæi Christianos accusauerint apud
Persas. Qui vel quanti vel quibus modis passi sint
apud Persas.

CAP. II.

Cumq; tempore procedente crescerent, etiam ec-
clesias & sacerdotes pariter cæterosq; ministros
habere cœperunt. Hoc autem factum non mediocri-
ter contristabat Magos, qui religionem Persarum ve-
luti quædam sacerdotalis tribus per successionem ge-
neris ab initio commissam habere noscuntur. Afficie-
batq; id etiā Iudæos naturaliter quodammodo Chri-
stiani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerunt
apud Saporem tunc regem, Symeonem archiepisco-
pum Seleuciæ & Ctesiphontis ciuitatum in Perside
regalium, tanquam amicus esset Cæsari Romanorū,
eiq; Persarum negotia propalaret. Credens autem de-
rogationibus his Sapores, primum quidem tributis
immēsis Christianos afficiebat, eo qd plurimos eorū
agnosceret, qd paupertatē magis eligerēt: crudelibus
que viris huiusmodi exactiōes iniunxit, quatenus ex
egetate pecuniarū & nimietate exactorū vim passi,
propriæ religiōis iura cōtemnerēt. Post hæc autē sacer-
dotes ministrosq; dei gladiis minacibus interemit, ec-
clesias subuertit, et vasa eorū oīa publicauit. Symeonē
verò deduci iussit ad se, tanq̃ proditorē Persarū regni
atq; religionis. Magi siquidē auxiliātibus sibi Iudæis,
cū festinatione sanctas ecclesias destruebant. Symeon
autem cōprehensus, ferroq; vinctus, ad regem vsque
deducitur. Quo vir effectus est magnus, & omni for-
titudine preciosus. Nam cum eum torquendum Sapo-
res iussisset introduci, neq; timuit, neque adorauit.

An. do. 334.
Magi, Persarum sacer-
dotes.
Iudæi.

sapores rex
Persarum.
Symeon ar-
chiepiscopus
Seleuciæ &
Ctesiphon-
tis.

Symeon ad
Saporem ad-
ducitur.

Pro

HISTORIA ECCLESIAST.

Pro quare vehementius efferatus rex, inquisiuit cur non adorasset, quippe quod prius facere consueuerat. Ad quem Symeon: Prius quidem non vincētus adducebar vt negarem veri Dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ sunt solennia regis, implebam: nūc autem phas mihi non est hoc agere. Veni nanque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare Solem, & facienti, plurima se datum cum maximo honore munera compromisit: reluctantem verò interminatus est esse moriturum, & omnium Christianorum gentem. Cumq; nec terroribus potuisset mouere Symeonē, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret num quamq; adoraret Solem, ne proditor suæ religiōis existeret, præcepit, eum in vinculis retineri, credens eum posse longo tempore inflecti. Cumq; duceretur ad carcerē, vidit eum Vstazades senior quidam eunuchus, nutritor Sapōris, & maior regiæ domus. Et confurgens adorauit eum, sedebat nanq; ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniuriose, & cum furore clamauit, auersatusq; despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multū tempus vim passus adorauit Solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu quidem vestem clarā, qua indutus erat, exutus est, & lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam sedebat flens atque gemens: Heu, inquit, qualem credā esse circa me deum, quem ego negauī, dum pro hac caussa dudum amicissimus Symeon neq; verbum mihi reddiderit, & sic auersatus cum furore transiuerit. Cumq; hæc Sapores audisset, euocans eum, causam luctus inquisiuit, aut si qua ei circa domum grumna contigerit. Respondens Vstazades, ait: O rex, nihil in huius seculi domo infortunii passus sum. Vtinam pro his quæ mihi nunc euenerunt, in vniuersas calamitates alias incidissem. Lugeo nanque cur viuo, qui dudum mori debueram. Video Solem quem tibi parere volens, nō voto meæ voluntatis, adorauī. Quapropter pro utroq; me mori iustissimū est, quia & proditor sum Christi, & te quoque

Vstazades
eunuchus

que
terra
tiam
am
lesse
nun
tere
nun
ctor
ira c
duo
lum
voc
ret h
te h
bi n
tu n
do v
fusa
fusa
am
tur,
des
nun
gem
nun
zad
os p
te p
fene
cide
nec
lem
nun
imi
mo
Syn
eo h

que decepi. Et ille quidem hæc dicens, iurauit cœli & terræ creatorem, suam vltèrius non se mutare sententiam. Sapore autem admiratus eunuchi constantiam, amplius sæuiebat aduersus Christianos, tanquam maleficiis hoc agere præualerent. Parcens autem seniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eum se subuere iudicabat. Cumq; nil ageret, Vstazade proflente nunquam se fore sic fatuum, vti præ deo creatore cunctorum, illa coleret potius quæ à Deo creata sunt: tunc ira cōmorus, iussit gladio caput eius abscindi. Cumq; duceretur ad necem, rogauit spiculatorem, vt paululum sustineret, tanquam aliquid regi mandaturus, & vocans quendam fidelium eunuchorum, iussit vt diceret hæc Saponi: Pro fauore quem hætenus à iuuentute habui circa vestram domum (ô rex) patri tuo & tibi ministrans studio competenti, testibus nō indigeo, tu nanq; bene nosti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando vobis impendi, redde mihi compensationem huiusmodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere tanquam infidelem regni, aut malæ cuiuspiam volūtatìs, sed vt potius manifestum fiat quod agitur, præco clamans denuntiet vniuersis, quod Vstazades capite truncatur, non regis inimicus, sed Christianum se esse professus, & Deum proprium apud regem negare contemnens. Hæc quidem eunuchus regi nuntiauit. Porro Sapore secundum petitionem Vstazadis præconem clamare fecit. Existimabat enim alios posse à Christianitate reuocare Christianos, si mente perciperent quod nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem & deuotum suæ familiaritatis occideret. Vstazades autem studuit clamari causam suæ necis, credens quod quum per terrorem adorasset Solem, multos Christianorum deduxerit ad timorem: nunc autem cognoscentes pro religione morituum, imitatores multos suæ virtutis efficeret. Hoc itaque modo Vstazades gloriosissima morte translatus est. Symeon autem id cognoscēs in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo. Altera verò die, quæ erat se-

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Dies passio-
nis Parasce-
ue.**

**Cētū Chri-
stiani inter
fecti.**

**Symeonis
ad marty-
res confor-
tandos ora-
tio.**

**Abedecalla
Ananias
Puficius.**

xta feria septimanæ maioris, in qua ante resurrectionis festiuitatem annua salutaris passionis memoria celebratur, etiam Symeonem decreuit rex ferro perimere. Deductus enim rursus ē carcere ad Palatium regis, valde intrepide loquebatur Saporī de dogmate, et nec illum, nec Solem sustinuit adorare. Eademq; die similiter interimi iussi sunt & alii centum in carcere constituti. Nouissime verō Symeonem occidi præceptū est, ita vt mortem videret vniuersorum. Erant etenim horum alii quidem episcopi, alii presbyteri, alii diuersorum ordinum clerici. Cumq; omnes ducerentur ad mortem, adueniens summus princeps Magorum, interrogabat eos an vellent viuere, & regis religionem colere, & Solem pariter adorare. Cumq; hanc nullus eligeret vitam, spiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem assistens confortabat vniuersos, & de resurrectione & pietate loquebatur, atq; de sacris scripturis adhibens fidem, dicebat: Vitā quidē veram esse sic mori, mortem verō manifestam, negare Deum: adiiciens, quia post paululum etiā nullo perimente sponte mors accidat. Hic est enim omnibus natis finis ineuitabilis. Post hæc autem perpetuitas nō omnibus similiter accidit, sed velut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines huius vite, & eorum quę bene gesserunt retributionem, & pœnas malorum sine dubitatione recipient. Maius autem inter omnia bona nihil est, ac beatius, quā eligere mori pro Deo. Hæc dicente Symeone, & tanquam filios edocente, in certaminibus sacris (modo quo docebat) vnusquisque exercitatus alacriter curabat ad necem. Cumq; omnes centum spiculator transisset, nouissime venit ad Symeonē, & Abedecallam, & Ananiam: ambo namq; senes, canī, sub eius ecclesiā constituti, cum eo fuerāt comprehensi, & erant in vinculis. Tunc itaque Puficius, qui super omnes artifices regis erat, ibi consistens, & videns Ananiam tremantem quum præpararetur ad necem, ait: Paululum (ō senex) claude oculos, & securus esto, mox enim Chri-

sti vi

hi videbis aspectum. Cumq; dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad regem, & Christianus esse manifestatur, eo quod pro dogmate fuisset locutus libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodam & crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata ceruice exinde linguam eius eiicerent. Hoc itaque factò, quibusdam accusantibus etiam filiam eius, virgo sacra tunc comprehensa perempta est. Sequenti verò anno die quo passionis Christi memoria celebrabatur, & expectabatur resurrectionis festiuitas, crudelissima Saporis præceptio per omnem Persarum currit terram, morte condemnans eos, qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur ultra numerum, multitudinem Christianorum gladio cecidisse, alios nanque per ciuitates & vicos diligenter Magi requirentes, celatos inueniebant: alii verò sponte nullo dicente semetipsos offerebant, ne taciturnitate Christum negare viderentur. Igitur cum omnes Christiani perimerentur, neque ulli parceretur, etiam multi in ipsis Regalibus sunt occisi, cum quibus & Azanes eunuchus regi maxime gratus. Quod dum Sapor audisset, tristis factus, hanc generalem peremptionem remouit, & solummodo præceptores religionis iussit occidi. Illo siquidem tempore ægritudinem incurrente regina, Symeonis episcopi soror nomine Tharbua comprehensa est cum famula sua pedissequa, quas contigit teneri per insidias Iudæorum, accusantium, quasi maleficia reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina verò (quum soleant languentes huiusmodi spebus aures accommodare) suspicata est veram esse detractionem, et maxime a Iudæis factam: quum & ipsa similia saperet, eosq; sine mendacio, & sibi fauentes arbitraretur. Sumentes autē Magi Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere supplicio. Stipitibus enim alligatas, serraq; findentes per medium, eas crudeli nece lacerauerunt, & quasi expiantes reginam, per medios stipites transire fecerunt.

**Puscii filia
martyr.
Parasceue**

Azanes eunuchus.

**Tharbua
soror Syme
onis episco
pi.**

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Ferunt autem istam Tharbuam speciosam valde fuisse, & à Magis quibusdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ, & aliorum, si consentiret ad vitium. Quæ nec auditum libidinis passa est sustinere, sed obiurgatoriis verbis pro turpi petitione relatis, alacriter accessit ad mortem, ne proderet sanctam virginitatem. Cumq; circumirent Magi & principes eorum vniuersam prouinciã secundum Saporis præcepta, vt sacerdotes & doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant episcopos & presbyteros, & maxime per regionem Adiabenorum. Hic nanque locus est Persicus, & plerumque Christianorum. Hoc enim tempore & Acepsemam episcopum apprehenderunt & multos clericorum eius: tenentesq; Præsulem, sufficere sibi crediderunt, alios nudatos substantiis dimittentes. Iacobus autem quidam presbyter Ponti sequebatur Acepsemam, & supplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & seni alacriter seruebat, & eius cladem aliquatenus leniebat, plagasq; vt poterat curare non desinebat. Post paululum verò poenis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes vt adoraret Solem. Quo respuente, miserunt eum rursus in vincula. Sed et multos alios presbyteros & diaconos habebant in carcere post flagella. Pauco tēpore prætereunte, princeps Magorum de eis consuluit regem: acceptaq; potestate vt ageret quod vellet, si Solem non adorarent, mandauit eis in carcere regiam voluntatem. Quibus aperte respondētibus, nunquam se fore proditores Christi, nec adorare Solem, sic vt nulli parceretur, verberibus eos laniauit. Cum quibus Acepsemas pro confessione dogmatis viriliter est defunctus. Quidam verò Armeniorum quum essent obsides apud Persas, corpus eius auferentes latenter, sepulturæ debite tradiderunt. Alii verò licet non minus flagellati, præter spem vixerunt: & non mutantem voluntatem, denuo ad vincula sunt reducti, cum quibus erat Aithales, cuius, dum nimis tensus caderetur, humeri sunt disiuncti, ita vt mortuus

Acepsemas

Iacobus presbyter Ponticus.

Aithales

tuas
bos
vita
era
pro
Eod
episc
gint
Tun
est, q
stea
est A
Persi
sus, &
rit. C
esset,
cessit
in reg
centi
tam
suis a
quæ
orati
ptum
Qual
rator
runt.
sunt
lia qu

Ep
C
I N
A
ab in
bus f
per l

tuas

Martyres

Mareas
Bichor

Milesius

Milesius cir
cumfert pe
ram codicis
Euangelicixvi. m. mar
tyrū in Per
sis.

tus postea manus portare videretur, aliq̃ eius orici
bos offerrent. Sub hoc itaque regno testimonio bonæ
vitæ translati sunt presbyteri, diaconi, monachi, & sa
cræ virgines, & in aliis officiis ecclesiæ constituti, ac
pro dogmate laborantes innumeræ multitudines.

Eodemq̃ tempore passus est vnâ cum Marea Bichor
episcopus, atque clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Persis fuerant comprehensi.

Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus
est, qui primum quidem militabat apud Persas, pos
tea verò relicta militia conuersationem æmulus
est Apostolicam. Dicitur enim quod dum in ciuitate
Persica episcopus fuisset ordinatus, multa sepe sit pas
sus, & verberatus atque tractus, virili mente sustinue
rit. Cumq̃ nulli potuisset illic suadere vt Christianus
esset, grauitè ferens maledixit ciuitati, & exinde dis
cessit. Post paucum verò tempus primatibus eius loci
in regem peccantibus superueniens exercitus cum tre
centis elephantis ciuitatem subuertit, & velut desola
tam regionem arantes seminibus tradiderunt. Miles
sius autem episcopus solummodo peram circumferēs,
quæ sacrum codicem euangeliorum habebat, perrexit
orationem factur⁹ ad Hierosolymā, & inde in Egy
ptum, vt videret monachos ibidem conuersantes.

Qualis igitur iste sanctus & miraculorum fuerit ope
rator, Syri sunt testes, qui eius actus vitamq̃ scripse
runt. Fertur itaq̃ eorum qui tunc martyrio coronati
sunt sub regno Saporis virorū ac mulierum fuisse mi
lia quasi sedecim.

THEODORETVS.

Epistola Constantini ad Persarum regem pro
Christianis.

CAP. III.

IN Perside verò fautoribus pietatis Constantinus
Augustus sponte prospexit. Agnoscens enim eos
ab impiis vehementer affligi, eorumq̃ regem errori
bus sauientem diuersa eis inferre pericula, scripsit ei
per legatos, qui tunc aderant, monita pietatis, rogans

RR 3 vt cul

HISTORIÆ ECCLESIAST.

vt cultores Dei apud eum digno honore potirentur.
Sed melius studium pii principis per eius literas vale
bit agnosci.

EPISTOLA CONSTANTINI IMP. AD SA
porem, regem Persarum, de prouidentia
Dei erga homines.

Sacratissimam custodiens fidem, veritatis luce par
ticipatus sum: luminis veritate gubernatus, sacram co
gnosco fidem. Denique per hæc (sicuti res ipsæ confir
mant) venerabilem religionem esse conspicio, & do
ctrinam agnitionis sanctissimi Dei omnibus offeren
tem, huiusmodi cultum me habere profiteor: quia hu
ius Dei virtutem in auxilio habens, inchoans à finis
bus Oceani, omnem terrarum orbem firmissima spe
salutis obtinui, ita vt vniuersi qui per tot tyrānos cla
dibus quotidianis fuerant subiugati, & ad obscurita
tem vsque perducti, resumentes communium rerum
vindictam, rediuiua quodammodo curatione resurge
rent. Hunc deum colo, cuius signum deo dicatus me
us exercitus portat in humeris: & à quo dum iusto ser
mone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autē tro
phæis insignibus beneficia repente suscipio. Hunc ita
que deum immortalī memoria me honorare profite
or, eumq; summa puraq; mente super oīa esse credo.
Hūc inclinatis genibus inuocabo, fugiēs cunctū abo
minabilē sanguinē & odores horribiles ac fugiēdos,
oēmq; terrenā flammā nimis euito. Quibus oībus ne
phādus & ineffabilis error multos gentiū, ac genera
vniuersa prostrauit, & inferno cōtradidit. Quæ enim
deus oīm propter hominū prouidentia sua clementia
utilitatis causa produxit in mundū, hæc ad vniuscui
usq; desiderium trahi non patitur. Sed purā tantūmodo
mentē & immaculatā animā, ab hoībus exigit, virtutis
& pietatis actus exquirat māsuetudinis & clemētię
delectat operib⁹, mites amat, habet odio turbulētos,
diligat fidē, punit p̄sidiā, oēmq; potentiā cū fastu despi
cit, superbū punit asperitatē, ad fastū eleuatos interio
mit, humilibus autē ac patientibus digna retribuit.

Sic

Sic itaq; etiam regnum iustum magnipendens adiutorio suæ virtutis extendit, sapientiamq; regiam pacis tranquillitate custodit. Nō ergo videor mihi errare frater mi, hunc esse confitendo deum oīm principem atq; patrem, quem multi regnantes apud nos vāsanis erroribus seducti, denegare tentarūt. Sed illos omnes finis comprehēdit exitiosus, ita vt omne genus hominum post eos exurgens clades eorum pro maledictionis exemplo præponere videatur. Horum igitur vnum esse reor Valerianum, quem velut quædam virga iracundiæ diuinæ de nostris terris expellens, vestris partibus tradidit puniendum. Qui scilicet verecundiæ suæ nobilissimum apud nos trophæum demonstrasse cognoscitur. Sed hoc quidem in bonā partem conuersum est, vt in nostro sæculo huiusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi namq; & ego illorum finem, qui nuper ne phandis præceptionibus deo deuotū populū turbauerunt. Quapropter multas deo refero gratias, quoniam integra prouidentia omne genus humanum, colens legem diuinā, reddita sibi pace decenter exultat. Vnde etiam nobis ipsis credo, quoniam optime cauteq; vniuersa proueniūt, quādo per illorū purā probabilemque religionem, diuinamq; concordiam, vniuersa in se dignantur erigere. Igitur de tali hominū collegio, id est, Christianorū (pro quibus oīs est mihi sermo) q̄ me libenter credis audire, quando etiā eminentia loca Persidos per eos amplius q̄ cupio decorantur. Tum ergo optime gubernaueris, si fueris sicut illi, et habueris cōmune quod illi. Sic enim habebis omnium dominum, mitē placidumq; atque propitium. Hos igitur, quoniam tantus ac talis existis, commendo tibi, quoniam & pietate probaris insignis. Hos dilige competenter, & facito clemētiæ tuæ participes, tibi simul & nobis præbiturus gratiæ immensa iura per fidem.

Hęc igit̄ optimus Imperator pietate decoratus egit, curā non solum subiectorū habēs, sed etiā eorum qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipse diuina protectione potitus est, & Europā vniuer-

Valerianus,

HISTORIÆ ECCLESIAST.

sam atq; Africam, super has etiam maximā Asiæ partem tenens, subiectos habuit ubiq; deuotos. Sed etiam Barbarorum, alii quidem sponte seruebant, alii deuoti. Vbique triumphū videbantur, & victor cernebatur in omnibus Imperator.

SOZOMENVS.

De Alexandri Pontificis Alexādrini fine & initio Præsulis Athanasii.

CAP. IIII.

Athanasius
fit episcop⁹
Alexandriæ
An. do. 328.

Interea Alexandro mirabili senē, qui Arii prostrauerat blasphemias, defuncto, post menses quinque Nicæni concilii, Alexandrinorum ecclesiæ suscepit Athanasius Præsulatum. Cuius persecutiones, fugas, contumelias, crebraq; pericula transferre distuli, quæ Rufinus suo nobilitauit eloquio.

SOZOMENVS.

Quæ contra Athanasium gesta sint, & quomodo confugerit ad principem.

CAP. V.

Athanasius
Constanti-
num adit.

Post plurima verò consilia turbis seditionibusq; completa, & clamores accusatorum poscentium vt Athanasius tãquam Magus violentus & indignus sacerdotio damnetur, missi ab Imperatore metuētes, ne eum aliqua inuasiōe perimerent, latenter eum de concilio subtraxerunt. At ille sciens non sibi fore tutum contra tot accusatores agere, iudiciis etiam inimicis, synodum relinquens venire festinauit ad Imperatorem.

THEODORETVS.

Arianorum
conuentus
apud Marc-
oten.

Igitur Athanasius ad principem veniens, omnem præsumptionem contra se factam episcoporum edocuit. At illi apud Marcoten conuenientes, quosdam concordantium ipsi sacerdotum miserunt ad principem, id est, Theogonum Nicenum, atque Theodorū Perinthium, & Marin Chalcædonensem, Narcissum Cilicem, & similes horum, mendacia texentes, & quædam commenta fingentes, & nudas admodum calumnias quasi veras accusationes sibi met componentes. Quo facto venerunt ad Eliam ciuitatem. Præceperat enim Imperator, vt omne concilium à Tyro veniret ad

ad

ad Æliam, Necnon & alios vndique congregari præceperat, vt templa ædificata dedicarentur. Misit itaq; pariter deuotos Iudicum pietate ac fide clarissimos, omnia largissime expendi præcipientes, non solum pontificibus ac sacerdotibus, sed etiam egentibus vnuerfis qui vndiq; concurrebant. Porro fuerat exornatum etiam sacrum altare palliis regalibus atque vasis, auro & lapidibus preciosis decoratum.

SOZOMENVS.

Quomodo sit Arius ab exilio reuocatus & quem libellum dederit Constantino, & de fraudibus Ariarum.

CAP. VI.

Imperator interea Arium de exilio reuocauit, iussitq; vt qd de deo crederet scriptura corrente proferret, Tunc ille nouitatem nominum quam prius adinuenerat declinans, aliam explanationem contexit, simplicibus verbis eam & diuina lectione confirmans, iusiurandum quoq; præbuit ita se credere, & hæc etiã mente sapere, nihilq; aliter intelligere. Textus enim eius expositionis huiusmodi est.

PIISSIMO ET DEO AMANTISSIMO DOMINO nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius presbyteri.

Sicut præcepit deo amabilis pietas tua domine Imperator, exponimus nostrã fidẽ, & scriptis profiteamur coram deo sic credere & nos & omnes qui nobiscum sunt, sicuti subiectum est. Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, & dominum IESVM CHRISTVM filium eius, qui ex eo ante oia secula natus est, deum verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis & quæ in terra: qui venit, & carnem assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos, & iterũ venturus est iudicare viuos & mortuos: & in spiritũ sanctum, & carnis resurrectionem, & vitam futuri seculi, & in regnum cœlorum, & in vnã sanctã catholicã dei ecclesiã, quæ a finibus vsq; ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Euangeliiis, dicente domino discipulis suis: Euntes docete omnes

Æliam, hoc est, Hierosolyma à Tyro synodus transfertur.

Arius reuocatus.

Fides Arii quam apud Cōstantinũ Aug. professus est.

Matt. ult. d

RR: 5 gentes

HISTORIÆ ECCLESIAST.

gentes, baptizâtes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Si autem non hæc ita credimus atq; suscipimus, vere patrem, & filium, & spiritum sanctum, sicut omnis catholica ecclesia & sanctę edocent scripturę, quas per omnia sequimur, iudex noster erit deus et nunc & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, deo amabilis Imperator, vt cum ecclesiastici simus, & fidem & sensum ecclesię sanctarumq; scripturarũ habeamus, vniri nos per pacificam & dei cultricem pietatem tuã matri nostrę ecclesię iubeatis, quęstionibus vtq; & superfluitatibus inquisitionũ sublati: vt & nos & sancta ecclesia inter nos pacificati, solennes orationes pro pacifico pioq; imperio & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Hanc fidei expositionem alii quidem dicebant artificiose compositã, vt videretur princeps placari sermonibus, & ita Arii dogmatibus circumferri, vt per expositionem oĩm ei fiducia præberetur, & vtrunque haberet intellectum. Arbitratus autem Imperator Arium & Euzoium similia credere his qui in Nicęa cõuenerant, valde gauisus est. Non tamen sibimet persuasit, vt eos in ecclesię cõmunionem susciperet ante iudicium & probationem congruarum personarũ secundum ecclesię legem: sed destinauit eos ad episcopos tunc Hierosolymis cõgregatos, scribens vt fidem eorum expositionis examinarent, & clementem super eis proferrent sententiã, si recte credentes inuidiæ gratia essent iniustitiam passi, seu dum nõ haberent vnde iudices suos culpares peterent, per poenitentiam reuocarentur. Porro sumpta occasione, fautores Arii per scripta Imperatoris eos in cõmunionem susceperũt. Et hoc cum fecissent ipsi Imperatori rescripserunt, & ecclesię Alexandrinę, & Ægyptum, & Thebaida, & Lybiã episcopis vniuersis, & clericis, precipientes, vt eos alacriter susciperent, Imperatore testante recte eorum esse fidem, quam etiam proprię epistolę subiecerunt. Hęc quidem in Hierosolymis gesta noscũtur.

Athanasius autẽ fugiens de Tyro, Constantinopolim

Arii professio mittitur synodo Hierosolymitanæ examinatione mandata.

Nūc venit, & quæ passus esset adito Imperatore narrauit: petens vt quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub eius quoque præsentia. Porro Constantinus Imperator rationabilem eius petitionem iudicās, hæc scripsit episcopis qui in Tyro conuenerant.

S O C R A T E S.

Epistola Constantini euocātis episcopos, vt Athanasii causas ipse cognosceret. CAP. VII.

Igitur Imperator missa sacra concilium euocauit, vt in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cuius verba sunt hæc:

VICTOR CONSTANTINVS PIVS EPISCO-
pis in Tyrionum vrbe collectis.

E G O quidem ignoro quæ vestro concilio turbulenter atq; cum tempestate decreta sint. Apparet enim quòd quadā tumultuosa indisciplinatione veritas sit oppressa, vobis videlicet non consyderantibus quæ Deo placent, propter iurgia quæ contra proximos vestros habetis: & vota vestra ineuincibilia esse cōtenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiae, vt & hæc contentio apertè deprehensa possit euacuari, atq; nobis palam fieri, si quid illic cōuenientes siue qualibet gratia, aut inimicitiarū causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam reuerentiam volo cōcurrere, vt gestorū apud vos integritatē per vosipso possitis ostendere. Verū qua gratia hæc scripserim vobis, vosq; ad me literis euocauerim, per ea quæ sequuntur agnoscetis. Pergenti iam mihi ad cognominis nostri foelicissimæ patrię ciuitatem, cū essem consensurus equum, repentē Athanasius episcopus in media platea cum quibusdam sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinatē nos adiit, vt nobis daretur subito cuiusdam causæ formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniam nec cognoscere eum quis esset prima fronte præualui, nisi quidam nostrorum, & quis esset, & quam pertulisset iniuriā tunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec aliqua locutione participi,

Athanasius
Constantis
nopolim
venit ad
Cōstantinā

Cōstantino
polim intel
ligit.

Preces A-
thanasii
apud Con-
stantinum.

HISTORIAE ECCLESIAST.

participatus. Cumq; ille se audiri deposceret, ego vero refutarem, & penè repelli eum præciperem, cum maiori fiducia nihil aliud à nobis quàm vestrum postulauit aduentum, vt vobis præsentibus quæ passus est necessario posset suis gemitibus explanare. Vnde quia mihi rationabile videtur & temporibus oportu-
num, scribi vobis libentius hæc præcepi, vt omnes quicunque apud Tyrum concilium celebrastis, inde finenter ad expeditum nostræ mansuetudinis concurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritatem & rectitudinem vestri iudicii coram me videlicet, quem Dei ministrum proprium neq; vos abnegabitis. Igitur vbique pacificatur Dei nomen, & integrè benedicitur per meam in Deo culturam, etiam apud ipsos Barbaros qui veritatem hætenus ignorabāt. Certum nanque est, quòd qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Veruntamen sicut prædictum est, etiam Barbari per me fidelem ministrum recognouerunt, & meum metuere didicerunt, quem utiq; protectorem meum vbique ac prouisorem ipsis operibus est ostensum. Vnde præcipue etiam Deum sciunt. Et illi quidem propter nostrum timorem reuerētur Deum. Vos autem qui sancta mysteria eius clementiæ proferre videmini, non dicam custodire, vos inquam, nihil agitis, nisi quæ ad contentionem noscuntur & odia pertinere, & (vt absolute dicam) quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicut dixi, ad nos venire continuò, scientes quòd omni virtute conabor, vt quæ in lege Dei sunt, ea præcipue sine aliqua titubatione seruentur. Quibus utiq; neque vituperatio, neque malà superstitio poterit implicari, dispersis utique ac palàm contritis & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias ac diuersas iniiciunt.

Quod venientes episcopi Ario fauentes Athanasio detraxerint, ita vt in exiliū mitteretur. CAP. VIII.

HÆ siquidem literæ ad æstuationem perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures

In malos
episcopos
& sacerdo-
tes.

Constātini
senioris li-
beralitas in
pauperes.

plures quidem ad proprias redierant ciuitates. Qui
verò circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Pa-
trophilum & Vrsatium, & Valentem erant, ad Con-
stantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de
calice fracto, aut altari subuerso, aut Arsenio perem-
pto, quod in synodo concinnauerant, quæstionem
fieri permiserunt, sed aliam inuenire detractiōem,
suggerentes Imperatori, quòd Athanasius intermina-
retur non se missurum ab Alexandria frumenta solen-
niter ad Constantinopolitanam urbem. Et hæc audis-
se dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anu-
bionem, Arbathionem, & Petrum episcopos. Mul-
tum itaque derogatio præualet, quando derogator cre-
ditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem per-
ductus Imperator, Athanasium relegauit in exili-
um, & habitare eum præcepit in Galliis. Atunt
enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, vt
vniuerentur ecclesiæ, quoniam Athanasius communica-
re Arianis euitabat. Et ille quidem debebat in Tri-
beris Galliarum.

Athanasius
apud Treui-
ros Merito-
polim Gale-
liarum des-
gebat.

THEODORETVS.

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus deliquit,
sacerdotibus falsa loquentibus, cum diuinus quoque
Dauid propheta, non à Pontifice, sed à seruo Siba con-
tra Miphiboset mendacia proferente deceptus sit.

SOZOMENVS.

Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit,
& de Asterio sophista. CAP. IX.

Igitur episcopi in Constantinopolitana vrbe con-
gregati, Marcellum Ancyra Galatiæ deposuerunt
pro huiusmodi causa. Asterius quidam in Cappado-
cia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Chris-
tianitatem se promittebat assumere: tentauitq; libros
conscribere, qui feruntur hæcenus, & per quos Ari-
dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse
se virtutem Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Lo-
custam & campas virtutem Dei: & his multa simi-
lia. Conueniebat autem his Asterius frequenter apud
episcopos

Marcellus
Ancyranus
abdicatur.
Asterius
Rhetor.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

episcopos, qui Arianam præcipuè non euitabant hæ-
resim. Nam & ad concilia concurrebat, episcopatū in
aliqua ciuitate quærens. Sed sacerdotio quidem fru-
stratus est, eò quòd persecutionis tempore sacrificasse
probaretur. Cumq; circumiret Syriæ ciuitates, libros
quos cõsuerat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus,
contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis
excessit. Purum nanq; hominē, sicut Samosatēnus Pau-
lus, præsumpsit, dicere dominum Christum. Hęc agno-
scentes qui tunc Hierosolymis cõuenerant, de Asterio
quidem nullum habuere sermonem: quoniam neque
erat in ordine sacerdotum. Marcellum verò tanquam
sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eum
que comperientes Samosatēni dogmate maculatum,
iusserunt vt à tali secta recederet. Qui reprehensus,
librum se promisit exurere. Cumq; hoc studium de-
ferbuisset, episcoporum collegium, euocante Impera-
tore, venit ad regiam ciuitatem, præsentibusq; Euse-
bio, & qui cum eo erant episcopis, in vrbe Constanti-
nopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum
Marcellus, sicut promiserat, illicitā conscriptionē nol-
let incendere, eum ab episcopatu deposuerūt. In cuius
locum Basilium in Ancyram miserunt. Sed hanc qui-
dem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris,
superstitionem eius valde redarguens. Postea verò
Marcellus in Sardicensi concilio recepit episcopatu-
rum, dicens non intellectum suum librum, & pro-
pterea quasi Paulianum fuisse depositum.

Quomodo Arius dum studet ab Alexandro Con-
stantinopoleos in communionem suscipi, sit extin-
ctus.

CAPVT X.

**Arius venit
Constanti-
nopolim,
noui cõcilii
causa.**

Igitur dum post cõcilium Hierosolymitanū Arius
venisset in Ægyptū, Alexandrina ecclesia eius eui-
tātē cõmunionem, rursus venit ad Constantinopoli-
nam urbem, cõcurrentibus illic consecratoribus eius,
& obedientibus Eusebio Nicomediæ episcopo, &
conciliū celebrari volentibus. Horum studium senti-
ens Alexander, tunc Cõstantinopolitanus episcopus,

nifus

nifus est soluere tale conamen. Cumq; hoc non valuis-
set implere, apertè Arii nisibus interdixit, non licere
eum ecclesiasticum esse dicens: nec infirmam sen-
tentiam episcoporum penè totius terræ secum conue-
nientium in Nicæna vrbe. Eusebius autem, & qui cir-
ca eum erant, dum primò sermonibus flectere nequi-
uissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur,
quòd nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem de-
portaretur in exilium, Arius autem in communionē
susciperetur vniuersorum. Et post hæc ab alterutris re-
cesserunt. Illi quidem definitam diem expectantes, vt
suas minas implerent. Alexander autem orabat, ne ad
effectum verba Eusebii peruenirent. Maximè autem
ei terror ingerebatur, eò quòd Imperatori iam penè
persuaserant, vt faceret quod ipsi volebāt. Ante vnum
verò constituti temporis diem prosternens semetip-
sum sub altari, tota nocte iacuit pronus, rogans Deum
vt impediret terminum inimicorum eius.

S O C R A T E S.

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator
aut de Ario experiri volens, eum ad palatiū euocauit,
percūctatusq; est, an Nicæni cōcilii decreta seruaret. Il-
le verò nihil moratus, repentè subscripsit, decreta fidei
per subscriptionē arte callida circūueniens. Et Impera-
tor quidē miratus, ei intulit iusiurādum. Qui etiā hoc
fraudulenter egit, quodammodò iusiurandū arte delu-
dens. Quod autē audiui de hac machinatione scribo. Fe-
runt enim conscripsisse Arium hæresim suam in char-
ta quam sub ala ferebat: vnde verè se iurare credidit,
dicens sic se sapere sicut scripsisset. Hoc enim ita fa-
ctum audiens ego conscripsi: quòd verò & iusiuran-
dum præbuerit, ex epistolis Imperatoris agnoui. Cre-
dens igitur Imperator, suscipi eum ab episcopo Con-
stantinopolitane vrbis Alexandro in communionem
præcepit. Erat enim tunc sabbatum. Et sequenti
die eos communicare expectabat alterutris: sed
præsumptiones Arii iudicia Dei secuta sunt. Nam
dum egressus ex Imperiali fuisset aula, obsequiis
hono-

Terretur
Alexander.

Alexander
in precibus
Arius sub-
scribit de-
cretis Nicæ-
ni concilii.

Arius in cō-
munionem
recipitur.

HISTORIA ECCLESIAST.

Arii mors.

An.do.340.

honorabatur satellitum Eusebii, & per mediam tunc ciuitatem perspicuus apparebat. Cumque venisset iuxta locum cui est vocabulum Constantini forum, vbi columna Porphyretica collocata est, terror eum subito ex quodam conscientiae secreto constrinxit, & cum formidine secuta est ventris effusio. Percunctatusque an secessus esset in proximo, & agnoscens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cum effusione corripuit, & vna cum stercorebus meatus quoque prolapsus est. Tunc ergo concidit, & sanguinis multitudo cum subtilibus intestinis subsequenter effluxit: decurrebantque pariter cum splene etiam interna secoris. Et ita factum est, vt repente sequeretur & mors. Secessus vero vbi talia gesta sunt, in Constantinopolitana vrbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini forum atque macellum in porticu constitutum. Omnes transeuntes digito notabant locum, detestabilem Arii recordantes interitum.

S O Z O M E N V S.

Post aliquod tempus quidam fautorum Arianae vesaniae diues ac potens studium habuit eundem locum a publico comparare. Et destruens quod erat primitus domum ibi constituit, quatenus obliuio facti procederet, & per successiones huiusmodi memoria, deperiret. Fama tamen per omnem cucurrit ciuitatem & orbi terrarum mortem Arii declarauit.

Quod prius Ariani cum orthodoxis coueniebant, atque comunicabant, et de lege Constantini, qua iussu hereticorum oratoria ecclesias appellari. CAP. XI.

Nouatiani.

Phryges.

Valentiniani

Marcio:

nistae.

Paulianistae

Haereticis

iussu Caesaris

adimuntur ecclesiae

ARII vero dogma licet apud multos disputationibus extolleretur, nondum tamen in proprium discernebatur populum, aut in nomine constabat autoris, sed omnes simul in ecclesia conueniebant atque communicabant, praeter Nouatianos, & qui vocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcionistas, & Paulianistas, & qui alias haereses colebant. Contra quos omnes Imperator posita lege fanciuit auferri eorum oratoria, & ecclesiis applicari, & neque in domibus

bus priuatorum eos congregationes, nec publice celebrare. Melius enim iudicabat in ecclesia catholica communicandum, & in eam cunctis conuenire suadebat. Propter quam legem arbitror hæresium memoriam fuisse destructam. Nam priorū principum temporibus CHRISTI cultores licet sectarū diuersitate differrent, apud Paganos tamen Christiani esse putabantur, & similiter passionibus subiacebant, ac semetipsos propter cōmunes persecutiones examinare nō poterāt, & propterea facilē inter se cōuenientes missas celebrabant. Et licet essent pauci, nō tamen videbātur esse diuisi. Post hanc verō legē neq; publice in ecclesias poterant conuenire, neque latenter, dum episcopi ciuitatum & clerici obseruantes talia prohiberent. Hinc ergo plurimi metuentes, ad ecclesiam se catholicam contulerunt. Alii verō manserunt in sua sententia, non tamen successores hæresis reliquerunt.

SOCRATES.

Quomodo & ybi Constantinus Imperatores tres filios suos ordinari, & percepto baptismate sit defunctus. CAP. XII.

CVMq; religiosissimus Imperator potius Christianitate gauderet, & verē Dei testis nonio fidem Nicænam roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta, lætabatur. Qui cū tres habuisset filios, eos Cæsares nūcupauit, & singulos eorū per decennarios annos imperii sui principes esse constituit. Id est, primū quidem filium sui nominis Constantinū Hesperiarum partium in Decennali suo fecit habere principatum: secūdum verō aut nō sine nūcupatum Constantinū in Vicennialibus suis Cæsarem in Oriente constituit: minorem verō Constantem in suis Triennialibus ordinauit. Anno verō post hæc transacto ingressus quadragesimumquintū ætatis annum, ægritudine captus, ex vrbe Constantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est.

THEODORETVS.

Qui cū Nicomediæ degeret, languore grauatus,

SS

nec

Constantinus Aug. filios suos Cæs. fecit.

Constantius Constans.

Constantinus Aug. baptizatus.

HIST. ECCL. TRIP. LIB. III.

An. do. 339.
Athanafius
redire iube-
tur Alexan-
driam.

nec ignorans vitæ huius incertum, gratiam sacri ba-
ptismatis est adeptus. Distulerat enim vsque ad illud
tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderans.
Porro autem tres filios imperii reliquit hæredes, &
Athanafium magnum reuerti præcepit in Alexan-
driam, licet Eusebius præfens esset, & niteretur con-
traria suadere.

SOZOMENVS.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis
initiatuſ est.

SOCRATES.

Constanti-
nus Aug.
moritur.
An. do. 340.

Ita factio testamento, tribus filiis constitutis hære-
dibus est defunctus. Corpus autem Imperatoris in au-
reo loculo collocatum, ad Constantinopolim est de-
uectum, & in palatii celso loco repositum. Quod in
multis honoribus atque veneratione quasi viueret
habebatur, donec aliquis filiorum eius assisteret. Post
ea verò ab Oriente Constantio veniente, cum impe-
rialibus exequiis funus eius sepultum est in Aposto-
lorum ecclesia: quam propterea fecerat, ne Impera-
tores & sacerdotes reliquiis priuarentur Apostolo-
rum. Vixit autem Constantinus Imperator annis
sexaginta & quinque, regnavit autem triginta

& vno. Defunctus est, Consulatu Felis-

ciani & Taciani, vicesimasecun-

da mensis Maii, qui erat an-

nus secundus ducentesimæ

octogesimæ Olympi-

adis. Aliàs, du-

centesimæ

septuag-

gesimæ

nonæ.

HISTO-

I Nte-
dres

HISTORIAE ECCLESIAE

ASTICAE QVAM TRIPARTITAM VO-

cant, Liber Quartus.

S O Z O M E N V S .

Quomodo per quendam presbyterum dogma
Arii pullulauerit .

CAPVT PRIMVM .

GITVR sub imperio Constantini per
ecclesias talia acciderunt. Quo mori-
ente, rursus ad quaestionem venit
dogma Nicani concilli. Nam licet
viuente Constantino non id omnes
susciperet, tamen aperte renuere non
audebant. Quo moriente, plurimi

Dogma Ni-
ceni concilii iterum in
quaestione
venit.

ab eo se indubitanter abstinuere concilio. Erant isti
qui etiam primitus videbantur esse suspecti: praeci-
pue vero Arii sectatores Eusebius & Theogonius,
cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasio
um prohiberent, & consecratori suo Aegyptiacae dice-
ceseos iura contraderent. Et illi quidem haec agebant,
ministrante ipsis presbytero, per quem Constantini
temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is pres-
byter Constantio quoque gratus, eo quod pater
num ei seruauerat testamentum, ita ut usque ad princi-
pem palatiiq; potentes haberet accessum. Eusebius
autem in aula imperiali videbatur ita perspicuus, ut
suos consecratores faceret Augustos ac proceres.
Quamobrem de dogmate rursus priuatim & publice
disputationes crebro proferebantur: & simul iniuri-
e, inimicitiae, & plurima quae ex talibus solent sapi-
us euenire.

Eusebius
Nicomedia-
sis & Theo-
gonius Ari-
anorum prin-
cipes.
Presbyter
testamentarius.

Quomodo Athanasius fauore Constantini minoris
Alexandream remearit, & eiusdem epistola.

CAPVT II.

Interea ab occidentali parte Athanasius in Alexan-
dram est reuersus, quae etiam Constantinus viuens redi-

ANNO 340

HISTORIÆ ECCLESIAST.

re maluerat. Ferrur autem quod etiam testamento vo-
luerit hoc conscribere, sed quoniam ita defunctus est,
eius maior filius Constantinus Hesperiarum partium
princeps, hoc egit, literasq; huiusmodi ad populum
destinavit Alexandrinum.

CONSTANTINVS CÆSAR POPV

lo ecclesiæ catholicæ, Alexandria
constituto.

Epistola
Constantini
iunioris ad
Alexandri-
nos pro A-
thanasio.

NE QVE vestram sacratissimā mentē arbitror igno-
rare, propterea Athanasium adorandæ legis prædica-
torem, ad tempus in Gallias fuisse missum, quoniā fe-
rocitas crudelium inimicorum eius in exitium sacri
eius capitis imminebat: ne forsan per malignorū cal-
liditatem aliquid incongruum sustineret. Vt ergo hoc
cuitarer, ab imminentibus sibi necessitatibus est ab-
latus. Et ita me præcipiente habitare iussus est, vt in
ea ciuitate in qua degebat, bona ei necessaria non de-
essent. Talis enim est eius venerabilis virtus, diuinis
freta solatiis, vt etiam molestias asperioris fortunæ
contemnat. Quapropter licet ad charissimā reuerenti-
am vestram dominus noster beatę memoriæ Constan-
tinus Pius, meus pater, eundem in episcopum in suum
locum restituere proposuisset, tamen quoniam huma-
na sorte præuentus, antequam hæc compleret vota, re-
quieuit, consequens arbitratus sum voluntatem diui-
næ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos
remeauerit, qualem à me venerationē habuerit, agno-
sceris. Non enim mirabile si quid in eo gessimus quod
laudetur. Meam namq; animā imago desiderii vestri,
et schema tanti viri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina
providentia vos custodiat fratres dilectissimi.

De insidiis Arianorum aduersus Atha-
nasium.

CAPVT III.

His literis fretus Athanasius, Alexandrē venit.
Libenterq; eum plebs Alexandrina suscepit. Ari-
ani verò cōiuratione facta aduersus eum frequētes se-
ditiones subinde suscitabāt, per quas occasio præbeba-
tur Eusebio, vt derogaret ei apud Imperatorē, quod
non

TRIPARTITÆ LIB. IIII.

319

non decernente communi concilio episcoporum, autoritate sua arripuisset ecclesiam. Tantumq; his derogationibus actum est, vt indignante Imperatore de Alexandria vrbe proficeretur. Eodem tempore Eusebio moriente episcopo Cæsareæ Palestinæ cognomento Pamphili, Agapius discipulus eius suscepit episcopatum, qui & alios plurimos ædedit libros, & de vita doctoris sui multa conscripsit.

Athanasius opera Eusebii iterum Alexandria pellitur. Eusebius Cæs. moritur. Agapius succedit.

SOZOMENVS.

De morte Constantini minoris. CAP. IIII.

NON multo post tempore & Constantinus Imperator, Constantini maioris filius, dum nititur inuadere partes iunioris fratris Constantis, circa Aquileiã congressione facta perimitur, consulatu Acindyni, & Procli. Quamobrem Romani Imperii principatus Occidentalium quidem partium peruenit ad Constantem, Orientalis autem ad Constantium.

THEODORETVS.

Quod Athanasius Arianis bella ipsi denuò suscitantibus, ad partes decesserit Italiae. CAP. V.

Igitur tempore quo Cōstantinus ad perenne transiuit imperium, testamento filiis temporale distribuens regnum (nullus enim eorum erat presens) presbytero à sorore propria ipsi commēdato suū credidit testamentum, præcipiens id Constantio dari, qui inter alios videbatur esse vicinior, & prius venire posse credebatur. Hinc iste Constantio factus notus, tradito testamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Constantii voluntatē, & velut calamum ventis accidentibus agitari, præsumpsit contra Evangelica dogmata bellum assumere, & aduersus ecclesias asperrimā erigere tempestatē. dicebat enim esse culpabiles, qui Consubstantialitatis vocem, quæ scripta non inueniretur, in fidei doctrina posuissent, quod inter sacerdotes & eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium & eius sectatores accusans, insidias instruebat. Huius cooperatores erant Eusebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior

An. do. 345.
Constantinus iunior occiditur.

Accusatur
Athanasius
apud Cæsarem.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

videbatur, & scripsit explanationes Euangeliorum, quem plurimi Heracleioten vocant. Isti nanque sæpius velut propinqui Imperatori, reuersionem Athanasii multorum causam assererebant esse malorum: & non solum Ægyptum, sed etiam Palæstinam & Phœnicē, vicināsque gentes eius gratia dicebant esse turbatas. Proinde huiusmodi verbis leuissimam obsidentes Imperatoris intentionem, suaserunt vt Athanasium ab ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscens eorum consilium, ad partes Hesperias abiit.

An. do. 341.
Athanasius
in Italiam.

Quid de Athanasio Iulius decreuit episcopus,

CAPVT VI.

Iulius Pon-
tifez Rom.

VERUM Eusebius, eiusque consortes, calumnias in Athanasium factas Iulio Romano Pontifici destinauerunt. Qui ecclesiasticam sequens legem, etiam ipsos Romam venire præcepit, & venerabilem Athanasium ad iudiciū regulariter euocauit. Ille continuo euocatione suscepta venit, calumpniarū verò sarcinatores Romam quidem profecti non sunt, scientes facili suum posse capi mendacium. Sed videntes oues pastore desolatas, lupum super eas pro pastore constituerunt, id est, Gregorium, qui sex annis bestiis ferocibus crudelius vsus, poenā malitiæ suæ soluit, ab omnibus amarissimè lapsatus.

Gregorius
Alexandri-
nus.

Quod Constans Imperator partes fouerit Athanasii.

CAPVT VII.

An. do. 346.
Athanasius
queritur de
Arianis.

ATHANASIUS autē veniens ad Constantem, postquā Constantinus iunior fuerat bello defunctus, Ariāne cohortis cum gemitu referebat insidias, et bellum contra Apostolicam fidem gestum, patrisque eius nomē maximiq; concilij ab illo celebrati mentionem faciebat, & quod communi lege synodus roborata videretur. Hæc insinuando cum lachrymis, ad paternum zelum excitauit Imperatorem. Mox namq; vt hæc audiuit, mandauit fratri, monens vt paternæ pietatis inuolabilem seruaret hereditatem: cum & ille pietate gubernando regnum, & Romanorum euicisset tyrannos, & gentes positas in circuitu subiugasset.

Constans
pro Athana-
sio.

De morte Alexandri Constantinopolitani Pontificis, & ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonii. CAP. VIII.

EA porro tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex huiusmodi causa processit. Alexander Constantinopolitane Presul ecclesie, post decertationem cum Ario terminatam ex hac vita excessit, episcopatus tricesimotertio, vite anno nonagesimo & octauo, nullumque in suum constituit locum, sed mandauit ut vnum ex duobus quos ipse nominaret, eligerent. Et si quidem vellent docibilem simul & vite optime testimonio decoratum, Paulum a se presbyterum ordinatum, virum quidem etate iuuenem, sed sapientia senem, episcopum ipsis ordinarent. Si vero ex habitu solummodo reuerentie eligere vellent, Macedonium facerent, tunc diaconum existentem, qui etate maior videretur. Ex hac causa maior contentio pro episcopi ordinatione surrexit, ecclesiamque turbauit, cum populus vtrique in duas diuisus esset partes: aliiq; defenderent Arianum dogma, alii vero Nicani decreta concilii. Igitur donec Alexander viueret, Homousiani potiores erant Arianis, quia hi quotidie conuicti minuebantur. Cum vero Alexander obisset, contentio rursus ex utraque parte commota est. Quapropter Homousiani Paulum ordinauere pontificem, Ariani vero Macedonium. Et in ecclesia quidem Irenae cognomine, quae est vicina iuxta basilicam Sophiam, Paulus est ordinatus, in quem potius Alexandri sententia prolata videbatur.

Quod remoto Paulo Eusebius Nicomediensis, Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de Antiocheno concilio, & de ordinatione Eusebii in Alexandriam, & post eum Gregorii, & transformatione Nicani concilii.

CAP. IX.

Post paululum vero temporis Imperator Constantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum. Episcoporum autem constituto

SS 4

con

Alexander
Constanti
nopolitanus
moritur.
An. do. 346.

Paulus.

Macedonius

Factiones
Homousianorum
& Arianorum.

Irenaeus
Sophia.

Eusebius Nicomediensis.
Constantinopolis praeficitur.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

concilio Paulum quidem remoueri fecit: Eusebium
 verò ex Nicomedia transferens Constantinopolim,
 episcopum esse decreuit. Quo facto Antiochiam pro
 fectus est Imperator. Eusebius itaq; nullo modo cessa
 re patiebatur, sed omnia cōmouebat donec suum pro
 positum perduceret ad effectum. Egit ergo vt in An
 tiochia Syrię synodus fieret, sub occasione quidem de
 dicationis ecclesię, quam pater Augustorum fabrica
 ri cœperat, & post eius obitum Constantius decimo
 anno eam à tempore foundationis expleuerat: in verita
 te autem ad subuersionem atq; destructionem Nicęni
 concilii. Ad quam synodum conuenerunt ex ciuitatib;
 bus diuersis episcopi nonaginta. Maximus tamē Hie
 rosolymitanus Macarii successor non affuit, cogitans
 quod ipsi posset subripi, vt in damnationem subscri
 beret Athanasii. Sed neq; Iulius interfuit maximę Ro
 mę Præsul, neque in locum suum aliquem destinauit,
 cū vtique regula ecclesiastica iubeat, non oportere
 præter sententiam Romani Pontificis cōcilia celebra
 ri. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Con
 stantii principis, Consulatu Marcelli & Probinii.
 Erat autem quintus annus mortis Constantini patris
 Augustorum. Præsidebatq; tunc ecclesię Antiochenę
 Flacillus successor Euphronii. Fautores igitur Euse
 bii peregretium iudicantes Athanasio derogare, pri
 mum quidem calumniati sunt quasi præter regulam
 egisset, quam tunc ipsi decreuerant, quoniam non ex
 sententia communis concilii episcoporum receperat
 sacerdotium, sed sibimet arrogando in ecclesiam fuis
 set ingressus. Deinde quoniam eius aduentu turba ge
 nerata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliqui
 ab Athanasio cæsi, Iudicibus dicerentur esse contra
 dicti. Hac derogatione tunc habita constituerunt epis
 copum in Alexandria, primo quidem Eusebium co
 gnomento Emisenum. Quo ordinato, & in Alexan
 driam ire metuente, Gregorium fecerūt episcopum.
 His ita gestis, transformauerunt fidem, nihil quidem
 culpantes Nicęni concilii, sed principium præbentes
 vt free

An. do. 346.
 Cōciliū An
 tiochię. xc.
 episcoporu

Autoritas
 Ro. Pont.

Athanasius
 accusat ab
 Arianis.

vt frequentibus conciliis alia subinde mutantes et recitantes, efficerent vt definitio fidei paulatim in Ariam vefaniam relaberetur.

Epistola Antiocheni concilii, & de fide, & bello Francico, & de Antiochiæ terræmotu.

CAP. X.

NOs neque sequaces Arii fuimus, quomodo enim episcopi presbyterum sequeremur? neque aliam quampiam fidem absque exposita antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores eius fidei facti sumus: & iudicauimus potius, quam sequuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in vnum Deum omnium, vniuersorum intelligibilium sensibilibumq; creatorem & prouisorem, & in vnum filium vnigenitum ante omnia secula existentem, et cum suo genitore manentem, per quem omnia facta sunt visibilia & inuisibilia, & qui in nouissimis temporibus per bonam voluntatem patris descendit, & ex sancta virgine carnem assumpsit, & omnem voluntatem patris sui impleuit: passus est, & resurrexit, & in celos ascendit, in dextera patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos, & rex permanet in æternum & deus. Credimus & in spiritum sanctum. Si autem adiendum est, credimus & de carnis resurrectione, & vita perpetua. Hæc in prima scribentes epistola ciuitatibus mittebant. Sed post paululum aliã in Antiochia dictauerunt. Eodem tempore etiam rempublicam cõtigit valde turbari. Gens namq; Fracorum circa Gallias cõstituta, Romanis erat infesta. Tunc etiam terræmotus maximus in Oriente factus est, & præcipue in Antiochia, quæ anno iugiter est commota.

Fides Ariæ
norū Antiochiæ.

Franci.
Terræmotus
Antiochiæ

Quomodo Gregorius Alexandriam venerit, & inde fugerit Athanasius, & quæ mala per Gregorium gesta sint.

CAP. XI.

INterea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magister militiæ, & cum eo armati milites, numero quinque milia, quibus etiam aderant Arii

Syria nus.

SS 5 secta

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Vigilia.

Psalmodia

Iulius Pōt.
Ro. iudex
in caussa A-
thanasii.
Eusebii
mors.
Paul⁹ redu-
citur Con-
stantinopo-
lim.

Vrsatius
Valens

sectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperetur effugerit, arbitror esse dicendum. Erat enim vespera, & populus in vigiliis obseruans, sperabaturq; futura Collectio. Inter hæc venit Magister militum, & circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinauit. Athanasius autem videns quæ fierent, cogitauit ne propter se vlla læsio populo proueniret. Et præcipiens diacono vt compleret orationem, rursus psalmum fecit imponi. Cumq; consonantia psalmodiæ celebraretur, per vnam ianuam ecclesiæ egrediebantur omnes. Quo facto, milites quidam sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus est. Porro Gregoria Alexandrinæ tunc præfedit ecclesiæ, Alexandrinorum verò plebs nō ferens quod erat gestum, ecclesiam quæ Dionysii nuncupatur, incendit.

Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit, & ab Arianis Macedonius constitutus.

CAP. XII.

Eusebius autem legationem misit ad Iulium Romanæ vrbis episcopum, rogans vt contra Athanasium iudex esset. Sed quæ de Athanasio decreuerat Iulius, Eusebius non occurrit vt cognosceret, quia dñi paucum tempus vixisset post concilium, vita priuatus est. Quapropter Constantinopolitæ Paulum rursus in ecclesiam introduxerunt. Idem & Ariani in ecclesia, quæ nunc dicitur Pauli, ordinauere Macedonium. Et hoc gerebant fautores Eusebii successoresq; præsumptionis, id est, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonenfis, Theodorus Heracliæ, & reliqui. Sed Vrsatius & Valens heretici, postea libellum poenitentiae Iulio offerētes episcopo, & consentientes *ἡμῶν* verbo, communicare meruerunt.

Quomodo Hermogenes magister militum, volens Paulum ecclesia pellere, à populo sit peremptus, & quæ vindicta processerit.

CAP. XIII.

Interea

Interea propter Macedonium ingens præliorū flā-
ma surgebat, & intestinum bellum Christianorum
in ciuitate multū sanguinis effusiōe pullulabat. Quod
cum audisset Constantius Antiochiæ positus Impera-
tor, Hermogeni magistro militum Thraciarum iniun-
xit, vt Paulum ecclesia pelleret. Qui Constantinopo-
lim veniens, maximas turbas commouit, cogens vt
pelleretur episcopus. Facta autem seditione, populus
erat paratus ad vltionem. Cumq; Hermogenes insiste-
ret vt militari manu expelleret Paulum, accensus po-
pulus (vt fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resi-
stebat, eiusq; domum incendentes, ipsumq; trahentes
interemerunt. Hæc gesta sunt consularu Constantii ter-
tio, & secundo Constantis. Quo tempore Constans
quidem Francos Romanorum subiecit imperio. Con-
stantius autē de interitu Hermogenis acturus ab An-
tiochia veredis Constantinopolim venit, & Paulum
quidem expulit ciuitate, yrbem verò damno multa-
uit, auferens ei frumenti à suo patre collati vltra qua-
draginta milia modiorum, quæ quotidie frangebātur.
Nā penē octoginta milia per dies singulos, vrbe Ale-
xandria mittente, primo ministrabantur. Hoc itaque
facto Macedonium distulit statuere vrbis episcopū.
Irascebatur enim etiam illi, non solum quia præter ip-
sius voluntatem fuerat ordinatus, sed quia propter se-
ditiones inter eum Paulumq; factas, plurimi perierāt,
simul & magister militum fuerat interemptus. Permi-
tens ergo eum Missas facere in ecclesia in qua fuerat
ordinatus, denuo est profectus in Antiochiam.

Quod Gregorius ab Alexandria remotus, & Ge-
orgius Arianus illic fuerit euocatus.

CAPVT XIII.

Ariani præterea Gregorium remquentes ab Ale-
xandria tanquam odiosum, & quia propter eum
factum fuisset incendium, necnon & quia minus ipso
rum foueret errorem, euocauerunt Georgium Cappa-
docem hominem Arianae vāsania.

Paulus pels
litur Cons
tatinopoli.

Hermoges
nes Mag.
militum oc
ciditur.

Franci.
Germani.
Constantius
Imp. priuat
Constantino
politanos
frumētariis
stipendiis.

Gregorius
Alexandri.
Georgius
Cappadox
recipitur.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

SOZOMENVS.

Athanasio Paulo & aliis orthodoxis episcopis Romanæ positis quid Orientalibus Iulius Romanus scripserit.

CAP. XV.

Athanasius

Paulus.

Marcellus.

Asclepas.

Quintian?

Lucianus.

Romanæ se

dis dignitas

Iulius Pöt.

Ro. Oriēta:

libus scribit

Igitur Athanasius relinquens Alexandream, Romanam profectus est. Contigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum Pontificem illuc vna concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepamque Gazæ. Qui dum Arianis esset aduersus, calumniam passus ab his, quasi subuertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæorum ecclesia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites episcopus, ob aliam accusationem ecclesia sua priuatus, debebat in vrbe Roma. Cognoscens ergo Romanus episcopus crimina singulorum, & omnes Nicæno concilio concordare comperiens eos in communionem suscepit, tanquam omnium curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem, singulisque reddidit suas ecclesias, & Orientalibus scripsit episcopis, culpans quod non recte tractassent viros inculpabiles de suis ecclesiis eos expellentes, & quod constitutiones Nicæni concilii minime observarent. Quorum paucos ad certam diem sibi met adesse præcepit, ut coram eis ostenderet iustum se super illis protulisse decretum. Et deinceps non se passurum interminatus est, nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent. Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autem & Paulus epistolæ Iulii Orientalibus episcopis miserunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Quid Orientales Iulio rescripserint. CAP. XVI.

An.do. 346,

Verum Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio rescripserunt epistolam, ornato quidem stilo compositam, ironia verò maxime plenam, & non sine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorum ecclesiam esse munificam, veluti quæ apostolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis existeret, licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis adue-

Romana ecclesia.

aduenerunt. Se verò non propterea secundo loco habēdos existimabant, eo quòd non magnitudine aut multitudine abundarent ecclesiarum, cum vitæ qualitate non cederent: crimenq; Iulio imponebant, eo q̃ Athanasii sectatoribus communicasse videretur, & tanquã ipsorum concilio contumelias irrogasset, eorumq; sententiam, destruxisset: & veluti iniustum eius factum, ecclesiasticisq; sanctionibus dissonans arguebant. His ita conscriptis addiderunt, quod si susciperet Iulius dānationem ab ipsis factam, & ordinatos episcopos in damnatorum locum firmaret, pacem cum eo & communionem haberent. Si verò placitis ipsorum resisteret, contraria celebrarent: quippe cū Orientales episcopi non restitissent, cum Nouatus à Romana pelle retur ecclesia. De his autem quæ præter commune placitum de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

SOCRATES.

Quid Athanasio Alexandream remeante prouenerit.

CAP. XVII.

HÆC itaq; Orientales episcopi Iulio Romano Pontifici rescripserunt. Cū verò Athanasius Alexandream fuisset ingressus, cōpressio populi partis Gregorii, qui illic fuerat ordinatus episcopus, vehemens facta est. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominū prouenisse, & huiusmodi crimina in Athanasium velut autorem sceleris referebant: cū hæc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quam causam Sabinus Macedonianæ Præful hæreseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala contra Athanasium & Homousianos Ariani gesserint, aut quanta concilia propter eum celebrata sint, aut quanta contra omnes ecclesias Macedonius hæresiarches gesserit, erubescens forte tacuisset.

Quomodo Paulus denuò Constantinopoli sit expulsus, & quæ neces introducto in Ecclesiā Macedonio sint factæ.

CAPVT XVIII.

Constantin.

Arianus quidā apud Alexandriam suffocatus.

Sabinus Athanasium traducit.

Macedonius hæresiarches.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Paulus & Cō
stātinopoli
pellitur.**

**Thermæ
Zeuxippi.**

**Paulus
exulat.**

**Macenoni
us in eccle
siā deducit.**

**Supra 3000
interficiunt**

Constantius igitur Imperator in Antiochia degēs, cum audisset rursus Paulum Constantinopolitānam recepisse sedem, iratus sacra sua misit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Iudices potestatem, & post principem secundus appellabatur: ut Paulum ecclesia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est usus aduersus Paulum. Et iussione quidem principis celauit, simulans autem publicum se habiturum esse tractatū, processit ad Thermas vocabulo Zeuxippi: quo etiam cum honore quasi necessario vocauit Paulum. Cumq; uenisset, repente Præfectus sacra monstrauit Imperatoris, & episcopus quidem illic iniustam sententiam patienter tulit. Porro Præfectus metuens multitudinis imperiū quæ ibi conuenerat, propter timoris famam, vñā fenestram Thermarum iussit aperiri, per quā ad palatium ductus Paulus, & missus ad nauem ad talsa paratam, velociter ductus est in exilium. Iussitq; Præfectus ut Thessalonice seruaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus, ut illic libere uiueret, & in aliis Illyrici ciuitatibus, non tamen ut ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinato de ecclesia pulsus est. Philippus autem a Thermis ad ecclesiā properabat, cum quo Macedonius, residens in vehiculo cum Præfecto simul & militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, & ad ecclesiam concurrerunt vniuersi simul Homousiani & Ariani. Cumq; Præfectus cū Macedonio ad ecclesiam peruenisset, & populum & milites irrationabilis timor inuasit. Cumq; esset ingens multitudo, nec posset introire Præfectus, milites ceperunt populum violenter impellere, & cū propter angustiam loci cedere non possent, putantes eos milites sibi velle resistere, euaginati gladiis in eorum necem grassabantur. Tunc ergo (sicut fertur) perempti sunt circiter tria millia centum & quinquaginta. Alii a militibus interfecti, alii verò cōpressione sunt mortui. Hac via Macedonius tanquam nihil mali gerens, sed

sed veluti mundus & innocens à Præfecto magis quàm ecclesiasticis regulis, traditum sibi recepit episcopatum: tantisque necibus ipse & Ariani ecclesiæ iura tenuerunt. Hoc tempore Imperator maiorem ecclesiam fabricabat, quæ nunc Sophia vocatur, & est copulata ecclesiæ, quæ dicitur Irene, quam pater Imperatoris, cum esset prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat: quæ modo velut sub vno circuitu contineri noscuntur.

Sophia, opus
Constantini
Irene.

Denuo de calumniis contra Athanasium. CAP. XIX.

Calumniæ
in Athanasium.

Interea contra Athanasium alia machinatio concinnata est. Ecclesiæ namque Alexandrinorum, Augustorum pater erogando pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerunt Athanasium vendere, & suis utilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit. Tunc igitur Iulius Romanæ urbis episcopus, cognoscens Arianorum insidias aduersus Athanasium machinatas, postquàm Eusebii susceperat literas, euocauit Athanasium, cum audisset locum ubi erat absconditus. Inter hæc suscepit etiam literas Egyptiorum episcoporum, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Iulius rescripsit eis qui fuerant in Antiochia congregati, culpans eos primum de iniuriis literarum: deinde cur se ad synodum suam non vocassent canonibus nimirum iubentibus præter Romanum nihil decerni Pontificem: insuper quod latenter corruperent fidem: & quod Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte composita: & quia contra ius ex vna parte confecerint monimenta gestorum, referens id ad falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post modicum verò tempus, Paulus à Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, & vna cum Athanasio causam suam Imperatori Constantino indicauit.

Iulius Athanasium ad se vocat.

Autoritas
Romani
Pontificis.

SOZOMENVS.

De legatis Orientalium Episcoporum ad Constantem missis pro his quæ gesserunt. CAP. XX.

Impera

HISTORIA ECCLESIAST.

Narcissus,
Theodor⁹,
Marcus, in
Italiam mit-
tuntur.

Orientalis
confubstan-
tialitate ne-
gant.

Eudoxius.
Martyrius.
Macedoni⁹.

Imperator autem fratri suo Constantio scripsit, ut aliquos Orientalium episcoporum satisfacturos de quorundam damnatione mitteret. Quapropter eliguntur tres, Narcissus Irenopolites, Ciliz episcopus, Theodorus Heraclia Thracia, & Marcus Arethusa Syriae. Qui venientes ad Italiam, facta propria vinctu dicabant, nitentes Imperatori persuadere Orientalis concilii iustam esse sententiam. Cumque fidei suae confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochia expositam, celauerunt. Aliam vero conscribentes confessionem obtulerunt, multum tamen a Nicæno concilio dissonantem. Videns autem Constans iniuste grauatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur a communione suspensi, sed id factum propter dissonantiam fidei, cum satisfacere nequississent pro quo venerant, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus Orientales episcopi Occidentalibus aliam epistolam miserunt, quam Multorum versuum nominum uere conscriptionem, eoque ultra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem dei nullam fecere mentionem. Eos autem qui dicunt ex non existentibus dei filium, aut ex alia essentia & non ex deo, & quia fuerit aliquando tempus aut seculum, quando non erat, abdicarunt. Porro Eudoxium Germaniciae episcopum, Martyrium atque Macedonium baiulos epistolarum, Occidentales noluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil ulterius oportere tractari. Cumque Constans a fratre petens, ut Athanasius suam reciperet ecclesiam, resistentibus haeticis nihil impetrare potuisset, tunc Athanasius & Paulus aduocantes poposcerunt fieri synodum, eoque quod pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur. THEODORETUS.

Quod Constans fratrem pro fide mouerit, & quod Constantius Sardica concilium conuocari praecipit.

CAPVT XXI.

Quod audiens Constans, scripsit fratri, monens ut paterna pietatis inuiolatam seruaret hereditatem.

ditatem, cum & ille imperium gubernando & Romanorum tyrannos euicisset, & in circuitu gentes Barbaras subiugasset. His literis motus Constantius, præcepit Sardicæ (quæ est ciuitas Illyrici) & Orientales & Occidentales conuenire Pontifices. Multi siquidem etiam alii casus medicinam synodicam requirebant. Nam & Paulum Constantinopolitanæ vrbis episcopum, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculū mortis vsq; perduxerant, tanquam seditionis autorem, & alia quædam adiecerant quæ calūniatoribus sunt amica. Quem tamen tunc populus Sardicam propter inimicorum insidias abduci nō est passus. Paulō post autem defuncto Constante, flectentes Ariani leuissimā principis voluntatē, & à regia ciuitate pellentes Paulum, eum ad ciuitatulam Cucusenā (quæ tunc erat Cappadociæ, nunc verò secundæ Armeniæ) transtulerunt. Sed non satis est in hoc cuncta turbantibus, vita Pauli mirabilis, licet in solitudine constituti. Mitten-tes enim ministros necis, eū morti violentissimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanasius refert in Apologia propriæ fugæ, ita dicens:

Athanasii relatio de nece Pauli Constantinopolitani Pontificis.

C A P. XXII.

E piscopum namq; Constantinopoleos Paulum persequentes atque inuenientes, palam suffocandum esse censuerūt in Cucuso Cappadociæ, autorem habentes Philippum Præfectum. Erat enim eorum hæresis, os tunc patronus, & consiliorum minister iniquorū. Huiusmodi enim crudelitates blasphemia Arii protulit. Contra vnigenitum namq; insaniunt ministri præsumptionum eius. Hoc itaq; modo Paulo defuncto, imò magis ad cœlestia regna perducto, Macedonium statuerunt episcopum quasi consecratorem suum, quoniam iam proxime sancto spiritui blasphemabar. Sed paulo post expulerunt & eum, dum creaturam non confiteretur eum quem filium scripturæ dicunt. Quapropter damnatus ab illis, hæresis propriæ autor apparuit, cōsubstantialē quidem nec iste patri filium esse dicens,

TT

similem

Sardicam
concilium
indicitur

πάλιν ἰκνύσθαι
καὶ τὴν ἀνατολήν
ἐκ τῶν ἀνατολῶν
πάλιν.

Paulus Cucu-
sum trans-
latus, paulō
post occidis-
tur.

Philippus
Præfectus.

Macedoniū
propellitur

HISTORIÆ ECCLESIAST.

similem tamen per omnia genitori docens, creatū ve-
rō Spiritum aperte denominans. Hæc itaq; non multo
post (sicuti diximus) acta sunt.

(SOCRATES.

De conuentu episcoporum in Sardicense conciliū.

CAPVT. XXIII.

An. do. 350.

VNdecimus autem annus erat ab obitu patris duo-
rum Augustorum. c o s s. verò tunc fuere Ruffi-
nus & Eusebius, quando celebratum est Sardicense cō-
cilium. Ex Hesperiiis ergo partibus conuenerunt epi-
scopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Orienta-
libus sex & septuaginta tātummodo, sicut Sabinus di-
cit. Inter quos annumerabatur & Ischyra tanq̃ Ma-
reotis episcopus, quē damnatores Athanasii in episco-
pum huius prouinciæ prouexerant. Excusauerunt se
etenim alii per infirmitatē corporis: alii angustas in-
ducias accusantes, & ob hoc Iulium Romanū culpantes
episcopum: cum utiq; ante annum & sex mēses sy-
nodus fuerit prædicata, & Athanasius Romę degeret,
expectans iudiciū synodale. Cum ergo Sardicæ Oriē-
tales conuenissent, ad aspectum Occidentalium veni-
re nolebant, dicentes, non aliter se ad verba venturos,
nisi suo collegio Athanasiacos & Paulianos expelle-
rent. Cumq; Protogenes Sardicensis episcopus, & Osi-
us Cordubæ Hispaniæ non paterētur ā cōcilio se sub-
moueri Pauli defensores & Athanasii, illi repente dis-
cesserunt. Et venientes ad Philippopolim Thraciæ,
seorsum facere conciliū, & aperte iam Consubstan-
tialitatem anathematizauerunt. Et sectam inæqualis
substantiæ epistolis subscribentes, vndiquaque mise-
runt. Qui autem in Sardica conuenerant, primum qui-
dem horum damnauere vāsaniā, deinde accusatores
Athanasii dignitate priuauerunt. Et terminū fidei Ni-
cænæ corroborantes, & tractatum de diuinæ substan-
tiæ inæqualitate respuentes, Consubstantialitatē aper-
tius tradiderunt, etiā ipsi vndiquaque scripta propria
mittentes. Ex vtraq; ergo parte arbitrati sunt recte se
facere, Oriētales quidem eò q̃ ā se damnatos illi susci-
perent,

Orientalis.

fecit. 26.
Hæresis inæ-
qualis sub-
stantiæ.

perent, Occidentales autem quoniam ante cognitionē damnatores effugerant: & quoniam hi quidem Nicænam seruabant fidem, illi verò eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locum Paulo, & Athanasio, necnon & Marcello Ancyre Galatiæ, qui dudū (sicuti iam dictum est) fuerat condemnatus.

THEODORETVS.

Literæ Sardicensis concilii ad vniuersos episcopos.

CAP. XXIII.

QUæ verò Sardicæ gesta sint, cōcilii literæ clari^{us} edocebunt, quas propter modum explanationis huic scripturæ interponere non omis-^{si}.

An.do. 350.
Sardicensis
concilii li-
teræ.

SANCTA SYNODVS DEI GRATIA SARDICÆ congregata ex vrbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Aphrica, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia, Hellespōto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Pōto, Cilicia, altera Phrygia, Paphlyia, Lydia, insulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Lybia, Galatia, Palæstina, & Arabia, vniuersis episcopis & cōministris S. & Apostolicæ ecclesiæ dilectissimis fratribus in dño S.

MVLTA quidem ac sæpius Arianam vāsaniam sequentes præsumpserunt aduersus Dei seruos, & rectā fidem custodientes. Adulteram nanq; doctrinam proponentes, orthodoxos expellere sunt conati: & in tantum insurrexerunt aduersus fidem, vt neq; auditus deo amabiliū lateret Imperatorum. Igitur gratia dei cooperante, etiam ipsi piissimi principes ex diuersis nos prouinciis & ciuitatibus colligentes, sanctū hoc concilium in Sardicensium celebrari vrbe præceperunt, vt ablata omni discordia, & omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud omnes inuiolata seruetur. Venerūt enim Oriētales episcopi a piissimis Imperatoribus inuitati, præcipuē propter famā quæ de charissimis nostris fratribus & cōministris fuerat diuulgata, id est, Athanasio Alexandrino, & Marcello Ancyre Galatiæ, et Asclepa Gazeo, forsan etiā ad vos ipsos

Athanasius
Marcellus,
Asclepas.

TT 2 detra

HISTORIÆ ECCLESIAST.

detractiones huiusmodi peruenerunt, quomodo etiā nostras aures ventilare conati sunt, vt ea quæ contra innocentes referunt, vera esse credantur, & iniqua hæreseos celetur opinio. Sed hæc diutius facere permissi non sunt. Etenim Præsul ecclesiarum dominus est, qui pro his & pro vniuersis mortem sustinuit, & per eas ascensum ad celos nobis omnibus condonauit. Prædem itaq; Eusebius, & Maris, & Theodorus atque Theogonius, Vrsatius, & Valens, & Minophantus, & Stephanus scripserunt Iulio comministro nostro ecclesiæ Romanæ Pontifici contra prædictos confacerdotes nostros, id est, Athanasium episcopum Alexandriæ, & Marcellum episcopum Ancyra Galatiæ, & Asclepam Gazæ. Scripserunt quoq; ex aliis partibus episcopi, testimonium perhibentes puritati Athanasii confacerdotis nostri, & ea quæ ab Eusebio & confaceratoribus eius gesta sunt, nihil aliud quàm mendaciis & calumniis plena esse affirmantes. Cum utiq; euocati à charissimo & confacerdote Iulio, & non occurrentes (sicut scriptis eiusdem episcopi Iulii cōprobatur) aperte videātur calumniatores existere. Nam si de gestis contra eos habitis præsumpsissent, non cunctarentur occurrere. Veruntamen etiam ex his quæ fecerunt in hoc sancto magnoq; concilio, eorū machinatio euidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium ciuitatem, atq; videntes fratres nostros, Athanasium, Marcellum, Asclepam, & cæteros ad iudiciū accedere timuerunt. Et non semel, non secundo, sed etiam frequenter citati, vocationibus obedire noluerunt: congregatis videlicet in concilio Osius longæuo (qui propter ætatem, atq; confessionem, tantumq; laborem, omnī honore dignus apparuit) & reliquis, sustinentibus & inuitantibus eos ingredi iudiciū, vt quæ contra absentes cōfacerdotes diffamauerant atq; conscripserāt, præsentibus ostenderent. Sed (sicuti prædiximus) euocati non venerūt, vt etiam in hoc calumniā propriam ostenderēt: & quodammodo respuendo iudiciū, insidias suas & molimina proclamaret. Nam qui de suis dictis

**Iulius Pōt.
Romanus.**

**Osius Cor.
dubensis.**

dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia verò non occurrerunt, nullum de eis ignorare cōfidimus (si forsan rursus illic quicquam machinari voluerint) quod nihil habentes quo possint consacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt, præsentes effugiunt. Fugerunt enim (charissimi fratres) non solum propter calumniam aduersus istos instructam, verum quia suos pro diuersis criminibus accusatores occurrere viderunt. Proferebantur enim vincula & catenæ. Venerant homines ab exilio & consacerdotes, nec non cognati pariter & amici eorum, qui propter eos mortui dinoscuntur. Et quod est admirandum, aderant episcopi, quorum vnus quidem catenas gestabat & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alii verò eorum insidiis mortem sibi testabantur infligendam, quia ad tantam superbiam sunt perducti, vt etiam episcopum occidere conarentur: quem nisi fuga liberaasset, obierat. Venit enim consacerdos noster beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat iussus occidi. Alii verò gladiatorum vulnera demonstrabant: alii famē se ab eis passos ingemiscebant, & hæc non quilibet homines testabantur, sed omnes ecclesie pro quibus hi qui occurrerunt, & qui legatione fungebantur, insinuabant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicium terrores, falsarum literarum obiectiones. Lectæ sunt enim literæ Theogonii contra cōsacerdotes nostros, Athanasium, Marcellum, & Asclepam, vt etiā Imperatores mouisse videretur. Quas literas diaconi Theogonii vulgauerunt, super hæc autem virginum nuditates, ecclesiarum incendia, carceres contra sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia prælia non nisi pro detestabili Arianorum hæresi cōmisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationē atq; cōmunionem, his necessario subdebatur iniuriis. Conspicientes igitur facinororum suorum angustias, confusi recesserunt. Et vltius hæc non valentes abscondere, in Sardicensiū venerunt urbem, vt per aduentum suū quasi talia se nequaquā perpetrassent.

Theodulus

HISTORIÆ ECCLESIAST.

monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogarent, & oppressos à se simul accusatores, & increpationes præ oculis suis habentes, euocati ad iudiciũ ingredi nequiuērunt. Athanasio quippe, Marcello, & Aflepa, nostris confacerdotibus fiducialiter agentibus, & valde ingemiscētib⁹, & imminentibus atq; prouocantibus eos, & promittentibus, non solum se calumnias euidenter ostendere, sed etiam quæ in eorum ecclesias deliquissent: illi verò tanto conscientiaē terrore constricti sunt vt fugerent, & per fugā suas calumnias aperirent: delictaq; sua iudicii declinatione faterentur. Et licet nō solum ex prioribus, sed etiā ex istis malicia eorum atq; calumniæ patefiant, tamen vt neq; per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant, curauimus contra veritatem facta eorū molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quæ gesta sunt eos calumniatores inuenimus, & nihil aliud nisi aduersus confacerdotes nostros insidias institutas. Nā Arseniū, quem dicebant ab Athanasio peremptum, hic viuīt, & inter viuentes cōmorari dinoscitur, ex quo etiā alia probantur esse conficta. Quod verò etiam calicem diuulgauerunt fractū à Macario Athanasii presbytero, testati sunt qui de Alexandria & Mareote venerunt, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam episcopi Ægypti Iulio confacerdoti nostro scribentes, valde affirmabant, quod neq; suspicio fuisset huiusmodi. Proinde dixerūt monumenta aduersus eos confecta, quæ tamen probatum est ex vna parte celebrata: in quibus gestis pagani examinabantur, & Catechumeni: ex quibus vnus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quādo Macarius venerat ad eundem locū. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimū Ischyra tunc ægrotasse, & in cellula iacuisse, vt ex hoc appareat nihil gestum ex oībus sacramentis, eo quod & catechumeni intus fuissent, & Ischyras non adesset, sed iaceret ægrotus. Is namq; malignissimus Ischyras mentitus, quod Athanasius quosdam sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declaratus est, quando Macarius ibi fuit,

Vnde

Arsenius.

**Iulius Pōt.
Romanus.**

Ischyras,

Vnde etiam ex hoc calumniator apparuit. Deniq; pro huiusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyrae nomen episcopi, qui neq; presbyter fuerat aliquando. Duo namq; presbyteri qui cum Melitio aliquādo degabant, & postea à beato Alexandro episcopo ciuitatis Alexandrinæ suscepti sunt, & cum Athanasio constituti, testati sunt nunq̃ illum presbyterum fuisse Melitii, neq; habuisse Melitiū in Mareote ecclesiam vel ministrum: & qui penitus nec presbyter fuerat, nunc eum velut episcopum produxerunt, vt eo nomine in suis calūniis terrere viderentur auditores. Lectæ sunt enim & literę confacerdotis nostri Marcelli, & inuenta est Eusebii similitudinē nequitia. Nam ea quæ veluti querimoniam faciens Marcellus dixit, hæc tanquam ipse confirmaret accusauerunt. Hæc ergo sunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæstiones rectaq; huius viri fides inuenta est. Non enim à sancta Maria sicut isti confirmabāt, dedit deo verbo principium, neque finem habere asseruit eius imperium, sed regnum eius & sine principio & sine termino esse conscripsit. Asclepas autē comminister obrulit monumenta Antiochiæ confecta sub accusatorum præsentia, & Casariensis Eusebii, & ex sententia iudicantiū episcoporum se ostendit innoxium. Recte siquidem (ô charissimi fratres) euocati frequenter, obedire noluerunt, recte quoq; fugerunt. Conscientia namq; sua perterriti per fugas, suas calumnias indicarunt: & quæ præsentibus accusatores super eis dixerant, etiam probauerunt. Ad hæc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianā hæresim fuerant & proiecti, non solum susceperunt sed etiam in maiori ordine posuerunt, diaconos ad presbyterium promouentes, presbyteros ad episcopatum, non ob aliud nisi vt impietatem seminare & dilatare possent, & fidei corrumpere pietatem, sunt autem horum principes, Eusebius, Theodorus Heracleiæ, Narcissus Neroniadi Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiciæ, Acacius Casariæ Palæstinæ, Minophantus Ephesius, Vrsatius Sigiduni,

Asclepas.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

dunt, Valens Mursiæ Pannoniæ. Isti nanque conueni-
 entes, cum Orientalibus non sinebant eos nec in san-
 ctum concilium ingredi, nec omnino accedere ad eccle-
 sias Dei. Et venientes in Sardicam conciliabula
 apud semetipsos per loca singula faciebant, & acta
 quædam cum terroribus concinnabant, vt nihil peni-
 tus ad iudicium perueniret, neq; sanctum possemus ce-
 lebrare concilium. Hæc omnia cognoscere potuimus
 à consacerdotibus nostris, Macario Palæstino, & Aste-
 rio Arabiæ, qui cum eis venerant, & ab eorum perfu-
 dia recesserant. Hi nanque ad sanctum concilium ve-
 nientes, violentiam quam passi sunt narrauerunt, nihil
 dicentes apud eos agi rectum: insuper adiicientes,
 quod quum essent rectæ fidei, prohibiti fuissent ab eis
 ad hæc loca venire, & propter interminationem vix
 ab eis discedere potuissent. Ob hanc causam Sardicen-
 venientes, in vna domo cuncti manserunt, neq; breui
 tempore à se recedere patientes. Quia verò tacere non
 decuit, nec sine vindicta relinquere calumnias, vincu-
 la, necesse, vulnera, concinnationes falsarum epistolarū,
 verbera, nuditates virginum, exilia, destructiones eccle-
 siarum, incendia, migrationes à minoribus ciuita-
 tibus ad maiores ecclesias, & præ omnibus aduersus
 rectam fidem nunc Arianam vrsaniam per eos crude-
 liter insurgentem, propterea charissimos quidem fra-
 tres nostros & comministros, Athanasium Alexan-
 drinæ ciuitatis episcopum, & Marcellum Ancyræ
 Galatiæ, & Asclepam Gazæ, comministrantes Chri-
 sto innoxios & puros esse decreuimus, scribentes ad
 vniuscuiusque paræciam, vt singularum ecclesiarum
 populi cognoscētes sui episcopi puritatem eum se epi-
 scopum & habere & sperare cognoscant: Eos autem
 qui in eorum ecclesias luporum instar ingressi sunt, id
 est, Gregorium in Alexandria, Basilium in Ancyra,
 Quintianum Gazæ, nec episcopos nominandos, nec
 Christianos, nec quālibet penitus cū eis habendā esse
 cōmunionē, nec eorū literas habendas, neque scriben-
 dum eis. Theodorū verò Heraclyæ Europæ, &

Narq

Narcissum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæsareæ
 Palæstinæ, & Stephanum Antiochiæ, Vrsatium Sigia-
 duni Mysiæ, Valentem ex Murfia Pannoniæ, Meno-
 phantum Ephesi, & Georgium Laodiciæ, licet metu-
 entes ab Oriente non venerint, tamen eo quod à bea-
 tæ memoriæ Alexandro ciuitatis Alexandrinæ Pon-
 tifice sunt damnati, & eo quod secum Arianos habe-
 ant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto
 sanctum concilium episcopatu deposuit: & decreui-
 mus non solum episcopos eos non esse, sed neque com-
 munionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui
 diuidunt paterna substantia & diuinitate, & alienant
 verbum à patre, diuidi ab ecclesia catholica conuenit,
 & esse alienos à nomine Christiano. Sint igitur à no-
 bis & omnibus anathema, eo quod verbum verita-
 tis videantur esse cauponati. Apostolicum nanque
 præceptum est: Si quis vobis annuntiauerit præter
 quod accepistis, anathema sit. His ergo nullum com-
 municare denuntiate: nulla enim communio luci ad
 tenebras. Hos pellite procul ab omnibus: nulla enim
 concordia Christo ad Belial. Seruate vos, fratres cha-
 rissimi, vt neque scribatis eis, neque eorum scripta su-
 scipiat. Studete simul (vos charissimi fratres &
 cōministri) tanq̃ spiritu præsentes nostro cōcilio con-
 sentire, atque subscriptione vestra decernere, quæ ab
 omnibus vbique comministris nostris consonantia
 vna seruentur. Abdicamus autem illos, & extra ter-
 minos ecclesiæ catholicæ procul abiicimus, qui affir-
 mant: Quod Deus est Christus, sed verus Deus non
 est; Quod filius est, sed verus filius non est: Quod ge-
 nitus est simul & ingenitus. Sic enim se intelligere
 genitum profitentur, quia sic dixerunt, est, quod geni-
 tum est. Et quia cum Christus ante secula sit, dede-
 runt ei principium atque finem, quod non in tempo-
 re, sed habet ante secula. Proinde duæ viperæ ex as-
 pide Ariana progressæ sunt, Valens & Vrsatius, qui
 gloriantur & non dubitant se dicere Christianos, pro-
 fitentes quoniam verbum, & quoniam spiritus, &

Gal. i. b

Valens
Vrsatius

HISTORIÆ ECCLESIAST.

vulneratus, & interfectus est, & mortuus est, & resurrexit: quodq; cohors studet hæreticorum diuersas esse substantias patris, & filii, & spiritus sancti pronuntiant, & eas esse diuisas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi sumus, hanc habemus catholicam apostolicamq; traditionem, & fidem atque confessionem, vnam esse substantiam patris, & filii, & spiritus sancti. Et si quærant quæ sit filii substantia, profiteamur eam esse quæ patris, indubitanter, nunquam patrem sine filio, neque filium sine patre fuisse credentes, nec esse posse quod est verbum spiritus. Absurdum namque est dicere, aliquando patrem non fuisse patrem. Patrem enim sine filio neque nominari, nec esse posse, est ipsius filii testimonium. Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum sumus. Nullus nostrum negat genitum. Sed genitum ante omnia, quæ inuisibilia & visibilia nuncupantur opificem archangelorum & angelorum, et mundi, & humani generis, quoniam ait: Omnium artifex sapientia docuit me.

Ioan. 14. b
Ioan. 10. f

Ioan. 1. a
Et omnia per ipsum facta sunt. Non enim semper esse potuisset si sumpsisset exordium: quandoquidem verbum quod semper est, non habet initium. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus patrem filium esse, neque rursus filium patrem esse: sed pater pater est: & filius patris est filius. Confitemur virtutem esse patris filium. Cōfitemur verbum Dei patris esse præter quod aliud non est, & verbum verum Deum, & sapientiam & virtutem, verumq; filium tradimus. Et non sicut cæteri filii nominantur, ita filium dicimus: quoniam illi aut gratia generationis dii erunt, aut eo quod digni fiant filii nuncupantur, neq; propter vnam substantiam quæ est patris & filii. Confitemur item & vnigenitum & primogenitum, sed vnigenitum verbum dicimus, quod semper fuit & est in patre: primogenitum autem quantum ad hominem. Sed tamē differt creatura communi, quoniam & primogenitum à mortuis: confitemur vnū esse deū. Confitemur vnam patris filiiq; diuinitatem, neque quis

quisquam negat aliquando patrem filio maiorem, non propter aliam essentiam, non propter differentiam, *Nota quod pater maior filio est.* sed quia ipsum nomen patris maius est filio. Hac autem illorum blasphemia atque corruptibilis interpretatio est, hac gratia eum dixisse contendunt: Ego & pater vnum sumus, propter concordiam & vnitatem. Sed reprobauimus omnes catholici intellectum eorum fatuum & abiectum, sicuti mortalium hominum. Qui quoniam corrumpi coeperunt, offendentes discordare noscuntur, & ad permutationes ascendunt, hoc modo distantiam & discordiam inter patrem Deum omnipotentem & filium esse posse, dicentes: quod absurdum est intelligere & alioquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, quoniam sacra scriptura sic loquuta est: Ego & pater vnum sumus, propter *Ioan. 10. f.* essentiae unitatem, quae est vna & eadem patris & filii, & credimus semper sine principio & sine termino hunc regnare cum patre, & non habere nec tempus nec defectum eius imperium, quia semper est: nunquam enim esse coepit, ideoque nec deficere poterit. Credimus & praecipimus paraclerum sanctum spiritum, quem nobis ipse dominus promisit & destinavit, & eum credimus missum. Sed is passus non est, sed homo, quo indutus est, quem assumpsit ex Maria virgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quod tertia die resurrexit, non Deus in homine, sed homo in Deo resurrexit, quem & obtulit patri suo donum, quem utique liberauit. Credimus autem quoniam oportuno tempore atque definito omnes & de omnibus ipse iudicabit. Tanta siquidem eorum stultitia, & ita crassitudine tenebrarum eorum mens excitata est, ut nequeant lumē cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum sit, Vt & ipsi in nobis vnū sint. Palam verò est id cur dixerit vnum, quoniam Apostoli spiritum sanctum Dei acceperunt, sed tamen ipsi non erant spiritus, nec aliquis eorum aut verbum, aut sapientia, aut virtus, aut vnigenitus erat.

Sicut

HISTORIA ECCLESIAST.

Sicut ego & tu (inquit) vnum sumus, sic & isti vnum in nobis sint. Certissime igitur scriptura diuina hoc distinxit: In nobis (inquit) vnum sint, non ait, sicut nos vnum sumus ego & pater, sed discipuli in semetipsis coniuncti & copulati vnum sint, fide, confessione, in gratia & pietate Dei patris, & domini saluatoris nostri concessione, & charitate vnum esse possint.

Ex his literis cognoscitur & accusatorum calumnia, & priorum iniquitas iudicum, & dogmatum vera sanitas. Non solum enim de diuina nos beati patres docuere natura, sed etiam eruditionem dispensationis explanauerunt.

De legatis Sardicensium ad Constantium destinatis, & de nephanda machinatione contra eos a Stephano Antiocheno praefule concinnata.

CAPVT XXV.

HÆC Constans cognoscens, doluit quidem, leuitate fratris inspiciens, & infremuit aduersus instigatores malorum, & Imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem episcopos ex Sardicensi concilio electos cum literis misit ad fratrem, & cum quibus & magistrum militum Salianum pietate iustitiaque fulgentem. Literæ verò non solum monitionem habuerunt atque consilium, sed etiam interminationem principis condecemtem. Primum quidem denuntiavit fratri, ut episcopis præberet auditum & iniquitates a Stephano aliisque præsumptas agnosceret, necnon & Athanasium gregi proprio restitueret, patefacta quidem calumnia, priorumque iudicum iniquitate, & crudelitate reuelata: adiecitque quod nisi vellet quod iustum est facere, ipse Alexandriam proficisceretur, & Athanasium ouibus desiderantibus restitueret, inimicorumque cateruas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constantius Antiochiæ suscipiens, promisit se facturum quæ turbarum illarum particeps petiisset. Sed cum hoc doleret veritatis impugnatoribus, ne phandissimum machinati sunt scelus. Diuerterat enim par illud episcoporum quos Concilium miserat

Salianus
magister
militum.
Legatio
Constantis
ad fratrem
Constantium
pro Athana-
sio.

Euphratam
& Vincētiū
legatos Ari-
ani tradu-
cunt falso.

in domum ad montem sitam. Magister autem militū alibi diuersorium acceperat. Porro Stephanus tunc Antiochenus episcopus, cum aliis tyrannicis cooperatoribus naues naufragio preparabat, cum quibus assessorum rectorum dogmatum variis nitebatur absorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam iuuenis Onager nomine, licenter viuens, & iniqua conuersatione congaudens, qui non solum in plateis diuersos violentia afficiebat, & fustibus pulsabat, sed etiā domos impudenter inuadens, viros & mulieres honestissimas abstrahabat. Et ne longius eius extendam flagitia, contra optimos viros præparatam narrabo præsumptionem. Is enim Onager ad quandam fornicariam veniens, ait modo quosdam venisse peregrinos, & nocturne habere opus meretrice. Porro sumens quindecim seditiosos nebulones, & eos in vicino episcoporum diuersorio circa septem celans, profectus est cum meretrice ad ianuam ubi illi viri quiescebant. Eamque apertam inueniens, persuasit vni puerorum domesticorum, pecunia data, vt mulierem introduceret intra ianuam quam ipse demonstrabat, ubi quidem vterque sacerdotum dormire videbantur, eamque mulierem intro præcepit accedere: ipse verò vocaturus socios est egressus. Contigerat enim alterum episcoporum Euphratan nomine, in loco exteriori dormire. Vincentius autem (sic enim vocabatur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumque intra ostium puella venisset, sonum pedum Euphratas sentiens, cum esset obscurum, quis ambularet interrogauit. Illa verò loquente, conturbatus Euphratas, dæmonem putans esse, mulieris imitatum vocem, repente Saluatorem CHRISTVM ad suum vocauit auxilium. Onager autem dux iniquitatis huius, hoc facto cum sociis est ingressus, iniquos clamans eos, & iniquitatis iudices destitutos. Multo clamore facto concurrerunt & serui, surrexitque Vincētius, & claudentes ianuam domus, septem quidem calumniatorum comprehendere potuerunt. Onager verò cum reliquis fugit. Detenta tamen est

Stephanus
homo dolosus.

Onager nebuloso conductus.

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

Stephanus

HISTORIÆ ECCLESIAST.

est cum illis & mulier. Diluculo autem Magistrum militum qui cum illis venerat, excitantes, ad palatium processerunt, & præsumptiones Stephani proclamantes, dicebant iam non egere iudicio, neque verberibus iniquitates eius. Magister verò militum præcipue clamitabat, rogans ut iuberet Imperator, non synodice, sed iudicialiter potius iniquam examinari præsumptionem, promittens primum se episcoporum clericos traditurum, & oportere etiam ministros Stephani ita contradi. Cum autem ille impudenter contenderet, dicens clericos non subdendos esse verberibus, placuit & Imperatori & Iudicibus, ut intra palatium causæ fieret examinatio. Et primum quidem interrogauerunt mulierem, quis eam ad metatum duxisset episcoporum. Quæ dixit quendam iuuenem ad se venisse, & aduentum indicasse peregrinorum, & quid opus haberent, & quod vespere veniens duxisset eam ad habitaculum quoddam, eamque intra ianuam domus & porticum introire præceperit. Adiecit etiam inquisitionem episcopi, & terrorem factum, & orationem eius, & superuenientium repentinas inuasionem. Hæc iudices cognoscentes, captum inter alios omnium maxime iuuenem in medium deduxerunt. Qui non expectans necessitatem verberum machinarum consilium patefecit, & Onagrum hæc omnia perpetrasse confessus est, Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepisse. Sic itaque Stephani cognoscentes iniquitatem, præsentibus tunc episcopis permisus est. Non omnino tamen ab Ariana peste ecclesia liberata est. Nam Leontius post eum ordinatur genere Phryx, voluntate nequissimus. Verum Constantius ea quæ contra episcopos fuerant machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo, & semel, & secundo, & tertio, inuitans eum ut a partibus remearet Hesperiiis: sicut ipsis literis indicatur.

Metatū vocat diuersorium à metando.

Stephanus Antiochenus abdicatur. Leontius succedit.

SOCRATES.

Epistola Constantii ad Athanasium vt ad se
veniret.

CAPVT XXVI.

CONSTANTIUS VICTOR AVGVSTVS

Athanasio episcopo.

PLurimum te circumferri & fluctuare ferocibus
maris vndis, nostræ mansuetudinis clementia non
permisit. Patria quippe terra nudatum & priuatum
propriis rebus, errantemq; per loca iniuria bestiarum,
indefecta nostra pietas non despexit. Igitur diu distu-
li scribere voluntatis meæ propositum, sperans spon-
te te ad nos fortè venturum, & laborum satisfactio-
nem à nobis exigere. Veruntamen quoniam fortè ti-
mor impediuisset voluntatis tuæ propositum, literas lar-
gitate plenissimas ad tuam beatitudinem destinauimus,
vt vt sine metu nostris aspectibus velociter tuam
præsentiam præbere festines, vt desiderio tuo potius
experiaris nostram clementiam propriis restitutus.
Hac etenim causa & dominum meum fratremq; Con-
stantem Victorem Augustum pro te rogavi, vt tibi
potestatem ad nos tribuat veniendi, vt ambobus no-
bis annuentibus, restitutus in patriam, habeas maxio-
rum gratiæ nostræ pignus.

Alia epistola eiusdè pro eadem re. CAP. XXVII.

CONSTANTIUS VICTOR AVGVSTVS

Athanasio episcopo.

Licet prioribus literis significauerimus, vt sine solli-
citudine ad nostrum debeas venire Comitatum,
eò quòd maximè velimus te ad propria destinare, ta-
men & nunc has literas ad tuam misimus sanctita-
tem, per quas inuitamus, vt sine aliqua diffidentia vel
metu ascendens, publicis vehiculis ad nos venire fe-
stines, vt quæ desideras possis adipisci.

Tertia Cōstantii epistola pro eodè. CAP. XXVIII.

CONSTANTIUS VICTOR AVGVSTVS

Athanasio episcopo.

DVM in Edessa degeremus, presentibus presbyteris
uis placuit, vt ad te destinatis presbyteris ad no-
strum

HISTORIA ECCLESIAST.

frum debuisses festinare Comitatum, ut videns nostros aspectus, repente properares ad Alexandriam. Sed quoniam plurimum præterit temporis, ex quo suscipiens à nobis literas non occurristi, propterea etiam nunc commonere te festinauimus, ut vel nunc tuam præsentiam nobis velociter præsentare contendas, & ita possis patriæ tuæ restitui, tuæque securus oratione frui. Ad plenam verò cognitionem Achitum diaconum destinauimus, à quo possis cognoscere etiam nostri animi voluntatem, & quòd ea quæ optas impetrare possis.

Has epistolas ab Aquilua suscipiens Athanasius (illic enim relicta Sardica agebat) Mox recurrit Romam, & ostendens literas episcopo Iulio, in maximo gaudio ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam Orientis Imperator ipsorum fidei consentire, eò quòd ad se Athanasium fiducialiter euocaret. Iulius autem Alexandriam clericis atque plebi hæc de Athanasio scripta misit.

Epistola Iulii ad Alexandrinos pro Athanasio.

CAPVT XXIX.

IULIUS ARCHIEPISCOPVS PREBYTERIS & diaconis, & plebi, habitantibus Alexandriam, dilectissimis fratribus in domino Salutem.

Epistola Iulii pōti. Ro. de Athanasio reditu.

Congraudeo vobis et ego dilectissimi fratres, quòd fructum vestræ fidei ante oculos iam videtis. Hoc etenim verè gestum, quilibet inspiciet in fratre & coepiscopo nostro Athanasio, quem propter puritatem vitæ suæ & vestras orationes restituit vobis Deus. Ex hoc itaque creditur, puras & charitate plenas orationes vestras ascendisse semper ad Deum. Memores enim estis promissionum cœlestium atque dilectionis, quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanasii didicistis, & integrum cognouistis secundum insitam vobis fidem, quam percepistis: quoniam non usque ad finem is à vobis possit abduci, cuius orationes in sanctissimis animabus vestris tanquam presentes semper

per habuistis. Ergo non plurimis mihi verbis opus est vobis scribere. Quæcunque enim vobis à me potuerint dici, hæc iam fides vestra præcessit, & diuina gratia communis orationis nostræ vota compleuit. Congaudeo siquidem vobis: iterum enim dico, congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide seruastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio non minus congaudeo: quia licet multam sit passus tristitiã, ne vnam tamen horam vestri desiderii & charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tempus à vobis sit abstractus, spiritum tamen vobiscum semper degere videbatur. Et ego quidem charissimi fratres omnem tentationem contra eum surgentem, reor sine gloria non fuisse. Nam & vestra & eius fides cognita est vniuersis & comprobata. Si enim non tanta & talia accidissent, quis crederet quia aut vos tale iudiciũ, tantamque charitatem circa talem exhibuissetis episcopum, aut ille potuisset tantis circumdari virtutibus, per quas spe cœlesti fraudatus non est? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, confessionis gloriosum martyrium. Frequenter enim terra marique plurimum æstuans, omnem prauitatem Arianae conculcauit hæreseos, & crebro per inuidiam usque ad periculum impulsus cõtempnit mortem, munitus omnipotente Deo & domino Iesu Christo saluatore nostro, sperans & inimicitias declinare, & consolationi vestræ restitui, deferens vobis maiora trophæa ex fortissima conscientia, pro quibus & usque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaque habens sui propositi, cœlestisque doctrinae, clarificatus est immortalis iudicio, & ad vos reuertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc est quam tunc, quando profectus à vobis est. Nam si materias preciosas, id est, aurum atque argentum purgando ignis probat: quid dignum dici poterit de tali tantoque viro, qui cum tantas tribulationes & pericula deuicerit, redditur nunc vobis immaculatus: non à nobis solummodo, sed comprobatus ab omni concilio? Suscipite igitur nunc fratres charissimi cum omni diuina gratia

Athanasius
Alexandria-
nus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

tia pastorem vestrum ac præfulēm tanquā verē *ἀλλοτρίον*, cum his qui tantorum laborum eius participes sunt effecti: & gaudere fruentes orationibus qui pastorem vestrum, vt ita dicam, esurit is atq; sitit is, quando etiam ipsi vestram sanitatem salutaribus scripturis cibastis atq; potastis. Nam cum degeret inter peregrinos, vos ei consolatio fuistis, & in persecutiōe atque periculis refouistis eum fidelissimis vestris animabus & mentibus. Ego siquidem iam exulto cōsiderans & ratione prospiciens, in eius reuersione vniuscuiusq; vestrum gaudium & plebis votiuas occursiones, & concurrentium gloriosā festiuitatē, & qualis ille vobis erit dies, & quantus, remeante scilicet fratre meo, & quiescentibus præscis malis quorūdam machinatione factis: necnon pretiosa ac votiuā reuersione, cunctos in quadam plenissimi gaudij letitia copulante. Huiusmodi verō gaudium vsq; ad nos magnitudine sua pertingit: quibus diuinitus hoc etiam constat esse concessum, vt & nos debeamus in laudem tanti viri cōsurgere. Sed melius est, vt epistolam oratione claudamus. Deus omnipotēs & huius vnigenitus filius dominus & saluator noster Iesus Christus hoc gaudium vobis præbeat in æternum, dignum tribuens præmium admirabili vestræ fidei, quam circa pontificē vestrum glorioso testimonio demonstrastis: vt & vos, & qui vobiscum sunt, & hic in futuro meliora possideatis: quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Per dominum nostrum Iesum Christum, per quem, & cum quo omnipotēti Deo gloria in secula seculorum, amen. Valere vos opto charissimi fratres.

2. Cor. 2. b.

Quid Constantius petierit Athanasium, & quid Athanasius a Constantio. Et quomodo orthodoxis Pontificibus recipientibus suas ecclesias hæretici sint expulsi. CAP. XXX.

An. do. 350.
Ariani cupi
unt vnā sal

His itaq; literis confidens Athanasius ad Orientē venit. Quem Constantius Imperator nō tunc moleste suscepit, sed eum circumuenire tentabat molitio

ne

ne submissus Arianorū, & dixit ad eum: Sedem equi-
dem tuam decreto concilii, nobisq; cōsentientibus re-
cepisti. Sed quia sunt aliqui in Alexandria populi tuā
declinantes communionē, vnam eos in ciuitate eccle-
siam habere permitte. Ad hanc propositionē Athana-
sius mox occurrit, & ait: O Imperator, potestatem ha-
bes iubere simul & agere quæcunq; volueris. Sed eti-
am ego beneficium à te deprecor, quod mihi concedi
precor. Principe verò continuo se daturū esse pronun-
tante, repentē subiunxit Athanasius, idem beneficium
sibi largiri petens, quod quærebat Imperator accipe-
re. Vnam enim & ipse ecclesiam postulabat dari per
singulas ciuitates, declinantibus Arianorum commu-
nionem. Igitur Athanasii sententiam inutilem sibi co-
gnoscentes Ariani, hoc quidem differendum esse dixē-
runt, & agendum quod placeret Imperatori quia Impe-
rator Paulo, et Athanasio, & Marcello, et Asclepe Ga-
zæ, & Lucio Adrianopoleos, secūdum ea, quæ in con-
cilio Sardiceno placuerant, proprias restituerat sedes.
Vnde principalia sacra per singulas ciuitates ad eorū
mittebantur ecclesias, quibus iubebatur vt eos repen-
tē susciperent. Igitur in Ancyra expulso Basilio et pro-
prieo introducto Marcello, non fortuita turbā prouenit,
quæ derogationem contraria sapientibus irrogauit,
Asclepam verò continuo Gazæ suscepit. In
Constantinopolitana ciuitate Macedonius ad modū
eum tempus Paulo successit, apud semetipsum in ec-
clesia remota collectiones agens. Pro Athanasio ta-
men solo Imperator episcopis, & clericis, atque ple-
bi scripsit, vt eum libenter susciperent. Insuper eti-
am quæ contra eum in iudiciis acta fuerant, aliis liti-
ris aboleri iussit. Quæ verò de vtraque re scripta sunt,
hæc esse noscuntur.

tem habere
ecclesiam
oppidatim.

Idem petit
Athanasius
pro ortho-
doxis.

Principalia
sacra, sacra
literæ prin-
cipis,
Marcellus
Ancyranā
sede sua po-
titur.
Asclepas
Macedoni-
us.

Epistola Constantii, per quam omnia gesta contra
Athanasium habita sunt cassa. CAP. XXXI.

VICTOR CONSTANTIVS, MAXIMVS,

Pius, episcopis & presbyteris ca-

tholicæ ecclesiæ S.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

An. do. 350.

R Euerendissimus episcopus Athanasius non est Dei gratia derelictus: nam licet breui tempore humana fuerit probatione summissus, tamen debitum prouidentię vn̄uersa prospicientis noscitur suscepisse decretū, recipiens voluntate Dei, nostroq; iudicio patriam suam, pariter & ecclesiā, cuius diuino nutu præsul extabat. Huic enim cōsequēter oportebat nostram adesse mansuetudinem, vt omnia aduersus eos, & eius communicatores definita, omnisq; suspitio & illusio contra eum gesta, deinceps sit inanis & vacua: & reuelatio quam dudum clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciendum esse censuimus, vt omnes ordines † sacri cognoscant, concessum omnibus ipsi coniunctis, vt sine timore sint, siue episcopi, siue sint cleri: Sufficit enim vn̄icuique circa eum rectæ voluntatis vn̄io. Quicunq; enim meliori iudicio atque parte constituti, huius eligunt communionem, hos omnes præcipimus ad instar præcedentis prouidentię, etiam nunc voluntate Dei, nostræ gratiæ largitatem adipisci.

Alia, sacra
s. γραμμάται,
id est,
literas.

Epistola Constantii ad Alexandrinos, vt reciperent Athanasium.

CAPVT XXXII.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS
pius, populo Alexandrino ecclesiæ
catholicæ S.

I N omnibus perhibentes nostræ æquitatis intentionem, scientesq; quoniam diu prouidentia vestri contemplatoris estis alienati, id est, Pontificis Athanasii, qui propter insertam rectitudinem suorumque morum prudentiam cunctis innotuit, eum denuo ad vos destinare censuimus. Hunc itaque consuetè & competenter suscipientes, & apud clementem Deum adiutorem orationum habentes, vobis congruam simul & nobis placitam concordiam atq; pacem secundum ecclesiæ sanctionem vbicq; probatæ sufficienter festinate seruare. Non enim rationabile est aliquam discordiam inter vos agitari, aut tumultum, nostrorum temporum disciplinæ contrarium: & hoc quidem abesse a vobis

his omnino volumus. Orationibus autem sufficiens
ter, eo scilicet præfule & adiutore apud Deum, vos in-
stare solenniter admonemus, vt tali proposito ad om-
nium vota perueniente, etiam Gentiles idolorum ero-
rori hæcenus seruientes, ad cognitionem sacre religio-
nis sub alacritate festinent. O charissimi nobis Ale-
xandrini, rursus igitur admonemus, vt in his quæ di-
cta sunt persistatis, & omnes episcopum decreto su-
perno nostræque sententia destinatum libenter & piè
suscipiatis: et toto animo, totaq; voluntate amplecten-
dum existimetis. Hoc enim & vos decet, & nostræ
mansuetudini noscitur conuenire. Vt autem omnis
turbæ seditionis occasio præimatur, Iudicibus apud
vos habitis, literis nostris præcipimus, vt omnes quos
seditiosos agnouerint, legitimæ vindictæ subiiciant.
Vtraq; igitur perspicientes, & nostram cum Deo sen-
tentiam & rationem professionis vestræ, necnon &
supplicium contra seditiosos indictum, competenter
& congruè sacre religionis iura seruate. Prædictum
que Deo amabilem virum omni reuerentia & hono-
re colite: & orationes vnâ cum eo pro vobis ipsiis, &
nostræ vitæ fauore omnium saluatori Deo lætanter
offerre.

Seditiosi in-
bentur pus-
niri.

Epistola Constantii pro Athanasio, vt aboleretur
quicquid pro Athanasio gestum est. CAP. XXXIII.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS

Nestorio S.

EAdem verò forma præsidibus Augustæ, Nicææ,
Thebaidis, et Libyæ scriptum est. Quicquid pridem
ad læsionem & iniuriam Athanasio episcopo commu-
nicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipi-
mus. Nam & ministerium, quo priuati fuerant eius
clerici, eosdem rursus volumus obtinere. Hanc ita-
que præceptionem nostram seruari censuimus, vt Atha-
nasio episcopo suæ ecclesiæ restituto, communicato-
res eius habeant ministerium quod semper habue-
runt, quod etiam reliqui clerici habere noscuntur, &
ipsi gaudio potiantur.

VV 3

Quomodo

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Quomodo Athanasius Alexandriam sit reuersus.

CAPVT XXXIIII.

**Athanasius
impetrat
Syrorum &
Palaſtinoꝝ
ſynodum.**

**Vrſatius &
Valens Ari-
ani reſipiſ-
cunt.**

**Athanaſius
coſtituit ſa-
cerdotes in
alienis ec-
cleſiis.**

TAntis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriā aggressus venit in Palaſtia nam, apprehendensq; Hierosolyma, et episcopo Maximo significans gesta Sardiceni concilii, & quod Constantius Imperator illorū decreto iudicioq; consensisset, præparauit vt episcoporū in illis regionibus habitantium synodus ageretur, Maximus autem in nullo segnis de Syria atq; Palaſtina vniuersos euocauit episcopos. Factoq; concilio restituit & ipse beato Athanasio communionē & dignitatem. Scripsit etiam ipsa synodus Alexandrinis omnibus in Ægypto et Libyis episcopis, clericis, atq; plebi, ea quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanasii derogatores episcopi, quod primitus deponens eum, rursus ex pœnitentiā tanquā nihil fuisset actum, sententiā pro Athanasio protulerit, quæ cōmunionem ei dignitatemq; præberet. Hæc cognoscentes Vrſatius & Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardens habuerant, declinantes à priori voluntate Romam profecti sunt, libellūque pœnitentiæ lulio offerentes episcopo, & in Consubstantialitatis consensere sermone, & literas Athanasio miserunt, seq; ei deinceps communicare professi sunt. Sic itaque tunc Vrſatius & Valens gestis Athanasii superati, conuersi sunt. Athanasius ergo per Pelusium pergebat Alexandriam. Transiens autem per ciuitates, edocebat vt Arianos vniuersi declinarent, & Consubstantialitatis dogma amplecterentur. In quibusdam ecclesiis & ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ aduersus eum: quia in aliorum ecclesiis ordinare præsumpisset. Hæc itaque de Athanasio prouenerunt.

Quibus occasionibus tūc respub. turbaretur, et de diuisione Antiocheni populi propter fidē. CAP. XXXV.
INterea respublica fortuitis casibus vrgebatur: vnde de quæ sunt summaria non est incongruū breuiter explare

explanare. Igitur quod ædificatore Constantinopolitana ciuitatis moriente tres eius filii imperium susceperint, in precedentibus est narratum. Sciendum autem, quod cum istis imperauit consobrinus eorū nomine Dalmatius, vocabulum patris habens: qui dum aliquantisper imperasset, à militibus interemptus est, non iubente Constantio vt occideretur, nec tamen prohibēte. Cū verò Constantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipse à militibus cōgressione facta peremptus est. Hoc autem iam sæpe dictum est. Post mortē verò Constantini iunioris, Persicum contra Romanos motū est bellum, in quo Constantius proficere non valebat: nam cū nocte prælium circa fines Romanorū atq; Persarū fuisset gestum, validiores tunc Persæ ad breue tempus inuenti sunt. Quo tempore neq; Christiani sub quiete degebant, sed per Athanasium de Consubstantialis verbo circa ecclesias erat pugna.

SOZOMENVS.

Denique apud Antiochiam non concordabant in professione sua clerus & populus, sed per choros, vt est consuetudo, ad hymnos dicendos deo in fine psalmodum monstrabant propriā voluntatem. Et hi quidem patri & filio, velut equi honoris gloriā dicebant: hi verò patri in filio, per interpositionē præpositionis filiū secundum esse monstrantes. His ita gestis, harena quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæresi aduersa sedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non auderet eos, qui secundum traditionē Nicani cōcilii psallerent deo, quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tægens caput suū iam canum: Hac, inquit, niue soluta, lutum cogetur immensum. Per hoc ostendens, quod ipso defuncto seditionē populo generaret illa discordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus suis successoribus cum populi varietate sentire. Athanasius igitur veniens ad Ægyptum, explicauit synodales epistolas Iulii Rom. Pont. Insuper & synodalem Maximi Hierosolymitani, quæ tanta continere dignoscuntur.

Dalmatius
Cæsar.

Constantinus
iunior.

Bellum Persicum.

Ἰωάννης Β.

Diuersitas
cleri & populi in templo psallentium.

Leontii episcopi Antiochiæ dictū argutum.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Epistola Hierosolymitani concilii ad Ægyptiacos
episcopos.

CAP. XXXVI.

SANTA SYNODVS HIEROSOLYMIS CONGREGATA, per Ægyptum, Lybiam, & Alexandriam
constitutis presbyteris, diaconis, & plebi, fratribus desideratissimis in domino salutem.

Cunctorum deo dignè gratias agere nō valemus, fratres charissimi: in quibus enim miracula semper egit, etiam modo cum ecclesiā vestra fecit, pastorem vestrum & dominum consacerdotemq; nostrū Athanasium vobis sua pietate restituēs. Quis enim aliquādo sperauit oculis carnalibus intueri, quē nunc & nos & vos inspicitis, respicientes quem videre desiderastis? Sed veræ orationes vestræ a deo omnium sunt auditæ, qui curam habet ecclesiæ suæ, & vestras lachrymas atq; gemitus semper inspexit, quapropter vestras audiuit preces. Eratis enim sicut oues abiectæ & fatigatæ, non habentes vtique pastorem. Propterea visitauit vos cœlitus pastor verus, & de propriis ouibus curam gerēs, restituit vobis quem noscimini cōcupisse. Ecce enim & nos omnia pro ecclesiastica pace facientes vestræq; dilectioni conspirantes in eius amplexu processimus, & communicantes ei per eum vos allocuimur, scriptaq; præsentia destinamus. Itaq; secundum gratifica vota vestra, scitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate deo amabiliū nostrorum Imperatorū incessanter orare: quoniā & ipsi cognoscētes vestrū desiderium, vobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tēsis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte deo, qui vobis talia condonauit. Festinate autem semper in deo gaudere & glorificare dominū, per quē, & cum quo patri gloria in secula seculorum, amen. Veniens igitur Athanasius in Ægyptū, quos quidem agnouit Arii sectatores, deposuit. Quibus a se depositis, ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicani concilii, eamq; summo studio custodiri.

De Ma

Imp. Constantius &
Constantinus.

De Magnentio tyranno & Britannione atque
Nepotiano. CAP. XXXVII.

Sic itaque se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emerſit Hesperias. Qui Constantē Imperatorem occidentalium partium factō dolo circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammātū est bellum. Magnentius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Africamq; & Libyā, simul & Gallias. In Illyrico verō & in Sirmio aliud rursus à militibus excitatum est bellum per tyrannum nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus nō fortuitus detinebat. Fratrueſis namq; Constantini Nepotianus nomine imperium assumpserat, gladiatorum virtute suffultus: & Nepotianū quidem Magnentii milites deposuerunt, Magnentius autem procedens vniuersas partes vastabat Hesperia. Horum igitur omnium malorum immēsa confluctio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, hæc acta noscuntur consulatu Sergii & Nigriani. His itaq; nuntiis apparebat, quod ad Constantium solum imperii iura peruenissent: quō prouectu, contra tyrannos se metipsum (ut poterat) præparabat.

De insidiis contra Athanasium gestis, & de leuitate Constantii. CAP. XXXVIII.

Adversarij verō Athanasii, oportunum se tempus inuenisse iudicantes, rursus aduersus eum calumnias instruebant. Tunc Imperatori Constantio suggesterunt, quod omnem Ægyptū subuertisset & Libyā. Inuidiā verō maximē auxit eius, quod ordinationes in parœcijs fecisset alienis. Athanasius interea cum venisset Alexandriam, synodum Ægyptiorum congregauit episcoporum. Qui consona decreuerunt Sardicensi concilio, atq; Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorum sectæ præocupatus, omnia quæ paulō ante ei placuerant, in cōtrarium demutauit. Et primum quidem ecclesiæ Constantinopolitanae pontificē Paulum deportari iussit in exilium: quem deducētes in Cucusum Armeniæ, suffocauerunt.

Magnentius tyrannus.
An. do. 352.
Constantius occidit à Magnentio.
Britannion tyrannus.
An. do. 353.
Nepotianus.

An. do. 355.

Athanasius concilij cōuocat Alexandriam.
Constantius iterum arianissat.
Paulus Cōstantii deportat.

HISTORIA ECCLESIAST.

Marcellus
eiicitur.
Lucius.

An. do. 353.
Constantinus
Athanasium
iterum per-
sequitur.

Leontius ex
ordine sa-
cerdotum
summo uel.

Macedonii
Ariani bel-
li aduersus
orthodo-
xos.

carunt. Marcello autem denuo proiecto, ecclesiam An-
cyranam Basilius rursus inuasit. Lucius autem Adria-
nopoleos ferro uinctus, in carcere moritur. Tantumq[ue]
valuerunt, quæ de Athanasio dicebantur, ut in immen-
sum furorem cadens Imperator, eum ubicunque repe-
riretur, iuberet occidi: cum quo Theodulum & Olym-
pium præfules ecclesiarum Thracensium. Igitur Atha-
nasium uoluntas Imperatoris non latuit, sed præsen-
tiens, fuga dilapsus est, & minas principis declinauit.
Cuius fugam dilatauerunt Ariani, præcipue Narcis-
sus Neroniadis episcopus, Georgius Laodiciæ, & Le-
ontius tunc Antiochenæ præsul ecclesiæ. Is enim cum
presbyter esset dignitate priuatus est: quia cum mu-
liere Eustolia nomine, degens, & turpem suspicionem
celare uolens, genitalia sibi met nescitur abscidisse: &
deinceps quidem fiducialiter cum muliere uiuebat.
Postea uero studio Imperatoris Constantii in Antio-
chena ecclesia ordinatur episcopus post Stephanum,
qui primitus successerat Phlacito. Hæc igitur de his di-
cta sufficiant.

De Macedonio eiusq[ue] crudelitate. CAP. XXXIII.

E O tempore Constantinopoli Macedonius tenebat
ecclesias, Paulo scilicet amputato predicto modo.
Qui de Imperatore præsumens, Christianis commouit
bellum, & non minus quam quod Tyranni eo tempore fa-
ciebat: suadens enim Imperatori, ut sibi ecclesias uas-
tanti ferret auxilium, egit ut lege firmarentur quæcunq[ue]
pessime agere nitentur. Muniens enim semetipsum
monasteriis plurimis, quæ ipse propria uoluntate in
Constantinopolitana urbe constituit, & pactis episco-
porum in circuitu positorum, frequenter dicitur affixisse
Pauli dogmata sequentes. Et primum quidem eos ex ec-
clesiis expulit: deinde uero communicare sibi coegit,
ita ut plurimi plagarum immanitate deficerent: alii uero
substantiis, alii humana ciuilitate priuarentur: aliis in
frontibus characteres ponerentur, ut essent huiusmo-
di signo notati. Hæc itaq[ue] faciebant per omnes Orientis
urbes, præcipue tamen Constantinopoli. Quam perse-
quutio

quotionem primo tepetem Macedonius auxit episcopus. Helladicæ verò ciuitates Illyrici, necnon & Hesperix partes manebant immortæ.

HISTORIAE ECCLESIAE

ASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

Liber Quintus.

THEODORETVS.

Quod defuncto Constante, rursus Ariani Constantium aduersus Athanasium incitauerint.

CAPVT PRIMVM.

Reui autem tempore elapso, cum vita functus esset Occidentis Imperator Constantius, Constantium fautores Arii com-pulerunt, Athanasium illi in memoriã reuocantes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicum, ita vt penè disrup-tis naturæ vinculis vsque ad bella descenderent. His incitationibus Constantius motus, non solum expelli, sed etiam perimi sacratissimum Athanasium imperauit. Et mittens quendam Sebastianum ducem, cum maxima militari manu, velut erroneũ iussit interimi. Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugæ sic ait.

Quid Athanasius in Apologia fugæ suæ retulerit.

CAP. II.

V Eruntamen exquirant modum etiam discessiõis, & cognoscant à suis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes, vt eos accenderent, & ignorantibus nos ostenderent: & licet sine vlla cõpassione sint, vel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaq; iam nox, & aliqui populorum ad Vigiliã venerant, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repen-

Ariani inci-
tant Cõstã-
tiũ in Atha-
nasium.

Sebastian⁹
dux mittit
ad occiden-
dum Atha-
nasium.

Vigilię chri-
stianorum
Conuētus.

te astis

HISTORIA ECCLESIAST.

te affuit cum militibus plusquā quinquies millibus habentibus scilicet arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas & vestes: & ecclesiam quidem ipse circundat, statuens milites sibi met coharentes, vt nullus posset egredientium ab ecclesia eorum manus euadere. Ego verò irrationabile iudicans in tanta confusione populum relinquere, & non magis ante illos pericula sustinere: residens in sede precepi, vt diaconus psalmū Psal. 117. a legeret, populi responderent: Quoniam in seculum misericordia eius: & sic omnes in domos suas abirent. Sed duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circulantibus, vt nos capere possent, clerici quidem qui sunt inuenti simul & populi clamabant, poscentes vt & nos discederemus vnā cum populo. Ego verò magis è diuerso dicebam, non nos discedere, nisi omnes singillatim prius exirent. Surgens itaq; oratione facta, sic precepi vniuersos abscedere: melius esse dicens, me periculo subiacere, quā quenquam eorū excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis subsequētib; quidam monachi, qui ibi nobiscum fuerant, & aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos: & ita, testis est ipsa veritas, militibus aliis sacrarium circulantibus, aliis per ecclesiam discurrentibus, per mediū eorum domino iter dante atq; custodiente pericula cuncta transiimus, Deum magnifice glorificantes: quoniam neq; populum neci tradidimus, sed etiam vt saluaretur actum est, & manus quærentium nos effugere præualuimus.

SOCRATES.

Quid rursus Athanasius de gestis Georgii in libro de fuga sua retulerit.

CAP. III.

QUæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athanasii qui hæc passus est voce narremus. In libro enim, quē de fuga sua scripsit, hæc ait: Igitur in Alexandria surrexerūt denuo nos quærentes occidere. Et facta sunt nouissima peiora prioribus. Repente nanque milites circundantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingre-

diente

diente nanq; quadragesima Georgius ex Cappadocia ex eis missus, auxit mala, quæ illorū calliditate didicerant. Post septimanā itaq; Paschæ, virgines mittebantur in carcerem. Episcopi vincti à militibus ducebantur, orphanorum & viduarum domus diripiebantur, & inuisiones in domibus agebantur, & noctu Christiani deponebantur. Obsignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant.

Hæc quidem pessima, sed grauiora postea sunt præsumpta. Septimana enim quæ fuit post sanctam Pentecosten, populus ieiunans est egressus ad cœmeterium orationis causa, eo quod omnes communionem Georgii declinarēt. Sed hoc cognoscens ille nequissimus ipse concitauit Sebastianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginato, arcus, sagittasq; ferentiū facto impetu in ipso die Dominicæ super populum irruit, & paucos orantes inueniens (quū iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanque facto statuens virgines secus ignem, cogebat eas, vt se profiterentur Arianas. Cumq; eas cerneret esse victrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earum vultus lacerauit, vt vix agnosci post tempora potuerint. Tenēs autem & quadraginta viros tormento nouiore discerpsit. Sectis nanque de palma virgis & habentibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus lacerauit, vt quidam eorū sæpius à medicis incisi sint propter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: alii verò dum non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem qui viuere potuerunt, & quandam virginem in exilium deportauit in maximam Oasim. Corpora verò mortuorum primo quidem reddi non passus est, sed celauit, insepulta relinquens ea, vt quasi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem aiunt, qui mentis errore desipiunt.

Nam cum parentes mortuorum gauderent quidem propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia perfonabant. Post hæc autem ex Ægypto atque Libyis in exilium

Sebastianus
dux Manichæus.

HISTORIAE ECCLESIAST.

exilium deportauerunt episcopos, Ammonium, Muium, Gaium, Philonem, Hermem, Plenum, Psenostirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelphium, Arthenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum: & sic eos acerbissime per itinera pepulerunt, vt quidam eorum in ipsis itineribus, alii verò per exilia morerentur. Occiderunt autem episcopos plusquam triginta, habentes studium secundum Achab, vt, si possent, amputarent penitus veritatem.

THEODORETVS.

Supet hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros virginibus illis scripsit, quæ crudelissimas pertulerunt passionem, dicens inter hæc: Propterea nemo vestrum sit tristis, licet & sepulturam vobis denegent impii & prohibeant vos efferrî. Nam vsq; ad hoc nequitia peruenit Arianorum, vt & portas clauderent, & circa sepulturarum loca veluti dæmones residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his similia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelæ suæ putabat: cum vtiq; aut viuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator sibi iussisset afferri. Pro qua re præmium maximum compromisit huiusmodi aliquid nuntianti.

SOCRATES.

Quemadmodum Britannio sit priuatus Imperio.

CAP. IIII.

An. do. 353.
Constantii
in Illyricum
profectio.

Britannio
senex, electus
Imperator.

An. do. 354.

Imperator interea in Illyricum castra metatus est, cogebat eum publica necessitas, & maxime Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cumq; venissent in Sirmium, mutuis foederibus factis Britannionem vidit. Actumq; est, vt milites qui eum constituerant, transirent ad fauorem Constantii. Quo facto, solum Constantium Imperatorem Augustum voce emissâ clamauerunt. Cumq; de Britannione nulla memoria fieret, ille repente sentiens se proditum, ad pedes se prostrauit Imperatoris. Porro Constantius

stantius auferens ei coronam simul & purpuram, clementer ei locutus est, monens ut sub schemate priuato quiesceret, quod utique eius ætati potius conueniret, quam habere nomē sollicitudinibus onustum: iussitq; ei sumptus vberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cumq; in Prusa Bithyniæ Britannio ageret, Constantius scripsit ei, narrās quod multorum bonorum ei causa fuisset, quem à tantis cogitationibus & malis ipsi prouenientibus liberasset. Nec se bene fecisse, quia quæ sibi præstare debuerat, illi potius impendisset.

Est in Bithynia Prusias, est & Prusa paruum oppidum.

De Gallo Casare, & de signo crucis, quod tunc in coelis apparuit.

CAP. V.

Tunc igitur Imperator Gallum consobrinum suum Casarem fecit. Cui nomen suum imponens in Syriam Antiochiæ destinauit, ut partes per eum custodirentur Oriëntales. Quo Antiochiam veniente, circa Orientem signum Saluatoris apparuit. Columna namq; sub specie crucis in coelo visa, maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnentium destinauit. Ipse verò in Sirmio morabatur, & rei expectabat euentum. Tunc igitur et Photinus ecclesiæ præsul aperte dogma quod ipse compererat, exponebat.

Gallus Cæs. Constantius aduersus Magnentium.

SOZOMENVS.

Dicebat autem: Deus quidem omnipotens vnus, qui proprio verbo condidit vniuersa. Ante secula verò natiuitatem & existentiam filii dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum.

An. do. 355. Photinus hæreticus

SOCRATES.

De Photino hæresiarcha, eiusq; dānatione. CA. VI.

Quamobrem tumultu surgente, iussit Imperator conciliū in Sirmio cōgregari. Conuenientq; illic ex Orientalibus quidē Marcus Arethusa, & Georgius Alexandrinus, quem remōto Gregorio ordinauerant Arsiani. Venit etiam Basilius expulso Marcello Ancyre præfule, Pancratius Pelusii, Hypatianus Heraclia. Occidentalium verò Valens Myrsenus, & tunc

Cōciliū Sirmii aduersus Photinum, An. do. 355.

HISTORIA ECCLESIAST.

& tunc celeberrimus hominum Ostus Cordubæ pontifex, pariter inuitus. Isti siquidem post Consulatum Sergii & Nigriani (quo anno propter bellorum turbas nullus Consulum fuerat solenniter ordinatus) cōuenerunt in Sirmio. Et Photinum (dogma Sabellii Libyensis, & Pauli Samosatani, sæpe cognoscentes) repente damnauerunt.

JOZOMENVJ.

Fides exposita in Sirmio, cum capitulis subiectis.

CAP. VII.

Post hæc de fide propositiones addiderunt, vnam Græce, alteram Latine, multum sibi met textu sensus concordantes.

SOCRATES.

Marcus Arethuius.

Expositio fidei apud sirmium.

Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehendentes, alias propositiones de fide sanxerunt. Et vnam quidem Attica lingua Marcus addidit Arethuius, sed cum Romana lingua concordiam non habentem, neque sermone neque compositione, sed nec ipsi Græcitati conuenientem. Vnam itaque Latine à Marco compositam hic subiungam: secundam verò, quam in Arimino postea relegerit, loco proprio ponemus, cum ea quæ ibi gesta sunt dixerimus, vtraque tamen in Græcam linguam conuersa est. Marcus ergo hoc modo expositionem de fide dictauit. Credimus in vnum Deum patrem, omnipotentem, creatorem, & factorem vniuersorum, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: & in vnigenitum eius filium Dominum nostrum Iesum Christum, qui ante omnia secula ex patre natus est, Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia: verbum existens, & sapientia, & lumen verum, & vita: qui nouissimis diebus propter nos humanatus est ex sancta virgine, & crucifixus, et mortuus, & sepultus, & resurrexit à mortuis tertia die, & ascendit in cœlum, & sedet in dextera patris: & venturus est in consummatione seculi iudicare viuos & mortuos, et reddere unicuique secundum opera sua. Cuius imperium

sing

fine fine existens in secula permanet infinita. Erit enim sedens in dextra patris, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctum παράκλητον, id est, consolatorem, quem promittens Apostolis post ascensionem ad cœlos esse mittendum, ut doceret & cōmemoraret eis vniuersa, trāsmisit. Per quem etiam sanctificentur animæ credentium in eo veraciter.

Eos autem qui dicunt ex non existentibus filium, aut ex altera essentia, & non ex Dei: &, quia erat tempus aut seculum, quando non erat, alienos nouit sancta ecclesia catholica. Rursus igitur dicimus:

- I Si quis patrem & filium duos deos dicit, anathema sit.
- II Et si quis deum Christum ante secula filium Dei, ministrantem patri ad creationem vniuersorum, non confitetur, anathema sit.
- III Si quis ingēnitum, aut partum eius ex Maria natum dicere præsūmit, anathema sit.
- IIII Si quis Secundum præscentiam ante Mariam dixerit filium esse, & non ante secula ex patre natū apud deum esse, & per ipsum omnia facta, anathema sit. Ioan. 1. a
- V Si quis substantiam dei dilatarī aut contrahi dixerit, anathema sit.
- VI Si quis dilatatam substantiam dei filium dixerit facere, aut dilatationem eius substantiæ filium nominauerit, anathema sit.
- VII Si quis affectiuum aut prolatiuum verbum dixerit dei filium, anathema sit.
- VIII Si quis hominē solum dixerit filium qui ex Maria est, anathema sit.
- IX Si quis deum & hominē ex Maria dicens, deū ingēnitum eundem intelligit, anathema sit.
- X Si quis illud quod scriptū est: Ego Deus primus, & ego postea, & præter me nō est deus, cum in destructionem idolorum & deorum non existentium dictum sit, ad destructionem magis vnigeniti ante secula dei, Iudaice percipit, anathema sit. Esa. 44. a

HISTORIÆ ECCLESIAST.

- Ioan.1.b** xi Si quis audiens verbum caro factum est, verbū in carnem mutatum putauerit, aut conuersione facta suscepisse carnem, anathema sit.
- xii Si quis vngentum filium dei crucifixū audiens, corruptionem aut passionem, aut cōuersionem, aut mutationem, aut peremptionem sustinuisse dicit, anathema sit.
- Gen.1.c** xiii Si quis quod scriptum est: Faciamus hominem, non patrem ad filium dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse deum, anathema sit.
- Gen.32.f** xiiii Si quis contra Iacob non filium tanquā hominem luctatum esse, sed ingentum deum aut patrem eius dixerit, anathema sit.
- xv Si quis illud quod scriptum est: Pluit dominus a domino, nō de patre & filio perceperit, sed ipsum a semetipso pluere dixerit, anathema sit. Pluit enim dominus filius, a domino patre.
- xvi Si quis audiens dominum patrem, aut filium dominum, & dominum patrem & filium, & dominus a domino dicēs, duos asseruerit deos, anathema sit: non enim coaptamus filium patri, sed subditum nouimus. Neq; enim descendit in corpus sine voluntate patris: neque pluit a semetipso, sed a domino, autoritatem videlicet prebente patre. Neque sedet a dextris a semetipso, sed audit dicente patre: Sede a dextris meis.
- Psal.109.2** xvii Si quis patrem & filium & spiritum sanctum vnam personam dicit, anathema sit.
- xviii Si quis spiritum sanctum paracletum dicens, ingentum asserit deum, anathema sit.
- Ioan.14.b** xix Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit paracletum præter filium. Ait enim: Et alium paracletum mittet vobis pater, quem rogabo ego, anathema sit.
- xx Si quis spiritum dicit patrem patris aut filii, anathema sit.
- xxi Si quis patrem & filium & spiritum sanctum tres dicit deos, anathema sit.

Si quis

xxii Si quis consilio dei tanquam vnam creaturam factum asserit filium dei, anathema sit.

xxiii Si quis nolente patre natum filium, dixerit, anathema sit. Non enim inuitus & vim passus pater necessitate naturali quasi nolens genuit filium, sed ilico vt voluit, etiam sine tempore & sine passione ex semetipso genuit eum.

xxiiii Si quis ingentum & sine principio dicit filium tanquam duos sine principio, & duo ingenita dicens, & duos faciens deos, anathema sit. Caput enim & principium omnium filius: caput autem Christi Deus. Sic enim ad vnum omnium principium qd est sine principio, per filium pie omnia referuntur. Rursus autem subtiliter inspicientes Christianum sensum, dicimus.

xxv Si quis Christum deum filium dei ante secula, ministrantem patri ad omnem creationem non dixerit, sed ex quo ex Maria natus est, ex eo dicit filium & Christum esse vocatum, & initium accepisse vt deus esset, anathema sit, sicuti Samosatenus. Paulus Samosatenus.

ALIA FIDES EXPOSITA SIRMII LATINE,
quam nos ex Græco transtulimus, & de disputatione Photini. CAP. VIII.

Quoniam de fide aliquem placuit fieri tractatum, omnia cautè quæsitæ sunt & exposita Sirmii sub præsentia Valentis, & Ursatii, atq; Germani, & cæterorum. Constat vnum deum esse patrem omnipotentem sicut etiam omni orbe terrarum annuntiatur. Et vnum vnigenitum filium eius IESVM CHRISTVM dominum & deum saluatoremq; nostrum ex eo ante secula genitum: Duos autem deos non oportere dici, quoniam & ipse dominus ait: Ibo ad patrem meum & patrem vestrum, deum meum & deum vestrum. Propterea & omnium deus est, sicut etiam Apostolus docuit: Iudæorum deus non solum, nonne & Græcorum & Gentilium? utiq;. Quoniam circuncisio ex fide, & præputium per fidem, & cætera quidem omnia consonant, & nulla remanere videtur discordia. Fides apud Sirmii exposita. Rom. 3. 8

HISTORIÆ ECCLESIAST.

ὁυσία

ὁμοούσιον

ὁμοιούσιον

ὁμοούσιον
ὁμοιούσιον

Quia verò multos mouet dictio Latina substantiæ, quæ Græca lingua dicitur *ὁυσία*, vt scrupulosissime cognoscatur *ὁμοούσιον*, hoc est, eiusdem substantiæ, aut *ὁμοιούσιον*, id est, similis substantiæ, non oportet horum vocabulorum aliquam omnino fieri mentionem, neq; de his exponi apud ecclesiam: propter hanc causam ac rationem, quia in sanctis scripturis nihil tale conscriptum est, & quoniam hæc vltra humanam scientiam & intellectum sunt, & quia nullus potest generationē filii enarrare sicut scriptū est: Generationem eius quis enarrabit? Hoc enim sciendum, solum patrem nosse quemadmodum filium generauerit: & rursus filiū, quo modo ipse de patre sit genitus. Nulli verò dubium est, maiorem esse patrem honore & dignitate, atq; diuinitate, & ipso nomine paterno esse potiolem testificantem filio ipso: Qui me, inquit, misit pater, maior me est. Et hoc esse catholicum, nullus ignorat, duas personas esse patris & filii: Et patrem quidem maiorem, filium verò subiectum cum omnibus quæ ei pater subiecit eius: Patrem verò initium non habere, & inuisibilem, & immortalem, & impassibilem esse: filium verò natum ex patre, deum ex deo, lumen ex lumine, & huius natiuitatem, sicuti prædictum est, nullum nosse nisi solum patrem: Ipsum verò filium dominū & deum nostrum, carnem seu corpus, hoc est, hominem assumpsisse, sicut & angelus annunciauit, & omnes scripture docent, & maxime ipse Apostolus doctor gentium: Hominem assumpsit *CHRISTVS* ex Maria virgine, per quem passus est. Apex autem totius fidei & firmamentum est, vt Trinitas seruetur semper, sicut in Euāgelio legimus: Euntes docete omnes, baptizantes eos in nomine patris & filii, & spiritus sancti. Integer autē atq; perfectus est numerus Trinitatis. Paracletus verò spiritus sanctus per filiū missus, venit secundum promissionem, vt Apostolos & omnes credētes sanctificaret. His igitur explanationibus, etiā post damnationem, Photinum consentire & subscribere suadebant, promittentes ei reddendum episcopatū, si per poenitentiam anathe-

Esa. 53. c

Ioan. 14. d

Matt. vlt. d

TRIPARTITÆ LIB. V.

343

anathematizaret dogma quod ipse compererat, & in
ipforum sententia consonaret. Ille verò eorum quidem
propositum non suscepit, sed prouocauit eos ad dispu-
tandum. Quapropter definito die, Imperatoris volun-
tate, conuenerunt præsentes episcopi, & Senatorū non
pauci, quos preceperat adesse disputationi princeps. In-
ter quos restitit Photino Sabinus ecclesiæ tunc Ancy-
ræ præsul, exceptoribus voces eorum cōscribentibus.
Magnæq; certamina sermonum inter vtrinq; partem
facta nōsuntur, victusq; Phorinus damnatus est. Et
in fuga consistens, postea libros vtrq; lingua conficie-
bat, quando neq; Latini sermonis videbatur ignarus.
Scripsit quoq; contra omnes hæreses, proprium stu-
dens dogma firmare. Et de Photino quidem hæc dicta
sufficiant. Sciendum tamen quoniam in Sirmio conue-
nientes episcopi pœnitentia ducti sunt de expositione
fidei Latina lingua prolata. Post ædificationem namq;
sibi eam contrariam iudicabant. Quam studuerunt ab
episcopis qui eam iam subscripserant reddi, quoniam
celabatur à plurimis. Imperator autem edictis quæri
præcepit ædificationem ipsam, supplicium minatus, si quis
eam celasse comperiretur. Sed neq; terror destruere po-
tuit quod semel fuerat institutum, eò q; apud multos
haberetur. Et de his quidem ista dixisse sufficiat.

De Osio Hispano.

C A P. IX.

Quia verò & Osio Hispano inuito illuc venien-
tes fecimus mentionem, breuiter etiam de eo
dicendum est. Ante paululum temporis iste vir molis-
sime Arianorum fuerat missus in exilium. Tunc autē
studio eorum qui Sirmii conuenerunt, eum euocauit
Imperator, volens eū aut suasionem aut necessitate con-
cordare cū præsentibus. Hoc enim si fieret, maximum
fidei eorū putabatur esse testimoniū. Quapropter (sicu-
ti dixi) ex necessitate venit. Et cū eis consentire respue-
ret, tormenta longius plagasq; perpeffus est, unde etiā
necessitate vehementi expositionibus tunc æditis cō-
sensit atq; subscripsit. Hunc ergo terminū habuerunt,
quæ tunc Sirmii gesta nōsuntur. Imperator autem

Photinus dā
sputat, dāna
turq; , & li-
bros cōscri-
bit. Sabin⁹
antagoni-
stes Photinī
Exceptores
notari.

Pœnitet Sir-
miensem sy-
nodum suæ
definitionis
de fide.

Osus Cor-
dubensis vñ
adigitur vt
Sirmiesi sy-
nodo sub-
scribat.

XX 3

Constant

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Constantius agebat Sirmii, & belli quod gerebatur contra Magnentium, expectabat euentum.

De Magnētio tyrāno, & de tyrānide Syluanī. CAP. X.

Magnētius
Rome sequit
Fugit in
Galliam.

Mirsa.

INterea Magnentius ad antiquā perueniens Romā, multos peremit Senatorū ac populi. Et cognoscens vicinos esse contra se Constantiī milites, abscessit ad Gallias partis Occidentalis. Cumq; illic bellū sapius inter se exercerent, modo isti, modo illi victores esse videbantur. Nouissime autem deuictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliæ castrū: videntq; suos milites quasi de perditione tristes, stans celsiore loco, eos nitebatur allocutionis consuetudine confortare.

Seleucus
mons.

An. do. 355.

Consciscit
sibi Magnē-
tius mortē.

Decentius

Syluanus
tyrannus.

Tunc illi fauorem solitum Magnentio exhibere preparati, ē diuerso nolentes, clamauerunt oēs, Constanti Auguste, tu vincas. Hoc auguriū Magnentius traxit ad semetipsum, tanq̃ ei nō diuinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens castrum ad vltiora tendebat. Sequentibus autem Constantiī militibus circa montem Seleucum facta congressione, solus fugiēs venit in Lugdunensem urbem, cōperiensq; suam matrem & fratrem quem Cæsarem constituerat interfecit, nouissime interfecit & semetipsum, Consulatu Constantiī sexto, & Constantiī Galli secundo, Augusti die quintodecimo. Non post multum verò temporis, etiā Decentius eius frater, semetipsum strāgulauit. Sed neq; sic ad rempublicā quies venit. Nā post paululū apud Gallias Occidentales Syluanus quidā tyrānus est exortus, quē duces Cōstantiī velociter peremerūt.

De insultatione Iudæorum, & de tyrannide Galli
Cæsaris atque preemptione. CAP. XI.

An. do. 356.
Iudæi tu-
multuant.
Gallus Cæs.
Iudæos cō-
pescit.
Montius
Quæstor.

PORRō Iudæi in Diocæsarea Palestinæ resistentes, vicina loca turbabant: & fumentes arma, tentabant insultare Romanis. Post hæc itaq; Gallus Cæsar cum Antiochiā degeret, exercitu destinato eos apprehedit, ciuitatemq; vastauit. Cumq; videretur sibi prospere gessisse, felicitatem non ferens, accessit ad tyrannidem. Et nō insinuās Imperatori suam intentionem, Quæstorem vocabulo Magnum, & Domitianum

Præfēs

Præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Constantius indignatus, euocauit eum. Qui cum contemnere non posset, veniebat ad principem. Cumq; contra insulam Flaconensem venisset, eum illic Constantius præcepit interemi.

De Iuliano Cæsare, & quod Iulio successerit Liberius.

CAP. XII.

Post paululum verò temporis Iulianum Galli fratrem Cæsarem constituens, contra Barbaros misit in Gallias. Gallus verò, qui & Constantius, septimo Constantii Consulatu, & sui tertio, ita perimitur. Iulianus sequenti Consulatu Arbitionis & Iuliani, constituitur Cæsar, die septimo mensis Nouemb.

SOZOMENVS.

Sublati itaq; tyrannis, requiem à malis videbatur habere Constantius, & deferens Sirmium, veniebat ad antiquam Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autem ea occasione posse vtriusq; partis episcopos in dogmate cõcordare, rursus synodum in Italia celebrandam cõstituit. Interea Iulius Papa cum quindecim annis Romanam rexisset ecclesiam, moritur, cui successit Liberius.

SOCRATES.

De Aëtio hæretico.

CAP. XIII.

Porrò in Antiõchia Syriæ alter hæresiarches emerit Aëtius, cognomento *ἀθεὶς*, id est, sine deo. Is enim eadem quæ Arius sapiebat, sed ab Arianis se segregabat, eo quod Arium in suam communionem recepissent. Qui, sicuti prædictum est, aliud mente gerens, aliud voce confessus est, cum terminum synodi Nicænæ suscipiens subscripsisset, volens circumuenire tunc principem: propterea ergo Arianos Aëtius declinabat. Erat namq; is Aëtius prius hæreticus, & feruentissime defendere Arii dogma videbatur. Eruditus enim aliquantulum Alexandria reuersus est. Et veniens Antiõchiam Syriæ, vnde oriundus erat, à Leontio tunc Antiõcheno præfule diaconus ordinatur.

Domitianus
Præfectus
Orientis

An.do. 356.

An.do. 357.
Iulianus in
Gallias mit-
titur.Iulianus fit
Cæsar.Cõstantius
Romã ve-
nit.Iulius Põp-
Ro. moris.
Liberius
succedit.
An.do. 358.An.do. 358.
Aëtius hæ-
resiarches.Aëtius An-
tiõchenus à
Leõtio dia-
conus ordi-
natur.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Aristoteles
in quē vsū
scripserit
Sophisti-
ca.

Aëtius so-
phista.

Clemens
Aphrican⁹
Origenes
Aëtius
Æd. Q.

Aëtiani, q
post Eunō-
miani.

Tunc ergo venientes ad se, disputationibus sophistis
eis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias
Aristotelis, disputans & quædam commenta concin-
nans quæ non intelligebat, neq; ab eruditis intentionē
Aristotelis cognouerat. Ille nanque propter Sophistas
tunc deridentes philosophiam, hoc opus iuuenibus ex-
ercitationis causa conscribens, dialecticam Sophistis
per huiusmodi contētionē opposuit. Contemplatiui
autem Philosophi, libros Platonis & Plotini decla-
rantes, ea quæ artificiose ab Aristotele sunt cōscripta,
redarguunt. Sed Aëtius contemplatiuum doctorem
non habens, in commentationibus sophisticis perdu-
rauit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo
sit ingeni generatio; & quemadmodum quod nasci-
tur, coæternum sit generāti. Parum ergo eruditus erat
Aëtius, & diuinarum literarum ignarus, tantummo-
do ad contentiones paratus, quod etiam quilibet ru-
sticus facere potest. Et quum nec veteres qui eloquia
Christiana fuerant interpretati legisset, assererat se
multum gaudere libris Clementis, & Aphricani, nec
non Origenis, cum utiq; fuerint illi viri totius sapien-
tiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad Im-
peratorem Constantium, & alios quosdam, cōtentio-
nes inuoluens, & quædā commenta consciēs. Quam-
obrem etiam **Æd. Q.**, id est, sine deo vocabatur. Et licet
eadem, quæ Arius, vindicaret, tamen a suis non valen-
tibus intelligere perplexiones syllogismorum eius, cū
eadem, quæ ille, saperet, putabatur hæreticus. Et pro-
pterea eorum pulsus ecclesia credebatur, cū ipse il-
lis potius communicare nolisset. Hactenus enim ex
illo sunt, qui tunc quidem Aëtiani, nunc autem Eunō-
miani vocantur. Postea nanque Eunomius notarius
eius, eruditus ab eo, aditionem eius hæreticam diuul-
gavit. Sed de Eunomio locis conuenientibus expla-
nabimus.

SOZOMENVS.

De inimicis Athanasii, CAP. XIII.

Inis

I Nimici quidem fidei, putantes se tempus inuenisse contra defensores eius, valde apud principem laborabant, vt de ecclesiis pellerentur omnes qui ab eis vi debantur esse depositi, tanquam alterius fidei, vel quia viuo Constante, imperatori Constantio restitissent, ita vt fuisset penè ad bella peruentum. Præcipue tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neque Constante viuo & Constantio eum se diligere professente, ab eius molestia recedebant: sed Antiochiæ congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theognis Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Mino, plantus Ephesius, & alii circiter triginta, scripserunt omnes vniuersis episcopis, quod contra sanctiones ecclesiasticas Alexandriam rediisset, nec in concilio si ne culpa fuisset inuentus: & iuebant vt neq; communicarent ei, neq; scripta mitterent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio nullus hinc sermo fuit.

De synodo apud Mediolanum facta. CAP. XV.

Igitur deuicto Magnentio, quum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat, vt Occidentales episcopi consentirent eis, qui consubstantialem esse patri filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio aperte vim facere, sed eis callide suadere, vt decreto contra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentirent. Sperabat enim quod si communi decreto damnetur Athanasius, facilius suam voluntatem in religione compleret.

Tunc igitur in Italiam conuenerunt episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentaliū verò vltra trecentos, vt præcepto principis concilium Mediolani celebraretur: vbi conueniētes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretū fieri cōmune poscebant, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandria clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicanæ, Dionysius Albæ metropolis Italorū, & Eu-

Athanasius
semp odio
habitus Ari
anis.
Arianorū
conuentus
apud Antio
chiam.

Constantius
cupit effice
re, vt Occi
dentales sub
scribāt Ari
anis.

An. do. 359.
Concilium
Mediolani.
Orientales,
hoc est, Ari
ani aduers⁹
Athanasium.
Paulinus
Treuerēsis
Dionysius
Albanus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Eusebius
Vercellensis

sebius Vercellensis, episcopi quod ad destructionem fidei Orientales cōtra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant, dolum & circumventionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras cōtra Athanasium culpas esse dicebant, cum ad retractationem fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc soluitur episcoporum.

THEODORETVS.

De exilio episcoporum orthodoxorum, quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione descripsit.

CAP. XVI.

Ariani in
exilium
acti.

DEposito deinde Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perducere potuit ad effectum, cum presente principe claretur, quod iniuste ageretur et impie. Quo facto et ipsi ecclesiis sunt expulsi, et in ultimis terræ finibus habitare iussi. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa Apologia describit:

An. do. 360.
Paulinus
Treuirensis
Orthodoxus
exultat

Quis tantum poterit memorare, quantum illi gesserunt? Tunc enim ecclesiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniae, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prædicatores veritatis, abripiuntur & traduntur exilio, nullam habentes culpam, nisi quod in Ariana non noluerint consentire vāsaniam, neque in calumniis subscripserint nostris. De maximo autem & optimo sene & vere confessore Osio, etiam loqui superfluum. Omnibus enim notum est, quod etiam hunc in exilium deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui namque non præsuit synodo, aut recte loquens non satisfecit vniuersis? Quæ ecclesia huius patrocini memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret ad eum, non discessit sanus? Quis indigens quum petisset, non meruit quod poposcit? Et tamen etiam contra hunc talia præsum,

Osio Cor-
dubensis.

sumpserūt, quod impia eorum molimina cognoscens, noluerit propria subscriptione firmare.

SOCRATES.

Igitur Imperator illos quidem mittit in exiliū. Generale verò concilium fieri cogitabat, vt omnes Orientales episcopos venientes ad Occidentem, si posset, concordēs efficeret. Quod cū propter itineris spacia difficile videretur, duplicem tractauit synodum celebrari, vt in Arimino quidem Itali qui tunc aderant conuenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non euenit vt voluit. Neutrum enim concilium sibi met concordauit, sed vtrunque diuisum est. Nam neque in Arimino conuenientes inter se consonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi: quod suo loco narrabitur.

An. do. 361.

Concilium
Ariminense
pro Occi-
dentalib.
Concilium
Nicomediæ
pro Oriens-
talibus.

THEODORETUS.

Dialogus inter Liberium & Constantium habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit missus. CAPVT XVII.

Ego quidem Liberii per omnia celeberrimi habitū pro veritate dialogum cum Constantio volo referre, quandoquidem à fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Iulium Syluestri successorem, Romanam gubernauit ecclesiam. Constantius Imperator dixit: Nos, & eò quod Christianus sis, & episcopus nostræ ciuitatis, dignū hoc iudicauimus, vt euocantes te, moneremus vt communionem scelestissimi Athanasii & ineffabili superbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit, & synodali sententiā alienum ecclesiasticæ communionē, decreuit. Liberius episcopus dixit: O Imperator, iudicia ecclesiastica decet cum maxima proferri iustitiā. Quapropter si videtur pietati tuę, disceptationē iube constitui: & si apparuerit Athanasius condemnatione dignus, tunc secundum ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sen-

Dialogus
Constantii
& Liberii
Pōt. Rom.

tentiā.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

tentia. Non enim possibile est condemnare virum, de quo nihil examinatum est. Constantius Imperator dixit: Vniuersus mundus adiudicauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius episcopus dixit: Quicumque subscripserunt non ipsi viderunt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorem, & ne à te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid est gloria & timor & contumelia? Liberius dixit: Quicumque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non viderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie utiq; condemnatus est in concilio Tyri, & in concilio contra eum pariter decreuerunt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nunquam in præsentia sua homo ille adiudicatus est. Quicumque enim tunc conuenientes condemnauerunt eum, discedente Athanasio à iudicio sententiam protulerunt. Eusebius eunuchus dixit: In Nicæno concilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit: Quinque soli iudicauerunt ex his qui cum eo nauigio venerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem eius, ut contra eum gesta conficerent. Horum itaq; qui designati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui verò tres viuunt, hoc est, Maris, Valens, & Vrsatius. Ab his qui missi sunt Sardicam, propter hanc causam synodus celebrata est, qui in synodo libellos obtulerunt, veniam postulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex vna parte contra Athanasium gesta confecerint. Libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos credere & committere conuenit Imperator: his qui primitus damnauerunt, & veniam postea poposcerunt, an eis qui adhuc hæc accusare contendunt? Epictetus episcopus dixit: O Imperator, non fidei causa hodie neque iudiciorum ecclesiasticorum sermonem facit, sed ut apud Senatores in Romana constitutos vrbe glorietur quasi superauerit principem. Imperator ad Liberium dixit:

**Eusebius
Eunuchus
præpositus
cubiculi.**

xit;

xit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu solus hominem iudicas nephandissimum, & orbis terrarum pacem ecclesiæq; dissoluisti? Liberius dixit: Non eò quòd, ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistentes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Imperatorem nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiudicatus est homo, qui non est examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam, ut ita reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitutis, si hi qui nunc turbas pariter ecclesiis, visi fuerint Apostolicæ fidei consentire, tunc apud Alexandriam conuenientes omnes, ubi & accusatus & accusatores sunt & defensor eorum, examinata causa possimus proferre sententiam. Epictetus episcopus dixit: Sed cursus publicus non sufficit subuectui episcoporum. Liberius dixit: Ecclesiasticæ causæ publico cursu non egent. Ecclesiæ nanque sufficiunt usque ad mare perducere suos episcopos. Imperator dixit: Quæ dudum susceperunt formam, solui non possunt. Plurimorum nanque episcoporum debet valere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquam audiuius absente accusato Iudicem eius scelera proferentem, nisi quia propria videntur hæc odia.

Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communi, nulli tamen ita sicuti mihi. Cui cum non sufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidem memorie Constantem cessauit in mei inimicitias frequenter impellere, nisi nos maiori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaque mihi victoria est, neque contra Magnentium vel Syluanum, nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per episcopos tuas vindicare inimicitias. Manus enim ecclesiasticorum ad sanctificandum vacare debent. Quapropter si tibi videtur, iube vocari ad loca propria sacerdotes, & si

Cursus publicus. Vnde Curiosus, cursus publici præsentis talis, & Curiosi per oēs prouincias, qui erant sub dispositione viri illustris Magistri officiorum. Vide librum de imaginibus magistratuum Ro.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

concordes apparuerint ei quem nos in præfenti defendimus secundum fidem orthodoxam in Nicæna synodo constitutâ, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, vt homo qui nen peccauit, non reprobetur iniuste. Imperator dixit: Vnum est quod quaritur. Volo enim te amplectentem ecclesiasticam cõmunem Romam denuo destinare: & propterea con- corda paci, & subscribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratribus vale dixi. Maiores enim sunt ecclesiasticę sanctiões, quàm Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes, an velis subscribens Romam reuertere, aut cogitare in quem velis deportari locum. Liberius dixit: Spatiũ trium dierum rationẽ nequaquam mutare potest. Quapropter quo voles mitte me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, & nequaquam a suo proposito reuocato, iussit eum in Berceam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinauit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade da eos Imperatori: opus enim habet suis militibus erogare. Similiter & Augusta totidem ei misit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expensas militum suorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habent. Cumq; ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius ait: Totius orbis ecclesias desolasti, & tanquam damnato mihi hæc affers? vade prius disce esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus in exilium est.

An.do. 361.

Liberius
apud Berceam
Thraciæ
exulat.

An.do. 363.

Quomodo Liberius per aditionem Romanarum matronarum ab exilio sit reductus. CAP. XVIII.
Veritatis itaq; propugnator & victor in Thraciã (sicuti iussum fuerat) vsque peruenit. Duobusq; transactis annis Constantius Romam venit. Procerum verò Senatorumq; coniuges rogabant viros suos, vt Constantio supplicarent, vt pastorem gregibus restituere;

tueret

tueret. Aiebant enim, quod nisi flecterent animum principis, eos ipsæ relinquerent, & ad pastorem illum maximum properarent. At illi dixerunt: Nos furorē principis formidamus, nec fortē aliquam veniam promeremur. Sed vobis, inquiunt, magis rogantibus forsitan parceret, & alterum ē duobus fiet, aut preces suscipiet, aut si flecti nequiuerit, sine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc consiliū mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cum ornatu solito adierunt Imperatorem, vt ex veste sublimi insignes eas et nobiles arbitratus, reuerentiam ipsis exhiberet & parceret. Adeuntes verò principem tali voce clamabāt: Misere-
 rere tantę ciuitatis pastoris prouidentiam non habentis, quæ luporum patet insidiis. At ille respondit, non egere pastore alio ciuitatem. Esse nanque Pontificem, qui eorum curam haberet. Post magnum namq; Liberium quidam diaconorum eius Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expositam in Nicæa fidem inconcussę seruauit, sed corruptoribus eius sine discretionē communiticabat. Nullus tamen Romæ habitantium in basilicam ingressus est, cū ille intus astaret. Hoc autem etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt: Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium reuocari, & vtrunq; ecclesiam gubernare communiter. His ergo literis in Circensi spectaculo relectis, populus clamabat, iustam principis esse sententiā: sicut enim dupliciter coloribus diuisi sunt spectatores, sic oportere alterum his, alterum aliis presidere. Cū ergo primus Principis literis sic fauissent, postea cōmoti cōmuni voce clamauerunt: Vnus Deus, vnus Christus, vnus episcopus. Ipsas enim voces & ego iustum ponere iudicaui. Post has verò Christo amabilis populi pias & iustitia exornatas voces sanctissimus quidam Liberius est reuersus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Matronæ
 Rom. sollicitę
 de re-
 ditu Libe-
 rii.

Felix loco
 Liberii pō-
 tifex ordi-
 natus.

Vox populi
 Romani.

SOCRATES.

Quomodo Eudoxius Antiochenum vsurpauit episcopatum.

CAPVT XIX.

Ea

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Eudoxius
Germanici
ensium epi-
scopus, ysur-
pat Antio-
chenam se-
dem.

Eudoxius
nititur Aeti-
um restituere.

An. do. 367.
Synodus
Ariminensis.
Vrsatius.
Valens.

Germinius
Auxentius.
Demophilus.
Gaius.

EA tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aëtium diaconum ordinauerat, Eudoxius Germaniciæ episcopus, quæ est ciuitas Syriae, cum esset tunc Romæ præfens, finxit sibi causam necessitatis incumbere, & Imperatori callide loquutus, quasi ciuitas Germanicianorum ipsius prouidentia atq; custodia indigeret, petiit vt remearet ad propria. Quem princeps nihil prospiciens, abire permisit. At ille Cubicularios cooperantes habens, relicta ciuitate sua Antiochenum vsurpauit episcopatū. Fouere namq; studebat Aëtium. Ob quam rem nisus est concilium facere sacerdotum, & ordinationem ei restituere diaconatus. Quod nequaquam factum est, eo quod magis valeret odium contra Aëtium, quam Eudoxii desiderium. Et de his quidem tantum nosse sufficiat.

De Ariminensi Concilio & contentionibus ibi factis.

CAPVT XX.

Eorum igitur qui in Arimino conuenerunt, Orientales ea quæ de Athanasio gesta sunt, silentio tractantes, ad concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio cohærebant Vrsatius & Valens, qui ab initio quidem Arianum dogma tenuerant, in medio autem Homousianis consenserant, dato libello Romano pontifici, sicut iam dictum est. Isti namque semper ad partes pro tempore valentium declinabant. Quorum adiutores erant Germinius Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dum ergo in concilio præsentium alter aliud proponere conaretur, tunc Vrsatius & Valens dicebant, omnia quæ de fide dicta sunt, debere suspensum di: & suscipiendam nouellam expositionem, quam paulo ante Sirmii conuenientes ædiderant. Hæc dicentes & chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secundum expositionem fidei Sirmii prolatam, quam ibi quidem (sicuti prædixi) celauerunt. Arimini autem ostensa est. Cuius exemplum hoc est:

EXPOSITA FIDES APVD SIRMIVM PRÆSENTE D. N. Constantio Aug. COSS. Eusebio & Hypatio, xi. Kalend. Iunias.

Credidit

Credimus in vnum & verum Deum, patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in vnum vnigenitum filium Dei ante omnia secula, & ante omne principium, & ante omne quod cogitari potest tempus, & ante omnem perceptibilem cogitationem natum impassibiliter ex Deo, per quem & secula perfecta & omnia facta sunt. Natum autem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem generanti patri secundum scripturas: cuius generationem nulus nouit, nisi solus, qui genuit eum, pater. Hunc nouimus vnigenitum eius filium nutu paterno venisse de coelis ad destructionem peccati, & natum ex Maria virgine, & cum discipulis conuersatum, & omnem complesse dispensationem secundum paternam voluntatem: crucifixum & mortuum, & ad inferos descendisse, & quæ ibi erant dispensasse: quem sanitores inferni videntes expauerunt: & tertia die resurrexisse, & cum discipulis conuersatum: et quadraginta diebus expletis, in coelos ascendisse, & sedere a dextris patris: & venturum nouissima die in gloria patris, ad reddendum vnicuique secundum opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse vnigenitus Dei filius Iesus Christus mittere cõpromisit generi hominum consolatorẽ, secundum quod scriptum est: Vado ad patrem meum, et rogabo patrem meum, & alium consolatorẽ mittet vobis, spiritum veritatis, ille ex meo accipiet, & docebit, & commemorabit vobis omnia. Nomen verò substantiæ eò quod simpliciter à patribus positum, à populis ignoretur, & scandalum faciat, et quia nec scripturæ hoc continet, placuit abrogari, & omnino nullam memoriã substantiæ in Deo esse deinceps, eò quod diuinæ scripturæ nusquam de patris substantia filii meminerint. Similem verò dicimus filium patri per omnia, sicut sanctæ scripturæ dicunt ac docent. His itaque lectis, consurgentes quibus hæc displicebant, aiunt: Non fide egentes huc venimus (integram namque seruamus, quam percepimus ab initio) sed magis ut si qua circa hæc nouitas sit, omnino prohibeamus. Sed ergo hæc quæ lecta sunt, nullam faciunt

Fides Sirmensis synodus: lecta Ari mini.

Ioan. 14. b.

Nomen substantiæ.

XX

ciunt

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Schisma.

**Athanasius
aduersus sy-
nodum Ari-
minensem.**

eiunt nouitatem, apertè iam anathematizate hæresim
Arianam, sicut & alias hæreses regula ecclesiæ tan-
quam blasphemias abiecit. Quot enim blasphemum
Arii dogma turbas ecclesiæ, quæ etiam nunc sunt, ex-
citarit, atque seditiones, toto orbi terrarum valde no-
tum est. Hæc ergo propositio dum ab Vrsatio & Va-
lente & reliquis suscepta non fuisset ad plenum, diui-
sit ecclesiā. Alii nanque his quæ Arimini sunt lecta,
conenserunt: alii verò Nicænam denuò roborau-
runt fidem. Deriserunt autem conscriptionem illius
lectionis, & maximè Athanasius Alexandrinæ ciui-
tatis episcopus in epistola quam suis familiaribus de-
stinauit: quam qui legit, inueniet quàm forti dictio-
ne sit plena.

THEODORETVS.

Dicebant autem Ariani conuenientes in Arimino,
volentes Hesperis suadere simplicibus, quod non
oporteret propter duo verba, quæ nec inuenirentur
scripta, separari corpus ecclesiæ, sed similem per om-
nia profiteri filium genitori, substantiæ verò tacere no-
men. Sed fallaciam sentientes horū Homousiani pon-
tifices, eos abdicauerunt. Atque literis insinauerunt
Imperatori propriam voluntatem, dicentes filios se es-
se patrum Nicæni concilii, pariter & hæredes.

SOCRATES.

**Ariani
damnati.**

Hoc tamen sciendum, quoniam synodus quidam
Vrsatium, & Valentem, Auxentium & Germinium,
Caium & Demophilum, eorumq; socios condemna-
uit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui
propter hanc damnationem indignati, ad principem
celeriter venerūt, portantes lectam in concilio fidem.

THEODORETVS.

Apertius autem integram fidei regulam eorum epi-
stola ad Constantium scripta monstraui. Cuius vero
ha sunt hæc:

Epistola concilii Ariminensis Orthodoxo-
rum episcoporum, ad Imperatorem Con-
stantium.

CAPVT XXI.

Diuina

Divina iussione, & præcepto pietatis tuæ, olim dogmatizata credimus. In Ariminum namq; ex universis Occidentalibus ciuitatibus omnes cōuenimus simul episcopi, vt & fides catholica cognosceretur ecclesiæ, & qui contraria sapiunt, panderentur. Multum namq; disceptantibus nobis inuenimus optimum esse, statutā fidem antiquitus permanere, quam etiam Prophetæ, Euangelia, necnō Apostoli per Iesum Christum dominum nostrum prædicasse noscuntur (qui & tui regni protector, tuq; salutis auxiliator est) vt hanc tenentes custodiamus, & custodientes ad finem vsque feruamus. Incongruū enim nephariumq; videtur, ex his quæ recte iusteq; definita sunt, aliquid immutare. id est, horum quæ Nicææ cōmuniter cum gloriosissimo Constantino tuo patre & Imperatore, deliberata atq; defixa sunt. Quorum doctrina atq; sensus discurrit & prædicatus est in omnium hominū auditus atque mentes. Hæc fides sola Arianam hæresin expugnauit & perdidit, per quam non illa sola, sed etiam reliquæ hæreses sunt damnatæ, Cui vere addere quicquam incautum est, & auferre periculosum. Et siquidem horum alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ volunt. Quapropter Vrsatius & Valens quoniā participes & concordēs Ariani dogmatis erant, à nostra sunt cōmunionē segregati. Quam vt reciperent cognoscere delicta quibus peccauerunt, poenitentia atq; veniam impetrare poscebant: & rescripta eorum hæc ita habere se testantur, per quæ criminum veniam consecuti sunt. Erat enim tempus quo hæc gesta noscuntur, quando Mediolani synodus celebrata est, præsentibus ecclesiæ Romanæ presbyteris. Cognoscentes verò simul etiam post mortem dignū memoria Constantinum, cum omni integritate & examinatione conscriptam exposuisse fidem, qui cum ab hac luce baptismate percepto discesserit, & ad præmia debitæ pacis abierit, incongruum esse iudicamus post illum aliquid nouitatis admittere, tantosque sanctos confessores & martyres, & huius dogmatis conscrip

Vrsatius.
Valens.

HISTORIAE ECCLESIAST.

**Vrsatius vi:
delicet &
Valens,**

ptores, inuentoresq; despiciere, qui secundum antiquam ecclesiae sanctionem per omnia sapuisse noscuntur. Quorum fidem Deus in tempora imperii tui transmisit, per dominum nostrum Iesum Christum, per quem tibi imperium tale concessum est, ut etiam nostri orbis terminos obtineres. Rursus ergo infelices isti, & sapientia vilissimi, praesumptione nepharia impiae cogitationis praedicatores semetipsos annuntiarunt, & veritatis terminum mutare contendunt. Dum enim secundum tuum praecceptum concilii iura celebrarentur, illi consilium suae fallacie nudauerunt. Nitebantur enim calliditate quadam atq; seditione aliquid nouitatis inferre. Huiusmodi enim malitiae captos inuenimus Germanum quendam & Auxentium atq; Gaium, haeresim contentionemq; facientes. Quorum doctrina una quidem existens vniuersam molem blasphemiarum transgredere comprobatur. Qui cum viderent nos neque ipsorum voluntatis esse neque concordēs his, quae male sapere videbantur, a nostro se concilio mutauerunt, ut quasi aliud conscribere viderentur. Erat vero tempus breue, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed ut non semper ecclesiasticae causae in eisdem incurrant concussiones (nam turba atq; seditio repetita, vniuersa confundit) firmum nobis visum est, ut quae dudum decreta sunt, legaliter immutabiliterq; seruentur. Praedictos autem viros a nostra communione secreuimus. Qua de causa Legatos ad tuam mansuetudinem misimus, concilii sententiam per nostram denuntiaturus epistolam. Legatis autem praeter omnibus ista praecipimus, ut veritatem affirment ex priscis & iustis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem instruant: quoniam non (sicut ait Vrsatius & Valens) erit pax, si quid iustarum sanctionum fuerit immutatum. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos, qui pacis iura subuertunt? Contentio enim & seditio per haec inter reliquas ciuitates & ecclesiam Romanam potius orietur. Quapropter tuae mansuetudini supplicamus, ut placidis auribus nostros Legatos & oculo tranquillo respicias:

TRIPARTITÆ LIB. V.

352

as: neq; ad iniuriam defunctorum noui aliquid immu-
tari permittas, sed permanere nos sinas in his, quę pro-
genitoribus definita atq; sancita sunt, quippe quos om-
nia cum deliberatione atq; sapientia & spiritu sancto
celebrasse confidimus. Ea enim quę ab illis nunc in-
nouantur, credentibus quidem incredulitatē inferunt,
non credentibus verò credulitatem. Supplicamus ita-
que vt præcipias eos, qui per diuersa loca detinentur,
quos & ætatis grauamen et angustia paupertatis affli-
git, ad propria remeare, ne desolata sublati episcopis
videantur ecclesię permanere. Super hæc autem etiam
hoc rogamus, vt nihil his, quę iam terminata sunt, aut
addatur, aut adimatur: sed omnia inuiolata permane-
ant, quę & à pietate tui patris, & tuis quoq; sunt con-
seruata temporibus: neque deinceps nos fatigari, & à
propriis parocciis alienos esse permittas, quatenus epi-
scopi cum proprio populo in pace orare, & diuino cul-
tui vacare possint, supplicantes Deo pro pace tui im-
perii pariter & salutis, quam tibi diuinitas in perpe-
tuum largiatur. Nostri verò legati episcoporum sub-
scriptiones & nomina deferunt, qui etiam lectione di-
uinę scripturę religionem tuam poterunt edocere.

SOZOMENVS.

Hæc itaque synodus scripsit, & per episcopos desti-
nauit. Vrsatius autem & Valens eorum præuenien-
tes aduentum, derogauerunt concilio: ostendentes
Imperatori expositionem fidei quam portabant. Impe-
rator Ariano dogmati fauens, indignatus aduersus sy-
nodum, Vrsatium atque Valentem potius honorauit.
Quamobrem qui à Concilio fuerant destinati, tardaue-
runt, non valentes impetrare responsum. Serò tamen
ad synodum Constantius per præsentis episcopos hu-
iusmodi scripta misit.

Epistola Constantii ad Ariminense concilium.

CAPVT XXII.

CONSTANTIUS VICTOR AC TRIUM-
PHATOR Augustus, vniuersis episcopis

Arimini congregatis S.

YY 3

Semper

HISTORIA ECCLESIAST.

Viginti epis
scopi legati

Semper equidem & prae omnibus cogitare nos de
sacra & adoranda lege non ignorat vestra benigni-
tas. Nunc autem viginti, quos vestra sapientia destina-
uit, Episcopos, Legationis suae causa interim videre
nequiuimus, cum sit nobis necessarium circa Barbaros
iter, & (sicut nostis) deceat animo puro ab omni cogi-
tatione vtilitatem diuinæ legis examinare. Iussimus
igitur episcopos in Adrianopoli nostram expectare
regressionem, ut cum vniuersa respublica fuerit bene
disposita, tunc quæ gesserint audire possimus. Vestre
autem sanctitati non videatur onerosum eorum expe-
ctare regressum, ut dum redeunt nostrum vobis refe-
rentes responsum, perducere possitis ad terminum, quæ
ecclesiæ catholicæ vtilia esse noscuntur.

Has literas suscipientes episcopi, talia rescripserunt:
Epistola Ariminensis concilii ad Imperatorem
Constantium.

CAPVT XXIII.

Literæ syno-
di Sirmien-
sis.

Literas clementiæ tuæ suscepimus, domine, Deo
amabilis Imperator; in quibus continetur, quod
propter necessitatē publicam interim non potuisti no-
stros videre legatos: nosq; iubes ut eorū expectemus
aduentū, donec ea quæ a nobis decreta sunt, & nostris
progenitoribus consonare noscuntur, ab eis pietas tua
cognoscat. Quamobrem & nunc per has literas pro-
fitemur atq; firmamus nequaquam nos a proposito no-
stro recedere. Hoc etiam nostris legatis iniunximus.
Supplicamus igitur, ut animo tranquillo & præsentis
nostræ mediocritatis literas relegi iubeas, & illa quæ
per legatos nostros mandauimus, libenter accipias.
Illud itaque nobiscum considerare tua mansuetudo de-
bet, quanta sit modò tristitia, quantusq; moeror, ut fe-
licissimis temporibus tuis, tantæ ecclesiæ priuata vi-
deantur episcopis. Et propterea rursus tuam clementi-
am deprecamur domine Deo amabilis Imperator, ut
ante asperitatem hyemis (si tamen tuæ placet pietas
ti) nos ad nostras ecclesias remeare præcipias, ut etia-
am nunc possimus omnipotenti Deo, & domino salu-
atori nostro Christo, eius filio vnigenito, pro tuo
imperio

Episcopi
exules.

Imperio solennes orationes celebrare cum populo.

Quod discedentibus episcopis fuerit Constantius indignatus. CAP. XXIII.

Cum hæc scripssent, & modicum expectassent tempus, Imperatore nullum dante responsum, ad ciuitates proprias redierunt. Princeps autem cum & prius contenderet Arianam sectam per ecclesias seminare, occasione iniuriæ sue illorum habuit discessionem, dicens se cōtemptum, eo q̄ præter iussionem ipsius concilium videretur esse solutum. Quapropter Vrsatio, & his qui circa eum erant, permissionem dedit cōtra ecclesias agendi confidenter quodcunque placuisset. Explanationem verò lectæ in Arimino fidei iussit per ecclesias Italiæ destinari, precipiens vt nolentes ei subscribere pellerentur ecclesiis, & in eorū locum alij subrogarentur episcopi.

SOCRATES.

De synodo in Nicæa Thraciæ celebrata. CAP. XXV.

Velut autē ei q̄ cōsentientes ab Italia discedentes, venerūt ad ciuitatē Thraciæ, noīe Nicææ: vbi breui tēpore cōmorantes aliud fecere conciliū. Et lectam in Arimino expositionē fidei Græco interpretantes eloquio publicatā confirmauerunt: & postea diulgabant eā esse fidē, quæ ab vniuersali cōcilio & dictata esset & ædita Nicææ, vt similitudine noīs Nicæni simplices hac subreptione deciperēt. Putabāt enim in Nicæa Bithyniæ esse dictatā fidem. Sed nihil profuit eis tale cōmentū. Paulō post nāq; cōfusi atq; derisi sūt.

THEODORETVS.

Quomodo Athanasius furorem Constantii denuo declinauerit.

CAP. XXVI.

Interea sentiens Athanasius sibi insidias parari, nequaquam ad Imperatorem venire præsumpsit: neq; hoc vtile iudicauit, sed electos ex Ægypto quinque episcopos, inter quos Serapionem Thmuisensem virum præcipua vita sanctum, & ad loquendum valde copiosum, mittit ad Principem tunc in Occidente degentem. (cum quibus etiā tres presbyteros) per quos sibi placet Imperatorē, vt pro derogationibus satisfacerent

Nicæa Thraciæ.
Nicæa Bithyniæ.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Athanasius
vocatur ad
Conſtantiū

inimicorum, aliaq; facerent, quæ ei, vel eccleſiis expoſ-
dirent. Quibus nauigantibus, paulò poſt literæ vene-
runt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem &
Athanaſius & populus eſt turbatus, cum neq; hæreti-
co Imperatori obedire conſultum eſſet, neq; reluctari
periculo vacaret. Veruntamen ire diſtulit, & literarū
baiulus ſine effectu reuerſus eſt. Superueniente autem
æſtate veniens alius ab Imperatore nuntius cum pro-
uinciarū iudicibus, cogeabant eum: cleroq; nimis erat in-
feſtus. Porro populum paratum vidēs ad bellum etiā
iſte reuerſus eſt. Non multo poſt tempore congregan-
tur ex Ægypto & Lybia Legionēs. Et cum nuntiatū
 fuiſſet celari Athanaſiū in eccleſia quæ vocatur Theo-
næ, aſſumens milites dux eorū, & Hilarium ab Im-
peratore denuò deſtinatum, inopinato fractis ianuis
in eccleſiam introiuit, & ubiq; requirens Athanaſiū
non inuenit. Ferrur enim, quod ſæpius diuino nuntio
pericula multa effugerit, ſicut etiam deo prouidente
hoc diſcrimen euasit.

Eccleſia
Theonæ.

SOZOMENVS.

Quomodo Paganis inſultantibus, futuram tristi-
tiam prædixerit.

CAP. XXVII.

Athanaſius
inſimulatur
magia.

EX hiſ & huiusmodi factis, ei à deo prænuntiatīs,
à paganis & hæreticis appellabatur Magus. Ser-
mo nanq; fertur, quod aliquando eo procedente per ci-
uitatem, contigerit auolantem corniculam clamitare.
Quo facto aſtās multitudo Paganorum, velut Mago
derogantes, petebāt vt eis aperiret quid cornicula il-
la ſignificaret. Ille verò fertur ſilentio dixiſſe ſubridēs:
Cras Latīna lingua dies ventura ſignificatur. Hoc er-
go clamans, tristem vobis craſtinum ſignificat diem,
per Imperatoris Romani iuſſionem. Et ita contigit,
vt Athanaſii ſermo licet deriſus fuerit, venerit ad effe-
ctum. Altera nanque die principis literæ venerunt ad
iudices, iubentes vt pagani ſua ingredi non permitte-
rentur templa, neque ſolennes ſuperſtitiones feſtiuita-
tesq; celebrarent. Tunc ergo feſtiuitas eorum vene-
rabilis, generalisq; deſtructa eſt.

Athanaſii
vaticiniū.

Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta
sint.

CAPVT. XXVIII.

Cum igitur frequenter (sicuti dictum est) Athana-
sius pericula declinasset, clerus & populus ei fa-
uens tenebat ecclesias, donec Præfectus (vt dictum
est) Egypti, & dux militum eiicientibus eos & susti-
nentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo
post venit, & ecclesias suo iure possedit. Qui dum pre-
ter schema & mores sacerdotii violentus existeret, &
maxime circa Athanasii laudatores, quibus vtriq; vin-
cula & plagas viris & foeminis velut tyrannus infere-
bat, accensus populus penè peremerat eum, nisi vix
ereptus fugisset ad principem. Quo facto rursus se-
quaces Athanasii ecclesias multo tempore tenuerunt.
Quas iterum veniens dux Egypti, Georgii noscitur
tradidisse fautoribus. Post hæc autem Exceptore prin-
cipis veniente, multi Alexandrinorum supplicio tra-
diti sunt. Post quem etiam ipse Georgius terribilior
superuenit, & priori tempore magis exosus, tanquam
qui mouerat principem ad multorum necem. Cui vti-
que derogabant Egyptii monachi, quorum gloriam
multitudo vniuersa sequebatur, & vera eorum testi-
monia iudicabant; quia in summæ philosophiæ viri-
tute degebant.

Forte sic
erat vertens
dum, eiicien-
tes eos, & in-
terim tenen-
tes.

Georgius
fugere cogi-
tur.

THEODORETVS.

Quod autem expositam fidem in Nicæa Thraciæ
omnes accusent milites veritatis, & præcipue inhabi-
tantes Hesperiam, testantur literæ ab eis ad Illyricum
destinata: Quarum literarum autor fuit episcopus ec-
clesiæ Romanæ tunc Damasus, qui post Liberii pō-
tificatus iura susceperat multis virtutum ornatus insi-
gnibus. Habuitq; in his literis nonaginta consortes ex
Italia, atq; Galliis in Romana vrbe conuenientes.
Quorum nomina propter multitudinē ponere distu-
li. Textus autem epistolæ talis est.

An. do. 368.

Literæ Damasi & cæterorum ad Illyricum, contra
concilium in Nicæa Thraciæ factum. CAP. XXIX.

YY 5

DAMAS

HISTORIÆ ECCLESIAST.

DAMASVS, ET VALERIANVS, ET CAETI
ri episcopi, dilectissimis fratribus in Illyrico
constitutis episcopis in domino S.

Litteræ è sy:
modo Ro.
missæ in Il:
lyricum.

C Redimus sanctam fidem nostram in Apostolorū
eruditione fundatam, hanc vos tenere, & hanc pos
pulis vniuersis exponere, quæ videlicet à constitutio
nibus patrum nulla ratione dissentiat, per quos iustū
est ceteros erudiri. Sed relatione Gallicanorū & Ve
netorum fratrum, quosdam hæresibus fauere cogno
uimus. Quod malum non solum cauere debent episco
pi, sed etiam reluctari contra ea, quæ gesta sunt impe
ritia aut simplicitate quorundam, prauis interpreta
tionibus deceptorum. Variis ergo doctrinis non de
cet labefactari, sed magis patrum nostrorum roborari
sententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipue
in hac causa damnatum esse præscriptum est. Vnde iu
stum est, omnes in vniuerso Romanorum orbe docto
res legis ea quæ legis sunt sapere, & non fidem doctri
nis variis maculare. Itaque cum primum hæreticorū
cepsisset nequitia pullulare, sicut etiam nunc blasphem
ia nephandorum patet Arianorum, tunc patres no
stri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in
vrbe Nicæna, hunc murum firmissimum contra arma
diabolica statuerūt: & hoc remedio venena mortifera
sunt depulsa, vt pater & filius vnius diuinitatis, vnius
virtutis, vniusq; magnitudinis debeat credi, vniusq;
essentiæ siue substantiæ simul & spiritus sanctus. Ali
ter verò sapientes alienos esse à nostra communione
iudicauerunt. Quem terminum salutarem, adorabi
lemq; deliberationem, corrumpere quidam aliis cogi
tationibus atque temerare voluerunt. Sed in ipso prin
cipio ab his ipsis qui in Arimino renouare atque re
tractare compellebantur vsque ad hoc causa correctæ
est, vt confiterentur alia sibi circumuentione subreptū:
aut certe quia non intellexerint patrum sententiæ, in
Nicæa constitutæ, hoc esse contrarium. Neque enim
præiudicium aliquod fieri potuit per numerum Ari
mini congregatum, quando constat neque Romanum
episcopos

episcopum, cuius ante omnia decebat eos expectare decretum, neq; Vincentium, qui tantis annis episcopatum inuiolabiliter custodiuit: neq; alios talibus præhuisse consensum; maxime cum (sicut prædiximus) isti ipsi, qui per conuentionem declinasse videbantur, ipsi denuo vtentes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sint. Perspicit itaque vestra integritas hanc solam fidem, quæ Nicææ apostolorum autoritate fundata est, esse perpetua firmitate seruandam: & simul Orientales hoc facere nobiscum qui se catholicos esse agnoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in isto conamine, non multo post à nostra separandos esse communione, & ab eis episcopatus nomen auferri, vt populi eorum liberati errore respirent. Nullo enim modo à deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet igitur cum omnibus dei sacerdotibus etiã charitatis vestrę sententiã, in qua vos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiã nos vobiscum recte credere debemus. Vestræ nos charitatis lætificare recte procis literis. Valete fratres charissimi.

Sed & maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Aphros, taliter de Ariminensi concilio disputauit.

SOZOMENVS.

Ex literis Athanasii de Ariminensi concilio.

CAP. XXX.

His itaque prolatis, quis recipiat eos qui Ariminense aut aliud concilium præter Nicænum nominare præsumunt: aut quis non habeat eos odio, qui respuunt quidem constitutiones patrum, & ea quę nuper Arimini contentiose atque violenter composita sunt, preponunt: quis istis concordabit hominibus ne propria quidem recipientibus? Nam in suis decem & amplius (sicuti prædixi) conciliis alio tempore aliud conscribentes, manifesti sunt, quia singula eorum accusare noscuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Iudæi

Autoritas
Ro. Pont.

X. concilia
Arianorũ.

HISTORIA ECCLESIAST.

Hier. a. c

Iudæi proditores perpeſſi ſunt. Nā ſicut illi relinquentes ſolum fontem aquæ viuentis, lacus ſibi met foderunt, qui aquam continere nō poſſunt, quod ſcriptum eſt apud Hieremiam prophetam: ſic & iſti relictantes vniuerſali concilio, ſœderunt ſibi multa concilia, quæ apud eos inania & virtutem non habere conſtat.

CC. epiſcopi Ariminēſis ſynodi aduerſi Ari-
anis.

Non igitur patiamur eos qui præter Nicænum Ariminenſe præſumunt, vel aliud nominare concilium; quum & ipſi qui Ariminenſe ſuſcipiūt, ignorāſſe quæ in eo geſta ſunt noſcantur, nam tacere potuerant. Noſtis enim chariſſimi, cognoſcentes & vos à veſtris qui tunc adfuerūt Arimini, quod Vrfatius & Valens, Eudoxius & Auxentius, ſimulq; Demophilus condemnati ſint, volentes aliud quàm ſtatutum eſt Nicææ, conſcribere, quando compulſi anathematizare Arianam hæreſim reſpuerūt, cui potius patrocinari conati ſunt. Epiſcopi verò, vere integri domini ſerui recteq; credentes, ſerè ducenti conſcripſerunt ſufficere Nicænam ſolummodo fidē, & nihil amplius nihilq; minus præter illam quærere velle ſeu ſapere. Hæc enim etiam Conſtantio ſignificauerunt, qui iuſſerat celebrari concilium.

SOCRATES.

Quæ mala Macedonius in Conſtātinopolitana vrbe commiſerit & quod poſt hæc offenderit Imperatorem.

CAP. XXXI.

Macedonii
tumultus, &
ſæuitia &
odium.
Eleuſius
Marathonius.

INterea Macedonius vicinas Conſtātinopolitanę vrbi prouincias ciuitateſq; turbabat, excitans miſtros proprii languoris aduerſus eccleſias, & in Cyzico quidem Eleuſium fecit epiſcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primum diaconus fuerat, habens ſtudium conſtituendi monaſteria virorum ac feminarum. Is itaq; Macedonius epiſcopatu potitus, aſſiſgebat eos qui ipſi conſentire fugiebant, & non ſolum orthodoxos, ſed etiā Nouatianos, ſciens eos quorū que Conſubſtantialitatis nomen ſuſcipere. Quorū epiſcopus Agelius perſecutione faciente fugit. Plurimi verò inſignes viri detenti, nolenteſq; ei communis

carere,

care, puniti sunt. Qui post tormenta violenter communicationem ore suo suscipere & tenere compellebantur. Ligno namq; ora hominum aperientes, eis sacramenta inferebant. Porro mulieres & paruulos arripientes, communicare cogebant. Si quis verò contradiceret, mox plagæ, vincula & tormenta sequebantur, ita vt etiam foeminarum communicare nolentium mammillas in arca comprimentes abscinderent. Aliarum verò aut ferro aut ouis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio sene, qui eadem supplicia est passus, audiui.

Auxonius.

SOCRATES.

Hæ igitur Macedonii pro Christianitate ortæ sunt actiones, cædes, pugne, sollicitationes, intestina bella, Quæ res non solum apud eos qui lædebantur, sed etiã apud familiares ei odium vehementer excitauerunt. Offendit autem etiam ipsum Imperatorẽ, & pro hoc, & pro alia huiusmodi causa. Domus in qua erat arca Constantini principis corpus habens, ruina minabatur. Ideoq; custodes eius & qui ad orationem intrabant, erant positi sub timore. Macedonius ergo cogitauit Imperatoris ossa transferre, ne arcam ruinae casus comprimeret. Hoc cognoscentes populi prohibebant dicentes, nõ oportere principis ossa transferri, ne quasi exsopiri viderentur. Ob quam rem in duas partes populus est diuisus, aliis dicentibus nullam esse translatio mortuo læsionem, aliis asserentibus esse nephas. Cum quibus etiam erant *ἰμωνοὶς* defensores. Macedonius autem paruipendens verba contradicentium, transtulit corpus Imperatoris in ecclesiam, vbi corpus iacet martyr is Acacii. Quo facto, concursus discordantium populorum ad illam venit ecclesiam, & ad manus vsque peruentum est, ita vt multi hominum morerentur, & vestibulũ ecclesiæ ac vicina porticus sanguine compleretur. Hoc cognoscens Imperator, irascitur Macedonio, propter eos qui mortui sunt, et quia corpus patris eius absq; ipsius consilio transferre presumpserit. Relinquens ergo gubernatorem Hesperiarum

Constãtius
Aug. succē-
set Macedo-
nio.

HISTORIÆ ECCLESIAST.
rum partium Cæsarem Iulianum, ipse proficisciebatur
ad Orientem.

THEODORETVS.

De Leontio Antiocheno episcopo, & Aëtio qui
magister fuit Eunomii. CAP. XXXII.

Leontius
Antioche-
nus.

Leoncius autem Antiochenus episcopus, cum es-
set Arianus, languorem suum celare nitebatur.
Vidensq; diuisos sacerdotes, & populum, & alios dis-
centes, Gloria patri & filio: alios, Gloria patri per filium
& spiritui sancto, ipse sub silentio dicebat orationem,
& nihil aliud audiebant adstantes, nisi cum diceret, in
secula seculorum. Et si quidem hoc non malo animo
fecisset, diceretur quod pro concordia populi fieret.
Sed quia etiam contra milites veritatis acuebatur, &
non nisi hæreticos prouehebat, ostendebatur celare pe-
stem, modo amore populi, modo formidine pressus
Imperatoris, qui filium dissimilem prohibuerat dici.
Ea tēpestate Aëtius magister Eunomii, qui Arii blas-
phemiam suis opinionibus auxerat, in Diaconatus or-
dine ministrabat. Sed Flauianus & Diodorus mona-
chicam quidem amplectentes vitam, clare autem præ
apostolicis dogmatibus laborantes, episcopi Antio-
cheni redarguerunt quas contra pietatem gerebat in-
sidias, dicentes, eum elegisse virum studiis malis im-
butum, qui impietatis causa culmen sumpsisset poteri-
tæ, atq; ad ecclesiæ cladem diaconatus haberet nomē.
Minabantur autem etiam ab Apostolica eum com-
munionē suspendi, & ad Hesperiam venientes, ea que
callide gerebantur aperire. Hoc metuēs Leontius, ab
officio suspendit Aëtium, aliis tamen rebus fouebat
eum. Porro mirabilis illa societas, id est, Flauianus &
Diodorus, sacerdotali ministerio nondum potiti, po-
pulis tamen admodum placentes, noctibus ac diebus
cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti namq; primi
in duas partes choros psallentium diuidentes, ex suc-
cessionē Dauidicam melodiam cantare docuerunt. Et
hoc in Antiochia primitus fieri cœpit: et dispersum ad
terminos totius orbis vsq; peruenit. Isti diuinos ama-
tores

Aëtio inter
dicitur vti
officio dia-
coni.

Flauianus
Diodorus
Institutio
psalmodicæ

tores ad sepulchra martyrum prouocantes, Vigiliis celebrabant, cum illis laudantes deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidē iudicauit inconsultum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed vtens mansuetudine verborum, poscebat ab eis vt has festiuitates in ecclesiis potius celebrarent. Cuius quidē calliditatem integre cognoscētes, quod iubebatur egerunt, & amatores suos ad ecclesias congregarunt, vt alacriter deum concordī voce laudaret. Sed Leontius flexus non est, vt à sua malitia temperaret. Vultum namq; mansuetudinis gerens, Stephani & Laciti celauit iniquitatem. Hos enim aduersarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes vitam, ad presbyteratus tamen ordinem & diaconatus euexit. Eos autem qui vniuersis virtutibus ornabantur, & apostolica dogmata defendebant, absq; honore deseruit. Hæc gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus verò maxime pro dogmatum rectitudine decertabat, ita vt neq; doctores illorum blasphemiam suam nudare præsumerent. Quid autem Lacitus & Stephanus atq; Leontius impietatis atq; iniustitiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ conscriptionis requirit. Nos autem ad reliqua veniamus.

Stephanus
Lacitus.

De Eudoxio, qui Antiochenum inuasit episcopatū, & terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto.

C. A. P. XXXIII.

Germanicia ciuitas est in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ constituta. Huius vrbis ecclesiæ præsidebat Eudoxius, qui moriente Leontio, arripuit Antiochiæ sedem, & coepit sua ferocitate vineam vastare dominicam. Neq; iam celabat (sicut Leontius) malitiam suam, sed aperte apostolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tempore Ancyranæ ecclesiæ post Marcellum Basilii præsidebat. Eustathius verò Sebastuæ Armeniæ: qui iniquitatem Eudoxii & rabiem cognoscētes, Constantio in occidente posito literis suis indicauerunt.

Eudoxius
accusatur
apud Cō-
stantium.

HISTORIA ECCLESIAST.

Conciliū al
terū in Ni
cæa Bithy
niæ.

An.do.364.

cauerunt. Erant enim Imperatori noti, & propter claritatem vitæ eius fauore potiebantur. Quod cum cognouisset Constantius, scripsit quod non ipse Eudoxio ecclesiæ concesserit Præfulatum, sicut ille vulgabat: ipsumq; Eudoxium expelli, & poenas gestorum suorum in Nicæa Bithyniæ dare præcepit, iubens ibi celebrari concilium. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes Palatii, vt in Nicæa synodus ageretur. Sed omnium præscius Deus, cognoscens futura ac si iam fuerint gesta, quodam terræmotu terribili prohibuit concilium celebrari. Plurimam nanque ciuitatis partem terræmotus ille destruxit, & multos habitantium interemit. Hoc cognoscentes qui conuenerant, ad suas reuertuntur ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia factum: in illa nanque ciuitate aduersus Arium & sanctis patribus apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et forte secunda congregatio potuit illic sancire contraria, vt Arianis occasio eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tanquam illam veterem synodum proferentes. Sed ecclesiarum prospector citius soluit tale concilium.

SOZOMENVS.

Vrsatius vir
sanctus mi
randa patra
uit.

In momento sanè temporis ciuitate concussa, ne fugere quidem potuerunt, sed primo experimento periculi sunt perempti. Fertur autem antequam fieret ea clades, quendam Vrsatium Exmilitem prauidisse genere Persam, qui sub Licinio Confessor effectus, reliq; militiæ, in turri ciuitatis diuinam philosophiam exercebat. Cui superna visitatio aperte præcepit exire de ciuitate passura, quæ paulò post fierent manifesta. Quo facto, cum velocitate ad ecclesiam currens, nuntiavit clericis vt domino supplicarent, quos eos ab imminente periculo liberaret. Quibus cum videretur esse ridiculū, reuersus ad turrim, pronus lachrymas cepit effundere. Interea terræmotu superueniente plurimi perierunt, reliqui verò per agros & montana dispersi sunt. Vrsatius autem in illa turri repertus est mortuus, pronus iacens, sicut solebat orare.

Sermo

Sermo tamen est, quod antequam moreretur, rogauerit deum, ut prius ipsius finiret vitam, quam cladem inspiceret ciuitatis, in qua prius CHRISTVM cognouerat, & ecclesiasticā videbatur participatus esse philosophiam. Is enim conuersatione digna etiam daemones effugabat. Quodam nanque tempore cum quidam daemônio vexaretur, euaginato gladio cepit per totam discurrere ciuitatem: cunctisq; fugientibus, occurrens ei solus, & nominās CHRISTVM, verbo mūdauit virum, & fecit ab illo furore quiescere. Inter cuius diuersa virtutum ornamenta, etiam hoc meminisse conueniet. Erat draco ante Nicomediam, qui trans euntes suo flatu perimebat, habebatq; cubile circa quādam vallem. Quò veniens Vrsatius, orauit. Tum spōte egrediens ille serpens, ac secundo caput percutiens, interemptus est. Quod hi mihi retulerunt, qui eūdem Vrsatium viderunt.

SOCRATES.

De concilio Seleuciæ celebrato. CAP. XXXIII.

Nunc igitur de alia synodo, quam instar Ariminēsis concilii in Oriente Constantius Imperator fleuissu iusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus, ut in Nicæa Bithyniæ congregarentur episcopi. Quorum conuentū prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim contigit Consulatu Tatiani & Cerealis, octaua die mensis Augusti. Tractabāt ergo transponere synodū in vicinam Nicææ ciuitatē. Quod cū displicuisset, rursus volebāt in Tarso Cilicię cōuenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actum est Consulatu Eusebii & Hypatii. Fueruntq; qui conuenerunt, numero centum sexaginta. Cum quibus aderat vnus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præsente, quæstionem fidei proponendam Imperatoris subebat oraculum, simulq; præceptum fuerat adesse Lauritium militem Isaurig ducem, ut in quo opus esset, episcopis ministraret. Conuenerunt ergo vicesima septima die Septembris mensis, & sub gestorū confectione disputabant

An. do. 360.
Concilium
apud Seleuciam Isauriæ.

An. do. 361.

Leonas Comes, Vicarius Augusti.
Lauritius dux Isaurig

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Sabinus cō
ciliorū acta
describit.

tabant. Aderant etiam Exceptores, vtriusque partis
verba signantes: quæ simul apud Sabinum collecta
reperiuntur. Nos autem capitulatim ista describimus.
Primo siquidem die Leonas iussit, vt quæ viderentur
vnicuique, proponerent. Porro qui præsentés erant,
non prius dixerunt aliquam mouendam esse quæstio
nem, nisi reliqui conuenirent. Erāt enim absentes epi
scopi, Macedonius Constantinopolitanus, Basilus
Ancyra, & alii quidam accusari timentes. Et Mace
donius quidem languorem finxit. Patrophilus oculo
rum dolorem; & alii similes adinuenerunt occasio
nes absentia. Cumq; Leonas etiam illis absentibus
proponendam diceret quæstionem, rursus aiebant epi
scopi, non aliter quicquam fieri, nisi impetitorum vi
ta discuteretur. Accusati namq; iam fuerant, Cyrillus
Hierosolymorum, Eustathius Sebastia Armeniæ, &
alii quidam. Ob quam rem contentio inter præsen
tes exorta est. Alii namq; dicebant vitas accusatorum
discutiendas; alii verò ante fidem nihil esse quærendū.

Literæ Cō
stantii.

Schisma
Nicæ.

Mouebatq; quæstionem Imperatoris diuersa senten
tia: cuius literis nunc de fide prius agendum, nunc de
accusatorum conuersatione, legebatur. Hæc causa præ
sentes ad schisma perduxit; & in duas partes synodi
multitudo diuisa est. Vnius enim partis dux erat Aca
cius Cæsareæ Palestinæ, Georgius Alexandriæ, Vrsa
tius Tyri, Eudoxius Antiochiæ, quos alii trigintaduo
sequeuti sunt. In altera parte fuit Georgius Laodicæ
Syræ, Sophronius Põpeiopoleos, Paphlagoniæ, Eleu
sius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumq; placu
isset vt prius de fide quæstio moueretur, hi quidem
qui erant partis Acacii, Nicanā fidem aperte negaue
runt: aliamq; fidem dictare nitentur. Alterius verò
partis numero plures, omnia quidem Nicani concilii
receperunt: de verbo Consubstantialitatis tantummo
do quærebantur. Multis igitur inter se contentioni
bus vsque ad vesperam generatis, nouissime Sylua
nus Tarsensis præsul ecclesiæ, voce magna clamauit,
dicens non oportere nouam dictari fidem, sed pridem
in An

in Antiochia expositam tempore dedicationis debere seruari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius verò partis protulerunt fidem Antiochiæ recitaram, quam relegentes soluerunt illo die Concilium. Altero verò die cōuenientes in oratorium Seleuciæ, ianuasq; claudentes, relectæ fidei subscripserunt. Subscribebāt autē etiā pro absentibus presentes lectores atq; Diaconi, per quos ratā se ferre hāc definitionē absentes profitebantur. Acacius autem & alii partis eius querebantur, eo quod ecclesia clausa subscriberetur, dicentes: Ea quæ occultè geruntur, improbitatis suspitione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, cupientes aliam fidei explanationem. Ipse quoque eam quam præparatam habebat legit, ibi quidem ludicibus, Lauritio & Leonæ, studens eo robur acquirere. Hæc ergo die secundo sunt gesta. Tertio verò die Leonas rursus congregare partes festinabant episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyra. Cumq; ambo in vna parte conuenissent, denuò qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt, dicentes oportere prius de concilio eiici eos qui prius fuerant condemnati, & qui accusabantur in præsentia. Cumq; contentio cresceret, egressis eis qui positi in accusatione videbantur, etiā qui circa Acacium erant sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait, libellum sibi datum ab eis qui cum Acacio erant, celans dogmatis esse dictationem. Et cum præsentibus episcopis tacuissent, aliud quiddam non expositionem fidei libellum continere iudicantes, mox fidei Acacii scriptum cum proœmio hoc modo relectum est:

Nos qui congregati sumus in Seleucia Isauriæ, secundum Imperatoris voluntatem hesternò die quinto Calend. Octobrium, omne studium habuimus cū disciplina ecclesiasticam seruare pacem, & de fide cogitare constanter, sicuti præcepit Deo amabilis Imperator noster Constantius secundum propheticas et angelicasq; voces, & nihil præter scripturas adducere in ecclesiastica fide. Quia verò quidam in concilio

Fides Antiochenæ synodi.

Acacius Cæsariensis.

Fides Acacii Cæsariensis.

An. do. 361.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Leonas Co
mes V. C.
Lauritius
Dux Isau-
ria. V. C.

Coli. c

alios nostrum iniuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserunt inuitos, & damnatos secum ex diuersis prouinciis habuerunt, necnon & eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerunt secum, ita vt vndique tumultu synodus repletur, sicuti & vir clarissimus Comes Leonas, & vir clarissimus Dux prouinciæ Lauritius inspexerunt: propterea hæc inter loquimur, quod non declinamus expositam cum autoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam: licet patres nostri illo tempore ad subiectam concurrerint quæstionem, quod multos turbaret Consubstantialitatis nomen, præterito tempore, & vsque ad præsens. Nunc verò quia dicitur innouatum à quibusdam de dissimilitudine filii apud patrem, hac ergo gratia *ὁμοοσις* & *ὁμοιόσις*, id est, eiusdem substantiæ & similis substantiæ nomen abijcimus tãquam scripturis extraneum, *ἀνομοις*, id est, dissimilitudinis verbū anathematizamus. Et omnes huiusmodi existentes ab ecclesia alienos existinamus. Similem verò filium apud patrem aperte prostemur, secundum Apostolum dicentem de filio: Qui est imago dei inuisibilis. Confitemur autem & credimus in vnum deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Credimus autem & in vnum **IESVM CHRISTVM** filium eius, ex eo natum impassibiliter ante omnia secula, deum verbum ex deo vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam, voluntatem: per quem omnia facta sunt in cœlis & in terra siue visibilia siue inuisibilia. Hunc credimus in consummatione seculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta virgine Maria, & hominem factum, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptum in cœlos, sedere in dextera patris, & iterum venturum in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus & in spiritum sanctum, quem *παράκλητος*, id est, consolator, nominauit Saluator dominus noster, promittens postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinauit, per quem & sanctificat credentes in eccle.

ecclesia, & baptizatos In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Eos autē qui præter istam fidem aliud quicquam prædicant, à catholica ecclesia decernimus alienos existere. Hæc est Acacii de eius fide prolatio. Cui subscripsit & ipse, & consentientes ei, numero quem paulò antè prædiximus. Hac fide lecta, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba proclamauit: Si per singulos dies propriam ædere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait. Ego autem dico, quod si ab initio hæc verba de Nicæna fide dixissent qui ante eos & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter se ob hoc, & propter eos qui fuerant accusari verba dicentes & audientes, abierunt.

Sophronius
Pompeio-
politani.

Quarto verò die conuenientes omnes, rursus mouebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit: Si semel Nicæna fides mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dictare fidem. Ad hæc Eleusius Cyzici hæc verba respondit: Præsens concilium celebratum est, nō ut anathema discat, neque ut fidei explanationem suscipiat, tanquam non habens eam, sed possidens patrum fidem, hanc usque ad vitam mortemque custodiet. His ergo verbis Eleusius sententiæ occurrit Acacii, fidem patrum vocans, Antiochiæ declaratam. Cui recte quilibet poterit obuiare, dicens: Quomodo patres hos nominas, ô Eleusi, cum illorum non recipias patres? Hi nanque qui in Nicæa conuenerunt concordantes in Consubstantialitatis verbo pro fide sancito, propriæ dicuntur patres, eò quod & tempore præcesserunt: & qui postea Antiochiæ conuenerunt, ab illis sacerdotii iura susceperunt. Si autem hi qui Antiochiæ congregati sunt, patres proprios negauerunt, consequenter istorum posterius patrū destructores secuti sunt. Quomodo ergo & quorum illi fidem velut improbam respuerunt, isti quasi probabilem susceperunt? Si autem illi nō habuerunt Spiritum sanctum, qui per officiū manus impositionis accipitur, neque isti sacerdotium perceperunt.

Acacius &
eius doctrina.
Eleusius Oyzicensis.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Quomodo enim acciperent à non habentibus quod datur? Hæc obficere ergo responsa poterit quilibet Eleusio. Cum hæc ita gererentur, ad aliã venere quæstionem. Quod enim Acacius in fide quæ lecta est, similem dixit filium patri, consulebant alter alterum, secundum quid esset similis filius patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant, secundum voluntatem solummodo, non secundum substantiam patri similem filiũ esse. Alii verò omnes etiam secundum substantiam declarabant. In hac ergo contentionẽ toto manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus quos conscripsit, similem per omnia patri filium dixit, nunc autem secundum substantiam similem dene gavit. Quibus multum contendentibus, & ad nullam concordiam venientibus, surgens Leonas concilium soluit. Et iste fuit terminus synodi Seleuciæ congregati. Altera nanque die rogatus vt interesset, noluit, dicens: Missus sum ad concordiam concilii: vobis discordantibus adesse non possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad synodum cõcurrere voluerunt. Altera verò pars in ecclesiam veniens, Acacium & qui erant cum eo vocavit, vt de Cyrillo Hierosolymorum episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque quod Cyrillus iam pridem fuerat accusatus atque damnatus, quoniam sæpe euocatus ad iudicium, duobus annis iugiter declinauerat, metuẽs accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinavit, iudicium maius appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius Imperator. Hoc itaque solus & primus præter ecclesiasticam cõsuetudinem atque regulam Cyrillus fecit episcopus, vt sicut in publicis iudiciis, libellis vteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia adfuit iudicandus. Et ob hoc episcopi Acaciũ eiusq; consentaneos euocabant, vt de accusationibus cognoscentes decretum commune proferrent. Euocabant etiam alios quosdam qui fuerant accusati, & semetipsos contulerant ad Acacium, Quos post crebram citationem nolentes occurrere

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleuciæ. Libellus appellationis.

rere, damnauerunt. Et ipsum Acaciū, Georgium Alexandrinum, Vranium Tyri, Theodulum Cherapenū Phrygiæ, Theodosium Philadelphiæ Lydiæ, Euagriū insulæ Mitylenę, Leontium Tripoleos Lydiæ, & Eudoxium, qui primò quidem Germaniciæ fuit, postea verò Antiochiæ Syriæ inuasit episcopatum, damnauerunt pariter & Patrophilum, quia & ipse à Dorotheo presbytero accusatus, euocatus noluerat obedire. Hos itaq; damnauerunt. Excommunicauerunt autem Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium, Phœbum, Fidelem, Eutyrium, Magnum & Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habita satisfactio, ne, accusationibus semetipsum exuerēt. His actis, damnationem celebratam eorum parœciis indicarūt. Inq; locum Eudoxii Anianum constituerunt episcopum. Quem comprehendentes qui circa Acaciū erant, Leonæ & Lauritio tradiderunt, à quibus in exilium destinatus est. Quo facto episcopi qui ordinauerant Anianum contestationem obtulerunt Leonæ & Lauritio contra Acacium et consentaneos eius, dicentes synodi iudiciū fuisse violatum. Cumq; nihil agerēt, Constantinopolim sunt profecti, vti quæ gesta fuerant, pandentur Imperatori.

Episcopi
damnati.

Excommu-
nicati.

Anianus.

SOZOMENVS.

De legatis concilii Seleuciæ, & de examinatione Aëtii, & gestis Ariminensium. CAP. XXXV.

Hunc terminum habuit synodus in Seleuciā constituta. Qui vero voluerit subtiliter vniuersa cognoscere, Exceptorum debet Acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio, ad Imperatorem quā propere peruenerunt. Alterius verò partis episcopi singuli ad propria sunt reuersi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad principem, inuenerunt missos decem ab Ariminensi concilio. Porro sequaces Acacii iam agebant, vt potētes Palatii ipsorū tuerentur partes; & per eos fauor illis arridebat Imperatoris. Dicebant enim alios quidē ipsis cōsentire, alios autem ecclesiasticis

Acta concilii
Seleuciæ

Decem episcopi ad Constantiū mittuntur tanquā legati concilii. Acaciani. Acacius Cæsariensis.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Honoratus
Præfatus
urbis Con-
stantinopo-
litane

pecuniis esse corruptos, alios incōgruis falli seductionibus. Hæc agebat Acacius natura versutus, & paratus ad intelligendum atq; dicendum, cum etiam insignem haberet ecclesiā, id est, EUSEBII PAMPHILI, post quem eius tenebat episcopatum, & gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cū talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cum igitur Constantino poli ex vtroq; concilio essent episcopi viginti, & alii qui casu præsentibus erant, primo quidem iubetur vt de Aëtii quæstione iudicaret præsentibus maximis proceribus Honoratus, quem non ante multum temporis Imperator ab vrbe Rōmā reuertens, primum Præfectum urbis Constantinopolitane constituerat. Postea verò etiam ipso Constantio cum Iudicibus audiente,prehenditur circa fidem Aëtius ægrotare, ita vt etiam Imperator & alii quasi circa blasphemā eius verba commouerentur. Fertur autem Acacium eiq; consentientes primum se hanc hæresim ignorare finxisse, & sub velamento quodam egisse cum Principe, vt ipse cum suis Proceribus iudicaret, credens Aëtium nō posse vinci verbis, & magis necessario capi iudicantis auditus, ac sine contentione præualere conamē hæreseos. Cumq; hoc perfici nequiuisset, proferri scripturam prolata ab Arimino, & a Seleuciæ synodo missos hanc suscipere, deposcebant. Et cū quæstio esset de substantiæ nomine, iureiurando firmabant, quod nullatenus dissimilem secundum substantiam filium faterentur, sedq; paratos hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinate Occidentales nomē substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam huiusmodi scripturam esse fatebantur. Dicebant autem, quod si nomen substantiæ taceatur, cum nomine substantiæ etiam illud quod de Consubstantialitate decretum est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentales sacerdotum pro reuerentia Nicæni concilii valde amplexēbantur. Hanc autem etiam Imperator inductus est vt laudaret conscriptionem, considerans multitudinem Arimini congregatam; & quia nō peccaret;

caret, qui similem patri filiū diceret, idem esse virtute credens, Consubstantialē, & similis substantiæ professionem: nihilq; intellectu differens, nisi nominibus, quæ scriptura diuina nesciret. Hanc ergo sententiam habēs, episcopos concordare præcepit in Ariminensis fide concilii. Cumq; se altero die pararet ad Consulatum (quod prima die mensis Ianuarii Romanorum more celebratur) totam diem & maximā noctis partem impendit, inter episcopos certamen habens, donec scripturæ ex Arimino allatæ subscriberēt episcopi ex Seleucia venientes.

Quomodo affirmauerint fidem Ariminensis Concilii, & Aëtium deposuerint simul & alios.

CAP. XXXVI.

A Cacius autem & qui cum eo erant aliquantum temporis Constantinopoli commorantes, euocauerūt episcopos ex Bithynia, inter quos erat & Marcarius Macedonensis, & Vlphilas Gothorum episcopus. Qui omnes numero quinquaginta conuenientes confirmauerunt Arimini lectam conscriptionem, adiciētes vt deinceps nequaquam substantiā vel essentia nominaretur in deo. Et præter hanc scripturam omnes alias aut factas aut faciendas penitus abdicari. Quo facto Aëtium de Diaconatus ordine deposuerunt, tanquam hæretice sapientem, & qui contra ecclesiasticam consuetudinem, quædam humanæ sapientiæ facta conscriberet, & dialogos plenos blasphemia dictaret, atque barbarum ecclesiasticarum & seditionis autor extaret. Fertur autem a quibusdam, quod non eum integro corde deposuerint, sed volentes se principi commendare, eo quod dicerentur similia sapere.

Videntes autem Imperatoris indignationē quā circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyra, & Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et cum in dogmatibus memoriā eorum fidei nō fecerūt, sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserabant

Similis substantiæ.

Nouus Consulatus instituitur Calēd. Ianuarii.

Ad synodum Constantinop.

Acacius episcopus ex Bithynia euocatus.

Vlphilas episcopus Gothorum

Episcopi abdicati

HISTORIÆ ECCLESIAST.

In ecclesiasticis regulis deliquisse.

SOZOMENVS.

Pro qua caussa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus.

CAP. XXXVII.

Cyrillus vē
didit supel-
lectilem ec-
clesiasticam
donatam a
Constantio.

Inter quos Cyrillum quoq; Hierosolymorum deposuerunt, tanquam Eustathio Elpidioq; communicañtem. Hi enim contraria sapuerant eis qui in Milite ne fuerant congregati. Inter quos etiam ipse conuenerat, & tanquam post depositionem in Palæstina factam, communione participatus fuerat cum Basilio & Georgio Laodiciæ ciuitatis episcopis. Cum enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatum, de iure Metropolitæ contendebat cum Acacio Cæsareæ Palæstinæ, tanquam sedis Apostolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, derogabant alterutris tanquā non saperent recte de deo. Nam & prius uterq; sibimet in suspitione esse videbatur. Alter quidem Arij dogma laudabat, Cyrillus autem prædicantes Consubstantialem patri filium, sequebatur. Inueniens ergo tempus Acacius cum consentientibus ipsi episcopis, Cyrillum pro huiusmodi caussa deposuit. Cum fames Hierosolymorū prouinciam occupasset, tanquam in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumq; pecuniæ ad consulendum penuriæ non essent, vasa sacratq; vela distraxit, & populi necessitati subuenit.

THEODORETVS.

Imperatoris igitur animum hoc commouit, & maxime quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namq; vestem quam inclytus Imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum ecclesiæ dederat Macario illius ciuitatis pontifici, ut ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret quoniam erat auro sericoq; contexta, Cyrillum asseruit vendidisse, eamq; vestem emisisse quendam Thymelicum saltatorem: & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti traditum.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum episcopatu deposuit. Damnatos igitur episcopos ex vrbe Constantinopolitana fugauerunt sectatores Acacii. Ipsi autem consentiētes, in depositionibus tamen illorū nolentes subscribere, cum essent numero decem, apud semetipsos interim habitare præceperunt, & neque ministerio fungi, neque ecclesias gubernare, donec subscriberent. Et si non agerent pœnitentiā intra menses sex, & omnibus placitis atq; gestis in illo concilio præberent scripto consensum, etiam ipsi deponerentur, quo facto consentientes ipsis episcopi per singulas prouincias alios ordinarent. Cumq; talia cogitassent, cunctis episcopis atq; clericis scripserunt, vt hæc obseruarent atque perficerent. Ex hoc ergo non post multum temporis Macedonio succedit Eudoxius, Basilio Athanasius, Eleusio Eunomius, qui postea Eunomia næ princeps fuit hæreseos. Porro pro Eustathio Melitius ecclesiæ Sebastenæ suscepit episcopatum.

SOCRATES.

Lecta est etiam in Constantinopolitana vrbe cum adiectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

Enumeratio expositionum hæreticarum post Nicænum concilium. CAP. XXXVIII.

POST Nicænum nanque concilium in dedicatione Antiochena, expositionem geminam dictauerūt. Tertia verò est, quæ à Narcisso apud Gallias Constantio Imperatori oblata dinoscitur. Quarta Eudoxii, quæ in Italiam destinata est. In Sirmio tres dictæ sunt, quarū vna in Arimino cum Consulatu relicta est. Porro octaua in Seleucia ab Acacii sociis ædita est, vltima Constantinopoli cum adiectione recitata est. Erat enim additum, vt neque substantia neq; substantia diceretur in Deo. In hac Vlphilas Gothorum episcopus tunc primum consensit. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem, sequens

Episcopi cō
dēnati pel
lūt ex vr
be Constā.

Episcopi
substitutī.

Nouem ex
positiones
fidei.

Vlphilas
Gothorum
episcopus.
Theophi
lus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

sequens Theophilum Gothorum episcopum, qui
præfens in Concilio Nicæno subscripserat. Acacius
igitur & Eudoxius cum suis Constantinopoli de qui-
busdam alterius partis episcopis condemnandis cer-
tamen habebant. Videntes indignari contra Mace-
donium principem, primum condemnauerunt eum,
tanquam plurimorum necis autorem, & quia diaco-
num in fornicatione captum in communionem sus-
ceperat.

Macedonia
us condemi-
natur.

An.do. 363.

SOCRATES.

Quod Eudoxius Arianus post Antiochenum Con-
stantinopoleos inuasit episcopatum, & de praua
Aëtii doctrina.

CAP. XXXIX.

Eudoxius
Cōstantino-
politana se-
dē vsurpat.

Expulso Macedonio, Eudoxius spernens Antio-
chie sedem, Constantinopolitanam inuasit eccle-
siam, studio iutus Acacii, qui obliti suorum, suis iudi-
ciis contraria fanciuerunt. Nam cum prius Dracon-
tium deposuissent, eo quod ex Galatia transisset in
pergamum, non cogitantes quod actum fuerat, Eudo-
xium ad sedem aliam transtulerunt. Quo facto, lectam
fidem Arimini cum augmento quod ipsi in Constans-
tinopolitana vrbe adiecerant, vndiquaque miserunt,
mandantes vt qui non subscriberet, iussione Imperato-
ris in exilium mitterentur. Aperueruntq; sua gesta &
aliis Orientalibus sibi concordibus, & Patrophilo
Scythopoleos episcopo, qui de Seleucia ad propriam
mox redierat ciuitatem. Eudoxio porro constituto
Constantinopoli, tunc etiam maior ecclesia, quæ dici-
tur Sophia, dedicatur Consulatu Constantii decimo,
& Iuliani Caesaris tertio, quintadecima die Februarii
mensis. Eudoxius autem cum sedisset in sedem, illam
prius vocem, quæ vbiq; vulgata est, protulit, dicens:
Pater *ἀσέβης*, filius *ἠσεβής*. Ista duo Græca verba, diuersos
habent apud Græcos intellectus. *ἀσέβης* enim dici-
tur & impius & sine cultu: *ἠσεβής* dicitur & pius &
bene colens. Cumq; dixisset hæc verba, turba genera-
tur in populo, quasi patrem dixisset impium, filium ve-
rò pium. Quo facto, Nolite, inquit, turbari ad ea quæ
dixi;

Sophia, tē-
plum Con-
stantinopo-
litanū dedi-
catur.

An.do. 362.
Eudoxii de
Cōstantino
Magno &
Cōstantio
filio opinio

TRIPARTITÆ LIB. V. 165

dixi: Pater enim *αὐτῷ* est, quia nullum colit: filius autem *ἑαυτῷ*, quia colit patrem. Hæc cum dixisset Eudoxius, turba quidem sedata est: multus verò risus compleuit ecclesiam. Et hæcenus illud dictum cum derisione permansit. His enim Hæresiarchæ seductionibus sermonibûsque vacantes, ecclesiam lacerarunt. Huiusmodi ergo termino etiam synodus Constantinopolitana conclusa est.

SOZOMENVS.

Igitur Acacius & eius socii non cessabant, sed congregari apud Antiochiam quæ ipsis dudum placuerant, destruebant, & ex conscriptione, quæ Arimini et Constantinopoli fuerat lecta, nomē similitudinis abscindere nitebātur, & per omnia substantiam atq; voluntatem dissimilem esse patri apud filium, & ex non existentibus factum introducebant, sicut Ario primò placuerat, quibus Aëtiani consentiebant. Is enim Aëtius post Arium primus apertè his nominibus uti præsumpsit. Quapropter etiam *ἑτεροδοξία*, id est, sine Deo, vocabatur: eiusq; sequaces propterea Dissimiles & Non existentiales sunt dicti ab his, qui Antiochiæ Consubstantialitati consentiebant. His ergo cum requirerent cultores Nicæni concilii, cur in expositione fidei suæ Deum ex Deo filium dicentes Dissimilem, et ex non extantibus nominare præsumerent, his verbis respondebāt: Sic dictum est Deum ex Deo, sicut habetur apud Apostolum: Omnia autem ex Deo, vnus ergo omnium etiam filius Dei: & propterea positum est in expositionibus, Secundum scripturas.

Aëtius,
Dissimiles,
Non existentiales.

SOCRATES.

Huius verbī princeps fuit Gregorius Laodiceus episcopus: qui cum talia doceret, ignorauit quemadmodū Apostoli proprietates superiori tempore Origenes latius examinari, atque interpretatus sit.

Gregorius
Laodiceus.

SOZOMENVS.

De crudelitate Georgii apud Alexandriam, & qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuit episcopatum.

CAPVT XL.

Interca

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Georgius
Alexandri-
nus.

Templa Gē
tiliū spoliāz
tur opera
Georgii.
Cyrillus.
Herennius.
Heraclius.
Hilarius.

An. do. 36.
Macedoni-
as similis
substantiæ
adsertor.

Macedo-
niani.

Marato-
nius.
Maratonii.

πνευματός
αὐτῶν.

INtera dum adhuc Athanasius celaretur, Georgius
Alexandrię crudeliter Paganos afficiebat, et aduer-
santes ipsi Christianos: utrosq; enim cogebar ad ipsi-
us venire sententiā, & respuentes afficiebat. Erat enim
apud sapientes exosus, quasi despiciens eos, & Iudici-
bus imperans. Apud populum verò quasi tyrannus, &
ultrapotentes elatus: præcipuè tamen Paganos op-
primebat, quos sacrificare & paternas festiuitates age-
re prohibebat. Tunc enim milites & Ægypti ducem,
armatos in ciuitatem introduxit, imagines & orna-
menta templorum abstulit: quod ei postea causam ne-
cis adduxit. Cyrillo verò deposito (sicut prædictum
est) occupauit Hierosolymorū ecclesiam Herennius,
& post illum Heraclius, post quem Hilarius. Hos
enim tunc illam ecclesiam gubernasse percepimus vsq;
que ad imperium Theodosii principis, quando rursus
Cyrillus ad proprium reuersus est episcopatum.

SOCRATES.

De Macedonio & Macedonianis. CAP. XII.

IGitur Macedonius Constantinopolitana pulsus ec-
clesia, damnationem non ferens, quiescere respuē-
bat. Declinauit enim ad eorum partem, qui apud Se-
leuciam Acacium cum sociis deposuerant. Misitq; le-
gationem ad Sophroniū & Eleusium, vt defenderent
expositam prius in Antiochia fidem, & postea Seleu-
ciæ roboratam, & similis substantiæ fidem diuulgan-
dam esse commonuit. Ad quem concurrunt multi fa-
miliarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocantur.
Quicunq; enim in Seleuceno concilio Acacium decli-
nauerunt, aperte verbum similis substantiæ sancierūt,
cū prius hoc non manifesto iudicio declarassent. Est
enim opinio apud multos, quod non inuentum sit
Macedonii, sed magis Maratonii Nicomediensis epi-
scopi: vnde etiam Maratonii vocitantur: ad quos
Eustathius expulsus de Sebastia confugit. Cumq; Ma-
cedonius sanctum spiritum comprehendere in tracta-
tu diuinæ trinitatis declinaret, tunc & Eustathius:
Ego, inquit, neque Deum nominare spiritum san-
ctum

etumpatior, neque creaturam vocare præsumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant huiusmodi personas, hi qui in Consubstantialitatis expositione concordant.

SOZOMENVS.

Cum itaque Macedonius de ecclesia Constantino-
politana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius atque
Eudoxius sapiebat, sed tradebat magis filium Deum,
per omnia & secundum substantiam similem esse pa-
tri. Sanctum verò spiritum non earum rerum esse par-
ticipem, sed ministrum, & exhibentem officium, &
quæcunque de sanctis angelis dici possunt.

SOCRATES.

De his quæ rursus ab Arianis contra ipsos Arianos
gesta sunt, & quomodo Eustathius nequitiam
patefecerit Eudoxii. Et epistola Constantinopo-
litani concilii ad Georgium Alexandrinum con-
demnantis Aëtium cum scriptis eius.

CAPVT XLII.

Igitur sequaces Acacii in Antiochiam magno stu-
dio conuenerunt, acti pœnitentia quòd similem di-
xerant filium patri. Et consulatu sequenti, id est, Tau-
ri & Florentii, cum Euzoius eam gubernaret ecclesi-
am, Imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus
moueabant ea, quæ dudum placuerant, dicentes,
oportere sermonem similis substantiæ auferri ab expo-
sitione fidei traditæ, tam in Arimino quàm Constanti-
nopolitani: non celantes, sed apertè dicentes, quòd per
omnia dissimilis filius est patri: non solum secundum
substantiam, sed etiam secundum voluntatem, & ex
non extantibus esset, sicuti prædicauerat Arius. Cum
quibuserant sectatores Aëtii.

An. do. 363.
Acaciani
Antiochiæ
conueniunt.

THEODORETVS.

Ea quidem tempestate, cum perfidia accusaretur
Eudoxii, inter alios Eustathius, quoniam de fide, in-
quit, examinationem vis fieri, & Imperator Eudoxii
considera blasphemias. Obtulitque ei expositionem
inter alia sic habentem.

Quæ

HISTORIA ECCLESIAST.

Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt.

Vnus Deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia.

Actius in
exilium.

Dissimile autem est, ex quo, & per quem: dissimilis igitur filius Deo & patri. Hac lectione comotus Imperator requisivit Eudoxium, an fateretur suam. At ille negauit, dicens, esse Aëtii. Quem dum iussisset Imperator adduci, requisitus, licet eius non fuerit, suam esse professus est: & ideo in exiliū missus. Eustathius tamē etiam Eudoxiū ita sapere proclamabat, exigens vt scripturā anathematizaret Aëtii. Quod licet tardē, fecit tamen: & damnauit quod prius & postea prædicabat. Deinde etiā ipse exigebat, vt ille ἐμὸνσιον anathematizaret, quod scripturæ non haberent. Tunc Syluanus, & Ex non existentibus, inquit, & Creatura, & Alterius substantiæ, scripta nusquā sunt. Iustum ergo est hæc abrogari. Quod Imperator quoq; decreuit vt fieret: quod (licet cum difficultate) fecerūt. Quo facto, exigebant vt ipsi & ἐμὸνσιον abrogarent. Tunc disputatiue atq; veraciter Syluanus ait: Si ex non existentibus non est, neq; creatura nec ex alia substantia Deus verbum, igitur cōsubstantialis est genitori patri: sicut Deus ex Deo, & lumen ex lumine, eandēque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exiliū interminatus est eis. At illi: Potestatem, inquit, habes puniendi, non tamen nos patrum statuta destruimus. Tunc Imperator illos pelli iussit ecclesiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius cū tyrannicē Constantinopoleos teneret ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomium ordinauit episcopum. Et Aëtium in scriptis abdicauerunt: cuius videbantur esse consortes: scripseruntq; Georgio, quod fuerat gestum.

SANCTA SYNODVS CONSTANTINOPOLI
cōgregata, domino honorabili Alexandring
ciuitatis episcopo Georgio
SYNODO reprehendente Aëtium propter nephandas eius & plenas scandalis scripturas, secundum con
sequen

sequentiam ecclesiasticarū sanctionum super eo ab episcopis actum est quod decebat. Diaconatu namque depositus est, & ab ecclesia factus extraneus. Et a nobis hac monita processerunt, ut neq; ad lectionem cuiuspiam veniant nequandē eius epistolę, sed abiiciantur, eod quod vehementer inutiles sunt. His adiicimus etiam anathematizandum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, ut omnes in synodo contentientes episcopi deponerent autorem scandalorū & schismatum in omni terrarū orbe factorum inter ecclesias, & concordarent in sententia cōtra eum iuste prolata. Sed pręter vota spemq; nostrā, Serras & Stephanus, Heliodorus & Theophilus, in nostra sententia concordare noluerunt, neq; in eius depositione subscribere, cum scilicet Serras etiam aliam vesanam arrogantiam eiusdem accusaret Aëtii. Dicebat enim eum asperiora pręsumere atq; dixisse: quoniam ea quę Deus hactenus celasset Apostolis, reuelata sibi inier affirmaret. Post huiusmodi vesanos superbos, que sermones a memorato Serra de Aëtio protestatos flecti precibus nequiverunt, ut in nostra fierent detestatione concordes. Veruntamen nos longanimitate detenti, multo tempore sustinuimus eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum supplicantes ut conuenirent nobiscum, & consolana omni concilio desinirent. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerent, si forte prospicerent. Cumq; multo tempore nobis perdurantibus non flecteretur, sequi sententiā super prędicto viro prolatam, ecclesię honorabilius esse, quā horum virorum amicitias iudicantes, finiuimus contra eos excommunicationem, tempus sex mensium ad agendum poenitentiam eis dantes inducias, ut si intra hoc tempus cōuerterentur & consentirent definitionibus fratrum suorū, susciperentur in ecclesiam et propriam fiduciam charitatemq; repararent. Si verò sine poenitentia permānerent, amicitiasque hominum regulis ecclesię & concordia nostra pręponerent, tunc eos episcopatus

Serras.
Stephanus.
Heliodorus
Aëtii vox
superba.

HISTORIA ECCLESIAST.

dignitate esse iudicamus extraneos. Quibus depol-
tis, necessarium erit vt in eorum locis alii constituan-
tur episcopi, vt legalis ecclesia competentem fumens
ordinem, sibi ipsi concordet, episcopis videlicet vni-
uersis seruantibus vinculum charitatis, eademque
cum perfectione dicendo in vno intellectu vnaque
essentia. Vt ergo cognoscas quæ concilio placuerint
hæc tuæ reuerentiæ scripta transmisimus, orantes vt
gratia Christi ista custodiens, pacifice & legitime res
gas sub te constitutas ecclesias.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit or-
dinatus, & inde rursus expulsus hæreseos autor
extiterit.

CAPVT XLIII.

Eunomius
episcopus
Cyzicenus.
Eudoxius
Constanti-
nopolita-
nus quid
consulerit
Eunomio.

Hinc porro Aëtium Eunomius in suis libris ex-
tollit, & hominem Dei vocat, multisq; fauoribus
honorat. Sed tunc & abdicantium eum numero, inter-
fuit, & ab illis episcopalem ordinationem ipse susce-
pit. Eudoxius igitur & Acacius cum suis præbentes
consensum his quæ in Nicæa Thraciæ gesta sunt, pro
Basilio & Eleusio alios constituerunt episcopos: de
quibus superuacaneū loqui nunc censeo. De Eunomio
solum habito sermone narrabo. Igitur cum Eleusio vi-
uo Cyzicenam ecclesiam accepisset Eunomius, & po-
puli sanitatem videret Eudoxius, atq; Imperatorē con-
spiceret sæuientem contra eos, qui creatum profiteban-
tur vnigenitum Dei filium, eum compulit vt celaret
hunc sensum, nec eum aperiret, inuestigantibus accusa-
toribus: dicens Eunomio quoq; quoniam oportuno
tempore prædicabimus quæ modò celamus & igno-
rantes docebimus, & cōtradicentes aut flectemus, aut
cogemus, aut puniemus. His promissionibus persua-
sus Eunomius, obumbratam proferebat impietatem.
Sed qui diuinis sunt innutriti literis, videntes dictorū
calliditatem molestè quidem ferebant. Apertè verò
contradicere temeritatis opus esse & non sapientiæ iu-
dicabant. Circumponentes ergo speciem sibi met hæ-
reticæ prauitatis, & hoc se esse fingentes, accesserunt
ad domum eius, rogantes vt eis exponeret apertè do-
gmatīs

nota colligitur
in hys. orationibus

aliquib

AAA

gr
uer
fur
ess
fru
uer
sua
fun
Eu
per
eni
ind
retu
Cu
pass
tore
rat,
tem
stan
nisi
in a
psit
ret
Ver
tunc
um,
prop
gma
runt
fos E
scunt
impie
verò
tur f
Nam
eo reg
nomi
tem

gmatis veritatem: nec pateretur huc & illuc eos di-
uersisq; ferri doctrinis. Tum ille factus audacior sen-
sum quem celabat, aperuit. Quibus dicentibus valde
esse iniquum, vt non omnes sub eo constituti veritate
fruerentur, his & huiusmodi seductus verbis, in con-
uenta ecclesiæ suam blasphemiam reuelauit. At illi zelo
suas animas accendentes, Constantinopolim profecti
sunt. Et primum quidem apud Eudoxium accusarunt
Eunomium: quo eos non suscipiente adeuntes princi-
pem pestem illius cum gemitu pandunt. Dicebant
enim magis istius dicta impia esse, quam Arii. Pro his
indignatus Imperator, præcepit Eudoxio, vt deduce-
retur Eunomius, & conuictus sacerdotio priuaretur.
Cumq; frequenter ab accusatoribus importunitatem
passus Eudoxius declinaret, adierunt rursus Impera-
torem, ingemiscientes, quod nihil eorum quæ præcepe-
rat, fecisset Eudoxius, sed tantam contemneret ciuita-
tem blasphemias Eunomii pereuntem. Tunc Con-
stantius expulsurum se interminatus Eudoxium est,
nisi Eunomium iudicandum deduceret, & conuictum
in accusatione puniret. Hoc metuens Eudoxius scrip-
psit Eunomio, vt de Cyzico fugeret, sibi id imputa-
ret, qui nequaquam ipsius monitionibus obedisset.
Verum Eunomius metuens abscessit quidem: sed co-
tumeliam non ferens, prodicionis accusabat Eudoxi-
um, læsumq; se & Aetium allerebat, ac deinde gregem
propriæ cohortis instituit. Quicunque enim eius do-
gmatis concordiam sequebantur ab Eudoxio recesser-
unt: prodicionem accusantes eius, sociantes semet ip-
sos Eunomio, qui hæcenus ab illo nomen habere no-
scentur. Hinc ergo hæresiarches factus Eunomius,
impietatis cumulo auxit Arii blasphemias. Quod
verò ambitionis feruens passio, proprium probe-
tur fecisse collegium, ipsa quæ sunt gesta clamant.
Nam cum abdicatus Aetius fuisset & expulsus, cum
eo regressus non est, licet doctorem eum et Dei hominē
nominaret, sed mansit coniunctus Eudoxio. Cum au-
tem impietatis poenas exigeretur, ratum non habuit

Eunomius
accusatur
apud Imp.

Eunomius
fugit.

Eunomian
ἀριος
ἐχθρὸς

HISTORIA ECCLESIAST.

concilii decretum, sed ordinavit episcopos, atq; presbyteros episcopali dignitate priuatus.

SOCRATES.

De Apollinare patre simul & filio & eorum hæ-

resi.

CAPVT XLIIII.

Apollinaris
Grammaticus.
Apollinaris
Rhetor.
Epiphanius
Sophista
gentilis.

PER idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri, eodem nomine nuncupati, pater & filius: vterq; dicebatur Apollinaris. Pater presbyteri dignitate fungebatur, filius autem habebat Lectoris officium, Græcarum ambo doctores literarum. Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater sanè cum fuisset Alexandrinus genere, & prius docuisset Beryti, postea venit Laodiciam: & veniens duxit uxorem, & filium habuit Apollinarem. Tum igitur ambo exercebantur cum Epiphanio Sophista: & cum essent eius amici, valde fouebant eum. Hoc metuens Theodorus Laodicensis episcopus, ne frequenti confabulatione Sophistæ laberentur in Paganismum, prohibuit ne ad eius scholas accederent. Qui paruipendentes episcopum, Epiphanti amicitiam magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor, cum eos prohibere non potuisset, ambos communionem priuauit. Tum Apollinaris filius putans esse iniuriam, & fretus eloqui timore Sophistici, nouitatem & ipse introduxit hæreseos, quæ nunc fertur nomen ab inuentore gerens. Aliunt enim quidam excitatos eos aduersus Georgium, non tantum propter prædictam causam, sed quod viderent eum varia dogmata proferentem: & nunc quidem profitentem similem patri filium, sicut erat Seleucia constitutum: nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter velut oportunam fumentes occasionem, abstedunt. Cùmque nullus de eis curarer, sub schemate religionis pestem hæreseos introducunt. Et primum quidem dicebant, animam à Deo verbo in dispensatione incarnationis non assumptam. Deinde quasi poenitentia ducti, corrigentes semetipsos adiecerunt: Animam quidem assumptam, quæ tamen non haberet mentem, sed Deum verbum

Dogma.

An. do. 379.
Apollinaris
fz.

aliquos

a AAA

bum

hum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaque solum dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur. Nam trinitatem consubstantialiorem esse profitentur.

THEODORETUS.

Quomodo Iacobi episcopi orationibus, Persarum rex non valuerit preualere Romanis. CAP. XLV.

Cum inter hæc Saporesh rex Persarum contra Romanos expeditionem mouisset. Constantius cum magno exercitu veniens Antiochiam, fugauit hostes. Quod non militia Romanorum egit, sed Deus qui colitur à Romanis. Modum autem enarrabo victoriæ. Nisibis quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant, in confinio posita est Persicarum Romanarumque terrarum. Huius erat episcopus atque rector & dux Iacobus Apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cuius admirabilis notaque miracula alibi prosecutus hic rursum enumerare superuacaneum iudicauimus. Sed vnum tantummodo eius opus, istius causa narrationis exponam. Huius igitur ciuitatem Romanis subditam Persarum exercitus obsidebat. Et cum septuaginta dies iugiter obseruaret, & multas quidem cepisset ciuitates, plurimamque circa hanc molimina posuisset, & vallos atque fossas pro capienda vrbe secisset, eam nequaquam valuit obtinere. Postea verò Persæ impetum Mygdonii fluminis ciuitatem mediam diuidentis à longè retinentes & vtrasque ripas eius facientes celliores, ut aqua in se collecta concrederet, quo vi maiori posset irruere, cum vidissent iam etiam illas quas fecerant sublimis ripas impleri, subito auferentes quas fecerant cataractas, emiserunt impetum fluminis contra murum: qui vehemens aquæ pondus non ferens, est inclinatus, & cecidit. Quo facto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliam partem muri, vnde fluuius solebat exire, cum magnâ ruina deposuit. Hoc Saporesh inspiciens, sperauit se sine pugna capere ciuitatē. Et illo quidem die quiesuit, ut et fundus fluminis purgaretur, & posset ambulari per fluuium. Altero verò die cum omni mi-

An. do. 357.
Saporesh
rex aduersus Rom.

Nisibi quæ
& Antiochia Mygdonia
Iacobus episcopus Nisibenus.

Saporesh
rex obsidet Nisibin.
Mygdonius fluuius.

HISTORIA ECCLESIAST.

litia credens per loca ruinosa murorum ciuitatem intrare, vidit murum ex vtraque parte fabricatum. Ille nanque sanctissimus homo, orationibus milites coarctauit & alios vrbis habitatores. Quo facto & murum restituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murum veniens egit, sed intra templum sacratum domino supplicans adimpleuit. Porro Saporem non solum muri fabrica terruit, sed etiam altera visio perturbauit. Vidit enim stantem supra murum quendam Imperiali schemate circumamictum, & tam purpura quam diademate resplendere. Arbitratus autem esse Romanorum Imperatorem, mortem minatus est eis, qui nunciauerant non illic eum esse presentem. Quibus affirmantibus se vera dixisse, & Constantium Antiochiæ commorari, ex vultu quem videbat agnouit eorum verba esse veracia; & ait; Deum bella gerere pro Romanis. Cumq; hoc illum malè haberet, infelix sagittam emisit in aërem. Et cum vidisset quod in corpore eum iaculari non potuisset, tamen à vesaniæ suæ impetu non recessit. Tunc igitur Ephrem vir mirabilis, & scriptor egregius apud Syros, sacratissimo Iacobo supplicabat, vt veniret ad murum, & videns Barbaros, maledictionis iacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo, ascendit in quandam turrin: & cum milia milium videret exercitus, aliam maledictionem eis non imprecatus est: nisi cinyphes & culices, vt per parua animalia supernam virtutem potuisset agnoscere. Orationem verò sequutæ sunt nebula cinyphum & culicum. Et elephantorum quidem proboscidas cum sint concauæ, equorum verò aliorumq; iumentorum aures simul & nares impleuerunt. At illi ferre vim paruorum animalium non valentes, sessores suos ductoresque excussos dorsis proiecerunt, & disruptas acies confuderunt: exercitumque relinquentes summo impetu fugiebant. Hoc modo miserrimus Imperator paruum clementemque correptionem in se cognoscens factam, à Deo habente prouidentiam anti-

Ephrem
Syrus.

Imprecatio
Iacobi in
Persas.

animarum ipsum pie colentium, suum inde reduxit exercitum, confusionem non victoriam ex illa obfusione percipiens.

De concilio denuò apud Antiochiam congregato.

C A P. XLVI.

HOc itaque tempore Constantius Antiochiæ morabatur. Et Parthico bello quiescente rursus colligebat episcopos, cogens omnes negare verbum & vnus substantiæ & alterius substantiæ. Verum cum Eudoxius post Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa concilia, cum Constantinopolitanum inique tenuisset episcopatum, Antiochena ecclesia pastore priuata videbatur. Tunc ergo conuenientes episcopi cum essent plurimi & vndique congregati, dicebant Imperatori, oportere primo pastorem constitui, & ita eum illo de dogmatibus cogitari.

De translatione sancti Melitii ad Antiochenum episcopatum, & de eius expositione de vnitæ Trinitatis.

C A P. XLVII.

Illo tempore sanctissimus Melitius ciuitatem quædam Armeniæ regens & Barbaros edocens quietè habere videbatur. Quem putantes Ariani ipsis consensire, petierunt à Constantio, vt Antiochenæ constitueretur præful ecclesiæ. Cum quibus etiam orthodoxi propter claritatem eius vitæ & sanitatem rectorum dogmatum, in eius subscribere decreto, ipsumque decretum vtraque pars Eusebio Samosateno commendauit episcopo. Veniente verò Magno Melitio, occurrit ei populus vtriusque partis. Cum quibus Iudæi pariter & Pagani desiderantes celebratissimum illum videre Melitium. Tunc Imperator & ei & aliis qui exponere poterant, iussit vt populis explanarent locum illi: Dominus creauit me in initio viarum suarum. in opera sua: præcipiens vt exceptores eorum verba conscriberent. Et primum quidem Georgius Laodiciæ fœtorem hæreticæ pestis euomuit. Post quem Acacius Cæsareæ quandâ nîsus mediâ proferre doctrinâ, multum ab illorû blasphemia recessit, nō tamen summum

ἐπερὸς τοῦ
ἐκ τοῦ τοῦ

Consultatur
de episcopo
Antioche
nis pñcio

An. do. 369,
Melitius &
ei doctrinæ

Constantius
iubet epis
copos hūc
locū: Domi
nus creauit
me &c. po
pulo expo
nere.
Pro. 8. c
Georgius
Laodiceus
Acacius Cæ
sariensis.

HISTORIAE ECCLESIAST.

apostolica integritatis dogma seruauit. Tertius autē magnus surrexit Melitius, & rectitudinem regulæ in sacra disputatione monstrauit. Nam veluti quodam pondere veritatis vtens, & quod plus, & quod minus erat, euitauit. Cumq; turba vniuersa faueret, rogans vt breuem eis doctrinæ daret imaginem, tres ostendens digitos, deinde colligens duos, & vnum tendens, illā laudabilem protulit vocem: Tria sunt quæ intelliguntur, sed tanquam de vno disputamus.

SOZOMENVS.

Quod expulso Melitio Euzoius Arianus Antiochia ordinatus sit episcopus.

CAPVT XLVIII.

Melitius qd ore eloqui non finitur, manu definit.

EO tempore fertur Archidiaconus eius ecclesiæ, ad huc eo loquente, extensa manu eius os obstruxisse. At ille suam sententiam manu clarius quā voce signauit. Tribus enim apertis digitis & denuō clausis, & vno tantum digito rursus extenso, populo figura diuulgabat, quod tres vnum sint. Deinde Archidiacono eius manum ore omisso tenente, libera voce clamabat, Nicænum seruari debere concilium.

THEODORETVS.

Melitius in exiliū prostruditur. Euzoius Alexandrinus.

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacuerunt, Sabellianum asserentes Sanctum esse Melitium. Ob quam rem principi suaserunt, vt in propriam prouinciam in exilium mitteretur. Et supradictus Euzoius aperte Arianum dogma laudauit. Hunc enim cum Ario Magnus Alexander diaconatu priuauerat, Hoc itaq; facto, sanus populus ab hæreticis diuisus in Apostolicam ecclesiam positam loco, qui dicitur Vetus, conueniebat. Annis nanque triginta postquam magnus Eustathius fuerat expulsus, orthodoxi Arianorum onera sunt perpassi, rerū mutationem vtilem sustinentes.

SOZOMENVS.

Schisma.

Sequacibus enim Melitij communicare noluerunt hi qui ab initio Nicænum dogma seruauerant, dicentes, quod ex Ariano decreto Melitius fuisset ordinatus,

tus,

tus, & sequaces eius ab illo essent baptizati: ob quam rem Antiochena ecclesia in aliam diuiditur partem.

THEODORETUS.

Cumq; viderent orthodoxi, hæreticorum crescere magis impietatem, & Apostolici dogmatis defensores aperte debellari, sanctumq; Melitium pulsum, & Euzoium hæreticum ordinatum, verborum meminerunt, quæ dicta sunt Lothi: Salua (inquit) salua animã tuam. Ad hæc etiã Euangelici verbi dicentis: Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum & profice abs te. Idem & de manu & pede domino sanctente, qui etiã adiecit, dicens: Melius est enim tibi, vt pereat vnum membrum tuum, quã totum corpus in gehennam mittatur.

De constantia Eusebii propter Melitium.

CAPVT. XLIX.

Porro mirabilis Eusebius, cui modo memini decretum fuisse commendatum, videns præuariationẽ pactorum circa Melitium meditatam, ad suam reuersus est ciuitatem. Ariani verò scriptum testimonium metuentes Constantio suaserunt, vt mitteret qui decretum de Melitio factum, ab Eusebio reuocaret. Tunc missus est veredarius, qui hæc velociter adimpleret. Quumq; venisset, & Imperatoris verba nuntiaffet, tunc Eusebius admirandus, commune, inquit, depositum non restituiam, nisi omnes qui tradiderunt, dicant. Quod dum qui fuerat missus renunciaffet, indignatus Imperator, denuo misit vt redderet quod accepit, adiciens scripto, vt si reddere noller, dexteram manum eius abscinderet: verbo tamen iubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in literis. Quumq; epistolam legisset Eusebius, & inuenisset pœnam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, nõ dabo clarum Arianae pestis indicium. Hanc eius firmitatem Constantius videns, laudauit egregie. Mirantur enim & impii resistentium sibi laudes, cum gestorum magnitudine superantur.

Ariani erisphant.

Gen. 10. c
Mat. 5. c

Mat. 5. c

Decretum Melitii repetit ab Eusebio Samosatensi Ariani.

Eusebii constantia.

HISTORIA ECCLESIAST.

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus negata Christiana religione bellum contra Constantium parabat, & de morte Constantii.

CAP. I.

An. do. 361.
Victoria Iu-
liani aduer-
sum Alemā
nos circa ar-
gentoratū.
Iulianus ap-
pellatur Au-
gustus.

Vocat se Pō-
tifcem Gē-
tilium.

Prodigia.

Notę crucis
in vestibus.

HÆc igitur apud Orientales agebantur ecclesias. Interea Iulianus Cæsar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium residentes, alios quidem peremit, alios cepit: claręq; victoria decoratus, cum medio critate vitæ atq; mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum contra Magnentium gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repente verò religione mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum Pontificem nominauit: & veniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subiectisq; talia colere suadebat. Cumq; Constantius propter bellum Persicum apud Antiochiam moraretur, sperans ille quod sine bello posset Illyricū occupare, ad eos agebat iter, dicens se velle Constantio satisfacere, tanquam non sponte sed voluntate militum insulas imperii suscepisset. Fertur itaque cum ad hos terminos accessisset, vindemia iam collecta, circa occasum Pleiadum vuas denudò fuisse prolatas. Insuper etiam imbre ex aëre descendente, in eius veste simul & cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto, videbatur & ipsi & aliis, quod botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens vestem supra quam ceciderat, roboraret. Alii verò dicebant, vuarum signum, quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris instar huiusmodi botrorū, & parui temporis fore eius imperium. Porro de cruce dicebant prænunciare hoc signum, quod sit cœlestē dogma Christianorum, & oporteat signari cunctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod diuersus interpretati quam dixerat Imperator, veritate fraudati non sunt: vtrunq; enim oportune dictum sequens tem-
pus

pus ostendit. Cum audiret itaque Constantius contra se venire Iulianum, instructione belli Parthici omitta, Constantinopolim veniebat.

SOCRATES.

Et apud Mopsucrenem inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatio, apoplexiæ passio defunctus est. Consulari Tauri & Florentii, tertio die Nouembris mensis, anno vitæ suæ quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim regnavit, viginti quinq; post illū.

SOZOMENVS.

Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est Imperator.

Mopsi fons
Constantius
Aug. morit
An.do. 367.

Iulianus Im
perator fit.
An.do. 364.

HISTORIAE ECCLESIAE

ASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

Liber Sextus.

SOCRATES.

De Iuliani genere ac disciplinis, & quomodo peruenit ad imperium.

CAPVT PRIMVM.

Vnc igitur de Iuliano pauca dicenda sunt, eiusq; genere, ac eruditione, & quomodo venerit ad imperium. Constantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellauit, duos habuit ex eodem patre, nō ex eadem matre, ger-

manos, quorū vnus Dalmatius, alter Constantius vocabatur. Et Dalmatius quidē habuit sui nominis filium: Constantius autem duos habuit natos, Gallum, & Iulianum. Post mortem Constantini conditoris Constantinopolitanae ciuitatis, quum milites iuniorē Dalmatium peremissent, tum & isti, defuncto iam patre, penē mortis periculum cum Dalmatio susti-

Constanti
nopolis vñ
de dicta.

Dalmatius
Constantius
Gallus
Iulianus

HISTORIA ECCLESIAST.

Gall⁹ Ephe
si instituit
Iulian⁹ Cō
stātinopoli.
Mardonius
Nicocles
Ecebolus

sustinuerant, nisi Gallum quidem ægritudo, quæ putabatur ineuitabilis, liberasset: Iulianum verò ætas infantilis: erat enim annorum octo. Cumq; ab eis seruator Imperatoris quieuisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, vbi etiam à progenitoribus possessiones habebat. Porro Iulianus crescens, in auditoriis Cōstantinopolitanæ vrbis exercebatur in Basilica vbi doctores erant, habitu priuato procedens. Habebatq; pædagogum eunuchum nomine Mardonium, Grammaticum Nicoclem Laconem. Rhetoricam verò legebat apud Ecebolum Sophistam tunc Christianum. Quod prouidentia sanè Cōstantii factum est, ne apud Paganum Sophistam legens, ad eius superstitionis dogma declinaret. Erat enim Iulianus ab initio Christianus. Cumq; lectione proficeret, fama per populum volitabat, quod posset etiam Romanam gubernare rempublicam. Quod dum latius panderetur, æstuationem induxit Imperatori Constantio. Quamobrem amouit eum ab vrbe regia, & misit Nicomediam, præcipiens ne accederet Libanium Sophistam, Syrum. Tunc enim Libanius à pædagogis Constantinopolitanis expulsus, Nicomediæ degebat. Prohibebatur autem Iulianus apud Libanium legere, eo quod Paganus esset: veruntamen librorum eius lectionibus utebatur. Cumq; proficeret in Rhetorica, superuenit Nicomediam Maximus philosophus, nō ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius, quem postea quasi artes Magicas exercentem, Valentinianus Imperator præcepit occidi. Tum igitur non ob aliam causam Nicomediam venerat, nisi Iuliani fama pertractus. Apud quem Iulianus cum studia philosophica prægustasset, cœpit etiā doctoris imitari religionem. Is enim etiā imperii cupidinem animo eius immiserat. Quum hæc non lateant aures Imperatoris, inter spem metumq; constitutus, suspicionem celare volens (quía qui dudum integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus) tonsus monachicam simulabat vitam: & latenter exercebatur in philosophia, in manifesto autem sacros

Christi

Maximus
philosoph⁹

Iulian⁹ fin-
git se Chris-
tianum.

Christianorum legebat libros. Denique in ecclesia Nicomediæ Lector est constitutus: & sub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hæc equidem ex timore faciebat, nequaquam à spe recedens quam mente conceperat. Dicebatq; plurimis amicorum suorum felicia fore tempora, quibus ipse rerum potiretur imperio. Dum hæc itaque contra eum sic agerentur, Galus germanus eius Cæsar constitutus venit Nicomediam visurus ipsum, cum proficisceretur ad Orientem. Paulò post verò perempto Gallo, repente Iulianus quoque fit suspectus Imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit: & cum fuga elapsus fuisset, diuersa loca circumcundo, seruatus est. Vixq; tandem vxor Imperatoris Eusebia celatum inueniens, supplicauit Imperatori vt nihil mali pateretur, sed vt potius ad philosophandum mitteretur Athenas.

Iuliani fuga.
Eusebia vxor Constantii

THEODORETUS.

Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptrâ desiderare. Quamobrem discurrens per vniuersam Helladâ, vates quærebat responsâ reddentes, consulens an ad suum imperium perueniret: inuenitq; virum qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparentibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formæ signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repente disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpâre Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eo quod videntes hoc signum dæmones euauissent. Porro Magus: Non hoc suspiceris, inquit, & bone vir, contimuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potius abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Consulte vates.

Miraculum

SOCRATES.

Post hæc igitur Imperator euocauit Iulianum & constituit Cæsarem, danteq; ei coniugem Constantiam

An. do. 357.

loros

HISTORIA ECCLESIAST.

Constantia
vxor Iuliani
Alamanni

fororem suam, cōtra Barbaros eum destinavit ad Gal-
lias. Hi nanque Barbari, quorum Imperator Constanti-
us contra Magnentium auxilla petierat, cum nihil
profuissent contra tyrannum, Romanorum vastabant
vrbes. Quum esset ergo adolescens Iulianus, iussit ut
prater consilium Ducum nihil moliri præsumeret.
Quumq; illi accepta potestate negligentius agerent,
& propterea Barbari superarent, tunc Iulianus Duces
quidem delitiis vacare permisit. Sumens autem milites,
eisque spolia peremptorum hostium compromittens,
initium vincendi Barbaros fecit, & amorem
sui militibus inseruit. Fertur itaq; cum in quandam ci-
uitatem fuisset ingressus, quod corona laurea, quibus
solent ciuitates ornari, inter columnas pendens, rupto
funi, super eius caput deciderit, eumq; apertissime coro-
nauerit. Quo facto, cuncti clamauerunt id ei signum
fore imperii. Aiunt verò quidam, Constantium pro-
pterea eum contra Barbaros misisse, ut ibi interiret.
Sed nescio, an vera suspitio sit: nam quæ ei germanam
dedit vxorem, si hoc cogitasset, contra se magis insu-
dias excitaret. Quum igitur Iulianus apud Imperato-
rem de Ducum negligentia quereretur, alter mittitur
magister armorum, eius alacritati conueniens. Cuius
ministerium cum Barbaris confidenter est congressus:
& quum illi per Legatos literas Imperatoris eos ad
prouincias inuitantis ostenderet, tunc ille Legatos eo-
rum coniecit in vincula: factaq; congressione vicit, ita
ut etiam captum regem Constantio mitteret. Hac fe-
licitate prouectus, a militibus appellatur Augustus.
Quumq; corona deesset Impetialis, vnus signiferorū
torquem quem habebat in collo sumens, Iuliani capi-
ti circumposuit. Hoc ergo modo Iulianus Imperator
est factus. Quæ verò postea gesserit ille Philosophus,
iudicent audientes. In ipso namq; principio non missa
Legatione ad Constantium, nec animum benefacto-
ris placans, quicquid sibi visum esset, agebat, modo
Iudices immutando Prouinciales, modo derogando
Constantio, & per vrbes singulas publice relegendo
ab illis

Alamanni
prosecuti
Iuliano.

ab illis Barbaris definitas epistolas. Quamobrem plu-
rimi eum sequebantur, & Constantio recedentes. Tunc
igitur etiam figmentum Christianismi quod habebat
abiecit. Et quum circumiret diuersas vrbes ape-
riens templa idolis offerebat, & seipsum Paganorum
Pontificem nominabat. Cumq; talia gereret, intesti-
num bellum contra Constantium quæsitâ occasione
parabat, & quantum ad eum perfici potuit. Non enim
sine multo sanguine studium eius philosophiæ pote-
rat adimpleri, nisi Deus consiliorum iudex, alterum
sine alterius concertatione sustulisset. Nam cum ve-
nisset Iulianus ad Thracias, nuntiatum est mortuum
esse Constantium. Et hoc modo intestino bello Ro-
manum liberatur imperium. Veniens autem Iulianus
Constantinopolim, cogitare cepit quemadmodum
sibi populum complacaret, & illius fauorem decen-
ter acquireret. Quod hæc arte fecit. Bene namq; sciebat
Constantium ab omnibus populis nomen Consu-
stantialitatis amplectentibus odio haberi: ob quam
rem ab ecclesiis videbantur exclusi, & episcopi con-
fiscati, inq; exilium relegati. Simul etiam nouerat &
Paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum,
& desiderare adipisci tempus quo ipsorum aperirentur
templa, & haberet idolis immolandi potestatem.
Sic igitur vtrunque populum mororibus exulcera-
tum à defuncto cognoscens, & communiter omnes
de Eunuchorum violentia, & præcipue Eusebii rapi-
nis ingemiscences, apud omnes seipsum artificioso
velamine commendauit: & aliis quidem fingebar,
aliis autem per vanam gloriam largus erat. Omni-
bus tamen in communi qualis esset religione mon-
strabat. Et primum quidem crudelitati Constans
circa subiectos derogans, & eum coram popu-
lo vniuerso redarguens, iubet episcopos in exi-
lium deportatos reuocari, & confiscatas eorum red-
di substantias. Tempia quoque Paganorum ve-
lociter suos necessarios præcepit aperire. Eos autem
qui fuerant ab Eunuchis oppressi, recipere quæ ma-
le ab

Iulianus po-
puli fauore
conat sibi
comparare.
An. do. 362.

Eusebius
Eunuchus

Iuliani go-
sta & scri-
pta.

HISTORIA ECCLESIAST.

se ab eis fuerant abrepta sancit. Eusebium verò præfidentem Imperiali cubiculo morte damnauit, non solum quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoque fratrem suum eius accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantii regio honore sepeliuit. Expulsiq; palatio Eunuchos, tonsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia eius vxor obierat, post quam non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibus simplicibus vteretur. Tonsores autem, vnus (inquit) sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquæ restituens, reliquis suam mercedem scripturæ dari præcepit. Abscidit quoque etiam Publicum cursum mularum & caballorum, quos publicis fuit utilitatibus ministrari. Hæc eius opera laudant pauci, plurimi vituperant, quod remotò fastu Palatii cõtemptibile videretur Imperiũ. Is etiã noctu vigilans cõscribebat libros. Et descendens in Senatu publice recitabat. Solus enim Imperatorum & Iulio Cesare in curia Senatus recitauit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes. Quamobrem vndeque fama congregabat huiusmodi viros confluentes circa Palatia, qui circumamicti palliis magis habitu quàm magisterio agnoscebantur. Erantq; graues vniuersis Christianis, seductores viri, et Imperatoris semper religioni fauentes. Habens itaque Iulianus immodicum vanæ gloriæ vitium, cunctos ante se principes lacerauit in libro quem de Caesaribus scripsit. Hæc ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Vt ergo cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen Imperatoris fecit: vt autem detraheret atq; laceraret, neq; Philosophi, neq; principis fuit.

Quomodo Iulianus ad ritũ deuenit Paganorum, & de sacrificiis Idolorum. CAP. II.

Iulianus Augustus. abluit baptismũ. **F**erunt itaq; mox in ipso principio Iulianum adeo aperte & impudenter negasse Christianam fidem, vt quibusdam sacrificiis & inuocationibus, quas

expe

expeditiones Pagani vocant, & sanguine immolationum, nostrum baptisma studeret ablui, & abrenuntiare ecclesiasticæ professioni. Ex illo enim tempore tam secretè quàm publicè & in templis, licenter Pagani sacrificia celebrabant. Fertur verò, quod cùm aliquândo sacrificaretur, ostensum sit ei in visceribus pecoris immolati, signaculum crucis corona circumdatum. Quo viso, alios quidem sacrificii ministros fuisse perterritos, reputantes videlicet huiusmodi religionis virtutem, & Christiani dogmatis æternitatem; eo quod corona quæ circumdabat crucem, victoriæ esset indicium; & quia ambitus circuli à suo principio nusquam terminaretur, sed magis reuenteretur in semetipsum.

Cumq; cæteri mirarentur, princeps huius scientiæ confortauit eos, dicens prospera & vtilia sibi indicia fuisse monstrata, & quod magis signum dogmatis Christiani coerceretur, nec ei quò vellet dilatari, liceret, termino circuli circumsepto.

THEODORETUS.

Iulianus enim metuens Constantium, quod genere proximos tyrannidis formidine perimeret, Lectorum sociatus est choro, & diuinos códigos in ecclesia populo audiente legebat. Nam & Basilicam martyrum ædificauit, quam diuina prouidentia non suscepit.

Prodigium
coronæ
crucis in ex-
tis visæ.

Iulianus Ie-
stor est ora-
dinatus ob
metum.

SOZOMENUS.

Quomodo etiam ante Imperium latenter fuerit Paganus.

CAP. III.

Cum adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadocia agerent, aiunt habuisse eos tunc studium, ut maximam Basilicam ad sepulturam martyris Mamæ extruerent; & inter se diuiserunt opus. Cumq; ambo certarent in ædificio, ut alter alterum superaret, fertur quoddam prouenisse miraculum: & nisi haftenus superessent, qui hæc se audiuisse ab insipientibus narrarent, videretur forsitan incredibile. Galli nanque pars augebatur & omnino crescebat: Iuliani verò labores, alii quidem fodiebantur, alii terra ipsa vomente rudibus implebantur. Aliquando deposita fundamenta

Iulianus &
Gallus tem-
plū Mamæ
erigendum
locant.
Prodigiū.

BBB

terræ

HISTORIA ECCLESIAST.

terræ copulari non poterāt, perinde ac si quādam vio-
lenta virtus ex loco inferiore ea repercutiēdo depel-
leret. Quæ causa cunctis apparebat esse prodigiosa.
Ex illo nanque colligebant, non esse virum illum in re-
ligione Christiana sanum.

SOZOMENVS.

Quām fuerit Iulianus Christianis infensus.

CAPVT IIII.

An. do. 364.

CVM igitur solus tenuisset imperium, templaq; re-
serasset, & alia repararet, omnē deuotionem etiā
ministris templorum affluentius impendebat. Sæpe
verò ciuibus in commune rescripsit, vt ad paganos
accederent ritus, & eius donatione fruērentur, Chri-
stianis se inimicum aperte designans, ita vt neque ve-
nire ad se eos vellet, neque Legationes eorum susci-
peret. Denique cum Persæ mouissent bellum, Lega-
tionem mittentibus Nisibinis tanquam omnibus
Christianis, & neque templa reserantibus, neq; ad eo-
rum sacra venire volentibus, interminatus est, non se
auxilium præbiturum, nec legationem quasi pollutæ
ciuitatis esse suscepturum, neq; ad eos prius accessurū,
nisi cognosceret in Paganismū esse mutatos. Hoc etiā
am apud Palæstinam questus de Constantiensibus,
delegauit. Hic enim locus cū esset Gazæ portus, &
Maioma vocaretur, essetq; Christianis plenus, à Con-
stantino dignitatem meruit ciuitatis, & ex filii eius no-
mine Constantia nuncupata est. Iniustum enim arbi-
tratus est Constantinus, vt Paganis subdita videretur
esse Gazensibus. Tunc ergo Iuliano regnante, litem
Gazæ Constantiensibus intulerunt. Quo Iudice resi-
dente, Constantiā rursus eis subdidit, distantem pro-
pemodum stadiis viginti. Et ex illo, sublato priori no-
mine Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habet
enim communes Iudices atq; Duces: sola verò ius-
ra ecclesiæ duas videntur ostendere ciuitates: vtraque
enim suum episcopum habet & clerum. Et Vigiliæ
martyrum atq; Collectarum apud eos seorsum fiunt,
& termini vtriusque episcopatus ecclesiæq; constituti
sunt.

Maioma,
Constantia

Constantiæ
res à Constā-
tino liberta-
te donati.

Gazæ ite-
rū subiciū-
tur à Iulia-
no.

Gaza Mari-
tima.

sunt. Quodam tempore defuncto Maiomeno pontifice, quidam præsulum ecclesiæ Gazæorū studuit utrūque clerum suæ ditioni submittere, phas non esse dicens, ut vni ciuitati duo episcopi præsiderent. Resistētibz Maiomenis, deliberauit prouinciæ synodus, ut eis propriū ordinaret episcopum, oportere credens eos qui sub Constantino pro pietatis religione ciuitatis habere priuilegia meruissent & Pagani Principis iudicio hæc amississent, in sacerdotiis & ordine ecclesiarum nequaquam dato antiquitus honore priuari. Ea quoque tempestate Cæsaream Cappadociæ maximam ac felicissimam ciuitatem ita vocari prohibuit, eiq; appellationem antiquā Cæsaris abrogauit, quam à Claudio Cæsare promeruerat. Nam prius Mazaca vocabatur. Habebat enim odium eius antiquitus, eodē q̄ omnis eius esset populus Christianus, & templum apud se Iouis & patrii destruxisset Apollinis. Nam cū etiam eo regnante, Fortunæ sacellum quod solum remanserat, à Christianis fuisset euersum, ciuitati crudeliter erat infestus: & Paganorū populos illic habitantes, valde culpabat, qui semetipsos vlti non essent, & quidlibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes verò possessiones atq; pecunias Cæsariensium ecclesiarū cum verberibus exquirens, in medium iussit afferri. Moxq; ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocauit. Clericos autem vniuersos aggregari inter milites iussit, Duci prouinciæ seruituros, qd est nimis graue et vehemēter iniuriosum. Populum verò Christianorū cum vxoribus ac filiis inscribi præcepit, & tanq̄ vicanos tributa persolvere, cū interminatione iurans, qd nisi templum rursus festinanter ædificaret, & ciuitatē valde affligeret, & ne quidem capita sua Galilæos habere pmitteret. Sic enim solebat vocare Christianos. Quod fortē euenisset, nisi sine celeri defecisset.

Quod initio Imperii sui magis pepercerit Christianis.

CAP. V.

Initio namq; parcēs Christianis, clemētior visus est, sciens priores persecutores nihil profecisse ad augmentum

BBB 2

mentum

Mazaca.

Tēpla idolorū à Christianis destructa.

Thesaurus ecclesiasticus Cæsariensis bus adeptus. Clerici conguntur militare.

Galilæos Iulianus vocat christianos.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

mentum Paganismi, quod puniissent Christianos: qui magis hinc creuerint, & facti sint gloriosi pro vero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, à tormentis abstinuit, iudicans esse necessarium, vt sermone potius & admonitione Paganismum colendum populo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementem.

Quomodo Mares episcopus Chalcedonis in faciem redarguerit Iulianum.

CAPVT VI.

**Iulianus ob
iurgatur à
Marete.**

Fertur enim, quum Constantinopoli apud Fortunam sacrificaret vrbis, accessisse ad eum Mares episcopus Chalcedonis, & publice impium & ἀθεόν, id est, sine deo, apostatamq; vocitasse: illum verò solam ei impropetasse cæcitatem: erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorum manu alterius agebatur. Super hæc volens etiam lacerare deum, consuevit dixisse: Neq; Galilæus deus tuus curare te potest. Respondens verò Mares dixit. Ego, inquit, deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc idè factum est, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitem Christiano populo demonstrasset.

**Maretis res-
ponsum.**

Quod eos qui fuerant deportati à Constantio, reuocarit.

CAP. VII.

**Subdola Iu-
liani i Chri-
stianos cle-
mentia.**

Hæc itaq; faciens, eos qui fuerant à Constantio fugati propter religionem, reuocauit, & confiscatis patrimonium sua restituit, præcipiēs populo vt nullum læderent Christianum, neque nolentem sacrificare cõpellerent: sponte verò accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgariq; solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, consuetudinesq; subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsosq; Curia tradidit: simul & à virginibus & viduis quæ pro penuria inter clericos alebantur, iussit exigi ea quæ pridem à publico accepisse videbantur. Constantinus enim Imperator disponens

**Clericorū
priuilegia
& honores.
Virgines &
viduæ pau-
perculæ ex
publico ale-
bantur.**

res ecclesiarum unicuique ciuitati prospexit, & clerus
sufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firma
uit: quod hactenus mortuo Iuliano seruatur. Hanc ex
actionem aut valde crudelem. Auferebat enim
subinde pecunias, & ornamenta sacra: templaq; sub
Constantino & Constantio fundata destruebantur:
datæ ad ædificia pecuniæ rursus exigebantur. Hac oc
casione sacerdotes, & clerici, & populus Christianus
crudeliter vexabantur.

SOCRATES.

De seditione apud Alexandriam orta contra Pa
ganos.

CAP. VIII.

PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima ci
uitate contigit ex huiusmodi causa seditio. Erat lo
cus quidam in ciuitate antiquis temporibus desola
tus atque neglectus, multaq; sorde completus: hic Pa
gani olim deo Mithræ sacrificantes, homines immola
bant: quem locum Constantius quasi vacantem eccle
siæ Alexandrinæ concesserat. Hic Georgius volens
oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod
dum fieret inuētum est illic adytum in multa profun
ditate constructum, in quo Paganorum mysteria cele
brabantur. Erant enim ibi caluarie hominū plurimæ,
maiorum pariter & infantium, qui perhibebantur il
lic extincti, vt ex eorum visceribus artes Magicas ex
ercerent. Hæc igitur Christiani reperientes in adyto
Mithræ, studuerunt ad irrisionem Paganorum vnuer
sis hæc facinora referare, diuulgabantq; capita homi
num quæ compererant. Hæc Alexandræ Pagani vi
dentes, & opprobrium non ferentes, ira succensi sunt,
& omne quod ad præsens inuenerunt arma iudican
tes, impetu contra Christianos facto, multos intereme
runt, alios gladiis, alios fustibus aut lapidibus, alios
funibus strāgulantes, quosdam etiam crucifigentes ad
sacræ crucis iniuriam, plurimos diuersis vulneribus
affligentes. Et ita factum est, vt neque proximis par
ceretur, sed philosophus philosophum percussit, &
frater fratrem, parentes filios; & inuicem in mutua ne

Pugna in
ter Gēiles
& Christianos
nos apud
Alexandriā

BBB 3 ce graf

HISTORIÆ ECCLESIAST.

ce grassati sunt. Quamobrem Christiani eundem locum purgare quieuerunt.

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus.

CAPVT IX.

**Georgius
Alexādrin⁹
occiditur.**

INterea cum Iudices denuntiassent mortuum fuisse Constantium, & imperare Iulianum, seditionem fecit in Alexandria populus Paganorum, & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligauerunt. Quem paulò post venientes ad carcerem peremerunt, eiusq; cadauer imponentes camelo, à mane vsque ad vesperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa se rum diei concremauerunt. Multi ferunt Arianorum, quod à fautoribus Athanasii id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles, cum vtique & querelas haberent aduersus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemq; solēnitatum. Quod etiā Iulianus sic se habuisse testatur per literas ad Alexandrinos missas, in quibus culpat eos, poenamq; relaxat, quasi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis conseruatorem dicit, & Alexandri cōditoris eius, nec non Iuliani auunculi sui, qui in Paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat.

Quomodo Iulianus ecclesias clauferit, & ecclesiarū ornamenta diripuerit.

CAPVT X.

**Iulianus
auunculus Iu-
liani Aug.
tēpla Chris-
tianorum
spoliat.**

Pœna.

Dicitur enim is studium habuisse, vt in thesauros Imperatorios plurima & preciosa ecclesie Antiochenæ vasa reconderet, & clausisse ecclesias, & vniuersos clericos effugasse, & solum tunc Theodoretum stetit presbyterum. Quem cum tanquam vasorum custodem comprehensum crudeliter sauciasset, nouissime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter vniuersa tormenta respondit, & pro dogmatis confessione deuicit. Quumq; vniuersa deo dicata vasa & pallia collegisset, proiciens hæc in terrā, contumeliis & iniuriis vt voluit afficiens Christum, super ea etiam sedit, & cumulum auxit iniuriarum. Moxq; verenda eius & loca formoribus circumposita feruntur esse percussa,

& ad

& ad tantam peruenit putredinem, vt vermes procrearentur, medicis laborantibus nec valentibus vincere affectionem. Conficiebantur enim omnimoda pretiosaq; medicamina ex pinguibus volatilibus, vt eorum pinguedine corrupta & putria membra linirentur. Hoc facto, vermes ad superficiem prouocabant, quia in profundo ebullientes, per viuas serpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac affectione securus. Hoc itaq; claruit diuina indignatione factum, cum etiam custodes Imperialium thesaurorum, & alii plurimi aduersus ecclesias insurgētes, inopinata et miseranda morte defuncti sint, quasi superna indignatione damnati.

De Eusebio, Nectario & Zenone martyribus.

CAP. XI.

HIs dictis tempus est vt mentionem faciamus Eusebii, Nectarii & Zenonis fratrum Christianorum, contra quos odium exercentes populi Gazæ, domi celatos, & comprehensos, vinculisq; traditos, atq; flagellatos postea conueniētes in Theatrum, aduersus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & in iniuriam Paganorū præterito tempore multa gessissent. Cumq; se mutuo (vt vulgus solet) excitarent concurrentes ad carcerem, & educerent eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nunc supinos trahentes, atq; percutientes, & vulneratos lignis, lapidibus, atque fustibus. Audiui nanque etiam mulieres egressas, & cum radiis telarum eorum corpora vulnerasse: & cocos publicos, alios aquam, alios feruentes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumq; eos dilacerassent, capitq; fregissent, ita vt cerebrum in terra iaceret, deduxerunt extra urbem, quo solebant mortua iumenta proicere: ibiq; eorum corpora concremant, ossa que remanserant, inter cadauera camelorum & asinorum permiscuerunt, ne possent facile reperiri: quod non diu latuit. Quædam nanque mulier Christiana, non tamen de Gaza, diuino præcepto per

Eusebius
Nectarius
Zenon

Coci publici.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Zenon epi-
scop⁹ Gaze**

noctem ea colligens, & in urnam recondens, Zenoni eorum consobрино seruanda contradidit. Deus enim per visionem mulieri reuelauit hunc virum: ei namq; erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem reliquias eorum accepit, & interim domi seruabat. Quumq; is eiusdem ecclesiæ suscepisset episcopatum, imperante Theodosio fabricata Basilica ante ciuitatē, & altari fixo ossa martyrum collocauit iuxta confessorem Nestorem. Qui dum in vita sua cum istis suis proximis habitaret, cū martyribus comprehensus à populo, vinculis eorum flagellisq; participatus est. Is enim cum traheretur habens pulcherrimum corpus, ad miserationē persequentes adduxit. Quem extra portas semiuiuum, morti tamē proximum proiecerunt. Hunc colligentes quidā, ad Zenonem adduxerūt. Apud quem dum curaretur, defunctus est.

Nestor.

De Hilarione monacho, & crudelitate Heliopolitanorum & Arethusiorū contra Christianos, & de Marco episcopo, eiusq; martyrio.

CAP. XII.

Hilarion

Inter hæc autem dum Hilarionem monachum Gazæ requirerent, fugit in Siciliam, vbi ligna de montibus colligēs, & in ciuitate vendens, sic victum quotidianum parabat. Cumq; eius illic virtus fuisset patefacta per dæmones, venit in Dalmatias: ibiq; virtute diuina plurima miracula faciebat, ita vt etiam mare, quod quædam occupauerat loca, sua oratione repelleret. Sed etiam hinc rursus abscessit: quia vbi laudabatur, habitare declinabat: de mutando loca cunctis esse studebat incertus, vt opinionem suam crebra migratione destrueret. Nouissime verò quum nauigaret in Cyprum, venit in Paphum: inuitatusq; ab episcopo Paphi, amabat locum, & circa prædium Charybdim nuncupatum, philosophatus est: quem vt martyr non esset, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum diuinum est, non expectare persecutores. Nam qui in persecutione comprehenduntur, fortiter ferre iubentur.

Fur.

tar. Gazæi itaque & Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani & Arethusii Syriam habitantes, ad tantam venere crudelitatem (sicut illorum temporum homines explanauerunt) vt sacras virgines insolitas à populo videri, publice nudatas stare cogerent in Theatro. Quas primo irriserunt, postea totonderunt, nouissime per medium sectas, porcos vt eas deuorarent prouocabant. Vt ergo reor Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum virginum res illa perduxit, eo quod paterna consuetudo qua fornicabantur eorum virgines antequam nubarent, prohibita videretur. Constantinus enim destructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos construxit ecclesiam, & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusii verò Marcum suæ ciuitatis episcopum, senem, vita & conuersatione reuerendum, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt exosum, eo quod Constantii temporibus vt Paganos ad Christianismum adduceret, templum illorum ornatissimum pretiosissimumq; destruxisset. Cumq; Iulianus imperaret, motus in eum est, & præcepit, vt aut æstimationem templi redderet, aut id rursus ædificaret. Et cum vtrunq; impossibile foret Christianis simul & sacerdoti, primo fugit secundum Euangelicam legem: postea verò cum multi propter eum periculis & necessitatibus subderentur, de fuga reuersus est, & sponte semetipsum populo, vt quod vellent, in se exercerent, contradidit. Qui dum laudare philosophum debuissent, credentes potius contemptorem, irruentes in eum, & per singulas plateas trahentes, eius capillos & membra dilacerabant viri simul & fœminæ, ita vt tenuibus restibus eius aures abscinderent. Ac pueri apud magistros positi, illudebant ei, alapis cadentes, & graphiis sine aliqua miseratione pungentes. Quem etiam in cuniculos deposuere fœtentes. Cumq; adhuc respiraret, eum melle & liquamine perungentes, & in sportam immittentes suspendebant in aëre. Fertur ergo tunc vespis & apibus ipsi

Heliopolitana-
tanorū crue-
delitas in sa-
cras virgi-
nes.

Arethusii
Marco epis-
copo suo
infecto

Marc⁹ epis-
Arethusio-
rum.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

sum contingentibus, & carne eius vescentibus dixisse se Arethusiis, quod ipse quidē esset excelsus, illos verò videret in humili cōstitutos, sed postea etiam ipsos fore passuros.

THEODORETUS.

Hoc igitur agentes, cogeant eum ut templum reedificaret, aut daret impensas. Quod dum nō faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: nouissime vel paucum aliquid exigebāt. Quibus ait: Nec vnū obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab eius supersedere suppliciis.

SOZOMENUS.

Sermo fertur, quod tunc præfectus præcipue Paganus fuerit admiratus Marci constantiam, & ad principem veniens quereretur, dicēs esse pudendum, ut in vno sene tanta tormenta peragerentur; Et Christianos cū talia paterentur, fieri gloriosos, se verò magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est fine coronatus.

De Macedonio, Theodulo & Tatiano martyribus.

CAP. XIII.

Theodulus
Tatianus

Eodem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrii pignora consecuti sunt. Nam quum in Meroë ciuitate Phrygiæ templum aperuisset prouinciæ Iudex, & longo tempore plenum ruderibus emundaret, ingrediētes isti per noctem, idola contriuerunt. Quumq; propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos exhibuerunt, Quos dum Iudex quasi habita satisfactiōe delictorum, nollet occidere, populis clamantibus vario tormentorum genere castigauit. Nouissime verò in craticula superpositos ardere præcepit. Cumq; cremarentur: Si assis, inquit, carnibus o Amatī delectaris (sic enim vocabatur Iudex) altera latera ignibus obice, ne cū comedere cōperis, carnes semicrudas inuenias. Et isti ergo fortissimo certamine deuicerūt. Aiunt autem Busyrim in Ancyra Galatiæ, clarissimam fortissimamq; habuisse confessionē, cum fuisset

Amatius,
Iudex
Busyris,
martyr.

fuiſſet in hæreſi quæ vocatur *ἡ εὐψυχία*, id eſt, abſtinentium. Hunc enim cū Iudex comprehendifſet quaſi Paganis inſultantem, torquere volebat in publico, iuſſitq; vt appenderetur in ligno. Tunc Buſyris extenſis citò manibus ſupra caput, nudauit latera, dicens non opus eſſe vt miniſtri appendendo ſe deponendoq; laborarent, quum eſſet ipſe paratus ad pœnam quam vellent exercere, & latera ſua tortoribus præpararet. Miratusq; eius promiſſionem Iudex, rei experimento magis obſtupuit. Nam cū vngulæ ferreæ vehementius latera eius exararent: quamdiu Iudici placuiſſet, ſuſtinuit manus extenſas, & plagas cum alacritate ſuſcepit. Poſt hæc autem reductus in vincula quieſcebat. Porro paulò poſt morte nuntiata Iuliani uſq; ad Theodoſii principatum vixit, & in eccleſia catholica acta pœnitentia prioris hæreſeos, conuerſatus eſt.

De Baſilio martyre, & Eupſychio. CAP. XIII.

IN illo porro tempore ferunt vitam finiſſe martyrio Baſilium eccleſiæ Ancyranę preſbyterum, et Eupſychium Cæſarienſem Cappadocię ducta nuper vxore, cū adhuc quaſi ſponſus eſſe videretur. Eupſychius enim peremptus eſt propter Fortunæ templum, quod (ſicuti iam diximus) dirutum fuerat, & in communi Cæſarienſes iram principis ſunt experti, & alii quidam morte, alii fuga mulctati ſunt. Baſilius autem ſtudioſus vir, circa dogma probatus, dum vixit Conſtantiuſ, reſtitit Arianiſ. Et propterea Eudoxii decreto ab ordine eſt remotus eccleſiaſtico. Cū verò Iulianuſ tenuiſſet Imperium, Chriſtianos publicè commonebat, vt proprium dogma ſeruarent, nec Paganorum ſuperſtitione macularentur, honoréſque collatoſ à Principe pro nihilo iudicarent, temporaleſ vtique & perpetuæ damnationiſ autores. Propterea ergo in ſuſpitionem & odium veniens Paganorum, quoniam publicè ſacrificanteſ inſpicienſ ſtabat, & ingemiſcenns orabat atque clamabat, ne ulluſ Chriſtianorum huiuſmodi errore teneretur obnoxiuſ, comprehenſuſ & tradituſ prouinciæ Iudici, multaque tormenta fortiter ſuſtinenns,

En cratiſ.

Baſiliuſ Ancyranuſ.
Eupſychiuſ Cæſarienſiſ.

Baſiliuſ occiditur.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

sustinens, martyrio coronatus est. Hæc colligens in vnum retuli, licet diuersi anni vel dies eorum videantur esse martyrii.

THEODORETVS.

Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissæ, atque Sebastia, necnon & in Phœnice.

CAPVT XV.

QVÆ enim idolorum seductionibus subditi tempore illo commiserint, multa quidem sunt & propriis libris egentia: sed ego ex multis pauca narabo. In Ascalone siquidem & Gazâ, virorum sacerdotio dignorum, & mulierum virginitatis conuersatione pollentium, diuidentes vteros, & hordeo cumulantés exposuerunt deuoracioni porcorum. In Sebastia verò quæ est eiusdem prouinciæ ciuitas, Ioannis Baptistæ loculum aperuerunt, igniq; tradiderunt ossa, ac puluerem disperferunt. Porro scelus quod in Phœnice commiserunt, quis poterit vel dicere sine lachrymis, vel audire? In Heliopoli enim quæ est circa Libanum, erat quidam diaconus nomine Cyrillus. Is imperante Constantio, succensus zelo diuino, multa idola quæ ibi adorabantur contriuit, & igni cremauit. Cuius facti memores viri nephandi, non solum peremerunt eum, sed etiam secantes ventrem, ex eius iecore comederunt. Qui tamen omnium inspectorem oculum non potuerunt effugere, sed dignas dederunt suæ temeritate pœnas. Quicumque enim illo scelere participati sunt, dentibus omnibus priuati sunt. Sed & ipsæ linguæ pariter defluerunt, consumptæ putredine. Perdiderunt etiam visum, & affectionibus suis virtutem prædicauerunt omnibus pietatis.

De simulachro ἀνελπισυνοῦ ἀ Paganis in ecclesiâ constituto.

CAPVT XVI.

IN Emesa verò, quæ est in eius confinio ciuitatis, Dionysio γυνιδι, id est, Baccho muliebri, ecclesiam quæ Deo nuper fuerat ædificata, dedicauerunt, ad derisionem simulachrum istud statuentes ἀνελπισυνοῦ, id est, quod virum monstraret ac foeminam. In Dorostolo verò

Cyrillus diaconus Hierosolymitanus martyr

*ἀνελπισυνοῦ ἀ
ἀνελπισυνοῦ*

verò insigni Thraciæ ciuitate, Æmilianus inuictissimus decertator, à Capitolino vniuersæ Thraciæ Iudice igni traditus est. Porro Marci Arethusii episcopi gesta vel passio, Æschili & Sophoclis magniloquentia noscitur indigere, vt dignè actus illius Tragœdiæ ordine recitentur.

Æmilianus
martyr.

De legibus, quas Iulianus contra Christianos posuit.

CAPVT XVII.

Innumera quoque alia in omni terra & mari ab impiis contra pios illo tempore sunt commissa. Tunc igitur apertè Deo exosus Imperator, contra pietatem ponebat leges: & primum quidem interdixit Galilæorum filiis (sic enim Saluatoris nostri cultores nominabat) Poëtarum & Rhetorum atque philosophorum legere disciplinas. Propriis, inquit, pennis, secundum prouerbum, vulneramur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt: τοῖς οἰκείοις γὰρ φησὶ πῖστοις, κατὰ τὴν παροιμίαν, βαλλόμεθα, ἐν γὰρ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων καθοπλισμένοι τὸν καθ' ἡμῶν ἀνασχεῖνται πόλεμον. Post hanc aliam posuit legem, præcipiens Galilæos expelli militiis.

Prouerbiū,
Nostris ipsi
forū pennis
impetimur.

SOCRATES.

De reditu Athanasii ad Alexandriā. CAP. XVIII.

Igitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libenter excepit. Expuleruntq; ecclesiis arianos, & athanasio scepra venerabilia traderunt. Verum ariani in domibus ignobilibus se coligentes, loco Georgii Lucium habuerunt.

An. do. 360.
Athanasius
redit Alex
andriam.

De Lucifero & Eusebio. CAP. XIX.

EA siquidem tempestate Lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis episcopi, Imperatoris iussione ab exilio reuocatur. Vtriq; enim vltra Thebaidos terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodū corruptam ecclesiæ regulam repararent. Placuit igitur vt Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perueniret, Eusebius alexandriam, vt vnā cum Athanasio sacro concilio ecclesiæ dogmata roborarent. Lucifer tamen misit in locum suum diaconum, per quem professus

Lucifer.
Eusebius.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Melitiani.

fessus est ratum se habiturum, quod esset concilio ordinante constitutum. Ipse autem veniens Antiochiā, fluctuantem inuenit ecclesiam: erat enim inter se turba diuisa, & non tantum hæresis Ariana, quæ erat sub Euzoio, diuidebat ecclesiam: sed etiam Melitis sequaces, studium habentes circa suum præfulem, a suis confortibus recesserunt. Tunc ergo Lucifer ordinans ei Paulinū episcopum, rursus abcessit. Eusebius autem veniens Alexandriam, cum Athanasio concilium celebrauit.

De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato.

CAPVT XX.

**Beryllus.
Synodus
Philadelphina.**

Conueneruntq; ex diuersis ciuitatibus episcopi, & de maximis necessariisq; rebus habuere tractatum. Vbi etiam de sancti spiritus diuinitate tractantes, eum in consubstantiali trinitate comprehenderunt. Et verbum inhumanatum non solum carne, sed etiam anima declararunt: sicut olim viris ecclesiasticis complacuerat. Non enim nouam religionem in ecclesiam introduxerunt, sed quam ab initio ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita huius disputatione sermonis, scripturam nobis probatissimam reliquerunt. Nam Irenæus, & Clemens, & Apollinarius Hierapolites, & Serapio Antiochenæ præsul ecclesiæ, animatum eum qui inhumanatus est, in suis sermonibus sunt professi. Nec non per Beryllum episcopum Philadelphię in Arabia constitutæ facta synodus, scribens ad eundem Beryllum hæc ipsa contradidit. Sed etiam Origenes vbique in suis libris animatum nouit eum, qui est humanatus: propriè tamen nonus Tomus eius in Genesim hoc sacramentum congruenter exponit, vbi Adam quidem Christum, Euam verò ecclesiam latius explanauit. Horum itaq; dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus, & qui ex eo habebat cognomē, Eusebius. Ambo namq; & communiter Origenis vitam commendantes, & eius aduersariis resistentes, insignibusque libris satisfactionem pro eo componentes: non primum Origenes

**Apologia
pro Origenes.**

Origenem ad hanc disputationem venisse dicunt, sed mysticam ecclesiæ interpretatum fuisse traditionem. At illi qui Alexandriæ conuenerunt, non sine subtili investigatione quæstionem de *οὐσία*, id est, substantia, & *ὑπόστασις*, id est, subsistentia reliquerunt. Osius nane

Osius Cor-
dubensis.

Sabellius
Libycus.

SOZOMENVS.

Interea plurimi episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio & Eusebio Nicæni cōcilii decreta roborauerunt: & cōsubstantialē patri ac filio spiritum sanctum sunt professi, Trinitatemq; nominauerunt. Et quoniam de substantia & subsistentia quæstio turbabat ecclesias, sapienter decretum est, vt his nominibus contra Sabellianos solos vtamur, ne vocabulorum in-

Trinitas.

Sabelliani.

SOCRATES.

De differentia substantiæ & subsistentiæ.

CAPVT XXI.

HÆC quidem nunc synodus. Nos autem de *οὐσία*, id est, substantia: & *ὑπόστασις*, id est, subsistentia, si quid nouimus, absurdum non est breuiter indicare. Igitur qui Græcanicam explanauere prudentiam, *οὐσία*, id est, substantiam quidem diuerso modo definiunt, *ὑποστάσις*, id est, subsistentiæ verò ne sermonē quidem fecerunt vllum. Irenæus autem Grammaticus in libro, vbi verba secundum ordinem elementorum colligit: etiam Barbarum vocat hoc verbum, neque apud aliquos antiquorum vsurpatum: quod etiam si alicubi sit inuentū, non tamē hoc indicare quod nunc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnicia locum insidiarum significare *ὑπόστασις*, id est, subsistentiam meminit. Apud Menandrum veluti feces quæ ex vino colliguntur in dolio, *ὑπόστασις*, id est, subsistentiā designare dicit. Sciendum tamen, quod licet antiqui philo-

HISTORIÆ ECCLESIAST.

philosophi hoc modo loquuti non fuerint, tamen id
 niores philosophi pro *ὄνεια*, id est, substantiā, *ὑποστάσις*
ος, id est, substantiæ vocabulo sunt vsi. Substantiæ
 verò definitionem diuersis modis explanauerunt. Si er
 go definitione substantia circumscribitur, quomodo in
 Deo qui non potest comprehendi, propriè hoc vti ser
 mone poterimus? Verum Euagrius in monachico li
 bro temerè quidem & inconsideratè de Deo disputan
 dum esse prohibuit. Definire verò diuinitatem modis
 omnibus interdicit. Ait enim rerum compositarū esse
 se definitiones. Is itaq; sic ait: Omnis, inquit, proposi
 tio aut genus habet quod prædicatur, aut speciem, aut
 differentiam, aut propriū, aut accidens, aut ex his com
 positam orationem. Sed nihil in sancta Trinitate hor
 rum quæ dicta sunt, poterit comprehendi: igitur quod
 ineffabile est, ratione silentii adoretur. Hæc quidem
 Euagrius. Nos autem licet facta digressionem hæc di
 xisse videamur, tamen tanquam vtilem historiæ cau
 sam nos retulisse non poenitet.

PARS LIBRI ATHANASII DE SATISFA ctione fugæ. CAP. XXII.

Verū Athanasius librum de satisfactione fugæ
 olim à se conscriptum tunc eis præsentibus legiti
 cuius partes vtilis, & quæ prosint hic intexens, tot
 rum librum multorū versuum quærere & legere studi
 osos admonio. Ait enim: Ecce huiusmodi sunt præ
 sumptiones impiorum hæc agentes, nec erubescens.
 In quibus primū contra nos mala sunt machinati,
 hætenus accusant quod manus eorū paratas ad necem
 declinare potuerimus, & amarissimè potius ingemi
 scunt, quod nos penitus extinguere nequiverunt: &
 improperant timoris causam, ignorantes quod dum
 hoc submurmurāt, in semetipfos magis retorquent cul
 pam. Nam si fugere malum est, persequi multò dete
 rius. Hic quidem ne moriatur, absconditur: hic autem
 persequitur, vt occidat. Et vt fugiatur quidem, scri
 ptum est: qui autem quærīt occidere, præuāficatur le
 gem, & magis ipse fugiendi præbet occasionē. Si ergo
 fugam

Excusat fu
 gam suam
 Athanasius

fugam improperant persequentes, pudeat eos potius
 sui ipsorum. Quiescant insidiari, & quiescunt cōtinuō
 fugientes. Sed à malitiā non desinunt sua, & compre-
 hendere omni virtute festinant, scientes quia fuga per-
 sequutionem patientium, indicium est maximum per-
 sequentium. Nullus enim mīrem atq; clementem fugit
 aliquando, sed magis ferocem simul & callidum. Om-
 nis enim qui gemit & vexabatur à Saul, fugiebat et
 veniebat ad Dauid. Sed isti propterea eos qui abscon-
 si sunt, interimere student, ne ipsorum malitiā vide-
 antur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam
 quanto fuga manifestior est, tanto amplius eorum in-
 sidiis neces exiliāq; commissa omnibus sunt aperta.
 Nam siue perimāt, mors contra eos semper exclamāt
 siue rursus exilia minentur, vndiquaque ipsi contra se
 mali memoriam destinare noscuntur. Et si quidem sa-
 nam habent mentem, viderent semetipsos in his es-
 se restrictos, seq; in consiliis suis offendere. Sed quo-
 niam mentem amiserunt, propterea persecutione
 decipiuntur: & quærentes occidere, suam non contem-
 plantur impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt
 quærentes occidere, quid faciant cū vident Iacob
 fugientem Esau fratrem suum, & Moſen in Madian
 descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo
 satisfaciunt fugienti Dauid Saul, qui in domum misit,
 vt interimeret eum, dum absconditus esset in spelunca,
 & mutasset vultum suum donec declinaret ab Abi-
 melech? ob quam causam inimicorum euasit insidi-
 as. Quid dicant isti, qui omnia proferunt temerè, vi-
 dentes maximum Heliam in oratione quidem mor-
 tuum suscitasse, tamen abscondum propter Achab, &
 fugisse propter insidias Hiezabel? Tunc etiam quæ-
 siti filii prophetarum celati sunt latentes in speluncis
 apud Abdiam. Sed si hæc tanquam vetera non lege-
 runt, saltem memoriam habeant euangeliorum. Nam
 & discipuli propter metum Iudæorum recesserunt, ce-
 lantes semetipsos: & Paulus in Damasco à principe
 gentis quæsitus, de muro in sporta demissus est, &

Helias.

Achab.

Hiezabel.

Abdias.

2. Cor. 11. g.

Ag. 1. c.

HISTORIA ECCLESIAST.

manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quam putas excusationē suæ petulantia poterunt inuenire? Siue ergo timorem improperent, contra semetipsos tanquā vāsani loquuntur: siue contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum diuinarū videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, vt deputarētur etiam ciuitates ad fugam, vt hi qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari possent. In nouissimo verò tempore seculorū veniens ipsum, quod Mosi loquutum est, patris verbum, rursus hoc dedit mandatū, dicens: Cū persecuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et post pauca dicit: Cū ergo videritis abominationē desolationis, quæ dicta est per Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non reuertatur tollere vestes suas. Hæc enim scientes sancti, huiusmodi habuerunt cōuersationis modum. Quæ enim tunc præcepit dominus, hæc etiam ante incarnationem sui præsentiam in sanctis loquutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionē ducens, vt quod Deus iubet, hoc faciant. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatū, cū quæreretur (sicut nos ipsi) abscondi dignatū est: & iterum cū persecutionem pateretur, fugit & insidias declinauit. Decebat enim eum sicuti famem & sitim, ita etiam hoc pati, & hoc modo ostendere seipsum humanatum. Ab initio siquidem mox vt homo factus est, cū esset paruulus ipse per angelum mandauit Ioseph: Surgens sume puerum & matrem eius, et fuge in Egyptum. Futurū est enim, vt Herodes quærat animam pueri. Mortuo quoq; Herode videtur propter Archelaum filium eius in Nazareth fugisse: & quando iam etiā Deum seipsum ostendebat, & manum aridam restituerat sanam, Pharisei quidem egredientes concilium fecerunt aduersus eum vt eum occiderent: Iesus autem sciens discessit inde. Nam & quando Lazarū suscitauit à mortuis: Ab illo, inquit,

Matth. 10.
Christus in
Euangelio.
Matth. 24. b

Christus.
Io. 8. g
Io. 12. f

Mat. 2. c.
Matth. 2. d

Matth. 12. a.
Marci 3. a
Luc. 6. b.
Matth. 26. a.
Ioan. 11. g.

Matth. 26. a.

Matth. 26. a.

Matth. 26. a.

Matth. 26. a.

TRIPARTITÆ LIB. VI. 382

Inquit, die cogitauerunt vt occiderent eum. Iesus ergo iam non palam ambulabat inter Iudeos, sed abiit inde in regionē iuxta desertum. Deinde Salvatore dicente: Antequam Abraham fieret, ego sum, Iudæi quidem tulerunt lapides, vt mitterēt super eum. Iesus autem absconditus est, & exiit de templo. Et transiens per mediū eorum ibat, & ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cum non videant, quomodo secundū quod scriptum est, non debeant igne comburi: quoniam contraria his quæ dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Ioannes martyriū sustinuit, eiusq; corpus sepeliere discipuli, audiens Iesus discessit inde in nauem ad deserti locum seorsum. Dominus itaq; hæc faciens, ita docebat. Sed vtsnam isti vel sic erubescerent, & vsq; ad homines suam petulantiam declararent, & non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere Salvatorem, contra eum vtrique blasphemias meditantes. Sed neq; vasanorum quisquam eos poterit sustinere, cum arguantur ne Euangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis atque vera, quam in Salvatore quidem Euangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Salvatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Ioannes ita conscripsit: Querebant ergo eum tenere, & nullus misit in eum manus, quia nondum venerat hora eius. Nam antequam hæc veniret, dicebat ipse matri: Nondum venit hora mea. Et eis qui fratres eius appellabantur ait: Meum tempus nondum venit. Rursus autem tempore passionis discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite: Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est: neque cum venisset tempus, absconditus est, sed etiā semetipsum tradidit aduersariis. Sic & beati martyres in persecutionibus

Ioan. 8. g.

Luc. 4. c.

Ioannes

Baptista.

Matth. 14. b

Io. 7. d.

Ioan. 2. a.

Ioan. 7. a.

Matth. 27. c.

HISTORIAE ECCLESIAST.

nibus temporalibus custodiebant semetipsos, & dum qugerentur per latibula fugiebant: cum verò inuenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio res tulisse sufficiat.

Quod Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & diuisum videns populum, fugerit indignatus.

CAPVT XXIII.

An. do. 364.
Eusebius
Vercellensis

EVSEBIUS interea Vercellensis episcopus repente postmodum ab Alexandria venit Antiochiam, & inueniens Paulinum à Lucifero consecratū, plebemq; diuisam, Melitiusq; sequaces missas facientes seorsum, valde cōmotus est, quod factę ordinationi non vnuer si consensissent: reprehenditq; apud semetipsum quod actum erat, & pro reuerentia Luciferi, habito silentio discessit, promittens in conuentu episcoporum, quæ gesta fuerant emendanda: habens tamen curam maximam, eos vnire non potuit. Inter hæc etiam Melitius ab exilio rediit, inueniensq; seorsum celebrare collatas socios suos præsidebat eis, sed ecclesias quidem obtinebat Euzoius Ariani dogmatis præsul. Porro Paulinus vnā tantummodò paruam intra ciuitatem tenebat ecclesiam, ex qua eum Euzoius pro sui reuerentia non eiecit. Melitius autem extra ciuitatis portas solennia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verū Lucifer sentiens non suscipere Eusebium ipsius ordinationem, hoc putauit iniuriosum, ac vehementer irascebatur, & communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ synodo placuerant, per contentionem reprobare nitebatur. Hæc cum inter eos tristitię tempore gereretur, multos ab ecclesia remouerunt, & denuo altera Luciferianorū hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere præualuit. Erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconū promississet ratum se habiturum, quod fuisset à concilio definitum. Quare propter ipse quidem ecclesiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeauit thronum. Hi verò qui prius cum eo contristati fuerant, hæcenus ab ecclesia segre-

Melitius de
exilio reuer
titur.

Luciferiani

segre

TRIPARTITÆ LIB. VI.

383

segregantur. Verum Eusebius instar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuens atq; docens prædicationibus ecclesiasticis vniversos. Hinc transiens venit in Illyricum, & inde rusus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

De Hilario Pictauiensi. CAP. XXIII.

Verum Hilarius Pictauiensis secundæ Aquitanix pontifex, rectè fidei dogmata pridem præseminauerat tam Italis quàm Gallicanis episcopis, quippè cùm primus ab exilio remeasset. Vtriq; ergo fortiter in fide laborauerunt. Sed Hilarius tanquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breue eorum exilii tempus celebrata noscuntur.

De Macedonianis. CAP. XXV.

EA porro tempestate Macedonii sectatores, et Eleusii, Eustathii, atq; Sophronii, omnes ab vno Macedonio nuncupati sunt, conciliaq; frequentia faciebant. Et conuocantes eos qui in Seleucia ipsos sequuti fuerant, anathematizauerunt alterius partis episcopos, id est, consensientes Acacio, fidemq; Ariminensis concilii respuentes, ea magis quæ fuerant recitata Seleucia & Antiochiæ expolita, firmauerunt. Qui dum requisiti fuissent à quibusdā dicentibus: Vos qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis quàm sectatores Acacii, cur eorum hætenus tanquam eadem sapientium estis cōmunione participati? Ita venenosè respondērunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem episcopum. Occidentales, inquit, in Consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat: & erant vtraque praua, cùm hi quidem inordinatè diuisas substantias patris & filii Consubstantialitatis nomine copularent: ille verò à natura patris naturam filii aperte diuideret, credens semetipsum piè prædicare dissimilem esse patri filium per substantiam. His ergo ita consentibus, media via nobis veritas

An.do. 364.
Hilarius Pictauiensis
tistes.

An.do. 366.
Macedoniani.

Macedoniani hæretici.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

tem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo
querentibus satisfacere nitebantur,

SOXOMENVS.

Quod Iulianus quoque persecutus sit Athana-
sium. CAPVT XXVI.

Athanasius
in exilium
An. do. 365.

Igitur Imperator audiens Athanasium in Alexan-
drinorum ecclesia constitutum, licitè populo prædi-
care, multosq; Paganorum ad Christianismum fuisse
conuersos, eum iussit exire de ciuitate. Quod si mane-
ret, damna maxima eum sustinere præcepit, occasione
criminis in eum inueniens, quod dum prioris princi-
pis tempore fuisset fuga multatus, non eius iussione
Episcopalem recepisset sedem. Quamobrem secun-
dum Imperatoris præcepta cum se pararet ad fugam,
videns circa se Christianorum populum lachryman-
tem: Habetote, inquit, filioli fiduciam: nubes est, &
citò pertransiet. Hoc dicto valefecit: & degentibus
illic amicis commendauit ecclesiam, atque ab Alea-
xandrina ciuitate discessit.

Quomodo Iulianus fouerit Cyzicum, propter
Paganismi cultum. CAP. XXVII.

An. do. 365.
Cyziceni à
Iuliano
quod petūt
impetrant.
Eleusius re-
legatus.

Interea Cyzicenis legatione fungētib; apud prin-
cipem de propriis rebus, & Paganorū restitutione
templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quę
postulauerant vniuersa concessit. Eleusiu autem eius
ciuitatis remouit episcopum, veluti vastatorem tem-
plorum: & quia viduarum pabula, sacrarumq; virgi-
num monasteria constituerat, Paganisq; suaserat vt pa-
ternam religionē relinquentes, ad Christiana dogma
ta se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrin-
is, ne venirent Cyzicum, credens quod religionis
causa excitarēt seditiones, eosq; alii eius ciuitatis Chri-
stiani fouerent. Et publici simul opifces artificesq; mo-
netarj, qui in duas erant diuisi partes principum præ-
pro priorum, cum vxoribus atq; liberis Cyzicum ha-
bitare sunt iussi. Hi enim singulis annis certam obla-
tionem publico conferebant: alii quidem militum
chlamydes, alii verò pecunias nouas. Cum igitur
modis

Monetarij
Cyzicū trāf-
lati à Iulia-
no.

modis omnibus placuisset Iuliano ritum constituere Paganorum, vim quidem inferre, atq; tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantummodo præcepit, vt per singulas ciuitates numerus eorum conscriberetur: quos tamē nequaquam aut adorare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset vlla necessitas suspendere, quod voluntas spontanea suggestisset. Porro clericos & ecclesiarum præfules, à ciuitatibus submouere festinabat: studens vt eorū absentia paulatim solueretur ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent, vel qui ministeriis participarentur, existerent: & per hoc longo tempore paterentur, propriæ religionis obliuionem.

De Tito Bostrensi episcopo. CAP. XXVIII.

Bostrensis itaque publica voce præcepit, vt Titum suæ tunc ciuitatis episcopum procul expellerent. Cumq; iussisset hoc, clericisq; minaretur quasi ipsi facerent turbas in populo, tunc Titus libellum destinavit imperatori, contestans eum ac dicens, quod inimica inter se esset turba Paganorum atque Christianorū: & sua suasionē Christiani magis à seditione quiescerent. Quo facto nisus est Imperator ex huiusmodi verbis Tito inimicitias populi cōcitare, scribens Bostrensis, Titum eorum accusatorem fuisse, dicendo ipsius monitis, non sua voluntate populum à seditione cessasse: eumq; velut hostem, populo suadebat expellere. Non enim quod iustum erat, aut legitimum iubeat agi, sed odio religionis, verbis quidem culpæ re, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates & prouincias Christiani diffugiebant. Huius participes plurimi meorum fuere progenitorū. Simul & auus, qui de patre Pagano natus, ipse cū tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Bethleæa vico Gazensiu valde populofo, habentiq; tēpla antiqua: ædificiaq; pulcherrima, & maxime Pantheon in ciuitatis arce locatam, eminens super omnem vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra & Græca, deorū habitaculum

An. do. 362.
Iulianus Titum Bostrensem episcopum ciuitatis,

Saxomeni progenitores

Pantheon.

**Hilarion
monachus.**

HISTORIÆ ECCLESIAST.

nominationem. Fertur autem his omnibus fuisse Christianismi autorem Hilarionem monachū. Cum enim dæmonio vexaretur Alaphion, diu Pagani atq; Iudæi incantationibus & lustrationibus apud eum vfi, nihil illi prodesse potuerunt. Verum Hilarion solummodo CHRISTI nomen inuocās, dæmoniū effugauit, eumq; in religionem Christianā repente transportauit. Floruit itaq; meus auus in expositionibus & interpretationibus scripturarum nostrarum: quoniam erat ingeniosus, scientiaq; fultus, ita vt nec Arithmeticæ artis esset expers, ac propterea Ascalonitis & Gazēsis, & in circuitu Christianis valde gratus, tanquam religioni necessarius, & ad soluēdas dubitationes scripturæ diuinæ utilis. Primi siquidem isti in eo loco ecclesias & monasteria construxerunt, easq; honestate atq; hospitalitate peregrinorum & indigētium pariter ornauerunt. Ex quo genere vsq; ad nostram ætatē fuerūt viri optimi, quos grandæuos iuuenis ipse perspexi.

Quod Iulianus præceperit, vt secundum Christianorum ritum, etiam Pagani orationes & elemosynas facerent, & decimas templis offerrent, & cætera quæ Christianis facere moris est, adimplerēt.

CAPVT XXIX.

An. do. 357.

Igitur Imperator iam pridem dans operam, vt Paganismum in omni sua ditione dilaret, grauiter ferebat, videns Christianos magis approbari. Et templa quidem erant aperta, sacrificiaq; Paganorum per ciuitates secundum voluntatem illius procedebant. Ipse autem sollicitus erat, ne feruor ipsius ob Christianorum multitudinem frustraretur. Et maxime agebatur quod multorum sacerdotum suorum Christianas audiret esse vxores, & filios, atq; seruos. Considerans autem Christianismum ex vita bona & conuersatione consistere, studuit vbique templa Paganorum constructione & ordine Christianæ religionis ornare, sedibus atq; processionibus, Paganorumq; dogmatibus atq; monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit instar clericorum, vt & horas certas, & dies oratio

orationum solenniter obseruarent, præcipiens pariter habere curam virorum, atque mulieres philosophari scientes, habitaculis peregrinorum, & pauperum, aliâq; prouidentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte vel inuite peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit, vt post poenitentiam, mediocrem sustineret correctionem. Præcipue verò imitatus dicitur notas literarum Episcopatum, quibus solent alter alteri scribentes commendare peregrinos, & quò proficiantur, & à quibus veniant, modis omnibus indicare: & solatia promereri, tanquam noti & amici sint testimonio missi signaculi. Hec consyderans dabat operam: vt Pagani Christianorum assuescerent officiis, Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorum sequi voluisse, non aliunde quàm ex ipsius Imperatoris sermonibus est probandum.

Huiusmodi enī Arsacio pōtifici Galatiæ scripta misit.

Paganorum ritus nondum agitur secundum sententiam nostram, propter cultores eius in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo atque sublimitas, omni oratione, omniq; spe maior est. Sed propitii sint nostris mētribus dīi propter negligentiam quā habemus, cum illorum prouidentia in paruo tempore tanta mutatio facta sit, quātam ne petere quidem quisquam ausus fuisset. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neq; respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auxerit cura peregrinorum, & circa sepulturas & mortuos multa officia, honestaq; cōuersationis studia, nō vera sed ficta? Quas res arbitror apud nos debere sub veritate geri. Non itaq; satis est te talem esse, sed omnes absolute circa Galatiam sacerdotes: quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certē restrainanter à sacerdotali ministerio remoue, nisi diis cū coniugibus & filiis atq; seruis colla submiserint: non ferentes vltērius suos seruos aut filios, hoc facere contenti, aut Galilæos impie contra deos agentes, & impietatem pietati præponentes. Deinde cunctos

De huiusmodi literis extat Canō Nicēni concilii, ipsi formatas vocant.

Juliani aug. epistola ad Arsacium Pont.

Christianorum hospitales & officia erga mortuos.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

admone, vt sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuiquā arti, operibusve turpibus aut pudendis præsit. Qui obediunt, honorētur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas ciuitates, vt nostra peregrini clementia perfruātur: non tantū nostri, sed etiā extranei pecuniis indigētes. Et vt habeas vnde fiat, interim decreui singulis annis triginta milia modiorū tritici per vniuersam dari Galatiam, & sexaginta milia sextariorū vini. Horū quinta pars pauperibus templa obseruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus distribui, Turpe nanque est, vt Iudæos quidem non abiiciant, sed potius nutriant impii Galilæi & suos pariter, nec non etiam nostros: nostri verò nostrorum solatio descendant. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, paganorumq; vicos offerre diis primitias frugum eosq; huiusmodi benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorū. Homerus enim hoc probat, introducēs Eumæum talia facientem. Nos ergo ne bona quidem nostrorum imitamur, sed aliis permittimus negligentia non confusi, magis autem deorum reuerentiam respuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognouero, latitia plenus ero. Præsides prouinciarum rarius in domum suscipe: frequenter eis scripta trans mitte. Ingredientibus eis ciuitatem sacerdotum nullus occurrat, Cumq; ad templa venerint deorum, intra ianuas eos nemo præcedat militum forte aut præcedentium Officiorum: sed qui voluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi peruenerit, priuatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es iudex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sunt: reluctantes vanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiat, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solum sine querela non erunt, sed etiam nostræ indignationis imperum sustinebunt. Neque enim phas est vt illi parcatur, qui

deos

Hinc conii-
cere potes-
quā officio:
si fuerint
olim Chri-
stiani, nō so-
lum in suos
sed etiam in
gentiles &
Iudæos.
Eumæus Ho-
mericus,

Præsides in
templis tanq̃
priuati.

deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, vt si mea volunt frui tuitione, omnes Matri deorum studeant offerre culturam.

Quibus modis conatus sit Paganismum extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare.

CAP. XXX.

HÆC itaq; faciens Imperator ad abolitionem Christianorum, persuadere hoc subditis non potuit, & aperte vim inferre erubuit. Inter hæc vt ad Paganismum milites insuaderent, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorum, quod Constantinus (sicut prædictum est) in crucis formam mutauerat. Verum in publicis imaginibus depingebat Iouem, quasi de cælo illi coronam & purpuram deferentem: Mercurium & Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapiētis & fortis. Et hoc agebat imaginibus, vt sub occasione imperii latenter adorarentur Dii: & hoc modo subditi clanculum fallerentur. Arbitrabatur enim quod si hoc volentibus imponeret, postea quæ vellet impleteret. Si verò respuentes agnosceret, venia adempta torqueret, tanquam circa Romanorū solennia reluctantes & in rempublicam atque ipsum imperium delinquentes. Pauci verò etiam pœnis subditi cognouerūt dolum: quia sicut moris erat, adorare noluerant. Turba verò (vt fieri solent) per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamen imperatori nil profuit. Cumq; multa excogitaret quibus Paganorum ritus extolleret, inuenit modum qui compluribus militibus Christianis clarę virtutis coronam dedit. Quum venisset enim tempus, quo imperialia milites solēt dona accipere (hoc enim agitur plerumq; die Kalendarum Ianuariarum, & natali principum, & vrbium regiarum) exquisiuit vt eos simpliciter & ex prisca consuetudine fallere posset, iussitq; vt vnusquisque ad manum imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primo incensum offerret. Erat enim ante eum positum thus & ara, secundum antiquam Romanorum solennitatem.

Julian⁹ abolet crucem in vexillo.

Iupiter
Mercurius
Mars.

Donatum principum quādo solita dari.

Tunc

HISTORIAE ECCLESIAST.

Tunc quidem alii libere suam fortitudinem ostenderunt, & neque incensum offerre, neq; donum accipere ab Imperatore sustinuerunt. Alii verò occasione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod committere peccatum. Alii propter lucrum capti, aut timore turbati, seu iussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamē Paganismū declinare nequiuērūt. Plurimi siquidem per ignorantiam decepti cum inter cibos, (vt fieri solet) & pocula inuocarēt inter se Christum, respondens quidam dixit: Quid patimini inuocantes Christum, quē paulò ante denegastis, cū donum ab Imperatore percipientes thus in ignem mitte retis? Cumq; hoc milites audissent, & quod gesserant agnouissent, statim exsistentes per publicum currebāt, atque impetu factò proclamabant deum suum, & cunctis hominibus testabantur se esse Christianos, & in eo nomine permanere, atque per ignorantiam se fecisse, & (si dici posset) solam manum Paganam esse: conscientia verò nihil simul egisse. Quumq; venissent ad principem, proiecerunt aurum quod acceperant, & forti voce poscebant, vt reciperet quod dedisset, & illos occideret. Se enim pœnitentiam agere fatebantur, eo quod improuide eorum dextera peccasset: & studere propter Christum totum corpus pœnæ condere.

milites christiani restitunt dona sua.

THEODORETVS.

Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorum capita iussit amputari. Quumq; deducerentur ad mortem, sequēte populo mirantēq; virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad locum vbi rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogauit senior omnium, vt primo cuiusdam caput nomine Romanum adhuc adolescentis abscinderet, dum alios respiceret, frangeretur. Quumq; ille genua fixisset in terra, & gladium spiculator euaginasset, venit repente nuntius, clamore prohibens necem. Porro iuuenis ille ait, morte frustratus: Non fuit Romanus dignus, vt Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinem sceles-

ratus

Romanus miles

ratus imperator fundi prohibuisset, ductus inuidia, non tamen eos in ciuitatibus habitare permisit, sed ad vltima Romanorum loca in exilium misit.

SOZOMENVS.

Postea verò præcepit, vt qui sacrificare nollent, in palatium non intrarent, & neque collegio, neq; foro, eos, neq; arbitrio, neq; vlla dignitate, nec aliqua administratione participare iussit.

THEODORETVS.

De corpore martyris Babylæ, & de simulachro Apollinis, fulmine concremato.

CAP. XXXI.

CUm igitur Iulianus apud Pythium Daphnæum peteret responsa de Parthici belli victoria, & ille viciniam corporis Babylæ martyris accusaret, iussit eius corpus auferri. Ob quam rem cum Christiani festiuitatem deducto corpore psallentes agerent, & indignatione principis quidam Theodorus iuuenis multa passionum tormenta pertulisset, hoc quidem facto, fallax demon martyris gloriam auxit, suum verò mendacium clarius detexit. Fulmen nanque cœlitus missum, omne templum accendit, & ipsum Pythii Apollinis simulacrum redegit in puluerem. Erat enim ligneum, sed foris deauratum. Quod noctu Præfectus Orientis tunc nomine Iulianus Iuliani Dædalis, id est, auunculus, cognoscens, festinanter venit Daphnen, volens succurrere deo, qui ibi colebatur: vidensq; eum redactum in cinerem, *vidensq; eum*, id est, ædituos verberibus affligebat, credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum. Qui licet torquerentur, tamen mentiri noluerunt, clamantes incendiū nō ex infernis, sed e supernis habuisse principium. Ad hæc etiam rustici vicinorum venientes locorum, dixerunt se vidisse fulmen cœlitus fuisse delapsum.

De publicatione vasorum ecclesiasticorū, & quomodo Iulianus præfectus & Felix violantes ecclesiam diuinitus sint puniti.

CAP. XXXII.

militēs christiani in exilium missi sunt.

An. do. 361.
Pythius Aspollo incubat Babylæ ad apte virtutis fatidicæ.

Iulianus, Iuliani Aug. auunculus.

Intes

HISTORIA ECCLESIAST.

An. do. 365.
Vasa eccle-
siarū cōfiscā-
tur. Tēplū
Christiano-
rū prophā-
natur.

Julian⁹ Prę-
fectus Ori-
entis.
Felix.

Ἰλπίδιος
ἀπὸ τῶν ἰδίων
τοῦ βασι-
λέως χρεώ-
ματων τῶν
ἐν ἡμετέροις
παισιμῶν
τοῦ ἰδίου
ἀπὸ τῶν τοῦ
βασιλέως
ἐν ἡμετέροις
παισιμῶν.

Hæc verba
Theodore-
ti idcirco
apposui vt
intelligas qd
fit Comes
rerū priuā-
tarū, & quid
priuata, q̃
distiōe etiā
Gręci vtun-
tur, vt Iulia-
nus Aug. ad
Ecebolūm

INterea subentur vasa ecclesiarū sacra fisci ætario deputari. Sublatisq; ianuis ecclesiæ maioris, quam Constantinus ædificauerat, sit cunctis accessibile san-
ctuarium. Ingreddēte siquidem Iuliano Præfecto Ori-
entis ecclesiā, Felix Præpositus regalium thesaurorū pariter introiuit, & simul Elpidius Comes rerū priuatarum. Aiunt enim & Felicem & Elpidium prius Christianos, tunc a pietate recessisse, impio Principi parere cupientes. Iulianus itaque Præfectus impudenter contrā sacrum altare minxit. Quem cūm Euzo-
zoius prohibere tentaret, eum ille percussit in capite. Fertur autem dixisse, Christianorum inuentiones cœlestium cura nō vacare. Porro Felix videns vasorum ornamenta, quæ Constantinus & Constantius frequenter obtulerant: Ecce in quibus, inquit, vasis Mariæ sibi ministratur. Sed pro his impietatibus vāsanisq; præsumptionibus non post multū pœnas exacti sunt. Nam repente Iulianus sauo morbo correptus visceribus putrefactis interiit. Et excrementa non per meatus egestiuos emittebat, sed scelestum os, quod blasphemis ministrauerat, organum huius excretionis est factum. Aiunt autem illius vxorem fide fuisse clarissimā, eamq; dixisse: Decet te marite laudare saluatorem Christum: quoniam tibi per hanc correptionem magnitudinem propriæ virtutis ostendit. Non enim agnoueras contra quem pugnare voluisti, nisi consueta longanimitate hæc tibi flagella diuinitus intulisset. His ergo verbis & passionibus imminenti-
bus causam languoris cognoscens, rogabat Imperatorem, vt ecclesia quibus fuerat ablata, redderetur. Sed nec illum flexit, & ipse terminum vitæ suscepit. Porro Felix & ipse repente flagellum virtute diuina suscipiens, sanguine toto die simul & nocte ex ore fu-
so, & vānis corporis vndiq; vacuatis, omnīq; virtute simul expensa, & ipse celeriter est extinctus, æternæq; morti contraditus.

Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit conuersus.

CAP. XXXIII.

Hic

Hic ita gestis, adolescens quidam, sacerdotis filius, in Paganismo nutritus ea tempestate ad Christianorum translatus est chorum. Erat enim tunc quædam insignis reuerentiæ mulier, & diaconissæ honore fulgebat. Hæc cum huius matre habuit amicitiam, quæ sæpius cum huius mater ad ipsam veniret, hunc infantem amplectebatur, & ad cultum Christiani nominis inuitabat. Porro matre defuncta veniebat adolescens ad eam, & doctrina consueta fruebatur.

Cumq; firmissime eius consilium perceperisset, interro-
gauit Doctrinam, quo posset argumento, & patris su-
perstitionem declinare, & prædicationem veritatis
adipisci. Quæ dixit, vt patrem fugeret, & creatorem
suum atque illius potius sequeretur, atque ad aliam
iret urbem, in qua latenter Imperatoris impii manus
effugeret, ipsam se eius curam habere promittens. Ad
quam adolescens: Reuertar, inquit, postea, & animam
meam tibi contradam. Quum verò pauci transissent
dies, Iulianus venit ad Daphnen, celebraturus publi-
ca sacrificia. Cum quo etiam huius pater. Erat enim sa-
cerdos, & sequi solitus Imperatorem. Cum quo erat
& iste puer, eiusq; frater, habentes officium, vt cibos
Imperatori apponerent. Solebant enim septem die-
bus in Daphne festa celebrari. Primo siquidem die,
quum staret iste ante Imperatoris accubitus, & epu-
las solenniter aspersisset, repletus horrore, cum celeri-
tate Antiochenam venit ad ciuitatem, ad illam mi-
randam mulierem. Quo facto ego, inquit, nequaquã
tibi de promissione mentitus: tu verò vtriusque salu-
ti consulens, promissa comple. At illa repente surgens
ad dei virum Melitium perduxit adolescentem: ve-
rum ille in superiori habitaculo interim eum habita-
re præcepit. Pater interea filium requirens, & Daph-
nen circuibat omnem: & ad urbem veniens, plateas
cunctas perambulabat, & vicos oculis vndiquaque
currentibus, & eum inuestigare desiderantibus. Cumq;
peruenisset ad locum ubi habitaculum sanctus Meli-
tius habebat, suspiciens, vidit illum de fenestra pro-
spicien-

καὶ τὰς κτήσεις
κατὰ τοὺς
ἡμετέροισι
προσέθενται
πρὸς ἅτοις.
De Christi
anorū poſe
ſeſſionibus
loquens.

Filius sacer
dotis Ethnū
ci, ad Chris
tum cons
uersus.

Ando, J.

Melitius

HISTORIA ECCLESIAST.

spicientem. Et currens traxit ac deposuit, atque domum vsque perduxit. Primumq; eum multis flagellis afficiens: deinde calefactens obolos, manibus ac pedibus & dorso eius imposuit. Post hæc vinctum in cubiculo clausis ianuis dereliquit, & ita profectus est ad Daphnem. Hæc ego à vito iam sene, quum narraret, audiui. Qui etiã hæc adiecit, quod spiritu diuino gratiq; repletus, contriuerit omnia patris idola, & eorū infirmitati cœperit irrogare blasphemias. Quo facto mente percipiēs quod egisset, formidauit præsentiam patris, rogauitq; dominum Christum, vt ipsi ferret auxilium, claustraq; cōfringeret, & ianuas aperiret: Propter te, inquit, talia domine pertuli, & hæc agere non expaui. Cū hæc, inquam, dixisset, ceciderunt repente claustra, aperteq; sunt ianuæ. At ille rursus ad magistrum venit, quæ continuo eum induens schemate mulieris, et in camera residere iubens, post paululum obtulit rursus sancto Melitio. Qui eum episcopo Cyrillo Hierosolymitano contradidit, & ita venerunt noctu in Palæstinam. Verum post Iuliani mortem etiã patrem iste duxit ad veritatem Christianam: quod inter alia quoq; nobis exposuit.

Quomodo Iulianus aquis immolaticijs vniuersa polluerit, eiq; restiterint Iuuentius & Maximus.

CAP. XXXIII.

Iulianus publicos fontes Antiochie & cibaria sacrificijs propheta nauit.

INterea Iulianus contra fidei pietatem impudentius armabatur, & vultu quidem se simulabat mitem: porro laqueos instruebat, quibus deciperet innocentiores. Et primum quidem fontes vrbis, & qui erant in Daphne, sacrificijs violauit, vt vnusquisq; aquam bibentium eius horrore potiretur. Quumq; etiã in publico venales cibos illo scelere compleuisset (aspergantur enim ex eis, & panes, & carnes, & poma simul, & olera, & cuncta quæ comeduntur) hæc vidētes qui nomen salutare perceperant, ingemiscebant quidem, atque mugiebant videntes abominationem tantam. Veruntamen comedebant, legi obediētes Apostoli: Omnia, inquit, quæ in macello venduntur comedite,

dite, nihil diiudicantes propter conscientiam. Verum
 duo quidam militia clari, erant enim Scrutarii princi-
 pis, in quodam conuiuio, hoc horrore vehementius
 sunt accensi, atque admirabilis illorum adolescen-
 tum in Babylone coruscantium verbis vsi sunt, dicē-
 tes: Tradidisti enim nos regi iniquo, qui recessit à te
 vltra omnes gentes quæ sunt in terra. Hæc quidam
 conuiuarum nuntiavit Imperatori: qui repente illos ad
 se fortissimos viros adducens, requirebat quid loquu-
 ti fuissent. At illi occasionem fiduciæ de interrogatio-
 ne fumens Imperatoris, laudabilemque sui firmantes
 zelum, dixerunt hæc pietatis more nutriti: O Prin-
 ceps laudandis legibus hætenus seruientes, quas Cō-
 stantinus & eius filii posuerunt, ingemiscimus, nunc
 abominatione omnia videntes esse completa, & ne-
 phandis sacrificiis cibos potusque violari. Hæc & do-
 mi defleuimus, & te præsentem nihilominus eiulamus.
 Hoc enim in tuo displicet nobis imperio. Hæc audi-
 ens ille miris atque Philosophus à sui similibus nomi-
 natus, mansuetudinis quidem exhibuit vultum, &
 impietatis faciem protinus enudauit, præcipiens ama-
 rissimas eis plagas inferri. Quos etiam luce priuauit,
 magis autem (vt verius est) illius temporis infelici-
 tate liberauit, victricesque eis coronas prouidit offerri:
 fingeat enim se in eis quasi causam defendere Impe-
 rialis iniuriæ, & hæc diuulgari iussit inuidens decerta-
 toribus veritatis in appellatione martyrii pariter &
 honoris. Nomina fuerunt horum Iuuentius & Maxi-
 mus, quos Antiochena ciuitas tanquam pietatis pro-
 pugnatores venerata, precioso monumento recondi-
 dit: & vsque ad diem hunc festis annalibus honorā-
 tur. Sed & plurimi nobilium & dignitate fulgentium
 vtentes tali fiducia, coronas æquales sunt adepti.

De his ex-
 tat sermo
 diui Chrys-
 ostomi.

Quomodo Valentinianus, qui post eum impe-
 rauit, propter asperionem immolatiæ aquæ
 ministrum percusserit templi.

CAPVT XXXV.

DDD

Valen

HISTORIÆ ECCLESIASTÆ.

An. do. 366.
Valentinian⁹

Χιλιάρχος
τῶν λόγων
φύρων.

Valentinianus etiam qui paulò post sumpsit Impērium, tunc Millenarius erat circa Palatia constitutus dux Lanceariorum. Is zelum quem pro pietate habuit, non celauit. Eo nanque tempore cum fulminā dus ille fortunæ templum ingrederetur saltans, & ex vtraque parte ianuarum astarent ministri templi, qui aspersione (sicut ipsi dicebant) purgarent ingredientes, Valentinianus præcedens principem, aspersione guttam sua vidit in chlamyde. Et indignatus, pugno percussit templi ministrum, dicens se maculatum potius quàm purgatum. Quod respiciens Imperator, iussit eum in custodiam tunc redigi, & ad erēmum destinari. Sed ille cū annus & pauci transissent menses, pro mercede confessionis recepit imperium. Non solum enim in illa vita diligentes se Deus honorat, sed aliquando etiam in præsentī bonorum operum retributiones impendit, & præsentibus premiis illic sperata confirmat.

THEODORETVS.

De Artemio martyre, & Publia Abbatissa.

C A P V T XXXVI.

Artemius.

Artemium verò qui temporibus Constanti dux fuit Ægypti, quia illius temporis idola multa confrugerat, non solum facultate nudum reddidit, sed etiā capitis sectione mulctauit. Hæc & huiusmodi gessit ille mansuetus & ab iracundia remotus, sicut ab impiis vocabatur. Adiciam super hæc etiā miraculum foeminæ, quæ zelo diuino huius contempsit impietatem. Publia quædam fuit eo tempore nominatissima & preciosis virtutibus exornata. Hæc cum nuptiale iugum ad tempus paulisper suscepisset, fructū dignissimum obtulit creatori. Ioannes enim Antiochiæ presbyter multo tempore constitutus, & sæpe apostolici præsulatus decreta refugiens, de terra illius foeminæ admirabilis germinauit. Hæc habēs apud se chorū cōuersatione digna virginitatem seruantium, semper cum eis laudabat factorem Saluatoremq; Deum.

Ioānes Antiochenus.
E. Publiæ.

Transcunte verò Imperatore, clarius in commune psalle,

TRIPARTITÆ LIB. VI. 390

psallebant, contemptibilem & deridendum iudicantes erroneum, illaq; maxime cantica personantes, quæ idolorum videntur traducere debilitatem: dicebantq; cum Dauid: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Et iterum: Similes illis fiât qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Hæc audiens Iulianus, & vehementer accensus, eas cum transiret tacere præcepit. Quæ eius legem paruipendentes, chororum maiori ordine cõpleuerunt. Rursusq; illo transiente psallebant: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Tunc ille sæuiens, magistrum chori præcepit adduci. Quam cum videret senectute maceratam, nec corporis caniciem miseratus est, nec animi studuit honorare virtutes: sed quibusdam Spatariorum iussit ut eam alapis caderent. Quæ veluti summum honorem contumelias illas excipiens, domum reuerfa est, eumq; solitis melodiis spiritalibus notabat. Sicut auctor illius Cantici malignum spiritum effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos dæmones sibimet applicans, contra donum pietatis insaniebat.

Psalm. 136.

Psalm. 137.

Apoc. 19.

SOZOMENVS.

De Basilio atque Georgio. CAP. XXXVII.

Contristabat porro eum non mediocriter Apollinaris Syrus, omni scientia insigniter instructus, si multq; Basilius & Gregorius, Cappadoces, illius temporis Rhetores Christiani, aliq; plurimi eloquentes viri. Quorum alii quidem æmulati sunt veram gloriam, alii Arianæ hæreseos habuere vāsaniam. Quam obrem arbitratus hinc armari Christianos, prohibuit eos Græcorum doctrinis imbui, & eorum lectionibus erudiri. Tunc Apollinaris cum esset doctus & simul ingeniosus, pro Homeri Poëmæte versibus Heroicis Hebraicam conscripsit antiquitatem vsque ad imperium Saul, & vigintiquatuor libris opus omne diuisit, vnicuique libro nomen literæ ponens, secundum Homericam lectionem. Fecit autem & aliud opus secundum Menandri fabulas, Comædiæ similitudine

An. do. 366.
Apollinaris
Basilus.
Gregorius,

DDD 2 compa

HISTORIÆ ECCLESIASTÆ.

**Apollinaris
Syrus.**

comparatas, imitatus etiam Euripidis Tragœdias, & Lyram Pindari. Et (vt absolute dicam) ex diuinis scripturis argumenta sumens, omnes Encyclias lectiones tempore paruo composuit, numero, virtute, moribus, conscriptione, charactere, & dispositione, Græcis valde pares. Et nisi vetustatem homines honorarent, & quæ sunt in vsu grata crederent, vt ego reor, æqua veteribus Apollinaris opuscula decreuissent. Fecit etiã non ignobilem ad ipsum Imperatorem, siue contra Paganos Philosophos librum cui titulum posuit, **PRO VERITATE**. In quo de sacris testimoniis tacens, probauit illos quidem fuisse deceptos, se autem sapere vera de Deo. Hæc autem considerans Imperator, claris tunc episcopis scripsit: **Legi, & reprehendi**. Cui rescripterunt. Etsi legisti, non tamen cognouisti. Si enim cognouisses, nequaquam reprehendisses. Quidam dicunt hanc epistolam Præfulis ecclesiæ Cappadocenæ fuisse Basilii, quod incredibile non est. Siue autem eius, siue sit alterius, iustum est virtutis laudare doctrinam.

SOCRATES.

De his qui amore pecuniæ à fide declinauerint.

CAPVT XXXVIII.

**An. do. 326.
Ecebolus
Sophista.**

Purimi verò non recta mente Christianum habentes nomen, quippe qui pecunias & honorem presentem felicitati veræ fidei præponerent, ad sacrificium scelera descenderunt. Quorum vnus fuit sophistarum Constantinopolitanus Ecebolus. Is enim mores Imperatorum sequens, sub Constantio quidem feruentissimum se finxit Christianum, sub Iuliano Paganus celesiter est effectus, & rursus post Iulianum volebat esse Christianus. Prosternens etenim semetipsum ante ianuas ecclesiæ pronum, magna voce clamabat: **Conculcate me sal insensatum.**

Quomodo pecunias Iulianus abstulerit Christianis.

CAP. XXXIX.

An. do. 335.

Igitur cum Iulianus iret ad Persas, volens in eis vicisci, eò quod sub Constantio Romanorum terminos inuasissent, & sciens in præliis euenire frequenter aduersa,

uerſa, & plurimis pecuniis opus eſſe, adinuenit modū
 vt auferret pecunias Chriſtianorū. Nolentibus ergo Chriſtianis
 ſacrificare, pecuniam multam impoſuit, exigebanturq; ſpoliantur
 vere Chriſtiani. Singuli nanque eorum pro ſua ſub
 ſtantia offerebāt, & Imperator ex iniuſta collectione,
 iniuſte factus idoneus eſt. Vbi enim non erat, illuchāc
 mittebat legem: vbi erat, utebatur ipſe. Tunc ergo Pa
 gani Chriſtianos grauiter oppreſſerunt, interdum etia
 am tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Im
 perator audiens, Chriſtianis videlicet adeuntibus eū,
 defendere contemnebat dicens: Veſtrum eſt vt pati
 entes mala ſuſtineatis, hoc enim eſt præceptum veſtri
 dei.

SOZOMENVS.

Quomodo ab Antiochenis irriſus ſit. CAP. XL.

Igitur Imperator pugnaturus contra Perſas venit
 Antiochiam. Cumq; populus quereretur venalia
 quidem abundare, ſed carius vendi, volens magnitu
 dinem ſuæ largitatis oſtendere, minora quā debuit
 præcia in foro rerum venalium conſtituit. Et cū fu
 giſſent tabernarii negotiatoresq; diuerſi, res neceſſa
 riæ deſecerūt. Antiocheni verò grauiter hoc ferentes,
 contumelias irrogarunt Imperatori.

SOCRATES.

Querebantur enim aduerſus eum, facetias de ſiliis
 barba proferentes: erat enim eius barba valde promiſ
 ſa. Dicebant ergo: Tondatur, vt ad funes eius proſici
 at barba. Et quoniam ſuperſtitionis ſuæ cauſa Taurū
 idolis frequentius immolabat, aram vel taurum in ſo
 lido ſuo formari præcepit. Ob quam rem proſcinden
 tes eū dicebant: Iſte taurus euertet mundum. His in
 iuriis prouocatus ad iram, interminatus eſt ſe Antio
 chenam afflictorum ciuitatem. Quamobrem Tarſum
 Ciliciæ reuerti volens, iuſſit neceſſaria præparari.
 A quo propoſito eū Sophiſta Libanius auocauit, ſcri
 bens pro Antiochenis interceſſionis librum, & rurs
 ſus ad Antiochenos de principis ira: quos tamen li
 bros non ædidiſſet. Verum Imperator reſpuens ſe ope

An. do. 365.
 Iulianus im
 minuit præ
 tia rerū ven
 alium.

Iuliani &
 Antiochei
 norū contē
 tiones.
 Symbolum
 in nomiſ
 matis.
 Libanius
 Sophiſta
 pro Antio
 cheniſibus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

ribus vindicare, reciprocis iniuriis iram suæ indignationis amouit. Librum enim aduersus Antiochenos fecit lepidum & satis urbanum, quem Antiochicum nominauit. Verum contra Christianos multa etiam in ea ciuitate commisit.

De simulachro Christi quod deposuit Iulianus.

CAPVT XII.

Statuâ Christi
fufilem
Iulianus de
iecit.

Illud quoque quod sub Iuliano accidit, nō silebo. Fuit enim signum quidem virtutis CHRISTI, & indicium contra principem iræ dei. Cum enim cognouisset in Cæsarea Philippi, ciuitate Phœniciæ, quā Pæneda vocabant, insigne Christi esse simulacrū, quod mulier illa sanguinis liberata profluuiū cōstituerat, eo deposito suam ibi statuam collocauit. Quæ uiolento igne de cœlo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum atque in terra fixum: reliqua verò pars hætenus superfuit, & fulminis indicium reseruauit. Statuam verò Christi tūc quidē Pagani trahentes cōfregerunt. Postea verò Christiani colligentes in ecclesiam recondiderunt, vbi hætenus reseruatur. Hoc itaq; simulacrum (sicuti refert Eusebius) omnium passionum & ægritudinum noscitur esse medicamentū. Iuxta quod quædam herba germenauit, cuius speciem nullus nostræ terræ medicus licet expertus cognouit.

Lege Eusebii
lib. 1. c. 17.

De beneficio herbæ quæ nascebatur iuxta simulacrum Christi, & de miraculis, quæ per loca diuersa pro nomine Christi fiebant.

CAPVT XIII.

Nicopolis
Emaus.

Mihi sanè videtur, quod adueniente deo nullum miraculum, nullumq; beneficium debeat nō credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates & viros plerunque apud multos prouinciales antiquitus tradita sunt, habentia veritatem: quod statim mōstrabo. Est itaque ciuitas Palestinæ Nicopolis nomine, hanc cum adhuc vicus esset, Emaus sacer Euangeliorum liber appellat. Quam Romani post vastationem Hierosolymorum Iudaicamq; victoriam, Nicopolim

ex euen

ex euentu vtrique victoriæ vocauerunt. Ante hanc urbem in triuio vbi Christus cum Cleopa post resurrectionem noscitur ambulasse, tanquā ad alium vicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo morbi hominum abluuntur, et alia pariter animalia diuersis detenta languoribus emundantur. Quod vt ita contingat, traditur ex quodā itinere visum esse Christum apud fontem cū discipulis suis & lauisse pedes, ex quo aqua facta diuersarū curatrix passionum. Fertur etiā quod in Hermopoli Thebaidos, arbor quæ vocatur Perseis, multorum morbos abegerit, si fructus, aut foliū, aut pars eius corticis collo ægotantium ligaretur.

Fons apud
Nicomolim
morborum
depulsor.

Perseis
arbor.

De hac enim arbore ferūt, quod cū apud Ægyptum Ioseph cum Christo & Maria virgine sancta fugisset Herodem, venissetq; ad Hermopolim ciuitatem, mox vt ingrediebatur urbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris aduentum, inclinata est vsque ad terram, & eum suppliciter adorauit. Hæc ego de ista arbore à multis audiens narraui. Reor autem hoc signum fuisse factum ciuibus diuinæ præsentia: aut certe quia ritu Paganorum hæc arbor propter magnitudinem atque pulchritudinem colebatur, mota est, non ferens Christi diuinitatem, dæmonibus vtrique contremiscentibus cum videret rerum talium destructorem (necnon omnibus simulacris Ægyptiorum secundum Esaia prophetiam) fugatoq; dæmonio protestimonio Christi vacuam remansisse. Igitur apud Ægyptios & Palæstinos, gestorum testimonia conseruantur.

THEODORETUS.

Quomodo Iulianus Iudæos armauerit cōtra Christianos, & de templo Hierosolymorum.

CAP. XLIII.

Igitur Iulianus etiam Iudæos contra Christianos armauit. Primumq; conuocans requisiiuit, quorū cū ipsis præcipiat lex sacrificare, nequaquam immolationibus vterentur. Cumq; respondissent, vno tantummodo loco sibi offerre sacrificium fuisse permissum,

An. do. 343.
Iulianus au-
tor Iudæis
vt templū
Hierosoly-
mitanū res-
parent.

201 HISTORIÆ ECCLESIAST.

repente iussit deo exosus destructū reparari templum, credens infelix dominicum verbum se posse destrues re: cuius per hoc veritatem magis ostendit. Hæc itaq; verba Iudæi libenter accipientes, cunctis per diuersum terrarum orbem mandauere Iudæis. Qui vndiq; concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: ministrauitq; plurimum etiam Imperator, non largitatis gratia, sed vt veritatē oppugnaret. Misitq; pariter præsidem impiorum executorem dignissimū præceptorum. Aiunt enim, quod ad repurgationem faciendam argenteos hamos, & cophinos, & scaphas habuerint. Cumq; fodere iam cœpissent, statuto quidē die hoc multitudo plurima faciebat: nocte verò, spontanea terrā de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, noua omnia præparabant. Cumq; gypsi & calcis multa modiorum milia congregassent, vis magna ventorum repente respiciens, tempestates atque procellæ subito factæ, quicquid congregatum fuerat, disperferunt. Adhuc autem insipientibus eis, & nequaquam diuina longanimitate correptis, maximus primo terræ motus est factus. Et quisquis non fuerat mysteriis diuinis imbutus, vehementer attritus est. Quum verò neque hoc terrentur indicio, ignis ex fundamentis quæ suffodiebantur egrediens: plurimos fodientium concremauit, aliorum membra dissoluit. Noctē quoque plurimis in vicinia porticu dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alio verò die in cœlo signum splendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Iudæorum vestes crucis signaculo sunt impletæ, non tamen splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque deo rebelles considerantes, & diuina flagella expauescentes, ad propria sunt reuersi, confitentes esse deum, qui ab illorum progenitoribus ligno fuerit adfixus. Quod audiens Iulianus, quum utique caneretur ab omnibus, tanquā Pharaō indurato corde non timuit.

De bello Parthico, & quomodo Iulianus illuc profectus sit.

CAP. XLIII.

Igitur cum Persæ mortuum cognouissent Constantium, sumpta fiducia venerunt ad terminos Romanorum denuntiantes bellum. Ob quam rem collecto exercitu Iulianus misit in Delphos, & Delum, atque Dodonen, ad percipienda responsa, an expediret ipsi bella suscipere. Tunc vniuersi Vates & pugnandi fiduciam dabant, & victoriam promittebāt. Vnum vero responsum pro exemplo mendacii ac seductionis inferere non pigebit: est enim huiusmodi: Nunc omnes aggredimur dii, victoriæ trophæa referentes circa fluuium Thiren. Horum ego dux ero belligerator Mars. Νῦν πάντες ὁρμήθημεν θεοὶ, νίκης τρόπαια κομίσασθαι παρὰ θύρῃ ποταμῶ. ἤν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θύρῃ ποταμοῦ κλονέσθαι. Horum itaque carminū ridiculum eos conuenit diuulgare, qui sapientem deum Musarumq; principem Pythium vocant. Ego autem mendacium seductionis eius inueniens ingemisco. Thiren nanque fluuium Tigrim voluit appellare, quoniam Thiris eius nomini similis est. Is enim fluuius ex Armeniæ redundans montibus, et per Assyriorum arua discurrens, suum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & victoriam mente somniabat, & post Parthicum prælium pugnam Galilæis inferre parabat: sic enim vocabat Christianos, contumeliam nominis se eis inferre putans, quum magis debuisset eorum confydere virtutem. Non enim Socrates etiam si Critias fuerit appellatus: & Pythagoras, Phalaris, ex mutatione nominis aliquam labem contraxerint: neq; Nireus, Therfites vocatus, pulchritudinem quā habebat, amiserit. Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid læsionis se nobis putauit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dæmonū se statuere simulachra. Post has igitur minas, ab vno viro in Berceæ debellatus est. Is enim nobilis erat, eiusq; ciuitatis Curæ præsidebat, quē zelus Christi reddidit clariorē. Videns namq; filiū

An. do. 364.
Persæ aduersus Romanos.

Tigris.

Galilæi.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Præses Be-
roënsis fili-
um ob chri-
stianismū
abdicat.**

**Libanius
Sophista**

In impietatem, quæ tunc vige-
bat, fuisse dermersum,
expulit sua domo, & coram omnibus abdicauit. Qui
in vicinæ ciuitatis itinere aggressus Imperatorem, su-
am voluntatem & abdicationem patris aperuit. At il-
le quiescere iuuenem imperauit, placandum promit-
tens patrem. Quumq; venisset in Berœam, nobiles &
honoratos conuocauit ad prandium: inter quos erat
& huius pater, quem cum filio in suo prandere iussit
accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem:
Nō mihi videtur iustum vim facere volūtati ad aliud
declinanti, & animum ad alia mutare quæ non vult.
Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata res-
puenti. Neg; enim ego tibi vim facio vt mea sequa-
ris, licet cogere valde possim. Ille causam diuinæ reli-
gionis mente percipiens: De isto, inquit, ô Imperator,
erroneo dicis, & deo exoso, et veritati preponēte men-
dacium? Tum ille rursus mansuetudinis induens vul-
tum: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vul-
tum, adolescenti dixit: Ego tui curam habebō, quoniā
patri tuo vt hoc faciat suadere non possum. Hæc ita-
que non frustra retuli, sed volens ostendere non solum
illius admirabilis viri fiduciam, sed quod contempta
Iuliani à plurimis sit potestas. In Antiochia autem vir
quidam optimus pædagogus adolescentium habita-
bat. Eratq; illic nobilis ille Sophista Libanius, impi-
us, expectansq; Iuliani victoriam, habens præ oculis
eius minas. Ergo interrogauit pædagogum, quasi no-
stram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius
quid putas agit? At ille quod paulò post contrigit, re-
pletus gratia diuinā prædixit. Respondit enim: Ô So-
phista, creator omnium, quem tu fabri filium nominasti,
loculū Iuliano concinnat. Post paucos verò dies mors
illius nuntiatur erronei, & in loculo positus aduectus
est, minarumq; tumor euacuatus est.

Quomodo Iulianus monachus, eius mortem antea
quam audiret prænuntiauit.

CAP. XLV.

Eo

EO porro tēpore religiosissimus Iulianus cognomē to Saba, qui angelorū incorporaliū vitam corporali conuersatione videbatur imitari, cuius etiā vitam conscripsimus, prolixiores offerebat Deo preces, cū illius impij minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est orans, mortem eius iste cognouit, licet plusquā viginti mutationes ab eo loco vsq; ad illius exercitū esse viderentur. Aiunt enim cū continuē ingemisceret, & clemēti domino supplicaret, subito lachrymarū eius fluuium restitisse, fuisseq; alacritate repletum, & eius vultū exhilaratū. Hanc animi perturbationē ministri respicientes, rogauerunt vt eis causam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacræ vineæ deuastator pœnas exactus est vastationis suæ, iacetq; mortuus, terroribus minisq; frustratus. Hæc cognoscētes exultauerunt omnes, Deoque hymnos gratificos obtulerunt. Postea verò à nuntiis est comperitum, eundem fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senex cognouerat atque prædixerat.

De inconsulto Iuliani ducatu. CAP. XLVI.

Illum itaq; semper inconsultē egisse, mortis demonsttrauit euentus. Transiens enim cū exercitū fluuiū qui Persarum Romanarūq; regna diuidit, repente naues incendit, non suadens rebus aut verbis, sed cogens milites præliari. Porro duces alacritate repleti, animabant milites, & eos spe variā confortabāt, quam Imperator abscederat, cū eorum reuersionem incensis nauibus abnegasset. Super hæc autem cū debuisset cibos militibus congregare, neque de propriis finibus præcepit afferri, neque de inimicorum abundantia iussit aliquid deprædari. Relinquens ergo habitabilem viā, pergebat per solitudinis loca, vbi & cibo & potu milites defraudati, & duces itineris non habentes, sed errantes in deserta prouincia, sapientissimi Principis cognouere imprudentiam.

SOCRATES.

Multos itaque vicos castrorū detinens, iam etiam
cuius

An. do. 168.
Iulianus
Saba.

πλεοναξ
Ἰουλιανὸς
Μάγας.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Iulianus
obsidet re-
gem Persar-
um apud
Ctesiphontē.

Maximus
philoso-
phus.
Iulianus pu-
tabat se alte-
rum Alexan-
dram.

*Nota Iulianus
Iulianus.*

ciuitates capiebat. Cumq; venisset Ctesiphontem, in-
tantum obsedit regem, vt crebris Legationibus vte-
retur, offerens dare suæ patriæ partem, si solutus bello
discedere posset. Quod ille noluit, neq; supplicantium
est misertus: neq; mente percepit, quod vincere qui-
dem bonum est, superuincere nimis inuidiosum: cre-
dens præcipuè magicis artibus, quas ei Maximus phi-
losophus exhibebat, & arbitratus Alexandri Macedo-
nis se gloriam percepturum, aut etiam maiorem. Pu-
tabat enim secundum Pythagoræam Platonisq; sen-
tentiam, ex mutatione corporum Alexandri animam
se possidere, aut esse potius in alio corpore alter Ale-
xander. Ob hanc itaque causam Persarum regis no-
luit preces admittere.

SOZOMENVS.

Quum igitur in deserti loca primò captiuorum ha-
buisset ducatum, postea quidam senex sub schemate
proditoris se ei compendiosum iter ostendere compro-
misit. Cumq; tribus diebus ambulantes ad maiorem
solitudinem venissent, illum quidem sustibus occide-
runt, consentientem hoc se fecisse pro patriæ liberatione,
& libenter tormenta omnia sustinere. Exercitus in-
terea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Roma-
norum, commotus occurrit, seque ad congressionem
prælii parauit.

SOCRATES.

Querebantur enim Romani de principe, cur nolue-
rit bellum cum lucri promissione finire. Veruntamen
Persis instantibus resistebant, ita vt frequenter verte-
rentur hostes in fugam. Porro Iulianus erat præfens
in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem,
spe felicitatis suæ audacior factus.

THEODORETVS.

De peremptione Iuliani CAP. XLVII.

Contra quem iaculum repentè delatum, discurrens
per brachium, in eius latus immersum est. Ex hoc
vulnere suscepit finem vitæ. Quis verò iustissimum
intulerit vulnus, hætenus ignoratur. Sed alii quens-
dam

*Reperitur Iulianus
autem.*

dam inuisibilem hoc intulisse ferunt: alii verò vnum
pastorum Ismahelitarum, alii militem fame & itinere
fatigatum. Sed siue homo siue angelus fuerit, palam
est quòd diuinæ iussioni ministravit. Aiunt autè quòd
cùm fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo
compleuerit, & in aërem proiecerit, dicens: Galilæe
vicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemia vi-
ctoriam.

SOCRATES.

Callistus autem qui inter familiares Imperatoris
tunc militabat, & Heroico versu eius cōscripsit histo-
riam, ait eum à dæmone vulneratum, fuisse defun-
ctum. Iulianus ergo quarto Consulatu suo quem adi-
derat cum Salustio, sexto die Iunii mensis, in Persica
regione defunctus est, anno tertio imperii sui, septimo
verò ex quo Cæsar à Constantio fuerat ordinatus, vi-
ta anno. xxxi.

Quæ magiæ post mortem eius inuentæ sint.

CAPVT XLVIII.

POST cuius mortem eius Magiæ compertæ sunt.
Carre nanque ciuitas est, hætenus impietatis eius
reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per
Edesam propter piæ religionis cultum transire nolue-
rat, in templum quod à Paganis colitur, est ingressus.
Vbi cùm quædam cum suis consortibus sacrilegia ce-
lebrasset, ianuas & claustra disposuit, & quosdam ibi
milites obseruare præcepit, vt intra hoc nullus acce-
deret donec ipse rediret. Cumq; mortuus fuisset, & im-
pio pio successisset imperium, ingredientiæ in tem-
plum inuenerunt mira principis simulacra, eiusque
sapientiam & famosissimam pietatem. Viderunt enim
mulierem à capillis appensam, extensas habentem ma-
nus, cuius vterum aperuerat, vt Persarum victoriam
in iecore eius inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris
inuentum est. Verùm in Antiochia plurimas arcas in
Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse repe-
tas, et innumera in puteis demersa corpora mortuorū.
In qua vrbe cùm eius nuntiatus fuisset interitus, pub-
licam cuncti habuere festiuitatem, & non solum in ec-
clesiis

Callistus.

Iuliani
Aug. mors.
An. do. 366.

Carra.

Magica quæ
dām portæ
ta Carris re-
perta.

Iulianus.

Antiochen-
sium publi-
cum gaudiū
de morte
Iuliani.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

clesiis & sepulturis martyrum saltabant, sed etiam in
Theatris Crucis victoriam prædicabant, illius Ma-
giæ insultantes. Ego autem etiam clamorem fauoris
eorum hic ponere necessarium iudicavi, vt etiam apud
posterorū hæc memoria reſeruetur. Communiter enim
clamabant omnes: Maxime ſatue, vbi ſunt tua vati-
cinia? Vicit Deus, & Chriſtus eius. Hic ergo libri
terminus eſt habendus, ne pio Imperio impietatis po-
tentia copuletur.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VO-

cant, Liber Septimus.

SOCRATES.

De Iouiani Imperatoris auspiciis, & quem
admodum à Perſidis finibus ſit egreſſus.

CAPVT PRIMVM.

Iouianus
Auguſt.
An. do. 366.
Tribunus
militum.
Cingulum
militare.

MILITES igitur in maxima ſollicitu-
dine conuenientes, omiſſa omni di-
latione, altero die Iouiano inſulas
Imperatoris imponunt. Erat enim
vir fortis & nobilis, & illo tempo-
re *χιλίαρχος*, id eſt, Millenarius,
quo Iulianus electionem militibus
lege propoſuit, vt aut ſacrificarent, aut militia cede-
rent. Qui cingulum magis elegit amittere, quàm Im-
peratoris præceptis impiis obedire. Hunc ergo tunc
Iulianus propter belli neceſſitatem inter viros milita-
res habebat. Qui cū violentè à militibus ad impe-
rium traheretur, clamabat, dicens, non ſe velle Paga-
nis hominibus imperare, cū ipſe Chriſtianus exiſte-
ret. Cumq; vox omnium communiter proclamaret, di-
centium, ſe quoq; Chriſtianos, ſuſcepit imperium.

THEODORETVS.

Cogitabat itaque Iouianus de communi ſalute, &
quomodo poſſet de medio hoſtium illaſum exerci-

cum

tum liberare. Nec indiguit magno consilio, sed semibilibus pietatis vtilissimum vindemiauit fructum. Repentè nanque suam prouidentiam Deus ostendit, & fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim huius angustiam Persarum rex agnouisset, missa Legatione petiuit pacem, deinde cibaria militibus destinauit, & forum venalium eis præparari in deserto præcepit. Celebratisq; fœderibus, exercitum reduxit incolumem.

SOCRATES.

Quæ pacta, quantum ad gloriam quidem pertinebat Romanorum turpia erant, sed tempori congruebant. Amissa namq; Syria, & tradita Persis Nisibi Mesopotamiæ ciuitate discessit. Hæc nunciata Christianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porro milites incautū Iuliani feruorem valde culpabant, causamq; damni finium Romanorum ei potius imputabant, quod à Persarum veluti proditore seductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent incendisset, & famem militibus accersisset.

Quid Sophista Libanius contra Christianos scripserit, & quomodo Socrates historiographus eius dicta confutarit.

CAPVT II.

TVM itaque Sophista Libanius Lamentationis librum in Iulianum conscripsit, quem Iulianum denominauit, fascinatū sanè laudibus illius: in quo etiam meminit librorum quos contra Christianos ædiderat Iulianus. Et si quidem laudes Imperatoris Sophista dixisset, ego quiescerem, vestigia historiæ sequens. Sed quia tanquā callidus Rhetor mentione Iuliani librorum Christianam videtur lacerare religionē, propterea contra eum positis primū verbis ipsius, pauca dicenda sunt. Hyemis, inquit, noctes amplius Imperator extendens, incumbendo libris, Palæstinensem hominem Deum, Deiq; filium referentibus, præliabatur enixius, & redarguendo præualuit, ut risum & quandam inanitatem ostenderet eorum quæ coluntur à talibus. In quibus laboribus sene Tyrio sapientior est inuen-

Fœdus Romanorum cum Persis.

Libani opus de morte Iuliani.

tus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Libanius
vium Cō
stantiū lau
dauit, vitu
perauit
mortuum

Perphyrius

Ξενοφῶν,
ἑστὶ κὶ αὐτὸς
ἀριστὸς ἱππο
μαχόμενος,
primus scri
psit vitas
philosopho
rum,

tus. Propitius autem sit iste Tyrius, & placidè verba mea suscipiat, tanquam à filio victus est. Hæc quidem Sophistæ Libanii sunt. Verùm ego Sophistam eum optimum fuisse noui: quâquam si non eius religionis fuisset cuius Imperator erat, omnia quæ de Iuliano Christiani dicunt, etiam iste tunc diceret, & forsitan tanquam Rhetor augeter. Nam & viuo Constantio laudes, & eo defuncto iniurias plenas criminibus eius effudit. Et si senex Porphyrius fuisset Imperator, liberos eius Iuliani præposuisset operibus. Sed & Iulianus, si Sophista fuisset, dixisset forsitan etiam ipsum malum, sicut Ecebolum. Quia ergo ille tanquam eius sectæ, & tanquam Sophista & amicus Imperatoris, quæ ei sunt visa dixit, ei nos vt possumus obuiemus. Primum itaq; dixit, quòd libris incumberet, hyemis noctes extendens. Incumbere nanque significat, quòd intentionem habuerit, vt vituperationem conscriberet, sicut consuetudo Sophistis est. Nam olim hos liberos scierat, sed tunc incumbebat, & maximo prælio contendebat. Vnde palàm est quòd non (sicuti Libanius putat) redarguendo præualuerit, sed infirmitate suæ veritatis æstuabat, & quæ benè illic cauteq; sunt posita, tanquam detractor lacerare laborabat. Omnis enim qui resistit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatē, mentitur aduersus eum contra quem litigat. Et qui insensus alicui est, omnia sicuti hostis nō solum agit, sed etiam loqui contendit. Quòd verò Iulianus atque Porphyrius, quem Tyrium senem vocat, detractores ambo fuerint, suis ipsorum sermonibus arguuntur. Nam Porphyrius summi philosophorum Socratis vitam lacerauit in historia Philosophica, quam ipse conscripsit: & talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus occupari. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, iustitia aliisq; virtutibus habebatur. Quem Plato mirabilis eorum philosophus, & Xenophon, alter philosophorū διὰ σοφ, non solum tanquam Deo amabilem honorant, sed etiam vltra hominem sapuisse pronunciant. Porro Iulianus

amug

amulatus patrem, passionem propriam in Cæsaribus denudauit, & omnium ante se regnantium vitas carpens, ne philosopho quidem Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo pluribus uti sermonibus. Ego namq; ex vtrorunque verbis mores eorum consiciens, hæc dixi. Quid autem de Iuliano Gregorius Nazanzenus retulerit audiamus. Ait enim in secundo libro cōtra Paganos hæc verba post alia: Hæc equidem de Iuliano aliis ipsa experimenta tradiderunt, et assumpta potestas imperii: mihi autem eius mores comperti sunt, cum hunc virum Athenis clarius agnouissem. Venerat enim illuc, cum frater eius Imperatori videretur inimicus. Fuitq; aduentus eius ratio duplex: vna quidem quasi decentior, qua dicebat se venisse ut viseret Hellada atque doceretur: altera verò secretior & non nota plurimis, & immolatores dæmonum & viros fallaces inquireret, quia nondum habebat impietatis suæ licentiam. Tunc igitur non frustra consideraui virum. Non enim fortuito ista conspexi, sed faciebat me cautum inconstantia morum eius, & excessus vberior. Vates siquidem egregius est, qui bene considerat. Nullum enim signum in eo mihi vtile videbatur. Ceruix inflexibilis, humeri iactabiles, oculi currentes, huc illucq; directi, & furiosè respicientes. Pedes impatientes, nares spirantes iniurias atque contemptus, schemata risibilia, & hoc ipsum semper habentia. Risus incontinens, & quasi subbuliens. Consensus & negatio simul, ratio nulla ratione consistens, interrogatio inordinata, atq; responsio nulla congruentia sibi conueniens. Sed quid per vniuersa discurre? Hunc ante opera vidi, & operibus ipsis agnouit, Et siquidem essent mihi præsents, qui tunc aderant, testarentur quod cum hæc vidissem, repente dixit: O quale malum nutrit Respublica Romanorum! Et cum hæc prædixissem, optaui me inueniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quam ut tantis terra sceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuisse prodigia, cum multa diluua, multæ pestes, & hia-

Gregorius
Nazanzenus de Iuliano.

Depingit
Iulianum Nazanzenum.

HISTORIÆ ECCLESIAST:

tus terræ prouenerint, licet homines inhumani & feroces, cōpositiq; dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno suo superbia fine conclusus est. Hæc Gregorius de Iuliano narrauit. Quia verò contra Christianos multa proferētes, nisi sunt vim facere ueritati, quædam ex sacris literis peruertētes, alia permutantes, omnia tamen secundum suam sumentes intentionem, multi eis obuiantes ista patefecerunt, destruentes & redarguentes eorum uana sophismata, & ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset tempora Iuliani. Is enim quæ uidebantur turbare legentes sacratissimas lectiones, obiciēs sibi ipsi & interpretatus ea, detractorum sophisticas adinventiones exclusit. Quæ si sæpius legissent Iulianus atq; Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud fortè sua uerba mutassent, & non ad blasphemiam sophismata uerterentur. Quod uerò lacerare studuerit Imperator, apud idiotas & simplices uerba faciens, & non apud eos, qui scripturarū diuinarum obtinēt ueritatem, ex his palam est: sumens enim ea uerba, quæ dispensationis causa humanius posita sunt, cū multa huiusmodi collegisset exempla, hæc nouissimè dicit: Horum igitur singula si non aliamquam habent ineffabilem contemplationem, maxima de Deo blasphemiam sunt plena. Hæc ergo Iulianus in tertio contra Christianos libro dixit. In libro autē suo quem de Cynismo scripsit, docens quomodo sacras fabulas deceat fingi, dicit oportere harum ueritatem abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdiata Deorum substantia non patitur nudis uerbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc Imperatoris suspitionē habuisse de diuinis scripturis, quòd essent uerba mystica ineffabilem quandam modum contemplationis habentia. Sed indignatur quòd non omnes eandem sententiam habuerint, & incessit hos qui inter Christianos diuina simpliciter suscipere uidentur eloquia. Non igitur oportebat eum contra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras literas intumescere, neq; odio habere aut auersari quæ magis bene

Origenes.

Liber Iuliani August.

πρὸς τὸν κύριον καὶ ἱεράκλειον, πῶς κενύσθω.

Iuliani uerba ex tertio libro cōtra Christianos.

Iulianus reprehenditur.

ne intellexerant : quod non oēs tunc ita sentirent, sicut ipse voluerat. Similis ergo Porphyrio factus est. Ille namq; in Cæsarea Palæstinæ à quibusdā Christianis cæsus, iram non ferens, Christianismū deseruit per furorē : & odio inimicorum scribendo blasphemias Christianismo priuatus est : sicut eum Eusebius Pamphilus redarguit. & eius verba destruxit. Imperator autem apud idiotas superbus inter Christianos extitit, ea passione in blasphemias Porphyrii declinauit. Ambo siquidem sponte deliquerunt, & scienter peccando dignissima pœna mulctati sunt. Cū igitur Sophista Libanius velut irridens dixisset, hominem ex Palæstina Deum & Dei filium faciunt, oblitus suorum videtur esse verborum : ad finem namq; eius libri Iulianum deificauit sic inter alia dicens : Primum nanque nuncium eius mortis penē peremerant, quod putaretur de Deo mentitus. Deinde paululū descendens, ait : O demonū alumne, dæmonumq; discipule, & dæmonum obseruator. Qui licet hoc aliter intelligeret, veruntamen hæc eadem de Iuliano dixit, quæ Christiani approbantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere : nec eum deditum dæmonibus indicare : sicut sermonem alium declinauit, quem cū reprehenderetur, de suis libris abscidit. Quomodo enim homo Christi deificetur, & quemadmodum in aperto homo fuerit, inuisibiliter autem Deus, & quemadmodum utraq; sint vera, Christianorum ratio sacra nouit : Pagani verò antequā credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo diuinus : Nisi credideritis, non intelligetis. Quapropter non erubescūt multos homines deificando : & vtinam bonis moribus institutos, aut iustos, aut castos, & nō potius lubricos, iniquos, & ebriosos, id est, Hercules, Dionysos, & Asclepios, sicuti frequenter in suis libris Iulianum iurare non pudet. Quorum masculos scēmināsque Cupidines si enumerare voluero longa digressio generatur. Sed sufficit hæc scire volentibus Aristotelis Pallium, & Corona Dionysii, & liber Eginī multæ memoriæ,

Quid Porphyriū mouerit, vt aduersus Christianos scriberet.

Esā. 6. 2.

Aristotelis pallium.
Corona Dionysii.

EEE *

turbatq;

HISTORIÆ ECCLESIAST.

turbâq; Poëtarum, qui de talibus scribentes, verè ridiculum & inanitatē Theologiæ ostendēre Paganorū. Quod verò proprium Paganorū sit, homines summa facilitate deificare, monstremus. Rhodiis quadam calamitate detentis, responsum est datum, vt Phrygium Attin sacerdotem vāsana Phrygum celebritatis placarent. Tale namq; responsum est: Attin placate Deū magnum, purum Adonem, bonæ vitæ diuitiarū datorem, comatumq; Dionysum. Hoc itaq; responso Attin qui amore vāsano semetipsum occidit, eundem Adonem Dionysumq; nominauit. Cumq; Alexander Macedonum rex transisset in Asiam, Amphictyones Alexandro fauentes, carmina ista finxerunt, Iouem deorū Consulem, & Mineruam honoratè genitam, qui corpore mortali supernum abscondis regem, quem Iupiter Heroum seminauit generibus adiutorem, bonæ legis lætitiæ Alexandrum statuere regem. Hæc in Pythia pronunciauit dæmon: qui cū potentibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus cū etiam Cleomedem athletam deificauerint, ita dicentes: Vltimus Heroum Cleomedes Astypalæus, quem sacrificiis honorate, quia mortalis iam non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus & OEnomaus philosophus Pythium reprehenderunt Appollinem. Cyziceni verò tertiumdecimū deum Adrianū appellauerunt. Sed etiam ipse Adrianus amatum suum Antinoum deificauit. Et hæc ridiculam inanitatem non dicit esse Libanius? Hæc ergo à nobis propter eius detractionem, per digressionem dicta sufficiant.

THEODORETVS.

De reſtitutione fidei Iouiani, & quid Athanaſius Alexandrinus ſcripſerit. CAP. III.

Iouianus ergo Imperator, mox vt imperiſ ſui terras ingreſſus eſt, primum ſcripſit legem, vt epiſcopi de exilio redirent, & eccleſias eis reddendas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicæa fidem inuiolabiliter ſeruafſent. Scripſit etiam Athanaſio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator, petens vt ei reſcriberet

Attin Rhodii in Deos retulerunt.

Amphictyones de Alexandro.

Cleomedes athleta.

Adrianus Antinous amafius Adriani.

Iouianus Aug. epiſcopos exules reſtituit. Iouianus Aug. ab Athanaſio cupit orthodoxyā religionē edoceri

scriberet perfectam diuinorum dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores episcopos congregans rescriptis, rogans vt fidem Nicææ expositam custodiret, tanquam Apostolicis dogmatibus congruentem. Cuius epistolæ verba sunt hæc:

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO VI-
ctori Augusto Iouiano Athanasius, & reliqui
episcopi, conuenientes ex persona omnium epi-
scoporum Ægyptiorum, Thebaï-
dos, & Libyæ.

DE CET Deo amabilem principem discendi habere voluntatem, desideriumq; cœlestium. Sic enim verè & cor habes in manu Dei, & imperiū cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur & nobis tua discere pietate catholicæ ecclesiæ fidem, gratias ob hoc domino referentes, curauimus vt prolata ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim repudiantem quidam, nobis quidem frequenter insidiati sunt, eò quòd Ariana non consentiremus insanix. Autores verò facti sunt hæresis & schismatum vniuersalis ecclesiæ. Vera ergo & pia in dominum nostrum Iesum Christum fides est omnibus manifesta, & ex diuinis literis agnita atq; lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, & requiescentes in domino nunc consistunt. Manserat itaq; semper fides illæsa, nisi calliditas quorundam hæreticorū eam violare præsumeret. Arius enim quidā, eiusq; sectatores erumpere & impietate aduersus eam introducere tentauerunt, dicentes, ex non extantibus: & creaturam, atq; facturam, cōuertibilemq; esse filium Dei. Plurimosq; per talia seduxerunt, ita vt etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemiam huiusmodi traherentur. Verū sancti patres nostri olim conuenientes (sicuti prædiximus) in Nicæno concilio, Arianam quidem sectam anathematizauerunt, catholicæ verò ecclesiæ fidem (scriptura teste) professi sunt. Ea q; prædicatione hæresis extincta est, quæ vbique videbatur accensa. Hæc itaq; fides per omnes ecclesias legeba-

HISTORIA ECCLESIAST.

tur & prædicabatur. Sed quoniā Ariā hærēsim quidam renouare volētes, ipsam fidem à patribus in Nicæa prolatā anathematizare præsumpserūt: aliqui verò fingunt se eam profiteri, sed ipsam veritatē negare noscuntur, aliter interpretantes Consubstantialitatem, & sancto spiritui blasphemantes, cū dicunt eum creaturā esse, atque facturam per filium celebratam: necessario considerantes læsionem ex huiusmodi causa contra populum generatam offerre tuæ pietati confessionem concilii Nicæni curauimus, vt pia religio tua cognoscat, cum quanta scrupulositate conscripta sit: & quantum errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognosce Deo amabilis Imperator, quoniā hæc quidē prædicatur à seculo, & hanc professi sunt patres in Nicæa conuenientes. In hac quoq; fide concordant omnes ecclesiæ in Hispania, & Britannia, necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis constitutæ; in Cappadocia, Mysia, & Macedonia & vniuersa simul Hellas de, sed etiam in vniuersa Africa, Sardinia, Cipro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, & in omni Ægypto & Lybia, Ponto & Cappadocia, partibusq; vicinis, & Orientales ecclesiæ præter paucos Arii sectatores. Omnium namq; prædictorum sententiam experimento cognouimus, literas habemus, eosq; nouimus Deo amabilis Imperator, quia cū pauci quidam huic fidei contradicant, præiudicium facere non poterunt in toto orbe terrarū. Multo enim tempore ab hærēsi Ariana pulsati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Vt verò hæc pietas tua cognoscat, licet sciat, tamen studuimus fidem Nicæno concilio professam ab episcopis trecentis decem & octo, subiungere. Est autem hæc Nicæni concilii fides:

Professio
fidei in con
cilio Nicæ
no.

C R E D I M U S in vnum Deum patrem omnipo
tentem, omnium visibiliū, inuisibiliūque factorē. Et in vnum dominum nostrum Iesum Christum
filium Dei, natum ex patre, vnigenitum: hoc est, de
substantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine,
Deum verū de Deo vero: natum, non factum, consub
stantias

stantialem patri; per quem omnia facta sunt, quæ in
 cœlo, & quæ in terra. Quî propter nos homines, &
 propter nostram salutem descendit, incarnatus, huma-
 natus, passus est, & die tertiâ resurrexit. Ascendit in cœ-
 los, venturus iudicare viuos & mortuos, Et in spiritû
 sanctum. Eos autem qui dicunt, Erat, quando nō erat:
 & antequam nasceretur non erat: & quia ex non ex-
 tantibus factus est, aut ex altera substantia vel sub-
 sistencia dicentes esse, aut creatum, aut conuertibilem,
 aut mutabilem filium dei, hos anathematizat sancta
 catholica & Apostolica ecclesia. In hac fide deo ama-
 bilis Imperator nos consistere necessarium est, tanquā
 sacra & Apostolica: nullaq; mouere eam seductione
 verborum atq; contentione: quod ab initio Ariani fe-
 cerunt, ex non extantibus filium dicētes. Et, quia erat,
 quando non erat, & creatus, & factus, & cōuertibilis
 est, Propterea (sicuti prædiximus) & Nicæna syno-
 dus hæresim anathematizauit huiusmodi, fidem verò
 professâ est veritatis. Non enim simpliciter similem
 dixerunt filium patri, ne simpliciter similis deo, deus
 verus esse crederetur, sed etiam consubstantialem scri-
 pserunt, quod proprium est geniti veriq; filii, ex vero
 & naturali patre nascentis. Sed neq; Spiritum sanctû
 alienauerunt à patre & filio, sed potius glorificauerunt
 eum cum patre & filio in vna sanctæ Trinitatis fide,
 eo quòd vna sit in sancta Trinitate diuinitas.

Has literas Imperator legens, confirmauit quā ha-
 buerat de sacris scientiam & affectum: aliamq; cōscri-
 psit legem, vt frumentorum consuetudo redderetur ec-
 clesiis, quam Maximus distribuerat Constantinus, &
 dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius
 impietatem orta fames, non sinebat totam tunc sum-
 mam quam Constantinus constituerat, erogari, tertiā
 partem Iouianus ad præsens impendi promisit, ita vt
 cessante fame, frumenta integra præberentur.

SOCRATES.

Quomodo Iouiani temporibus orthodoxi flores-
 rint, & hæretici sint oppressi.

CAP. III.

EEE 4

Euocæ

Frumentorū
 reditus resti-
 tuit ecclesiis
 Iouianus.

HISTORIA ECCLESIAST.

An.do. 366.
Exules epi-
scopos re-
uocat.
Pudet sacer-
dotes Gēti-
les proprii
cultus Ma-
cedoniani
apud Ioui-
nianū Aug.

E Vocauit igitur Imperator à Constantio in exiliū
missos episcopos, qui non occurrerant Iuliani re-
dire temporibus. Tunc autem etiam templa Paga-
norum omnia claudebantur, & ipsi sacerdotes ubiq;
fugiebant: indutique palliis, ipsa pallia reponebant,
& ad schema commune reuertebantur. Quieuit etiam
pollutio sanguinis, quā publice insatiabiliter sub Iulia
no celebrauerant. Porro Christiani non quiescebant:
Præsules enim religionum adibant crebro Principē,
credentes eius obtinere se voluntatem aduersus pro-
prios inimicos. Et primum quidem Macedoniani li-
bellum Principi porrexerunt, postulantes vt expelle-
rētur ecclesiis, qui dissimilem filiū prædicarent, & ipsi
introducerentur in eas. Erant qui libellum obtulerāt,
Basilius Ancyræ, Syluanus Tarfi, Sophronius Pompe-
iopoleos, Pasinicus Zilenus, Leōtius Comanus, Cal-
licrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus.
Horum libellum Imperator accipiens, eos sine respō-
so dimisit, hoc tantummodo dicens: Ego contentio-
nes odi, eos autem qui ad concordiam festinant, dili-
go, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad conten-
tionem se parabant, quieuerunt. Hoc ergo pro voto
Imperatoris est factum. Nam tunc intentio sectatorū
Acacii reuelata est, & (sicuti solebāt) ad vota se prin-
cipis contulerunt. Conuenientes enim in Antiochia
Syriæ, habuerunt verba cū Melitio, qui paulò ante di-
uisus ab eis, Consubstantialitatem ita defendere vide-
batur. Hoc itaq; fecerunt, quoniam eum honorari cō-
spiciebant, Principe tunc ibi agente. Communi ergo
concilio libellum componentes, Consubstantialitatē
professi sunt, & Nicænam roborantes fidem obtule-
runt Imperatori. Cuius libelli verba sunt hæc:

An.do. 366.
Acacianorū
epistola ex
synodo An-
tiochena ad
Iouianum
Aug.

PIISSIMO ET DEO AMABILI DOMINO NO-
stro, Iouiano, Victori, Augusto, synodus præsen-
tium Episcoporum ex diuersis prouinciis
in Antiochena vrbe conuenientium.

Q V O D ecclesiasticam pacem atq; concordiam tua
primum studuerit pietas celebrare, bene nouimus etiā

nos deo amabilis Imperator. Quod verò verticem huiusmodi veræ vnitatis & orthodoxæ fidei bene sumptis, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his qui adulterant veritatis dogma adnumeremur tuæ pietati suggerimus, quoniam sancti concilii in Nicæa olim & ab initio celebrati fidem & suscepimus & tenemus. Quādo etiam Consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautam interpretationem à patribus excepisse, quippe significantibus quod ex substantia patris natus sit filius: & quia similis per substantiam patri est. Non enim velut aliqua passio circa ineffabilem natiuitatem creditur. Neque secundum aliquem Paganorum vsum percipitur à Patribus substantiæ nomen dictum, sed ad destructionem Arianorum, qui præsumpserunt ex non extantibus de Christo aliquid impie prædicare. Quod etiam isti, qui nunc inæqualitatem asserunt, asperius & audacius ad vastandam ecclesiæ concordiam imprudentes ausi sunt perpetrare. Quāobrem huic nostræ relationi subiunximus exemplar fidei Nicæni concilii, quā etiam deceter ampleximur. Est enim huiusmodi: Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, & reliqua. Et subscriptio: Melitius episcopus Antiochiæ obtulit in superscriptis consentiens, Eusebius Samosatenus, Euegrus Siculus, Vranus Apamiæ, Zoilus Larissenus, Acacius Cæsariæ, Antipater Rhosi, Abramius Yriemenus, Aristonicus Seleucobeli, Barbabentus Pergamini, Vranus Meletene, Magnus Chalcidis, Eutychius Eleutheropoleos, Isacius Armeniæ maioris, Titus Bostrensis, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrensis, Pifso Adanenus per Lamirionē presbyterū, Sabinianus Zeugmatis, Athanasius Ancyrae per Orphitū & Aetium presbyteros, Iræneus Gazæ, Pifso Augustæ, Patricius Palti per Lamirionem presbyterū, Anatolius Beroceæ, Theothimus Aramenus, Lucianus Arcenus. Hunc itaq; libellum in collectione Synodaliū Sabini conscriptum inuenimus. Verum Imperator propositum hoc habebat, vt blandimentis & suasionē ver-

Sabini synodalia.

EEE ; borum

HISTORIAE ECCLESIAST.

horum discordantium contentiones abscinderet, dicens, Nulli quidem se quomodocunque credentium fore molestum: eos tamen diligere, & valde honorare, qui principium ecclesiasticæ vnitati preberent. Quod verò hoc egerit, etiam Themistius Philosophus ait in laude, quam in eius protulit Consulatu. vbi miratur Imperatorem, quod permiserit vnumquemque colere sicut vellet, atque deuicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait manifestare purpuram.

SOZOMENVS.

Themistii
philosophi
oratio panegyrica.

De nō ducē
dis sacris vir-
ginibus, Iouiani lex.

Igitur Imperator tunc etiā Secundo noīe Præfecturam gubernanti Prætorianā legē dedit, vt capitali sententia plecterentur, qui vel sacrā virginē nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aspectu aspiceret, ne dicā abripere forte tentaret. Quā legem ideo posuit, eò q̄ Iuliani tēporibus quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerant.

SOZOMENVS.

Quod Athanasius venerit ad Iouianum, & ab eo decenter sit honoratus.

CAP. V.

Athanasius
Iouianum
adit.

Inter hæc Athanasius Alexādrinæ sedis episcopus, cū paucis suorum cōmunicato consilio necessariū iudicauit, vt Christianū videret Imperatorē. Veniēsq̄ Antiochiam, Principem, de q̄bus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eū ipse magis euocauerit Imperator, vt quæ necessaria pro religione & recta fide viderentur, exponeret: disponensq̄, vt decebat, causas ecclesiæ de reditu cogitabat. Verū Euzoius Arianæ sectæ Antiochenæ ciuitatis episcopus, studebat vt Probatianus quidā Eunuchus, in Alexandrina vrbe ordinaretur episcopus. Cumq̄ hoc ageretur, Lucius Alexādrinus à Georgio presbyter ordinatus, adiit Imperatorē, & maledicēs Athanasio, quasi tēporibus episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima exilia sub præcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essetq̄ circa sacra per eū causa discordiæ, supplicabat vt alius in Alexandrina ciuitate ordinaretur episcopus. Verū Imperator sciēs, quantæ Athanasio inimicorū insidiæ factæ fuissent, detractiōes huiusmodi nō respexit, sed Lucium quidē

Euzoius Antiochenus.
Lucius Alexādrinus ac-
cusat Athanasium.

quidem cum multa interminatione tacere iussit, Probatianum verò eiusq; sequaces Eunuchos, autores huiusmodi scelerum atq; turbarum castigandos esse præcepit. Porro Athanasium amicum sibi maximum factum destinavit in Ægyptum, ut sicut ei videretur causas ecclesiarum populosq; disponeret. Fertur enim, quod eum pro maxima virtute conuersationis sapientiæq; laudauerit. Aiunt quidem antequam sub Constantio Imperatore Ariani tenerent ecclesias, somnium vidisse Antonium monachum quasi burdones altare sacrum calcibus euertissent, experrectumq; dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus ecclesiam calcari. Quæ non fuisse mendacia posterior monstrauit euentus.

Probatianus
Eunuchus.

Antonii
monachi
somnia.

SOCRATES.

De Consulatu & fine Iouiani.

CAP. VI.

Tunc igitur Imperator impetum retinens hæreticorum, discessit ab Antiochia, & venit ad Tarsum Ciliciæ, ibiq; corpus Iuliani sepeliuit. Et cum cuncta solennia funeri eius exhibuisset, eos. est designatus. Cumq; Constantinopolim festinaret, venit ad prædium nomine Dadastrana inter Galatiam & Bithyniâ ubi philosophus Themistius cum aliis Senatoribus occurrens, Consularē recitauit orationē. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talē virū ab hominibus abstulisset. In prædicto namq; prædio hyemis tēpore in phraxis languore confectus est mortuus. Cōsulatu suo & Varroniani filii, septimodecimo die Februarii mensis, q̄ regnauit mensibus septem, vixit annis trigintatribus.

Iouianus Iulianū Tarsū
sepelit.
Dadastrana
Themistius
philosophus
Iouianus
moritur
An. do. 364.

Varronius
nus.

SOZOMENVS.

De ortu principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentē ipse fecerit Imperatorē. CAP. VII.

Cumq; in Nicæam Bithyniæ venisset exercitus. Valentinianum ordinauit Imperatorem, virum optimum, & apice Principali dignissimum.

An. do. 367.
Valentinianus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

SOCRATES.

Valentinianus igitur ordinatur vicesimoquinto die eiusdem Februarii mensis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militum cura commissæ: quoniam probatissime militarem nouerat disciplinā. Fuit etiam vir magnanimus, & semper præsentī fortuna melior apparebat.

THEODORETVS.

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia atque iustitia & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & urbanus, vt quū exercitus tentasset ei alium fociare confortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit o milites Imperatore nō existente mihi dare regimen Imperii. Verum vbi hoc ego suscepī, meum iam et non vestrum est de rebus cogitare communibus. Cuius verba admirati milites, eius sequuti sunt voluntatē. At ille fratrem de Pannonia vocans, quod non debuī, socium fecit Imperii.

Valentinianus ad milites.

SOCRATES.

Post triginta dies auspicii sui.

THEODORETVS.

Cui Asiæ scepra contradēs pariter & Ægypti, Europam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam, omnem ilico docuit æquitatem, a prædicationibus pietatis incipiens.

De Ambrosii Mediolanensis episcopatu atque libertate loquendi.

CAP. VIII.

Auxentius episcopus moritur. Obtestatio Valētiniani Aug. ad episcopos, de præficiendo Mediolanēsi episcopo.

AVxentio nanque defuncto, qui Mediolanensem præsulatum tenuerat, multisq; fuerat cōciliis abdicatus, euocans Episcopos Imperator, huiusmodi apud eos verba loquutus est: Nostis aperte, eruditi utique diuinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quod non deceat eum verbo solum, sed etiā vita gubernare subiectos, & totius semetipsum imitatore[m] virtutis ostendere, testemq; doctrinæ conuersationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperiū

synces

sincere nostra capita submittamus, & eius monita
 dum tanquam homines deliquerimus necessario, velu
 ti curantis medicamenta suscipiamus. Hæc quum di
 xisset Imperator, petiit synodus vt magis ipse decere
 neret, sapiens & pius existens. At ille: supra nos est, in
 quit, talis electio. Vos enim gratia diuina potiti, & il
 lo splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc
 sacerdotes egressi, de episcopali sede tractabant. Ve
 rum ciuitatis habitatores (vt fieri assolet) tumultus fa
 ciebant, alii hunc, alii illum ordinare petentes. Qui
 enim erant de Ariani Auxentii secta similem sibi fieri
 concertabant. Rursum orthodoxi, sui dogmatis nite
 bantur habere episcopū. Hanc seditionē Ambrosius,
 cui tūc Præsidialis fuerat cura cōmissa, vbi cognouit
 set, metuens ne quid turbæ consurgeret, ad ecclesiam
 festinus accessit. At illi cessante seditione communem
 dederunt vocem, petentes vt pastor gregis ordinare
 tur Ambrosius, qui nondū fuerat baptizatus. Hoc
 Imperator cognoscens, repente iussit & baptizari, &
 tanquam dignum virum ordinari pontificem. Noue
 rat enim eius rectiorem omni libra sententiam, & om
 ni regula certiora suffragia. Arbitratus etiam diuinū
 in eo esse decretum, quum in eius electione etiā pars
 contraria consonaret: Is ergo sacri baptismatis dono
 potitus, gratiam quoque simul suscepit Episcopatus.
 Quo factō hunc hymnum optimus Imperator Salua
 tori & domino obtulisse fertur (his enim quæ gere
 bantur intererat) Gratias, inquit, ago tibi Domine
 omnipotēs & saluator noster, quoniam huic viro ego
 quidem commisi corpora, tu autem animas, & meam
 electionem ostendisti tuæ iustitiæ conuenire. Cumq;
 post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fidu
 tia apud Imperatorem quereretur, quod male à Iudici
 bus ageretur tūc Imperator ait: Hanc, inquit, ^{† παρανομία}
 α tuam pridem noui, & aperte probans non solum
 non reſtiti, sed etiam in electione ordinationis tuæ so
 cius fui. Festina itaq; sanare, sicut diuina lege præcipi
 tur, animarum delicta nostrarum. Hæc igitur Impera
 tor

An. do. 377.
 Ambrosius
 Præses tu
 multum cō
 pescit.
 Ambrosius
 nondū bap
 tizatus eli
 gitur in epi
 scopum.
 Baptizatur

Fit epūs.

Audaciam
 loquendi.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

An.do. 377.
Synodus in
Illyrico ce-
lebrat iussu
Valentinia-
ni Aug.

tor Mediolani & dixit & fecit. Cognoscens autem quosdam in Asia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem præcepit synodum celebrari, & quæ de illis decreta atq; firmata sunt, dubitantibus destinauit. Porro qui illic conueniant, decreuerunt fidem expositam in Nicæna vrbe seruandam. Scripsit autem & ipse, socium adhibens in suis literis fratrem, vt in his quæ placuerant, duraretur. Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessarium est, quæ aperte & eius pietatem prædicat, & Valentis tunc syncretitatem sine dubitatione demonstrat.

Edictum Valentiniani et Valentis de Consubstantiali Trinitate.

CAP. IX.

IMP. MAXIMI, PII VICTORES, AVGVSTI,
Valentinianus, Valens, & Gratianus, episcopis
dioceseos Asia, Phrygiæ, Carophrygiæ,
Pacatianæ, in Domino S.

TAnto concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita questione de salutari Verbo, ostenderunt beatissimi Pontifices Trinitatem consubstantialem Patris & filii & Spiritus sancti. Quam nequaquam declinantes, iuxta ministeria religionis magni regis exercent. Hanc ergo prædicare decreuit nostra quoq; potentia: ita tamen vt non dicant aliqui: Sequimur religionem Imperatoris hanc patriam gubernantis, & nō illi potius obediētes, qui nobis salutis mandata contulit, tradidit, Euangelium namq; Christi nostri sic habet: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quid ergo dicitis vos Episcopi & Præsules salutaris Verbi: Si ita se habet vestra probatio, diligentes alterutros Imperiali abuti dignitate quiescite: & nolite persequi eos, qui deo perfecte ministrant: quorum orationibus & terrena bella sedantur, & receduntium a deo angelorum repelluntur incursus: quib; omnes dæmones corruptores precum assiduitate confundunt: tributa secundum leges inferre non respuunt, potestatisq; regis non resistunt: sed sincera voluntate & super-

perni

Mat. 22. b
Mar. 12. b
Luc. 20. c

perni mandata dei custodiunt, & nostris legibus subiugantur. Vos autem inobedientes esse monstramini. Et nos quidem subiicimur ei, qui primus est & nouissimus: vos autem vobismet arrogatis. Nos itaq; pueros nosipfos à vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, quum noller eum perimere, conuersusq; ad Orientis partes & petens aquam, abluit manus suas dicens: Innocens ego sum à sanguine huius iusti: Sic etiam nostra maiestas semper mandauit persecutionem non fieri, neque fluctuationes inferri, nec inuidere laborantibus in agro domini, co, neque dispensatores magni regis expellere: vt non ad præsens & sub Imperio nostro crescere videamini, & postea testamentum domini subdere passioni, sicut in sanguine Zachariæ. Sed illi post aduentum superni regis nostri Christi Iesu disrupti sunt, contradi ti morti cum adiutore suo dæmone corruptore. Hoc præcepimus in Megetio, & Ciceronio, & Damasco, & Lampone, & Brintio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipsa vobis Acta misimus, vt cognoscatis ea, quæ in eximio sunt concilio celebrata. His ergo litteris subdidit etiam dogmata concilii, hæc summam habentia: Profitemur sequentes magnum orthodoxumq; concilium, consubstantialem esse patri Filium: & non sic intelligimus consubstantialem, sicuti pri dem quidam exposuerunt, non vero subscribentes, & nunc alii illos vocantes patres, virtutem sermonis respuunt, & sequuntur eos, qui per consubstantialitatem similitudinem significatam esse conscripserunt, eo quod nulli reliquarum creaturarum per eum factarum similis sit filius, nisi tantummodo patri. Sed qui hæc exponunt, creaturam præcipuam Dei filium impie dogmatizant. Nos itaque sapimus (sicut etiam concilia nuper Romæ & in Galliis celebrata) vnā esse eandemq; substantiam patris & filii & spiritus sancti, in tribus personis, quod est in tribus perfectis subsistentiis. Confitemur autem secundum Nicænam expositionem, & incarnatū filium dei

Mat. 27. c

Interpres
nō intellexit, vide
Græca.

con

HISTORIÆ ECCLESIAST.

consubstantialē ex virgine sancta Maria, & in hominibus habitasse, & compleſſe dispensationē pro nobis omnem in natiuitate, & passione, & resurrectione, & in cœlos ascensione: & iterum venturū vt redat nobis similitudinē diuinā: à semetipſo, deum existentem carnigerum, & hominē deiferum. His ergo quæ prædicta sunt contraria sapientes anathematizamus, & eos simul qui non vere anathematizant, eum qui dixit, Antequam nasceretur, nō fuit filius: sed scripsit, quod & antequam opere nasceretur, virtute erat in patre. Hoc enim & in omnibus creaturis est, quæ non semper existunt, sicuti deus. Filius enim semper cum patre est, sempiterna natiuitate progenitus.

Hæc igitur Imperator summatim significauit, ego verò etiam ipsas concilii literas ponendas existimo.

EPISTOLA Illyricianorū episcoporum ad Orientales episcopos profitentium Consubstantialē Trinitatem.

CAP. X.

EPISCOPI ILLYRICI, EPISCOPIS ECCLESIAARUM Dei, Dioceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatiæ in Domino S.

Conuenientibus nobis in vnum, & habita maxima quæſtione de salutari Verbo, probauimus cōsubstantialē esse patri Trinitatem patris & filii & spiritus sancti. Quamobrem iustum fuit vobis literas destinare, non quibusdam argumentationibus religionem Trinitatis scribentes, sed in humilitate rogātes. Has nostras literas destinauimus per dulcissimum fratrem & confacerdotem nostrum Elpidium presbyterum. In præsentibus itaq; nostris literis quasi illud refertur, qd in saluatoris nostri Iesu Christi libris ascriptum est, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Et hæc quidem sufficiebant humilitati nostræ, etiam si non vobis vniuersales literas mitteremus, propter timorē tantum, quem ibi prædicatis cunctæ vestra prouincia, à patre & filio spiritum sanctum diuidentes.

Quam

Quamobrem necessarium habuimus ad vos destinare dominum nostrum & comministrum Elpidium a regio principatu Romanorum has literas deferentem, ut si forte talis est prædicatio vestra, cognoscat: qui enim consubstantialem Trinitatem non prædicant, anathema sint. Et si quis his communicans inuenitur, anathema sit. His autem qui consubstantialem prædicant Trinitatem, præparata sunt regna cœlorum. Rogamus ergo vos fratres, ut non aliud doceatis, non aliud innoueris, sed consubstantialem semper & ubique prædicantes trinitatē, possidebitis regnū dei. Ob hoc scribentes & cōmemorātes, has literas destinauimus. De episcopis autem cōstituendis vel cōministris iam cōstitutis, si permāserint vsq; ad finem sani, bene: alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atque diaconos in sacerdotali ordine definiuimus, ut sint irreprehensibiles vndique, & a Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc nolimus pluribus verbis scribere, eō quod miserimus vnum ex omnibus dominum nostrum, & comministrum Elpidium, studiose prædicationem vestram cogniturum an ita se habeat, sicut audiuius a domino nostro & confacerdote Eustathio. Post hac licet aliquādo in errore fueritis, deponentes veterem hominem, induimini nouo. Nam & ipse frater & comminister Elpidius docebit vos veram prædicare fidem: quia sancta Trinitas consubstantialis deo & patri & filio cum spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu in secula. Hoc itaque declarato, aperte poterimus sanctam Trinitatem confiteri consubstantialē esse secundum fidem olim in Nicæa expositam, quā patres confirmauerūt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum demonē declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipsos literis degentes in pace salutabimus. Scripsimus itaque vobis, ut noueritis Arianos esse condemnatos, nolentes confiteri ex patris substantia filium & spiritum sanctum, quorum nomina sunt subiecta. Polychronius, Tele-

FFF machus,

HISTORIÆ ECCLESIAST.

machus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater, Hæc ergo ita se habent, in gloria patris & filii & spiritus sancti, in secula seculorum, Amen. Valere vos optamus patri & filio Saluatori Christo, cum sancto spiritu, multis annorum curriculum.

De hæresi Audæanorum.

CAP. XI.

Audæus hæreticus.

Inclutus igitur Imperator tãquam Apostolicis dogmatibus cum omni cura vacabat. Interea Syrus quidam & genere & lingua, Audæus nomine, illo tempore fuit dogmatum nouorũ repertor: qui pridem quidem malignos habere conceptus cœperat, tunc autem cognitus est. Prius nanque stulte intelligens quod scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, humanam formam putauit habere diuinitatem & corporis circumiacere partes coniecit, diuinæ scripturæ nequaquam sensum perspiciciens, quæ sæpe diuinis operationibus humanorum membrorũ nomina circumponit: quandoquidem qui facile subtiliora intelligere nequeunt, per hæc dei prouidentiam magis agnoscunt. Adiecit autem huic impietati & alia his vicina. Ex vefania namq; Manetis aspersus, neque ignis, neque tenebrarum deum asseruit creatorem.

Sed hæc quidem, & quæcunq; his similia celant Manetis vefaniæ participes, & iste prædicabat. Aiunt autẽ hos ab ecclesiastico seiunctos esse conuentu, quando hic reperiantur quidã, qui vsuras execrandas exigant, nec desint qui absq; legitimis nuptiis mulieribus cohabitantes indecentem agant vitam. Atque horũ causa aiunt seorsum se viuere, celantes dogmatũ blasphemiam. Est tamen hic prætextus arrogantia plenus, & Pharisaica propago doctrinæ. Nam & illi animarum & corporum medicum accusabãt in templo, dicentes Apostolis: Vt quid cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Et per Prophetam de talibus dicit Deus: Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Sed horum stultitiam redarguere præsentis temporis non est; quapropter ad narrationem reliquam procedamus.

Luc. 11. f

Esai. 45. f

Audæus in Gen. 1. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Inclutus Imperator

Notæ

cedamus. Ea tempestate Messalianorum, quos *ἡμετέροις* id est, Orantes appellant, hæresis est exorta. Vocantur autem & alia appellatione *ἡδονιστῶν*, id est, sacrificatores. Hi enim cuiusdam dæmonis operationem expectant, & hanc sancti spiritus præsentiam arbitrantur.

Qui verò integro huius rei languore participantur, auersantur operationem manuum velut malam, somnorum semetipsos tradunt, & somniorum phantasias, Prophetias appellant. Huius hæreseos fuerunt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alii, qui ab ecclesiastica quidem nequam communione recesserunt, dicentes diuinum cibum nihil nec prodesse nec lædere, de quo Dominus dixit *CHRISTVS*: Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem meum, vivit in æternum. Cumque voluerint celare hunc languorem, etiam conviciis impudenter negant, & alios hæc sapientes quæ ipsi animo retinent, prorsus abdicant. Letoius itaque Præsul Melitinus ecclesiæ, diuino zelo decenter ornatus, videns eo quod hic languor multa monasteria, magis autem latronum (vt ita dixerim) speluncas inuaderet, eas incendit, & lupos ab ouibus segregauit. Similiter etiam Amphilocheus famigeratus ille Lycaonen- sis Antistes, dum hæc pestis illic cresceret, eam valde repressit, & oves qui tali contagione vexabantur, eripuit. Porro Flauianus vbique laudabilis Præsul Antiochenus, audiens hos in Edeffa degerè & venenum proprium vrbibus vicinis aspergere, turbam monachorum deduxit Antiochiam, & negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores quidem dixit, testes verò mendaces. Adelphium autem valde senem cum mansuetudine vocans, & iuxta se sedere præcipiens, ait: Nos o senex, qui iam magnam partem vitæ transiimus, humanam quidem didicimus diligenter naturam, & aduersariorum dæmoniorum machinamenta cognouimus, ipso experimēto gratiæ ministrationes edocti sumus, isti verò cum sint iuuenes, nihil horum perfectius

Messaliani
An. do. 371.
ἡδονιστῶν,
id est, afflati
& diuini.

Ioan. 6. f
Error Eus-
chetarum.

Letoius
Melitenus

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Hæresis ne-
gantiū gra-
tiā in baptis-
mo cōferri.**

cognoscentes, spiritalia audire verba non ferunt. Quapropter dicito mihi, quomodo creditis spiritum contrarium recedere, & gratiam sancti spiritus aduenire? His verbis senex ille delinitus, omne venenum quod celabat euomuit atq; dixit: Nullam quidem vtilitatē ex sancto baptismo baptizatis accedere, sed solam studiosam orationem inhabitantem dæmonem effugare dicebat. Insuper vnumquēq; nascentium a pro- genitore suo sicuti naturam, sic etiam dæmonum tra- here famulatum. Et his expulsis per illam orationem studiosam sanctum spiritum aduenire, & sensibilibiter ac visibilibiter suam designare præsentiam, atq; corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animā a ma- la voluntate penitus liberare, ita vt nequaquam dein- ceptus egeat, neq; ieiunio macerante corpus, neque do- ctrina refrenante, & progredi ordinate edocente. Nō solum autem qui hoc impetrauerit, corporis, inquit, exultationibus liberatur, sed aperte etiam futura præ- uidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc ita- que Flauianus foetidissimum fodiens fontem, & eius pocula cunctis examinanda producens, in foelicissimo ait seni: Vetustissime malorū dierum, increpauit te os tuum & non ego: labia enim tua testantur aduersum te, Quumq; hic languor cunctis innotuisset, de Syria qui- dam expulsi, & ad Pamphiliam sunt progressi, eamq; huiusmodi peste repleuerunt.

SOZOMENVS.

De Lampfaceno concilio. CAP. XII.

**Ad Valenti-
nianū Aug.
legatio epi-
scoporum.**

Igitur Valentinianus cum ita saperet sicut Nicæni patres, similia proflentibus proderat, aliter verò sapientibus non erat importunus. Qui cum initio regni de vrbe Constantinopolitana per Thracias propera- ret Romam, episcopi Hellepontii, Bithyniæ, & quicū- que consubstantialē patrem ac filium prædicabant, Legatum miserunt Hypatianum Heraclææ Perinthiæ præfulem, vt dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset Imperatorem, & episcoporum legationem intimasset, respondens Valentinianus, ait:

Mihi

Mihi quidem cum vnus de populo sim, phas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus hæc cura est, apud seipsos congregentur vbi voluerint. Cum hæc itaq; respondisset princeps, in Lampsacum conuenerunt episcopi. Cumq; duos tractassent menses, nouissime decreuerunt vt ea quæ Constantinopoli gesta fuerant studio Eudoxii & Acacii, abolerentur. Similiter autem vt irritaretur etiã expositio fidei, quam velut Occidentalium episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt, vt quod fuerat constitutum de dissimilis substantiæ nomine, penitus abdicarent, quod etiam sunt mentiti. Similem verò patri filium per substantiam asserebāt, dicentes necessariam similis adiectionem propter significationem substantiarum. Fidem verò illam esse præcipiendam per omnes ecclesias, quæ Seleuciæ fuerat promulgata, & exposita in dedicatione Antiochenæ probatur ecclesiæ. Depositos autem ab eis qui dissimilem patri filium asserabant, sedes proprias recipere decreuerūt. Si quis autem eos accusare veller, æquo hoc periculo sanciuerunt, iudices esse decernentes episcopos recte sapientes, & de vicinis prouinciis in ecclesia conuenientes, vbi testes essent singulorum qui dicerentur oppressi. Hæc decernentes, cum euocassent Eudoxium, & qui cum eo erant, locum eis poenitentiae tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita cunctis ecclesiis intimarunt. Cumque crederent studere Eudoxium, vt vniuersa regalia suæ partis faceret, & istis sine dubio derogaret, necessariū putauerunt vt præcurrerent, & quæ fuissent Lampsaci gesta, nuntiarent. Remeantem itaque Valentem Imperatorem de Thracia, in Heracleia adierunt. Fuerat enim cum fratre suo digressus vsque ad quendam locum. Tunc enim Eudoxius tam apud principem quàm apud procures præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo Legatis à Lampsaco missis, iussit Imperator ne se ipsos ab Eudoxio separarent. Qui cum resisterent, & de gestis Constantinopolitanis apud Seleucenum cō-

An. do. 372.
Synodus
apud Lampsacum.

Eudoxius
gratiosus in
aula Valēris

HISTORIÆ ECCLESIAST.

cilsum habitis aduersus Eudoxium quererentur, com-
motus ad iram Princeps, illos quidem deputauit exi-
lio, ecclesias autem tradi iussit Eudoxio.

THEODORETVS.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus.

CAPVT XIII.

An. do. 378.

Valens ba-
ptizatur pu-
gnaturuscō-
tra Gothos.

TEmpore quo Valens suscepit Imperium, Aposto-
licis dogmatibus ornabatur. Cū verò Gothi trā-
sissent Histrum, & Thraciam peragraret, collecta mi-
litia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit vt
non nudus sacra gratia pugnaret, sed sancti baptisma-
tis munitus armis: & hoc quidē bene placuit & valde
sapienter, Quod vero postea gessit magnā animi mol-
litiem, & proditiōē significat veritatis. Ea namq; infe-
lix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim
est seductus alloquio, & muliebribus verbis illaquea-
tus. Illa namq; primitus Arianæ fallaciæ captionibus ir-
retita etiā istum secū corruiere in blasphemix foueam
persuasit: cuius seditionis autor fuit Eudoxius. Is enim
adhuc Constantinopolitanę gubernacula tenebat eccle-
siæ, non regens, sed suā potius mergens nauem. Tūc
ergo in baptismatis tempore, iure iurando miserrimū
obligauit, & vt in impietate dogmatis permaneret, &
vndiq; contraria sapientes expelleret. Sic itaq; ille do-
ctrinam Apostolicam derelinquens, contrarias partes
sumpsit, & paulō post quæ iurauerat adimpleuit.

Vn. do. 378.

Valens ad
Arianas par-
tes trahitur
vxoꝝ blan-
diloquentia

SOZOMENVS.

Qua crudelitate Valens sit vsus aduersus ortho-
doxos.

CAP. XIII.

Melitus in
exilium.

INterea venit in Eurœam: metuebat enim ne fortē
Persæ pacta sub Iouiano triginta annorū facta, sol-
uerent. Qui cū nihil mouerent, degebat in Antiochia.
Quo tēpore Melitum quidem episcopū destinauit in
exiliū, Paulinū verò reueritus, illius vitę pepercit. Eos
autē qui Eudoxio cōmunicare nolebant, ecclesiis ex-
pulsit, pecuniis condēnauit, verberibus & aliis rebus
afflixit.

SOCRATES.

Fertur enim etiā multos in Orōte flumine suffocasse.

THEO

THEODORETVS.

De Samofata autē sanctum Eusebium expulit, Pelagium admirabilem pastorem Laodicensium, vrbe priuauit: qui quum in iuuentute duxisset vxorem, in ipso thalamo primo die nuptiarum sponte persuasit, vt puritatem communi voluptati præponeret, atque vt charitatem fraternam adipisceretur pro copulis nuptialibus, erudiuit.

Eusebius Samofatenus
Pelagius
Laodiceus

SOCRATES.

De tyrannide & perditione Procopii.

CAP. XV.

Cum hæc autem in Syria fierent, exortus est Constantini tyrannus nomine Procopius: qui paruo tempore multam sibi militiam coaceruans, destinabat aduersus Imperatorem. Quod cum nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetum remoratur. Cumq; belli euentus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit ciuitates. Sed etiam mare terminos proprios mutauit, & in quibusdam locis intantum influxit, vt loca quæ pridem ambulari poterant, rigarentur: ab aliis verò locis tantum recessit, vt arida tellus inueniretur. Hoc ergo factum est primo duorum principum Consulatu.

An. do. 367.
Procopius
tyrannus.

Terræmotus.

SOCRATES.

Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi Consulatu, bella parabantur. Cumq; tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moueret aduersus Imperatorem, & hoc audisset Valens, venit ab Antiochia, & cum eo congressus est circa ciuitatem Phrygiæ Nacoliā. Et prima quidem pugna deuictus est. Post paululum verò Procopium cepit, tradentibus eū Agelone Gomarioq; militibus, quos etiā postea in opinatis quibusdam suppliciis iussit expendi. Constat enim iusiurandum quod eis præbuerat, seris diuisos crudeliter interemit. Tyrannum verò duabus vicinis arboribus flexis, singulos in eis pedes eius ligari fecit, quæ dimissa aërem repetentes, Procopium diuiserunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

An. do. 368.
Pugna inter Valentē
& Procopium.

Agelone
Gomarius
Procopii
supplicium.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

THEODORETVS.

De exilio sancti Eusebii Samosatani Pontificis, & quod ciues eius, amore fidei, alii episcopo se subdere noluerint.

CAP. XVI.

Eusebius Samosatenus in exilio quid egerit

Eusebius interea Samosatenus episcopus in Thraciam in exiliū deportatus, Apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, τράχη caput operiēs, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palestinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliāq; ecclesiā peragebat officia. Sicubi autem inueniret sibi concordēs episcopos, eos Præsules indigentibus constituebat ecclesiis. Quantam verò fortitudinē sapientiamq; monstrarit, Imperialem suscipiens iussione, qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, necessariū arbitror nesciētes cognoscere. Venerat enim baiulus huius præceptionis circa vesperam, quem Eusebius silentium habere, & aduentum suum celare iussit, dicēs: Si cognouerit hoc turba sacri zeli amore inflammata, te quidem interimet: ego autē pro tua morte apud Deum pœnas cogar exoluere. Quum hæc dixisset vespertino consueto ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia vni famulorum secretum pandens, solus egressus est senex: sequebatur famulus, puluillum tantummodo & codicem gerens. Cumq; venisset ad Euphratis fluminis ripam, iuxta ipsos muros ciuitatis expositam, ascendit in nauem, vt Zeugma nauigaret, iussitq; nautis vt remigarent. Et facto die ille quidem peruenit ad Zeugmatis locum: Samosatani verò gemitibus & lamentatione repleti sunt. Nam cum ille seruus eius proximis, quæ iussa fuerant, indicasset, & qui cum eo proficiscerentur, & quos codices detulisset, ingemiscebant vniuersi, pastore videlicet priuati. Fluuioq; nauigantibus atque sequentibus est impletus. Cumq; venissent & desiderarum pastorem cernerent, amplius eiulabant: ac suspirantes fundentesq; lachrymarum fontes, eum retinere nitabantur, ne in lupos oves eius inciderent. Quem cum flectere

Eusebius nauigat Zeugma Syria.

non

non valuisse, audierunt eo legente Apostolicam legem, quæ aperte iubet nos Principibus & potestatibus esse subiectos. Quo facto, alii quidem ei obtulerunt aurum, alii argentum, alii vestes, alii famulos, tanquam ad peregrinam & exteram properanti terram.

Roma. 1. 2

At ille pauca quædam à valde notis accipiens, doctrinisq; cunctos & orationibus armans, & pro Apostolicis dogmatibus pugnare præcipiēs, ad Histrum profectus est. Illi verò ad urbem propriam remeantes, & mutuo se exhortantes, luporum circumspiciebant prudenter insidias. Nunc verò narrandus est horum fidei calor & puritas. Puto enim me delinquere, nisi per hanc relationem illi semper memorabiles habeantur.

Eusebius
ad Histrū.

Quum ergo Arianorum participes egregio pastore priuassent gregem, aliumq; pro eo Eunomium nomine fecissent episcopum, nullus illic habitantium, non pauper, non diues, non famulus, non opifex, non agricola, non hortulanus, non vir, nō mulier, non iuuenis, non senex, ad ecclesiasticum accessit consueque collegium. Solus itaque debebat episcopus, tum nullo eum neque vidente, neque penitus appellante, licet feratur cum multa vixisse mansuetudine: cuius rei hoc probatur indicium. Cum enim voluissent lauare, & eius famuli balnei ianuas obserassent, volentesq; ingredi prohiberent, ipse populum ante ianuas vident, eas aperire precepit, & libenter secum omnes lauacro participari. Hoc idem etiam in balnei solio fecit.

samosateni
Eunomius
us Arianus
in Eusebii
loco obtrusus.

Nam quum lauanti sibi quosdam videret astare, iussit ut cum ipso communiter aqua calida fruerentur, qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putans, velociter ascendens egressus est. Illi verò nequissimæ hæreseos immunditia, etiam aquam iudicantes esse pollutam, eam repente cuniculorum egestionibus tradiderunt, & aliud fecerunt solium temperari.

Eunomii
Samosates
ni humilitas.

Quod ille cognoscens, relicta ciuitate discessit, inimicam habitare ciuitatem, & horrorem habentem aduersum se communem, arbitratus esse stultum. Quo de Samosata abeunte, Lucium pro eo aperte lupum,

Eunomius
discedit Sa-
mosata.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Lucius ob-
truditur**

**Purgatio
per ignē.**

**Euolcius in
exilium.**

**Eusebius
in exilium.
Eusebius
martyrio
coronatus.
Antiochus
nepos succe-
dit.
Iouianus
Pergenus**

& ouibus inimicum constituerunt. Sed oues licet desolatae pastore, tamen quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinam apostolicam inuiolabiliter obseruantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescētes in platea sphæram alter alteri porrigentes, lusu delectabantur. Isto autem transeunte, contigit vt sphæra cadens, per asini eius transiret pedes: tum pueri vehementer efulauerunt, arbitrati sphæram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, præcepit cuidam sequentium vt expectaret, & quod gereretur, cognosceret. Pueri verò accedentes ignem, & sphæram iaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noui iuuenile, & consuetudinis antiquæ reliquias. Veruntamen indicium est, quo possit ostendi quale odium circa Arianam vesaniam ciuitas habuerit vniuersa. At Lucius mansuetudine non est imitatus Eulomium, sed multos quidem sacerdotum fecit per Iudices in exilium deportari, eos præcipue qui viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, vsque ad nouissimos Romani fines imperii, Euolcium Diaconi ministerio functum in eremum Oasim, Antiochum verò Eusebii maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus eius) & multis virtutibus coruscantem, necnon sacerdotii dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos mitti suasisit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Quum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina, innumerasq; victorias etiam coronam martyrii suscepisset, conuenit solenni modo prouinciæ synodus pariter & Iouianus Pergenē tunc ciuitatis episcopus, qui paucio tempore Arianorum fuerat communionē maculatus. Quumq; vniuersi Antiochum elegissent, auunculo proprio successorem, & ad sacrum perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuersus & videns Iouianum suo capiti dexteram imponentem, manum eius

eius repulit, dicens, non esse ferendam dexteram, quæ aliquando sacramenta blasphemii celebrata suscepisset. Sed hæc quidem non post multum temporis eueniunt. Tunc enim in interiorem est (vt dixi) ductus Armeniam. Qua tempestate vir sanctus Eusebius morabatur apud Histrum, Celtis Thraciam deuantibus & obsidentibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

Celtæ.
Germani.

De exilio Barsæ episcopi. CAP. XVII.

Barsen quoque, cuius etiamnum maxima gloria est, non solum in Edessa quam regebat vicinisq; prouinciis, sed etiam in Phoenice & Ægypto, necnon Thebaide, quas gentes cum maximo virtutis sue splendore transierat, primum quidem Valens insulam Aradon habitare præcepit. Cùmque cognouisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cùm plenus esset gratia, verbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchum Ægypti urbem eum in exilium destinauit. Cùmque etiam illic eius gloria omnes accenderet, in quoddam castrum extremum Barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus celesti vrbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hæcenus eius extare relictum eximia celebritate dignum: multi enim ægrotantium, cùm in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

Barses Edessenus.

Aradus insula.

SOZOMENVS.

Item de crudelitate Valentis quam gessit aduersus orthodoxos extincto Procopio.

CAPVT XVIII.

Igitur Imperator extincto Procopio, felicitate prouectus, denuò contra Christianos bella commouebat, omnem religionem in Ariano dogmate cupiens concordare. Præcipuè tamen eum ad furorem prouocabat synodus in Lampsaco celebrata, non solum quia Arianorum abdicaret episcopos, sed quòd promulgationem fidei Ariminensis anathematizauerat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, conuocauit Eleusium Elcusius Cyzici, is enim sectam Macedonii magis sequebatur,

Valens pro Arianis.

Elcusius Cyzicenus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

etur, sicut iam dixi. Et faciens concilium Arianorum episcoporum, cogebat Eleusium vt illorum dogmati consentiret. Qui primùm quidem negauit. Postea vero cùm ei minaretur exilium, formidans in Arianum dogma cōsensit. Quo perpetrato, mox poenitentia tractus, veniens Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur, dicens consensum violentia non voluntate factum. Et vt quærerent sibi alium episcopum hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porro Cyziceni propter amicitiam eius alii episcopo subdi noluerunt, manseruntq; sub eo, non tamen à propria hæresi abducti sunt. Hoc audiens Constantinopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinauit episcopum, tanquam qui posset populum calliditate verborum ad suum circumuenire consensum. Descendente verò Eunomio, Sacris præceptionibus expelli iubetur Eleusius & in sede Eunomius collocari. Quo facto amatores Eleusii extra urbem oratorium fabricantes, Collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est.

Eudexius.

Sacræ literę
principis.
Eunomius
in Cyzicū.

Eunomius
& eius scri.
pta.

De Eunomio hæresiarcha. CAP. XIX.

EVnomius notarius fuit Aëtii, qui ad Θεον, id est, sine Deo, vocabatur: cuius mentionem fecimus. Cum quo dum esset, modum eius sophisticum imitatus est, & sermonibus quibusdam vacans, faciēsq; sibi sophismata, nō sentiebat, ex his inflatus, in blasphemias se incidere: quippè qui dogma imitaretur Arii, & multis modis repugnaret dogmatibus veritatis. Enimvero parum edoctus ex literis sacris, & eas minimè intelligere valens, circa verba frequēter occupabatur, eaq; conuertens semper non poterat intentionis suæ propositum adimplere; sicut septem eius demonstrant Tomi in quibus vanissimè laborauit, quos in epistolam Apostoli ad Romanos fecit: multa enim illic verba profundens, intentionem epistolæ non potuit inuenire. Sunt etiam alii eius similes libri, quos qui legere voluerit, eorum cōtemptum experimentis cognoscet.

Hunc

TRIPARTITÆ LIB. VII.

411

Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit episcopum, expellere nifus Eleusium. Cumq; illuc venisset, vtens more solito Dialectica, quasi peregrinum aliquid auditoribus inferebat. Quamobrem Cyzici tumultus exortus est, eumq; vrbe pepulerunt, non ferentes eius verborum fastum. Qui Constantinopolim veniens cum Eudoxio morabatur, episcopatu vacans. Sed ne detrahere videamur, audi vocem ipsius Eunomii, quæ tentat contra Deum sophismatibus loqui. Sic enim ait:

Cyziceni
eiiciunt Euno-
mium.

Deus de substantia sua nihil nouit amplius quam nos, neque est illi magis, nobis autem agnita minus, sed quodcumque de illa nouimus nos, hoc modis omnibus etiam ille nouit. Quod autem rursus ille, hoc inuenies immutabiliter in nobis. Hæc quidem aliaq; similia Eunomius sophismata, id est, circumuentiones faciens, non sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Arianis paulo post segregatus sit, proprio loco narrabimus.

Eunomii
temeraria
subtilitas.

SOZOMENVS.

De sæuitia Valentis contra Constantinopolitanos orthodoxos.

CAP. XX.

Vexabantur enim etiam Constantinopoli habitantes, qui Nicænum dogma profitebantur, quos omnes Imperator expelli ciuitate præcepit, Nouatianorum verò etiam ecclesias claudi, aliorum verò hereticorum quod clauderet non inuenit. Pridem enim sub Constantio principe probantur ablata. Sed etiam Agelium Nouatianorum episcopum ecclesiæ Constantinopolitanae constitutæ, exilii deportatione damnauit. Dicebatur enim mirabiliter viuere secundum ecclesiasticas sanctiones, cuius vita erat philosophica, & a pecuniarum possessione segregata. Quod etiam conuersationis eius modus ostendebat. Vna enim tunica utebatur, & semper ambulabat ex calciatus. Qui non longo post tempore reuocatus est, ecclesiasq; recepit. Cuius rei fuit autor quidam Martianus, vita, scientiaque admirabilis, pridem quidem in Regalibus militans: tunc autem

Nouatianus
apud Constantino-
polim.

Agelius No-
uatianorum
episcopus.

Agelius re-
uocatur de
exilio.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Anastasia et
Carosia fi-
lia Valenti-
niani.

autem presbyter Nouatianus, artem Grammaticam Imperatoris filias edocebat Anastasiam atque Carosiam. Ex quarum nominibus hactenus Anastasianæ & Carosianæ Thermæ publicæ Constantinopoli nuncupantur.

S O C R A T E S.

De destructione murorum Chalcedonensium.

C A P V T X X I.

Valēs Aug.
muros
Chalcedo-
nis diruit.

Thermæ
Cōstārianę

Epigrāma
futura præ-
dicans.

Valēs aquæ
ductum ex-
truit.

Clearchus
Nymphæū
ædificat.

Igitur Imperator Valens Chalcedonēsis vrbis con- tra Byzantium positæ muros destrui iussit. Iuraue- rat enim hoc se facturum tyranno victo, quòd Chalce- donenses fauore tyranni ei turpes contumelias intulisse- sent, & portas clausissent ciuitatis. Murus autem iussi- one destruebatur Imperatoris, et saxa ad ædificiū Ther- marum, quæ Constantianę vocantur, Constantinopo- lim vehebantur. Inter quæ saxa vnum inuentū est, in quo responsum habebatur inscriptū, olim quidem ab- sconsū, tunc verò manifestum. Significabat enim, quòd cūm proueniret aquarum abundantia ciuitati, tunc murus quidem lauacro seruiret, innumeræ verò Barbarorum nationes, Romanorū fines incurrentes, cūm crudelia multa committerent, nouissimè etiam ip- sæ perirent. Post aliquantum itaque temporis euenit, vt Valens Aquæductum ædificaret, & abundantiam Constantinopoli præberet aquarum, tunc etiam Bar- baræ motæ sunt nationes. Responsum tamē etiam alio modo contigit adimpleri. Cūm enim Aquæductus in ciuitatē fuisset inductus, Præfectus vrbis tunc Clear- chus Nymphæum maximum ædificauit in platea, quæ Theodosii nunc vocatur, vbi aquæ affluentia est emis- sa: in quo maximā festiuitatē ciuitas habuit. Sed hoc responsum paulò post est impletum. Porro cūm solue- retur murus, Principem Constantinopolitani rogau- runt, vt à muri destructione cessaret. Cum quibus eti- am supplicabant possessores Bithyniæ Nicomediens- ses, atq; Nicæni. Verūm Imperator furore plenus, vix quidem supplicantium suscepit preces. Volens tamen iussurandum implere, murum destruebat, cūmque sub-
inde

inde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus inuenitur, ubi maximis mirabilibusque lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demonstratur.

SOCRATES.

De natiuitate Valentiniani minoris, & de im-
mensitate grandinis, & de ortu principis Gratia-
ni.

CAPVT XXII.

Hoc itaq; tempore talia gerebantur. Sciendum ta-
men quod bellum contra Procopium tyrannum
gestum est Consulatu Gratiani & Dagalaiphi, circa
finem Maii mensis. Post paululum verò temporis eo-
dem Consulatu, Valentiniano principi in Occidentis
partibus constituto, natus est filius nomen referens pa-
tris. Verum Gratianus ante eius fuerat natus impe-
rium. Et sequenti Consulatu Lupicini & Iouiniani
grandinis multitudo in Constantinopolitana vrbe
secundo Iunii mensis die, saxorum gerens similitudinē
vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter
motum Imperatoris accidere, qui plurimos sacerdo-
tum in exilium deportauerat, Eudoxio communicare
fugientes. Post paululum verò temporis eodem Con-
sulatu Valentinianus Princeps filium Gratianum Im-
peratorem constituit, vicesimo quarto die mensis Au-
gusti. Sequenti verò Consulatu Valentiniani secun-
do, & Valentis item secundo, terræmotus circa Bithy-
niam maximus Nicæam subuertit urbem, vndecimo
die mensis Octobris. Agebatur autem annus duode-
cimus post Nicomedæ casum. Post modicum verò tem-
pus alio terræmotu multæ partes Germæ ciuitatis
in Hellesponto constitutæ, destructæ sunt. His ergo
ita prouenientibus, nulla reuerentia terruit, neque Eu-
dodium Arianorum episcopum, neque Valentem Im-
peratorem. Non enim à persecutione cessabant. Porro
terræmotus, turbarum ecclesiasticarum indicium esse
videbatur. Cum ergo multi sacerdotum in exilium de-
portarentur, soli diuina prouidentia propter eminens
tempus sui reuerentiam exilium non sunt passi Basilius
arque

An. do. 358.

Grado C3
stātinopolē
An. do. 369.

An. do. 370.

Germæ.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadociæ fuit episcopus, Gregorius autem Nazianzenæ ciuitatis omnino vilissimæ, quæ est posita vicina Cæsareæ. De Basilio atque Gregorio procedenti sermone narrabimus.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti
& illi se contulerint ad Liberium. CAP. XXIII.

**Macedonia
ni cōfugiūt
ad Valenti-
nianū & Li-
berium.
An.do. 367.**

Sauromatæ

CUmq; eo tempore Consubstantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rursus persecutores contra Macedonianos insurrexerunt: qui terrore magis violentiaq; constricti, per singulas ciuitates Legationibus fungebantur apud alterutros, iudicantes optimum, si per necessitatem confugerent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ vrbis episcopum, cuius fidem amplectebantur potius quàm communionē Eudoxii. Miserunt ergo Eustathium Sebastianæ, qui fuerat sæpe depositus: Syluanum Tarسی Ciliciæ atque Theophilum, mandantes ne declinarent fidei causa Liberium, sed Romanæ communicarent ecclesiæ, & fidem de Consubstantialitate roborarent. Itaque cum his literis in Seleucia dispositis, ad Italiam peruenerunt. Et Imperatorem quidem videre non potuerunt: erat enim occupatus in Galliis, & cōtra Sauromatas pugnabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt, qui eos suscipere nullatenus voluit, dicens eos Arianos esse: nec ab ecclesia suscipi posse, qui Nicænā non susciperent fidem. At illi responderunt, per penitentiam se cognouisse veritatem, & dudum abnegasse Dissimilitudinis fidem, & similem professos per omnia filium patri, nihilq; differre à Consubstantiali per omnia similem. Hæc dicentes exegit Liberius scriptam suæ sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt, in quo etiam proposuerunt verba fidei Nicæni concilii. Epistolas autem à Smyrna in Asia constituta, & Pisidia Isauriæ, atque Pamphylia, necnon Lycia missas, hic propter prolixitatem non subscripsi. Verba verò libelli ab Eustathio & reliquis Liberio dati hæc esse noscuntur.

Libellus

Libellus Macedonianorum, Liberio Romano
datus episcopo.

CAPVT XXIIII.

DOMINO FRATRI ET CONSACERDOTI

Liberio, Eustathius, Theophilus, & Syl-
uanus, in domino S.

Propter hæreticorum vāsanās suspiciōnes qui non
cessant catholicis ecclesiis scādala generare, ea gra-
tia omnem occasionem eorum perimentes, profitemur
synodum Lampsaci celebratam, & Smyrnæ, aliisq; di-
uersis locis orthodoxorū episcoporū. Pro qua synodo
legatione fungentes apud tuam paternitatem, & vni-
uersos Italiæ cunctosq; Occidentis episcopos, literas
deportamus, catholicam fidem tenere atq; seruare, quæ
in sancto Nicæno concilio sub beatæ memoriæ Con-
stantino à trecentis decem & octo episcopis confirma-
to perfectæ & immobili statu hætenus & in perpetu-
um permanebit, in qua Consubstantialitas sanctæ piæ
que definita est contra Arii prauitatem. Similiterque
nos cum prædictis eandem fidem tenuisse atque tene-
re, & vsque ad terminum custodire manu propria pro-
fitemur, condemnantes Arium impiamque doctrinam
eius cum discipulis ipsius, eiq; similia sapientibus,
necnon omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos,
Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam
Paulosamofatenos, eorūque doctrinam, omnesque
his similia sapientes, & vniuersas hæreses sanctæ fidei
prædictæ contrarias, quæ piæ catholicæque est in Ni-
cæa à sanctis patribus explanata, anathematizantes
præcipuè explanationem lectam in Ariminensi conci-
lio, tanquam contrariam prædictæ fidei sancti concilii
in Nicæa vrbe celebrati, cuius lectione prolata in vr-
be Thraciæ Nicæa dolo atque periurio capri, Con-
stantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra &
eorum pro quibus legatione fungimur, hæc: Credimus
in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium
visibilem inuisibilemque factorem, & in vnum vni-
genitum Deum dominum Iesum Christum filium
Dei, natum ex patre, hoc est, ex substantia patris, De-

Libellus
Macedonia-
norum ex-
hibitus Li-
berio Pōt.
Rom.

GGG

um

HISTORIÆ ECCLESIAST.

um ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo
verò, natum, non factum, consubstantialiẽ patri, per
quem omnia facta sunt quæ in cœlo & quæ in terra.
Qui propter nos homines & propter nostram salutem
descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus, &
resurrexit tertiã die, ascendit ad cœlos, & venturus est
iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum.
Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non fuit, & ante
quàm nasceretur non fuit, & quòd ex non existentis
bus factus est, aut ex altera essentia vel substantia di-
centes esse, aut conuertibilem aut mutabilem filium
Dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

Subscriptio

Eustathius episcopus Sebastia ciuitatis, & Theophilus & Syluanus Legati conciliorum Lampsaci, Smyrnæ, & reliquorum, hanc professionem manibus nostris & propria voluntate subscripsimus.

Si quis autem præter expositam à nobis fidem, contra nos vel eos à quibus missi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cum literis ad nos tuæ sanctitatis ad quos probaueris orthodoxos episcopos mitte, et apud eos nobiscum causam dicant. Et si quid criminis fuerit approbatum, in autore proculdubiò vindicetur. Hoc itaque libello Legatos obligans Liberius, eos in communionem suscepit. Quibus dans huiusmodi literas, abire præcepit.

Epistola Liberii & Siciliensis concilii ad Macedonianos episcopos post pœnitentiam.

CAPVT XXV.

Epistola Liberii Pont. Rom.

DILECTISSIMIS FRATRIBVS ET CONSACERDOTIBVS, Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, & Ortasio, Neon, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Seuerio, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Aedesio, Eustocho, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Ioanni, Maceri, Carisio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolphio, Athanasio,

nasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo,
Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio,
Martyrio, Hieracio, Leontio, Philagrio, Lucio & vni
uersis Orientalibus orthodoxis, Liberius episcopus,
& Occidentales episcopi in domino S.

O Prabile nobis pacis atq; concordie gaudium ves
træ literæ attulerūt, fidei lumine resplendentes,
fratres charissimi, oblatę nobis per charissimos fratres
& coepiscopos, Eustathium, Sylluanum atq; Theophi
lum, & maxime quia vestram sententiā vestrosq; sen
sus cōcordare & consonare cum mea humilitate, & Ita
lis, atq; Occidentalibus vniuersis affirmauerunt atque
demonstrauerunt. Et hanc esse cognoscimus catholicā
& apostolicam fidem, quæ vsq; ad Nicænū conciliū
integra immobilisq; seruata est: & hanc ipsi retinere
professi sunt, gaudioq; repleti, & omne vestigiū ac ne
bulas ineptæ suspicionis abiicientes, non solum sermō
ne eam, sed etiam scriptura corrente professi sunt. Cu
ius exemplar his literis subdere necessarium iudicaui
mus, ne vllam occasionem hæreticis ad exercendas in
sidias denuò relinquamus: quibus iterum flammæ
proprie malitiæ commouentes, incendia discordiarū
consuetē resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissi
mi fratres nostri, Eustathius, Sylluanus, atq; Theophi
lus, vestram charitatem semper hanc fidem habuisse, &
hanc vsq; ad terminū custodire, id est, in Nicænā vrbe
à trecentis decem & octo episcopis orthodoxis appro
batam, quæ perfectam continet veritatem, & os totius
us hæreticæ multitudinis obstruit atq; dissoluit. Non
enim spontaneo motu, sed nutu diuino tantorū episco
porum numerus aggregatus est contra vesaniam Arii,
quanto numero beatus Abraam tanta milia fide destruxit.
Quæ fides dum in subsistentia & nomine Con
substantialitatis continetur, velut quoddam munitis
simum & inexpugnabile castrum omnia iacula &
molitiones Ariane incredulitatis decēter euitat. Cum
igitur omnes Occidentales episcopi in Arimino con
gregati, quando eos Arianorum collegit vāsanīa,
GGG 2 quadam

HISTORIÆ ECCLESIÆ.

quadam suafione, aut (vt verius dicam) mundana potentia, hoc quod cautus erat in fide positum, auferre, aut obliquè denegare conati sunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam penè omnes conuenientes Arimini tunc terrore permoti atque decepti, nunc resipiscentes atque anathematizantes eos qui ibi conueniunt, aut subscribentes catholicæ fidei quæ in Nicæna vrbe sancita est, nobisq; communicantes, feruentius contra Arii dogma eiusque discipulos inflammantur. Cuius rei indicium etiam ipsi legati vestræ ciuitatis agnoscetes, vosipfos in sua subscriptione iunxerunt, anathematizantes Arium, & quæ ab eius sequacibus Arimini gesta noscuntur contra fidem in Nicæna vrbe sancitam. In quibus etiam vos capti periurio subscripsistis. Vnde consequens nobis visum est scribere charitati vestræ, & adiuuare iusta poscentes, maxime quia per professionem vestrorum Legatorum resipiscetes Orientales cum orthodoxis Occidentalibus concordare cognouimus, & significamus, vt noueritis blasphemos Ariminenses qui tunc videbantur per surreptionem inaculati, nunc anathematizatos, & vniuersos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari, vt possint qui violenter læsi sunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad diuinum lumen catholicæ libertatis accedere. Qui post hanc synodum nisi voluerint respuere venenum perfidiæ, & blasphemias Arii vniuersas abiicere, easque anathematizare cognoscunt se cum Ario eiusque discipulis cæterisque serpentibus siue Sabellianis vel Patripassianis, aut cuiuslibet alterius hæreseos socios esse, & communione priuatos ab ecclesiastica synodo, quæ ad se filios adulterii non admittit. Deus vos incolu-
mes custodiat fratres charissimi. Has literas Eustathius cæterique percipientes, rursus ad Siciliam deuenerunt, ibiq; facientes synodum Sæculorum episcoporum coram ipsis Consubstantialitatis fidem professi sunt. Cùmque Nicænam fidem roborassent, consonas ab eis quoque percipientes epistolas, ad eos à quibus

bus fuerant destinati reuersi sunt. Qui Liberii præcepta suscipientes, Legationes mittebant per ciuitates ad Præsules, & Consubstantialitatem fidei prædicabant, inuitantes eos vt in Tarsum Ciliciæ pariter conuenirent, vt Nicænam roborantes fidem, deinceps soluerent omnem contentionem. Quæ fieri potuerunt, nisi Eudoxius Arianæ religionis Præsul, tunc apud Imperatorem eminens valde, prohibuisset. Qui amplius propter indictum iter ad Tarsum accensus, plus illis malorum intulit. Quod verò Macedoniani per Legatos quos miserant communicantes Liberio, Nicænam confirmauerint fidem, ipse Sabinus in collectiōe synodaliū est attestatus.

Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit.

CAPVT XXVI.

Circa hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat missas, propterea quod cum sæpe rogasset vt susciperetur præceptor ipsius Aëtius, Eudoxius nō exaudisset. Hoc autem non ideo refutauit, quod sectam declinaret Aëtii, cum eam scilicet prædicaret: sed quoniam omnes vnanimis illius, eum sectæ alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit, vt ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebantur.

De latebris Athanasii. CAP. XXVII.

Deinde Alexandria præceptum Præfectorum, studio Eudoxii destinatum, conturbauit ecclesiā. Verūm Athanasius irrationabilem furorē populi metuens, atq; timens ne malorum faciendorū ipse causa esse videretur, quatuor mensibus seipsum in sepulchro patris abscondit. Cūque propter eius absentiam seditionem desiderio ipsius populus excitasset, cognoscens Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, literis indicauit vt Athanasius licitè teneret ecclesiā. Et hæc fuit causa vt vsque ad Athanasii mortem Alexandrina non turbaretur ecclesia. Quod verò post eius mortem rursus Ariani eas ecclesias inuaserint, paulò post narrabo.

Eunomius
cur ab Eudoxio
separatus.

Alexandriæ
seditio, cuius
autor
Eudoxius
An. do. 371.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

SOZOMENVS.

De Concilio Tyanensi vbi literæ Liberii & Occidentalium sunt receptæ. CAP. XXVIII.

Synodus
apud Tya-
nam.

ILLO siquidem tempore celebrabatur concilium in Tyanis ab Eusebio episcopo Casarea Cappado-
cia, Athanasio Ancyra, Pelagio Laodicia, Zenone Tarsi, Paulo Emeseno, Ostresio Melitinese, et Grego-
rio Nazianzeno, aliisque multis, qui verbum Consu-
stantialitatis seruandum esse apud Antiochiam Iouia-
no imperante decreuerant. Releguntur ibi Liberii &
Occidentalium literæ sacerdotum. Quamobrem gau-
dio repleti scripserunt vniuersis ecclesiis vt legerent
decreta episcoporum apud Asiam celebrata, & Li-
berii literas, Italorumque, Aphrorum, atque Gallica-
norum, necnon Siculorum. Attulerant enim horum li-
teras Legati de Lampfaco destinati, vt considerarent
omnium numerum ipsis concordantium. Plurima
namq; multitudo concilium Ariminense vincebat: pa-
riterq; scripserunt vt in Tarsum Cilicia conuenirent
certo die: & illi quidem hoc modo se inuitabant.
Cumq; synodus pararetur in Tarsum, conuenientes in
Antiochia Caria, ferme, xxxiiij. Asiani pontifices stu-
dium concordia ecclesiastica collaudabant. Consu-
stantialitatis verò nomen respuentes, fidem in Antio-
chia & Seleucia prolatam roborare nitebantur, tan-
quam Luciani martyris existentem, & multorum su-
doribus à progenitoribus ipsorum approbatam. Ve-
rùm Imperator Eudoxii synodum in Cilicia
celebrari prohibuit.

SOCRATES.

De Eudoxio Ariano qui fuerat Constantinopolis
tanus episcopus, et de persecutione Valētis propter
Euagriū orthodoxū episcopum. CAP. XXIX.

Eudoxius
enonitur.
An. do. 372.

IGitur Imperator Valens festinans Antiochiam, de
Constantinopoli digressus, venit in Nicomediā, &
illic huiusmodi de causa moratus est. Eudoxius enim
Arianæ religionis, mox post egressum Imperatoris de-
functus est Consulatu Valentiniani & Valētis tertio,
cūm

cum vndecim annis sedem Constantinopolitanæ tenuisset ecclesiæ. Quamobrem Ariani in locum eius ordinauerunt Demophilum. Verum prædicatores eodem
 substantialitatis oportunū iudicantes inuenisse se tempus, Euagriū quendam suæ fidei constituerūt episcopum. Quem ordinarat Eustathius pridem Antiochenus episcopus, qui prius quidem à Iouiano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in vrbe Constantinopoli latenter degens, vt Consubstantialitatis prædicatores sua præsentia roboraret. Hoc factō, ex alio rursus initio persecutionem Ariani mouebant. Hæc gesta cum peruenissent ad principem, metuens ne seditione ciuitas turbaretur, militarem manū à Nicomedia Constantinopolim destinauit, præcipiens vt teneretur & ordinator & ordinatus, & alius aliō mitteretur in exilium. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ ciuitatem mittitur, Euagrius in locum alium destinatur. His ita gestis Ariani amplius efferati, vexabant vehementer orthodoxos, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniisq; saepe spoliantes, & omnia contra eos facientes non ferendis modis. Quæ cum illi ferre non possent, vt deprecarentur principem veniebant, si quo modo mererentur violentias euitare. Sed hoc cogitantes valde frustrati sunt, ab infulto se arbitrati iustitiam promereri. Cumq; viri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus præerant Vrbasus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediam peruenissent, preces obtulerunt Imperatori, violentiam proclamantes, & ea quæ videbantur esse perpeffi.

Quod octuaginta orthodoxorum à Valente in naue cremati sunt.

CAP. XXX.

Indignatus igitur Imperator, ad præsens celauit irā, latenter autem Modesto Præfecto præcepit, vt eos comprehensos occideret. Modus autem mortis erat quodammodo peregrinus: quapropter memoriæ contraditus. Metuens enim Præfectus ne seditio nasceretur in populo, si eos palam perimeret, simulauit se

Demophilus

Euagrius

Ariani in orthodoxos.

LXXX. Lecti gati ad principem merentur.

Modestus Præfectus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

eos viros in exilium destinare. Illis autem simpliciter acquiescentibus, iussit eos Præfectus mitti in nauem, velut in exilium deuehendos, præcipiens nautis vt cū ad mare medium peruenissent, eos dimergerent, & hoc modo morerentur. Quo factō perductis eis in medium sinum qui vocatur Astacenus, quod iusserat præfectus Imperatoris impletum est, & in alia sequenti nauicula nautæ transeuntes concremauerunt nauem. Contigit autem ventum Subsolanum valde flare, & ita nauis velociter est accensa. Cuius reliquiæ perue-
nerunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, vbi ad ple-
num cum viris religiosis absumptæ sunt. Quod tamē
Perna. aiunt non sine vltione transisse. Fames nanque repen-
te secuta est circa Phrygias gentes, ita vt necessitatem
haberent habitatores patriam relinquere, & ad Con-
stantinopolim diuersasq; prouincias properare.

SOZOMENVS.

Quid Valens gesserit in Cappadocia & Antio-
chia.

CAPVT XXXI.

An. do. 378.

Basiliius.

Valens itaque Nicomedia relicta proficiscebatur Antiochiam. Interea cū venisset ad Cappado-
ciam, more suo eius loci turbabat ecclesias, Arianis eas tradere volens. Quod se sperabat citō effecturum,
eō quod pro quibusdam inimiciis Basiliius Eusebio, qui tunc Cæsariensem regebat ecclesiam, videretur
inensus, & abscedens in Pontum, cum monachis ha-
bitaret ibi philosophantibus. Porro populus, & ma-
xime nobilium ac sapientium, Eusebium in suspicio-
ne habebant, quasi ipse fuisset autor fugæ viri philo-
sophi, vita verboq; perfecti. Volebantq; eū deserere,
& apud seipsos missarum celebrare solennia. Sed Basilius quidem ne turba nasceretur in populo per seditio-
nes hæreticorum, agebat in Pōto silentium cum suis
episcopis, qui semper aderant illi. Contigit ergo vt in
Eusebium odium populi nasceretur. Cumq; Basilio
fuisset nuntiatum quod Valens veniret in Cappado-
ciam, relicto Ponto Cæsaream venit, & pactis cum
Eusebio celebratis, ecclesiam pro tempore suis adhor-
tationi

rationibus roborabat. Valens autem cum suam intentionem non valuisset implere, cum episcopis secum profectis tunc abcessit.

SOCRATES.

Igitur Imperator Valens paruipendens fanis in uasionem, venit Antiochiam Syriæ. Cumq; ibi moraretur, nolentes Arianis consentire affligebat, vehementerq; τῶ ἐμοσῖς prædicatoribus imminerebat. Quos cū ecclesiis penè omnium ciuitatum Orientalium expulisset, non ei hoc suffecit, sed etiam eos diuersis suppliciis subdidit: multosq; diuersa morte cōtraditos interemit, plurimos etiam necabat in flumine.

Quomodo in Edessa mulier cum filio suo currens
ad martyrium, & Præfectum & Imperatorem stu-
pore facti à crudelitate remouerit.

CAPVT XXXII.

Dicendum quoque est, quod in Edessa Mesopotamiæ gestum esse dinoscitur. In hac vrbe est Thomæ Apostoli basilica, clara valde pariter & ornata. In qua propter loci reuerentiam Collectæ sæpius celebrantur. Quam volens Imperator inspicere, & cognoscens sibi omnes exosos ibidem cōuenire, fertur manu percussisse Præfectum, quod inde orthodoxos non expulisset vniuersos. Cumq; præfectus iniuriam passus, inuitus indignationi principis ministrare contenderet (non enim volebat tot hominibus cædem inferre) laetenter mandauit, vt nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit neque consilium neque terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluxerunt. Cumq; Præfectus cum multa militū manu ad basilicam festinaret, vt Imperatoris perferret iussione, quædam muliercula in paupertate degens, suum filium manu trahens, cursuq; ad illam basilicam properas, Præfecti interruptit officium. Indignatus vero Præfectus, mulierem sibi iussit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quò sic indecenter curris? At illa: Quò & alii, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti qd Præfectus illic occisurus est vniuersos quos

An.do. 378.
Valēs apud
Edeſſam ſa-
uit in ortho-
doxos.

Orthodoxi
intrepidi.

Confrantia
mulieris or
thodoxæ.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

cunq̃ue repperit? Et mulier: Audiui, inquit, ideoq̃ festino, vt illic inueniar inter eos. Et quò hūc paruulum trahis infantem? Tum mulier ait: Vt & iste martyr rium suscipere mereatur. Hęc cū audisset vir ille, cōsiderauit concurrentium animum. Et mox recurrens ad principem, suggessit ei, quod essent omnes mortem pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicens breui tempore tātā multitudinem occidere. Quo dicto ab ira auocauit Imperatorem. Hoc ergo modo Edesse ni furorem Imperatoris effugiunt.

THEODORITVS.

De examinatione & exilio plurimorum orthodoxorum.

CAP. XXXIII.

An. do. 379.
Valēs Aug.
cogere or-
thodoxos
conat apud
Edeſſam.

ET hęc quidem cum Præfectus Imperatori dixisset populum quidem qđ expectabat, non pertulit ex- periri. Verum duces eorum, id est, presbyteros atq; dia- conos interrogari præceptum est, vt vnum ē duobus eligerent, aut communicare Lupo, aut vrbe pelli, & in quasdam extremas partes destinari. Cumq; congre- gasset vniuersos, mitibus utebatur verbis, persuadere nitens vt leges sequerentur Imperatoris, indicium ve- sania dicens esse, quod tanto Imperatori pauci homi- nes repugnarent. Cumq; cuncti tacerēt, ad horum du- cem Eulogium virum valde laudandum Præfectus, ait: Cur non respondes his quæ dicuntur a nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum responde- re. Tunc Præfectus: Multa itaque verba locutus sum, monens vos quæ satis expediunt. Porro Eulogius vni- uersis hęc dicta fuisse respondit, & incongruum esse vt solus alios contemnens responderet. Si verò me so- lum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Præfectus ait: Communica possidenti regnum. At ille pacifice & valde benigne ait: Et mihi regni quoque sacerdotiūq; consortium est. Tunc Præfectus irrisio- nem sentiens sauebat, & iniuriis contra senem vsus, etiam hęc adiecit: Non hoc locutus sum fulminan- de, sed quibus communicat Imperator, communicare vos monui. Cumq; dixisset senex pastorem se habere,

& ilo

Eulogius.

Modestus
Præfectus.

& illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehendens destinavit in Thraciam: qui cum ducerentur, plurimo pariter apparatu fruebantur. Civitates enim occurrebant & vici, victores athletas honorantes. Sed hostes armavit invidia, ut imperatori dicerent, plurimum honorem viris illis decretam exilii contumeliâ afferre. Hæc cognoscens imperator, iussit ut bini & bini separarentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios verò in Thebaidos dispersit vrbes. Aiunt enim quod etiâ fratres quos natura iunxit, crudelissimus corpore separavit. Porro Eulogium Præsulem illorum, & Protogenem qui post eum fuit, in Antinoum vsq; transmisit. Quorum virtutem non patior obliuioni contradere. Quum enim concordem viderent ciuitatis episcopum, ecclesiasticorumq; collegio qui communicarent viderent paucos esse, ad ecclesias concurrebant. De qua consules cognouerunt habitatores ciuitatis esse Paganos, vnde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt: non tamē esse diu lugendum arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina curauerunt.

De miraculis confessorum. CAP. XXXIII.

Sacratissimus igitur Eulogius in habitaculo suo consistens, toto die totaq; nocte omnium deprecabatur deum. Protogenes autē valde dignissimus, Eulogii literis eruditus, ad scribendum velociter promptus, inueniens opportunum locum, eumq; sibi segregans ad docendum, adolescentum magister effectus est, quos & scribere velociter edocebat, & diuina eruditabat eloquia. Dictabat eis Dauidicas melodias: & apostolica doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cumq; vnus adolescentium incidisset in morbum, venit ad domum eius, & tenens ægroti dexteram, morbum orationibus effugauit. Hoc cognoscentes aliorum parentes infantium, deduxerunt eum ad domos suas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille nō ante se dixit deum ut expellerentur morbi rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur:

Protogenes.

Ludimagister factus
Protogenes.

HISTORIA ECCLESIAST.

Mos initiā:
di Christia
nos.

Redeūt Eu:
logius &
Protoge:
nes de exi:
lio.

rentur: quod illi cum gaudio impleuerunt. Cogebat enim eos salutis desiderium, & simul animæ corporisq; sanitate fruebantur. Si quando verò alicui suasisset vt sacram gratiā mereretur accipere, ducebat eum ad Eulogium, & concutiens ianuam, rogabat vt aperiret, ac signum Dominicum ei qui fuerat renatus, imposteret. Cumq; ille difficiliter aperiret, ne intercederet orationem, dicebat potius esse necessariam salutē errantium. Mirabantur igitur vniuersi videntes Protogenem talia facere, qui licet tot hominibus lumen diuinæ cognitionis impartiret, tamē Eulogio primatum per omnia referuaret, vt eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Vnde coniciebant multo magis virtutem illius eminere. Quum igitur fluctuatio quieuisset, tranquillitate facta, remeare iussos deduxerūt omnes, ingemiscētes & lachrymātes, maxime verò presul ecclesiæ eorum, primatus affectu. Cumq; ad propria remeassent, sanctus quidem Eulogius Barse maximo ad vitam felicissimam transeunte, eius susceptū regimen ecclesiæ. Porro mirabilis Protogenes colere iussus est urbem Carrensiū desolatam, & spinis gentilium plenam, quæ utique pluribus laboribus inuolūto digebat.

SOCRATES.

De responso dæmonis quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit.

CAP. XXXV.

Eodem tempore dæmon quidam erroneus crudelitate Valentis abusus ei persuasit vt scrutaretur quisnam post eum suscepturus esset Imperium. Quam obrem necromantiā fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens interemit. Nam quū de imperio consuleretur, quatuor literas demonstrauit, *θ, ι, ς, α*, dicens hoc nomen post Valentem imperii culmen accipere. Quod cū ad aures peruenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit quos tyrannidem ambire iudicauit. Occidebātur itaq; Theodori, Theodori,

doti, Theoduli, & quicunque has literas in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiā Theodosius, quidam vir fortis ex Hispania prouincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutauerunt, negātes quæ prius habuissent cum iuramento, vt pericula declinarent.

Theodosius

THEODORITVS.

De Basilio episcopo Cappadocię, et quomodo ex illi minas euaserit. CAP. XXXVI.

VAlens igitur Imperator cū vnuerfas (vt ita dicam) ecclesias pastore nudasset, in Cæsareā Cappadocię venit, cuius tunc præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitq; Præfectum, præcipiens, vt aut flecteret Basilium, vt dogmati communicaret Eudoxii, aut hoc facere nolens expelleretur. Audiens enim gloriam tanti viri, noluit ei prius inferre certamen, ne cū fortiter Basilius eius iacula deuitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Huius machinamenta velut tela aranę facta sunt: suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad vtilitatem sui antiquę patrum narrationes, & velut quædam turres murum fidei indeclinabilem seruauerunt. Porro Præfectus Cæsaream ueniens, & euocans magnum Basilium, honorauit, & mansuetis apud eum sermonibus vsus est, monens vt tempori pareret, & non tot ecclesias propter prauam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam imperatoriam amicitiam, multaq; beneficia propter hæc plurimis offerenda. Verum ille vir sacratissimus ait adolefcentibus hæc verba congruere: illi, inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui diuinis innutriti sunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus ne vnā quidem syllabam patiuntur, sed pro his (si contingat) etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitiam autem imperatoris magnā quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius hanc appello. Cumq; Præfectus saui-
ret in eū, stultumq; vocaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere exopto. Quem cū egredi-
tunc

Basilius

Præfectus
ad Basilium.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

tunc iuberet, vt quid deberet facere cogitaret, sententiâq; suâ altero die depromeret, fertur vir ille inclytus hoc dixisse: Ego quidē etiâ cras ipse regrediar, dūmodo tu sententiâ nō permutes, sed vt utere minis tuis. Post hæc verba Prefectus occurrens, imperatori quę dicta fuerāt, & virtutem viri huius, animæq; fortitudinē & fiduciam nuntiavit. Tunc ergo tacens imperator ingressus est. Post hæc contigit, vt diuinitus sibi plagas videret immisas. Filius enim eius ægrotans, circa ipsius mortis meras agebatur. Sed & coniugem diuersæ occupauerant passionēs. Cognoscēs ergo causam suę tristitiæ, virum sacratissimum quem punire minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces autem præceptis imperialibus ministrabant. Tum itaq; magnus Basilus veniens ad Palatium, vidensq; principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse pramissit, si per pios viros sacro baptismo potiretur. Hæc quum dixisset egressus est. At ille iurisiurandi quod baptismatis tempore promiserat memor, secundum stultum errorem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans finem vitæ sortitus est. Poenitentia verò ductus Valens, & noxiā iurisiurandi iudicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilii magisterio fretus est, & altari obtulit dona solennia. Quem intra aula ubi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de diuinis dogmatibus verba locutus est, & docentem libenter audiuit. Vbi tunc aderat quidam nomine Demosthenes super Imperiales epulas constitutus, qui cum doctorem mundi culparet, Barbarissimum fecit. Tum sanctus Basilus subridens: Vidimus, inquit, sine literis Demosthenem. Quum verò magis ille minaretur, sanctus ait Basilus: Tuum est de pulmentariis cogitare, non dogmata diuina decoquere. Post hæc imperator ita dilexit virum, vt etiâ optima prædia quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret, ex quibus leprosis præcipue necessaria ministratur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo

Valēs Imp.
Basilii accersit.

Filius Valē-
tis ab Ariar-
tis baptiza-
tur.

modo magnus Basilius declinauit. Quum verò postea reuersus illuc fuisset, priorum oblitus, quoniam à seductoribus eius voluntas obsidebatur, rursus eum mouebat, vt ad partes inclinaretur hæreticas. Cui nō persuadens, legem de eius scribi præcepit exilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem complere valuit: calamus enim contritus est.

Cumq; secundus & tertius calamus hoc pertulisset, et adhuc legem impiam firmare contenderet, commota est eius dextra, eamq; subito tremor inuasit. Tunc eius animo terrore impleto, ambabus manibus chartam rupit. Ostenditq; prouisor omnium Deus, quod & alios ipse permiserit pati, & hunc ab insidiis liberarit: & per ea quæ in isto contingere, signum propriæ virtutis ostendens, & per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum.

SOCRATES.

Sciendum verò quod cum viueret Athanasius Alexandrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam vel Ægyptum distulit commouere, audiens Athanasium à cuncta diligere plebe, & metuens ne forte seditione facta respublica vexaretur. Verum Athanasius Consulatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est vita, quum quadraginta & sex annis per multa pericula sedem rexisset episcopalem.

Athanasii
mors.

An.do. 378.

THEODORITVS.

De fine Athanasii Alexandrini, & successione Petri, & seditione contra eum facta, & quod Romanam profectus sit.

CAP. XXXVII.

CUm igitur in Alexandria victor Athanasius post multa certamina innumeratq; coronas, vitæ finem suscepisset, & ad laborum suorum præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus Præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis consentientibus & sacerdotibus, & nobilibus, cunctaq; plebe, & fauore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim
Athas

Petrus Athanasius
succedit.

An.do. 374

HISTORIA ECCLESIAST.

Iudex Aegypti aduersus Petrum.

Athanasii sudorum particeps fuit, & quum esset in ciuitate, & cum diuersa latibula peragraret: multisque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrētes, dignū hāredem Petrum Athanasii clamauerunt. Cumque eum in Pontificali sede constituisent, repente Iudex prouinciæ, Paganorum populum congregans, & pariter Iudæorum, ecclesiæ separa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentemque interminatus est abstrahere. Faciebat hoc Imperatori placere volens, quum ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira completur; idolis potius placere nitebatur, & tempestatem ecclesiæ claram putabat esse festiuitatem. Petrus itaque vir admirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, & conscendens nauem, profectus est Romam.

Petrus Romam vadit.

Qua crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus.

CAP. XXXVIII.

Lucius obtrudit Alexandrinis.

TRansactis verò diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio & ecclesias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samosata noscitur experta. Paulus autem doctrinis primū Athanasii satius, deinde fastidiens cibum sibi offerri contrarium, ab ecclesiasticis collegiis se subtraxit. Porro Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios verberauit, alios suspendebat, alios cogebat effugere, aliorum verò instar Barbarorum vastabat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen vnum ē sceleribus Lucii prius referens, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Aegypto conuersationem imitantes angelorum, & ciuitatis euitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamque terram & sterilem frugiferam reddiderunt, fructum videlicet deo suauissimum virtutis eorum & optimum referentem. Cuius vitæ multi quidem videntur esse autores. Sed a puero illic creuit Antonius ille celeberrimus, monachis virtutem luctaminis spiritualis ostendens.

Quæ

Quæ miracula gesserint eremitæ in exilium à
Lucio destinati.

C A P. XXXIX.

Huius ergo loci tunc incolæ sequaces Antonii, in-
felix Lucius expulit, eorumq; sanctissimos Præsu-
les, Macarium venerabilem, aliumq; Macarium, Isido-
rū, & ceteros speluncis suis eiiciens, in quandam insu-
lam quæ ab impiis inhabitabatur hominibus destina-
uit: quippe quæ nunquam magistrum susceperat pie-
tatis. Cumq; naui ad littus insulæ peruenisset, dæmō
qui ab illis honorabatur, relinquens idolum ubi du-
dum habitare consueuerat, filiam sui sacerdotis inuæ-
sit, & bacchantem illuc vsque perduxit, ubi naui ad-
uenerat monachorum. Tunc dæmon vtens lingua pu-
ellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythoniā.
Audiebantq; cuncti viri simul & mulieres dæmone
proclamāte: O potentiam vestram, ô ministri Christi:
vndique à vobis expellimur, à ciuitatibus atq; vicis,
à montibus simul atq; collibus, ab erēmo quæ priuata
probatum hominibus. Sperabamus in hac insula com-
morantes, à vestris iaculis liberari, qua spe noscimus
esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non
vt vos vexarent, sed vt nos per vos expellerent. Ecce
recedimus ab hac insula: virtutis enim vestræ radiis
iaculamur. Hæc dicētes & his similia, puellamq; in ter-
ram prostermentes, ipsi quoq; omnino disparuerunt.
Tunc ille sacratissimus chōrus oratione facta suscita-
uit puellam, & suo patri sanam valentemq; restituit.
Verum illi qui miraculum conspexerant, ad sanctorū
prouoluti pedes, salutis viaticum se percipere suppli-
cabant. Et templum quidem dæmonum destruxerūt:
doctrinæ verò radiis illuminati, sacri baptismatis gra-
tia sunt potiti. His in vrbe nuntiatis, omnes populi
congregati, Lucio detrahebant, dicētes iram sibi im-
minere diuinitus, nisi sanctorum reuerteretur chōrus.
Sic itaq; metuens tumultum Lucius ciuitatis, sacratis-
simos viros ad suas speluncas redire præcepit. Et hæc
quidem sunt digna quæ abominationem illius impie-
tatis aperiant.

Lucius Ma-
carios & iso-
dorū in exi-
liū relegat.

Dæmō quæ-
ritur de san-
ctis viris.

HHH

Lites

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Literæ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus
Lucii mala referuntur. CAP. XL.

Veruntamen temeritatis eius scelera literæ Petri
illius admirabilis edocebunt. Quarum ego proli-
xitate fugiens, quæ in medio posita sunt, ponere nō
omittam.

Prouinciā, inquit, iudex Palladius, cū esset reli-
gione Paganus, & idola semper adoraret, contra Chri-
stum sapius pugnare conabatur, & colligens prædi-
ctum populum, impetum fecit aduersus ecclesiā, per
inde acsi Barbaros subdere niteretur. Tunc itaque
multa crudelia gesta sunt, quæ solum dictare volens,
ipsa rei memoria dolore maximo sum commotus, &
fluxum protuli lachrymarum, diuq; hoc potueram pa-
ti, nisi diuina ratione animum releuassem. In ecclesia
enim, quæ Theone vocatur, ingressa multitudo pro
verbis honorabilibus idolorum fauoribus exultabāt.
Pro sacrarū lectione scripturarū turpes manuum plau-
sus agebantur. Infractæq; cum turpitudine voces con-
tra CHRISTI virgines contumelias dicunt, quas lin-
gua hominum proferre non patitur. Audiens enim
vnusquisque sapientium talia, claudebat aures: & ma-
gis optabat esse surdus, ne huiusmodi verba audire co-
geretur. Sed vtinam verbis peccando quieuissem, &
non actu verborum turpitudinem superarent. Tola-
bilis namq; detractio est huiusmodi, apud quos Chri-
sti sapientiæ & doctrinæ cultus inhabitat. Hi siquidē
iræ vasa ad perditionem facta, subsannantes & horri-
bilem sonum de naribus emittentes, & vt ita dicam,
fœtorem veluti de quodam cuniculo profundentes,
vestes sanctarum Christi virginum dirumpebant,
quarum continentia formam sanctorum imitabatur
angelorum. Et sicut habet natura, nudas per totam
circunferentes urbem, sicuti volebant eis cum turpi-
tudine illudebant. Si quis autem eos tunc compatiens
prohibuisset, vulneribus maceratus agebatur.

Væ illis cladibus. Multæ siquidem violentia corpo-
ris sustinere corruptionem: plurimæ virginum vesti-
bus in

bus in capite cæcæ, sine voce manserunt: quarum etiā funera solenni sepulturæ tradī prohibita sunt. Multa denique corpora hætenus à parentibus ingemiscensibus inquisita reperiri non possunt. Sed quur parua de magnis loquor? Quur in istis moror, & non potius ad necessaria iam recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quislibet nobiscum obstupescens patientiā domini, eo quod non repente vniuersa concluderit.

Quæ enim nunquam facta sunt, neque per scripturas patrum nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impij cōmittebant. Velut enim in scena turpi cōsisterent, puerum quendam naturam masculi denegātem, & vtētem veste fœminea, inunctis oculis & vultu serico colore depicto, & vt apud prophetam scriptum est, idolum fœminei schematis super ipsum altare, vbi aduentum sancti spiritus inuocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus saltationem celebrare fecerunt, ridentes, nephandasque mittentes voces.

Qui rursus hoc paruum iudicantes, & præterita deco- ra quā turpia magis existimantes, quendam ex suis turpitudine notissimum, veste genitalibusq; nudatum in sede ponentes ecclesiæ concionatorem turpem contra CHRISTVM impudenter eleuauerunt. Pro sacris enim verbis, ille scelera proferebat, pro honestis laudabat luxuriam, pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem & adulterium, masculorum cōcubitum, furtum, cibos, potum, vitæ huic vtilia proclamabat. His ita gestis, & me ab ecclesiā recedentē: quippe quum illic stare non possem, vbi militum inuasionēs, vbi populus pro seditione redemptus largitate pecuniarum, & gentiliū multitudo magnis promissionibus aderat: noster quidem successor missus est, episcopatum velut mundanam comparans dignitatem quidam Lucius lupi nequitiam & actus habere festinans, non orthodoxorum episcoporum consilio, non decreto veracium clericorum, non petitione populorum electus, sicuti concionantur ecclesiasticæ sanctiones. Non quisquam episcoporum,

HISTORIAE ECCLESIAST.

Magnus comes sacrarū largitionū, militū Dux.

Lucius.

Magnus ad orthodoxos.

non presbyterorum, nō diaconorum, non populū multitudo, non præcedebant eum monachi hymnos decantantes scripturarum, sed Euzoius erat cum eo pridem quidem damnatus cum Ario in sancto Nicæno maximoq; concilio: nunc autem per patrocinia Antiochenſium vaſtator eccleſiæ, & comes largitionum ac militum Dux in omni impietate notiſſimus, nomine Magnus, qui Iuliani temporibus Berytiorum incendiens eccleſiam, beatæ memoriæ Iouiani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus eſt, ita vt penē caput tunc amitteret, niſi multorum labore imperialem clementiam meruiſſet. Conſyderare quidem hæc veſtrum zelum, & ad vindictam excitari deſpoſco, quanta & qualia ſint commiſſa contra Deſ eccleſiam, cum talis aduerſum nos fuerit Tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per veſtram religionem & omnes orthodoxos epiſcopos frequenter abdicatus eſt pro rationabilibus cauſis, nunc adſtitit ciuitati: & non ſolum ſicut blaſphemus & inſipiens, dicit in pſalmis: non eſt Deus verus **CHRISTVS**, ſed etiam in opportunitatibus eſt corruptus, atque corruptit, gaudens in blaſphemiis contra eos, qui ſaluatorem colere cōprobantur. Quum enim Paganorum ſenſibus ſit vicinus, recentem præſumit erroneus colere deum. Nam alii coram eo laudes huiusmodi proclamabant: Bene veniſti epiſcope, qui filium nō defendis. Alii dicebāt: Te Serapis amat, & huc introduxit: ſimulacrum vtiq; Paganorum nominantes. Inter hæc eodem momento prædictus Magnus impietatis eius ſocius indiuiſus, armiger amariffimus, & miniſter crudelitatis eius collecta multitudine populorum, preſbyteros atque diaconos decem & nouem numero comprehendens, quorum quidam octogefimum tranſcenderant annum, tãquam captos in quodam ſcelere & Romanorum inimicos, legibus coartabat, neſciens virtutē Chriſtianorum legis, & apoſtolorum fidem per patres traditam nobis: hæc etiam clementiſſimum principem Valentem grata habere pronuntians: **Flectimini, inquit, miſerrimiſ**

ferrimi, & Arianorum concordate dogmatibus. Fle-
ctimini, ignoscet enim vobis diuinitas, licet veræ re-
ligioni cultum exhibeatis, non sponte, sed violenter
hoc facientes. Necessitati nanque satisfactio adest:
spontaneam verò voluntatem accusatio digna subse-
quitur. Quapropter huiusmodi rationes præ oculis ha-
bentes, prompte sequimini, & dogmati Ariano sub-
scribite, quod nunc prædicat Lucius: bene scientes,
quod si obediatis, pecunias, questus, honores ab Impe-
ratore percipietis. Resistentes verò, carceres, suppli-
cia, tormenta, flagella, vincula sustinebitis. Pecuniis si-
mul, possessionibusq; priuati, & postea pulsi, loca cru-
delia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus se-
ductor minas seductioni cōtemperans, inuitabat atq;
cogebat vt omnes à pia sententia deuiarent: At illi ni-
hil amarius existimantes, quàm pietatis proditionem,
huiusmodi responderunt verbis, virtute fortiq; sensu
seductionem minasq; subdentes, Quiesce iam quiesce
his nos terrere sermonibus, celsa verba vana proferre.

Orthodoxi
ad Arianos.

Nos neque nouum, neque recentem colimus deum.
Et licet inaniter furias, atq; concutias sicut vehemens
ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem vsque cō-
sistimus: non impotentem, non insipientem, non si-
ne veritate aliquando fatentes deum: non aliquando
quidem existentem, sicut impietas Arii temporalem
prædicat filium. Si enim creatura est secundum eius
vāsaniam Filius non existens cum Patre, etiam Pater
aliquando non fuit, quippe filio non extante secun-
dum eos aliquando. Si verò semper est pater, existen-
te videlicet ex eo vero Filio, & non secundum gene-
rationis fluxum (Deus eū impassibilis est) quomodo
non est insipiens atque vāsanus, qui hoc de filio profi-
teretur, dicens: Erat quando non erat, per quem omnia
vt sint, per gratiam constituta sunt & Nostri siquidem
patres (à quibus isti cadentes, iuste sine patre sunt fa-
cti) in Nicæam venientes, & anathematizantes
Arii sectam, cuius nunc iste iuuenis patronus existit,
non alterius substantiæ, quod tu fateri nos cogis,

HHH 3

ex na

HISTORIÆ ECCLESIAST.

ex natura Patris esse dixerunt, sed ex eius essentia. Quod bene & cum pia mente intelligentes, ex plurima sacrorum verborum collectione consubstantialem esse professi sunt. Talia autem & his similia dicentes, per multos dies coërcuit, putans à pia eos sententia posse mutari. Qui magis velut in stadio fortiores effecti, terroremq; conculcantes, & seipsos patrum rationibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate sensum, virtutis exercitum sua pericula iudicantes. Sic igitur illis decertantibus & spectaculum factis, sicut beatus scribit Apostolus, angelis & hominibus, vniuersa ciuitas concurrebat, athletas contemplantura CHRISTI, suatq; constantia verbera Iudicis & flagella superantes, triumphumq; pie contra Arianos per patientiam possidentes, quos ille utique credebatur se vincere, & illorum impietati contradere.

Cum ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis flentibus atque lugentibus, rursus collecta incomposita multitudo ad iudicium eos, imò magis ad damnationem circa portam fecit adduci. Et cum illic consue-
Pagani. **Iudæi.** que contra eos clamores emitterentur à Paganis atque Iudæis, & illi nollent Arianorum impietatibus consentire, sententiam protulit vniuersis ante tribunal eius ingemiscantibus, ut ab Alexandria sublatis in
Heliopolis. Heliopolim Phœniciæ ducerentur: cuius habitatores ne nomen quidem CHRISTI audire sustinent, sunt namque Pagani. Quo facto iubens eos nauem conscendere, ipse stabat in portu, nudum gladium vibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui his acuto gladio hostiles dæmones crebrius vulnerauerant. Sic ergo dimisit eos absque sumptibus, & absque aliquo solatio, nauigare præcipiens mari spumante, & (ut ita dicam) nolente per susceptionem virorum iniquæ iussioni communicare. Ingemuit enim ciuitas vniuersa, & hactenus lamentatur: & alii quidem suis manibus pectora percutiebant, alii verò manus & oculos tendebant ad cœlum, violentiam protestantes, & veluti dicentes: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam

quoniam iniusta sunt quæ geruntur. Cunctaq; simul gemitu complebantur, & veluti cantus quidam erat in ciuitate luctificus, currebatq; fluuius lachrymarû. Cum igitur iudex ille præcepisset, vt vela nauis tollerentur, tunc gemitus ingens vniuersorum virginum & mulierum, seniorum & iuuenum permixtus lachrymis est emissus. Quum illi ergo Heliopolim nauigarent, vbi diabolica superstitio celebratur, omnes in media ciuitate communiter & singuli ingemiscientes, atq; lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperte licebat flere iussione vrbis Præfecti Palladii: erat enim & ipse Paganus. Multi deniq; flentium arrepti, & in carcerê ducti, deinde castigati, lacerati, verberati, nouissime in metalla sunt traditi: viri vtique ecclesiæ, & propter diuinum zelum valde pugnâtes. Erant enim plurimi eorum monachi, erémum incolentes, numero vigintitres: cum quibus paulopost Diaconus à dilectissimo fratre nostro Damaso, Romanæ ciuitatis episcopo deferens nobis consolatorias communicationis epistolas, manibus post tergum vinctis, publice ab ipsis spiculatoribus ducebatur: veluti aliquis reus insignis, & homicidarum verberibus cœquandus, lapidibusq; simul & plumbo eius ceruicibus laceratis, ad mare ductus est: & sicut illi sine sumptibus, sine vllò solatio in metallicum deportatus exilium. Cumq; iudex ille multos quoque infantium cruciasset, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrum exequiis solennibus sunt poriti. O multam inhumanitatem iudicantis, magis verò condemnantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, homicidis comparari potuerunt, quorum vtique corpora insepulta relicta sunt: pie laborantes escis bestiarum volatiliumq; proiecti sunt. Quiq; patribus necatorum naturalium conscientia compati voluerunt, veluti iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorum, quæ Barbarorum sententia, quoslibet patribus condolentes punit? quando quispiam veterum huiusmodi gessit iniquitatem? Iussit itaque Pharaon, vt masculi interfice-

HISTORIA ECCLESIAST.

rentur Hebræorum, sed inuidia & timor tunc protulit hoc præceptū. Quanto tamen illa quæ tunc gesta sunt, humaniora modernis existunt, quanto desiderabiliora ad discretionem iniquitatis huius? Et licet malitia nequaquam separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quæ dicuntur, inhumana, crudelia, sæua, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agentes, quum vniuersa ciuitas ingemisset. Non fuit enim domus, in qua non esset mortuus, sicut in Exodo scribitur. Et quum hæc ita sint gesta (non enim quieuerunt iniquitatis autores, sed ad peiora profecti) vsq; ad episcopos prouinciarum venena propria dispersa sunt, habentes iniquitatis suæ solatium Comitem largitionū, quem prædiximus Magnum, Alios etenim episcoporum Curia tradiderūt, alios diuersis machinationibus affecerunt, volentes vniuersos impietatibus obligari, & secundū patrem ipsorum diabolum quærentes, quem sua rabie deuorarent. Super hæc autem vndecim Ægyptiorum episcopos, viros penè ab infantia vsque ad senectutem eremum incolentes, verboq; superantes & actu libidine, piamq; fidem sine confusione prædicantes, & dogma pietatis edocentes, multasq; victorias de dæmonibus exercentes, & Arianam sectam sapientissima ratione denotantes, in exilium miserunt in ciuitatem Iudæorum, nomine Diocæsaream. Et velut infernus crudelissimus nunquam morte satiati fratrum, suæ sæuitiæ memoriā relinquere voluerunt. Nuper enim ecclesiæ catholicæ clericos, degentes in Antiochia cum fidelibus monachis, volentesq; eorum scelera denotare, aures imperatorias inflammantes in Neocæsaream Ponti mittendos esse subornarunt. Qui puto propter inclementiam locorum, etiam vita priuati sunt. Tales itaque tempus illud tragedias exercuit, silentio quidem & obliuione dignas, sed literis memorandas ad obiurgationem eorum, qui contra vnigenitū linguas suas exacuerunt. Hi nanque rabie coarmati blasphemiam, non solum dominum omnipotē saculari nituntur, sed

Exo. 12. c

Magn⁹, Comes largitionum.

Vndecim episcopi Ægyptii in Diocæsareā relegati.

sec
re

H

meo
qui
neu
ait:
por
bere
con
tem
retu
ces
deli
sus
ver
ei m

sed etiam contra eius famulos bellum sine villo foedere
re susceperunt.

HISTORIAE ECCLESIAE

ASTICAE QVAM TRIPARTITAM VO-
cant, Liber Octauus.

SOCRATES.

De conuersatione, miraculis & responsionibus,
vel scriptis diuerforum monachorum, nec
non episcoporum.

CAPVT PRIMVM.

O tempore fuit Arsius Monaste-
rii præsul. Is delinquētes iuuenes
non excommunicabat, sed magis
ætate prouectos: dicebat enim:
Iuuenis excōmunicatus spernit,
prouectus verò velociter excom-
municationis dolore corrigitur.

An. do. 374.
Arsius

Alius nomine Pior ambulans co-
medebat, Consultus autem cur ita comederet: nō, in-
quit, volo veluti necessarie vti cibo, sed tanquā extra-
neum aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio rogatus
ait: Vir ne dum comedo, anima voluptatē sentiat cor-
poralem. Isidorus dicebat quadragesimū se annum ha-
bere, ex quo sentiret quidē mente peccatū, non tamen
consentiret vel concupiscentiæ vel furori. Pambus au-
tem cū sine literis esset, accessit ad quendā vt doce-
retur psalmum: Qui cū audisset primum versum tri-
cesimo octauo psalmi: Dixi, custodiā vias meas, vt non
delinquam in lingua mea: Secundum versum nō pas-
sus est audire, dicēs: Si potuero opere hoc implere: hic
versus tantūmodo mihi sufficer. Cumq; doctor qui
si tradiderat versum culparet quur per sex menses ad

Pior

Isidorus

Pambus

Psal. 38.

HHH 5 se mi

HISTORIÆ ECCLESIAST.

se minime venisset, respondit: Quia verum illum ad huc opere non impleui. Postea verò quum multos superuixisset annos, à quodā noto rogatus an didicisset verum: Quadraginta & nouem, inquit, annis vix eū implere valui. Huic itaq; quodam aurum dante ad ciuaria pauperū, et dicente: numera. Ille respōdit: Quod dedisti non eget numero, sed bono affectu. Is Pambus Athanasio episcopo precante, ab erēmo descendit in Alexandriam. Cumq; vidisset ibi mulierem Theatralem, fleuit: & à præsentibus rogatus quare ploraret: Duæ, inquit, me res mouerunt: vna, quæ est illius perditio: altera verò, quod ego non tantum studeo placere deo, quantum hæc vt turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus nisi operatus fuerit, violento iudicatur æqualis. Piterius multas expositiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirentibus enarrabat. Per singulas autem explanationes orabat. Id temporis inter monachos fuerunt duo viri deo amabiles, nomine vterq; Macarius: vnus ex Ægypto superiore, alter Alexādrinus. Ambo de multis rebus insignes, propter abstinentiam, cōuersionem, mores atque miracula, quæ eorum manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius tantum morborum depulit, & tantum dæmonum effugauit, vt ex eius operibus liber proprius expleatur. Erat autem reuerendus, & circa delinquentes seuerus. Porro Macarius Alexandrinus quum similis esset Ægyptio per omnia, in hoc variabat, quod circa consulentes hilarior apparebat, & vultu lætifico ad conuersionem iuuenes inducebat. Horum discipulus Euagrius philosophiam opere rebusq; possedit, prius sermone solummodo philosophatus, & in vrbe Constantinopoli à Gregorio Nazianzeno diaconus ordinatus: deinde cum eo descendens in Ægyptum, & prædictos viros inspicieus, conuersionem eorum æmulatus est: tantaq; miracula in eius manibus facta sunt, quanta in præceptorum eius. Conscripsitq; libros valde necessarios, quorum vnus quidem *ΜΟΝΑΧΙΚΗΣ* inscribitur: & est de

Piterius.

Macarii
duo.

Euagrius.

est de Actuali. Alius cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione fit dignus: huic capitalia sunt quinquaginta. Alius verò Contradictorius, ex diuinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus octo diuisus est, secundum numerum octo cogitationum. Et sexcentæ propositiones ad contemplationem pertinentes, quas γνῶσις προβλήματα, id est, Cognitionales propositiones denominauit. Insuper & versuū opera duo: vnum quidem ad monachos in cœnobiis vel itineribus constitutos: & vnum ad virgines, quæ quā mira, quāq; necessaria sint, legentes intelligunt. Sed oportunum est, sicut arbitror, pauca eius dicta de monachis ac scriptura referri. Sic enim ait: Necessarium est enim vias inquirere recte præcedentium monachorum, & secundum eas exerceri. Multa enim inueniuntur ab eis dicta benè simul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quòd sicca et non in æqualis diæta charitati cōiuncta, citò perducit monachum ad impassibilem portum. Is autem cū vidisset quendam fratrem phantasiis nocte turbari, hoc modo curauit eum, præcipiens, vt languentibus cibos ieiunans ministraret. Vnde interrogatus: Nihil, inquit, sicuti misericordia huiusmodi passiones extinguit. Quidam tunc philosophorum accessit ad iustum Antonium, dicens: Quomodo sufficis, ô pater, codicum consolatione priuatus? Ad quem Antonius: O, inquit, Philosophe, meus codex natura creaturarū est, & adest cū voluero, verbāque mihi relegit Dei. Interrogauit me vas electionis Macarius senex Ægyptius, dicens: Quare mali memoriam aduersus homines retinentes, memorabilem virtutem animæ dissipamus? Contra dæmones autem habentes mali memoriam, innoxii permanemus? Cūque in quæstione huius interrogationis hæsissem, rogaui eum explanare sermone. At ille: Prima, inquit, passio furoris contra naturam, consequens verò secundum naturam. In ipso feruenti meridie perueni ad sanctum patrem Macarium, & siti vehementer accensus, aquam vt biberem postula-

HISTORIÆ ECCLESIAST.

postulaui. At ille: Vmbra, inquit, tibi sufficiat, multi
 nanque nunc iter agentium aut nauigantium etiam
 hac releuatione priuantur. Deinde cum apud eum ver
 ba de abstinentia exercerem, cōfide, inquit, fili: per vi
 ginti annos neque pane, neq; aqua, neque somno sum
 satiatus. Panem nanque meum in pondere comede
 bam, aquam verò bibebam cum mensura, parietibus
 autem inclinatus somni paululum capiebam. Cuidam
 monachorum nunciata mors patris est: at ille nunci
 anti, cessa, inquit, & blasphemare noli: meus enim pa
 ter immortalis existit. Quidam fratrum Euangelium
 solummodo possidebat, quod vendēs pauperibus ero
 gavit, dignum proferens memorandumq; sermonem:
 Ipsum, inquit, verbum vendidi, quod mihi semper di
 cit: Vende omnia tua & da pauperibus. Est quædam
 insula circa Alexandriam trans paludem Mareiæ, in
 qua habitabat monachus contemplantibus approba
 tissimus, qui dixit: Omnia quæ geruntur à monachis,
 agi propter causas quinque, id est, propter Deum, pro
 pter naturam, propter consuetudinem, propter necessi
 tatem, propter opus manuum. Idem dicebat vnam qui
 dem naturæ esse virtutem, sed eam diuersas species su
 mere per animæ qualitates. Nam & lumen, inquit, so
 lis cum sine specie sit diuersa, fenestris tamen per quas
 ingreditur, schema quoddam varium facere videtur.
 Alius porro monachus, propterea, inquit, abscindo li
 bidines, vt auferam furoris occasiones. Noui enim fu
 rorem semper pro libidinibus litigare, mentem meam
 turbare, scientiam persequentem. Quidam senum di
 cebat: charitas depositum ciborum aut pecuniarum
 seruare non nouit. Idem dicebat: Nescio me in eadem
 re à dæmonibus fuisse deceptum. Hæc igitur Euagri
 us in libro suo Actuali commemorauit. In contem
 platio autem hæc dicit: Quatuor virtutes & contem
 plationes earum à Gregorio iusto esse didicimus, pru
 dentiam, fortitudinem, temperantiam, atque iustiti
 am. Prudentiæ quidem opus esse dicebat, contempla
 ri intellectuales sanctasque potestates absq; sermoni
 bus,

bus, quippe quos sapientia significari contradidit. For-
 titudinis autem, perdurare in veritate, licet quispiam
 debelleretur, & non accedere ad ea quæ nihil sunt. Tem-
 perantiæ verò proprium hoc esse respondit, suscipere
 præmia agricolæ semina, & ea plantare conuenienter.
 Porro iustitiæ opus, vt pro merito singula cuique ver-
 ba reddantur: alia quidem obscure pronuntiata, alia
 ænigmatibus indicata, quædam verò propter vtilita-
 tem simplicium apertè disposita. Columna itaque ve-
 ritatis Cappadox Basiliius ait: Humanam scientiam
 reddit crebra meditatio & exercitatio meliorem: eam
 verò quæ gratia Dei conceditur, iustitia, patientia, at-
 que misericordia. Et humanam quidem etiam passibi-
 les suscipere poterunt, diuinæ impassibiles tantummo-
 do sunt capaces: qui etiam orationis tempore proprio
 mentis lumine resplendentes seipsos inspiciunt. Ægy-
 ptiorum verò sacratissima lux Athanasius ait: Præce-
 pit Moyses mensam contra Aquilonis constitui par-
 tem. Quamobrem cognoscant contemplatiui, quis
 contra eos spiret, & omnem tentationem forti mente
 sustineant, & cum alacritate ad se accedentes enutris-
 ant. Thmuitanorum ecclesiæ Angelus Serapionis dice-
 bat: Mens quidem spiritali intellectu potita, perfe-
 ctè purgatur. Charitas autem curat membra furore
 tumentia: iniquas concupiscentias & influentias con-
 tinentia retinet. Maximus contemplationum doctor
 Didymus ait: De prouidentia atque iudicio apud te,
 metipsum semper exerce sermones, & studiorum ma-
 teriam memoria retine. Penè enim omnes in his pecca-
 mus: rationemque iudicii in corporum differentia, in
 qua etiam est mundus, inuenies: prouidentia verò,
 in modis quibus à malitia vel ignorantia ad virtutes
 atque scientiæ culmen euehitur. Hæc itaque ex Eua-
 nglii dictis retulimus. Fuit autem & alius vir mirabi-
 lis inter monachos, cui nomen Ammonius, qui adeo
 sine vlla curiositate fuit, vt cum Athanasio Romam
 veniens, nullum opus ciuitatis inspiceret, nisi tantum
 vt videret Petri & Pauli basilicas. Is Ammonius ad
 episcopos

Basilii Ma-
 gni memos-
 randa sens-
 tentia.

Athanasii.

Serapionis

Didymi.

Ammonius.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

*Ammonius, videtur
episcopatus.*
episcopatum tractus, atque diffugiens, dexteram sibi
amputauit aurem, vt mutilo corpore ordinationis
opus effugeret. Cumq; posteriori tempore etiam Eua-
grius à Theophilo Alexandrino pontifice ad episcopa-
tum vocatus, nihil amputans de corpore suo fugisset,
veniens ad Ammonium cum ioco dicebat, malè eum
fecisse aurem amputando, & de eo reum existere. Ad
quem Ammonius: Tu, inquit, Euagri, ignoras te pun-
niendum, quòd abscideris linguam. Et ne tibi arrogas
re videaris, non vteris gratia Dei. Plurimi porrò eo
tempore digni fuerunt viri, quorum si quis velit ver-
ba miraculâque cognoscere, & quemadmodum illis
dij monachi, qui discipulus fuit Euagrii. Omnia nano-
que de istis subtiliter explanauit, in quo etiam scemi-
narum imitationem conuersationemque commemo-
rauit. Euagrius verò atque Palladius mortuo Valen-
te paulò post floruerunt.

Palladius
vitas mona-
chorum scri-
psit.

SOZOMENVS.

An. do. 374.
Ioannes Æ,
gyptius.

Huius temporis est, vt quos potero cōmemorem,
qui sunt in illo tempore inter Christianos philosopha-
ti. Quorum vnus quidem in Ægypto Ioannes, cui fu-
tura & aliis incerta, Deus non minus quàm antiquis
Prophetis reuelauit, donumque dedit, vt curaret insa-
nabiles morbos. Is à iuuentute laudans Deum, dege-
bat in solitudine, comedebatq; herbas & radices, bi-
bebatq; aquam si comperisset. Cumq; venisset ad sene-
ctutem, diuina iussione migravit ad Thebaida, & mul-
torum monasteriorum factus est Præsul. Qui oratione
tantummodo morbos & dæmones effugabat: et cū
literas non didicisset, ad rememorandum aliquid codici-
bus non egebat: quia quicquid semel mente percepis-
set, sub veritate retinebat. In hac quoque regione phi-
losophabatur Ammon Tabenensium præsul, circiter
tria milia discipulorum habens. Non minus quoque
& Theonas: multorum Præsides fuere monacho-
rum: ambo operatores stipendarum rerum, & diuina
prouidentia prophetiâque completi. Fertur autem
Theo-

Ammon.

Theon.

Copræ.
Hellen.

Helias.

Apelles
Ægyptius.Isidorus.
Serapion.

Dioscorus.

Eulogius
presbyter.

Theonam eruditum Ægyptiarum, Græcarum, Latina
rūmq; literarum fuisse, & triginta annis habuisse si-
lentium. Porro à nullo hominum visum irascentem,
aut iurantem, aut mentientem, aut vanum aliquid, aut
asperum vel infirmum protulisse sermonem. Ea tem-
pestate fuerunt Copras & Hellen, necnon Helias. Co-
pras quidem, vt aiunt, diuinum habuit donum, sanita-
tem conferendi depulsis morbis, & demones expellen-
di. Hellen verò à paruulo nutritus in monasterio, plu-
rima insolite miracula faciebat, ita vt etiam ignem in
sinu portaret, & nequaquam eius vestis arderet. Ve-
rùm Helias tunc quidem non procul ab Antinoo ci-
uitate degebat in eremo, agens annum ætatis circiter
centesimum atque decimum. Antea tamen penè sep-
tuaginta annis solus vixerat in solitudine: & ad hanc
ætatem ieiunando & viriliter conuersando peruenit.
Fuit etiam Apelles in Ægypto ex fabro ferrario, qui
cū aliquando per noctem hoc opus exerceret, vni-
bra demoniaca veluti mulier speciosa eum de casti-
tate tentabat. At ille ferrum quod elaborabat ex forna-
ce trahens, eam percussit in faciem. Tunc ille stridens
& ingemiscēs procul effugit. Inter hos etiam Isidorus
fuit, qui vndique monasterium muniens, curabat vt
nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet intus.
Necnon Serapion circiter decem milia sub se mona-
chorum habens, quos omnes sic educabat, vt ex pro-
priis sudoribus necessaria compararet, & aliis mini-
straret egentibus. Dioscorus quoq; non amplius cen-
tum monachis præsidebat. Qui cū presbyter esset
sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat ex-
aminando & diligenter diiudicando accedentes ad
sacra mysteria, ita vt expiarent mentem, & mali cuius-
piam conscientiam non haberent. Eulogius presbyter
fertur præscientiam habuisse cogitationum quorum
libet ad se venientium: eorūque delicta palam
redarguebat, & quæcunque latenter cogitassent, si-
bi reuelata manifestabat. Qui verò aliquid mali gessis-
sent, vel prauum consilium habuissent, ab altari suspen-
debat,

HISTORIÆ ECCLESIAST.

debat, manifestans eis peccatum quod egerant, & diligētia purgatos rursus suscipiebat. His itaque similis erat Apollo in Thebaide, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, speluncam paruulam in mōte vicino habens: sed pro multitudine miraculorū paruo tempore insignis effectus, plurimorum Præsul extitit monachorū. Eo nanque tempore multi & optimi studiosē philosophabantur in Alexandria prope modum duo milia virorum: quorum alii in solitudine morabantur, alii circa Mareoten degebant. Excel-
Dorotheus lenter autem inter alios emicabat Dorotheus genere Thebæus: cuius hæc fuit vita, vt quotidie lapides a mari colligeret, & annis singulis hospitium ædificaret, & fabricare sibi non valentibus daret. Noctu autem propter eorum cibum faciebat sportas, vt venderet. Cuius cibus erat panis vnciæ sex, & olerum minorum fasciculus vnus, & ad bibendum aqua. Hic a iuuentute sic viuens, ne in senectute quidem defecit. Nunquam visus est in lectulo obdormisse, vel pedes pro requie tetendisse, aut dormire pro voluntate, nisi quantum operando aut comedendo natura compressus oculos claudere potuisset, ita vt sæpe dum comedēdo dormiret, cibus ex eius ore laberetur. Aliquando ergo somno valde grauatus, cum in sterquilinum cecidisset, obdormiuit. Expergefactus autem & contristatus, sub silentio dixit: Si angelis dormire suaseris, & mihi vltius suadebis. Quod fortē dicebat ad somnum aut ad dæmonem, qui eum nitebatur a bonis actibus impedire. Huic laboranti quidam dixit: Cur ita conficis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, Iud occidit. Piamonem verò presbyterum ferunt, cum sacrificaret aliquando, sanctum angelum circa sacrum vidisse altare stantem, præsentes monachos in codice conscribentem, absentesq; delentem. Ioanni quoq; tantam Deus noscitur donasse virtutem contra passiones ac languores, vt plurimos podagricos & articulos habentes solutos curaret. Inter hos Beniamin senior valde clarus habebatur, dono Dei potitus, vt sine medicamine

Piamon.

Ioannes.

Beniamin.

camine, tactu manus aut olei, facta oratione, sanaret
 ægrotos. Hunc ferunt incidisse in hydropem morbum,
 & tantum eius corpus intumuisse, ut non posset per
 ianuas cellulæ suæ in qua habitabat efferri, nisi ianuæ
 cum tabulis antepositis sublatae fuissent. Is ergo ægro-
 tationis suæ tempore penè octo mensibus ante mortem
 in sella latissima sedens, curabat solenniter ægrotantes,
 non grauiter ferens quod suæ ægritudini non prodes-
 set, sed etiam se videntes consolabatur, & deprecaba-
 tur ut rogarent Deum pro anima ipsius, & de corpo-
 re non curarent, quia etiam cum sanum, inquit, esset,
 nihil profuit mihi. Marcum in Scythi degentem, fe-
 runt etiam in iuuentute valde fuisse mansuetum & sa-
 pientem, memoriæque scripturarum diuinarum satis
 idoneum, & adeo Deo amabilem, ut cum ad dominum
 cum corpus accederet, angelus ei sacramenta præberet,
 cuius manum usque ad iuncturam brachii tantummodo
 se dicebat inspicere. Macario verò datum est, ut sape-
 ret ultra dæmones. Huic occasio conuersionis com-
 missum homicidium fuit. Nam cum puer esset, & oues
 pasceret circa Mareiam paludem, ludens quendam co-
 ætaneum interemit, & metuens fugit in solitudinem.
 Qui cum tribus annis sub diuo moraretur, postea par-
 uum hospitium fecit sibi, in quo annis viginti quinque
 moratus est. Equidem plurimi se eum audisse dice-
 bant, gratias illi calamitati referentem, & salutiferum
 vocantem illud homicidium non sponte commissum,
 quod ei beatitudinis causa extitisset. Apollonius au-
 tem cum per omne tempus vitæ nihil vitæ monachi-
 cæ didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem iam
 exercere posset propter ætatem, omnia medicamina
 & cibaria oportuna laborantibus ex propriis pecuni-
 is comparabat, singulasque ianuas monasteriorum a
 matutino circumibat usque ad horam nonam visitan-
 do languentes, & ministrando quo indigerent. Qui
 moriturus, alteri tradidit quod habebat, iubens ut ta-
 lia vota seruaret. Moses autem quum seruus esset,
 propter culpam expulsus è domo est: qui latrocinio

Marcus.

Macarius.

Apollonius

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Moses. deditus, homicidia multa commisit. Postea verò conuersus, repente huiusmodi philosophiæ virtute repletus est. Cùmque pro prioris vitæ feruore phantasiis adhuc libidinum moueretur, multa abstinencia domabat corpus suum, panem solummodò comedens, & multum operis efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans orauit, neque genibus inclinatis, neque oculis somno clausis. Insuper etiam noctu circumibat cellulas monachorum, & lagenas singulorum aqua implebat, cùm procul aut decem, aut viginti, aut triginta stadiis aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem non amisit. Fertur enim cùm quatuor latrones eius inuasissent hospitium, comprehendisse omnes atque ligasse, suisq; humeris impositos ad ecclesiam perduxisse, in voluntate monachorum ponens, quid de illis facere vellent. Fuit ergo in summa philosophia & terribilis dæmonibus, & presbyter in Schyti constitutus. Vixit annis penè septuagintaquinque. Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Schyti, non pauciores quingentis monachos habens. Nihil autem operabatur neque percipiebat, nisi quod comederet tantum. Orabat autem solummodò: & veluti quoddam tributum habens impositum, trecentas orationes de vnoquoque die reddebat. Et ne numero fortè delinqueret, trecentos lapides ponebat, & singulis orationibus lapidem mittebat in sinum. Expenlis verò lapidibus, orationes sciebat esse completas. Tum etiam Pachomius abbas in Schyti florebat, à iuuentute vsque ad senium optimè conuersatus. Quem neque circa corporis sanitatem, neque circa animæ passionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareoten habitauit, perfectè degens & integra continentia. Qui circa sexaginta annos probatissimus monachus fuit, & Antonio magno notissimus. Fuit itaque mansuetus & sapiens, loquutione suauis & vtilis, tristantium consolabatur animos, & alacritatem reuocabat, licet necessaria tribulatio accideret. Talis etiam erat in claustris

Paulus Libycus.

Pachomius

Stephanus monachus.

*ad quibus Paulus
transiit in Schyti
conuersus quibus
vixit sexaginta
annis.*

d
le
se
ce
hu
de
su
pe
qu
or
ue
qu
no
re
spi
pro
Pic
est
dan
fuz
te
qua
lau
mul
vfu
obit
quod
quu
elice
um
riren
dio
in
ema
ret
illud
ctum
Orig

dibus propriis. Denique quum infirmitatem incurabilem incurrisset, & medici putria membra eius incidissent, ille manibus ramen operabatur, palmarum plectens folia, & presentibus persuadens, ut de rebus huiusmodi non dolerent, neque aliud cogitarent nisi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta utilia sunt. Ego autem noui huiusmodi morbos propter peccata accidere. Et melius est hic pœnas soluere, quam post mortem perpetua supplicia sustinere. **Pior.** Por autem quum de domo patris ad philosophiam conuersionis exiret, promissit denuo nullum se propinquorum fore visurum. Post quinquaginta vero annos quum eius soror ipsum videre vellet, & habitare in eremo cognouisset, non cessabat donec eum inspiceret. Quam dum Episcopus loci iam grandæuam propterea videret affligi, scripsit Præsulibus eremi ut Piorē mitterent. At ille, quoniam reluctari nephas est iussionibus seniorum, obediens, & assumens queniam venit ad patriam. Quumque ad ianuam domus suæ accessisset, & suum nuntiasset aduentum, veniente germana clausis oculis dixit: Ecce ego sum Pior, quantumvis aspectu satiare. Tum illa gratiis actis laudauit Deum. At ille oratione facta rediit ad eremum, ubi fodiens aquam, inuenit amaram, eaque usus est vsque ad vltimum vitæ diem. Post cuius obitum nullus illic habitare potuit. Ego autem reor, quod per orationem, eam ad suos usus fecerit dulcem, quum etiam alibi non extantem oratione meruerit elicere. Nam quum Moyses & eius monachi puterent, nec amplius fodere altitudo permetteret, medio die superuenit Pior, & oratione facta descendit in foueam. Quumque tercio percussisset terram, mox emanauit aqua. Quum verò oratione facta discederet illis eum petentibus ut vel ex aqua gustaret: Ad illud, inquit, missus sum, & propter quod veni peractum est. Ammonium autem ferunt valde eruditum, Origenis Didymi discipulum à iuuentute vsque ad

Ammonius

HISTORIÆ ECCLESIÆST.

nouissimum diem præter panem assum nihil aliud comedis-
 se. Hunc dum voluissent quidam ad episcopatū
 pertrahere, nec ille posset eos sermonibus auertere, ab-
 scidit propriam aurem, dicens: Jam ne volentem qui-
 dem me quisquam patitur ordinari, quum ecclesiasti-
 ca regula corpore perfectos exquirat. Proinde discen-
 dentibus illis & denuò redeuntibus atque dicentibus,
 quòd morum perfectionem potius ecclesiā quàm cor-
 pus exquirat, iurauit etiam linguam suam abscissu-
 rum, si ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui ve-
 nerant recesserunt. **Euagrius.** Eo porro tempore fuit Euagrius
 vir eloquentissimus atque mitissimus, à Gregorio
 episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cuius etiam
 fuit Archidiaconus. Ferunt enim eum aspectu pul-
 cherrimum, & circa cultum vestitus ornatum. Quum
 que eum quidam Senator Zelotypus vxori suæ cogno-
 uisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias:
 quæ ad effectum peruenire potuissent, nisi eum quæ-
 dam terribilis & salutaris visio præmonuisset. Vidit
 enim in somnis quasi pro crimine fuisset comprehen-
 sus, ferroque vinctis pedibus manibûsque ad suppli-
 cium duceretur. Quod quum fieret, quidam protulit
 euangelium, & promisit eum de vinculis esse soluē-
 dum, si ab vrbe Constantinopolitana discederet, idēq;
 compulit sibi iureiurando promitti. At ille tactis eu-
 angelis, hoc se completurum promisit: & vinculis so-
 lutis experrectus est, ac sacræ credens visioni pericu-
 la declinauit. Tum ab vrbe Constantinopolitana ve-
 nit in Hierosolymam. Fuerunt etiam in Rinocorara
 non peregrini, sed Prouinciales viri philosophiæque
Melas. florentes. Inter quos fertur Melas episcopus huiusmo-
 di fuisse benignitatis. Quum missi fuissent qui epi-
 scopos resistentes Ario, deportarent in exilium, ve-
 nerunt ad huius ecclesiā. Quem cū inuenissent ve-
 luti vltimum ministrum candelas ecclesiæ præparan-
 tem, interrogauerunt vbi esset episcopus. At ille: Ego
 inquit, de vobis episcopo nuntiabo. Tum ex itinere
 fatigatos ad episcopum duxit, & apposita mensa pavit

TRIPARTITÆ LIB. VIII.

431

ut valuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se esse episcopum. At illi mirati virum, causas aperuerunt: & reddita reuerentia ei, dederunt fugam. Tum ille: Non, inquit, declinabo quod mei similes libentissimè susceperunt, sed volens exilii præcepta suscipio. Huius frater Salomon ex negotiatore conuersus, ad magnum philosophiæ culmen euectus est. Hoc tempore Epiphanius, qui postea Cypri fuit episcopus, inter Eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris Protogenes episcopus post Vitum, qui (ut ferunt) sibi professus est in domini Epiphania reuelatum, quod vidisset Imperatorem Constantinum, quemadmodum ei Deus futura monstraret, & iuberet ut quod ei diceret, obediret. Apud hos itaque tanta abstinentia vigeat, ut propter multa ieiunia dentes eorum verminibus ebullirent. Alium verò quendam vsque ad octoginta annos panem ferunt penitus non gustasse: Heliodorum plurimas insomnes duxisse noctes, ieiunioq; septenos continuasse dies. Multi quoque apud Palæstinam & Syriam atque Persas fuere monachorum, quorum si vel nomina conscribere quisquam voluerit, multos libros implebit.

Salomon

Epiphanius

Protogenes
Vitus.

Heliodorus

THEODORITVS.

Quod Ariani Constantinopoli comprehendentes orthodoxos, multos in naui concremauerint.

CAPVT II.

EO verò tempore in Constantinopolitana vrbe comprehendentes Ariani quosdam religionis piæ presbyteros, eosque mittentes in nauim inermes, & trahentes in pelagus, aliis videlicet in altera naue sequentibus, immisso igne cremauerunt. Quo facto, sancti viri cum igne atq; mari pugnantes, nouissimè sunt absorpti, & triumpho martyrii coronati.

Ariani orthodoxos
exurunt.

Quod Valens Paganis, Iudæis & hæreticis tribuerit potestatem suas festiuitates agendi, & orthodoxos ubiq; prohibuerit, de Flauiani Theodoriciq; virtutibus.

CAPVT III.

III 3 IN

HISTORIÆ ECCLESIAST.

An. do. 379.
Valentis
Aug. impie-
tas.
Gentiles
apud Anti-
ochiam.

Flavianus
Diodorus
Melitius
Antioche-
nus

Diodorus.

IN Antiochia verò Valens plurimo tempore com-
moratus, omnibus licentiam dedit Gentilibus atq;
Judæis, necnon hæreticis. Nam & Gentiles festiuita-
tes agebant dæmonibus ministrantes, & post Iulianū
à Iouiano idololatriæ vanitates extinctas, florere rur-
sus iste permisit: & Iouis cultum atq; Dionysii, sacræ
que Cereris iam non in occulto tanquam sub pio Im-
peratore celebrabāt, sed per mediam plateam bacchan-
tes ubiq; currebant. Illis tantummodo tunc princeps
erat inimicus, qui Apostolicam doctrinā prædicare vi-
debantur, & eos primum quidem à sacris basilicis fe-
cit expelli: quibus Iouianus inclytus Imperator no-
uam dederat ecclesiam. Cumq; in monte sacra celebra-
rent, hymnis laudantes Deum, & diuinis illic eloquiis
perfruentes, licet aëris aduersitatem sapius sustinerēt,
aliquando pluuiis, aliquando gelu,
frequenter ignis ardore macerati, ne in huiusmodi
quidem locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed
militibus effugauit. Tunc Flavianus atq; Dio-
dorus, veluti quædam propugnacula, iaculis imminen-
tibus resistebant. Nam cum Melitius ipsorum pastor
seorsum degere cogeretur, isti curam gregibus adhibe-
bant, lupis quidem obiiicientes propriam fortitudi-
nem & sapientiam suam, ouibus autem curam congru-
am iugiter afferentes. De montanis autem locis expul-
si, contra ripas vicini fluminis pascebant oues. Non
enim patiebantur secundum Israëlitas captiuos in Ba-
bylone organa sua suspendere, sed laudabant creatore
& largitorem Deum in omni loco dominationis eius.
Sed neq; in hoc loco concilium piorum quietum esse
permisit hostis seruorū Christi. Veruntamen concor-
dia illorum mirabilium pastoris magni discipulorum
ad exercitium sanctas oues enutrients, spiritalia pas-
cua ministrabat. Et Diodorus quidem sapientissi-
mus atque fortissimus, velut quidam fluuius perspi-
cuis atque torrens, oues quidem proprias irrigabat,
luporum verò blasphemias penitus abluebat: & ge-
neris sui nobilitatem spernens, libenter sustinebat
quamli-

quamlibet pro fide calamitatem. Flavianus vir optimus, & ipse, genere nobilissimus, honestatem solam iudicabat esse pietatem, & velut puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quendam infinitorum certaminum vngebat athletam. Illo nanque tempore non concionabatur inter ecclesiastica collegia, sed hoc agētibz multa subsidia conferebat consiliorum, & scripturarum, & expositionum. Et doctores quidem contra Arianas blasphemias tendebant arcus: iste verò velut ex quibusdam pharetris suæ mentis sagittas congruas offerebat, & non solum domi, sed etiam publicè hæreticis resistens, retia eorum facilius per rumpebat, & illorum argumenta ostendebat esse telas aranearum.

De laudibus Aphraatæ monachi, & qua fiducia
Valenti responderit.

CAPVT IIII.

An. do. 379.
Aphraates.

Cum his etiam laborabat Aphraates, cuius cōversationem alio loco prodidimus. Is enim ouium salutem suæ quieti præponens, & speluncam deserens propriam, pastores sudores aggressus est. Quantas verò virtutis diuitias congregarit, nunc referre superfluum est. Vnum tantummodo eius debet dici, quod huic historiæ valde congruit. A Boreæ parte fluuius currit Orontes circa palatium: à meridie verò est maxima porticus, vndique turres excelsas habens. Inter palatium verò & flumen platea est, quæ egredientes ex vrbe mittit ad suburbanos agros. Per hanc plateam quum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat ut sacris ouibus curam necessariam exhiberet. Hunc de palatio respiciens Imperator, vilissimo pallio vidit indutum & in longæua senectâ celeriter properantem. Quumque dixisset quidam istum esse Aphraatem, à quo ciuitas vniuersa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quò vadis? At ille sapienter respondit & congrue: Pro tuo, inquit, oraturus Imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi, inquit, orare secundum monasticum morem. At ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis: si sic quoque permitteres, hoc me facerem.

Orontes
fluuius.Valēs Aug.
ad Aphraatem.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

re oportebat. Et hoc hæcenus egi, quandiu CHRISTI
oues pace pristina fruebantur. Quia vero tumultu ma-
ximo commouentur, & periculi onus impender, ne
captiuæ teneantur, necesse est quouis discurrere, easq;
à necessitate saluare. Sed dic mihi serenissime Impe-
rator: Si puella essem in cubiculo residens, & lanæ va-
cans, videremq; paternam domum ignibus concrema-
ri, quid me facere deceret? sedere intus & ardentem
contemnere domum, an certe discurrere vbi aquam
ferrem, & flammam extinguere? credo te dicere hoc
potius fuisse faciendum: id enim puellæ sapientis est
opus. Hoc ergo nunc agitur Imperator. Te nanque in
paternam domum nostram mittente flammam, discurs-
rimus vt eas velociter extinguamus. Hæc illo dicen-
te interminatus est quidē, sed tacuit Imperator. Vnus
verò cubicularius Imperatoris aspere respondens vi-
ro sanctissimo huiusmodi cladem noscitur pertulisse.
Is enim habebat balnei curam: quò post hæc verba de-
scendens, vt Imperatori pararet ingressum, & mente
perculsus in aquam feruentem descendit, ibiq; defun-
ctus est. Sedebat Imperator expectans, vt eo renuncia-
ante lauaret: eoq; tardante, misit alios viros quorū mo-
raretur. At illi ingressi, viderunt eum in folio feruens
te defunctum atque solutum. Quod cū nuntiatum
fuisset Imperatori, cognouerunt virtutem orationis
Aphraatæ, non tamen ab impiis dogmatibus recesser-
unt, sed secundum Pharaonem induratum est cor eorū.

De Iuliano monacho.

CAP. V.

An. do. 379.
Iulian⁹ ana-
choreta.

HAc tempestate Iulianus ille famigeratus solitudi-
ne relicta venit Antiocheiā. Nam cum hæreti-
ci soliti facile sarcire mendacia, hunc virum suæ dice-
rent esse prauitatis, miserunt ad eum lumen veritatis
Flauianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Aca-
cium virtute florentem, qui postea Berceæ fuit episco-
pus, rogātes vt multis hominum milibus subueniret,
& aduersariorum fallaciam redargueret, veritatisq;
dogmata confirmaret. Is ergo vir sanctissimus, & ve-
niendo & reuertendo, & in ipsa maxima ciuitate, quā
ta mira

ta miracula fecerit, in historia deo amabili à nobis cōscripta retulimus. Quod verò totius populus ciuitatis ad collegia nostra conuenerit, nullum seculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probātur vniuersos attrahere. Sed quod maxima miracula ille vir operatus sit, etiam veritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandria temporibus Constantii fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circumibat vrbes, satisfaciens vniuersis, quod Athanasius doctrinæ Apostolicæ prædicator extaret, & hostes essent veritatis participes Arii. Sic igitur sciebāt illi sacratissimi viri, quid tempori vnicuiq; cōgrueret, & quando opus esset frui quiete, quando necessarium solitudini præponere ciuitates.

De Acepsēma, & aliis. CAP. VI.

FVit porrò illo tempore in Cyrestensium erēmo famigeratus ille Acepsēmas in cella reclusus, & sexaginta annis neque visus neq; locutus. Zeugmatius quoque ille admirabilis, qui licet oculorum acie priuaretur, omnia tamen circumibat, confortans oues, lupisq; resistens. Propter quam causam monachicam eius cellulam concremauerunt, sed Traianus magister militum fidelissimus aliā ei extruxit, multoq; eum fouit auxilio. Hoc quoq; tempore fuit Ephrām in Edesa, in Alexandria verò Didymus. Et Ephrām Syrus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosq; redarguit, & totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniam tunc Harmonius Bardisanæ quædam cantica componens, & impietatem melodicæ suauitatis permiscens illiciebat audientes, & ad perniciem venabatur: iste sumens inde harmoniā, pietatem cantilenæ permiscuit, & audientibus suaue admodum & vtile medicamen apposuit: quæ cantica triumphatorum Martyrū festos dies etiānum efficiūt clariore.

SOCRATES.

De malis, quæ sub Valente in Alexandria & per Egyptum gesta sunt.

CAP. VII.

III §. Cūm

Antonius.

An do. 379.
Acepsēmas,
Zeugmatius.

Ephrām.

Armonius
Bardisana F.
Ephrām
Syrus.

HISTORIA ECCLESIAST.

CUm igitur Imperator Valens, lege præcepisset
persequendos esse in Alexandria & Ægypto cū-
ctos orthodoxos, omnia vastabantur. Alii nanque ad
iudicia trahebantur, alii mittebantur in vincula, alii
verberibus agebantur: plurimaq; supplicia aduersus
quietis amatores ingerebantur. Et cum hæc in Alexan-
drea fierent secundum Lucii voluntatem, fuissetq; in
Antiochiam reuersus Euzoius, mox ad monasteria
per Ægyptum constituta processerunt Magister mili-
Orthodoxi tum cum multitudine armatorū, & Lucius Arianus.
vexantur. Cumq; plurima viris sanctis mala facerent, nec eos
villo modo superarent, persuasione Lucii patres mo-
nachorum mittuntur in exilium. Inter quos Macarius
Macarii Ægyptius, & alter Alexandrinus. Quumq; venissent
duo. in insulam quandam, arreptam cuiusdam filiam sacer-
dotis a dæmone, clamantemq; ad illos viros: Cur ve-
nistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus libe-
ratam patri restitunt, & ad Christianismum sacerdo-
tem simul & reliquos habitantes in insula perduxerūt.
Qui mox simulacra proiciētes, formam templi in
ecclesiam mutauerunt. Baptizabātur enim, & officia
Christianismi cupidissime docebantur. Sic igitur pro-
pter Consubstantialitatis fidem, viri admirabiles pro-
babiliores effecti sunt, aliosq; sanantes firmiorem ope-
ribus ostenderunt fidem.

De Didymo & scriptis eius, de Gregorio Pona-
tico, eiusq; miraculis.

CAP. VIII.

EO quoque tempore virum alium fidelem produ-
xit Deus, vt per eum fidei testimoniū perhiberet,
Didymus. Didymum admirabilem virum, qui omni tūc doctri-
An. do. 376. na florebat. Is cum paruus adhuc prima literarum ele-
menta doceretur morbo oculorum perdidit visum.
Cui deus pro visibilibus oculis intelligibiles cōdona-
uit. Nam quod per oculos doceri nō potuit, auditu vi-
gilanti cognouit: qui cum a puero fuisset ingeniosus,
vincebat etiā acuta conspiciētes. Facile nanq; regulas
Grāmaticæ atq; Rhetoricæ artis didicit. Cumq; venis-
set ad Philosophiā mirabiliter Dialecticam, Arithme-
ticam

ticam, Musicam, aliasq; Philosophiæ disciplinas didicit, animoq; recōdidit, ita vt celeriter obuiaret eis qui oculis inspectoribus talia didicissent. Sed etiam vetus nouumq; Testamentum adeo perfecte cognouit, vt multos æderet libros. Qui & de Trinitate tres libros fecit, & Origenis opus de principiis, id est, *περί ἀρχῶν* interpretatus, in id explanationes reliquit eximias. Fertur verò Antonius cum Valentis tēpore propter Arianos venisset in Alexandriam, vidisse Didymū, eiq; dixisse: Non te conturberō Didyme, amissio sensibilibus oculorum, tales enim oculi tibi defunt, quibus & muscæ & pulices nocere possunt. Sed gaude potius te habere oculos, quibus etiam angeli contutur, per quos videtur deus & eius lumen inspicitur.

THEODORITVS.

Didymus ab infantia priuatus oculis, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, & Astronomiam, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit, nō quod hæc veritatem erudirent, sed quod aduersus mendacium arma veritatis existerent.

An. do. 376.

SOCRATES.

Et quoniam aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessarium est ostendere alium esse Gregorium Ponticum ortum ex Cæsarea Ponti admodum vetustum & discipulum Origenis. De hoc namq; Gregorio multus est sermo in Athenis, & Beryto, nec non & Ponto, & (vt ita dicatur) in vniuerso orbe terrarum. Is enim quum discessisset ab Athenis, venit Berythum, ibiq; iura legebat. Cumq; cognouisset in Cæsarea libros sacros Origenem exponere, venit illuc, expositiones magniloqui illius auditurus. A quo veram philosophiam eruditus, euocantibus parentibus remeauit ad patriam. Vbi primò quidem quum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellendo, Paganosq; sermonibus & operibus sibi subiugando. Huius meminit & Pamphilus martyr, & Eusebius in libris quos de

Gregorius
Pōticus discipulus
Origenis,

Ori

HISTORIA ECCLESIAST.

Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis, & alter Nazianzenus fraterq; Basilii. Fuit alius Gregorius Alexandrinus, Arianus.

Quod Nouatiani festiuitatem Paschæ mutauerint, & de schismate inter Cornelium Romanū episcopum, & Nouatum factō, pro recipiendis errantibus.

CAP. IX.

**Nouatus
presbyter**

EA tempestate Nouatiani habitantes in Phrygia, festiuitatem Paschæ mutauerunt. Quomodo autē gestum sit, dicam, primò tamen referens cuius rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorumq; gētes seuerius ecclesiastica regula conseruetur. Nouatus presbyter se ab ecclesiæ Romanæ communione subtraxit, quod Cornelius episcopus, fideles qui sacrificauerāt tempore factę persecutionis à Decio, in communionem recepisset. Pro hac itaque causā segregatus, & ad episcopatum à confortibus suis episcopis euocatus, scribebat ecclesiis, ne eos qui dæmonibus immolauerant, ad sacramenta susciperent, sed inuitarent quidem ad poenitentiam, remissionem verò dei relinquerent potestati, cuius solius est peccata remittere. Tales epistolas suscipientes, in vnaquaque prouincia secundum proprios sensus responsa reddebant. Cum ergo ille mandaret non oportere sacris interesse mysteriis eos qui post baptismā peccatum commississent quod ducit ad mortem, quibusdam quidem videbatur amara nimis & dura huiusmodi regula: alii verò veluti iustam rectamq; suscipiebant. Inter hæc mota quæstione venerunt literæ Cornelii Romani præsulis, quæ remissionem peccantibus etiam post baptismā promittebant. Sic ergo ambobus diuersa scribentibus, & ex diuinis eloquiis sua sensa firmantribus, singuli Prouincialium diuersas sunt sequuti sententias. Sanantes namq; sanare promissa remissione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Vnde gentes Phrygum castiores quàm aliæ esse noscuntur. Nouatus itaq; licet propter conuersationē subtilissimā segregauerit seipsum, non tamen mutauit

TRIPARTITÆ LIB. VIII. 435

tauit Pasche festiuitatem, Nam secundum partes Hesperias etiã iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post æquinoctium iam olim, & ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidem postea sub persecutione Valeriani principis martyrio finiuit vitam. Hi verò qui ex eo nomen habuerunt, eiusq; fuere participes, facto cõcilio paucorum episcoporum in vico Pæzeno, vbi sunt fontes Sagarii fluminis, regulam protulerunt, vt Iudæos obseruent azyma facientes, & cum eis agant Paschæ celebritatem. Postea tamen etiã Nouatianorum ecclesia propter illud concilium noscitur esse diuisa.

Cornelius
Pont. Ro.

Nouatiano
rũ cõcilium

De Damaso et Vrsino, qui Romę episcopi pariter ordinati sunt.

CAP. X.

EO tempore quum Valentinianus Imperator nullo iam hæresim perturbaret, post Liberium Romę Damasus ordinatur episcopus, simul & Vrsinus ex diacono eius ecclesiæ in Basilica Siciniensi latenter. Ob quam rem, multis seditiõe vel Præfecti Maximiani animaduersione punitis, remoto Vrsino Damasus remansit episcopus.

An. do. 368.
Damasus
Ro. Põr.
Vrsinus.

THEODORITVS.

Tunc itaq; apud Hesperiam Damasus Romanus & Ambrosius Mediolanensis spiritalibus iaculis feriebant hostes. Cum quibus etiã illi qui ad longa fu-
erant exilia destinati, literis confortabant suos, & aduersarios destruebãr. Quos diuina prouidentia gubernatores in fluctuatione præparauerat & militum sapientissimos duces in præliis.

An. do. 378.
Damasus
Ambrosius

SOCRATES.

De fine Valentiniani maioris, & auspitiis Valentiniani minoris: & quomodo Iustinã matrem eius Valentinianus viua priore coniuge duxerit vxorem.

CAP. XI.

INter hæc igitur Valentinianus Imperator Hesperia, contra legatos Sauromatarum vehementi furore commotus, eruptione vænarum fluxu sanguinis expirauit, post Consulatu Gratiani tertium, & Equitii, se

Legati Sauromatarũ.
Vlëtinianus
Aug. moris
An. do. 377.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

til, septimodecimo die mensis Nouembris, anno vitæ
 quinquagesimo quarto, imperii vndecimo. Quo mor-
 riente Italiæ milites sexto die post eius mortem Va-
 lentinianum puerum eius filium ad imperii culmina
 prouexerunt. Cuius imperium frater & patruus licet
 inuite (quod eis ignorantibus factum esset) tamen
 postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus
 iunior in paternum successit imperium. Is enim natus
 est de Iustina, quam viuente Seuera priore coniuge
 Valentinianus hoc modo duxisse probatur vxorem.
 Iustus Iustine pater quum esset Piceni iudex, Constan-
 tii temporibus vidit in somnis, quod ex dextro scemo-
 re Imperialem purpuram genuisset. Quumq; visio per
 multos recitaretur ad Constantii aures vsque perue-
 nit. At ille considerans somnium tanquam ei Impera-
 tor ex ea nasceretur, mittens occidit Iustum. Cuius fi-
 lia Iustina quum orphana remansisset à patre, virgo
 permansit. Posteriore verò tempore peruenit ad Seue-
 ræ notitiam, ad quam frequentius veniebat & ama-
 batur, ita vt etiam cum ea balneis vteretur. Quumq;
 Seuera secum lauantes Iustinam diutius inspexisset,
 pulchritudine virginis obligata est, & dixit Impera-
 tori adeo esse speciosam virginem Iustinam, vt etiam
 ipsa licet esset mulier, eius tamen amore sit capta. Ita-
 que Imperator eius sermone concepto, Iustinam duce-
 re tractabat vxorem, non tamen Seueram abiicere: ex
 qua Gratianus fuerat natus, quem paulò ante firma-
 rat Imperatorem. Legem itaque protulit publicè per
 ciuitates propositam, sancientē vt liceret si quis vel-
 let habere duas vxores. Cumq; lex posita haberetur,
 Iustinæ ipse coniunctus est: ex qua natus est Valenti-
 nianus iunior, & filia tres, Iusta, Grata, & Galla: qua-
 rum duæ quidem in virginitate manserunt. Gallam
 verò postea maior Theodosius Imperator duxit vxor-
 em, ex qua Placidia filia nascitur ei esse progenita,
 Nam Arcadium & Honorium ex Flacilla priore con-
 iuge habuisse cognoscitur.

scilicet Gra-
 tianus &
 Valens.
 Valentinia-
 nus iunior.
 Iustus Pice-
 ni iudex.

Iustina.

Seuera con-
 iunx Valen-
 tiniani.

Lex Valēti-
 niani Aug.
 de duabus
 vxorib⁹ du-
 cendis & li-
 beris.

SOZOMENVS.

Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece auocarit.

CAP. XII.

Interea Valens in Antiochia Syrię degēs, Consubstantialitatis cultores vehementer fuisset persecutus, nisi eum liber Themistii philosophi reuocasset, in quo perorauerat eum esse non oportere crudelem propter discordiam ecclesiasticorum dogmatū, quando etiam apud Paganos plus quā trecentarum sectarum differentia videretur, & vnusquisq; pro dogmate proprio in sententiā diuersa consisteret. Et forte hoc deo gratum magis esset, dum non facile cognoscitur, & diuerso modo glorificatur: vt vnusquisq; amplius timeat, dum integritatē eius scientia vel quomodo aut qualis quantusq; sit magis ignorat. His ergo Themistii ratiocinationibus aliquantulum mitior factus est Imperator.

An.do. 378.
Valens ad
uersus ortho
doxos.

SOCRATES.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos pestis Ariana perueniret.

CAP. XIII.

Non tamē omnino ab indignatione abstinuit, sed pro morte infligenda sacratissimis viris decernebat exilia, donec eius impetum caussa huiusmodi Rei publicę cohibuisset. Barbari trans Histrum constituti, qui vocantur Gothi, ciuile bellum inter se duabus partibus commouerunt: vni præerat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cumq; præualuisset Athalaricus, Fridigernus confugit ad Romanos, eorumq; postulauit auxilium. Quo cognito Valens præcepit Thraciæ militibus, vt Barbaris auxilia commodarent. Hoc subsidio victus Athalaricus est, etiam fuga versus. Ob hanc ergo causam Fridigernus volens aliquod beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata eius religionis amplexus est. Vnde hætenus Gothi Ariani esse noscuntur. Tum etiā Vulphilas Gothorum episcopus literas Gothicas adinuenit, & scripturas diuinas in eā conuertit linguā. Cum igitur nō solum

An.do. 378.
Exilia ortho
doxorū

Gothi
Fridigern⁹
Athalaric⁹.
An.do. 379.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Martyres
Arianorū
Huni in
Gothos.**

solum Frigidigni Gothos, sed etiam Athalarici Vulpilas edoceret, tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos Arianorum suppliciis tradidit, quos Ariani martyres nunc appellant. Non verò post multum temporis denuo inter se Barbaris compacatis, à vicinis gentibus Hunorum deprædabantur. Expulsiq; de propriis, ad Romanorum loca cōfugiūt, seruire potius volentes Imperatori. Hoc quū cognouisset Valens, nihil futuri prouidens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus paratum se cōtra omnes Barbaros habere auxilium: ac propterea milites deinceps negligebat, & eos qui pridem contra hostes laborauerant contemnens, etiam à Collatoribus prouinciæ per vicos & ciuitates pro vnoquoq; milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa releuarat. Hoc ergo fuit initium, vt illo tempore Romanorum Respublica calamitatibus subderetur. Barbari namque Thraciam tenuissent, licet Romanorum prouinciā deuastabant. Hæc audiens Valens, quum ab orthodoxorum exiliis non quiesceret, tunc tamen hac necessitate abstinuit. Turbatus enim, ab Antiochia Constantinopolim venit: vnde etiā aliquantum Christianorum persecutio tunc cessauit.

**Gravitas
exactionū**

**Gothi in
Romanos**

THEODORITVS.

**Valēs petit
auxilium à
fratre cōtra
Gothos.**

Interea Valens Imperator cū Gothorum gentē commouisset ad bellum apud Bosphorū, tum fatuus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem, suppetias petens. At ille rescripsit, religiosum non esse, talem virum iuuare, qui deo rebellis existeret: sed magis esse iustum vt eius superbia sedaretur. Quod cū ille miserrimus cognouisset, licet maiori necessitate constrictus, non tamen à sua vehementia cessauit, sed fuit veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc viçit reuersus est ab Armenia, vir optimus, & pietate decenter ornatus. Tunc ei iussit Valens poscere dona quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit: Petit enim non aurum, non argentum, non prædium, non cingulum, neque donum, sed vt eis qui

**Terentius,
magister
milītū orthodoxus.**

qui pro Apostolica doctrina pericula sustinuerāt, vna præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto suscepit, cognoscens, quæ illic tenebantur adscripta dirupit, eumq; alia postulare præcepit. Verum ille colligēs verba precum: Suscipe, inquit, ô Imperator & habeto donum. Aliud verò non postulo intentionis meæ iudex est vniuersorum iudex. Cum ergo Valens transmisso Bosphoro venisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli cōmoratus est, præparans belolum: deinde Traianum cum expeditione contra Barbaros destinauit. Cumq; remeasset ille deuictus, dero gabat Valens ei molliciem & timorem adscribens. At ille vsus fidutia viro fortissimo congruenti: Non, inquit, Imperator ego sum victus, sed tu victoriā perdidisti, cum deo resistis, & illius auxilia Barbaris facis potius opportuna. Cū enim à te impugnetur, pro illis pugnat: & necesse est, deum sequi victoriam. An nescis quos ab ecclesiis expuleris, vel quibus eas contradideris? Hæc eadem Aranthæus & Victor magistri militum sunt professi, & Imperatorem ne tunc indignaretur, admonuerunt. A sunt verò Isaac monachum habentem cellulam illic, cū videret eum egredientem ad pugnam cum clamore dixisse: Quo vadis Imperator qui pugnas aduersus deum, quē non habes adiutorem? Ipse enim contra te Barbaros mouit, quoniam & tu aduersus eū blasphemias linguas plurimas incitasti, & qui ei psallunt sacra, domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, & victoriā sine bello percipies. Si verò nihil horū sic agens pugnare contēdis, experimento cognosces, q̄ durum sit contra stimulum calcitrare. Nam neq; reuerteris, & exercitum vehementer perdes. Betranion autem omni virtute clarus vniuersæ Scythiæ præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatum & iniquitatibus quas cōtra sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit, clamans cum sacratissimo David: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & nō confundabar.

Traianus
magister
militum.

Arantheus,
Victor.
Isaac monachus.

Betranion.

KKK

Qua

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Gothi quâ-
do Ariani
facti.** Qua tamen gratia Barbari Ariano sint viciati languo-
re, narrabo. Tempore quo transeuntes Histrum, pacē
cum Valente fecerunt, tunc præsens Eudoxius sugges-
sit Imperatori, vt ei Gothi communicarent. pridem
enim diuinæ scientiæ radiis imbuti, Apostolicis dog-
matibus pascabantur. Cōmunio, inquit, vnius dogma-
tis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans à du-
cibus Gothorum exegit, vt dogmatum quocq; concor-
diam retinerent. Illi verò dicebant, paternam se muta-
re non posse doctrinam. Et cum illo tēpore Vulphilas
esset eorū episcopus (quem valde sequebantur, eiusq;
verba quasi leges immobiles existimabant) hūc ver-
bis, pecuniisq; flectens Eudoxius egit, vt Barbari cō-
munionem amplecterentur Imperatoris, sic decipiēs
eos ac dicens, certamen esse verborum, non differen-
tiam dogmatum. Quamobrem hæcenus Gothi ma-
iorem quidem patrem filio ducunt: creaturam verò fi-
lium nequaquam dicere sustinent, licet hoc asserentia-
bus communicare videantur.

SOCRATES.

De reuersione Petri episcopi in Alexandream,
& de eius morte, & de successionē Timothei.

CAPVT XIII.

Alexādrini Hoc itaque tempore, cū Imperator ab Antiochia
discessit confortati sunt qui ab eo persecutionem
patiebantur, & maximè Alexandrini Petro videlicet
reuerso de Roma cum literis Damasi Romanæ vrbis
antistitis confirmantis Consubstantialitatis fidem, &
**Petrus mor-
ritur.** Petri episcopi roborantis ordinationem. Quo facto
populus sumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit
Petrum. Sed Lucius Constantinopolim nauigauit; Pe-
trus cū modicum vixisset tempus, reliquit fratrem
suum Timotheum successorem.

**Timotheus
succedit.**

Quomodo Valens contra Gothos pugnando
sit deuictus, ac mortuus.

CAP. XV.

An. do. j. so. Porro Valens Imp. cum tricesimo die Maii mensis
sexto Consulatu suo, & Valētiniani iunioris secū-
do, Constantinopolim venisset, inuenit populum in
mœstitia

moestitia constitutum. Barbari nanque per Thracias discurrentes etiam Constantinopoleos suburbana vastabant, non existente qui eis resistere fortiter valeret. Qui cum usque ad muros venissent urbis, afflictâ ciuitas murmurabat, quasi eos Imperator illuc euocasset, quum nec resisteret, & magis bella protraheret. Circenses ludî igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma & nos pugnabimus.

Hinc accensus Imperator, vndecimo die Iunii mensis egreditur, interminatus poenas se pro iniuriis cum rediret à Constantinopolitanis ciuib⁹ exacturum, & quia prius videbantur Procopio præbuisse auxilium, ita ut ciuitatem aratro vertere minaretur. Deduxit ciues igitur usque ad urbem Hadrianopolim, quæ est in confinio Macedoniae.

THEODORITVS.

Et exercitu quidem præmisso ipse in quodam vico victoriam expectabat. Porro milites Barbarorum impetum non ferentes, alii fugiebant, alii necabantur. Barbari autem venientes ad vicum ubi Valens cognita proditiōe se celare nitebatur, immisso igne concremauerunt cum vico etiam pietatis inimicum.

Valēs Aug.
cōbustus est
An.do.382.

SOCRATES.

Qui finem vitæ sortitus est nono die mensis Augusti, eodem Consulatu, id est, quarto anno ducentessimæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Aiunt aliqui eum igne consumptum cum in vicum fugisset, quem Barbari concremauerunt. Alii verò ferunt, quod mutato Imperiali habitu ad pedestrium venerit exercitum: & cum equestres se dedidissent pugnare nolentes, in congressione vniuersos pedestres repete cōfossos: vnde dicitur ipsum quoque ignoti vulnere fuisse prostratum. Defunctus est anno vitæ quinquagesimo. Qui cum fratrem regnavit annos tredecim, post fratrem verò tres. Talisq^{ue} sortis defunctus est.

est.

KKK 2

HISTO

HISTORIAE ECCLESIAE

ASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, Liber Nonus.

SOCRATES.

Quod mortuo Valente Constantinopolim Barbari deuastarint.

CAPVT PRIMVM.

Barbari sub
urbia Constantinopoli:
tana diripiunt.

Dominica
Aug.
Mauia regina
Saraceni
norum.

Gitur defuncto Valente, denuo Barbari vsque ad muros Constantinopoleos venientes eius suburbana vastabant. Quapropter ciues quæ inuenissent arma gestantes, hostibus ut poterant resistebant. Vxor enim Valentis Imperatoris nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus, secundum consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam Saraceni tulere suppetias, quas eorum regina nomine Mauia Romanis foederata miserat.

THEODORITVS.

De benignitate Gratiani & fidei rectitudine.

CAPVT II.

An. do. 381.
Gratianus
reuocat episcopos orthodoxos
de exilio

Damasus
Pöt. Rom.

Porro Gratianus Valentiniani filius, cum pridem patre defuncto Europæ sceptrâ tenuisset, defuncto Valente sine sobole, Asiæ quoque Lybiæq; regna suscepit. Moxq; pietatem quam mente perceperat, operibus demonstrabat, initiaq; sui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripsit itaq; Legem, præcipiens, ut expulsi pastores ad sua ouilia redirent, sacræq; basilicæ eis redderentur, qui communionem Damasus queretur. Is enim Damasus Romanæ urbis episcopus laude dignus, vir mirabilis, semper ornatus, dicere faceretq; pro Apostolicis dogmatibus cuncta festinus post Liberium gubernacula suscepit ecclesiæ.

Misite

TRIPARTITÆ LIB. IX.

439

Misit igitur Imperator cum huiusmodi lege etiam Saporem quendam tunc nominatissimum militię principem: & Arianę quidem blasphemię prædicatores, veluti quasdam bestias diuinis septis iussit expelli: optimis verò pastoribus & sacris ouilibus vniuersa restitui. Hoc ergo in vniuersis prouinciis decreuit obseruari.

SOCRATES.

Gratianus itaq; cum iuniore Valentiniano regno potitus ab exilio reuocatis omnibus, lege sanciuir vt vnaquęque religio licite sacra celebraret, solos verò ab ecclesiis prohibui Eunomianos, Photinianos, Manichæos.

An.do.386.
Libertas religionis vnus cuiusque.

THEODORITVS.

De contentione apud Antiochiā inter Paulinum & Melitium facta, & de Apollinare Laodicensis eiusq; secta.

CAP. III.

TVnc igitur in Antiochiā, quę præsidet Orienti, contentio huiusmodi causa prouenit. Pro Apostolicis dogmatibus laborantes (sicut iam dictum est) erant diuisi, & alii post calumnias irrogatas Eustathio Arianam abominati vāsaniam, apud seipsos sacra celebrantes, Paulinum habebant antistitem. Alii verò post ordinationem Euzoii, cum Melitio conuenientes eius doctrina fruebantur. Ad hæc autem Apollinaris Laodicensis alterius partis sibi præsulatum assumpsit. Qui cum pietatis indueret vultum, & Apostolica se fingeret dogmata conseruare, paulò post manifestus hostis apparuit. De diuina namq; natura adulterinis rationibus utebatur, gradus quosdam generans dignitatum, & sacramentum dispensationis imperfectum exemplare præsumens, animamq; rationalem quę corpus regit, priuatam salute confirmans. Si enim animā non assumpsit secundum illius rationem Deus verbū, neq; medicinam præbuit, neq; honorem dedit: sed corpus quidem terrenū ab inuisibilibus virtutibus adoratur: anima verò secundum diuinam imaginem facta inferne permansit, contumeliis induta peccati. Qui plurima super hæc vāsanus asseruit. Aliquādo etenim

Schismata Christianorum.
Apollinaris Laodicensis.
An.do.386.

KKK 3

pariter

HISTORIÆ ECCLESIAST.

pariter confitebatur & ipse ex sancta virgine assumptam carnem: aliquādo verò eam cum deo verbo coe-litus descendisse: aliquando eum ipsum factum carnē, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasq; plurimas & inanes fabulas sacris promissionibus copulabat, quas in præ-senti dicere superfluum iudicaui. Talia quidem ille di-cens, nō solum suos peste repleuit, sed etiam quosdam nostrorum fecit huiusmodi lepra participari. Post mo-dicum verò temporis cum suum viderent opprobriū & ecclesiæ claritatem, penē cuncti reuersi sunt, & com-munionem ecclesiasticam percipere meruerunt, non tamen priorem deposuere languorem, sed magis com- plures Constantiū latenter sauciauerunt. Ex hac ergo radice in ecclesiis germinauit, vna carnis deitatisq; na-tura, & vt diuinitati vnigeniti passio copuletur: & alia, quæcunq; populis & sacerdotibus certamina ge-nuerunt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tum igitur veniente Sapore magistro militiæ, & ostendente Principis legem, Paulinus quidē fatebatur se Damasi esse participem. Promittebat etiam Apollinaris, hoc ipso languore celato. Sacratissimus verò Melitius sub quiete degens, illorū certamina deuistabat. Porro Fla- uianus sapientissimus tunc in ordine presbyterii con- stitutus, primo quidem veniente magistro militum, ita ad Paulinum loquutus est: Si communionem Da- masi o amice sectaris, ostende nobis dogmatum tuo- rum aperte concordiam. Ille nanq; vnam Trinitatis substantiam confitens, tres subsistentias prædicat in aperto: verum tu è diuerso subsistentias perimis Tri- nitatis, ostende itaq; dogmatum concordiam, & susci- pe secundum legem ecclesias. Quum ergo illum his sermonibus obiurgasset, conuersus, Apollinari dixit: Admiror te amice sic impudenter veritati resistere, cū aperte noueris, quod laudabilis Damasus perfecte na- turam nostram à deo verbo dicat assumptam, tu verò contraria fatearis. Mentem nanque nostram salute fraudas. Si autem falsè loquimur, te forsitan accusan- tes, vel nunc nouitatem à te natam denega, & Da- masi

Flauianus
Paulinus.

Flauianus
Paulinus.

Melitius ad
Paulinum

masi amplexus doctrinā, sectam suscipe venerandam
veritatis. His rationibus sapientissimus Flavianus il-
lorum fiduciam ita redarguit. Porro Melitius omnium
mansuetissimus hominum, benigne atq; suauiter Pau-
lino dixit: Quoniā & mihi harum ouium curam com-
misit dominus, & tibi similiter aliarū, suscipe hāc so-
licitudinem, & cōmunicemus inter nos sub dogma-
te pietatis. Iungamus amice greges, & soluamus de
Præsulatu contentionem: communiter pascētes oues,
curam eis communiter exhibeamus. Si autem de sede
certamen est, ego etiam hanc contentionem conabor
dissoluere. In sede sacrum ponatur Euangelium, & ex
vtraq; parte nos sedeamus. Et si quidē prius ego finem
vitæ suscepero, solus eris Antistes: si verò hoc tibi pri-
us euenerit, ego rursus gregis habebō curam. Quum
hæc ergo Melitius cum omni mansuetudine protulisset,
Paulinus acquiescere nō consensit. Tum magister
militiæ, iudex vtriusq; verborū ecclesias Melitio tra-
didit. Paulinus autem aliarum ouium permansit An-
tistes. Verum Apollinaris Præsulatu nudatus ecclesię,
nouitatem doctrinæ suæ aperta impudentia prædica-
bat, & ducem semetipsum ostendit hæreseos, & ipse
quidem in Laodicia crebro morabatur. In Antiochia
verò pridem Vitalem ordinauerat, vita quidem opti-
ma decoratum, & Apostolicis dogmatibus innutri-
tum, postea tamen hoc languore putrefactum. Porro
sacratissimus Melitius Diodorū illum (cuius iam me-
minimus) qui sub tempestate oppido quā aspera ec-
clesiæ nauem a subuersione seruauerat. Tarsensium pa-
storem constituit, eiq; Cilicum gentis curam commi-
sit. Apamiæ verò Pontificalem curam Ioanni dedit.
Qui licet genere ac nobilitate fulgeret, tamen proge-
nitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo &
sermo decorabat & vita. Is itaque tempore tempesta-
tis confidelium suorum numerum gubernauit, coope-
ratorem habens laudabilem Stephanum, quem sacra-
tissimus Melitius ad alia certamina destinauit.

Apollina-
ris priuatus
episcopatu.

Vitalis

Diodorus

Ioannes.

Stephanus
sodalis Io-
annis Apa-
mensis.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Germani-
cia.**

**Eusebius
redux.
Acacius
Theodot⁹**

**Barfes
Mares.**

**Eusebius à
muliere A-
riana occi-
ditur.**

Nam cum cognouisset Germaniciam Eudoxii peste corruptam, hunc eò tanquam sapientissimū medicum destinauit. Erat enim omni Græcorū doctrina plenus, & diuinis dogmatibus innutritus. Quamobrem spe sua fraudatus non est. Vfus nanque dono spiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues. Porro magnus Eusebius de exilio remeans Acacium summæ claritatis virū in Bercea ordinauit episcopum, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conuersatio hactenus decantatur, Eusebium in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt verò quod etiam Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatibus decertarat, & in Antinō cum Protogene missus in exilium, Edessæ ordinauerit episcopū. Barfes enim sacratissimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus verò Eusebius vltimum episcopum Marin in ciuitate Dolicha fecit. Hæc enim parua ciuitas vāsianam tunc obtinuerat Arianam. Quò quum accessisset Eusebius, vt Marin virum plurimis virtutibus decoratum, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Ariana peste repleta, tegulam de tecto demisit, quæ eius caput valde cōtriuuit. Isq; paulò post ad vitam meliorem de hac luce migravit. Qui moriens, præfentes iureiurando constrinxit, vt ab ea quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerent, imitatus dominum suum qui de crucifigentibus ait: Pater, remitte eis: nō enim sciunt quid faciunt. Simul & conseruum Stephanum, qui post multos lapidum iactus clamabat: Domine ne eis statuas hoc peccatū. Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit, sed martyrii coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reuersionem episcoporum.

De Theodosii ducatu, quomodo à Gratiano Imperatore fuerit ordinatus & ad Orientale missus imperium Orthodoxis profuerit, & retruserit hæreticos,

CAP. III.

Porro

Porro Gratianus Thraciam Barbaros vastare cognoscens. Italia relicta, in Pæoniam venit. Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quàm propter fortitudinem propriam nominatissimus habebatur: & ob hanc causam inuidia paritum Iudicum fatigatus, in Hispania morabatur, ubi & ortus fuerat, & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cum Barbari eleuati victoria inexpugnabiles esse viderentur ducatu Theodosii pugnam credidit finiri. Repente siquidem eum ab Hispaniis euocans, & magistrum militum esse denuntians, cum expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quò cum venisset, vidissetq; Barbaros, exercitum ordinauit ad pugnam. Congressione verò facta, impetum Barbari non ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi verò fortiter sequebantur. Immensaq; caedes tunc facta est Barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisq; latenter transeuntibus Histrum, mox Dux optimus exercitu disperso per vicinas vrbes, velociter redit ad Principem, ita vt ipse triumphorum suorum nuntius existeret. Quod tamen nec ipsi Imperatori quum miraretur factum, credibile videbatur. Æmuli siquidem & fugisse eum dicebant, & exercitum perdidisse. At ille propter derogantes sibi, petiit mitti qui videret hostium multitudinem peremptorum. His verbis Imperator flexus, misit qui res actas inspicere, sibiq; renuntiarent. Porro Dux optimus inter hæc diuinam visionem vidit, & ab ipso deo aperte sibi monstratum. Conspexit enim in somnis, quod sanctus Melitius Antiochenæ ciuitatis Antistes, chlamyde ipsum vestiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc quum nocte vidisset, cuidam mane retulit clericorum. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil anigmaticum, nihil dubium continere. Quumq; pauci omnino transissent dies, qui pro victoriæ inspectione missi fuerant, redierunt, peremptaq; hostium multa milia narrauerunt. Quamobrem lætatus Princeps,

παυονία,
regio quæ
Paunoniā
vocalus.
Theodosius
in Hispaniā
patriā suā
secessit.

Theodosius
Dux militum
Barbaros
profligauit

Theodosius
somnia

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Theodosius
fit Cæsar
An. do. 381.

Theodosium fecit Imperatorem.

SOCRATES.

Consulatu Ausonii & Olibrii sextodecimo die Ianuarii mensis.

THEODORITVS.

An. do. 382.
Theodosius
episcopos
Constanti-
nopolim
conuocat.

Tradita ei sceptrorum parte Valētis, ipse rursus ad Italiā rediit, & illum ad regna collata transmisit. Mox igitur vt imperium sumpsit, præ omnibus de concordia ecclesiæ cogitauit, & vniuscuiusq; Præsulatus episcopos Constantinopoli conuenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena cōtagio. Nā Occidēs liber ab huiusmodi languore permansit. Constantinus enim senior filius Constantini maioris, & Constans iunior paternam fidem integram seruauerunt. Rursus Valentinianus Imperator Hesperia, inuolatam custodiuit fidei pietatem. Orientis autem tractus, multipharia huiusmodi labe repletus est. Arius enim Alexandrinæ presbyter ciuitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eusebius, Patrophilus, & Aëtius Palæstini, & Paulinus atq; Gregorius Phœnices, & Laodicensis Theodotus, cumq; his Georgius, post quos etiam Athanasius & Narcissus Cilices, & alii plurimi male iacta semina nutriuerunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperatore Constantius atq; Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subiacentes imperio Constantinopoli congregari præcepit episcopos.

SOCRATES.

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis diuisi sint.

CAP. V.

INterea Macedoniani post legationē ad Liberium destinatam aliquāto tempore sine discretionē communicabant & ipsi iis qui ab initio definitionem fidei Nicænæ susceperant. Cumq; lex Principis Gratiani potestatem religionibus sicuti vellent communicare præbuisset, denuo sunt diuisi: cōgregatq; in Antiochia, statuerunt vocem Consubstantialitatis amouendam, & veneratoribus Nicænā fidem non esse

com.

communicandum. Sed plurimi videntes eorum varietatem, recesserunt ab eis & Consubstantialitatis sectatoribus sunt vniti.

SOZOMENVS.

Quomodo Theodosius Imperator Thessalonice baptizatus sit, CAPVT VI.

Cumque Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere precarentur causa fœderis, acceptis obsidibus Thessalonicam venit. Vbi cum in ægitudinem incurrisset, ab Acholio eius ciuitatis episcopo baptizatus est, licet à progenitoribus Christianum dogma & fidem Nicæni concilii sequeretur.

SOCRATES.

Tum igitur baptizari cupiens propter morbum, Thessalonicensium interrogauit episcopum, cuius nam fidei esset. Quo respondente, quod Ariana pestis in Illyricum non valuisset accedere, sed inuiolatam ab initio fidem Nicænâque concilium seruarent, ille libenter eius verba suscipiens, baptizatus atque ægitudine liberatus est. An.do. 382.

SOZOMENVS.

Professio Theodosii de fide. CAP. VII.

Cogitans igitur Imperator, melius esse pronunciaré subiectis, cuius nam esset fidei, ne videretur vim facere, si quenuquam subito inuitum ad cultum religionis impelleret, legem à Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, ut veluti de quadam ciuitatis arce omnibus subiectis aliisque ciuitatibus iudicante scriptura, fieret manifesta. Cuius legis verba sunt hæc:

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS,

& Theodosius Auggg. populo vrbis Constantinopolitanæ.

Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in ea volumus religione versari, quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque nunc ab ipso insinuata declarat: Petrus. quamq;

Lex Impp.
de fide orthodoxa.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Damasus
Pōr. Rom.
Petrus Ale-
xandrinus.

quamq; pontificem Damasum sequi claret, & Petrum
Alexandriæ episcopum, virum Apostolicæ sanctita-
tis: hoc est, vt secundum Apostolicam disciplinam,
euangelicamque doctrinam patris & filii & spiritus
sancti vnā deitatem, sub pia maiestate, & sub pia
Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christia-
norum catholicorum nomen iubemus amplecti: reli-
quos verò dementes vāsanosq; iudicantes, hæretici
dogmatis infamiam sustinere, diuina primū vindi-
cta, post etiam motus nostri quem ex cœlesti arbitrio
sumpserimus, ultione plectendos. Data. 11. Kalend.
Martias, Thessalonicæ. Gratiano quinto, & Theo-
dosio Aug. coss.

An. do. 382.

Hæc fanciens paulò post Constantinopolim venit.

De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim
translato.

C A P V T V I I I.

Gregorius
Nazianze-
nus Constā
tinopolim
affinitus
Anastasia.

TVM igitur Gregorius Nazianzenus communi de-
creto multorum episcoporum in Constantinopo-
lim transmutatus, intra ciuitatem in paruo oratorio
sacra celebrabat. Cui loco postea principes basilicam
maximam copulantes, eam vocauerant Anastasiam.

De Basilica sanctæ Anastasiæ. C A P. I X.

QVÆ sanè non solū pulchritudine et magnitu-
dine, verū etiam apertissima apparitione Dei
nos citur illustrari. Illic enim diuina virtus in somniis,
& apertè, plurimis et frequēter multisq; languentibus,
& in rerum periculis constitutis subuenisse dignosci-
tur, ita vt crederetur ab aliquibus sanctam Mariam,
Christi matrem virginē hanc esse. Cum tali nanq; ha-
bitu multis ostenditur. Quam Basilicam ideò Anasta-
siam vocant, sicuti reor, eò quòd dogma Nicæni con-
cilii in Constantinopoli, velut iam mortuum, eo loco
expositionibus Gregorii resurrexit. Ego tamen audi-
ui quosdam veriloquos referentes, cū populus illic
congregaretur ad missas, mulierem prægnantem de
superiori porticu cadentem defunctam fuisse, tūmq;
communi oratione facta super eam, reuixisse, & cum
partu seruata esse. Quamobrem valde inopinatum
Anas

Anastasiæ nomen, id est, resurrectionis, accepit.

S O C R A T E S.

Quomodo Theodosius ab ecclesia Constantinopolitana Arianos expulerit. CAPVT X.

Gregorius itaque vir eloquentissimus ac venerandus, cognoscens aliquos murmurare eò quòd esset ex alia ciuitate, adueniente principe Constantinopoli habitare declinabat. Imperator tamen cùm in tali statu inuenisset ecclesias, cogitabat quemadmodum pacificaret omnes, & cunctas augetet ecclesias. Mandauit ergo repentinè Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præsidebat: Si vis, inquit, credere secundum Nicæni dogma concilii, uniatur populus & suscipiat pacem. Cumq; ille propositionem huiusmodi refugisset, tunc Imperator, Si pacem, inquit, concordiamq; declinas, fugere te etiam à sacris basilicis ego præcipio. Hęc audiens Demophilus, & cogitans graue esse potioribus resistere, conuocans in ecclesiam plebem, & surgens in medio cunctorum, hæc per se subiectis verba loquutus est: Fratres, scriptum est in euāgelio: Si persequuti vos fuerint, ex ista ciuitate fugite in aliam. Quia igitur Imperator ecclesiis opus habet, scitote crastina nos Collectam extra urbem celebraturos. Hęc cùm dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligens euangelii verba, quemadmodum dicta sunt. Illic enim præcipitur, vt fugientes habitationem mundanam, Hierusalem requirant supernam. Egressus ergo ciuitate ante portas conciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit. Lucius Alexandria pulsus, quia tunc Constantinopoli morabatur. Sic itaq; Theodosii cōcordiā non ferentes post quadraginta annos ecclesias, quas vi tenuerant, reliquerūt. Egressi de ciuitate quinto Consulatu Gratiani, & Theodosii primo, mense Nouembri. Quo factò, Nicęnæ fidei sectatores ecclesias receperūt.

S O Z O M E N V S.

De Eunomii calliditate. CAPVT XI.

Igitur cām Eunomius Valentis temporibus à suis clericis recessisset, apud seipsum in Bithynia morabatur

Gregorius Nazianzenus cupit abire Constantinopoli. Theodosius Aug. ad Demophilum Arianæ religionis antistitem.

Matth. 10. 6.

Lucius exul. Ariani relinquunt ecclesias quas xl. annis tenuerant. An. do. 382.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

batur vir callidus & dicendi peritus, multusq; populus cōcurrebat ad eum: alii hominē experiri volentes: alii audire quæ diceret. Horum fama peruenit ad Principem: Cum quo ipse quoque voluit habere sermonem: sed Augusta Flacilla precibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, & Nicæni dogmatis iura sub integritate seruabat, timuitq; ne (vt fieri solet) eloquio viri callidi captus Imperator, facilē in sectā eius incideret.

THEODORITVS.

De Constantinopolitano concilio contra Macedonianos. CAPVT XII.

An. do. 383.

Theodosius Melitium agnoscit, nunquā antea visum a se nisi per insomniū.

Interea cū episcopi centum & quinquaginta fuissent Constantinopoli congregati, præcepit Imperator vt nullus proderet quisnam esset maximus ille Melitius. Volebat enim ex memoria sui somnii virum illum sibi ipsi indicari. Cū ergo omnis illa multitudo Pontificum regiam introisset domum, relictis omnibus ad magnum concurrat Melitium, & veluti quispian filius patris amator, post multum temporis paternā visionem potitus, complectebatur eum, & simul osculabatur oculos, labia, pectus, & caput, dextramq; quæ ipsum in somnis coronauerat, insinauitque illi quam viderat visionem. Cūque etiam cæteros congruē salutasset, rogauit tanquam patres, vt de rebus præsentibus cogitarent.

SOCRATES.

Et vt in vrbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus. Et cū speraret posse Macedonianos vniri, etiam eorum conuocauit episcopos. Conuenerunt ergo de Consubstantialitatis fide, Timotheus Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiam in Consubstantialitatis dogma consentiens, Melitius Antiochiæ, & Acholius Thessaloniciæ, aliiq; plurimi, ita vt centum & quinquaginta numerus completeretur. Macedonianis verò præerat Eleusius Cyzici & Lampfaci Martianus: erantq; simul triginta sex, quorum plurimi esse videbātur de ciuitatibus Hellepōti. Cōuenerūt itaq; Cōsulatu Eucharri & Euagrii mense

Macedonianorum episcopi & pertinnacia.

An. do. 383.

Maio

Maio. Igitur Imperator & Episcopi partis ipsius laborabant, ut Eleusius eiusque sequaces vnirentur ecclesiæ, commemorantes eis legationem, quam miserant ad Liberium tunc Romanæ vrbis episcopum per Eustathium, & quia pridem sponte ei communicassent, nec esset sine pudore ut subito bene prius placita mutarent. At illi eius monita apertaque conuitia paruipendentes, elegerunt sequi potius Arianam pestem quam Constantianalem dicere Trinitatē. Hæc fatentes de Constantinopoli sunt egressi, & scribebant alteri alteris, ne quis ipsorum in Nicæni concilii dogma cōsentiret.

De ordinatione Maximi Cynici, eiusque depositione & ordinatione recta Nectarii, & de canonibus in ea synodo constitutis.

CAP. XIII.

Gregorius verò qui tunc Constantinopolitanam regere ecclesiā, Nazianzum redire parabat. Pro quo cum episcopatus Constantinopolitanæ vacaret ecclesiæ, Timotheus Alexandrinus Petri successor, Maximum quēdam Cynicum ordinauit episcopum, cum nuper totondisset eum. Is verò erat Apollinaris vāsania refertus. Sed non pertulerunt hoc malum viri sanctissimi Constantinopoli congregati. Et cum Aegyptii maximè se pro eius ordinatione separassent, sacra officia cum Gregorio celebrabant. At ille grauer ferens rursus factam diuisionem, exorabat vniuersos, ut laude dignum virum quærerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi eius verbis acquiescentes, Nectarium generis nobilitate decoratum constituerunt Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum, Maximum verò Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate eiecerunt. Tum etiam regulam protulerunt, ut Constantinopolitanus episcopus haberet honoris priuilegia post Pontificem Romanum, eò quod sit noua Roma. Firmaueruntque rursus Nicenam fidem, & Patriarchas constituerunt, distribuentes prouincias, ut episcopi vniuscuiusque dioceseos ad ecclesias non irent extraneas. Hoc enim olim propter persecutionis tempus indifferenter agebatur. Distribu-

runt

Gregorius
Nazianzenus
Constantinopoli
reliquit.
Maximus
Cynicus.

Nectarius.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

runt itaque Nectario quidem maximam ciuitatem & Thraciam. Ponticam verò dicecesim Helladio, qui post Basilium fuit. Cæsaream Cappadociæ Gregorio Nysseno, Basilii germano: Troilo quoque Melitene, Armeniæ ius Patriarchæ dederunt. Asianam verò dicecesim, Iconii Amphilocheus est sortitus. Optimus autem Antiochiæ, Pisidiæ. Ægyptum quoque Timotheo Alexandrino distribuerunt. Porro ecclesiarum Orientalium gubernationem eius præsulibus commiserunt, Pelagio, Laodicensi, & Diodoro Tarfi, Antiochenæ ecclesiæ priuilegia referuantes, quæ tunc Melitio præsentī dederunt. Definierunt pariter, ut si quid in prouincia qualibet emergeret, prouinciæ concilio finiretur. In his omnibus suum præbuit etiam Imperator assensum.

**Prouinciali
um concili-
orum insti-
tutio.**

THEODORITVS.

Paruo porrò tempore transeunte, sanctus quidem Melitius est defunctus, & ab omnibus sapientibus cum præconis maximis est sepultus.

THEODORITVS.

**An.do. 384.
Synodus
Constanti-
nopolitana**

Æstate verò sequenti rursus plures episcopi Constantinopolim pro causis ecclesiasticis sunt reuersi, ubi Occidentalium episcoporum synodicam susceperunt epistolam, inuitantem eos Romam, ut illic maximum celebraretur concilium. Sed illi quidem profectionem quasi nihil habituram lucri refugerunt, verum literas miserunt Damaso cæterisque præsulibus, quas pro clari oris notitia subdere necessarium iudicauit.

Epistola Constantinopolitani concilii ad Papam Damasum & Occidentales episcopos.

CAPVT XIII.

**Epistola sy-
nodi Con-
stantinopo-
litane missa
Occidenta-
libus.**

DOMINIS HONORABILIBVS ATQVE VENERANDIS FRATRIBVS & COMMUNISTRIS, Damaso, Ambrosio, Britonio, Valeriano, Acholio, Basilio, & reliquis sanctis episcopis in maxima Roma collectis, sancta synodus orthodoxorum episcoporum congregatorum in maxima ciuitate Constantinopoli in domino S.

Volus

Velut ignorantæ vestræ reuerentiæ insinuarè, atque narrare multitudinem passionum ab Ariana potentia nobis sæpius illatarum, forsitan superuacuum est. Non enim ita negligere vestram credimus sanctitatem, vt adhuc egeatis discere quos certum est contolere. Sed neque tales nos constrinxere tempestates, vt pro sui paruitate latere potuerint. Neque tempus persecutionis est nouum, sed adhuc memoriã seruati antiquam, non solum in his qui passi sunt, sed etiam in eis, qui participes sunt illorum, quorum proprias indicant passionēs. Heri enim (vt ita dicam) aut hodie exiliorum vinculis resoluti, post innumeras tribulationes ad ecclesias proprias sunt reuersi. Aliorum verò in exilio defunctorum funera reuocata sunt. Quidam verò etiam ab exilio remeantes, & feruenti hæreticorum furore detenti, amariora quàm in exilio in propriis sunt perpassi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alii diuersis macerati sunt suppliciis, adhuc stigmata Christi & vulnera in suo corpore circumferre noscuntur. Pecuniarum verò dispendia, honoris ademptiones, singulorumque confiscationes, & machinamina, iniurias atque vincula, quis numerare valebit per singula? Omnes enim tribulationes verè super nos multiplicatæ sunt ultra numerum. Iustè quidem, quoniam valde peccauimus. Aut certè clemens dominus passionum multitudinē nos voluit exercere. Propter hæc itaque gratias Deo referimus: qui & per tantas tribulationes seruos corripit suos, & secundum multitudinē miserationum suarum deduxit nos rursum ad refrigerium. Nobis itaque tempus & labor maximus necessarius fuit, vt emendatio ita proueneret ecclesiarum, vt tanquam pro longa ægritudine diligentia paulatim adhibita, priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim putabimur modo persecutionibus acerrimis liberari, & ecclesias longo tempore ab hæreticis detentas, denuò reparare. Veruntamen graues adhuc nobis sunt lupi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oues abripiunt, collectas facere cō-

HISTORIAE ECCLESIAST.

Psal. 54. b

**Eusebius.
Cyriacus
Priscianus**

tendentes, populos commouentes, & in nullo segnes
ad ecclesiæ læsionem. Erat itaq; (sicut diximus) necessa-
rium huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa
nos charitatem ministrantes, synodum in Romana vr-
be Dei voluntate fecistis: & nos illuc tanquam mem-
bra propria, literis Deo amabilis Principis euocastis:
vt quoniam tunc ad tribulationes soli sumus addicti,
nunc sub Imperatorum pia concordia non sine nobis
regnaretis, sed etiam nos vobiscum secundum Aposto-
licam vocem conregnaremus: oratio quidem nostra
fuit, si esset possibile, vt omnes nostras simul relinquē-
tes ecclesias, desiderio vtili iungeremur. Quis enim
nobis dabit pennas sicut columbæ, vt volumus &
apud vos requiescamus? Sed quoniā hoc omnino nu-
dabat ecclesias, requie nuper inchoante, resque nimis
erat plurimis impossibilis, quia concurreramus in vr-
bem Constantinopolitanam, causa literarum ad nos
missarum à vestra charitate post Aquileiense concili-
um ad Deo amabilem Imperatorem Theodosiū, pro-
pter hanc solummodo causam vsque ad Constantino-
polim preparari, & de hac tantummodo synodo feren-
tes consensum Episcoporum, qui per prouincias per-
mansere: maioris verò profectionis neq; sperauimus
opus, neq; præaudiuimus omnino, antequam Constā-
tinopolim veniremus. Super hæc autem induciarum
angusto tempore faciente, neq; preparare nos valentes
ad longam profectionem, utque vniuersos comuni-
catores nostros in prouinciis positos cōmonere, & eo-
rum cōsensum sumere præualuimus. Quoniam igitur
hæc & alia multa plurimorū aduentum prohibere vi-
debantur, quod erat secundum, ad effectum rerum, &
vestræ circa nos charitatis ostensionem, hoc egimus.
Reuerendissimos atque charissimos fratres, & commi-
nistros nostros episcopos, Cyriacum, Eusebium, &
Priscianum, vsq; ad vos laborare alacriter exorantes,
per quos & nostram voluntatem pacificam, & intenti-
onem habentē vnitatis ostendimus, zelumq; nostrum
quem pro saluberrima fide gerimus, indicauimus: nos
etenim

etenim persecutiones, siue tribulationes, siue minas Imperiales, siue crudelitates Iudicum, siue quaslibet alias tentationes hæreticorū, libenter sustinuiſimus pro euangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis decem & octo patribus roborata dignoscitur. Hanc enim & vobis & nobis & omnibus qui non subuertunt verbum veræ fidei, complacere confidimus, quam ſcimus antiſſimam exiſtere, & ſequacem baptiſmatis, docentemq; nos credere in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Diuinitatem quippè & virtutem atque ſubſtantiam vnā Patris & Filii & Spiritus ſancti credimus, & æqualem honorem ac dignitatem & imperium coæternum, in tribus perfectiſſimis ſubſiſtentis, ſeu tribus perfectis perſonis: vt neq; Sabellii languor habeat locum conſuſione ſubſiſtentiarum, aut peremptione proprietatum: neque Eunomianorum & Arianorum πνευματόμαχος, id eſt, ſpiritus reſiſtentium blaſphemia præualeat: ſubſtantia videlicet ſecundum illos, aut natura, aut diuinitate diuiſa, aut vt increatæ conſubſtantiali & coæternæ Trinitati poſterior aliqua vel creata, vel alterius ſubſtantię natura detur. Inhumanationis verò Chriſti ſermonem ſiue aliqua violatione ſeruamus, neque ſine anima neque ſine mente aut imperfectam carnis diſpenſationem, ſuſcipientes: ſed totum ſcientes perfectum quidē ante ſecula exiſtere domini verbum, perfectum verò hominem in nouiſſimis diebus propter noſtram ſalutem factum. Igitur quæ de fide à nobis aperte prædicantur, velut in ſumma hæc eſſe noſcuntur: de quibus amplius inſtrui poteritis, ſi & Tomum in Antiochia factum à ſynodo ibi conſtituta, dignemini legere. Et quid anno ſuperiori in Conſtantinopoli ab vniuerſali ſynodo cognoscitur eſſe prolatū: in quibus laus ſidem profeſſi ſumus, & contra nouitates hæreſeon nuper exortas, anathema ex ſcripto protulimus. De diſpenſationibus autem particularibus eccleſiarum antiqua (ſicuti noſtis) ſanctio tenuit, & definitio ſanctorum patrum in Nicæa conuenientium, ſecundum

Tomus decretorū Antiochiæ.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Constanti
nopolitana
ecclesia re-
cens.

Hierosoly-
mitana ecc
lesia.

1. Cor. 1. b.

vnamquamq; prouinciam : & si Pontifices voluerint
vt cum eis vicini propter vtilitatē celebrent ordinati-
onēs. Quibus rebus consequenter & ceteras ecclesias
apud nos gubernari cognoscite, & insigniū ecclesiarū
hæc approbasse sacerdotes. Porro Constantinopolita-
næ vrbis nouellam (vt ita dicamus) ecclesiā, velut ex
ore leonis hæreticis suffossam blasphemiiis abstraxi-
mus, & per misericordiā Dei & reuerēdissimū & Deo
amabilem Nectariū episcopum ordinauimus, corā
vniuersali cōcilio cum cōmuni concordia, sub aspectu
etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosii, vniuer-
sique cleri cuncta decernente pariter ciuitate. In seniore
autem & verē Apostolica ecclesia Antiochiæ Syriæ,
in qua primum venerabile Christianorū appellatum
est nomen, reuerendissimū & Deo amabilem episco-
pum Flauianum de vniuersa prouincia & orientali di-
cecesi concurrentes regulariter ordinauerunt, omni ec-
clesia pariter decernēte, et quasi sub vna voce hunc ho-
norante virum. Quam ordinationem tanquam lega-
lem suscepit commune concilium. In matre verō cun-
ctarum ecclesiarum Hierosolymis constituta, reueren-
dissimum & Deo amabilem Cyrillum episcopum esse
significamus, qui regulariter olim à prouincialibus or-
dinatus, plurima propter Arianos diuersis tempori-
bus certamina passus est. His igitur tam legaliter &
canonicē apud nos gestis, etiam vestrā reuerentiam
congaudere deposcimus, spirituali intercedente dilec-
tione, & timore dominico, per quā humana remoue-
tur offensio, & ecclesiarum ædificatio præponitur vni-
uersis. Sic etenim verbo fidei concordante, & Christi-
ana in nobis charitate firmata, cessauimus dicere, quod
reprehēdebat Apostolus, Ego quidem sum Pauli, ego
verō Apollo, ego autem Cephæ, dum omnes videli-
cet appareamus Christi, qui in nobis diuisus non est.
Et si sine schismate corpus ecclesie, Deo adiuvante, ser-
uemus, cum fiducia ante domini tribunal astabimus.
Et contra Arii & Aëtii Eunomiiq; vāsianiam, necnon
contra Sabellii, Photini Marcelli, Pauli Samosatēni &
Maceo

Macedonii conscripserunt. Similiter autem & Apollinaris nouitatem palam abdicauerunt, dicentes, Inhumanationis verò domini verbum sine violatione seruamus, neq; sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Porro Damasus omni laude dignissimus agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solum Apollinarē, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicauit. Et hoc orientem gubernantibus episcopis, literis propriis indicauit, quas curauimus infra annectere.

Epistola Damasi de damnatione Apollinaris

ad Timotheum.

C A P V T . X V .

Quoniam Apostolicę sedi reuerentiā debitam charitas vestra distribuit, vobis plurimū charissimi filii præstitistis. Nam licet ecclesię, in qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodo nos gubernacula quę suscepimus, teneamus: tamen profiteamur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, vt ad gloriā eius beatitudinis peruenire possimus. Scitote igitur quod pridem Timotheū prophanum, ineruditum, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio ipsius dogmate condemnauimus, nec vltra concedimus eius reliquias qualibet ratione de cætero præualere. Si autē adhuc ille serpens antiquus semel & secundo percussus, ad poenā propriā reuiuiscit: quiq; extraneus ab ecclesiā est, mortiferis venenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tantam pestiferam declinate corruptionem, vt vos memores Apostolicę fidei, quę præcipuē in vrbe Nicēna a patribus ex scriptis prolata est, firmo gradu stabiles in fide & immutabiles perduretis: & non vaniloquia & exterminabiles quæstiones ab isto audire patiamini clericos vestros, aut plebem. Iam enim semel formam dedimus, vt qui se ipsum cognouerit Christianū, illud seruet quod ab Apostolis noscitur esse contrarium, dicente sancto Paulo, Si quis vobis annuntiauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Christus enim filius Dei, dominus noster, humano generi per

Gal. 1. b.

LLL ;

propri

HISTORIÆ ECCLESIAST.

propriam passionem salutem plenissimam condonauit, vt totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in deitate, siue in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, Gehennæ se ipsum filium demonstraui. Cur itaque rursus à me queritis damnationem Timothei, qui & hic iudicio Apostolicæ sedis, præsentè quoque Petro Alexandrinæ ciuitatis episcopo cum Apollinari suo doctore damnatus est, & in die iudicii tormenta debita & supplicia sustinebit? Si verò quibusdam leuioribus ille suadet, veluti quandam spem habens, qui veram spem in Christi confessione mutauit, sciant se cum isto similiter perituros, cum ecclesiasticam regulam impugnabunt. Deus vos incolumes custodiat filii charissimi.

Statuta sedis Apostolicæ contra diuersas hæreses.

CAPVT XVI.

Professio
catholicæ fidei,
quæ Damasus
miserit
ad Paulinū.

Epist. anath.

SEPTIMAM aliam quædam in eminentissima Roma colligentes contra diuersas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessarium subdere iudicauim.

Quoniam post Nicænum conciliū talis error exortus est, vt quidam dicere prophano ore præsumant, Sanctum spiritū per Filium fuisse factum, anathematizamus eos, qui non cum omni prædicant libertate cum Patre et Filio sanctum Spiritum vnus eiusdemque substantiæ atque potestatis existere.

Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellii sunt sequuti, eundem dicentes Patrem esse, quem Filium.

Anathematizamus Arium & Eunomiū, qui simili impietate, licet verbis discrepent, Filium tantum & Spiritū sanctum creaturam esse cōfirmant.

Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati, non impietatem sed vocabulum mutauerunt.

Anathematizamus Photinū qui Hebionis hæresim renouans, dominum nostrum Iesum Christum solum ex Maria constitetur.

VI Anas

- vi Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse se profitentur: vnum ante secula, & alium post carnis assumptionem ex virgine.
- vii Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima confirmant, quod dei verbum in humanam carnem conuersum est: ipse namque Filius verbum dei, non pro rationali anima & intelligibili in suo corpore factus est, sed nostram, hoc est rationalem & intelligibilem animam sine peccato assumpsit atque salauit.
- viii Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbum dei productione & correptione à Patre separatum, & sine substantia eū aut terminandum esse blasphemant. Eos autem qui ab ecclesiis ad alias ecclesias migrauerūt, tamdiu à nostra communione alienos habemus, donec ad eas redeāt ciuitates, in quibus primitus ordinati sunt.
- ix Si quis autem alio de loco ad locum migrante, in locum viuientis ordinatus est, tamdiu vacet sacerdotii dignitate, qui propriam deseruit ciuitatem, donec successor eius requiescat in domino.
- x Si quis non dixerit semper Patrem & Filium & semper Spiritum sanctum esse, anathema sit.
- xi Si quis non dixerit Filium natum ex Patre, hoc est, ex eius diuina substantia, anathema sit.
- xii Si quis non dixerit verum deum Filium dei, sicut verum Patrem eius & omnia posse, & omnia nosse, & patri æqualem esse, anathema sit.
- xiii Si quis dixerit, quod in carne degēs Filius dei, cum esset in terra, in coelis & cum Patre non fuerit, anathema sit.
- xiiii Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorē passus sit Filius dei deus, non caro cum anima, qua induta est forma serui, quam sibi assumpsit, sicut sancta scriptura dixit, anathema sit.
- xv Si quis non dixerit, quod in carne, quam assumpsit: sedeat in dextera Patris, in qua etiam venturus est iudicare viuos & moruos, anathema sit.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

- xvi Si quis non dixerit Sanctum Spiritum ex Patre esse vere & proprie, sicut & filium ex diuina substantia, & deum dei verbum, anathema sit.
- xvii Si quis non dixerit omnia posse Spiritum sanctum, & omnia nosse, & vbiq; adesse, sicut & Filiū & Patrem, anathema sit.
- xviii Si quis dixerit Spiritum sanctum facturā, aut per filium factum, anathema sit.
- xix Si quis nō dixerit omnia per Filium & per Spiritum sanctum fecisse patrem, hoc est, visibilia & inuisibilia, anathema sit.
- xx Si quis non dixerit Patris & Filii & Spiritus sancti vnam deitatem potestatem, diuinitatem, virtutem, vnam gloriā, dominationem, imperium, vnā voluntatem & veritatem, anathema sit.
- xxi Si quis tres personas non dixerit veras Patris et Filii & Spiritus sancti æquales, semper viuentes, omnia continentes, visibilia & inuisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia viuificantes, omnia creantes, omniaq; saluātes, anathema sit.
- xxii Si quis non dixerit adorandum Sanctum spiritum ab vniuersa creatura, sicut & Filium atq; Patrem, anathema sit.
- xxiii Si quis de Patre & Filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu non recte crediderit, hæreticus est; quia omnes hæretici de Filio dei, & de sancto Spiritu malè sapientes, in Iudæorum atq; Gētilium incredulitate consistere conuincuntur.
- xxiiii Si quis autem diuiserit, deum Patrem dicēs, & deum Filium, & deum Spiritum sanctum, affirmans deos dici, & non deum, propter vnam deitatem ac potestatem, quā esse credimus & nouimus, Patris & Filii & Spiritus sancti deum vnum: subtrahens verò filium & Spiritum sanctum, tanquam solum opinatus patrem deum, anathema sit. Nō enim deorum & angelis & omnibus sanctis a deo positum est atq; donatum. De Patre verò & Filio & Spiritu sancto propter vnā æqualemq; diuinitatem

tem, non deorum nomina, sed dei nostri traditur atque significatur, ut credamus quia in Patre & Filio & Spiritu sancto solummodo baptizamur, & non in Archangelorum & Angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Iudæi Gentilesq; insaniunt. Hæc igitur Christianorū salus est, ut credentes Trinitati, hoc est, Patri & Filio & Spiritui sancto, & in eam baptizati, vnam deitatem, & potestatem, & diuinitatem & substantiam in eum credamus. Hæc itaq; Gratiano viuente facta sunt.

SOCRATES.

Quod corpus Pauli Constantinopolitani Pontificis, de Ancyra fecerit referri Theodosius.

CAPVT XVII.

INterea Theodosius Imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tum reuocari fecit, quæ Philippus Prefectus propter Macedonium in exilium destinatum in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod funus cum honore maximo atq; veneratione suscipiens, in ecclesia recondidit, quæ nunc ex eius nomine noscitur appellari, quam tunc Macedoniani tenuerant ab Ariamis diuisi, & expulsi ab Imperatore, quod eius noluisse sequi fidem.

SOZOMENVS.

In qua basilica plurimi nescientes veritatem, Paulum Apostolum iacere credunt, & maxime mulieres ac populus. Hoc itaq; tempore etiam Melitii reliquæ in Antiochiam relatæ, & iuxta sepulchrum Babylæ martyris noscuntur esse reconditæ. Fertur verò quod per totam viam iussu principis, ministratibus cunctis ciuitatibus, cum psalmodia & honore debito funus eius vsq; ad Antiochiam fuerit deportatum.

Melitii corpus Antiochiam.

SOCRATES.

De auspiciis Imperatoris Arcadii. CAP. XVIII.

INter hæc Theodosius Imperator filium suum Arcadium designauit Augustum, Consulatu Merobaudis secundo, & Saturnini, sextodecimo Ianuarii, mensis die. Non longo post tempore aderat utique totius

An. do. 385.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

religionis episcopi eodem Consulatu, Iunio mense.
Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum, omnes expulerit, & fouerit solos orthodoxos.

C A P. XIX.

Theodosius
laborabat
pro concor-
dia ecclesia-
rum.

Nectarius.
Agelius No-
uatianorū
episcopus.
Sisinnius.

Disputatio.

An. do. 38.
Conciliū Si-
sinnii de cō-
cordandis
hæreticis.

Inter hæc euocans Imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret vt non Christiani discordarent, sed tota vniretur ecclesia. Dicebat autem: Oportet examinari quæstionem ecclesias segregantem, vt cum discordia recederet, concordia ecclesias congregaret. Hoc audiens Nectarius, cogitabat: & euocans Agelium tunc Nouatianorum episcopum tãquam in fide consortem, indicauit ei votum Imperatoris. At ille cum esset rebus aliis venerandus, de dogmate non valebat reddere rationem, sed lectorem suum Sisinnium nomine, statuit qui pro ipso deberet proferre sermonem, virum eloquentem & rebus expertum, optimeq; scientem sacrarum profundissima literarum, sed & philosophica dogmata. Is ergo dixit, quod disputatio nõ solũ schismata nõ vniret, sed etiã hereses ad cõtentiones maiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale cõsiliũ. Bene namq; sciebat, quod veteres patres principium substantiæ filio dei dare vitabant, quoniã percepissent esse patri coæternum. Quapropter dedit consiliũ, vt disputatiuas fugeret intentiones, & testimonium ex traditione veterum adhiberet, vtq; Præsul hereseon interrogaret Imperator, an sermonem vellet facere de antiquis ecclesiæ doctoribus, qui ante diuisionem floruisent, an certe illos velut alienos à Christianismo respuerent. Et si quidem eos abnegarent, obiceretur eis: Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc facere non auderent, à populo pelleretur. Quo facto apertam fore victoriam veritatis. Si verò de principis non offenderetur doctoribus: Non strum, inquit, est præbere veterum libros, per quos nostrum dogma illorum testimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Sisinnium dicentem libenter audisset, festinus ad palatium properauit, dixitq; Principi consiliũ datum. At ille considerata sententia, cau-

lam fæ

ſam ſapienter inſtituebat. Deinde conuocatis hæreſiar-
 chis, interrogauit an ſuſciperent Magiſtros eccleſiæ,
 qui ante tempora diuiſionis exiſtiſſent. Illis verò non
 abnegantibus, ſed tanquam præceptores honoranti-
 bus: rurſum Imperator interrogauit, an eis horum te-
 ſtimonia de Chriſtiano dogmate complacerent. Hæc
 audientes præſules hæreſeon atque diſputatores eo-
 rum (erant enim plurimi ad diſputationis certamina
 parati) in reſponſo vehemente hæſerunt. Irruit enim
 in omnes magna diſcordia, aliis dicentibus bonum
 Imperatoris eſſe propoſitum: aliis verò cogitantibus,
 quod nō ipſorum expediret propoſito, dum alii aliter
 de libris veterum ſentire viderentur. Et nequaquam
 inter ſe conſpirabant, ſed erāt diuiſi, non ſolum aduer-
 ſus alias hæreſes, ſed etiam inter ſeipſos, qui pridem
 vnius hæreſeos eſſe videbantur. Quamobrem conſors
 malitia, ſicut lingue Gigantum veterum eſt diuiſa, &
 turris eorum funditus eſt ſubuerſa. Cognoscens igitur
 Imperator eorum conſuſionem, & quod in diſpu-
 tatione ſolummodo, & nō in antiquis expoſitionibus
 conſitebāt, alio properauit itinere, eiſq; declarauit, vt
 ex ſcripto vnaquæque religio definitionem ſuæ fidei
 declararet. Tunc callidi viri ſingulariū hæreſeon ſub-
 tiliter ſua verba tractantes, dogma proprium conſcri-
 pſerunt. Erat enim definitus dies, quo ſinguli epiſco-
 porum ad palatium conuenirent. Aderant ergo Ne-
 ctarius & Agelius ꝑ̄ ἐκκομιſίου fidei præſidentes, Aria-
 norum verò Demophilus, Eunomianorum ipſe Eu-
 nomius, Macedonianorum Eleuſius Cyzici. Igitur
 Imperator eos qui conuenerant & vniuſcuiusque do-
 gmat̄ ſcripta ſuſcipiens, ſeorſumq; recedens orauit
 intente, vt ſibi cooperaretur Deus ad veritatis ele-
 ctionem. Deinde vniſcuiusque dogmat̄ relegendi
 ſcripturam, alia quidem omnia tanquam diuiſio-
 nem Trinitatis introducentia culpans, repente diſru-
 pit, & ſolum ꝑ̄ ἐκκομιſίου dogma cum laude ſuſcepit.
 Hæc autem occaſio fuit, vt Nouatiani bene agen-
 tes,

Diſputa-
 tores.

Antiqui in
 terpretes.

Nectarius
 Agelius
 Demophilus
 Eunomius
 Eleuſius
 Theodoſius
 dogma Cō
 ſubſtantialit̄
 tatis ample
 ctitur.

HISTORIA ECCLESIAST.

tes, intra ciuitatem haberent rursus ecclesias. Admiratus nanque princeps eorum concordiam circa fidem, lege praecepit, vt propria oratoria tenerent, & priuilegia suae ecclesiae atque fidei possiderent. Verum aliarum religionum Antistites propter discordiam suam in reprehensionem sui populi venientes astuabant, tristitiaq; confusi discedebant, & literis consolabatur alteri alteros, vt non cruciarentur quod plurimi deficientes ad fidem $\text{\&}\ \sigma\mu\kappa\omicron\upsilon\sigma\iota\omicron\upsilon\varsigma$ accederent, dicentes: Multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod certum non dicebant, cum multum populum per potestatem sibi ipsis aggregarent.

SOZOMENVS.

Imperator interea lege sanciuir, vt haeretici neq; ecclesias haberent, neq; de fide docerent, neq; episcopos aut alios ordinarent: & alios quidem e ciuitatibus expelli, alios sine honore esse. Neque frui communi ciuitate permisit. Insuper crudeles poenas aduersus eos in lege conscripsit, quas tamen executus non est. Huc enim spectabat vt per hoc concordesset, non vero supplicio subiacerent.

SOCRATES.

De schismate facto inter Orientales & Aegyptios propter Flavianum Antiochenum.

CAP. XX.

Orthodoxi inquieti inter se. **S**ed neque hi qui tuebantur fidem Nicæni concilii, penitus a tristitia vacabant. Nam Antiocheni eos qui in concilio praesentes fuerant declinabant. Aegyptii & Arabes, & Cyprii, Flavianum ab Antiochia expellendum esse dicebant. Palestini verò & Phoenices, atque Syri, pro Flauiano laborabant. Quarum rerum finem proprio loco narrabimus. Eo porrò tēpore quo Constantinopoli de synodis agebatur, talia circa Hesperiam acciderunt. Maximus de Britannorum partibus contra Romanorum surrexit imperium, & laboranti Gratiano contra Alamannos intulit bellum. In Italia verò puero admodum existente Valentiniano, rerum curam Probus Exconsul atque Praefectus habebat.

An. do. 386.
Maximus tyrannus.

Alamanni.
Probus Praefectus.

TRIPARTITÆ LIB. IX.

457

bat. Iustina verò Valentiniani mater quum esset Ari-
ana, viuo quidem marito lædere non valuit Orthodo-
xos: eo mortuo & filio valde iuvene, Mediolanum ve-
niens Ambrosio episcopo erat infesta, ita vt eum mit-
ti iuberet in exilium.

Iustina.

Ambrosius
in exilium.

THEODORITVS.

Cumq; de ecclesia iuberetur exire Ambrosius, ait:
Ego, inquit, hoc sponte non faciam, ne lupis ouium se-
pta contradere videar, aut blasphemantibus deum: hic
si placet occide: hoc loco mortem prona suscipiam vo-
luntate.

SOZOMENVS.

Cumq; populus singulariter diligens Ambrosium
repugnaret, & trahentibus eum ad exilium valde re-
sisteret, magis indignata Iustina vocauit Beniuolum
tunc Quæstorem, iubens vt velociter proponeret le-
gem, quæ fidem prolatâ Arimini confirmaret. Cumq;
ille hoc agere declinaret (erat enim Orthodoxus) ma-
ioribus eum cingulis inuitabat. Beniuolus autem dis-
cingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit, di-
cens, non illum honorem neq; maiorem velle se pro
impietatis habere mercede. Cumq; ille hoc facere om-
nibus modis refutasset, inuenti sunt alii qui nequitia
iussionibus ministrarent.

Beniuolus
Quæstor.

SOCRATES.

Quomodo Iustina Ambrosium fuerit persecuta, et
de Gratiani nece, & inuasiōe Maximi.

CAP. XXI.

INter hæc nuntiatur Gratianum dolo tyranni Ma-
ximi fuisse occisum. Andragatius enim dux Maxi-
mi, in lectica portatus vt occideret Gratianū, huius-
modi opinionem misit in vulgus, quod vxor Gratia-
ni suo viro festinaret occurrere in Lugduno Gallia ci-
uitate fluuiū transeunti. Gratianus autem credens
coniugem re vera venire quam nuper acceperat, non
præcauit eius insidias, & veluti cæcus in foueam, in
manus hostis incurrit. Cum ergo venisset Gratianus
veluti ad vxoris vehiculum, ex improviso exiliens

An. do. 386.
Gratianus
Cæsar, quo
pacto cæsus

Andra

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Andragati?
trucidarius

Andragatius Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est Cōsulatu Merobaudis & Saturnini, anno Imperii decimoquinto, vitę vicesimo et quarto. Hoc itaque facio, ad præsens contra Ambrosium ira Iustinę quieuit. Porro Valentinianus, licet inuitus, tempore necessitatis flexus in Maximi consensit imperium. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Thessalonica Macedonia morabatur.

THEODORITVS.

Maximus
tyrannus
pro ortho-
doxis.

Cumq; audisset Maximus quę contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis ageretur, scripsit Valentiniano, vt bellum quod agebatur contra ecclesias, solueretur, monens vt paternam non amitteret pietatem: adiecitq; etiam minas belli: & nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quamobrę sumens exercitum, venit Mediolanum, vbi tum ille degebat. Porro Valentinianus cognoscens eius inuasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscens quę mala matris consilio sustineret. Porro Theodosius audiens quę a Iustina fuerant gesta, & a tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandum si Imperatori quidem terror, Tyranno verò potestas accresceret, cum Imperator pietati rebellis extitisset, Tyrannus autem ei auxilia commodaret: et propterea ille quidem fugeret nudus, iste verò armaretur aduersus nudum.

Theodosi?
ad Valenti-
nianum.

SOCRATES.

An. do. 386.
Theodosi?
aduers?
Maximū tyran-
num.
Honorius
Theodosii
filius.
Agelii
mors.

Tum igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannum parabat exercitum, metuens ne quid etiam contra iuniorē Valentinianum insidię tyranni praualerēt. Ea tempestate etiam Legatio Periarum aderat, pacem petēs. Quo tempore, filius quoq; Honorius ei natus est de vxore Placilla, Consulatu Richomeri & Clearchi, nono die Septembris mensis: quo Cōsulatu Agelius quoq; Novatianorum episcopus est defunctus.

De

TRIPARTITÆ LIB. IX.

452

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili.

CAP. XXII.

Sequenti verò Consulatu Arcadii Augusti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexandrini ciuitatis episcopo, Theophilus suscepit Præsulatum. Post annum verò Demophilo Arianorum Antistite moriente, Ariani Marinum quendam episcopum sibi ipsis ordinauerunt, qui tamen non diu vixit, sub quo diuisa est Ariana religio. Quo moriente Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes habuerunt pontificem.

An.do. 387.
Timotheus
Alex. mori-
tur, Theos-
philus suc-
cedit.
Marinus
Dorotheus

De prælio Theodosii contra Maximum atque victoriâ.

CAP. XXIII.

Porro Imperator cōtra Maximum festinans, Constantinopoli imperatorem filium reliquit Arcadium. Cumq; Thessalonicam venisset, inuenit Valentiniani Iudices in maxima tristitia constitutos, quod tyrannum velut imperatorem ex necessitatis causa suscepissent. Theodosius autem aperte quidem nec refutabat nec admittebat Legationem Maximi. Non tamen patiebatur sub tyranno positum imperium Romanorum. Sumens ergo omnem exercitum, Mediolanum tendebat, vbi erat etiam Maximus. Interea Ariani Constantinopoli positi, diuersas opiniones in populo seminantes, dicebant & exercitū imperatorem amississe, & ipsum Tyranni ducibus subiugatū, aliâq; multa quæ solent inimici voto malitiæ iactare, ita vt crebro hæc audientes, non opinionem, sed vera iam crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad enormem quandam exarsit audaciam, dumq; Nectarii episcopi cōcremauit, Cōsulatu Theodosii secundo & Cynegii. Verum imperator Theodosius dum tyrannum aggredieretur, cognoscētes Maximi milites præsentiam imperialis & signorum eius aduentum, ne famæ quidem ipsius imperum sustinere valuerūt, sed apprehendentes Tyrannum, vinctum ei protinus obtulerunt. Qui eorum Consulatu peremptus est septimo & vicesimo die

An.do. 387.

Theodosius
Mediolanū
venit.

An.do. 390.
Ariani do-
mū Nectar-
ii incēdūt.

An.do. 390.
Maximi Ty-
ranni mors.

Augu

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Andragati⁹
trucidarius
se in aquam
præcipitat.
Epimicia Va
lentiniani
& Theodo
sii Augusto
rum.

Symmach⁹
reus læsæ
maiestatis
ad ecclesiā
confugit.

Augusti mensis. Andragatius autem qui peremerat Gratianum, in vicinū fluuium seipsum proiciēs ex
pirauit. Tunc igitur Valentinianus & Theodosius
peracta victoriā, venēre Romam. Erat enim cum eis
pariter & Honorius valde puer, Quem post victoriā
contra Maximum habitam, ab vrbe Constantinopo
litana Theodosius euocauerat. Cumq; in Romana vr
be morarentur, festiuitates pro victoriā celebrantes,
tūc suam bonitatem circa Symmachum Exconsulem
Theodosius ostendit. Is enim Symmachus inter Sena
tores præcipuus habebatur, eratq; Romanæ eloquen
tiæ eruditione admirabilis, cuius multi quoque repe
riuntur libri. Scripserat autem Maximi laudem, eamq;
recitabat: vnde postea reus maiestatis esse videbatur.
Quamobrem mortem metuens, cōfugit in ecclesiam.
Verum Imperator quum esset perfecte Christianus,
& non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiā
Nouatianos, qui proxime ipsius fidei decreta seruaret,
Leontio tunc episcopo Romano, ecclesiæ Nouatias
norum roganti beneficium conferens, Symmachum
absoluit à crimine. Cumq; veniā Symmachus meruiss
et, ἀπολογητικόν, id est, satisfactionalem librū ad Theo
dosium imperatorem conscripsit.

SOCRATES.

Quemadmodum latrocinia quæ Romæ per pistrī
na fiebant Theodosius remouerit Imperator, & de
lege contra adulteras prolata mulieres.

CAP. XXIII.

Romæ pi
strinū sub
terraneū, in
q̄ peregrini
velut in car
cerē per do
lum abripie
bantur.

Theodosius igitur Imperator in Romana vrbe po
situs, multū profuit ciuitati, alia instituendo, alia
utiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione
prohibuit, Erant iam olim in vrbe Romana domus
ingenti magnitudine extructæ, in quibus panis fiebat
qui vniuersæ ciuitati ministrabatur. Harum manci
pes, tempore procedente pistrina publica latrocinia
esse fecerunt. Quum enim essent molæ in locis subter
rancis constitutæ, per singula latera earum domuum
tabero

tabernas instituentes, meretrices in eis prostare faciebant, ut per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebant, alios qui illuc pro libidinis turpitudine festinabant. Arte namque mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc accidebat maxime peregrinis.

Vnde fiebat ut multi usque ad senectam laborantes, inde non permitterentur exire, existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In huiusmodi laqueum quidam miles Theodosii Imperatoris incidit. Cumque fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, euaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore correpti, militem dimiserunt. Hac ubi cognouisset Imperator, non solum mancipis supplicii affecit, sed & ipsa pistrina funditus esse destruenda precepit. Aliam rursus abrogauit huiusmodi rem. Si qua mulier in adulterio capta fuisset, non emendabatur, sed potius ad augmentum peccandi contradebatur. Incidentes enim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebant, ut eo sono illius iniuria fieret manifesta. Hac audiens Imperator, permanere non passus est, sed ipsa prostibula destrui iussit, aliisque poenis adulteratam sanciuat affligi. His actis relicto Valentiniano Romae, ipse cum Honorio Constantinopolim rediit, Consulatu Daciani & Symmachi, die decimo mensis Nouembris.

THEODORITVS.

Quemadmodum Amphilocheus Theodosio persuaserit, ut Arianorum conciliabula prohiberet.

CAPVT XXV.

Reuertente porro Theodosio ab Hesperiiis partibus, venit ad eum Amphilocheus vir admirandus (cuius saepe meminimus) supplicans ut Arianorum concilia de singulis ciuitatibus prohiberet. Verum Imperator crudelem iudicans esse petitionem, contempsit eum. Porro sapientissimus Amphilocheus eo quidem tempore tacuit, sed causae remedium memorabile parauit. Post aliquot namque dies ingressus Palatium,

MMM

vidensque

Rome adulterarum poena sublata.

An. do. 393.

Amphilochius ad Theodosium

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Oscula ve:
terum.**

vidensq; filium Arcadium iam Imperatorem adstare patri, Theodosium solēniter salutauit, filium verò nō ei exhibita salutatione deseruit. Verum Imperator credens oblitum Amphilochem, inuitauit vt eum oscularetur. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tūc Imperator contristatus, suam iniuriam filio factam cōtūmeliā iudicauit. Porro sapientissimus Amphilocheus consilium suæ intentionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator quēadmodum filio tuo contumeliā non pateris irrogari? crede ergo etiam omnium deum sic abominari eos qui ipsius vnigenitum filium blasphemare contēdunt, & velut ingratos circa Saluatorē & benefactorem habere semper odio. Hoc intelligens Imperator, & gesta simul dictaq; miratus, legem statim protulit, vt hæreticorum concilia prohiberentur.

SOCRATES.

De morte Paulini Antiocheni episcopi & ordinatione Euagrii, & quomodo Flauianus sit Damaso reconciliatus.

CAPVT XXVI.

Paulinus.

**Flauianus.
Euagrius.**

**Damasus
Pōt. Rom.
Theophilus
Alexādrin⁹**

Circa hæc tempora in Antiochia Syriæ, Paulino episcopo moriente plebs eius declinabat omnimodo Flauianum. Et propter hoc Euagrius ordinauerunt suæ partis episcopum. Quo in breui tempore mortuo, alter quidem in eius loco factus iam non est: Flauiano utiq; renitente. Verum hi qui declinabant Flauianum propter iurisiurandi præuaricationem, seorsum solennia celebrabāt. Porro Flauianus omni virtute curabat, vt eos sibi ipsi aggregaret. Quod paulò post hoc modo cognoscitur euenisse. Cūm Damasus Romanus Pont. & Theophilus Alexandrinus indi- gnarentur circa Flauianum, non solum propter perurium, sed etiam quod ipse fuisset occasio, vt populus fideiū discordaret, postea Theophilus a Flauiano rogatus misit Isidorum presbyterum, vt succensentem Damasum Flauiano conciliaret episcopo, dicens uti- lem fore populi concordiam, si culpa iam facta Flauia

no res

no remitteretur. Hoc itaque modo communione red-
dita Flausiano, Antiochenus populus paulatim cōcor-
diam reparauit. Ariani verò ab ecclesiis pulsi, in subur-
banis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autē
mortuo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, Ioannes
in eius sede succedit.

Cyrillus
mors.

Quomodo apud Alexandria Paganorum tem-
pla destructa sint.

CAP. XXVII.

EO porro tempore etiam in Alexandria huiusmo-
di seditio generata est. Præceperat Imperator, vt
opera Theophili in Alexandria Paganorum templa
destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit
Paganorum destruere mysteria, & templum quidem
Mithræ purgauit, Serapidis verò subuertit. Verum
Mithræ sacra vbi homicidia perpetrabant, publicè pa-
tescit. Serapidis autem & aliorum risu plena mon-
strauit, iubens per mediam plateam portari verenda,
quæ Paganis cum maximo honore venerabantur. Hæc
Paganis videntes, maxime Philosophi, iniuriam ferre
nequiverunt. Vno namq; impetu contra Christianos
facto, neces innumeras perpetrarunt: resistentibusq;
Christianis clades hæc vsque ad immensum bellum
processit. Mortui deniq; sunt in ea congressione Paga-
norum pauci, Christianorū verò plurimi: ex vtraque
parte innumeri vulnerati. Porro Paganis metu princi-
pis, postq; cæde fuerant satiati, per loca singula celabā-
tur: multi quoq; etiam de ciuitate fugerunt. Inter quos
Helladius Ammoniusq; Grammatici, apud quos ego
valde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidē
sacerdos Iouis esse dicebatur, Ammonius verò Simiæ.
His ita gestis, Theophilo in destructione templorum
auxilia subministrabant Præfectus Alexandræ & dux
ordinis militaris. Idola autem Idoleiorum confla-
bantur ad faciendas ollas, & ad Alexandrinæ ecclesiæ
diuersos vsus, cui ab Imperatore donati fuerant dii
ad expensas egentium. Cum igitur Theophilus om-
nes contriuisset deos, vnum tantummodo reliquit
Simiæ simulachrum, iubens id publicè proponi atque
seruari,

Templa Gē
tiliū destruū
tur.

φάλαξ.

Helladius &
Ammonius
Grammatici
præceptores
Socratis Cō-
stantinopolis
tani histori
ci.

Theodosius
idola Alexā-
drina dona-
uit Christiani-
s, in vsus
pauperum.
Simiæ simul-
lachrum.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

seruari, ne sequenti tempore Pagani negarent tales se adorasse deos. Quam rem noui ego grauitè tulisse Ammonium Grammaticum, dicentem Paganos nihil tam graue perpeſſos, niſi quod non conſlatum eſt & ipſum, ſed pro deriſione vnum illud idolum ſeruaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quod in congreſſione, Chriſtianorum nouem ipſe peremiſſet.

SOZOMENVS.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandræ fuerat perpetrata, beatificauit quidem Chriſtianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertuliſſent. Paganis autem veniam dedit, vt eis Chriſtianiſmum facile ſuaderet. Iuſſitq; vt templa funditus, quæ fuerant cædis cauſa, deſtruerentur. Cuius literæ cum publice lectæ fuiſſent, & Chriſtiani Paganos impeterent, terrore ducti cuſtodes Serapidis, fugerunt: & ex illo tempore Chriſtiani ea loca tenuiſſe noſcuntur. Olympius autem philoſophus (ſicuti audiui non ante multum temporis) luceſcente die quo hoc venit, audiuit quendam in templo Serapidis, alleluia pſallentem. Cumq; ianuis clauſis adhuc quietis tempore nullum ibi conſpiceret, ſed tantummodo vocem pſallentis audiret, cognouit ſigno quod eſſet futurum, & latenter egreſſus, inuenta naue diſceſſit.

THEODORITVS.

De fraudibus quas per templa ſua Pagani faciunt.

CAP. XXVIII.

**Impoſtura
Gentilium.**

Theophilus igitur Alexandrinam urbem idolorum terrore purgauit, & non ſolum à fundamentis templa ſubuertit, ſed etiam fallaciam ſacerdotum hiſ qui ſeducerentur aperuit. Erant enim ſimulachra ærea ligneaq; intus vacua, & doſum copulatum ad parietes habentia: vbi quædam foramina relinquebant, & per adyta aſcendentes & intrantes in ſimulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur, & hoc modo ſeducerentur iugiter audientes. In Serapidis autem aſcendens templum, vidit ſimulachrum quod magnitudine ſua terrebat conſpicientes. Ferebatur etiam ſermo fallax, quod ſi

**Serapis de
iicitur.**

quod si quis ad illud accederet, mox terra commoueretur, & pestis cunctos inuaderet. Sed hæc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem contempsit velut exanimem, iussitq; cuidam habenti securim, vt Serapim forti percussione concideret. Cumq; cecidisset, clamauerunt omnes, propter illam senilem fabulam sibi formidantes. Porro Serapis neque doluit, nempe ligneus: neque vocem emisit, velut exanimis. Cum verò eius abstulissent caput, greges soricorum inde procurrerunt. Erat enim nidus soricorum, Ægyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne cremauerunt, caput autem per totam traxerunt vrbe.

forte i. mib.

SOCRATES.

De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inuenti.

CAPVT XXIX.

Cumq; templum Serapis spoliaretur, inuentæ sunt literæ in lapidibus sculptæ, quæ apud Ægyptios vocantur sacræ, habebantq; ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani videntes atq; Pagani, singuli eorum hoc signum religioni propriæ deputabant. Christiani dicebant signum esse salutiferæ passionis CHRISTI, Pagani verò aliquam cõmunem Christo & Serapidi per hoc signum asseriebant. Interpretes autem signum crucis insinuare dicebant vitam superuenturam. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt euecti. Cumq; & per alias literas, quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur finem habiturum Serapidis tẽplum, quãdo character crucis apparuisset, qui vitam superuenturam sine dubio declararet, longe plurimi ad Christianismum festinabant, & peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego non arbitror sacerdotes Ægyptiorum aduentum præscisse Christi, & crucis signaculum designasse. Nam si sacramentum aduentus domini à seculis & à generationibus fuit absconditum, sicut dicit Apostolus, & latuit principem nequitix diabolus, multò magis famulos eius sacerdotes Ægyptiorum. Sed diuina prouidentia hoc præ-

εργαυφικα

Symbolum
crucis.

MMM 3 struxit,

HISTORIA ECCLESIAST.

struxit, vt in literarum fieret quaestione, quod etiam in Apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto spiritu ditatus, multos Atheniensium adduxit ad fidem, quando ea quæ in ara erant scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi forte quis dicat, quod etiã in sacerdotibus Ægyptiorum operatus fuerit deus, sicut in Balaam & in Caipha: etenim & illi quoque prophetaſſe referuntur.

THEODORITVS.

De cæde quæ sub Theodosio Theſſalonica facta est, & de poenitentia eiusdem Theodosii, Ambrosiiq; constantia.

CAP. XXX.

Non est facile hominibus, vniuersas vitare hostis insidias. Nam vbi quispiam libidinis effugerit passionem, incurrit in auaritiam. Quæ declinata, inuidiæ fouea paratur. Hanc si transcendat, vitium furoris incurrit. Atque alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere possit incautos. Et corporis quidē passionem habet facile ministrantes, vt animā possit occidere. Sola autem mens eius qui vigilat, diuinis vacando victoriā reportat, machinationū imperium dissoluens. Humana itaque natura participatus Theodosius Imperator, habuit passionum quoque communionem, iustoq; furori immensam permiscens crudelitatem, iniustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est & pro vtilitate legentium, & pro memorabili virtutum opinione. Theſſalonica ciuitas est grãdis & populosa, in qua cum fuisset orta seditio, quidam iudicum lapidati sunt atq; trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrenauit impetum, sed iussit iniustos gladios super omnes euaginari, & vna cum nocentibus innocētes interimī. Septem milia etenim hominū (sicut fertur) occisa sunt, non præcedente iudicio, sed tanq̃ in messibus omnes simul occisi sunt. Huiusmodi cladem plenam valde gemitibus, audiens Ambrosius, cū princeps Mediolanum venisset, & solēniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad ianuas, & ingredientē his sermonib; a sacri liminis

incessu

An. do. 390.
Magistrat⁹
Imperiales
occisi apud
Theſſaleni-
cam.
vii. hominū
milias occisa
Theſſalonis
& iussu the-
odosii.

incessu prohibuit. Nescis Imperator perpetrata à te cēdis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris mens tua molem præsumptiōis agnoscit, sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperi.

Decet tamen vt vincat ratio potestati. Scienda quippe natura est, eiusq; mortalitas atque resolutio, & puluis progenitorum ex quo facti, & in quem redigendi sumus, & non flore purpureo confidentem infirmitates operti corporis ignorare. Cōæqualium hominum princeps es o Imperator, & conseruorum. Vnus est enim omnium dominus, rex omnium & creator.

Quibus igitur oculis aspicias communis domini templum? quibus calcabis pedibus sanctum illius pauperum? quomodo manus extēdes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies, quando furore verborum tuorum tātus iniuste est sanguis effusus? Recede igitur recede, nec altero peccato priora crimina augere contendas. Suscipe vinculum, quo te omnium dominus nūc ligat: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediens (erat enim diuinis eruditionibus innutritus, & aperte sciens quæ sint propria sacerdotum, quæ regum) gemitus & flens ad Regalia reuersus est. Quumq; octo mensium continuorum transisset tempus, propinquauit Natiuitatis Saluatoris nostri festiuitas. Imperator autem lamentationibus assiduus in palatio residens, continuas lachrymas incessabiliter expendebat.

Ingressus itaque Ruffinus tunc magister, & singularem apud principem habens loquendi libertatem, & videns principem in lamentatione prostratum, accessit vt lachrymarum causam inquireret. At ille amarissime ingemiscens, & vehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala non sentis. Ego autem lamento & gemo calamitatem meam: quia seruis quidem & mendicantibus aperta sunt templa Dei, & proprium dominum

Olim eius
charistia dā
batur laicis
in manus.

Excōmuni
catur Theo
dosius

Pœnitet.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

ingredientes licite exorāt, mihi verò ingressus ad eum non est. Insuper etiam cœli sunt mihi clausi. Hæc dicens, verba singula singulibus interrompebat. Ruffinus verò: Curram, inquit, si tibi placet, pontificiq; precibus persuadebo vt soluatur vinculum quod illigauit. Ait Imperator: Nō suadebis Ambrosio. Noui ego decretum illius esse iustum, neq; reuerbitur imperialem potentiam vt legem præuaricetur diuinā. Cumq; Ruffinus verbis plurimis vteretur, & promitteret Ambrosium esse flectendū, imperator eum proficisci cū festinatione præcepit. Ipse verò spe data paulò post est sequutus, credens Ruffini promissionibus. Porro vir mirāndus Ambrosius mox vt vidit Ruffinum, ait: impudentiam canum imitatus es o Ruffine, tantæ videlicet cædis autor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis cōtra imaginem latrare diuinam. Cumq; Ruffinus supplicaret, & imperatorem diceret esse venturum, superno zelo accensus Ambrosius ait: Ego verò, inquit, Ruffine prædico, quod eum ingredi sacra limina prohibebo: si verò imperiū in tyrannidem mutabit, necem libenter & ego suscipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, nuntiauit imperatori votum Antistitis, monēs ne de palatio forte procederet. At Imperator hæc in media iam platea cognoscens, pergam, inquit, & iustas suscipiam cōtumelias. Cumq; ad sacra limina peruenisset, in sanctā quidem basilicam non intrauit, sed veniens ad Antistitem, & inueniens eum in Salutorio residentē, supplicabat vt ipsius vincula resolveret. At ille tyrannicam dicebat eius esse præsentiam, & contra deum insanire Theodosium, eiusq; calcare leges. Verum Imperator: Nō, inquit, insurgo aduersus ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo, sed te soluere mea vincula depono, & communis domini pro me exorare clementiam, nec mihi ianuam claudi, quam cunctis pœnitentiā agentibus dominus noster aperuit. Tum Antistes: Quam, inquit, pœnitentiam ostendisti post tanta scelera? Quibus medicaminibus

incus

Ambrosius
ad Ruffinū

Theodosius
ad Ambrosium,

incurabilia vulnera plagasq; curasti? At Imperator, Tuum, inquit, opus est & docere, & medicamina temperare: meum verò oblata suscipere. Tum sanctus Ambrosius: Quoniam furori, inquit, tuum iudicium commisisti, & non ratio protulit sententiam, sed protinus iracundia, scribe legem quæ decreta furoris euacuet, ut triginta diebus sententia necis atq; proscriptionis in literis tantummodo maneat, & iudicium rationis expectet: quibus transactis diebus ira videlicet iam cessante, ratio causam iudicans, apud seipsam quæ cognouerit sub veritate disponat. In his enim diebus cognoscetur an iusta sit quam protuleris an iniusta sententia. Et si quidem ratio probauerit, iniusta quæ sunt prolata abolebit: si verò iusta, firmabit. Dierum verò numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hanc admonitionem Imperator animo lubenti suscipiens, & optimam esse confidēs, legem conscribi repente præcepit, & proprię manus literis confirmauit. Quo facto vinculum eius soluit Ambrosius. Quæ lex hæctenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

Ambrosius
ad Theodosium.

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS,
& Theodosius Auggg. Flauiano Præfectori
Fractorio Illyrici.

Si vindicari in aliquos seuerius contra nostram cōsuetudinem pro causę intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiā, sed per dies triginta super statu eorum fors & fortuna suspensa sit. Reos sanē accipiat vinciatq; custodia, & excubiis solertibus vigilanter obseruet.

Lex de dilatione vindictæ.

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina tentans, non stans domino supplicauit, neq; genua flexit, sed pronus in pauiamento iacens, Dauidicam proclamauit vocem: Adhæsit pauiamento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum. Manibus autem capillos euellens, frontemq; percutiens, & pauiamento laichrymarum guttas aspergēs, veniam impetrare poscebat. Cumq; tempus accederet quo munus ad altare so-

An. do. 357.
Theodosius
in templo.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

lebat offerre, surgens cū lachrymis est ingressus. Cum
verò obtulisset, sicut solitus erat, intra cancellos stetit.
Rursus autem Ambrosius non quieuit, sed differentiā
locorū edocuit. Et primo quidem interrogauit, quid
ibidem expectaret: Imperatore dicente, expectare se sa-
crorum perceptionem mysteriorum, per Archidiaconum
remandauit: O Imperator, interiora loca tantum
sacerdotibus sunt collata, quæ cæteri nec ingredi, nec
contingere permittuntur. Egredere igitur, & hanc ex-
pectationem cum cæteris habe communem. Purpura
nanq; imperatores, non sacerdotes facit. Tum fidelissi-
mus Imperator etiam hanc traditionem animo luben-
ti suscipiens, remandauit: Non temeritatis causā intra
cancellos mansi, sed in Constantinopolitana vrbe hanc
consuetudinē esse cognoui. Vnde ago grātiās pro hu-
iusmodi medicina. Tali ergo tantaq; & præsul & Im-
perator virtute clarebant. Ego sanē vtriusq; opus ad-
miror, illius libertatem, huius autem obedientiam: il-
lius zeli feruorem, huius fidei puritatem. Porro regu-
las pietatis quas à magno sacerdote percepit, etiam re-
uersus in Constantinopolitana vrbe seruauit. Nā cū
festiuitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblati
ad altare muneribus, mox egressus est. Cumq; Nectas-
rius tum præsul ecclesiæ rogasset, cur intus stare nolu-
isset, mādauit princeps: Vix, inquit, potui discere quæ
differentia sit imperatoris & sacerdotis, vix enim in-
ueni veritatis magistrū. Ambrosium nanq; solū noui
digne vocari pontificem. Tantum itaq; profuit incre-
patio à viro virtutibus florente profecta.

De virtutibus vxoris Theodosii. CAP. XXXI.

Habebat igitur Imperator & aliam vtilitatis oc-
casionem, per quā de bonis operibus triumphare-
ret. Coniunx enim eius de diuinis legibus, cum sepius
admonebat, seipsam tamen perfecte prius erudiens.
Non enim regni fastigiis eleuata est, sed potius diui-
no amore succensa. Beneficii nanq; magnitudo maio-
rem ei amorem benefactoris excitabat. Repente ergo
vt venit ad purpuram, claudorū atq; debiliū maxi-
mam

nam habebat curam, non seruis, non alijs ministris vtens, sed per seipsam agens, & ad eorum habitacula veniens, & vnicuique quod opus haberet præbens. Sic etiam per ecclesiarum Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, ius gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibos, que ministrans, calices abluens, & alia cuncta faciens, quæ seruis & ancillis mos est solenniter operari. Illis autem qui ei tales res nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperii est: ego autem pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid pridem fueris, quid modò sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: sed imperium quod suscepisti, legitimè gubernabis, & harum rerum placabis autorem. His ergo sermonibus semper vsa velut optimam quandam vtilitatem, virtutisq; abundantiam coniugi suo alio, qui ad optima propenso offerebat.

De indignatione & reconciliatione Theodosii propter Antiochenos statuam cõiugis illius deponentes.

CAPVT XXXII.

HÆc verò ante maritum defuncta est. Post aliquantum verò tempus mortis eius aliquid tale accidit, quod maximum amorem quem habuit erga eam Imperator, ostendit. Coactus siquidem Theodosius plurimorum continuatione bellorum quandam exactiorem nouam imposuit ciuitatibus. Antiochena verò ciuitas nouum vectigal ferre non potuit: sed videns populus suspendi eos à quibus fuerat exacta pecunia, cum alia egit (vt vulgus solet) occasionem seditionis inueniens, tum deficientes æneam statuam laudatissimæ Placillæ (sic enim Augusta fuerat vocata) etiam diu per omnē traxere ciuitatē. Hæc vbi Imperator cognouisset, ægerrimè quidē tulit, vt æquum erat, ac priuilegia ciuitati ademit, vrbisq; vicinæ primatū tribuit, putās hoc illis maximo dolori futurū. Inuidebat enim iam olim Antiochiæ Laodiciæ. Post hæc autem & incendium

Xenodochia ecclesiarum.

An. do. 395.
Seditio Antiochiæ.

Placilla.

Videlicet Laodiciæ.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

cendum & deuastationem minabarur, & in vici formam se urbem redacturum. Porro magistratus ipsi quosdam in ipso facinore comprehensos supplicitis affecerant, priusquam de hac Tragœdia Augustus fuisset certior redditus. Hæc autem omnia Imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id lege quam proferri fecerat Ambrosius. Cum igitur venissent qui ferebant minas Imperatoris, Allebichus Magister militum, & Cæsarius Magister, erant omnes sub formidine constituti. Porro viri eremum habitantes virtutis propugnatores, multi sancti & optimi viri, plurima monita simul & preces eis qui a principe missi fuerant offerebant. Macedonius autem vir sanctus, nihil huius vitæ sciens, sed etiam diuinorum librorum penitus expers, in summitatibus habitans montium, diu nocturnus Saluatori omnium puras offerens preces, non Imperatoris indignatione permotus, non iudicium ab eo missorum, in media ciuitate vtriusque chlamydem apprehendens, ab equis suis ut descenderent imperabat. At illi seniculum pannis obscurum vilissimis intuētes, primum indignati sunt. Cum verò quidam obsequia exhibentium, virtutem viri illius indicassent, repente ab equis desilientes & genua tenentes, eius veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia diuina repletus, hæc eis verba loquutus est: O amici, dicite Imperatori: Non es Imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaque respicere solum imperium, sed considera quoque naturam. Nam cum sis homo, eiusdem naturæ hominibus cognosceris imperare, & secundum imaginem diuinam atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter atque sacrissimè Dei imaginem occidere. Iritas enim creatorem cum illius punis imaginem. Illud quoque considera, quod tu ipse tantum propter æream contristaris imaginem. Quantum verò differat inanimata res ab animata, viuenti atque rationali, cum etis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud consideret, nobis quidem facile esse pro vna imagine

gine complures æreas reparare, ac illi omnino difficile vel vnum capillum restituere peremptorum. Hæc audientes illi, principiq; referentes, flammam iracundiæ penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, & causam indignationis aperuit. Non, inquit, oportebat me peccante, mulierem omni favore dignissimam, post mortem tantam contumeliæ sustinere. Aduersum meum nanque furorem indignantes decebat armare. Adiecit etiam, quòd doleat & ingemisceret, eò quòd audisset quosdam à Iudæis peremptos.

Quomodo Theodosius fuerit Paganis infensus.

CAPVT XXXIII.

Fidelissimus igitur Imperator, tunc contra errorem Paganorum suum transtulit studium, legesq; conscripsit, præcipiens idolorum templa subuertere. Constantinus enim maximus omni favore laudandus, quiprius pietate ornauit imperium, dæmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit, non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessa esse præcepit. Cuius filii paterna vestigia sunt sequuti. Iulianus autem renouauit impietatem, & flammam veteris seductionis reaccendit. Porro Iouianus imperio assumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem maior, huiusmodi legibus vsus gubernauit Europam. Porro Valens omnibus quidem aliis concessit, vt religiones suas colerent sicut vellent, eos solos impugnâs, qui apostolica dogmata propugnabant. Omni siquidem tempore eius imperii, ad aras ignes accendebantur, & libamina atq; sacrificia idolis offerebantur. Sed & publicas festiuitates per plateas agebant, & Orgia Dionysii celebrabant, & cum scutis currebant, canes euiscerantes, furentes atq; bacchantes, & agentes omnia quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inueniens fidelissimus Imperator, radicitus euulsit, & obliuioni contradidit.

Quomodo Marcellus episcopus Apameiæ templa destruxit.

CAPVT XXXIIII.

Primus

An. do. 395.
Prohibitus
idolorum cultus per Theodosium.
Cōstātinus Iulianus.
Iouianus.
Valentinianus.
Valens.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Templum
Iouis apud
Apamiam.

PRImus igitur aliorum Marcellus episcopus lege principis pro armis vsus, propriæ ciuitatis templa destruxit, de fiducia diuina, non de hominum virtute præsumens. Quod opus dignum memoria narrare non prætermittam. Defuncto Ioanne Apameiæ ciuitatis episcopo Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, feruens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc venit Præfectus Orientis Apamiam duos χιλιάρχους cum subiectis habens. Quo facto populus militari timore perterritus est. Vbi cum esset templum Iouis valde insignè, & ornamentis plurimis variatum, id Præfectus destruere nitebatur. Videns autem forte admodum ædificium ac robustum, impossibile iudicauit hominibus, lapidum iuncturas & cōmissiones posse dissoluere. Erant enim ingentes & inter se inligati, insuper & ferro plumboq; coniuncti. Porro Marcellus pusillanimitatem Præfecti videns, eum quidem misit ad alias ciuitates; ipse verò supplicabat Deo vt templi destruendi præberet successum. Inter hæc venit quidam suapte sponte diluculo, non structor, non lapidum sector, neque alterius cuiusquam peritus artis, sed lapides ferre & ligna in humeris consuetus. Is ergo accedens promisit facillè templum esse soluendum: duorum autem mercedem poscebat artificum. Cumque hoc sanctus pontifex promississet, hoc ille machinatus est. Coherbat enim templo in altitudine constituto ex quatuor lateribus porticus: erantque columnæ ingentes, & altitudinem templo habentes æqualem. Singularū verò circulus columnarum erat sedecim cubitorum. Porro natura lapidis durissima erat, quæ non facillè quibuslibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres per circuitum suffodiens, & sub earum basibus fortia ligna supponens, inmisit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam secundum vires suas prohibebat operari. Cumq; frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere non possent, nuntiauerūt hoc pontifici meridie

ridie dormienti. At ille repente ad ecclesiam concurr-
rens, & aquam in vasculo portari præcipiens, aquam
posuit sub altari. Ipse verò in pavimento posita fronte
clementi domino supplicabat, ne amplius tyrannidem
dæmoni vllam permetteret, sed vt infirmitatem illius
denudaret, & signum propriæ virtutis ostenderet, ne
magis ex hoc infidelibus exultationis occasio nascere-
tur. Hæc cum dixisset, facto signaculo crucis in aqua,
quendam diaconum suum Equitium, fide & zelo mu-
nitum, sumere iussit aquam, & velociter currere &
cum fide aspergere, ignemq; supponere. Quod cum fu-
isset factum, dæmon effugit non ferens aquæ virtu-
tem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ na-
turam, comprehensæque sunt ligna, & repente consum-
pta. Columnæ verò suffulturæ subsidio nudatæ, & ip-
sæ ceciderunt, & alias duodecim vnâ traxerunt. Tum
latus quod cohærebat templo, violentia ruinæ detra-
ctum est. Sonus autem totam concutiens ciuitatem,
cunctos fecit illuc concurrere. Et cum inimici dæ-
monis apertè cognouissent fugam, in diuinas laudes
ora soluebant. Sic verò & alia templa sacratissimus
pontifex ille destruxit. Qui & victoribus scribebat
martyribus, & rescripta suscipiebat, & nouissimè eti-
am ipse martyr coronatus est.

Equitius.

SOCRATES.

Ob quam causam presbyteri super pœnitentes
positi, sint remoti.

CAP. XXXV.

Hoc porro tempore placuit, vt presbyteri qui erant
super pœnitentes cōstituti, remouerentur propter
huiusmodi causam. Ex quo Nouatiani ab ecclesia sunt
diuisi, cum his qui deliquerant sub persecutionibus
Imperatoris Decii communicare nolentes, ex illo epis-
copi pro ecclesiastica regula presbyterum super Pœ-
nitentes esse constituerunt.

SOZOMENVS.

Quoniam omnino non peccare, diuinum & vltra
humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus au-
tem & pœnitentiam agentibus, & veniam Deus
dari

An. do. 394.
Post schis-
mata Noua-
tianorū, in-
stituti sunt
qui pœnitē-
tibus præse-
sent presby-
teri.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Confessio.

Publicæ pœ
nitentię mo
dus apud
veteres.

dari præcepit: qui verò confiteri refugiunt, maius pec
catorum onus acquirūt: propterea visum est antiquis
Pontificibus, vt velut in Theatro sub testimonio ec
clesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc rem
presbyterum bonæ conuersationis seruantēque se
cretum ac sapientem virum statuerunt: ad quem acce
dentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebantur.
At ille secundum vniuscuiusque culpam indicebat &
multam. Quod etiam hætenus diligenter in Occi
dentalibus seruatur ecclesiis, & maxime apud Romā,
vbi etiam locus est certus pœnitentium: Stant enim
rei, & velut in lamentationibus constituti. Quum enim
sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem
non percipientes, cum gemitu et lamentatione seipfos
in terram prosternunt: Ad quos concurrens episcopus,
& ipse cum lachrymis & gemitu spiritali pro
sternitur, & omnis ecclesiæ plebs fletibus inundatur.
Post hoc autem prior surgit episcopus, & eleuat iacen
tes è terra. Tum competenter pro pœnitentibus facta
oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus sponte
vacantes, aut ieiuniis, aut abstinencia lauacri, aut sus
pensione ciborum, aut aliis rebus quæ iubentur, expe
ctant commune tempus quod decernit episcopus.
Constituto verò tempore velut quoddam debitum
exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo
communionem participantur. Hæc ergo antiquitus Ro
mani Pontifices vsque ad nostrum conseruarunt tem
pus. Porro Constantinopoli presbyter super pœniten
tes fuit vsq; ad illud tempus, quo quædam mulier no
bilissima, cum peccata sua fuisset confessa, & ei à pres
bytero fuisset præceptum vt ieiunaret, & Deo operi
bus supplicaret: cum hoc obseruaret, crebrius in ec
clesia cum Diacono se concubuisse confessa est. Hoc
cum populus cognouisset, sauebat in sacerdotes, qua
si per eos facta fuisset iniuria ecclesiæ. Tum Nectarius
episcopus remouit Diaconum sceleratum, & quibus
dam suadentibus vt singulos ad communicandum iu
dicio conscientia suæ relinqueret, etiam presbyterum
nequa

TRIPARTITA LIB. IX. 461

nequaquam super poenitentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, cum (ut arbitror) minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur.

SOCRATES.

De diuisione hæreticorum inter seipso.

CAPVT XXXVI.

Dignum verò iudico non tacere quæ apud alios gestæ sunt, id est, apud Arianos, Nouatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia nanque diuisa erat, & apud seipso singuli congregabantur. Quem admodum verò & pro quibus causis diuisi sint, sermone procedente narrabimus. Hoc autem sciendum est, quod Imperator Theodosius nullum horum persequeretur præter Eunomium, qui Constantinopoli collectas in domo faciebat, & conscriptos à se libros recitabat, ita ut eius doctrina multi corrumperentur. Pro qua causa eum multauit exilio, nullumq; alium fatigauit, neq; sibi communicare compulit, sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit & cultum tenere Christianismi sicut præcipere potuit. Et alios quidem permisit extra ciuitatem Oratoria fabricare: Nouatianis autem concordibus suæ fidei, intra urbem ecclesias habere concessit. De quibus pauca dicenda sunt. Quadraginta annis Agelius præsul fuit à temporibus Constantini vsque ad annum sextum Theodosii. Qui cum vicinus esset morti, Sisinnium presbyterum ordinauit episcopum, virum eloquentissimum, & à Maximo philosopho vnâ cum Iuliano Imperatore literis eruditum. Cumque populus Nouatianorum culparet ordinationem quod non Martianum potius ordinasset, per quem sub Valente Nouatiani sine persecutione mansissent: tum Agelius populi volens placare tristitiam, etiam Martianum ordinauit episcopum. Et cum melius habuisset, in ecclesiam processit, & sermonem fecit, dicens: Martianum habetis post me, post Martianum verò Sisinnium. Post paucos itaque dies defunctus est. Sub episcopatu verò Martiani

An. do. 394.
Schismata
hæreticorū.

Eunomius
in exilium.

Nouatiani.

An. do. 393.

Martianus.

NNN

nietiani

HISTORIÆ ECCLESIAST.

ni etiam eorum ecclesia ex huiusmodi causa diuisa est.

De Sabbatio hæresiarcha. CAP. XXXVII.

Sabbatius.

Sabbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & a Martino ad presbyteratus honorem prouectus, nihilominus sectæ Iudaicæ seruiebat, cum quo scelere ambiebat episcopatum. Assumens ergo sui desiderii conscios duos presbyteros, Theoctistum & Macarium, nouitatem festiuitatis paschalis sub Valente Imperatore constitutam in vico Phrygiæ Pazo, defendere nitebatur. Et primum quidem quasi pro ecclesiæ integritate custodienda, dicebat non esse dignos quosdam participatione sacramentorum. Procedenti verò tempore manifestatus est, cum Collectas proprias celebraret. Inter hæc Martinus cognoscens illius errorem, &

Martianus.

ordinationis sue culpam, quia vanæ gloriæ homines presbyteros ordinauerat, cum gemitu dicebat: Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quam Sabbatium ordinasse presbyterum. Proinde Synodum in Sangario Bithiniæ Nouatianorum fecit episcoporum: Quò congregati euocauerunt eos, vt coram synodo causas dissensionis suæ proponerent. Cùmque Sabbatius discordiam festiuitatis paschalis suam diceret esse

**Nouatiano
rum syno-
dus apud
Sangarium**

tristitiam, & oportere secundum Iudæorum obseruationem eam celebrari, sicut in Pazo fuisset constitutum: existimantes episcopi quòd propter ambitum Sabbatius talia faceret, iusiurandum ei imposuerunt, vt nunquam peteret episcopatum. Quo iurante regulam de paschæ festiuitate protulerunt, qua singulis liceret cùm vellent celebrare Pascha, nec propter discordiam festiuitatis diuiderent ecclesiam, cùm antiqui & Apostolis proximi, licet discordantes de tali festiuitate, communicarint tamen inter se, & Nouatiani in regia vrbe Roma constituti, nunquam fuerint sequuti Iudæos, sed semper post æquinocetium celebrarint Pascha. Cùm hæc ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius iuramentis obstrictus, si quando paschalis festiuitas discordaret, ille apud seipsum prius ieiunabat, & noctu solennem diem paschæ in sabbato celebra-

**Sabbatius
Iudaizat.**

bat, & noctu solennem diem paschæ in sabbato celebrabat,

brabat, & rursus cum omnibus in ecclesia conueniebat, & mysteriis fruebatur. Hoc ergo multis annis faciens, latere non potuit. Quapropter quidam simplici um, & maxime Phrygum & Galatarum ex hac re iustificari credentes, imitabantur eum, & pascha cum illo celebrabant. Sed Sabbatius postea etiam seorsim collectas faciebat, paruus pendens iusiurandum, suorum sequacium ordinatur episcopus.

De pascha vel diuersitate institutionum seu obseruationum, quæ per diuersas ecclesias celebrantur.

CAPVT XXXVIII.

Sed mihi non videtur huiusmodi viros de festiuitate paschæ rationabiliter contendisse, neque istos qui nunc sequuntur Iudeos. Non enim mente perceperunt Iudaismo in Christianismum mutato, illa subtilia & figuratiua legis Mosaicæ cessasse: quod hinc apparet. Vt Iudaizer enim nulla gens Christiana accepit legem: & diuerso autem etiam apostolus contradixit non solum circumcisionem prohibens, sed etiam de festiuitatibus contentiones abiciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait: Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis? Et hinc pauca loquens, seruum ostendit populum Iudeorum, & in libertatem vocatos qui accedunt ad Christum. Monet etiam nullatenus obseruandos dies, & menses, & annos. Colossensibus autem scribens, magna voce clamabat, vmbra fuisse obseruationes antiquas. Quapropter, inquit, nullus vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte festiuitatis, aut initio mensis, aut sabbato, quæ sunt vmbra futuri. Et ad Hebræos idem apostolus dicit: Mutato enim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit. Igitur nec apostolus, nec euangelia accedentibus ad prædicationem iugum seruitutis imposuerunt, sed festiuitatem paschæ & alias celebritates honorandas esse dixerunt. Itaque quoniam amant homines huiusmodi celebritates, eo quod in eis laboribus quiescunt, singuli per prouincias sicut voluerunt memoriâ salutaris passionis antiquitus ex quadam consuetudine celebrabant. Non enim

Metaphrasis
macta 407

Nota bene

Gala. 4. c.
Sententia
Socratis
Constantino
politani de
festis Christianorum diebus.
Coloss. 2. c.

Hebræ. 7. d.

Passionis
Christi dies
est festus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Apostolorū
propositum**

Nota.

Irenæus

Polycarpus

enim hoc Saluator aut nostri Apostoli lege prædicauerunt, nec poenam, aut supplicium, aut maledictum, sicut lex Mosaica Iudæis, nobis euangelia aut apostoli sunt minati, sed solummodò in derogationem Iudæorum, quòd in festiuitatibus homicidium commiserint, in tempore Azymorū Saluatorem passum in euangelis est relatum. Mens namq; fuit Apostolorum non de diebus sancire festiuitatum, sed conuersationem rectam, & Dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur, quòd sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem uenerant, sic & paschæ festiuitas tradita sit, eò quòd nulus Apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorem Asiam antiquitus quartumdecimum diem obseruauere, non respicientes Sabbati diem. Et quanquam hoc facerent, non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanę ecclesię Victor episcopus excommunicationem Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto Irenæus Lugdunensis Gallicanus episcopus Victorem epistola sua culpauit, dicens, etiam veteres ita celebrasse: & quòd Polycarpus Smyrnæ ciuitatis episcopus, qui postea sub Gordiano principe martyrio coronatus est, Aniceto episcopo Romano communicauerit, nihil discernens de Paschali festiuitate, cū ipse Quartodecimanus esset: sicut Eusebius in quinto ecclesiasticæ historiæ libro docet. Quidam igitur (sicut dixi) in Asia minore quartumdecimum obseruabant diem. Quidam uerò etiam circa Orientales partes Sabbatum custodiebant, dissoluebant autem circa mensem. Nam alii Iudæos licet integritatem non seruarent, sequendos esse in sacra festiuitate dicebant. Alii uerò post æquinoctium celebrabant, declinantes sequi Iudæos, & dicentes, quòd dum sol esset in Ariete, pascha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico mense, secundum Romanos Aprili. Et hoc faciendum non sequendo recentiores Iudæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos & Iosephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro scripsit. His itaque contendentibus omnes Occiden-

*Nota. Irenæus
paschalis festiuitas*

*Nota. Irenæus
paschalis festiuitas*

Occiden-
ex
nec
qu
um
tin
cie
nen
do
ap
uar
Qu
ma
pro
&
by
ber
tia
nen
sed
ter
lan
Ta
ma
dic
ma
len
hal
da
qu
tes
na
Na
ob
na
tio
dr
nia

Occidentales vsque ad Oceanum, post æquinoctium ex antiqua traditione pascha celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim (sicuti quidam dicunt) celebratum sub Constantino concilium, festiuitatem paschæ mutauit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet vt isti cū pau-
ci essent, imitarentur plures. Cuius epistolæ partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim or-
do decorus, quem omnes ecclesiæ in vniuerso orbe apud Occidentem & Meridiem & Arcton positæ ser-
uare noscuntur, necnon etiam quidam Orientalium. Quapropter in præsentī bene se habere omnes existi-
mauerūt, & ego ipse vestræ quoque sapientiæ placere promisi, vt quod in Romana ciuitate, Italia, Aphrica, & vniuersa Ægypto, Hispania, Galliis, Britannis, Li-
bya, tota Hellade, Asiana diœcesi, Ponto & Cilicia li-
benter sub vna concordia custoditur, hoc etiam sapien-
tia vestra suscipiat, considerantes non solum multitudi-
nem prædictorum locorum & ecclesiarum numerum: sed etiam quia hoc maximè debetis omnes communis-
ter celebrare, quod ratio subtilis videtur exigere, nul-
lam cum Iudæorum periurio habere communionem. Talia quidem Constantinus. Sed aiunt Quartodeci-
manis hanc obseruationem Ioannem Apostolum tra-
didisse. Alii verò Petrum & Paulum apostolos Ro-
manis & Occidentalibus dicunt paschæ tradidisse so-
lennitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dinoscitur. Quod verò ex consuetudine qua-
dam per prouincias celebretur pascha, hinc existimo, quod nulla regio easdem videatur seruare solennita-
tes. Nam cū vnus sint fidei plurimi, tamen disso-
nant circa paschæ legitima. Vnde pauca dicenda sunt. Nam in ipsis ieiuniis, aliter apud alios inuenimus obseruari. Romani enim tres ante pascha septima-
nas, præter Sabbatum & dominicam, sub continua-
tione ieiunant. Illyrici verò & tota Hellas, Alexan-
dria quoque ante sex septimanas ieiunant. Eaque ieu-
nia Quadragesimam vocant. Alii verò ante septem

Constantinus
Aug. de
Pascha.

Quartodeci-
manis.

Ieiuniorū
diuersitas.

Quadrages-
simā.

HISTORIA ECCLESIAST.

paschæ septimanas ieiuniorum facere noscuntur in
tia, & tres tantummodò septimanas: hoc est, quinis
diebus per intermissionem aliarum duarum septima
narum ieiunantes, nihilominus Quadragesimam vo
cant. Vnde miror, cum numerum ipsum non habeant,
quomodo Quadragesimam vocent. Sed etiam cibo
rum abstinentiam non similem habent; nam alii om
nino ab animatis abstinent: alii ex animantibus pisces
solummodò comedunt: quidam cum piscibus vescu
tur & volatilibus, dicentes, hæc secundum Mo sen ex
aqua habere substantiam. Alii verò etiam caulibus
& ouis abstinere noscuntur: quidam sicco tantummo
dò pane vescuntur: alii neq; hoc; alii vsq; ad nonam
ieiunantes horam, sine discretionem ciborum reficiun
tur, & innumera consuetudines apud diuersos inueni
untur. Et quia lectio nulla ex hoc inuenitur antiqua,
puto Apostolos, singulorum hoc reliquisse sententiã,
vt vnusquisque operetur non timore, non necessitate,
quod bonum est. Sed etiam circa celebritatem Colle
ctarum quædam diuersitas inuenitur. Nam cum per
ecclesias in vniuerso terrarum orbe constitutas die
Sabbatorum per singulas hebdomadas sacrificia cele
brentur, hoc in Alexandria & in Roma, quadam pris
ca traductione faciunt. Egyptii verò Alexandria vi
cini, & Thebaidos habitatores Sabbato quidem Col
lectas agunt, sed non sicut moris est, sacramenta perci
piunt: nam postquam fuerint epulati, & cibis omni
bus adimpleti, circa vesperam oblatione facta commu
nicant. Rursus autem in Alexandria, quarta & sexta fe
ria scripturæ leguntur, easq; doctores interpretantur, &
omnia fiunt per solennem oblationis morem. Orige
nes enim plurima in his diebus videtur edocuisse. Qui
quum sapiens esset magister, & consideraret quod im
possibilitas Moisaicę legis ad literam esset infirma, rati
onem paschæ ad modum contēplationis euexit, vnum
pascha solummodò verum fieri dicens, quod Salua
tor celebrauit aduersus contrarias potestates, dum cru
cem susceperet, & hoc trophæo vteretur contra dia
bolum.

Sabbatis
olim sacrifi
cabatur.

*Epiphanius de Theba
ida vñquam
communiunt.*

*Alexandria & Ro
ma facit
sacrificia
communiter.*

Oblatio.
Origenes

2. In vñquam

HISTORIA ECCLESIAST.

Kalend. Aprilis. Tū, inquit, duo luminaria facta sunt, quibus tempora & anni manifestantur. Et hoc indicari eo quod luna per octo annos cum sole concurrat, & ambo iidem nouum habeant mensem. Eo quod octo annorum cursus lunæ compleatur, & tanquam principium sit primi mēsis reputant prædictum diem in scripturis quartumdecimum, & hunc esse dicunt octauo idus Aprilis, secundum quam semper celebrāt Pascha. Si contingat etiam concurrere resurrectionis, id est, Dominicum diem, alioqui dominica superuente celebranti scriptum est enim, inquit, a quartadecima vsq; ad vicesimam primam esse celebrandam.

Quartusdecimus dies.
Exod. 12. c
Leuit. 23. a

SOZOMENVS

Alleluia
Romæ.

Apud Romanos in vnoquoq; anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita vt Romani velut pro iuramento habeant, vt hunc hymnum audire mereantur. In qua ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram populo docet. Apud Alexandrinos hoc præter communem morem est, quod cum leguntur Euangelia, non surgit episcopus: quod apud alios nusaquam fieri noui, vbi solus archidiaconus hanc lectionē legit: in aliis locis diaconi: in multis verò ecclesiis sacerdotes soli. Constantinopoli primo die resurrectio nis Dominicæ Pontifex.

SOCRATES.

De Arianorum diuisione.

CAP. XL.

Arianorum
schismata.

Acciderunt porro etiam apud Arianos diuisiones propter huiusmodi causam, Singulæ videlicet eorum cōtentiones ad ineptos eos perduxere sermones. Cum enim in eorum ecclesia credatur deus pater esse filii verbi, ex hoc apud eos questio processit, an possibile sit vt etiam antequam existeret filius, deus pater vocari potuerit: quoniam dei verbum non ex patre naturaliter, sed ex non existentibus substituisse credebāt. Circa primum itaq; capitulum errantes, rite de puro nomine in certamen illicitum irruerunt. Dorotheus etenim ab Antiochia euocatus ab eis, dicebat non posse patrem esse, neq; vocari filio non subsistente. Por

rō Marinus, quem à Thraciā ante Dorotheum voca-
 uerant, occasionem inueniens opportunā (Dorotheo
 enim erat aduersus) respondit sermonem de hac quæ-
 stione cōtrarium. Et propterea sunt inter eos factæ di-
 uisiones. Diuisi q̃q̃ propter hoc verbum, seorsum singu-
 li solēnnia celebrabant. Alii enim sequebantur Doro-
 theum, alii verō Marinum, dicentes videlicet patrem
 semper esse patrem, etiā filio non extante. Vocabātur
 verō isti Psathyriani, eō quod quidam Theoctistus,
 Syrus genere *ψαθυροπώλης*, hanc propositionem valde
 defenderet. Hos quoq̃ secutus est Selenas Gothorum
 episcopus. Verum isti quoq̃ paulō post separati sunt,
 cū Marinus cum Agapio discordiā habuisset, quem
 ipse episcopum fecerat Ephesi. Cæterum isti non pro-
 pter religionem, sed propter præsulatum inimicitias
 inter se bellāq̃ gesserunt. Gothi nanque defendebant
 Agapium. Quamobrem plurimi clericorum eorum
 vanam gloriam fugientes, ad fidem Consubstantiali-
 tatis vtiliter accesserunt. Arianī verō viginti quinque
 annis diuisi sunt inter se, postea sub Imperio Theodo-
 sii iunioris Consulatu Plintæ ab hæresi Psathyriano-
 rum recedentes, vniti sunt, veluti lege decernentes nū-
 quam capituli propter quod diuisi fuerant meminisse.
 Sed hoc Constantinopoli gestum est. Verum in alijs
 ciuitatibus sub diuisione manserunt. Hæc de Arianis.
 Verum nec Eunomiani sine diuisione manserūt. Nam
 & ipse Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzi-
 ci ordinauerat episcopum, segregatus est, occasione ac-
 cepta, eo quōd Aëtium doctorem eius expulsus susci-
 pere noluisse. Reliqui verō ab eo per schismata diuer-
 sa partiti sunt. Prius itaq̃ Theophronius quidā Cap-
 padox ab Eunomio versare contentiones edoctus, &
 aliquid de Aristotelis Categorijs & *περί ἑρμηνείας* in-
 telligens, fecit libros, quos de exercitio mentis attitu-
 lauit. Is ergo cū offendisset consecratos suos, tanq̃
 recedens ab eis, expulsus est, & seorsum colligens sui
 nominis hæresim reliquit. In Constantinopoli verō qui-
 dam Eurychius ex tepidissima quæstione ab Euno-

Psathy-
riani.

Agapius.

Eunomia-
norum schi-
smata.

Theophras-
tius.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

mianis diuisus, hætenus collectas seorsum facit, vocaturq; horū alii Eunomiotheophroniani, alii verò Eunomioeutychiani. Veruntamen isti baptisma corrumpunt. Non enim in trinitate, sed in Christi morte baptizant.

De diuisione Macedonianorum. CAP. XII.

FActa est igitur quodam tempore etiā inter Macedonianos diuisio, cum Eutropius presbyter seorsum colligeret, & nequaquā ei Carterius consentiret. Fuerunt forsitan & aliæ diuisiones hæreseon, sed ego, tanquam Constantinopolitanus atq; hic nutritus quæ mihi clariora visa sunt, ea narrare curauī.

SOZOMENVS.

De recessu Nili fluminis & rursus accessu. CAP. XLII.

An. do. 394.
Nilus retro
cedens.

EA porro tempestate dicunt Ægypti fluuium circa primū ascensum aquæ post tergum recessisse. Quo facto Ægyptii sæuiebant, eo q̄ non sinerentur flumini sacrificia solennia celebrare. Iudex autē seditionē perspicuens cōcitari, nuntiauit id imperatori. Verū Imperator melius iudicauit diuinæ fidei seruire, q̄ pocula Nili & sacrilegia præponere pietati: Nunq̄, inquit, cur rat ille fluuius, si Magicis artibus & fluxu sanguinis vndæ pollundæ sunt sacri Paradisi. Hoc acto, paulò post ita vbertim Nilus effusus est, vt etiā altius q̄ solebat, fluctus spargeret, Cumq; solitas cōpleisset mensuras, & adhuc in altitudinem extolleretur, in terrorem nimīū Ægyptii sunt redacti, metuētes ne Alexandriā & Libyæ partes fortē destrueret. Tum verò ferūt Paganos Alexandrinos in Theatro clamasse, quod velut senex & delirus euauisset Nilus. Quamobrem pluri mi Ægyptiorū derogantes paternæ religioni, ad Christianismi iura conuersi sunt.

Quemadmodum caput Ioannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum. CAP. XLIII.

An. do. 394.
Caput Ioā.
Baptistæ.

EO tempore dicitur delatum Constantinopolim Ioannis Baptistæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inuentum caput à monachis Macedonianis, qui primum quidem Hierosoly-

mis

mis habitabāt, postea verò in Ciliciam migraverunt. Quum enim ante hoc imperiū Mardonius maior dominus imperialis nuntiasset hoc Imperatori, præcepit Valens, caput sacrum Constantinopolim deportari. Qua iussione missi, & imponentes vehiculo deportabant. Cumq; venisset ad locum qui vocatur Pantichium (est enim circa Chalcedonem) nequaquam poterat trahi vehiculum, licet multis plagis iumenta affligerentur. Et quum hoc nouum videretur vniuersis, et ipsi simul Imperatori, sacrum hoc caput recondiderunt in vico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonii. Illo quidem tempore aut deo aut ipso propheta monente in hunc locū vsq; perductum est. Cumq; postea Theodosius Imperator has Baptistæ reliquias voluisset auferre, solam referunt extitisse matronam virginem sacram, quæ eius custodiam capitis exhibebat. Cui cum sæpius Imperator violenter, sed cum lachrymis supplicaret, vt eum permitteret sua vota complere: hæc putans quod sicut tempore Valentis, etiā tunc non pateretur vltius Baptista portari, celsit. At Imperator amplectens sua purpura thecam in qua caput Baptistæ iacebat, eamq; portans, venit, & ante ciuitatem Constantinopolitanam recondidit ad septimum miliarium: ibiq; magnam & pulcherrimam deo ædificauit ecclesiam: crebroq; deprecatus est matronā, promissiq; dona gratissima si reconciliari vellet. Nec passa est: erat enim Macedoniana hæresis corrupta, licet presbyter Vincentius confessor eius, qui prophetæ sepulchrum equaliter obseruabat, conuersus fuisset, et catholicæ communicasset ecclesiæ. Ferunt enim quod coniurationem habeāt Macedoniani, nunq; se à sua secta recedere. Verū is presbyter dū ageretur de translatione sacri capitis, apud se definiuit, quod si sequeretur Baptista Imperatorem, & ipse communicaret ei. Quo facto, conuersus est.

Mardonius

Macedonia
norum per
tinacia.

THEODORITVS.

Quemadmodū Flavianus Antiochenum solus accepit episcopatum.

CAP. XLIII.

Igitur

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Flavianus
Melitii suc-
cessor.**

Igitur in Antiochia Melitii maximi successionem Flavianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ouibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus ecclesiæ suscipere præsulatum, sed pontificum restitit chorus, dicens non oportere eum, qui Melitii consiliū non recepisset, post illius mortem in eius sede consistere, sed eum potius qui plurimis laboribus effulserat, & pro ouium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos & Aegyptios fecit infestos Orientalibus.

Euagrius.

Sed neque morte Paulini inimicitia sunt destructæ. Nam & post illum quum Euagrius eius accepisset sedem, perstiterunt Flauiano vehementer inensi, licet Euagrius præter ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas præuicatus ecclesiasticas. Non enim præcipiunt vt pro se quilibet ordinare possit, sed conuocare vniuersos prouinciæ sacerdotes, & præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdicunt. Verum tamen nihil horum respicientes, Euagrii sunt amplius communionem, & aduersus Flavianum aures principis commouerunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ad urbem Constantinopolim, & Romam proficisci præcepit. Porro Flavianus excusatione hyemis, promissione facta quod tempore oportuno proficisceretur Romam, tum est reuersus ad propria. Quumq;

**Damasus.
Siricius
Anastasius.**

Romani pontifices, nō solum mirabilis Damasus, sed etiam post eum Siricius & Anastasius apud Imperatorem vehementer instarent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui verò Christi resisterent legibus, eos sineret impunitos, rursus eū euocans, Romam proficisci cogebat. Tunc Flavianus sapien-

**Flavianus
ad Imp.**

tissimus digna libertate vsus ait, Siquidem fidem meam o Imperator quasi non rectam accusant quidā, aut vitam dicunt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere iudices non refuto, eorumq; sententiam lubenter accipiam. Si verò de sede & præsulatu contendunt, nec litigabo, nec hæc volentibus habere resistam; sed abscedam, & ab ista præeminentia abstinbo.

nebo. Da igitur Antiochenam sedem cuiusque volueris Imperator. Hanc eius fortitudinē sapientiamque miratus princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere præcepit ecclesiam. Post aliquantum temporis Romam denique veniens Imperator, easdem ab episcopis patiebatur querelas, quasi Flavianus tyrannidē premere nolisset. At ille speciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flavianum. Illis verò dicentibus quod nō possent cum Imperatore contendere, monuit ut deinceps ecclesiæ concordiam haberent, depollerentque certamen, & stultas contentiones extinguere. Paulinus, inquit, olim est mortuus; Euagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem ecclesiæ præsulatum Flavianus deferentes, & Asia, Pontus et Thracia, eius communioni cōiunctæ sunt: Omnis Illyria illum nouit per Orientem episcopis præsidere. His flexi monitionibus Hesperia sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittendos ab eo se suscepturos. Hoc cognoscens sacratissimus Flavianus, misit Romam quosdam laude dignos episcopos, & Antiochenos presbyteros atque diaconos, quibus præerat Acacius Bercæ in omni terra pelagoque cantatus. Is cum aliis Romam veniens, longamque sanans odii passionem, post decem & septem annos ecclesiis restituit pacem. Quod cognoscentes Egyptii, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tum igitur ecclesiæ Romanæ Innocentius successor Anastasii præsidebat, vir prudentia & intellectu decenter ornatus, Alexandrinæ verò Theophilus.

Innocentius
Pont. Ro.
Theophilus
Alexandrinus

De Eugenio tyranno, & quemadmodum fuerit superatus.

CAP. XLV.

Republica autem eo tempore ex huiusmodi causa turbabatur, in Occidentis partibus Grammaticus quidam nomine Eugenius, literarum Latinarum Doctor relinquens Scholas suas, in palatio militabat. Eratque Imperatoris amicus, & propter eloquentiam multis honorabatur. Tum ergo (ut fertur) non mediocriter

An. do. 394.
Eugenius ex
Iudimagi
stro tyrannus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Arbogastis

diocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogastem de minoribus Gallis ortum, militaris ordinis Ducem, virum saeuum & ad cades paratum. Quo facto declinauit ad tyrannidem. Igitur vterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabatur, Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem principem suffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoscens, Imperio potitur Hesperia, agebatq; quod tyranno poterat conuenire. Hæc audiens Theodosius Imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximum preparabat. Congregansq; militarem virtutem, & Honorium filium designans Imperatorem Consulatu suo & Habundantij, decimo die Ianuarii mēsis, denuo ad partes Hesperias magno studio festinabat.

An. do. 398.
Honorius
fit Cæsar.

SOZOMENVS.

Ioānes monachus
futurorū præ-
sci.

An. do. 394

Interea euentum belli considerans misit in Thebaida ad Ioannem monachum tunc præscientia clarū. Ad quem destinauit Eutropium eunuchum sibi fidissimum, ut aut eum (si vellet venire) deduceret, aut nolentem de euentu belli interrogaret. At ille Ioannem quidem deducere nō præualuit, sed mandatum retulit eius, quod bello vinceret, & perimeret tyrannum, & post victoriam in Italia moreretur.

SOCRATES.

Gothi cum
Theodosio

in Italia

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in vrbe Constantinopoli quum proficisceretur contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Istrum Barbari sunt sequuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum. Paruoq; tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim parabat bellum, vbi iam multa milia habebat exercitus.

Theodosius
in sompniis

Quum igitur in quodā monte oratorium inuenisset, ibi noctu domino supplicabat, & circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis quasi iaceret in campo, & adstant sibi duo quidam viri in vestibus

bus albis & equis candidissimis residentes, eumq; iubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam: dicebantq; se pro auxilio destinatos. Quorum alter Ioannem Euangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolum. Hac visione comperta, nequam ab oratione cessauit, sed lachrymas vberiores effudit. Quæ visio etiam cuidam militi reuelata est, et per diuersos peruenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste vidit, sed ne quis crederet quod finxerim quod ego vidi. Ideoq; etiam isti monstratum est, nam primo mihi dominus hoc communis ostendit.

SOCRATES.

Conflictus
An. do. 394.

Fuit ergo congressio circa fluuium vocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos conflegebant, bellum erat æquale. Vnde verò Barbari auxiliores Imperatoris erant, pars Eugenii potior esse videbatur. Imperator autem videns Barbaros perire, in maximam veniens æstuationem, prostrauit se ipsum in terram, adiutorem inuocans deum, & petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius Magister militum eius, repente sic confortatus est, vt cum primis ducebus concurreret ad eam partem qua Barbari premebantur. Quo facto dirupit acies, & in fugam mox vertit inimicos. Fitq; denuo ea hora miraculum: ventus enim vehementissimus inspirans, emissas iacula ab Eugenii partibus contra eos denuo reuocabat, & a partibus Imperatoris ad hostes cum magna fortitudine deferrebat. Tantū valuit Imperatoris oratio. Hoc itaq; modo pugna finita, Tyrannus accurrens ad pedes Imperatoris, orabat vt promereretur salutem. Qui circa pedes eius a militib; capite sectus est. Hæc gesta sunt septimodecimo die Septēbris mensis, Consulatū Arcadii tertio, & Honorii secundo. Arbogastes autē tantorū causa malorum, post duos congressionis dies, fuga elapsus, cum cognouisset quod viuere non posset, proprio gladio se peremit.

Bacurius
magister militum.

Eugenius
supplex
Theodosio

Arbogastes
seipsum iungulat.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

SOZOMENVS.

De miraculis Donati Pontificis in Berœa.

CAP. XLVI.

An.do. 398.
Donatus
Euryampi.

EA tempestate plurimi inter episcopos effulgebāt, sicut Donatus Euryampi. De quo cūm provincia les miracula multa testentur, maximū tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica iacens cibum habebat oues, capras, equos, boues, et homines abripiens deuorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine aliquo saculo veniens, cūm illa leuasset caput quasi voratura virū, tunc ille vexillum crucis ante faciem eius digito designans in aëre, in os eius expuit. Bestia verò sputum mox ore suo suscipiens expirauit. Quam (sicut audiui) octo paria bouum in vicinum campum traxerunt. Et misso igne combusta est, ne aërem foetore corrumpere. Huius Donati sepultura insignis est, vbi oratorium ex eius nomine vocatur, habens fontem aquarū, quem ipse fertur orationibus inuenisse. Nam quum esset locus inaquosus, & illuc ex itinere aliquando venisset, aiunt quod fatigatis illis qui cū eo erant, orauerit, & mox aque inundatio proruperit, & ex illo hactenus permaneat.

De Theotimo Tomitano Pontifice.

CAP. XLVII.

An.do. 398.
Theotim?
Tomitano
rum epūs.

EO tempore Tomitanā & Scythiæ ecclesiam Theotimus gubernabat, vir in philosophia nutritus, cuius virtutem diligentes Barbari trans Histrum habitantes, deum Romanorum esse, prædicabant. Diuinarum siquidem in eo rerum experimenta sæpius perciperunt. Nam cūm quodam tempore iter faceret, illius terre Barbari occurrerunt ei. Et cūm hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi continuo morituri, ex equo descendens orauit. Porro Barbari neque eum neque sequaces eius, nec equos de quibus descenderant videntes, transferunt. Cum igitur crebro transeuntes Scythas naturaliter feroces, epulis muneribusq; mansuefaceret, quidam Barbarorum arbitratu eum esse locupletem, cœpit insidiari vt eum caperet,

TRIPARTITÆ LIB. IX.

469

ret, alligaret & traheret. Cùm hoc iam parasset, & dexteram ad hoc haberet, vt eum iactu illaquearet, manus in aëre mox ligata, & Barbarus ille inuisibilibus vinculis est obstrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, supplicauit deo Theotimus vt Barbarus solueretur.

De Epiphaniō Cyprio.

CAP. XLVIII.

EO quoq; tempore fuit Epiphanius Cypriorū episcopus, ad cuius sepulchrum hæcenus dæmones expelluntur. Is enim cùm substantiam propriam, necessitatem sustinentibus erogasset, & multis quoq; offertibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit vt pecuniis deficientibus œconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto, assistens quidam in domo in qua habitabat œconomus, sacculum multarum pecuniarū dedit, & ita disparuit, vt nec qui dedisset, nec qui misisset cognosceretur. Quod factum omnes diuinū esse iudicauerunt. Aliud quoq; eius libet referre miraculū. Quidam pauperes studentes Epiphanium arte deludere vt sibi aliquid daret: cùm iter ageret, vnus eorū supinum se prostrauit in terrā, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habēs vnde eum sepelire potuisset. Epiphanius autem superueniens, orauit vt sub quiete dormiret. Et sepulturæ necessaria præbuit, simulq; consolatus est flentem, dicens: Quiesce fili à lachrymis. Non enim fletu resuscitari poterit. Est enim ineuitabile quod euenit. Cumq; discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium vt resurgeret. Et cùm hoc semel & secundo fecisset, dicens: Surge, vt hodie de tuis laboribus epulemur: & ille penitus non sentiret, cognoscēs verē mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, & petens vt suum sociū suscitaret. At ille consolatus est, ne grauit ferret quod euenisset. Non tamen defunctum denuo suscitauit. Hoc enim credo prouide factū, vt nō facile dei ministri deludantur. Eo tempore fuit Æas & Zeno in Palæstinā Gaza philosophantes. Et Æas fertur cùm pulcherrimam duxisset vxorem, ter cū ipsa solū concubuisse, & tres filios genuisse, postea vitam monachicā apprime esse sectatus, Zeno verō

An. do. 399.

Epiphanius

Cypri epūs.

Epiphanius

Æas.

Zeno.

OOO

episcopus

HISTOR. ECCLES. TRIP. LIB. IX.

episcopus ferme annorum centum habens ætatem, nū
quā solennibus minor fuit aut quieuit officiis.

Quomodo Abacuc & Micheæ Prophetarum
corpora ostensa sint. CAP. XLIX.

An. do. 400
Abacuc &
Micheæ pro
phetarū cor
pora repta.

Non solum autem religionem hæc tunc nobilita
bant, sed etiā Abacuc & Micheæ prophetarum
corpora (sicuti audiui) hoc tempore sunt ostensa reue
latione diuina, cum Zebennus tunc Eleutheropolita
nam gubernaret ecclesiam in vico qui prius vocabatur
Ceila, in Berethasia prædio quod distat ab vrbe
fermè stadiis decem. Circa hunc locum sepultura Mi
cheæ fuit quam nescientes quid dicerent prouincia
les, o fidelem memoriam vocitabant.

De fine Theodosii principis. CAP. L.

Theodosius
egrotat,
An. do. 397.

Igitur Theodosius Imperator post laborem publi
cum corpore fatigatus, & sperans se eo morbo non
moriturum, potius de Republica cogitabat, conside
rans quæ soleant hominibus accidere, Imperatore mo
riente. Filium itaque Honorium de Constantinopoli
velociter euocauit, ordinare volens partes Hesperias.
Cumq; filius Mediolanum venisset, ex egritudine rele
uatus, Circū de victoria celebrabat. Et ante prandiū
quidē spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandiū
repente pregrauatus ad spectaculū venire non potuit,
filiū tamen Ludis adesse præcepit. Superueniente verò
nocte defunctus est, Consulatu Olibrii & Probinii, se
ptimodecimo die Ianuarii mensis, anno primo du
centesimæ nonagesimæ quartæ Olym
piadis. Vixit autē Imperator Theo
dosius annos sexaginta, ex
quibus sedecim im
perauit.

Moritur.

HISTORIAE ECCLESIAE⁴⁷⁶

ASTICAE QVAM TRIPARTITAM VO-

cant, Liber Decimus.

SOCRATES.

De successione Arcadii & Honorii.

CAPVT PRIMVM.

Esuncto Theodosio, in Imperium filii successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius autem in Occidēte. Hoc tempore in Romana Damianus praesidebat ecclesia, in Alexandria Theophilus, Hierosolymis Ioānes, Flavianus Anthiochenam tenebat sedem, Cōstantinopolitanamq; Ne-

An. do. 399.
Episcopi
Apostolica
rū ecclesiarū

ctarius. Igitur circa octauum diem Nouembris mēsis eodem Consulatu, corpus Theodosii delatum cum solenni honore ab Arcadio filio sepulturæ contraditur. Post paucos verò dies, id est, vicesimo septimo eiusdē mensis die etiam exercitus qui cum Imperatore Theodosio fuerat cōtra tyrannum, reuersus est. Et cū Imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui redeunti, tūc milites Ruffinū Prefectum Imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus quasi tyrannidem posset assumere. Dicebatur autem Hunos ipse in Romanorum prouincias euocasse, qui tunc Armeniam & partes Orientis valde vastabant.

THEODORITVS.

Quomodo Honorius ludum gladiatorium remouerit.

CAP. II.

Honorius itaq; suscipiens Occidentis Imperiū, monomachias, quæ iam olim Romæ celebrabantur, huiusmodi de causa remouit. Quidā Telemachus cōuersationis monasticæ, hac de causa ab Oriente venit

Telemachus
Monomachias
hic sublatas

OOO 2

Romam.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Romam. Cumq; nephandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intrauit in stadium, & descendens nitabatur pugnâtes inter se gladiis, separare. Cumq; spectatores aduersus eum sœuirent, & in effusione sanguinis grassârêtur, prouisorem pacis lapidibus occiderût. Hoc ubi cognouisset mirabilis Imperator, illum quidem inter victores martyres numerauit, nephandum verò spectaculum prorsus sustulit.

SOCRATES.

De morte Nectarii Constantinopolitani & ordinatione actibusq; Ioannis. CAP. III.

An. do. 399.
Nectarii Cō
stātinop. epi
scopi mors.

Ioan. Chrys.
ostomus.

Theophil⁹
Ioan. Chrys.
ostomo pa
sum fauens

Isidorus.
Mira
Theophili
uafricies.

Cum verò modicum tempus transisset, etiam Nectarius Constantinopolitanus episcopus defunctus est, Consulatu Cæsarii & Attici, septimo & vicesimo die Septembris mensis. Mox ergo studia generantur in episcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Nouissime verò placuit, vt ab Antiochia Ioannes euocaretur, ecclesiæ presbyter. Erat enim eius doctrinæ fama mirabilis. Intra modicum ergo tempus communi decreto omnium clericorum & laicorum Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adessent ex Imperiali iussione plurimi episcopi, etiam Theophilus venit Alexandrinus, qui studebat quidem Ioannem detrahere, & Isidorum suū presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquādo sustinuisset pro ipso tale periculum. Cum Imperator Theodosius aduersus Maximum tyrannum deceraret, Theophilus per Isidorum xenia misit Imperatori, & duplices misit epistolas, mandans vt alteras literas non vincenti daret: porrò victori & munera & aliteras porrigeret literas. Has cum Isidorus portasset, Romam veniens victoriam expectabat. Sed non diu latuit. Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstrauit Imperatori. Quamobrem Isidorus terrore correptus, in Alexandream fugit, celare volens quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorū Theophilus diligebat. Verum palatii iudices præposuere Ioannem. Cumq; multi Theophilum accusarent, libellos aduersus

aduersus eum pro diuersis causis præsentibus episcopis obtulerunt. Tunc Præpositus Palatii Eutropius nomine, sumens accusationes scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannem, aut accusationes veniant ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioannem ordinauit episcopum, qui suscepit episcopatum sexto decimo die Februarii mensis, Consulatu Honorii Imperatoris, & Eutychiani Præfecti. Quod verò Ioannes vir fuerit omnino præclarus, ex libris quos reliquit, cognoscitur. Cuius vitam, genus, conuersationem, & quemadmodum sit depositus, & post mortem magis honoratus, exponam. Ioannes itaque fuit Antiochenus, filius Secundi & Anthuse nobilium personarum, discipulus Sophistæ Libanii, & auditor Andragati Philosophi. Cumque se ad aduocationem præpararet, considerans molestias litigantium, iniustumque vitæ propositum, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Euagrium, quoniam & ille quum iisdem studiis esset usus, quietam magis sequutus est vitam. Mox ergo mutato cultu pariter & incessu, diuinis lectionibus incumberebat, & frequentius ad sanctam concurrebat ecclesiam. Hæc agens persuasit etiam Theodoro & Maximo qui fuerant condiscipuli ipsius apud Sophistam Libanium, ut pomposam relinquerent vitam, & simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea episcopus Mopsuestiensis ordinatur ecclesiæ, Maximus autem Seleuciæ Isauriæ. Tum itaque isti fiebant discipuli in lectione diuina Diodori atque Carterii, qui eo tempore sacris monasteriis præsidebant. Sed Diodorus postea Tarfi ordinatus episcopus, multos conscripsit libros sacras ad litteram intuens scripturas. Porro Ioannem degentem cum Basilio qui tunc a Melitio factus erat diaconus, & postea Cæsariæ Cappadociæ præsele constituto, Zeno episcopus à Hierosolymis reuertens, Lectorem in ecclesia Antiochena constituit. In quo adhuc officio positus librum edidit contra Iudæos. Post modicum verò tempus etiam Diaconatum a Melitio promerens, De sacerdotio alium fecit librum,

An.do. 400

Io. Chryso-
stomus am-
plectitur vi-
tā Christiā
nam.
Theodorus
Maximus.

Io. Chryso-
stomus sit les-
tor in ec-
clesia An-
tiochena.

HISTORIAE ECCLESIAST.

**Fir pref
byter.**

**Libera lin:
gua Chry:
sostomus.**

**Emendatio
cleri.
Serapio dia
conus Chry
sostomi.**

**Sacerdotes
aduersus
Chrysostomum
conspirant.**

aliosq; plurimos explanauit. Postea verò Melitio in Constantinopolitana vrbe defuncto, recedens Ioānes à Melitianis, & neq; Paulinò cōmunicans, tribus annis continuè sub quiete degebat, Mortuo verò Paulino, ab Euagrio eius successore presbyter ordinatur.

Ante episcopatum itaq; hoc modo cōuersatus est. Fuit enim vir (vt aiunt) propter zelum castitatis seuerior, & amplius quā habebat à iuuentute sua, furori magis quā reuerentiæ se præbebat, & propter vitæ reuerentiæ incautus prospicere de futuris. Propter simplicitatem verò, oris libertate profusus, apud colloquētes non mediocriter utebatur. Docendo præcipuus erat, utilis ad corrigēdos audientium mores.

In confabulatione verò arrogans à nescientibus putabatur. Cū ergo talis moribus esset, episcopatu suscepto, maiori fastu q̃ debuerat utebatur, clericorum suorum corrigere vitam volens. Mox igitur in ipso initio quum clericis asper videretur ecclesiæ, erat plurimè exosus, & veluti furiosum vniuersi declinabant.

Compellebat enim eū vt velut omnes offenderet Serapio diaconus eius, qui aliquando præsentibus clericis hunc protulit magna voce sermonem: Nunquam poteris, o episcope, hos corrigere, nisi vno baculo percusseris vniuersos. Quo dicto maiora contra eū odia concitata sunt. Non post multum verò temporis plurimos clericorum pro diuersis exemit causis. At illi cōspirantes aduersus eū, etiā derogationibus apud populum utebantur: quarū rerū faciebāt maximam fidē, eo q̃ nec vllū secum comedere pateretur, nec ipse ad alium iniustatus accederet. Dicunt enim quidam, propterea noluisse eum cum quoquā comedere, eo q̃ turpiter māducaret escasq; perciperet. Alii verò propter excellentem ciborum abstinentiam hoc eū facere prædicabant.

SOZOMENVS

Ego tamen, quodam viro veraci referente, audiui quòd propter abstinentiam capite & stomacho sape dolebat, & ideo prandiorum epulas euitabat.

SOCRA

Porro populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum paruis pendēs accusatorum voces. Quales verò sint eius libri, non oportet nunc dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cum clero tantummodo esset exosus, machinationes contra eum non omnino valuerunt. Quum verò etiam plurimos Procerum obiurgare cœpisset, tunc inuidia contra eum maior accensa est. Et plurima quidē dicebantur: multa quoq; faciebant audientibus fidem.

Quomodo Eutropius Præpositus Imperatoris fuerit interemptus.

CAP. IIII.

Eius derogationibus dedit argumentum homilia contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpositus Imperatoris, & habens Consulis dignitatem, volens in quosdā qui ad ecclesiam confugerant, animaduertere, operam dedit ut ab Imperatoribus lex poneretur, iubens ut nullus ad ecclesias confugeret, imò qui dudum confugerant, traherentur. Sed dei sequutum est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos verò dies quum ipse Eutropius offendisset Imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Episcopus verò Eutropio sub altari iacente, nimioq; percusso timore, residēs super ambonem, ubi solebat prius facere consuete sermonem, homiliam in crepatoriam fecit aduersus eum. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominem in infelicitate positum, non solum non miseraretur, sed etiam ne obiurgare quidem desisteret. Igitur Eutropii tunc Consulatus dignitatem habentis, propter quædam crimina caput Imperator iussit amputari, & ex ordine Cōsulum eius nomen penitus aboleri. Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo Consul fuit, nomē adscriptum est. Pro diuersis igitur causis multos sepius libere obiurgat, & plurimis erat exosus. Vnde Theophilus Alexandrinæ ciuitatis episcopus, mox post ordinationem causas eius deiectionis quæsiuit, & quibusdam

Eutropius
Eunuchus
Præpositus
cubiculi.

Ioan. Chrysostomus de
clamat publice in Eutropium.

An. do. 467.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

præsentibus ei latenter obloquebatur, multis etiam longe positis scribebat. Contristabatur enim non solum propter libertatem illam, sed quod etiam Isidorum presbyterum suum episcopum Constantinopoleos ordinare non valuisset.

THEODORITVS.

Ioâ. Chry:
sostomus
cleri refor:
mator.

Sacerdotibus igitur Ioânes episcopus supplicabat, ut secundum ecclesiasticas viuerent sanctiones, quas quicumque præuaricari præsumeret, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore sacerdotii, qui eorum vitam contemnerent imitari. Non solum autem prouidentiam urbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex præfecturis est diuisa, & Asiæ totius quæ ab vndecim Præsidibus regitur, His legibus ornabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem Iudicibus gubernari dignoscitur. Cumq; cognouisset in Phœnice adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinavit idolorum, dans pecunias templorum destructoribus erogandas, non ex ærario publico, sed quas à fidelissimis mulieribus oblatas liberaliter excipiebat sic ab ipso persuasis.

Pontus
Phœnicia

De conuersione Celticorum per Ioannem.

CAP. V.

De Celtis
loquit, hoc
est Germani
nis q apud
honorium
militabant

Videns verò etiã cohortem Celticam Arianis rebus illaqueatam, & cogitans de eorum capienda salute, consilium huiusmodi venationis inuenit. Eiusdem namq; linguæ presbyteros, diaconos, atq; Lectores fecit, & vnam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorum cepit, cum & ipse frequenter illuc irret, & per interpretem Celticum diuinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra ciuitatem crebro faciens, & plurimos eius gentis Arianorum ad Apostolica dogmata reuocauit. Apud Scythas autem quidam erant desiderium salutis habentes, quò non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoscens, quæsiuit viros Apostolico zelo feruentes, eosq; misit, & desiderantibus salutis gratias

Scythæ.

tis gra

tis gratiam ministravit. Ego autem etiam literas eius legi ad Leontium Ancyrae Praefulem, quibus indicavit Scythas fuisse cōversos in nostra provincia. Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis creuisse languorem scripsit eius loci pastoribus, ut eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac causa proferri petiit sanctionem. Quod igitur ecclesiarum curam in animo habuerit, secundum divinum Apostolum, satis hæc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Aduersus
Marcionistas.

De Gaina magistro militum, eiusque rebellionem.

CAP. VI.

Gainas quidam genere Celticus, consilio Barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore quum esset magister militum, multos suæ gentis, multos etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiā ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratque Arianus. Is ergo rogavit Imperatorem, ut intra civitatem ei unam daret ecclesiam. At ille eum se placare promisit. Tum evocans Ioannem, eiusque potentiam illius meditatamque tyrannidem dicens, petebat ut data ecclesia, eius refrenaret intentionem. At ille virtute fortissimus: Noli, inquit, o Imperator hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero deo benedicentes expellere, neque sanctum templum blasphemantibus iniuste contradere. Neque hunc Barbarum metuas Imperator, sed ambobus nos iube vocari, & sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego namque linguam illius sic frenabo, ut non præsumat petere quæ dari non expedit. Hoc audiens Imperator gaudens est, & utrumque altero die vocavit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes contradicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatem custodienti, aliquid contra mandata divina retinere. Cumque responderet ille, quod oratorium & ipse habere deberet, Ioannes ait: Vbique tibi divina domus aperta est, & nullus te vetat orare. At ille: ego, inquit, alterius sectæ sum, & cum meis unum templum habere depono.

Gainas magister militum Celticus.

Ioan. Chrysostomus aduersus Gainam.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, & non debeo in mea petitione contemni. Cui Iohannes: Plurima, inquit, præmia, & quæ transcendunt tua certamina percepisti, magister militum factus, Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare quis pridem fueris, & qualis modo conspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ præsens substantia. Quibus vestibus usus fueris antequam Histrum transisses, et quibus nunc utaris. Considera igitur paucos labores maxima tibi præmia contulisse, & circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille doctor obstruxit os Gainæ, eumque compulit ut taceret.

SOZOMENVS.

Igitur quum Gainas adipisci desideraret Imperium, qui pridem de sua fide apud beatam martyrem Euphemiam in Chalcedone Imperatori Arcadio promississet, diuersa consilia reuoluebat, & in sua intentione semper instabat. Cumque per diem nihil in vrbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est ut noctu Barbaros mitteret qui Palatium concremarent. Tunc vero aperte monstratum est, quomodo deus custodiat ciuitatem. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atque prædas, angelorum turba apparuit armorum ingentia corpora habentium. Illi verò putantes esse milites, absceserunt. Cumque hoc Gainæ fuisset nuntiatum, incredibile visum est. Nouerat enim omnem exercitum per ciuitates constitutum. Quapropter denuo sequenti nocte alios destinauit. Cumque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem Barbari ostendebant) nouissime ipse egressus cum multitudine, miraculi sumpsit experimentum, arbitratu reuera, quod per diem quidem lateret exercitus, noctu verò pro eius custodia poneretur. Et ita quum intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam, aperte hostilem monstrauit intentionem.

THEODORITVS.

Quum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditantem

Gainas conatur incendere palatium Constantinop.

ditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto namque exercitu, per Thracias vniuersa vastabat. Hoc cognoscentes & iudices & populi, terrebantur: & neque repugnare illi quisquam audebat, neque apud eum legatione fungi, dum asperitatem Barbaricam formidarent: Tum ergo alios omnes tanquam metuentes relinquentes, Ioanni viro sanctissimo onus Legationis imposuerunt. At ille neque illius insultationis metum, neque inimicitiarum quæ hinc exorta videbantur, alacriter est profectus ad Thraciam. At ille cognoscens Legatum eiusque fiduciam pro pietate animosè assumptam, occurrit ei longo itinere, eiusque dexteram suis oculis circumposuit: insuper etiam suos filios sacra eius genua osculari præcepit. Huius ergo virtutis Ioannes fuit, vt etiam valde terribiles humilia-ri cogeret, & timere.

SOCRATES.

De quæstione inter Ægyptios monachos exorta, An Deus corporeus sit, an incorporeus.

CAPVT VII.

EA tempestate quæstio mota fuit: An Deus corporeus esset, & hominis haberet figuram, an certè incorporeus & à figura humana omnino alienus. Ex qua quæstione cōtentiones & certamina plurima surrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis. Maximè tamen simplices inter monachos corporeū & humanæ formæ Deum esse iudicabant. Plurimi verò reprobantes illos, Deum incorporeum esse dicebant, & à forma corporea segregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus consonabat episcopus, ita vt in ecclesia coram populo contra eos qui humanæ formæ Deum asseuerabant contenderet, & Deum incorporeum suo dogmate definiret. Hæc cognoscentes Ægyptiorum monachi, venerunt Alexandriam, & seditio- nem contra Theophilum velut impiū excitarunt, ita vt eum occidere niterentur. Hoc ille cognoscēs, cogitauit quemadmodū euitaret mortē. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis loquutus est: Sic, inquit,

vos

Gainæ aper-
ta Tyrānis.

Io. Chryso-
stomus Les-
gatus ad
Gainam.

Oscula ges-
num.

An. do. 403.
An Deus
corporeus.

Theophi-
lus Alexan-
drinus.
Monachi
Ægyptii.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

vos video sicut Dei vultum. Hoc dicto monachos à suo impetu reuocauit. At illi: Si verè, inquiunt, dicis, quòd Dei vultus est sicut & noster, anathematiza liberos Origenis. Ex ipsis enim quidam aduersantur opinioni nostræ. Si verò hoc non feceris, quæ impiorum & Deo rebellium sunt, à nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent faciam: nolite in me sèuire. Nam & ego inimicus sum librorum Origenis, & culpo suscipiètes. Sic ergo monachos declinauit: & forsitan ideo hæc quæstio hætenus est ablata. Post hæc huiusmodi res accidit. Ægypti monasteriis quatuor venerabiles præsidebant viri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius, germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, sermone vitæq; fulgentes, & propterea apud Alexandrinos egregii. Sed & Theophilus eos honorabat episcopus. Quamobrem Dioscorum violenter tractum Hermopoleos fecit episcopum: duos autem eorum rogauit vt habitarent cum eo, & vix vt episcopus imperauit, factos clericos, ecclesiæ œconomos instituit. Cumq; illi æstuanter quòd minus propositum suæ conuersationis implerent, & procedenti tempore viderent animas suas lædi, cum episcopus pecuniâ haberet multam, & multum auri congregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habitaculum diligebant. Cumq; ille nesciens eorum voluntatem, sibi eos adesse deposceret: postea videns quòd eis potius ipse displiceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc paruipendentes abscedunt. Porro Theophilus cum animo feruens esset, nisus est vt viros illos qua posset arte vexaret. Et fratrem interim eorum Dioscorum habebat exosum. Contristabatur enim quòd eos turba diligeret & coleret monachorum, & sciebat quòd eis aliter nocere non posset, nisi monachos debellaret. Expertus erat quoq; quòd crebro cum eis habito sermone, faterentur incorporeum esse Deum, & non humanæ formæ, ne fortè necessitate humanæ formæ, humanæ quoque passio sequeretur. Et cum sic Theophilus saperet

Dioscorus
Ammonius
Eusebius
Euthymius

Dioscorus
Hermopoleos
episcopus.

Theophili
animus elatus
& dolosus.

faperet, tamen vt se vindicaret, quod bene prius prædicauerat immutauit. Mittens enim in erémum, plurimos monachorum simplicium & spiritali exercitatio ne carentium est venatus, dicens, non oportere sequi Dioscorum, neque fratres eius dicentes, incorporeum esse Deum. Deus enim secundum diuinam scripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, sicut & homines. Dioscorus autem eiusq; sequaces, sequentes Origenem dogma blasphemum introducunt, quasi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neq; pedes. Hac seductione monachorum plurimi sunt decepti, & seditio feruentissima monachorum suscitatur. Sed exercitati viri seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repentè contra fratres insurgunt. Et facta seditione alteri alteros impetebant. Theophili sequaces Origenistas & impios appellabant fratres. Isti vero sequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorum multitudine venit in Nitriam contra Dioscorum eiusque fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula.

Quomodo hymni nocturni à Ioanne sint incœpti.

CAPVT VIII.

CVM hæc in Ægypto fierent, Ioannes Constantino- politanus doctrina florebat, & apud cunctos fauorabilis habebatur. Auxitq; primus in nocturnis hymnis orationes ob huiusmodi causam. Ariani (sicuti dictum est) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autè atq; Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate cōpositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis antiphonis per mediam ciuitatē egressi portam, ad suam ecclesiam concurrebant. Cumq; hoc crebrò quasi ad vituperationem orthodoxorum facere non cessarent, frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi sunt qui dicunt tria virtute vnum? Tum Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cantibus traherentur, instituit suum populum,

vt

Io. Chrysostomus orationes addidit hymnis nocturnis. Ariani Sabbato & Dominica.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, vt & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergo Ioannis valde vtile, cum turba periculisq; finitū est. Nam cum clariore hymni homou-
sianorum noctu apparerent (fecerat enim etiam cruc-
ces argenteas, quæ cum argenteis cereis portabantur,
expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente) tum Ari-
ani zelo tracti, vsque ad eadem insurgunt. Vna ergo
nocte, facta congressione, lapide in fronte percussus
est Brison eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercen-
dos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo
vtriusque partis extincti sunt. In his motus Impera-
tor, prohibuit Arianos hymnos publicè decantare.

Homoufia-
ni.

Brison eu-
nuchus Au-
gustæ.

Quod episcopo Ignatio angelorum Deum lau-
dantium visio sit ostensa. CAPVT IX.

Antiphona
trū origo.

Dicendum autem est vnde sumpserit initium, vt in
ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antio-
chia Syriæ tertius post apostolum Petrum episcopus,
qui etiam cum ipsis vixerat Apostolis, vidit angelo-
rum visionem, quomodo per Antiphonas sanctæ Tri-
nitati dicerent hymnos. Isq; modum visionis Antio-
chenæ tradidisse probatur ecclesiæ; & ex hoc ad cun-
ctas transiuit ecclesias.

SOZOMENVS.

De inimicis Ioannis. CAPVT X.

Io. Chryso-
stomus quo
pacto odiū
Augustæ si-
bi constarit
Antiochus.

Fertur verò quòd inter alia Ioannes etiam propter
Seuerianum Gabalensem episcopum, odiū Au-
gustæ sibi conflauerit. Is enim Seuerianus & Antio-
chus Ptolemaïdos, ambo eloquentissimi erant, & co-
ram ecclesia docere instructi. Veniens ergo prius An-
tiochus Constantinopolim eloquentia promotus, at-
que pecuniis ditatus, in suam reuersus est ciuitatem.
Quem emulatus Seuerianus postea venit, videns quòd
Ioannes frequenter in ecclesia sermone factò mirabilis
apparerebat. Eratq; honorabilis apud multos Proceres,
& apud ipsum Imperatorem pariter & Augustam.
Itaq; cum Ioannes profectus fuisset in Asiam, huic cõ-
mendauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimen-
tis,

ets, quod se reuera diligeret. At ille magis se auditori-
bus commendabat. Quod cum Ioannes audisset, Sera-
pione nunciante, æmulari cœpit. Reuersoq; ab Asia
Ioanne contigit transeunte Seueriano, vt studio non as-
surget Serapio. At ille exasperatus clamauit: Si Sera-
pio clericus mortuus fuerit, CHRISTVS inhumana-
tus non est. Ob hanc rem accusatus à Serapione velut
iniurius & in Deum blasphemus, ciuitate pulsus est
à Ioanne. Quod Augusta cognoscens per familiares
Seueriani, mox eum à Chalcedone fecit reuocari. Por-
rò Ioannes multis rogantibus, eum videre refugia-
bat, donec in Apostolorum ecclesia in eius genibus
poneret Augusta Theodosium filium suum, suppli-
cans & sæpe adiurans, vt Seuerianum ipsius concilia-
ret affectui.

Seuerianus
pulsus Con-
stantinopoli.

SOCRATES.

Interea monachi ab eremo Constantinopolim ve-
niunt cum Dioscoro & fratribus, cum quibus Isidorus
qui Theophilo amicissimus pridem, ob huiusmodi
causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archi-
presbyter Alexandrinæ fuit ecclesiæ. Hunc Theophi-
lus ab ecclesia ex odio proiecit, culpans eum quasi
mulierem quandam Manichæam, non prius abrenun-
tiantem hæresim, in cõmunionem sacram suscepisset.
Cumq; Petrus diceret se eam iussu Theophili susce-
pisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implo-
rabat, quod hoc actum non ignorasset episcopus. Eo
tempore Isidorus Romæ agebat, à Theophilo missus
ad Damasum, vt ei Flauianum Antiochiæ reconcilia-
ret episcopum. Verum reuersus Isidorus Petri respon-
sionem veram esse firmavit, dicens quod mulier Mani-
chæa cum episcopi fuisset iussione suscepta. Hinc ac-
census Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob
hanc ergo causam Isidorus cum Dioscoro & reliquis
Constantinopolim venit, vt Principi & Ioanni eius
facta narraret. Hæc Ioannes cognoscens honora-
bat principio viros, eorūque fruebatur orationi-
bus. Communione verò sacra cum eis ante causæ
cognitio-

Petrus archi-
presbyter Alexan-
drinus.

Isidorus
pulsus Alex-
andria.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Io. Chryso-
stomus reci-
pit Petrum
& Isidorum

Theophili
subdola va-
fricies.

Ioannes
Chryso-
stomus.

cognitionem participare non voluit. His ita gestis, peruenit ad Theophilum sermo falsus, tanquam Ioannes illis communicasset, vt eis ferret auxilium. Parabatque vt non solum de Dioscoro & Isidoro sese vinceretur, sed etiam Ioannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos ciuitatum epistolas, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius eius fuisset inimicus, tanquam de Deo minus bene saperet, cumque formam hominis habere iudicaret. Tunc ergo quasi ex poenitentia, eius se professus est sequi sectam, egitque vt synodus episcoporum Cypri celebraretur, vt libri damnarentur Origenis. Porro Epiphanius propter nimiam sui reuerentiam atque simplicitatem circumuentus constituta synodo lectionem librorum Origenis interdixit. Misitque literas ad Ioannem, monens vt ab Origeniana lectione abstineret: & synodo congregata quæ placuerant, etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famigeratum illum Epiphanium circumueniens, & cognoscens sua vota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros damnauit Origenis, qui penè ante ducetos defunctus erat annos: non quod huiusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscoro eiusque nocere sequacijs. Ioannes autem paruipendens quæ ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina ecclesiastica laborabat, & in ea quidem florebat. Nihil tamen de his quæ contra eum cogitabantur sæpe, curabat. Cumque Theophilus iam manifeste audere videretur, vt Ioannem episcopatu deponeret: tunc etiam inimici Ioannis Theophilum sunt sequuti: & multi clerici, multi procerum palatii tempus inuenientes opportunum, nitebantur vt synodus Constantinopoli fieret contra Ioannem. Et hoc tam per epistolas sibiipsis, quam per verba mandabant. Auxit igitur odium Ioanni causa Seueriani & Antiochi episcoporum quæ supra relata est.

Quomo

Quomodo Epiphanius Cyprius Ioanni fuerit
inimicus. CAPVT XI.

Post paucum verò tempus episcopus Epiphanius Constantinopolim venit, portans damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Originem excommunicatū decreuerant, sed libris tantum modò derogauerant. Egressus ergo ad Basilicam sancti Ioannis miliario ab vrbe septimo constitutam: & collecta ibidem celebrata, ordinatoq; diaconò rursus venit in ciuitatem, & inuitationem quidem Ioannis declinauit causa Theophili: in propria verò mansione habitare magis elegit. Et vocans tunc præsentis episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam habentes Epiphaniï reuerentiã subscribebant, plurimi autem hoc facere recusabāt. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ præsul, qui ita respondit: ego, inquit, ò Epiphani, neq; ei qui pridem bene requieuit iniurias infero, neque rem blasphemam tentare præsumo, damnans ea quæ priores nostri respicere noluerunt. Proinde neq; malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros Origenis legit, & ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, nesciunt seipsos. Hæc ergo Theotimus vitæ rectitudine nobilissimus Epiphaniò respondisse fertur. Sed quoniam detractores plurimi subrepentes, velut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere non videtur absurdum. Viles homines, & qui per seipsos nequeunt apparere, vituperando meliorem esse se aliquid conantur ostendere. Hoc passus est primò Methodius, Lyciæ Olympi ciuitatis episcopus, deinde Eustathius pauci præsul temporis, & post eum Apollinaris, nouissimè Theophilus. Isti derogabant Origeni, & alii ob aliam causam ad accusationem eius accesserunt. Methodius igitur cùm multum derogasset primùm Origeni, postea velut ex poenitentia miratus virum, in dialogo quem attitulauit Xenonem, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis fa-

Epiphanius
Cyprius
Cōstantino-
polim.

Memoranda
sententia
Theotimi.

Methodius
in Xenone
de Origene

HISTORIÆ ECCLESIAST.

ctis contra Origenem loquar? Quum enim culpant eum pro quibus putant causis, & nihil quasi malè credentem de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis & rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni concilii, libris propriis contra Arianos voce clara testem suæ fidei hunc virum vocat, illius libros coniungens suis, & hæc dicens: Mirabilis, inquit, & laboriosissimus Origenes hoc de filio Dei nobis testimonium perhibens, ait, coæternum eum asseuerans patri. Ignorant igitur seipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem eius Athanasium blasphemantes. Hæc de Origene dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam.

Quomodo Ioannes acceperit Epiphanium.

CAPVT XII.

Io. Chryso.
non cōsen-
tit in dam-
nationē O-
rigenicorū
librorum.
Epiphanius
Origenis li-
bros dānat
& Dioscorū

Ioannes igitur Constantinopoleos indignatus non est, quod præter regulas in ipsius ecclesia ordinati-
onem fecisset Epiphanius, sed tamen rogabat vt inter
episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum
eo nec orare respondit, nisi Dioscorum & qui cum eo
erant, vrbe depelleret, & ipse in librorum Origenis
damnatione subscriberet. Ioanne hæc facere differen-
te & dicente, non oportere ante catholicam cogniti-
onem aliquid facere petulanter: ad hoc consilium ab
inimicis Ioannis Epiphanius instigatur. Quum esset
in Apostolorum ecclesia celebranda collectio, proce-
dere faciunt Epiphanium, & coram omni populo Ori-
genis damnare libros & adiudicare Dioscorum eiusq;
sequaces, simul quoque derogare Ioanni velut eorum
defensori. Hæc Ioanni nunciantur. Altero verò die
quum iam venisset Epiphanius ad ecclesiam, hæc per
Serapionem verba mandauit: Contra regulas multa
gessisti ô Epiphani, Primùm quidem, quod ordinatio
nem fecisti in ecclesia sub meo iure constituta: deinde
quia me non iubente, in ea, autoritate propria sacra
celebraſti. Rursus quod inuitatus excusaſti, & nunc
denuò in teipsum confidis. Quapropter obserua ne tur-
batio nascatur in populo, & huius rei periculum ipse
fulcis

Io. Chryso.
ad Epipha-
nium.

suscipias. Hæc cum audisset Epiphanius ab ecclesia formidans abscessit. Quumq; reuersurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Ioanni: Spero quod non morieris episcopus. At ille remandauit: Spero te ad tuam patriam non rediturum. Hæc vtrum verè dicta sint, nescio: ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius viuus peruenit ad Cyprum, sed in nauis defunctus est, & Ioannes paulo post ab episcopatu depositus est.

Epiphanius
subducit se.

Cur Augusta grauius, & per quos Ioannis sit facta inimica, & quomodo in exilium fuerit deportatus.

CAPVT XIII.

CUmq; Epiphanius discessisset, perlatum fuit ad Ioannem, quod Eudoxia Augusta eum contra Ioannem armasset: & hinc accensus, linguæ vbertate sermonem fecit ad populum cunctarum mulierum vituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit quasi contra Augustam prolatus esset, & ita peruenit ad aures Imperatoris. Quod Augusta cognoscens, velut iniuriam suam narrauit Imperatori, dicens illius magis esse contumeliam quæ ipsius vxori fieret. Quamobrem factum est vt Theophilus contra eum perquam velociter synodum celebraret. Quod etiam Seuerianus simul agebat: erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul episcoporum mouens. Confluebant igitur plurimi Ioannis inimici. Aderant etiam quos ab episcopatu remouerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedone conuenerunt, vbi tunc erat episcopus Cyrinus multa contra Ioannem loquens, impium eum superbumq; vocans. Episcopi vero delectabantur talibus. Porro Maruthas Mesopotamenus episcopus, inuitus Cyrini calcauit tunc pedem. At ille dolore constrictus Constantinopolim cum episcopis transire non potuit: alii vero sunt transuecti.

Io. Chryso-
stomus ad-
uersus Eu-
doxiã Aug.

An. do. 403.
Concilium
in Chalce-
done cõtra
Io. Chryso-
stomum.
Cyrini
mors.

SOZOMENVS.

Postea verò cum dolore laboraret eius cruci-
atione, est abscisum: quia putredo penè omne cor-
pus eius inuaserat, & in pedem alium iam serpebat.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Is ergo post paululum temporis est defunctus.

SOCRATES.

An. do. 404

Domus Placidia Augusti.

Accusatur Chrysostomus.

Condemnatur.

Mittitur in exilium.

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec solenni honore potitus est. Erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tunc venerant cum frumentis, occurrentes eum fauorabiliter susceperunt. Cumq; venisset Constantinopolim, refutauit in ecclesiam introire, sed in vna domo Augustarū, vocabulo Placidiana tunc habitauit. Hinc ergo cœperunt contra Ioannem mouere causas: et non iam de libris Origenis mentio ferebatur, sed has accusationes illicitas excitabant. His ita præparatis, conuenientes episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur, vbi est in honore Petri & Pauli Apostolorū basilica constituta, euocauerunt Ioannem satisfactorū pro quibus accusabatur: iusserūq; vt cum eo venirēt Serapion, et Tigris eunuchus presbyter, & Paulus lector. Isti enim simul accusabantur. Cumq; Ioannes euocantes velut inimicos refugeret, vniuersalem synodum fieri proclamauit. At illi nihil morati quater eum euocauerūt. Qui cū noluisset occurrere, sed synodum fieri proclamaret, damnauerunt eum: in nullo culpantes, nisi quod vocatus noluisse obedire. Cumq; hoc fuisset circa vesp̄am nūciatum, populus ad seditionē maximam exercitatus est: & noctu concurrentes, eum trahi ab ecclesia non sinebant, sed clamabant, vt apud maius concilium de eo ageretur examen. Porro iussio Principis vrgebat, velociter eum eiici, & in exilium deportari. Hoc cognoscens Ioannes tertio damnationis die circa meridiem seipsum populo ignorante contradidit. Cogitabat enim ne vlla propter ipsum seditio nasceretur. Et ille quidem in exilium ducebatur. In populo autem seditio enormis est exorta, ita vt etiam multi inimicorum eius misericordia mouerentur, dicentes eum calumniæ passum, quem paulo ante desiderabant videre depositum. Quamobrem clamabant omnes contra Principem atque concilium sacerdotum, & maximè contra

tra Theophilum. Non enim eius machinatio iam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat, maximè quòd Dioscoro eiusque fratribus mox post Ioannis defectionem communicauerat. Tum igitur etiam Seuerianus in ecclesia docens Ioanni derogabat, dicens: Et si in nullo alio vituperandus Ioannes est, eius tamen superbia crimen est ad damnationem sufficiens. Omnia nanque peccata remittuntur hominibus, superbis autem Deus resistit, sicut sanctæ scripturæ docent.

Seuerianus
de Io. Chry
sostomo.

Iacob. 4.b
1. Pet. 5.b.

Quomodo sit reuersus, & denuò à calumniatoribus impetitus.

CAPVT XIII.

ORTA igitur immensa seditione, populo discurrente, & ad ipsa regalia proclamante, Augusta per mota rogauit Imperatorem, vt eum reuerti præciperet. Misso igitur tunc eunucho Bresone, etiam necessitas Ioanni inuito, vt in ciuitatem ingrederetur, imposita est. Cùm verò redisset, cum multo eius honore ad ecclesiam plebs occurrit. Et mox vt Ioannes ingressus est, rogabant vt in episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet. Quod cùm refutaret atque diceret, quòd hoc oporteret iudicio fieri synodali, & eos qui damnauerant, suam sententiam reuocare, accendebantur omnes eum videre in loco proprio residentem, & verba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, præualuit tamen populus, & eum in sede residere episcopali coëgit; & consuetæ orationem præbere pacis. Coactus etiam sermonem fecit ad populum.

Seditio Cō
stantinopo
li propter
Chrysosto
mum in exi
liū abductū

Hæc causa aliam præbuit inimicis occasionem. Et primum quidem de Heraclidæ ordinatione contra eum mouere dicebatur Theophilus quæstionem, vt Ioannem huius rei occasione deponeret. Verùm Heraclides non aderat, indicabatur autem veluti præsens, quasi quosdam iniuste cecidisset, catenisq; victos misisset in pompam Ephesi per mediam ciuitatem.

Heraclides
à Chryso
stomo ordi
natus, accus
satur.

Cùmque pars Ioannis diceret auditorium debere iuste constitui, Alexandrini contendebant vt Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio & cæ-

Seditio.

HISTORIAE ECCLESIAST.

**Theophilus
recurrat
Alexandriam**

des inter Constantinopolitanum populum & Alexandrinum vehemens est exorta. Ob quam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc videns Theophilus, repente diffugit Alexandriam. Quod etiam alii fecerunt episcopi, præter paucos, qui personam Ioannis amplectebantur. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus est inuentus. Cuius auxit inuidiam, quod rursus Origenis libris incumberet. Qui cum à quodam fuisset interrogatus, quomodo ea quæ damnauerat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis libri similes sunt prato floribus vniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonum inuenero, hoc decerpo. Si quid verò mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non considerans Salomonis sapientissimi verba dicentis, quod verba sapientum sicut aculei sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis videbatur. Porro Dioscorus Hermopoleos episcopus paulò post fugam Theophili mortuus est, claræque sepultus in basilica apud ilicem constituta. Vbi propter Ioannem synodus fuerat celebrata.

THEODORITVS.

**An. do. 405.
Locus exi.
lii Chryso.
stomi.**

Missus ergo tunc Ioannes in exiliū, apud ostium habitabat Pontī, quod vocatur Hieron. Quumq; per noctem terramotus ciuitatem regiam inuasisset, Legati mane mittebantur ad eum, rogantes vt velociter reuerteretur ad ciuitatē, & orationibus suis pericula remoueret. Sed & alii post illos, & rursus alii destinati sunt, ita vt Legatis Bosphorus repleretur. Quod quum fieri delissimus populus cognouisset, fluctus Propontidos nauibus est opertus. Omnes enim occurrerunt careos & lampades accendentes pro reuersione pastoris.

**Occurrunt
Chryso.
mo.**

SOZOMENVS.

Nilammon

Interea cum Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset, mortuo eius ciuitatis episcopo, Nilammonem monachum elegerunt ciues. At ille cum crebro refugeret ei Theophilus suadebat, ne sacerdotium resutaret. Tum ille promissit, dicens: Cras quod domi-

no

no placet, implebitur. Altero verò die venientes ad cellam eius cogeabant eum. Tum Nilammon, prius, inquit, oremus. Quod cum Theophilus laudasset, simul orabat. Nilammon autem repente finem vitæ cum illa oratione suscepit.

SOCRATES.

Qualiter Ioannes tractauerit Augustam.

CAPVT XV.

Ioannes itaque doctrinis occupabatur, ordinauitq; Serapionem Heraciæ Thracensis episcopum. Vnde contra eum maius odium excitatur. Nam paulò post hæc contigisse noscuntur. Augustæ Eudoxiæ statua argentea constituta est in colūna Porphyretica chlamyde circumamicta: eratq; posita nec proximè nec longè ab ecclesia Sophia, quam platea tantummodo diuidebat iter. Illic ergo consuevit Ludus publicus occurrebat. Porro Ioannes iniuriam hoc arbitratus esse ecclesiæ, consuevit fiducia rursus suam armauit linguam. Et cum oporteret principes supplicationis verbo deflectere, ut à tali Ludo recederetur, hoc non fecit, sed impetu suæ usus eloquentiæ, iubentes fieri talia obiurgabat. Augusta verò rursus ad suam hæc trahebat iniuriam, & denuò præparabat, ut aduersus eum synodus celebraretur episcoporum. Hoc sentiens Ioannes, illam notissimam in ecclesia protulit homiliam, cuius initium est: Rursus Herodias insanit, rursusq; turbatur: denuò saltat, denuò caput Ioannis in disco concupiscit accipere. Quod factum, amplius ad iram accendit Augustam.

Serapion.

Statua Eudoxiæ Aug.

Ludus circa statuam Aug.

JOZOMENVS.

De insidiis quæ Ioanni fiebant.

CAP. XVI.

Interea quidam homo comprehensus est, qui Ioannem volebat occidere, traditusque ad supplicium Præfecto, à Ioanne ne perimeretur ereptus est. Postea verò Elpidii presbyteri seruus, cursu in episcopum irruens, eum interimere nitebatur. Et dum à quodam teneretur, & ipsum repente percussit, simul & alium adstantem, & tertium. Tum clamore facto & multis com-

Subornati trucidarii, & Chrysothomum occiderent.

HISTORIAE ECCLESIAST.

uenientibus plurimos interemit, nouissime tentus & traditus est. Ex illo tempore Ioannem populus custodiebat die noctuq; eius circumfidentes domum.

SOCRATES.

De secunda depositione Ioannis, & de schisma
te facto propter eum. CAP. XVII.

Alter syno-
dus propter
Chryso.

PAULO post aderant episcopi, Leontius Ancyre Ga-
latiæ, Ammonius Laodiciæ, Breson Thraciæ Phi-
lippiensis, Acacius Beroæ Syriæ, & alii quidam. His
præsentibus accusatores priores denuò mouebantur.
Ioannes itaq; confidebat in talibus, rogans vt accusa-
tio decenter flagitaretur. Cumq; superuenisset festiui-
tas Natalis Saluatoris, Imperator solenniter ad eccle-
siam non venit, sed mandauit Ioanni, quod ei non cõ-
municaret nisi criminibus prius exueretur. Cumq;
pro securitate Ioannis accusatores eius valde terreren-
tur, præsentibus episcopi nihil aliud requirebant, nisi qd
post depositionem non decreto cõsiliij resedisset in se-
de. Cumq; ille responderet, quod sexagintaquinque
episcopi communicantes ei decreuissent, Leontius &
alii reclamabant dicentes: Sed plurimi te ò Ioannes
deposuerunt. Cumq; denuò Ioannes hanc regulam nõ
orthodoxorum ecclesiæ, sed esse firmaret Arianorum;
nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei
de Consubstantialitate prolata, odio Athanasii hanc
regulam protulerunt: Tum illi non recta satisfactio-
ne condemnauerunt eum, non intelligentes quod dũ
hac regula vterentur, Athanasium quoq; deponerent.
Hæc acta sunt circa festiuitatem Paschæ. Mandauitq;
Imperator Ioanni, non se posse ad ecclesiam venire,
quod eum duo concilia condemnassent. Vacabat ergo
Ioannes, & nequaquã in ecclesiam descēdebat. Moxq;
omnes ei fauētes ab ecclesia recedentes, Pascha quidẽ
in Thermis quæ Constantinianæ vocantur, celebra-
uerunt. Cum quibus plurimi episcoporum, presbytero-
rum, & sacri ordinis clericorum commoti sunt, col-
lectiones seorsum per loca diuersa celebrantes: vnde
etiam Ioannitæ vocati sunt. Porro Ioannes duobus
mensi-

Ioannitæ vo-
cati, qui erāt
a parte Ioā-
nis Chryso-
stomi.

mensibus nusquam processit, donec Princeps eum duci iuberet in exilium. Et ille quidem tractus ab ecclesia, ducebatur. Quidam verò Ioannitarum eo die ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans ventus etiam basilicam Senatus pariter cōprehendit. Quod actum est vicesimo Ianuarii mēsis, Consulatu Honorii sexto & Aristhenis. Ob quam rē Optatus Præfectus vrbis cū Paganus esset, odio Christianorum plurimos Ioannitarum diuersis tormentorum generibus laniauit.

An. do. 400.

THEODORITVS.

De exilio & morte Ioannis. CAP. XVIII.

Ioannes igitur non solum è ciuitate pulsus est, sed etiam in quoddam exiguum oppidum atque desertum Armeniæ Cucufon destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem vbi fines sunt Ponti Imperijq; Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt vicina. Sed clemēs dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari.

Chryso-
stomus vbi ex-
ularit Cu-
cufos.

SOZOMENVS.

Inter hæc Innocentius Romanus antistes audiens de Ioanne, & molestè ferens, volensq; generale celebrari concilium, scripsit Ioanni & clero Constantino poleos quod non oporteret Ioanni successorem dari, nec eius clerum alii parere pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt verò Ioannem cū in exilium duceretur per visionē cognouisse diem quo moriturus esset, ostensum sibi à Basilico martyre in Comanis: vbi cū esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens & ardorem solis, vitā languore finiuit.

Innocēti-
us Rom. Pon.
pro Chryso-
stomo.Chryso-
stomus mori.

SOCRATES.

Quartodecimo die Septembris mensis, Consulatu Honorii septimo, & Theodosii secundo.

An. do. 405.

THEODORITVS.

Quomodo Illyricum & occidens propter Ioannem ab Orientalibus se suspenderint episcopis.

CAPVT XIX.

Huius igitur iniustitiæ causas abominati sunt præcipuè Europæ Pontifices: ab eorum namq; se suspēderunt,

PPP 5

HISTORIA ECCLESIAST.

derunt communione: pariter omnes Illyrici eius par-
tis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem in-
iustitiam declinauerunt, corpus tamen ecclesiæ diuide-
re noluerunt. Verum mortuo illo omnium doctore
terrarum, non prius Occidentales episcopi Ægyptio-
rum & Orientalium, Bosphorensium atque Thracen-
sium sunt amplexi communionem, quàm illius sacra-
tissimi viri nomen inter prædecessores poneretur epi-
scopos. Et Arfacium quidem, qui post eum ordinatus
est, ne alloquio quidem dignati sunt. Atticum verò
Arsacii successorem, legationem crebro mittentem,
& pacis pignora postulantem, in *Διμήχους* scripto Ioan-
nis nomine, postea susceperunt.

SOCRATES.

De ordinatione Arsacii Constantinopolitani,
& eius odio propter Ioannem. CAP. XX.

An. do. 406.
Arsacius
Constanti-
nopolit. epus.

TRansactis itaque diebus paucis, Arsacius Con-
stantinopoleos ordinatur episcopus, Nectarii fra-
ter, valde longæuius, & plusquam octuaginta annos
habens, qui mansuetissime admodum regebat episco-
patum.

SOZOMENVS.

Cuius opinioni derogauit postea, quod cum Ioan-
nis fautoribus agebatur. Nam cum Arsacio commu-
nicare nollent, nec orationem habere communem, sed
(sicuti dictum est) seorsum per loca secreta vltima ci-
uitatis, sacra celebrarent, hæc ille renunciavit Impera-
tori. Cumq; iussisset vt eos manu militari turbaret, la-
pidibus atq; fustibus populum conuertit in fugam.
Nobiliores autem & magis propensos in amorem Io-
annis cōiecit in carcerem. Porro milites (vt fieri solet)
accepta licentia, prædam circa mulierum ornamenta
faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, lauatoria,
anulos, diademata, & cum ipsis auribus earum auferē-
tes inaures. Ob quam rei turba maxima & gemitus
in ciuitate prouenit. Nec sic tamen illi affectum depo-
suere Ioannis: verum publicè plurimi conuenire, nec
in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam
etiā erat domi quoque manere periculosum, ita vt
ciuitas

ciuitatem declinarēt: Multi siquidem viri, plurimęq; mulieres nobili genere procreatę, virginitate atq; virtute vitę laudabiles fugerunt.

SOCRATES.

Eo tempore etiam grando vehemēs Constantino- poli & circa eius suburbana descendit. Quod factum est Consulatu eodem Honorii sexto, & Aristogeni, die tricesimo Septembris mensis, quod dicebāt dei ira factum, eo quod sine iudicio Ioannes fuisset condemnatus. Quibus verbis clementum dedit mors Augustę continuo subsequuta. Quarto nanq; die post grandis nem est defuncta.

An. do. 406
Grado, Cō-
stātinopoli

SOZOMENVS.

Tum verò Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui Ioannem crebro lacerauerat, secto pede defunctus est.

SOCRATES.

Alii tamē dicebant, Ioannem hoc iuste perpeßum, eo quod multas ecclesias Nouatianorum, Quartodecimanorum, & aliorum tulisset hæreticorum.

Chrysostomus
Notus
tians fauit

SOZOMENVS.

De Eutropio lectore propter Ioannem in carcerem coniecto.

CAP. XXI.

EO tempore quidam lector Eutropius est detentus, quasi & ipse in ecclesiam misisset ignem. Qui cum multa fuisset tormēta perpeßus, coniectus in carcerem, paulò post est defunctus. Quid autem de eo cōtigerit existimo esse memorandū. Quidā vidit in somnis adstitisse altari virū pulchritudine et magnitudine decoratū, quasi in honore martyris Stephani cōsistentem, & quasi cogitantem eo quod boni viri nusquam inuenirentur, atque totam se circumire ciuitatem, & nisi Eutropium nullum penitus inuenisse. Cumq; is qui viderat, experrectus fuisset, somnium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos qui a Præfecto comprehensi fuerant, & verberibus macerati, inuenit Eutropium, eiq; retulit visionem. At ille flens, orationem sibi dari ab eo qui viderat, implorauit.

Eutropi⁹ le-
ctor in car-
cerem.

Chrysostomus
miani tor-
quetur pro-
pter factū
incendium

Quumq;

HISTORIAE ECCLESIAST.

Quumq; diuersos Præfectus torqueret, nec personas incendii reperiret, etiam mulieres quasdam tenēs suas debat vt episcopi communionem amplecterentur Arfacii: & multæ quidem declinauerunt: Olympias autem iniustum credens malitiæ satisfacere dixit: Adiace mihi calumniatores, & violentiam maiorem impone: mihi verò phas non est communicare, & ea facere, quæ pijs non licet perpetrare. Quam cū nequisset flectere Præfectus vt communicaret Arfacio, tum dimissam & paulò post tentā, multo nudauit auro, hoc modo credens ipsius frangi constantiam. Eo tempore Tigrius presbyter veste nudatus, & dorso cæsus, ita tensus est, vt pedum eius ac manuum articuli soluerentur.

SOCRATES.

De morte Arfacii & ordinatione pontificis Attici.

CAP. XXII.

Arfacius
moritur

An. do. 407

ARfacius itaq; quum modicum vixisset tempus, defunctus est. Consulatu sequenti Stilliconis secundo, & Anthemii, vndecimo die Nouembris mensis. Quo mortuo, de episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea quum quatuor vacassent menses, sequenti Consulatu Arcadii sexto, & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Armenius, habitu monachus, à iuuentute sua naturali sapientia decoratus.

Atticus suc
cedit

An. do. 408

SOZOMENVS.

De successione diuersorum patriarcharum.

CAP. XXIII.

Siricius

An. do. 401.

Anastasius

An. do. 404

Innocentius

Ro. Pont.

Flavianus

Antiochen.

Porphyrus

succedit.

INterea quum Siricius quinq; annis Romanorum rexisset episcopatum, Anastasius ei successit. Post quem Innocentius Pontificatus iura suscepit. Defunctus quoq; est etiā Flavianus, non consentiens in damnationem Ioānis. Flauiano moriente, Porphyrius Antiochenum suscepit episcopatum. Et quoniam plurimi contra Ioannem consenserant, propterea in Constantinopolitana vrbe multa diuisio facta est, ita vt missas apud seipsos plurimi celebrarent, & scandala pro-

pro-

prouenirent; quoniam propter gratiam Arfacii atque Porphyrii, nec non Theophili Alexandrinæ ciuitatis episcopi, pridem studio Procerum posita lex fuerat, iubens omnes in ecclesiam conuenire, & qui non communicarent, procul expelli.

De concussionibus quas Barbari reipublicæ inferebant.

CAP. XXIII.

EO tempore cum discordia sacerdotum, etiã Res publica magnis concussionibus turbabatur. Huni namq; transeuntes Histrum, Thraciam deuastabant. Isauriæ quoq; latrones maxima multitudine congregata vsque ad Carenos & Phœniciam venientes, vrbes & vicos in medio positos populati sunt. Per idem tempus Stilicon magister armorum erat apud Honorium magna præditus potestate, habebatq; sub se Romanorum plurimos atque Gentilium. Qui contractis inimicitiis cum Arcadii ducibus, cogitabat congregi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio Alaricum regem Gothorum fecit ordinari magister militum, et accessit aduersus Illyricum, eiq; Iouium Præfectum constituit, vt arma contra Romanos attolleret, ac prouinciales Honorii subderet ditioni. Et quũ Alaricus Barbaros sub se constitutos & per Dalmatias habitantes cõgregasset, venit ad Epirum vbi multo tẽpore commoratus, reuersus est in Italiam: quia quum discedere voluisset Honorii literis est detentus, sicut ipse confessus est.

Huni in
Thraciam
Latrones
Isauriæ
Stilicon
An.do. 412.

Alaric⁹ rex
Gothorum
magister militum.

THEODORITVS.

Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad vnitatem reuocarit ecclesiæ.

CAP. XXV.

EA tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexandrinum suscepit episcopatum. Hierosolymorum ecclesiæ præsidebat Ioannes vir mirabilis successor Cyrilli. Antiochiæ autem Alexãder, vir sermone doctus, & virtutem ostendens magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui post Flavianum fuerat ordinatus, multa reliquit monumenta clementiæ.

Cyrill⁹ Ale
xandrinus
Ioãnes Hierosolymitanus.

Fla

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Eustathia:
nos vnit or
thodoxis.

Flavianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Por-
rò sacratissimus Alexander cōversatione summoq; phi-
losophiæ eloquio, & plurima donorum copîa abund-
dabat. Is namq; etiã partem Eustathii (quam pridem
Paulinus flectere nō potuit, nec post illum Euagrius)
precibus vsus reliquo corpori copulauit: egitq; festiui-
tatem, cuius similem nemo potuit aliquando videre.
Nam quum omnes fideles sumpsisset sacerdotes simul
& populum, venit ad locum, vbi Eustathiani congre-
gabantur. Apprehendensq; psallentes & vnum cantū,
cum sub quadam congruentia prædicantes, à porta vl-
tima ciuitatis vsq; ad maiorem ecclesiam totam pla-
team compleuit hominibus, & ostendit fluuium ratio-
nalem, instar fluminis decurrentis. Hæc Iudæi viden-
tes & Ariani, & parua reliquiæ Paganorum, ingemu-
erunt, videntes alios fluuios in mare ecclesiæ concu-
rentes. Is ergo Pontifex, Ioannis magni vocabulum
ecclesiasticis ἀντίχριστος primus inseruit.

Quomodo corpus Ioannis Constantinopolim fue-
rit reuocatum.

CAP. XXVI.

Ioan. Chry-
sostomi re-
liquiæ Con-
stātinopo-
lim delatæ.

H Vius doctoris reliquiæ sequenti tempore in re-
giam deuectæ sunt ciuitatem. Rursumq; fidelissi-
mus populus per pelagus quasi per terram currēs, vno
das Bosphori lampadibus & careis obuelauit. Hunc
ergo thesaurum in illa ciuitate recondidit Imperator.
Qui sui aui & vocabulum sortitus est, & pietatem ser-
uat inuiolabilem. Is in eius loculum desigens oculos
atq; frontē, pro Arcadio & Eudoxia genitoribus sup-
plicauit, vt ignoranter delinquentibus veniam condo-
naret. Pridem enim mortui sunt eius parentes hunc or-
phanum relinquentes. Sed patrum & progenitorum
deus, experientiam pupilli eum sentire non pertulit.
Nam & pie nutrirî fecit, & sine concussionis metu cu-
stodiuit eius imperium, atque tyrannorum consilia
refrenauit.

De laudibus Theodosii iunioris.

CAP. XXVII.

Is enim

IS enim beneficiorum semper memor honorabat beneficium largitorem, habebatque participes hymnorum sorores seruantes conuersatione uirginitatem, & delicias maximas iudicantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesaurum inauferibilem existimantes manus egentium. Verum ipse Princeps multis etiam aliis adornatur, maxime uero clementia, mansuetudine, animi tranquillitate nunquam recipiens tempestatem fide uera atque probabili. Cuius indicium nos conuenit ostendere manifestum. Quidam uir conuersationis quidem monachicæ, sed asperior consilio, adiit Imperatorem pro quadam causa rogans. Quum hoc crebro fecisset, nec ea quæ postulauerat impetrasset, eum ab ecclesiastica communione prohibuit, & imposito ei vinculo, discessit. Verum fidelissimus Imperator ad palatium reuersus, tempore prandii presentibus conuiuis ait, non se sumpturum cibum, nisi prius eius vinculum solueretur. Ob quam rem misit ad ciuitatis episcopum, rogans ut iuberet ei qui ligauerat, ut ipsius vincula solueret. Cumque dixisset episcopus, non debere a quolibet obligationem recipi, et mandasset quod solutus esset, ille tamen eius non suscepit solutionem, donec qui ligauerat multo labore requisitus ei communionem quam prohibuerat, reddidisset. Idolorum igitur templa quæ fuerant derelicta, a fundamentis dirui fecit, ut posterius ne uestigium quidem erroris pristini reperirent, Hunc enim sensum etiam in sua lege conscripsit. Quando igitur Roilas dux Scythiæ transiit Histrum, & cum innumero exercitu vehementer Thracias populatus est, ipsamque regiam ciuitatem obsidere se & subuertere minabatur, supernis iaculis atque fulminibus eum maiestas diuina percutiens, & ipsum & omnem simul concremauit exercitum.

De miraculis contra Persas gestis.

CAP. XXVIII.

TAle aliquid a domino eius consolatore etiam Persico prelio gestum est. Nam quum illi Romanos vacare cognouissent, & ciuitates in confinio constitutas

An. do. 411.
Theodosii
iunioris
laus.

Tēpla Gen
tiliū a fun
damentis
euerſa.

Roilas Scy
tharum No
madū dux
fulmine pe
ſtigatus cū
exercitu.

Persę cōtra
Theodosiū
iuniorem.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

tas debellarent, pacisq; pacta transcenderent vastatis finibus, nemo ferebat auxilium. Imperator nanque de pace præsumens, duces & milites ad alia bella miserat. Tunc ergo imbre vehementissimo, & grandine demissa, vltius eos deus accedere non permisit, eorumq; ligauit cursum, ita vt viginti diebus totidem ambulare stadia non valerent. Duces verò venientes congregarunt exercitum, & in priori bello obsidentes urbem Imperatoris vocabulo nominatam, ridiculos ostendit. Quum enim plusquam triginta diebus Gororanes rex, prædictam vndique obsideret ciuitatem, & multa machinamenta construeret, & turres contra muros ciuitatis excelsas ædificaret, solus Eunomius sacratissimus eius ciuitatis episcopus restitit, & impetum moliminis eorum machinasq; destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellando cessissent, & obsessi ciues resistere non auderent, iste solus pugnando à vastatione præseruauit ciuitatem. Vnus itaque partis hostilis vir dum cõsue'te blasphemaret, & Rapfacis atque Sennacherib verba profunderet, & cum Vafania minaretur, sacrum se concrematurum templum: ille vir sanctissimus non ferens huius insaniam, iussit balistam poni iuxta propugnaculum, quæ Apostoli Thomæ habebat vocabulum: & maximo in eam lapide coaptato, in nomine, inquit, eius qui est blasphematus, lapidem tenso arcu dimittite. Tum lapis emissus veniens vsque ad faciem nephandissime blasphemantis, vultum eius valde corrupit, caput cõtriuuit, cerebrumq; in terrâ dispersit. Hoc quum Dux exercitus cognouisset, qui se ciuitatem capturum esse minabatur siluit, & rebus ipsis victum se esse professus est, & metuens quæsiuit pacem. Sic ergo Rex omnium fidelissimum hunc principem cõseruauit, quum & iste seruitutem profiteatur, & competens offerat domino ministerium.

De successione Pontificum.

CAP. XXIX.

Inter

INter hæc Innocentio optimo Romanæ vrbis antistiti successit Zosimus, Zosimo Bonifacius, Bonifacio Cœlestinus. Hierosolymis verò post Ioannem Praylius suscepit ecclesiæ præsulatum. Verum in Antiochia post sacrum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, ecclesiæ pontifex ordinatur mansuetudine & puritate conuersationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris aliis ouibus miscuit, rogans eos vt vnirètur ouili. Ea quidem tempestate Isdigerdes Persarum rex contra ecclesias huiusmodi de causa bella commouit.

De virtutibus Abdæ apud Persas episcopi.

C A P V T XXX.

ABdas quidam erat episcopus plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter vsus zelo diuino, πυρῶν, id est, focum eorū seu Vestam destruxit. πυρᾶ nanque illi vocant templa, in quibus ignem seruanti deum enim arbitrantur ignem. Hoc cum rex cognouisset à Magis, euocauit Abdam: & primo quidem mansuete culpauit factum, præcipiens vt πυρῶν rursus ædificaret. Illo resistente, & hoc nequaquam facere confirmante, vniuersas se rex destructurum interminatur ecclesias: cuius interminationem completio subsecuta est. Nam prius illum virum occidi præcipiens, destrui quoque ecclesias imperauit. Ego sanè destructionem τῶν πυρῶν non reor opportune commissam: neque enim sanctus Apostolus cū venisset Athenas, & ciuitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit, sed ratione ignorantiam redarguit, & veritatis iura monstrauit. Quod verò destructum templum reædificare noluerit, sed necem magis elegerit, valde admiror, & plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignē adorare, quale eius ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas iniuriū, sæuissime atq; ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta iugiter annis fluctuatio dura permansit, à Magis veluti quibusdam procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos, qui elementa deifi-

An.do.418.
An.do.420.
An. do.426.
Zosimus.
Bonifacius.
Cœlestinus
Praylius.
Theodotus
Apollinaris
stē vniti orō
thodoxis.

An.do.410.
Abdas episcopus, Persarū πυρῶν destruxit.

Persecutio
Christiano
rū apud Persas.

QQQ

cant.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

cant. Quorum fabulas in alia conscriptione monstra-
uimus, in qua horum interrogationibus dignas solu-
tiones obtulimus. Gororanes itaque filius Isdegerdis,
post patris mortem cum Imperio etiam contra Chri-
stianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormento-
rum species, & suppliciorum adinventiones piis intus-
lerit, nō est facile nunc narrare. Aliorum nanq; manus
excoriauerunt, aliorum dorso, aliorum capita, a fronte
inchoantes vsque ad ceruices nuda cute reliquerunt.
Alios sectis per medium calamis, nudos operientes,
& ipsas sectiones calamorum carnibus aptantes, a ca-
pite vsq; ad pedes funibus stringentes, postea calamos
ex eorum membris violenter trahebant, vt acutæ se-
ctiones calamorū cū traherentur eorum carnes seca-
rent, & tormētum amarissimi doloris inferrent. Deina-
de fodientes lacus, & eos vndique obturantes, soricū
maiorū greges in eos immiserūt, eisq; pabulum athle-
tas dederunt, impie ligantes manus eorum & pedes,
ne possent a se bestias remouere. Sed & alia tormenta
sæuiora valde exercuerunt, habentes doctorem veri-
tatis inimicum: Sed non potuerunt athletarum deuin-
cere fortitudinē. Sponte nanq; currebant, vt occasione
huius mortis incorruptibilis vitæ dona perciperent.
Duorū tamen aut trium faciam mētionem, vt per hos
reliquorum fortitudo monstretur.

De Hormisda apud Persas nobilissimo confes-
sore.

CAP. XXXI.

**Hormisdes
Persa.**

Hormisdes quidā valde nobilis apud Persas erat,
qui patrem Præfectum habuerat. Hunc cū rex
cognouisset esse Christianum, deduci fecit, & impera-
uit vt salutarem negaret deum. At ille: Nec iustum, in-
quit, nec vtile præcipis Imperator. Nam qui docetur
vt deum omnium facile contemnat ac neget, facillime
quoq; spernit Imperatorem, cū & ipse sit particeps na-
turæ mortalis. Et si summo supplicio dignus est, qui
tua sceptrā cōtempserit Imperator, multiplicibus tor-
mentis subdendus est, qui cunctorū negauerit creatorē.
At Imperator cū debuisset mirari prudētiā, fortissimū
diuitiis

diuitiis & dignitate nudauit athletam, iussitq; vt nudus traheret camelos exercitus. Quumq; plurimi trāsissent dies, respiciens de superioribus Imperator, vidit illum eminentissimum virum solis radiis inflammatum, & pulueris squalore repletū, patriæq; nobilitatis memor, eum ad se iussit adduci, & lineis vestibus operiri. Deinde putās quod tā præcedenti afflictione, q̄ ex ista clemētia molliretur, vel nunc, inquit, illa obstinatione exutus, nega filiū fabri. At ille dei zelo repletus, dirupit vestem & proiecit, dicens: Si propter hoc me putas à pietate recedere, habe donum cum impietate, quam possides. Hanc eius fortitudinem contēplatus, nudum eum è suo expulit imperio.

De Sanne apud Persas confessore. CAP. XXXII.

Sannen quoq; mille famulorum dominum, resistentem sibi, & negare creatorem omnium nolentem, requirens quisnam seruorum eius esset sæuissimus, illi aliorum seruorum tradidit dominatū. Cui ipsum quoque dominum seruire præcepit, simul & eius uxorem. Per hoc putans propugnatorem se flectere veritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam.

Sannes.

De Beniamin Persico diacono, eiusq; martyrio.

CAPVT XXXIII.

Beniamin etiam diaconum comprehendens, clausit in carcere. Cumq; duo transissent anni, superuenit Legatus Romanorum pro aliis causis acturus. Et cum hæc cognouisset, postulauit à rege vt dimitteretur Diaconus. Porro rex iussit vt promitteret Beniamin quod nulli Magorum doctrinam Christianā prædicare tentaret, & dimitteretur exire. Tum Legatus quidem custodire Beniamin quæ rex præceperat compromisit. Beniamin autem audiens monita legati: Impossibile est, inquit, non me participare lumen aliis, quod ipse percepit. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentū absconderit, sacra euangeliorum testatur historia. Sed rex horū tū nihil cognoscens, iussit eū absolui à vinculis. At ille prædicare nullatenus cessabat:

QQQ. 2 & ca

HISTORIÆ ECCLESIASTÆ.

& capiens eos qui ignorantie caligine tenebantur, in-
 telligibili luci iugiter offerebat. Dumq; transisset an-
 nus, regi gesta illius nunciantur. Tum deductum à se,
 negare iussit quem adorabat deum verum. Ille quæsi-
 uit à rege dicēs: Quo dignus honore est, qui suum de-
 relinquens regnum, inuadere studuerit alienū? Cumq;
 dixisset rex: Morte ultimoq; supplicio: Sapientissimus
 ille respondit: Quid ergo non iuste patiaturo homo,
 qui factorem mundi q; creatorem, nutritorem, ac Sal-
 uatorem deserens, vnum conseruatorum suorum deifica-
 re voluerit, & debitum illi cultum isti magis obtule-
 rit? His sermonibus rex accēsus, viginti calamos acui,
 & totidem vnguibus digitorum eius manuum atque
 pedum præcepit insigi. Cumq; hoc supplicium ab eo
 derideri conspiceret, alium rursus calamum acutum
 in eius femur vnde humana origo descendit, iussit im-
 mitti. Cumq; crebro eiceretur & rursus induceretur,
 ineffabiles ei dolores excitabat. Post hoc verò suppli-
 cium impius atque ferocis virgam grandem spinis vni-
 dique plenam, per eius meatum iussit induci, & hoc
 modo spiritum fortissimus decertator emisit. Sed &
 alia multa ab illis impiis sunt tentata. Nec tamen mi-
 randum, quòd illorum ferocitatem & impietatem lon-
 ganimiter deus omnium pariaturo, quando ante Impe-
 rium Maximi Constantini quicumque fuerunt Roma-
 norum Imperatores, contra veritatis ministros vehe-
 menter insanierint. Diocletianus nanque passionis sa-
 lutaris die in omni imperio Romanorum, destruxit
 ecclesias. Sed nouem transactis annis istæ quidem de-
 nuò resloruerūt, & multiplicem magnitudinem susce-
 perunt. Ille verò post rabiem suæ impietatis extinctus
 est. Nam & bella huiusmodi futura dominus prædixit
 & ecclesiæ victoriā prædicauit. Nos tamē ipsæ quoq;
 res edocent, quòd magis nobis vtilia sunt bella quàm
 pax: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidos:
 porro bellum & mentem acuit, & præsentia quasi trā-
 seuntia contemnere persuadet. Sed hæc quidem etiam
 in aliis operibus crebro diximus.

De Theo.

Diocletianus
 in die passi-
 onis domi-
 ni, oēs eccle-
 sias Christi-
 anorū euer-
 tit.

in die
 b. H. H.
 b. H. H.
 b. H. H.

De Theodoro Antiocheno episcopo, & Theodoro Mopsuestiate Pontifice. CAP. XXXIII.

EO autem tempore quo sacratissimus Theodorus Antiochenam regebat ecclesiā, Theodorus *μολύσις* quidem episcopus, sed totius doctor ecclesie, cum contra vniuersam cohortem hæreticorum fortiter pugnasset, finem vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidē magni doctrina potitus est. Ioannis verò sacratissimi fuit socius atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti; qui sex & triginta annis mansit in Præsulatu, & contra Arii Eunomiiq; acies fortissime præliatus est, insidiasq; latronis Apollinaris extinxit, optimaq; pascua diuinis ouibus præparauit. Cuius frater Polychronius Apamiensis rexit ecclesiam, & gratia sermonis, & claritate vitæ ornatus.

Theodorus
Mopsuestia
tes epūs.

Polychro
nius.

SOCRATES.

De fine Imperatoris Arcadii. CAP. XXXV.

Non multo post tempore quā Ioānes defunctus est, moritur & Arcadius Imperator, vir mitis & quietus. Et circa finem vitæ pro huiusmodi causa venerabilis existimabatur. In vrbe Constantinopoli domus est maxima, habēs cognomen *καρύας*, id est, nucis. Est enim in eius domus vestibulo arbor nucis, in qua sermo est fuisse appensum martyre Acacium & defunctum. Ob quam rem etiā Oratorium illic est ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad orationem venit, votoq; completo reuertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitantes, volentes Imperatorem videre accurrebant, & alii quidem extra domum præcesserant, vt melius aspectum principis & ordinem viderent obsequii, alii verò sequebantur. Cumq; omnes cum mulieribus atque filiis simul & mancipiis extra domum fuissent egressi, repente maxima domus Oratorio cohærens, subito tota corruit, clamorq; cum admiratione sequutus est, quod oratio principis tot homines à ruinæ imminenti periculo liberauerat. Arcadius itaque relicto annorum octo filio Theodosio (de

Arcadii Au
gust. mores.
An. do. 410.

Acacius
martyr.

Domus
καρύας
apud Con
stantinopo
lim corruit.

HISTORIAE ECCLESIAST.

quo iam complura sunt narrata) defunctus est, Consulatu Bassi & Philippi, primo die Maii mensis, anno secundo ducentesima nonagesima septima Olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodosio tredecim regnavit annis, post mortem verò patris quatuordecim. Vixit annis triginta & vno.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QUAM TRIPARTITAM VOCANT, Liber Undecimus.

SOCRATES.

Quod Theodosii iunioris Imperium Praefectus regebat Anthemius.

CAPVT PRIMVM.

An. do. 411.
Honorius
Aug.

Anthemius
Praefectus.

Troilus
Sophista.

Atticus Cō
stantinop.

Readio Imperatore defuncto, Honorius quidem eius frater regebat Hesperias, Oriētales autem prouinciae sub ditione manebant Theodosii iunioris, cum esset annorū octo, Anthemio Praefecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum episcopum sub Constantio ab ecclesia expulerat, & Macedonium introduxerat. Is muro maximo urbem Constantinopolim circumdedit. Qui vir sapiētissimus inter illius temporis homines & putabatur & erat, & nihil inconsulte faciebat, sed cum multorum consilio quae erant agenda tractabat, & maximè Sophistae Troilo se credebatur.

De Attico episcopo eiusq; moribus. CAP. II.

Imperatore porro octauū annum agēte, iam tribus annis Atticus habebat episcopatū, vir clarus & eruditus, venerabilis atq; prudens. Unde etiam ecclesias sub

sub eo magnum sumere contigit incrementum. Non enim solis propriæ fidei personis munificus erat, sed etiam hæreticis miraculum suæ sapientiæ demonstrabat, quos vexare quidem nolebat. Cum verò eos terere tentasset denuo mansuetudinē ostendebat. Et inter hæc nō negligebat eloquentiam. Laborabat enim circa veterum lectiones, noctu eis incumbens. Quæ propter non eum mouebant Philosophicæ aut Sophisticæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolute (secundū Apo. 1. Cor. 2. d. stolum) omnibus omnia factus est. Primo quidē cum presbyter esset, libros faciebat, & meditados coram ecclesia recitabat. Postea verò etiam fiduciam cum labore sortitus, sub oculos doctrinam laudabilem proferebat. Non tamen tales erant eius sermones, vt etiam ab auditoribus scripturæ traderetur. Quæ verò eius temporibus memoranda acciderint narrabo.

De Theodosio episcopo Synnadae, & quemadmodum illic Macedoniani conuersi sint.

CAP. III.

IN Synnada Pacatianæ Phrygiæ ciuitate, Theodosius quidam erat episcopus, et Macedonians cum illic plures essent, insequabatur, & non solum eis ciuitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, cum Orthodoxorum ecclesia persecutiones inferre non soleat. Quod ille non zelo rectæ fidei, sed pro pecuniarum amore faciebat, Contra quos, vniuersos tamen clericos quam iudices prouinciales armabat, & præcipue Agapitum eorum turbabat episcopum. Quumque iudices prouinciæ ad inferenda tormenta, sibi sufficere nō putaret, Constantinopolim est profectus, vt Prefectorum auxilia mereretur. Ibiq; posito Theodosio propter huiusmodi causam Agapitus Macedonianorum episcopus ad meliorem se contulit partem, habitoque tractatu cum omni clero, & euocans totum populum sibi subiacentem, suasit eis, vt Consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima

Theodosius
Synnaden
sis persecus
tor Macedo
nianos
rum.

Agapitus
ἐν ἀμοιβῇ
ἐν ἀμειβ
ῇ, & sit
ep̄s Synna
denis.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

multitudine, imò cum omni (vt ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorum ecclesiam venit, & oratione facta, sedem in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tum vniens populum, & deinceps fidem Cõsubstantialitatis docens, ecclesiam tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multũ temporis Theodosius cum Præfectianorum venit auxilio, & nihil sciens horum quæ fuerant gesta, ad ecclesiam properauit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeauit, & apud episcopum Atticum quæ fuerant contra eum gesta deposuit, quemadmodum iniuste episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognoscens vtilem causam ecclesiæ accidisse, Theodosium quidem verbo consolatus est, vt patienter ferret. Præponens autẽ causis personalibus generalem vtilitatẽ scripsit Agapito, vt teneret episcopatũ, nihilq; de inimicitis Theodosii cogitaret.

Quomodo Iudæus paralyticus per baptismum
fit curatus. CAP. IIII.

**Iudæus pa-
ralyticus sa-
nitati resti-
tutus.**

HOc igitur vnum est rerum vtiliũ, quæ Attici tem-
poribus in ecclesia acciderunt. Sed neq; miraculo-
rum aut sanitatum his defuit causa temporibus. Qui-
dam namq; Iudæus quum paralyticus esset, plurimis an-
nis in lecto iacebat. Cumq; omnis medicina ei fuisset
adhibita, & cunctorum Iudæorum nihil oratio præua-
leret: nouissime ad baptismatis Christiani gratiã con-
fugit, huic soli veritatis medicamini se committens.
Hoc velociter episcopo Attico nuntiatur. Quem ca-
techumenum factum, & spem Christi promittens, de-
portari cum lecto præcepit ad baptismum. Verum Iu-
dæus paralyticus baptismum vera fide suscipiẽs, cum
de fonte fuisset leuatus, statim morbo caruit, & deinceps
sanus fuit. Hanc igitur curam virtus Christi etiã
nostris temporibus demonstrauit. Qua ex causa plu-
rimi Paganorum credentes baptizati sunt. Iudæos au-
tem licet signa quærentes, hæc tamen non prouocauerunt
ad fidem. His ita apud Christianos gestis, pluri-
mi paruipendentes, in sua nequitia permanserunt.

Et non

Et non solum Iudæi tantis prodigiis repugnabant, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt.

De Sabbatio hæresiarcha, eiusq; sequacibus.

CAP. V.

Sabbatius itaq; (cuius ante fecimus mentionem) nolens in suo ordine manere presbyteratus, desiderabat episcopatū. Iisdemq; temporibus recessit ab ecclesia Nouatianorum, occasionem habēs quasi propter obseruationem Paschæ Iudaici. Faciebatq; collectas contra Sisinnium suum episcopum in loco ciuitatis qui *ἡρόδοτος* appellatur in Arcadii foro. Illic enim rem commisit valde periculosam. Die namq; festiuitatis in euangelica lectione, vbi scriptum est: Erat enim Pascha Iudæorum, verba quæ nusquam scripta neque audita sunt ausus est adiciere, id est: Maledictus qui præter azyma celebrauerit Pascha. Hoc auditum manauit in populum, & simplices decepti Nouatianorū laicorum conuenerunt ad illum. Quod tamen malum non remansit inultum, sed in finem pessima eius falsitas est conuersa. Paulopost enim quum ad quandam festiuitatem multi concurrerent, vt vigilias solite celebrarent, formido subito demoniaca irruit super eos, quasi Sisinnius eorum episcopus veniret cū maxima multitudine. Factaq; turba videlicet noctu, et in angustis loco comperti semetipsos contriuerunt, ita vt vltra septuaginta homines morentur. Hoc factum plurimos à Sabbatianorum secta prohibuit: quidā verò in eius rusticitate manserunt.

Sabbatius

*ἡρόδοτος*Mar. 14. 2
Luc. 22. 2

Sabbatiani

De morte Dorothei Arianorum episcopi, & ordinatione Barbæ, & quæ sub eo sint gesta.

CAP. VI.

EO tempore Dorotheus Arianorum Præsul, quē ab Antiochia Constantinopolim transfulerant, cū centū & nouemdecim vixisset annos defunctus est, Consulatu Honorii septimo, & Theodosii secundo, sexto die Nouembris mensis. Post quem Arianae superstitionis Barbæ ordinatur episcopus. Sub hoc

An. do. 400
Dorotheus
Arianorum
episcopus.
Barbas Ari
anorū epūs

QQQ 5 ita

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Timothe⁹,
Georgius
Ariani.**

itaque Barba, per duos presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Heladica eruditus erat, Timotheus sacris literis incumbebat. Et Gregorius quidem semper Aristotelem & Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenē, ita ut etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus pridem Psathyrianorum fuerat hæreseos, Georgium Barbas presbyterum ordinavit. Timotheum itaque ego ipse vidi, & cognoui quemadmodum interrogantibus fuerit respondere paratus, soluens obscurissimas quæstiones, quæ in diuinis inveniuntur eloquiis, testem vocans veracissimum Origenem. Mihi tamē videtur admirabile, quomodo tales viri in Arianorum lege manserint, quorum vnus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter spirabat iugiter Origenem: quum nusquam Plato secundam vel tertiam causam (sicuti ipse nominare solet) initium subsistentiæ asserat percepisse, & Origenes coæternum vbique fateatur filium patri. Qui licet in sua sententiā manserint, religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas nanque Arii blasphemias doctrinis propriis expulerunt.

**Origenes
veracissim⁹
testis.**

De ordinatione Cyrilli Alexandrini Pontificis.

CAP. VII.

**An. do. 414
Theophil⁹
Alexandrin⁹
moritur.
Cyrill⁹ succedit.
Nouatiani
spoliantur
per Cyril-
lum.**

INter hæc defuncto Theophilo morbo lethargico, Consulatu Honorii nono, & Theodosii quinto, facta contentione propter episcopatum inter Timotheum & Cyrillum, die tertio mortis Theophili Cyrillus ordinatur episcopus, & maiori fastu quàm Theophilus tenebat episcopatum, Qui mox episcopatus sui principio Nouatianorum claudens ecclesias, omnia vasa eorum sacra abstulit, episcopumq; eorum Theopompum rebus quas habebat omnibus spoliavit.

Quomodo apud Persas per Marutham episcopum sit Christianismus dilatatus.

CAP. VIII.

Eo tem⁹

EO tempore apud Persas est Christianismus dilatatus. Inter Romanos enim & Persas semper propter diuersas causas mittuntur Legationes. Tum ergo causas attulit, vt Maruthas Mesopotamenus episcopus (cuius dudum meminimus) à Romanorum imperatore ad Persarū destinaretur regem. Qui multam reuerentiam apud Marutham inueniens, eum decenter honorabat, & tanquam diuinum respiciebat virum. Hoc factum mordebat Magos, metuentes ne regem Christianū fieri suaderet. Nam cum dolore capitis multo tempore torqueretur, Magis eum curare non valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumē: ob hanc ergo causam moliti sunt quandam Magi fallaciā. Et quoniā Persæ ignem colunt, consuevitq; Rex in quadā domo ignem ardentem perpetuò suppliciter adorare: Magi sub terra hominem quendam abscondentes tempore quo Rex solebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem: impiē enim egit, quod sacerdotem Christianorum iudicat esse venerandum. Hæc audiens Idigerdes Persarū rex, licet reuerentiam haberet, tamen Marutham abiicere cogitabat. Porro Maruthas verē Deo venerabilis homo, vacabat orationibus, per quas inuenit dolum Magicis artibus fabricatum. Veniēsq; ad Regem: Noli, inquit, illud Rex, sed ingressus cum audieris vocem, fodi iube, et doli causas inuenies. Non enim ignis loquitur, sed hominum molimina huiusmodi esse noscuntur. Hoc dicto flexus est Persarū rex: & rursus ingressus vbi ignis inextinguibilis seruabatur, cum audisset vocem, iussit fodi locū. Tum qui mittebat quasi diuinā vocem, inuentus arguitur. Iratus itaq; Rex, Magorū genus vsq; ad decimam iussit imminui portionē. Hoc facto, Maruthæ dixit vt templa quæ vellet ædificaret. Ex hoc apud Persas sumpsit Christianismus incrementum. Tum igitur Maruthas à Persis Constantinopolim remeauit. Et non longo post tempore rursus destinatus est. Iterumq; Magi machinabantur ne eum susciperet Rex. Feceruntque fœtorem quendam in loco vnde Rex transire solebat,

& quasi

Maruthas
episcopus
ad Persas
Legatus
mittitur.

Magorum
dolum.

Idigerdes
Persarū rex
incipit fauere Christianis.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

& quasi à Christianis id factum fuisset derogabant. Cumq; Rex suspectos iam habens Magos, hoc cum studio requisisset, denuò ab eis concinnatum esse cognouit. Quamobrem plurimos eorum suppliciis tradidit. Marutham verò potiori honore coluit, et Roma nos valde dilexit, eorumq; amplexus est pacem. Qui penè Christianus fieri potuit, cùm aliud miraculum per Marutham & Ablatem Persidos episcopum prouenisset. Ambo nanque molestum dæmonem à Regis filio propulerunt, orationibus vacantes atq; ieiuniis. Post hæc Isdigerde defuncto antequam fieret Christianus, ad eius filium peruenit imperium. Cuius tempore inter Persas atque Romanos pacta soluta sunt. Quemadmodum Italiam vastarit Alaricus.

CAPVT IX.

An. do. 412.
Innocentius
Pont. Ro.
aduersus
Nouatias
nos.

PER idem tempus Innocentius, primus Romæ No-
uatianos persequi cœpit, multasq; eorum abstulit
ecclesias. Quo tempore Roma est à Barbaris depreda-
ta. Alaricus enim quidam Barbarus ditioni Romanor-
um & Theodosii Imperatoris subiectus, atq; contra
Eugenium tyrannum auxilia largitus, & propterea
Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem suam
non ferens, imperare quidem non elegit, sed discedens
ab vrbe Constantinopolitana, venit ad partes Hesperias.
Cùmque venisset in Illyricum, omnia subuertebat,
& transiens Thessaliam, habita congressione circa
fluum Pinum apud Nicopolim Epiri, penè tria milia
virorum eius Thessali peremerunt. Posthæc autem
quicquid eis occurreret destruentes, nouissimè
Romam venerunt. Quam vastantes, plurima quidem
miraculorum eius igne concremauerunt, pecunias autem
abripuerunt, multosq; Senatoris ordinis diuersis
subdidere suppliciis. Deridentésque Romanorum regnum,
Imperatorem fecerunt quendam nomine Attalum,
quem vno die tanquam Imperatorem fecerunt
procedere, altero verò serui schemate ministrare. Hæc
cùm egisset Alaricus, repentè in fugam conuersus est,
fama procedente quòd Theodosius Imperator contra
cum

Alaricus
Romam ve-
nit.
An. do. 413.

eum misisset exercitum, quæ fama non fuit ficta, sed vera: nam exercitus veniebat. Fertur itaque cum Alaricus proficisceretur Romam, vir quidam venerabilis, conuersatione monachus, eum monuisse, ne mala talia facere tentaret, neque cædibus gauderet aut sanguine. At ille: Non (inquit) ego volens Romam proficiscor, sed quidam quotidie mihi molestus est, torquens & dicens: Perge, & Romam destrue ciuitatem. Hæc etiam de his dicta sufficiant.

De Cælestino Romano pontifice, & quomodo Nouatianos fuerit insequutus, & de Sabbatio.

CAPVT X.

INter hæc Cælestinus Romæ ordinatus episcopus, qui etiam Nouatianorum abstraxit ecclesias, & eorum episcopum nomine Rusticulum, in occulto coëgit celebrare Collectas. Vsque ad illud nanque tempus plurimas Nouatiani habebant ecclesias. Porro Constantinopoli non talia pertulerunt, sed cum eos diligerent etiam intra urbem eos Collectas facere permiserunt. Mortuo verò Sisinnio Nouatianorum episcopo, Chrysantus ad episcopatū trahebatur, vir multis Romanorum dignitatibus honoratus. Quo fugiente, Sabbatius se tempus opportunum ad episcopatum inuenisse credens, fecit quosdam ignobiles sibi manus imponere, iusiurandum quod præbuerat paruipendens. Cuius mores cum populus abhorruisset, Chrysantum per loca omnia requirebant. Quem inuenientes in Bithynia, inuitum sacerdotium suscipere coegerunt. Qui nihil percipiebat de ecclesia, nisi dominico die duos panes.

De seditione & nece Christianorum quæ per Iudæos apud Alexandriam acciderunt.

CAPVT XI.

EA porro tempestate Iudæorum genus ab Alexandria est huiusmodi de causa eiectum. Alexandrinorum populus plusquam aliæ generationes seditionibus deditus est: qui si occasionem acceperit, intoleranda mala committit. Nam citra sanguinem non cessat à lite

An.do. 426.
Cælestius
Pont. Ro.
Nouatiani
Romæ in
occulto.

Chrysantus.

Sabbatius.

An.do. 431.
Alexandria
ni seditiosi.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

**Christiani
dabant ope
ram spectac
ulis apud
Alexandriā**

**Horestes
præfectus
Alexandri
nus.
Hierax Iudi
magister.**

**Iudæi Chri
stianos occi
dunt.**

à lite. Contigit itaq; tunc vt inter se contentiones ha
berent, non propter necessariā causam, sed propter stu
dium Pantomimorū : quia enim is qui die Sabbatorū
saltabat, plurimū habebat populum Iudæorū, dum va
cantes non auditioni Legis, sed Theatris occuparen
tur, ea dies litigiosa extitit inter partes. Cumq; hoc ali
quatenus fuisset ab Alexandriæ Præfecto correctum,
nihilominus mansere Iudæi partis alterius inimici. Et
cū essent semper Christianis infensi, contra Panto
mimos eorum amplius pugnabant. Tunc igitur Hore
stes Præfectus Alexandriæ festiuitatē quandam quam
Politiā vocant, in Theatro celebrabat, vbi & adeo
rant quidam fautorum Cyrilli, dispositiones Præfe
cti volentes cognoscere. Inter quos, quidam nomine
Hierax doctor puerilium literarum, & Cyrilli fer
uentissimus auditor, ac solitus plausus in eius exposi
tionibus excitare. Hunc itaq; Hieracem cū vidisset
in Theatro Iudæorum turba, clamabat aduersus eum,
quod propter nil aliud venisset, nisi vt in Theatro se
ditiones inter populos excitaret. Verū Horestes
pridem habens odium contra Cyrilli superbiam, ar
reptum Hieracem publicē fecit in Theatro agi verbe
ribus. Hoc Cyrillus cognoscens, conuocatis primori
bus Iudæorum (vt decebat) admonuit, ne contra Chri
stianos seditiones vlterius excitarent. Porro turba
Iudæorum hoc paruipendens, maiora contra Christi
anos tractauit molimina. Dantes itaque sibiipsis si
gnum, vt annulum factum ex palma, omnes haberent
in digito, contra Christianos hoc modo pugnaue
runt. Fecerunt enim quosdam de suis vna nocte per
omnes ciuitatis decurrere regiones, clamantes Ale
xandrinam ardere ecclesiam. Ob quam rem Chri
stiani vndiq; concurrebant, vt ecclesiæ flammæ extin
guerent. Porro Iudæi ignorantes interimebant seipsos
per signū annuli agnoscences, ac parentes sibi mutuo.
Facto autem die latere nequiverunt. Ob hanc rem per
motus Cyrillus, cum maxima multitudine irruit in
synagogas Iudæorum, & illas quidem abstulit, Iudæ
os au

os autem expulit ciuitate, eorūque substantiam diripere populo imperauit. Hoc ergo modo Iudæi à temporibus Alexandri Macedonis illam habitantes urbem, tunc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi. Adamantius verò medicinæ sophista Constantinopolim veniens, & Christianum se fore promittens, postea reuersus est Alexandriam. Igitur Alexandræ præfectus Horestes valde tristabatur, eò quòd populosam urbem ita desolatam repente conspiceret. Vnde etiam Principi retulit quod acciderat. Sed & Cyrillus scelera Iudæorum Imperatori non tacuit, & Horestis amicitiam cogente populo postulauit. Cūque Præfectus amicitiae verba refusaret, euangelia obtulit ei Cyrillus. Et cū nec sic eius corda subigerentur, hæc denuò acciderunt. Monachorum quidam in monte Nitria constituti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioscorum iniuste fuerat coarmatus, etiam pro Cyrillo libenter prælia susceperunt. Relictisque monasteriis viri penè quingenti venientes ad ciuitatem, procedentem in carpenti Præfectum, immolatorem idolorum Paganūque inclamabant. At ille putans inmissione Cyrilli factum, clamare cœpit: Christianus sum, & ab Attico Constantinopoli baptizatus. Illis hæc verba contemnentibus, Ammonius quidam eorum Præfectum lapide percussit in capite. Qui repente repletus est sanguine, & recedentibus Officiis, atq; lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus concurrebat, vt Præfecti vindicaret iniuriam, detentūque Ammonium tamdiu verberibus castigauit, donec traderet morti. Non multò post hæc nunciantur Imperatori. Corpus autem Ammonii sumēs Cyrillus in quadam ecclesia sepeliuit, eique aliud nomen imposuit, vt non pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes velut martyribus offerebat. Sed qui verè nouerant quòd dignas suscepisset pro suo scelere pœnas, Cyrillum valde culpabant. Sed neq; in hoc

Iudæi pulsi
Alexandria

Adamantius
us inedicus

Monachi
Ægyptii
pro Cyrillo
aduersus
Præfectum.

Horestes
Præfectus
lapide petitis.
tus.

Ammonius
occiditur à
populo.

*et loca factum
Cyrillus*

HISTORIÆ ECCLESIAST.

hoc solummodò Cyrilli & Horestis aduersitas con-
quieuit, quando post hæc aliud est exortum.

De Hypatia philosopha quomodo in Alexan-
dria fuerit interempta. CAPVT XII.

An. do. 417.
Hypatia.
De hac vi-
de Suidam.

ERAT in Alexandria quædam mulier Hypatia no-
mine, filia Theonis philosophi, adeò erudita, vt su-
pra Philosophos eius temporis emineret, & in Plato-
nicam scholam à Plotino venientem, susciperet ipsa
successionem, atq; omnes philosophicas lectiones ex-
poneret. Quapropter omnes currebant ad eam pro-
pter honestam doctrinæ fidutiam. Veniebat verò eti-
am ad Iudices, nec habebat vllam verecundiam, pudici-
cè permixta viris, quum eam cuncti pro ipsius castita-
te venerarentur. Tum ergo inuidia contra hanc scemi-
nam est accensa. Quum enim crebrò proficisceretur ad
Horestem, ecclesiasticus populus motus aduersus eam
est, tanquam ipsa illum ab amicitia prohiberet episco-
pi. Quamobrem conspirantes viri, acerrimo furore
commoti, quorum dux erat quidam Petrus Lector,
obseruauerunt mulierem ad propria redeuntem, eam-
que de vehiculo deponentes, ad ecclesiam quæ voca-
tur Cæsaris traxerunt, & vestibus exuta lapidibus
peremerunt. Quam postea membratim dilacerantes,
in loco qui dicitur Cinarus igne concremauerunt.
Hæc res non mediocrem inuidiam Cyrillo & Alexan-
drinæ concitauit ecclesiæ. Alienæ nanque sunt à Chri-
stianis cædes & pugne. Hæc igitur acta sunt quarto an-
no episcopatus Cyrilli, Consulatu Honorii decimo, et
Theodosii sexto, mense Martio, ieiuniis existentibus.

Quomodo Iudæi temeritatis suæ poenas exolve-
rint.

CAPVT XIII.

POST modicum verò tempus Iudæi rursus illicitè
contra Christianos agentes, puniti sunt in loco qui
dicitur Mestiar, posito inter Chalcedem & Ancyram
Syrinæ. Hic itaq; Iudæi consueta quædam ludicra cele-
brantes, per ebrietatem accensi, inter alia Christianis
ipsiq; Christo derogare cœperunt, illudentes cruci, &
spem in eo qui est crucifixus habentibus, Comprehen-
dentes

Christiani
Hypatiam
occidunt.

*Nota in manu
scriptis Cypri-
anorino.*

dentes enim infantulum Christianum, alligatum cruci suspenderunt. Et primum quidem deludebant & irridebant eum: postea verò correpti vœsania ipsum infantulum verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dis-
ra congressio inter eos atque Christianos exorta est. Quod cum princeps cognouisset, prouinciarum iudici-
bus mandatum est, vt huiusmodi quærentur auto-
res & punirentur. Et hoc modo dignam ultionem
sux malitiæ receperunt.

De Iudæo qui cum sæpe baptizaretur aqua fontis abscessit.

CAPVT XIII.

EA porro tempestate Iudæus quidam seductor, si-
cto Christianismo crebrò baptizatur, & hac arte
pecunias congregabat. Cumq; multis hæresibus illu-
sisset Arianorum atque Macedonianorum, postremò
ad ecclesiam venit orthodoxorum. Cui cum tempus
ieiuniorum fuisset impositum, multisq; adhuc diebus
occuparetur, coepit festinare vt quasi in feruenti stu-
dio baptismatis dona perciperet. Preparabatur baptis-
ma, & vestis conueniens baptizandum. Cumq; fons fuis-
set impletus, deducitur Iudæus ad baptizandum. Tum
Dei quædam inuisibilis virtus aquam disparere præ-
cepit. Cumq; præsentēs non cogitantes Dei virtutem,
aquam per cuniculum proprium defluxisse suspicaren-
tur, diligenter vndique clausum rursus impleuerunt
fontem. Denuò deducto Iudæo aqua disparuit. Tum
sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti o homo? An certè
nesciens baptismò iam potitus es? Ob hanc rem cum
diuersi concurrerent quidam Iudæum agnouit, quem
baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat, &
hoc modo illius fraus vniuersis apparuit.

Iudæus sæ-
pe baptiza-
tus.
ieiunium
ante ba-
ptismum.

Quomodo Isdigerdes rex Persarum Christia-
nos fuit persequutus, & à Romanis deuictus.

CAPVT XV.

Interea defuncto Isdigerde rege Persarum, eius filius Barabanes ei successit. Hic instigatus à Ma-
gis, crudelibus torquebat suppliciis Christianos. Cumq; Christiani apud Persas opprimerentur, confu-
giunt

An.do. 411.
Barabanes
rex Persarum

HISTORIÆ ECCLESIAST.

giunt ad Romanos eorum petentes auxilium. Quod Atticus episcopus libenter accipiens, eosq; quantum erat possibile fouens, quæ gesta fuerant Theodosio nuntiavit Imperatori. Eo quoque tempore etiam alia causa acciderat, quæ Romanos Persis faciebat infestos: Quoniam Persæ aurifossos quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant: & quod onera negociatorum Romanorum violenter abstulissent. Cum illa ergo ingratitude, etiam Christianorum ad Romanos confugientium est adiecta. Mox ergo Persarum rex Legatos mittit, repetens fugiētes. Porro Rōmani nequaquam ad se confugientes reddere voluerunt, non solum supplices liberare studentes, sed pro Christianismo libenter omnia sustinere. Quā obrem pugnare quā perituros Christianos tradere, potius elegerunt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele commissum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorum igitur Imperator misit exercitum cui præfuit militiæ magister Ardaburus. Is enim Persicam regionem per Armeniæ fines ingrediens, vnam eius prouinciā Azamenem valde vastauit, cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorum regis occurrit. Factaq; congressione deuictus est. Quo facto cogitauit Mesopotamiā Romanorū prouinciā sine custodia consistentem inuadere, & hoc modo de Romanis vlcisci. Sed Romanorū ducem Narsei consilium latere non potuit. Depredatus enim Azazenam velociter regionē, & ipse in Mesopotamiā venit. Et ideo Narseus licet ingentem haberet exercitum, Romanorū terras introire non potuit, sed veniens ad Nisibin Persarū ciuitatem in confinio constitutam, Ardaburo mandauit vt diem & locum statueret præliorum. At ille venientibus: Nunciate, inquit, Narseo, quod non quando tu volueris, Romanorū pugnabūt imperatores. Verū Imperator Dēo soli spem committens destinauit exercitū. Et quod fideliter Deo supplicans, repentē impetrauerit auxilium, hinc datur cognosci. Cū enim Constantinopoli pro euentu bellorum

An. do. 424.
Ardaburus

Iorum æstuatio magna consurgeret, angeli Dei iter
 agentibus per Bithyniam ad urbem Constantinopolim,
 se demonstrauerunt, iubentes vt cōsiderent & ora-
 rent, & Deo crederent quod Romanos victoria seque-
 retur, dicentes se mediatores belli missos à Deo. Hoc
 auditum, non solum ciuitatem, sed etiam milites con-
 fortauit. Cumq; ad Mesopotamiam bellum fuisset de
 Armeniæ regione translatum, Romani Persas Nisibi
 clausos fortiter obsidebant, ligneas turres facientes
 aduersus eos, easque contra muros applicantes, & plu-
 rimos de muris contra se pugnantium perimentes.
 Porro Barabanes Persarum rex, audiens Azazenam
 regionem ab eis fuisse vastatam, & eos qui in Nisibi
 clausi videbantur obsessos, seipsum cum magno exero-
 citu præparauit vt occurreret. Miratusque Romano-
 rum virtutem, Saracenorum auxilia postulauit. Quo-
 rum tunc erat rex Alamundarus vir fortis & prælia-
 tor: qui cum multa milia Saracenorum haberet, Persarum
 regi victoriâ promittebat, seq; ei Antiochiam
 Syriæ traditurum: sed non contigit quod putauit. De-
 us enim omnibus Saracenis quendam enormem me-
 tum latenter iniecit, ita vt putarent sibiipsis Roma-
 nos insistere. Turbatiq; nec habentes quod fugerent,
 in fluuium Euphratem seipsos armati proiecebant,
 vbi plusquam centum milia virorum necata atq; con-
 sumpta sunt. Cum hæc ita euenissent, Nisibin obsiden-
 tes cum audirent Persarum regem plurimos elephan-
 tos adducere; perterriti cuncta quidem obsidionis
 machinamenta concremauerunt, & ad propria loca
 reuersi sunt. Quæ verò cōgressiones postea acciderint,
 & quomodo Ariobindas alter Romanorum magister
 militum, fortissimum Persarum monomachum intere-
 merit: Aut quomodo Ardaburus septem fortissi-
 mos Persarum duces insidiis captos occiderit: vel
 quomodo Beatianus alter dux Romanorum reliquos
 Sarracenos extinxerit, prætereundum est, ne videar
 multum à proposita relatione digressus. Quæ tunc
 igitur gerebantur, velociter Imperatori Theodosio
 nuncia-

Sarraceni
pro Persis.

Ariobin-
das.

Ardaburus

Beatianus

HISTORIA ECCLESIAST.

Palladius
cursor.

nunciata sunt. Quomodo autem hæc citò cognouerit, indicare non pìget. Inuenit quendam virum animi corporisq; habitu fortissimum nomine Palladium, qui tanta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus perueniret ad terminos Romanorum atque Persarum, & rursus totidem remearet ad Constantinopolim ciuitatem. Is verò etiam alios Romani imperii terminos velociter transibat. De quo quidã eloquẽtissimus sic ait: Iste vir cum sit lata Romana respublica eam paruam sua velocitate demonstrat. Quem etiam Persarũ rex sæpius admiratus est. Romanorũ igitur Imperator licet videret apertè sibi collatã à Deo victoriam prouenisse, tamen pacem non dissimulauit expetere, misitq; Helionẽ virum prudentem & honoratũ, vt cum Persis de pace loqueretur. Qui cum venisset in Mesopotamiam, vbi erant fossæ Romanorum, misit pro pace petenda Legatum quendam Maximum, virum eloquentissimũ, Ardaburi militiẽ magistri consiliariũ: qui pro pace veniens ad Persarũ regem missum se non ab Imperatore, sed à ducibus asseribat, dicens, quòd hoc bellum pro sui contemptu ne peruenisset quidem ad principem. Cumq; Persa paratus esset vt Legati verba susciperet, quòd fame ipsius laboraret exercitus, veniens

Helion ab
Imperatore
mittitur ad
Persas, tra-
ctaturus de
pace.

Numerus
immortalium

Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem milium virorũ valde fortissimorũ) non prius dixerunt pacem cum Romanis esse faciendam, quàm ipsi eos sine custodia cõstitutos inuaderent. Quibus verbis persuasum est Regi, vt à pace abstineret. Tum Legatum quidem clausum seruari fecit, & misit Numerũ Immortalium vt pugnaret cõtra Romanos. Qui veniẽtes in duas acies diuisi, medios habuere Romanos. Porro Romani vnũ Persarũ videntes aciem, contra eam se præparabant, aliam non videbant: quæ paulatim accessit ad pugnam. Quumq; ergo iam congressio penè esset in opere, Dei providẽtia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum duce

Procopius
dux.

Procopio: Qui cum videret socios in periculo, instabat à dorso Persarum. Tum in medio conclusi qui circumdede-

cum dederant primò Romanos, in momento ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erant in subsidiis positi concurrerunt, eosque fortiter iaculati sunt. Sic igitur qui immortales appellabantur, omnes mortales apparuerunt, pœnas exigente Christo de gente Persarum, eò quòd plurimos eius famulos occidissent. Porro rex Persarum infortunii sui causam cognoscens, simulabat se nescire quòd gestum esset. Suscepitque Legationem dicens Legato Romanorum: Non bello cedens pacem amplector, sed tibi præstare volens, quòd omnium Romanorum te sapientissimum esse cognoscam. Et hoc modo bellum propter Christianos exortum de Parthorum regione cessauit. Contigit autem Consulatu Honorii tertio decimo & Theodosii decimo.

Romani
vincunt Persas.
Numerus
Immortalis
um mortis
traditur.

Quomodo Acacius episcopus Amidæ, captiuos redemerit à Romanis militibus, venditis vasis ecclesiæ, & resectos cum sumptibus ad propria destinari.

CAPVT XVI.

TUM verò Acacium Amidæ ciuitatis episcopum facinus optimum reddidit clariorem. Cum enim Romani milites captiuos Persarum de Azazena regione vastata, reddere regi Parthorum nullo modo velent, captiui fame consumeabantur, cum essent circa septem milia: quòd Persarum regem non mediocriter contristabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos sibi subiectos: Viri, inquit, fratres, Deus noster nec discis nec calicibus opus habet: nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vasa aurea & argentea, ecclesiæ nostra ex oblatione Christianorum habet, conuenit ex his liberari exercitum captiuorum, egentibusque cibos offerri. Hæc & his similia cum dixisset, confluxit vasa, & militibus dedit pretium captiuorum. Quos cum recreasset cibis, datis sumptibus ad regem proprium destinauit. Ad hoc mirabile opus Acacii Persarum rex magis obstupuit, quòd & bello Romani, & beneficiis se vicissent. Atque enim, quòd etiam desiderium habuerit Persarum rex ut videret

An. do. 414.

Nota facinus
Acacii

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Acaciū, sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator.
De Eudocia vxore Theodosii, & de laudibus
ipsius Theodosii. CAPVT XVII.

Panegyrici
in laudem
Theodosii
iunioris

*Vox Theodosii
audita fuit.*

Athenais
Eudocia.

Theodosii
iunioris
vita & mo-
res.

OB victoriam verò auxilio Dei collatam, Roma-
norum plurimi pollentes eloquentia, conscribe-
bant laudes Imperatoris Cuius vxor Heroico metro
poëmata multa confecit. Erat enim eloquens filia Le-
ontii Sophistæ Atheniensis, à patre omnibus lectioni-
bus erudita. Quam cū Imperator ducturus esset vxo-
rem, Christianam Atticus fecit episcopus, & in ba-
ptismate cū prius vocaretur Athenais, Eudociæ no-
men imposuit. Muli ergo (sicuti dixi) volentes inno-
tescere, alii suam facundiam demonstrare, præconia im-
peratoria conscripserunt. Ego verò nec innotescere cu-
piens, nec facundiam sermonis ostendere, cum verita-
te Imperatoris bona memorare studebo, quod sit dam-
nosum si taceantur. Primum itaq; regaliter natus atq;
nutritus, nihil habuit tepidum, sed adeo fuit sapiens,
vt inter confabulanteis experimentum omnium cre-
deretur habere causarum. Perdurabat in frigore, simi-
liter & in æstu. Plerunque ieiunabat, & maximè quar-
ta feria & sexta studio Christianismi, nec aliud quàm
monasterium Regalia videbantur. Ipse nanque mane
ad suas sorores proficiscens, diuinas dicebat laudes.
Quamobrem etiam sacras literas sine codice recita-
bat. Loquentibus episcopis velut olim sacerdos fa-
ctus, ex diuina lectione respondebat. Congregabā-
que sacros codices, & quoscunque illorum interpre-
tes seu expositores conscripsisse videbantur, plus
quàm Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia
atque clementia vniuersis hominibus eminebat. Nam
Iulianus Imperator licet philosophus diceretur, non
tamen Antiochensium tulit iniuriam, sed maxima
Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porro The-
odosius multum gaudens syllogismis Aristotelis, phi-
losophiam exercebat operibus, iram, tristitiam, libidi-
nēque deuincens, & in nullo se vlscisci desiderans.
Cū igitur à quodam familiarū interrogaretur, cur
nullum

nullum se lædendum morti subiiceret: Vtinā, inquit,
 esset mihi possibile ad vitam etiam mortuos reuoca-
 re. Quem cum alius pro ea causa interrogaret: Non
 est, inquit, magnum, neque difficile hominem mori,
 quia neque deo soli semel mortuum ex pœnitentia su-
 scitare. A deo enim fuit clemens, vt si quando quispiā
 dignum aliquid morte committeret, ne vsque ad ciui-
 tatis quidem portas moriturus perueniret, sed ex eius
 clementia continuo reuocatio sequeretur. Cum quo-
 dam tempore ipse in Amphitheatro Constantinopo-
 leos spectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestia
 artifex παραβόλῃς pugnet. At ille: Nescitis, inquit, qđ
 consueuimus nos spectare clementer? Tanta verò pie-
 tate præcelluit, vt omnes quidem deo consecratos ho-
 noraret, præcipue tamen quos audiebat veneranda
 actione pollere. Fertur autem, quod cum Constanti-
 nopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagū
 eius valde sordidum quæsierit, eoque circumamictus
 sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promere-
 ri. Cum aliquando aëris tempestas esset, & ille Cir-
 cum propter populum expectaret, pleno Circo tem-
 pestas vehementius agebatur multo imbre diffuso.
 Cumq; hoc fieret, suam voluntatem Imperator aperu-
 it, fecitq; per præconem clamari, quod melius esset spe-
 ctaculum contemnere, & omnes rogare deum, vt ille
 si ab imminente tempestate seruarietur. Quo dicto cū
 cti deo magno gaudio supplicantes, hymnos concor-
 diter offerebant, & tota ciuitas velut vna psallebat ec-
 clesia. In medio autem horum Imperator existens pri-
 uato cultu properabat. Nec spe sua frustratus est. Re-
 pente nanque aër ad serenitatem diuina clementia re-
 uocatus, annum præbuit frugibus vniuersis vberis-
 simum. Si quando bella mouerentur, secundum Dauid
 confugiebat ad deum, sciens eum præliorum autorem,
 inimicos orationibus superabat.

Theodosius
 iunior.

Quomodo Ioannes tyrannus in Occidente fue-
 rit superatus.

CAP. XVIII.

RRR 4

Post

HISTORIÆ ECCLESIAST.

An. do. 425.

Ioannes ex
scriba tyran
nus,

Rauenna,

Post modicum itaque tempus Persici belli defuncto Imperatore Honorio, Consulatu Asclepiodoti & Mariani Augusto mense, quomodo Ioannem tyrannum deo se committens superauerit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis contigit rubrum transfundere mare, talia etiam eius ducibus euenerunt, cum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem (sicuti diximus) Honorio principe, cognoscens Theodosius celauit factum, & alia dicendo diuersorum suspicionibus obuiauuit. Inter hæc mittit magistrum militum in Salonas ciuitatem Dalmatiarum, ut si qua bellicorum commotio proueniret, circa partes Hesperias vicinus adiutor esset. Quo facto, mortem patris patefecit. Inter hæc Ioannes primus Imperialium Conscriptorum, non ferens suam felicitatem Imperium contēdit arripere. Misitque Legatos ad Imperatorem Theodosium, petens ut eius susciperet Imperium. At ille Legatos quidem retrusit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburum qui multum laborauerat apud Persas: hic Salonam veniens, inde nauigauit Aquileam. Contigitque ventum aduersum flare, ita ut in tyranni manus incideret. Quo capto sperabat ad necessitatem peruenire Theodosium, ut per hoc ipsum decerneret Imperatorem, si vellet magistrum militum liberare. Imperator tamen ut audiuit factum, æstuabat ne quid mali Ardaburus sustineret. Aspar vero Ardaburi filius cognoscens patrem à Tyranno teneri, & multa militia Barbarorum in præsidio tyranni consistere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tunc Imperatoris oratione præualuit. Angelus enim dei sub figura pastoris educebat Asparem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Rauennam, ad loca sperata perueniunt. In ea namque ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando transisse fertur. Tū ergo deus inadibilem terram fecit adibilem. Transerunt namque per siccam paludis aquam, apertasque inuenientes ciuitatis portas, Tyrannum quoque detinuerunt. Tum ergo piissimus Imperator reuerentiam quam circa

circa diuinitatem habebat, ostendit. Cū enim Cī- cum expectaret, nunciatum est ei, tyrannum fuisse peremptum. Quāobrem sermonem fecit ad populum dicens: Venite si placet relinquentes hoc propositum, & proficiscentes ad ecclesiam, gratificos deo solua- mus hymnos, cuius manus tyranni præsumptionibus obuiavit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad ecclesiam conuenerunt, ita vt tota ciuitas vna videretur ecclesia. Venientesq; ad locum orationis, iugi die gratias domino retulerunt.

HISTORIAE ECCLESIAE

ASTICAE QVAM TRIPARTITAM VO-
cant, Liber Duodecimus.

De ortu Valentiniani principis filii Placidiae.

CAPVT PRIMVM.

Ceiso tyranno cogitabat Theodosius Imperator, cui nam deberet Hesperiarum regna committere. Tum Valētinianus erat valde puer, natus ex matre Placidia, eius quidem amita, filia verò maioris Theodosii, Arcadii & Honorii sorore, de patre Constātio, qui ab Honorio Imperii iura susceperat: paruoq; tempore cum eo regnauerat. Hunc ergo Valētinianum consobrinum suum Cēsarem factum, mittit ad partes Italiae, cum quo matrem pariter Placidiam, eiq; vniuersam dispositionem commisit Imperii. Cumq; uoluisset ipse quoq; in Italiam proficisci, vt consobrinū ad Imperii culmen eueheret, vt sui vigore tyrannorū remoueret audaciam: veniens vsq; ad Thessalonicam, languore prohibitus est. Quamobrem coronā imperia-

An. do. 426.

Valētinianus
Cesar.

RRR s lem

HISTORIA ECCLESIAST.

Iem postea consobrinus per patricium Sciliconem mit-
tens, Constantinopolim rediit. Hęc de talibus retulisse
se sufficiat.

De egregiis factis Attici Constantinopolitani
Pontificis.

CAP. II.

Atticus
Chrysosto-
miani.

ATTICUS porro episcopus causas ecclesię sapientia
mirabiliter disponebat, doctrinisq; populum ad
virtutis studium prouocabat. Cumq; videret diuisam
ecclesiã, cum Ioannitã seorsum apud seipsos sacra solẽ
nĩa celebrarent, iussit vt in orationibus memoria Ioã-
nis haberetur, sicut aliorum dormientium episcoporũ
fieri consuevit: per hoc sperans plurimos ad ecclesiã
reuocari. Adeo autem largus erat, vt non solum paupe-
ribus suarum paręciarum, sed etiam in vicinas ciuita-
tes multas pecunias pro egentium subsidio transmi-
teret. Calliopio namq; presbytero ecclesię Nicenę
trecentos aureos mittens hæc scripsit.

CALLIOPIO ATTICVS IN DOMINO S.

Cognoui decem milia esurientium in ciuitate, a piis
exhibenda egere misericordia. Decem milia verò cũ
dico, multitudinem intelligo, non perfectum numerũ
cõprehendo. Quia igitur ego quidem habeo perceptũ
numerũ datum ab eo qui manum habet munificam, &
præbet congruis dispensationibus, & contigit aliquos
indigere non habentes, nec acquirere sciẽtes, suscipiẽs
ô charissimum mihi caput hos trecentos solidos expẽ-
de sicuti volueris: & maxime illis quos petere pudet,
& non eis qui propter vitę ventrem magis negotian-
tur ex talibus. Noli igitur vel religionẽ in hac parte
consyderare, sed vnã tantummodo rem obserua, vt
nutrias indigentes: nec cogites si quę nostra sunt, sape-
re non videntur. Sic igitur Atticus etiã procul indigẽ-
tium habebat curã. Sed & superstitionem quorundam
studebat abscindere. Audiens etenim Nouatianos Iu-
daicũ Pascha sequentes propter Sabbatũ fuisse diui-
sos, eiusq; corpus ab insula Rhodi vbi mortuus fuerat
translatũ, et plurimos ad tumulũ eius orare, noctu mit-
tens in aliud sepulchrũ corpus Sabbatii iussit abscõdi.

At illi

At illi consueve venientes; effossumq; reperientes tumulum, deinceps eum locum colere quieverunt. Etat verò circa nomina locorum studiosus. Nam cum quisdam portus in ore ponti Euxini constitutus, ex anti quo *φαρμακός* appellaretur, id est, venenarius, mutato nomine eum locum Senatorium nominavit, ne dum ibi Collectę prædicarentur, nomine blasphemio locus ipse designaretur. Sed & alium locum *ἀργυρόπολις* pro huiusmodi causa nominavit. *Χρυσόπολις* item in capite Bosphori constituta est. Huius multi antiquorū faciunt mentionem: De qua ciuitate Xenophon in primo libro Helladicorum dicit, quod eam muro cinxerit Alcibiades, & in ea constituerit, ut qui nauigaret de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Articus locum in contraria ripa *χρυσόπολις* positum delectabilem & decorum, ait: *ἀργυρόπολις* nominetur: qui locus eius repente cognomen obtinuit. Igitur quibusdam dicentibus ei, non debere Nouatianos intra ciuitatem missas facere: Nescitis, inquit, quantum nobiscum in persecutione Constantii atq; Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei. Nam quum pri dem ecclesia fuisset diuisa, isti circa fidem nihil innotauerunt. Pro episcopi ordinatione aliquando veniens in Niccam, Asclepiadem Nouatianorum vidit episcopum valde senem; interrogauitq; quot in episcopatu annos haberet. Quod responderet: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tempore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego quidem Nouatum laudo, Nouatianos nō approbo. Tum Asclepiades: Quomodo hoc dicis, episcope? Verum Articus: illum, inquit, laudo, quoniam illis qui sacrificauerant, communicare noluit, hoc etiam ego ipse fecissem. Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus vitiis laicos a gratia communionis excludunt. Asclepiades dixit: Extra sacrificandi peccatum etiam alia plurima sunt delicta secundum scripturas quæ ducunt ad mortem, propter quæ vos quidem clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, Deo soli eorum remis-

*φαρμακός*Chryso-
polis
Xeno-
phontis
*Ἰλλυρικά*Argyros-
polisNouatiani
minime
mali.Nouatum
laudo.
Nouatia-
nos nō ap-
probo.

remis-

HISTORIAE ECCLESIAST.

Attici mors remissionis iudicium committentes. Atticus verò etiam suam præsciuit mortem. Nam quum à Nicæa discederet, Calliopio presbytero dixit: Ante autumnum Constantinopolim venire festina, si viuum me denuo videre desideras. Si tardaueris, non videbis. Quo dicto, mentitus non est. Anno namq; vicesimo primo sui episcopatus, decimo die mēsis Octobris est mortuus. Consulatu Theodosii vndecimo, & Valentiniani Cæsaris primo.

De ordinatiōe Sisinnii, & moribus ipsius, & quod Proclus ordinatus Cyzici non sit suspectus.

CAP. III.

Porro Theodosius Imperator à Thessalonica reuertens, eius exequias non inuenit. Ante vnū nāque diē quā ingrederetur, ille sepultus est. Post paucos verò dies, id est, vigintitres, mensis Octobris nuntiātum est, quod Valentinianus infulas suscepisset Imperii. Post obitum igitur Attici fit maxima de episcopi ordinatione contentio, aliis altum postulātib; quidam Philippum presbyterum quærebant, alii Proclum item presbyterum. Sed omnis populus communiter desiderabat ordinari Sisinnium, qui & ipse presbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopoleos, cui nomen Oliua est, ministrabat: hoc suburbanum est positum contra faciem ciuitatis, vbi dies ascensionis Saluatoris solenniter celebratur. Hunc ergo virum omnes laici diligebant propter ipsius reuerentiam, & maxime quia fovebat pauperes vltra sui mensuram. Prævaluit ergo votum laicorum, & Sisinnius ordinatus est vicesimo octauo die Februarii mensis, Consulatu sequenti Theodosii duodecimo, & Valentiniani iunioris secundo. Philippus autem presbyter, cui prælatus fuerat Sisinnius, in historia Christiana, quam triginta sex libris ipse cōscripsit, ordinationem Sisinnii valde lacerauit, derogans ordinato & pariter ordinantibus, & maxime laicis. Is enim Philippus à Ioanne episcopo diacōnus ordinatus, multa quoque conscripsit contra Iulianum

Oliua.

Sisinnius
Constantinopol. epūs
An. do. 428.
Philippi
Constantinopol.
Historiæ
Christianę
libri. xxxvi

Iulianum

lianum imperatorem: cuius tamen historia mihi multum videtur habere confusionem, & non satis prodesse legentibus. Sisinnio igitur ordinato, contigit, episcopum obire Cyzicenum. Tunc Sisinnius, Proclum in Cyzico consecrauit, qui antequam proficisceretur Cyzicum, ciues precedentes, Dalmatium monachum episcopum sibi net ordinarunt, paruipendentes regulam qua iubetur, præter Constantinopolitanum Pont. ordinationem fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico soli hæc lex personaliter præstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriam, qui tamen in doctrina ecclesiarum Constantinopoleos valde florebat. Igitur Sisinnius cum duos in episcopatu cõpleuisset annos, defunctus est Consulatu Hierii & Ardaburii vicefimoquarto die Decembris mensis, vir celeberrimus castitate & rectitudine vitæ suæ, mansuetus moribus sine vlllo fingimẽto, remotus a causis. Quamobrem curiosis viris, tristis & inefficax videbatur.

Proclus

Dalmatius monachus.

An. do. 430

De ordinatione Nestorii, & quæ sub eo in ecclesiis mala acciderint.

CAP. IIII.

DEfuncto Sisinnio, Imperatoribus visum est nullum ex ecclesia Constantinopolitana ordinare pontificem, eo quod essent vanæ gloriæ & sibi met arrogantes: quum vtrique multi Philippum, plurimi Proclum habere desiderarẽt. Interea ab Antiochia visum est aduenam euocari debere. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germaniciensis, bonæ vocis & simul eloquentiæ. Ideoque eum velut idoneum ad docendum euocauerunt. Quumque transissent tres menses, venit Nestorius Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit mortuus institutus, sapientes a primo eius sermone non latuit. Ordinatus enim decimo die mensis Aprilis Consulatu Felicis & Tauri, mox illam vulgatam coram omni populo protulit vocem, faciens sermonem ad Principem: Da mihi, inquit, ô Imperator, terram purgatam hæreticis, & ego cœlum tribuam. Debella mecum hæreticos,

Nestorius ex Antiochia ad episcopatum Constantinopolitani vocatus

An. do. 435

Nestorii arrogantia.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Proverbiū.

Nestorius,
incēdianus.

An. do. 430
Burgundi

Huni.

reticos, & ego tecum debellabo Persas. Hęc quum dixisset, licet quidam odio haberent hæreticos, tamen leuitas sensus eius, & indignationis initium, vane glorie tumor, eius valde displicuit, quod ne modicū quidem tempus expectans ad talia verba descendisset, & secundum Proverbiū vt dicam, cū needum ciuitatis gustasset aquam, persecutor feruentissimus appareret. Quinto verò ordinationis die. Oratorium Ariarum, in quo latenter conueniebāt, auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, vt idem Oratorium concremarent. Quę causa etiam vicinas consumpsit ædē turbāq; vehemens in ciuitate accidit. Verum Ariarē seipfos defendere parabant: sed eorū consilium custos ciuitatis dominus impediuit. Postea autē ipsum Nestorium vocabant incendiariū, non solum hæretici, sed etiam quę eius fidei concordabant. Non enim silere poterat, sed semper contra hæreses machinatus quantum ad se, subuertit funditus ciuitatem. Nouatianos autem depopulari tentabat, eo quod Paulus eorū episcopus præditus esse reuerentia diceretur: sed proceres eius impetū refrenarunt. Quanta verò circa Asiā, Lydiā, Cariā, contra Quartodecimanos mala commiserit, & quod propter eum circa Miletum et Sardis facta seditione sint mortui, nūc omitto, Quam verò propter hæc & propter infrenatā linguā receperit vltionem, post pauca narrabo. Nunc verò res memorabilis indicanda est. Quędā insula vltra Rhenum fluuiū Burgundionum. Isti vitā quietā agūt, & penē omnes fabri lignorum sunt, ex qua mercede pascuntur: quorū regionem Huni crebra inuasiōe vastabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate constricti, ad nullum se tamen hominē contulerunt, sed alicui deo se committere cogitabāt. Tum audientes quod Romanorum Deus fortiter adiuvat se timētes, omnes communi consilio ad credulitatem Christi confugiunt. Venientesq; in vnam ciuitatem Galliarum, rogabant vt ab episcopo Christianorum baptis-

baptisma mererentur. At ille eos septem diebus faciens ieiunare, et imbuens fide, baptizatos octauo die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabant, & spe sua frustrati non sunt. Nam quum rex Hunorum nomine Suptarus per noctem fuisset ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine duce reperientes, & pauci plurimis resistentes, facta congressione vicerunt. Nam quum essent istorum tria milia, circa decem milia peremerunt, & ex illo tota gens feruentissime in Christianismo permansit. Eo tempore Barbas Ariarum episcopus, est defunctus, Consulatu Theodoros tertio decimo, et Valentiniani tertio, vicesimo quarto die Iunii mensis, in cuius locum Sabbatius ordinatur. Nestorius itaque agens præter consuetudinem ecclesiæ, contra se plurimos incitabat, sicut eius facta ostendunt. In Germanensi etenim Hellepontici ciuitate Antonius erat episcopus, qui cognoscens instantiam Nestorii aduersus hæreticos, Macedonianos & ipse persequi festinabat, quasi patriarchæ imitatus imaginem. Porro Macedoniani aliquantulum sunt perpelessi. Quumq; Antonius vehementer insisteret, iam molestiam non ferentes, ad scelus se durissimum contulerunt. Mittentes etenim quosdam viros, & quod rectum est secundo loco ponentes, interemerunt eum. Hoc factum Macedonianorum, Nestorio maioris persecutionis dedit occasionem. Persuasit enim imperatoribus, ut eorum ecclesiæ tollerentur. Quamobrem Constantinopoli eis ecclesiæ ablata est, ante murum veterem posita ciuitatis, & Cyzici, & aliæ plurimæ quas habebant in Helleponto: quorum aliqui ad ecclesiam confugerunt, in Consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait scriptura, Ebrios vinum non deest, neque contentioso lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones, euenit ut persequeretur semper ecclesiam Dei. Erat cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quem nimis honorabat, & veluti consiliarium habebat incaussis.

Ieiunium ante
te baptismum

Barbas
mors.
An. do. 432.
Sabbatius

Antonius
Germanensis
episcopus contra
Macedonianos.

Macedonia
nis ecclesiæ
ademptæ.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Anastafius
presbyter.

cauffis. Aliquando igitur coram ecclesia Anastafius docens, ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet.

Maria enim homo fuit, & deum ab homine generari prorsus impossibile est. Hoc quum auditum fuisset, plurimos clericorū & laicorum pariter conturbabat. Olim namq; didicerant deum fateri Christum, & nūlatenus eum per dispensationem velut hominem a diuinitate separari, credentes Apostolicæ voci, quæ di-

a. Cor. 5.

cit: Et si cognouimus secundū carnem Christum, sed nunc nequaquā cognoscimus. Quapropter relinquētes de Christo sermonem, ad perfectionem procedamus. Tumultu siquidem (sicut dixi) in ecclesia factus.

Nestorius Anastasii sermonem firmare volens, & non redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram ecclesia docuit. Et cum maiori contentione quæstionem hanc agitabat, sermonem dei genitricis reiiciens. Vnde diuissio nata est in ecclesia, & velut in nocturno bello diuersi, nūc his, nunc aliis consentiebant, & verba propria denegabant. Nestorius autem apud multos in ea erat opinio, quod purum hominē diceret Christum, & tanquam Pauli Samosatēni atque Photini dogma in ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio mota est, & tumultus, ita vt vniuersalis synodus ageretur. Ego verò legens Nestorii libros, quæ intellexisse comperi hunc virum, & cum veritate conspexi, neq; pro eius inimicitis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius neque Samosatēnum secutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixisse Christum, sed sermonem tantummodo quasi metuendum expauisse: Et hoc passum, quod decenter non esset eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, & libris Antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse, ignorans quod in catholica Ioānis epistola in antiquis exemplaribus habeatur: Omnis spiritus qui soluit Iesum, a Deo non est. Hunc enim sensum ex veteribus exemplaribus abstin-

An. do. 431.

Nestorii
sententia

Antiqui in-
terpretes

1. Ioan. 4. 3

abstin-

TRIPARTITÆ LIB. XII.

508

abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione diuinitatē. Quapropter veteres interpretes hoc ipsum designauerunt, quod aliqui adulterarint hanc epistolam, soluere hominem a deo volentes. Est enim humanitas copulata diuinitati, & iam non sunt duo, sed vnum. Hac ratione confidentes antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genitricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro De vita Constantini, dixit: Etenim & generationem sustinere, qui nobiscum est Deus propter nos voluit: & locus eius in carne generationis nominatus est apud Hebræos Bethlem. Quā obrem & Helena Augusta Deo amabilis, locum amplum ubi dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornauit, hanc sacratissimam speluncam decenter illustans. Sed & Origenes in primo Tomo de Epistola Pauli ad Romanos, ait: Quomodo dei genitrix dicatur, latius animaduerte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones antiquorum. Quapropter (sicut dixi) in sermone solo moratus est, & non solum eum sermonem ex animo dedit, sed etiam omnino deum esse qui natus est denegauit. Nos enim fateamur quod qui de sancta virgine natus est, crucifixus est, dominus est gloriæ, sicut dixit Apostolus: Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Porro Nestorius dicit: Noli gloriari Iudæe, non crucifixisti Deum: tanquam ipse dominus gloriæ idem non sit Deus. Nam quod purum non dicat hominem Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiam homiliæ quas fecit ostēdunt. Nusquā enim dei verbi subsistentiam perimit, sed ubique id subsistere confitetur, & habere substantiam, non sicut Photinus & Samosatenus eius existentiam perimentes. Hoc enim & Manichæi a Montano dogmatizare audent. Sic igitur Nestorium inuenio sapuisse ex eius libris. Non ergo mediocrem concussionem orbi terrarum tepidissima Nestorii ratiocinatio concitauit. Interea contigit scelus quoddam in ecclesia prouenire. Serui quidam potentium genere Barbari, dominū crudelem exper-

Eusebius
Paphili in
vita Constantini.

Serui cōfusi
giunt ad tē-
plum.

SSS

ti, ad

HISTORIÆ ECCLESIAST.

ti, ad ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumq; rogaretur, exire nullo modo voluerunt, sed impediabant solennia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes euaginos, & parati se vindicare: & omnibus ad eos accedentibus insistebant. Qui postremo vnum clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam seipsos interemerunt. Quo facto quidam transeuntium hoc scelus nihil boni ecclesiae significare prædixit: nec veritate frustratus est. Significabat enim populi diuisionem, & deiectionem eius, qui fuerat causa diuisionis.

De Ephesino concilio contra Nestoriū. CAP. V.

An. do. 433.
Concilium
Ephesinum.

NON multo post tempore, iussio principalis episcopo syndici Ephesum venire præcepit. Mox ergo post Paschalem festiuitatem, Nestorius cum maxima multitudo venit Ephesum, inuenitq; plurimos episcoporum ibi fuisse collectos. Porro Cyrillus Alexandrinus modicū cunctatus, circa Pentecosten occurrit. Quinto vero die post Pentecosten, Iuuenalis etiā Hierosolymorum venit. Porro Ioanne Antiocheno cunctante, mouebant præsentēs episcopi quæstionem.

Cyrillus autem Alexandrinus episcopus, deflorationes quasdam librorum Nestorii faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus eius. Et quum plurimi Deum confiteantur esse *IESVM*; ego, inquit Nestorius, bimestrem & trimestrem nequaquam confiteor deum. Quapropter mundus sum a sanguine vestro, & posthac ad vos non veniam. Quum hæc dixisset, cum reliquis congregabatur episcopis, qui ipsius sententiā sequebantur: præsentēs ergo in duos ordines sunt diuisi. Porro Cyrillus cum suis facto concilio Nestoriū vocauerunt. At ille non obediuit, differens in præsentiam Ioannis Antiocheni. Qui verò circa Cyrillum erant, homilias Nestorii quas de hac quæstione protulerat sapius relegentes, & ex ipsis iudicantes, eum velut blasphemantem dei filium, damnauerunt. Hoc factō, qui circa Nestorium erant, aliud apud se conciliū facientes damnauere Cyrillum, & cum eo Memnonē

Nestorius
dānatur.

Ephesio

TRIPARTITA LIB. XII.

382

Ephesinæ ciuitatis episcopum. Non verò multo post venit etiam Ioannes Antiochenus episcopus, & cognoscens quæ gesta essent, indignabatur contra Cyrillum tanquam seditionis autorem, eo quod adeo feruenter Nestorii fecisset damnationem. Porro Cyrillus cum Iulienale volens se vicisci contra Ioannem, damnauit etiam ipsum. His tali mixtione confusis, cognoscens Nestorius contentione ad quandam perniciem peruenisse, dei genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam dei genitrix Maria, & ea quæ afferunt dissidium conquiescant. Sed nullus eum ex poenitentia talia dicentem, suscepit. Quapropter hæcenus datus & in exilium missus Oasin habitare dinoscitur. Hunc ergo terminum synodus habuit: quæ gesta sunt Consulatu Baski & Antiochi, tricesima octaua die Iulii mensis.

Oasis eremus.

Quomodo Ioannes Antiochenus Cyrillum damnauerit.

CAP. VI.

Porro Ioanes veniens Antiochiâ, & plurimos episcopos colligens, damnauit Cyrillum cum iam esset in Alexandria. Paulo post verò inimicitias resoluentes, in gratiam redierunt, & sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem verò Nestorii, dura Constantinopolis turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est namque populus propter tepidum eius, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto cum anathematizauerunt. Sic enim nos Christiani contra blasphemias prolatum solemus appellare decretum, quando id veluti in marmore scriptum, manifestum cunctis ostendimus.

Anathema.

De ordinatione Maximiani Constantinopoli.

CAP. VII.

His ita prouenientibus de electione episcopi quaestio rursus exorta est, & multi Philippum (cuius iam feci mentionem) plurimi Proclum eligebant. Potuitque Proclus tenere pontificatum, nisi quidam procerum prohibuissent, dicentes, regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius ciuitatis episcopus

Proclus.

SSS 2

nominas

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Maximian?
Cōstātinop

nominatus est, ad alteram migrare ciuitatem: quod dictū populum reuocauit. Cumq; quatuor transissent menses, post Nestorii damnationem Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidem vita, presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionē reuerendi viri olim habuerat, eo quod propriis sumptibus monumenta fabricaret, vt in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete viuere potius eligebat.

Quod episcopi ex aliis ad alias ecclesias sint mutati.

CAP. VIII.

Quia vero quidam dicebant ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret ecclesiam, cum Cyzici fuisset ordinatus, volo pro hac re pauca narrare. Non enim hoc verē dixisse videntur, sed aut inuidia faciente, aut ignorātes ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesiis vtiliter facta noscuntur. Eusebius itaque Pamphili in sexto Ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrum vnius Cappadociæ ciuitatis episcopum refert, quum venisset causa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locum Narcissi episcopi constitutum, & deinceps omni vita sua ipsi ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud veteres sine vlla differentia, de ciuitate ad aliam migrabat episcopus, cum vtilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, vt ostendatur mentitos esse, qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula xvi. Si quis episcopus ordinatus ad parocciam, in qua ordinatus est, minime proficiscitur, non sua culpa, sed siue populo respuente, aut propter quālibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore ministerioq; participari tantum, nec etiam misceri rebus, in qua collectas celebrat ecclesiæ, sed sustinere quæ prouinciæ synodus suo iudicio definierit. Hæc itaque regula est. Quod verò plurimi episcoporum ex aliis ciuitatibus ad alias propter vtilitates temporum migrarint, nomina eorum quæ sunt mutati subdidimus.

Periges

Perigenes in Patris ordinatur episcopus: & quoniam
 ciues eius eū suscipere noluerūt, Romane ciuitatis epi
 scopus iussit eū inthronizari in Corintho metropoli,
 defuncto eius episcopo: eiꝫ donec vixit, ecclesiā prae
 fuit. Gregorius Nazianzenus prius vnius Cappadocie
 ciuitatis fuit episcopus, deinde in Nazianzo constitu
 tus est. Melitius prius Sebastenae ecclesiā prae fuit, &
 postea Antiochiā prae sul est constitutus. Dositheum
 Seleucia episcopum, Alexander Antiochenus episco
 pus in Tarsum Ciliciae transtulit. Reuerentius ab Ar
 cis Phoeniciae, in Tyrū translatus est. Ioannes de Goro
 do Lydiae mutatus est in Proconesum, & in ea praefu
 der ecclesia. Palladius ab Helenopoli mutatur in As
 ponam. Alexander ab Helenopoli in Adrianos muta
 tus est. Theosebius ab Apamia Asiae trās fertur in Eu
 doxiopolim, quae prius Salambria vocabatur. Polycar
 pus de vrbe Antapristena Mysiae, in Nicopolim Thra
 ciae mutatus est. Herophilus de Trapezapoli Phry
 giae, trās latus est in Plotinopolim Thraciae. Optimus
 ab Argadamia Phrygiae, in Antiochiam Pisidiae transfertur. Syluanus a Philippopoli Thraciae mutatur in
 Troada. Tot igitur qd ad praesens inuenimus ex pro
 priis ciuitatibus ad alias migrasse, nos memorasse su
 ficiat. De Syluano tamen, qui ex Philippopoli Thra
 ciae in Troada migravit, vrile iudico pauca narrare.
 Syluanus quidem Rhetor fuit prius Troili Sophista,
 & ad perfectum Christianus, vitamꝫ monachicam di
 ligens. Is enim doctoris pallio vti despexit; quem post
 hac Atticus episcopus comprehendens, episcopum
 Philippopoleos ordinauit. At ille tribꝫ annis in Thra
 cia degens, nec frigora ferre valens, cum haberet cor
 pus valde debile atque subtile, rogauit Articum, vt
 eum in loco alio constitueret, dicens, non ob aliam cau
 sam nisi propter frigus ea se loca vitare. Cumꝫ alius
 pro eo fuisset ordinatus, mansit Syluanus Constanti
 nopoli, vitam monachicā perfecte custodiēs. Adeoꝫ
 sine vlla fuit arrogantia, vt plerunqꝫ in tāta multitudi
 ne ciuitatis cū soleis de sparto procederet. Cum vero

Hermos
polis.

Acamanti

Syluanus.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

Miraculum

aliquantum temporis præterisset, Troianæ præsul ecclesie moritur: Troianiq; venerunt, petentes episcopum. Cumq; cogitaret Atticus quē ordinare deberet, subito contigit ad ipsum salutandum venire Syluanū. At ille vides eum, mox cogitare cessauit. Tum ad Syluanum: Non habes, inquit, vltcrius occasionem, pro qua ecclesiasticas curas possis effugere. Troia nanque non habet frigus, sed ecce apparatus est tuo corpori opportunus à deo locus. Præpara ergo teipsum, & ad Troiam cōtinuū proficiscere. Migrat ergo Syluanus. Quo facto miraculū qd inter eius manus accidit, enarrabo. Nauis maximā quæ grandes colūnas deuexerat nuper, in littore Troiano fabricabatur. Cumq; eam ad mare voluissent deducere multis funibus, atque populo trahente, nullatenus mouebatur. Quod cum plurimis diebus ageretur, suspicati sunt nauem à dæmonio retineri. Tum ad Syluanum venientes episcopum, rogauerunt eum vt in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi nauem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem, asserens hoc opus alicuius esse iusti, non tamen suum. Quem cum rogassent, venit ad litus. Factaq; oratione tetigit vnum funem, iubēs vt insisterent operi cum labore. Tum illis breuiter impellentibus cursim nauis ad mare processit: hoc miraculum reuerentiam illius viri cunctos fecit habere Prouinciales. Qui quum esset etiam in aliis rebus eximius, videns clericos etiam de contentione litigantium negocia facientes, nullum clericum vnquā iudicare præcepit. Sed petitiones postulantium ipse suscepit: rogabat vnum fidelium laicorum amatoresq; iustitiæ, & ipse litigantibus interesset, & terminum iustitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam consequutus est. Quum igitur Maximianus in vrbe Constantinopolitana ordinatus fuisset episcopus Consulatu Bassi & Antonii, quinto & vicesimo die mensis Octobris, causæ ecclesiasticæ quieuerunt.

Quo

TRIPARTITÆ LIB. XII.

504

Quomodo apud Cretam quodam Iudæo dicente se esse Moysen, plurimi Iudæorum deceptione sint mortui, & reliqui facti sint Christiani.

CAP. IX.

CIrca hoc tempus multi Iudæorum in Creta Christiani facti sunt propter huiusmodi cladem. Quidam seductor Iudæus finxit seipsum esse Moysen, & coelitus destinatum, ut Iudæos illam insulam inhabitantes per mare duceret, ipsum se esse dicens, qui olim filios Israël per rubrum mare saluasset. Circuibat itaque toto anno vnamquamque illius insulae civitatem, suadebatque Iudæis ut crederent, monens ut omnes pecunias atque possessiones relinquerent, cum utrique deducti per siccū mare ad repromissionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti, omne opus propriū neglectabant, contemnentes etiam possessiones suas, & dimittentes eas quibusuis personis. Quumque venisset dies quam designauerat seductor ille Iudæus, eo praecedente sequebantur omnes cum coniugibus & minorennibus, seduxitque eos ad quandam rupem declivius incumbentem, iussitque ut in tomorum speciem seipsos euolverent. Hoc igitur faciebant priores. Et quum viderent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt, nisi (deo providente) quidam viri Christiani superuenissent piscatores atque negotiatores, qui alios quum necarentur eripientes recreauerunt. Tum alii eorum stultitiam sentientes, alios, ne seipsos iactu interficerent, tenuerunt, nuntiantes eorum mortē qui primo ceciderant. Qui etiam cognoscentes seductionem, culpabant se, eo quod facile credidissent. Quumque voluissent illum perimere seductorem, comprehendere nequiverunt. Repente nanque disparuit, deditque spiritum quod dæmon fuisset erroneus humana figura circumamictus. Ex hac itaque calamitate multi tūc Cretensium Iudæorum ad Christianam conuersi sunt fidem.

An.do.441.

Iudæis per pseudomoy sen decepti in Creta.

HISTORIÆ ECCLESIAST.

De magno incendio Constantinopoli factō, &
morte Maximiani arque institutione Procli.

CAPVT X.

Incendium
Constantino-
poli.

Maximini
episcopi Cō-
stantinop.
mors;
An. dō. 436.

Proclus suc-
cedit.

INterea incendium in ciuitate Constantinopolita-
na factum paulatim peruenit ad Thermas, quæ vo-
cantur Achilleæ: deinde ad locum qui dicitur Pelar-
gus, ita vt Nouatianorum comprehēderetur ecclesia,
Tum fertur Paulum eorū episcopum inter flammās
ecclesiæ restitisse supplicantē deo, ne ecclesia pariter
cremaretur. Qui locus ereptus est: & hætenus xvii.
die mensis Augusti apud Nouatianos Collectio cele-
bratur, Hunc tamen locum non solum Christiani, sed
etiam Pagani ex eo tempore venerant. Maximianus
igitur cum duos annos & sex mēses ecclesiam gubera-
nasset, defunctus est, Consulatu Ariobindæ & Aspa-
ris, die duodecimo mensis Aprilis, in septimana maio-
re Ieiuniorum, feriā quinta. Tum igitur Theodosius
Imperat. sapienter causæ prospexit, ne rursus de episco-
patu seditionis quæstio, aut tumultus in ecclesia nasce-
retur. Quum adhuc ergo corpus Maximiani iaceret,
præsentibus episcopis præcepit inthronizari Proclū.
Quod etiam Romani Episcopi Cælestini literæ firma-
uerunt, quas ad Cyrillum Alexandria destinauit epis-
copum, & ad Ioannē Antiochenū & Ruphum Thes-
salonicensem dicens, quod nihil prohiberet alterius ci-
uitatis existentem episcopum in aliam demigrare.
Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani
corporis celebrauit: de quo tempus vt pauca dica-
mus.

De conuersatione & moribus Procli.

CAPVT XI.

Proclus.

PROCLUS ab ætate prima lector fuit, apud doctores
tamen obseruans studiosus quoque Rhetoricæ:
qui quum ad perfectam venisset ætatem, plerunque
cum Attico erat episcopo exceptor sermonum eius.
Et quum proficeret ab Attico diaconus ordinatur, po-
stea presbyter. A Sisinnio verò Cyzici consecratur
episcopus. Hac quidem ei primo acciderunt, postea
thronum

thronum Constantinopolitanæ sortitur ecclesiæ. Erat enim vir moribus optimis; & ab Attico vtiliter eruditus, omnia eius imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportune monstrabat, iste verò omnibus mitis erat, & sic eos potius quàm violenter flectere nitebatur, nullam hæresim vexare volens, in hac parte Theodosium imitatus Imperatorem. Ille namq; iudicabat contra culpabiles Imperiali non vti potestate. Hic autem paruipendebat, si quis de Deo non ita saperet sicut ipse. In his igitur Imperator laudabat eum, quum & ipse veros sacerdotes imitaretur, & nequaquam per se qui volentes admitteret. Ego tamen audacter dico, quod mansuetudine omnes viros euicerit. Ob quam caussam hostes suos citra belli certamina subiugabat, sicut ostenditur in Ioanne tyranno, & facta post hoc perditione Barbarorum.

Theodosius
vicit omnes
sacerdotes
mansuetudine.

De victoria Barbarorum. CAP. XII.

Post interitum nanque tyranni, Barbari quos ille cōtra Romanas suum euocauerat in auxilium, parati erant Romanorū fines inuadere. Hæc audiens Imperator consuete hanc sollicitudinem Deo commisit, & orationibus occupatus cito promeruit quod quæsiuit. Quæ enim acciderint Barbaris enarranda sunt. Dux eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interit. Secutaq; pestis, maximam partem eorum hominum interemit. Et non solum hoc suffecit, sed etiam ignis de cœlo descendēs, plurimos qui videbantur remansisse, consumpsit. Quæ res Barbaros in formidine magna constituit, non solum quod contra gentem Romanorum fortissimam arma leuare ausi fuissent, sed quod sic eos à forti Deo iuari conspicerent. Tum Proclus Episcopus de prophetia Ezechielis coram ecclesia faciens sermonem, de collata salute, ab omnibus est laudatus. Cuius prophetiæ verba sunt hæc: Et tu fili hominis prophetiza in Gog principe

Barbari cōtra
Romanos.

Rugas.

Ezech. 38.2

HISTORIA ECCLESIAST.

Mofoch & Tubal. ludico enim cum morte & sanguine & imbre diluuii, & lapidibus grandinis, & ignem & sulphur pluam super eum, & omnes qui cum eo sunt. Et post pauca: Et scient quia ego sum Dominus.

Quomodo filia Theodosii Valentiniano
sit iuncta. CAP. XIII.

An.do. 418
Eudoxia filia
Theodo-
sii nubit Va-
lentiniano

Igitur Imperatori propter suam mansuetudinem etiam alia plurima præstitit Deus, quorum vnum illud est: Erat ei filia ex Eudocia, nomine Eudoxia. Hanc Valentinianus consobrinus eius, Hesperiarum partium ab eo factus Imperator, petiit vxorē. Cumq; Theodosius annuisset, cogitabat in medio itineris, quodam loco nuptias celebrare. Placueratq; vt Theosalonicam ambo venirent. Inter hæc nuntiavit Valentinianus ne fatigaretur Theodosius: ipse enim venturum se Constantinopolim compromisit. Quum ergo partes munisset Hesperias, Constantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis Consulatu Isidori & Senatoris, vxore sumpta reuersus est.

Quomodo corpus Ioānis episcopi sit Constans-
tinopolim reuocatum. CAP. XIII.

An.do. 441
Paulus No-
uatianorū
episcopus.

Non multo post Episcopus Proclus eos qui propter Ioannis depositionem segregabantur, ecclesiam restituit. Sapientiaq; sua eorum tristitiam mitigauit hoc modo. Corpus enim Ioannis in Comanis sepultum, tricesimo quinto anno post depositionē Constantinopolim iubente Imperatore reuocauit, & publice diuulgatum in ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est. xvi. Consulatu Honorii, Theodosii. xvii. Ianuarii mēsis die. Paulus quoque Nouatianorum episcopus eodem Consulatu. xx. Iulii mēsis die defunctus est. Qui cūm ægrotaret, nec dietam consuetam transgressus est, nec orationes solitas præ-

tas prætermisit. Quumq; esset mortui vicinus, euocauit omnes clericos suos dicens: Cogitate episcopum eligere dum uiuo, ne posthac turbas ecclesiæ nostræ sustineant. Illis verò ei potius electionem dantibus, Paulus ait: Ergo scriptam mihi huiusmodi date professio- nem, quod ipsum eligetis, quem ego decreuero. Quibus hoc facientibus atque subscribentibus, Marciani presbyteri nomen in charta conscripsit atq; signauit. Fecitq; priores similiter signare presbyteros, eamq; chartam apud Marcum deposuit Scytharum ecclesiæ Nouatianorum episcopum, dicēs: Si vixero, mihi rede- de. Si mortuus fuero, hic inuenietis quis debeat ordi- nari. Post cuius obitum tertio die resignantes, & Mar- ciani nomen inuenientes, eiusq; laudantes electio- nem, sine vlla mora miserunt in Tiberiada Phrygiæ, vbi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicefimoprmo die eius mensis, & ordinarunt epi- scopum.

Marcianus
succedit
Paulo.

Quomodo Eudoxia vxor Imperatoris Hiero-
solymam sit profecta. CAP. XV.

Theodosius igitur Imperator pro beneficiis à deo sibi collatis, gratias agebat, plurimis honoribus Christo sua vota compensans, coniugemq; suam Eudociam Hierosolymam destinauit. Hoc enim & ipsa votum habuerat, si filiam videret nuptam. Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas quàm per singulas ciuitates positas, honorauit; & quum illuc proficisco- retur, & cum inde rediret.

Quod Proclus Thalassium senatorem authori-
tate sua Cæsareæ Cappadociæ fecerit episco-
pum. CAP. XVI.

Proclus autem Episcopus eodem tempore septi-
modecimo Imperatoris Theodosii Cōsularu, rem
mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecerit
Episcoporum. Quum enim Firmus Episcopus Cæsa-
rux

An.do. 441

HIST. ECCL. TRIP. LIB. XII

ruæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses, petentes Episcopum. Quumq; cogitaret, quem eis ordinare deberet, contigit vt ad eum salutandum die sabbato Senatores vniuersi venirent, inter quos Thalasius qui Præfecturæ Illyrici administrauerat dignitatem. Quumq; futurum esset (sicut habebat fama) vt Orientalem regeret præfecturam, missa manu Proclus pro Præfecturæ dignitate episcopatum ei Cæsariensi ciuitatis imposuit. Hæc quidē in ecclesia illo tempore gerebantur. Nos autem hic terminum faciamus huiusmodi in pace gubernari cunctas ecclesias exorantes. Nos ergo o sacratissime homo dei Theodore, tuam compleuimus iussione, finem facientes historia, in anno secundo trecentessimæ quintæ Olimpiadis, Consulatus xvii. Imperatoris Theodosii.

Peroratio
Socratis
Cōstantino,
politani ad
Theodorū,
An. do. 442

Historiæ ecclesiasticæ quam Tripartitam vocant, libri duodecimi, Epiphanio Scholastico interprete.

FINIS. a. 1601.

EVSEBII CAESARIEN-

SIS VITA EX D. HIERONYMI CATALO

go de viris illustribus.

Eusebius, Cæsareæ Palæstinæ episcopus, in scripturis
diuinis studiosissimus, & bibliothecæ diuinæ cum
Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator,
ædedit infinita volumina, de quibus hæc sunt :

Εὐαγγελικὴς ἀποδείξις, hoc est, Euangelicæ demonstra-
tionis, Libri. xx.

Εὐαγγελικὴς προπαρασκευὴς, hoc est, Euangelicæ præpara-
tionis, Libri. xv.

Θεοφανείας, hoc est, diuinæ apparitionis, Libri. v.

Ecclesiasticæ historiæ, Libri. x.

Chronicorum canonum omnimoda historia, &

Forum ἑπιτομὴ, Et

De Euangeliorum diaphonia.

In Esaiam, Libri. x. Et

Contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat
in Sicilia, vt quidam putant, Libri. xxx. De quib-
us ad me viginti tantum peruenerunt.

Τοπικῶν, Liber vnus.

Ἀπολογίαι pro Origene, Libri. vi.

De vita Pamphili, Libri. iiii.

De martyribus alia opuscula. Et

In centum quinquaginta Psalmos, eruditissimi com-
mētarii. Et multa alia. Floruit maxime sub Con-
stantino imperatore & Constantio. Et ob amicici-
am Pamphili martyris ab eo cognomentum for-
situs est.

DE THEA

DE THEODORITŌ.

Theodoritus Cyri fuit Episcopus, quam Stephanus κύριου πόλην appellat, Vocant illam Persæ Cyreco-
batani, & sita est in extremis Persiæ finibus. Meminit
eius in quinto libro, quum inquit, κύριος ἡ τῆς ἡμετέρας
ἰσίδωρος. Scripsit Ecclesiasticæ historiæ libros quinq.,
quos Græci nunc λόγους, nunc τόμους vocant. Præterea
opus quod inscripsit De curatiōe Græcarum affectio-
num, versum superioribus annis, a Zenobio Acciaio
Florentino ordinis Predicatorū. Meminit ipse pas-
sim in historia sua de aliis quoq; libris a se conscriptis,
ut responsionum ad Magos Persarum, & Historiæ de
Martyribus.

DE SOZOMENO.

Sozomenus indicat se versatum in actionibus for-
rensibus apud Constantinopolim, cum Aquilini so-
dalitis sui meminit a febre liberati. Meminit alicubi
progenitorum suorum, & avi sui, quem ad Christum
conuersum refert in agro Gazensi, quum fuisset patre
ethnico prognatus, tribuens illi sacrarum literarum pe-
ritiam. Scripsit autem historiā nouem tomis sectam,
ad Theodosium iuniorem, exorsus a tertio Consulatu
Crispi & Constantini Cæs. vsque ad septimumdecim-
um Theodosii iunioris. Extat autem huius historiæ
volumen Græcum in bibliotheca Xysti Romæ.

DE SOCRATE.

Et hic Constantinopolitanus fuit, discipulus Hel-
ladii & Ammonit Grammaticorum. Scripsit historiā
ad preces Theodori Sozomenicæ simillimam, quan-
tum ad tempus attinet.

Chartæ Tomi Secundæ.

LL.MM.NN.OO.PP.QQ.RR.SS.TT.VV.
XX.YY.ZZ.AAA.BBB.CCC.DDD.EEE.
FFF.GGG.HHH.III.KKK.LLL.MMM.
NNN.OOO.PPP.QQQ.RRR.SSS.

Cæsareo edicto

CAVTVM EST, NE QVIS
D. Eusebii opera à Ioanne Steelsio excusa,
alius ab eo in Cæsareæ Maiestatis ditione im-
primat, vel alibi impressa vendere præsumat,
sub pœnis in Priuilegio contētis, M. D. XLVIII.

I. de Facwez.

Si daretur et amicum nobis in carmina daret
hic feli. potiusque sit quia mite relaxat

Carthago edicto

CAVTVM EST RE QVIBVS

Ille dicitur et alii dicitur et alii dicitur
et alii dicitur et alii dicitur et alii dicitur
et alii dicitur et alii dicitur et alii dicitur
et alii dicitur et alii dicitur et alii dicitur

1747

NICEPHORI
Græci Historia
ECCLESIASTICA

INCERTO INTERPRETE.

VICTORIS Episcopi Libri III. de Persecu-
tione Vandalica.

THEODORITI Cyrensis Episcopi Ecclesiasti-
cæ Historiæ Libri V. Ioachimo Came-
rario interprete.

TOMVS TERTIVS.

ANTVERPIÆ,
In ædibus Ioannis Steelfii.

NOTICE
GEO. H. HILL

TO THE PUBLIC

THE
HILL

THE
HILL

THE
HILL

THE
HILL

510

Historia Ecclesia

STICA A NICEPHORO

GRAECO MONACHO CONSCRIPTA, INCERTUM quonā interprete iam olim Latine versa. incipit autem à temporibus Theodosii iunioris, in quę Tripartita desinit, & quatuor desinceps Imperatorum tempora continet.

THEODOSIUS IUNIOR, Cap. I.

THEODOSIUS IUNIOR IMPERAT.

Cuius Imperii anno secundo Atticus Episcopus Constantinopolitanus, Iudæum quendam paralyticum monens, suadens atque baptizans, sanum ex la-uacro eduxit. secundum Deum enim dicitur fuisse prouectus. Septimo Theodosii Imperii anno, obeunte Theophilo Alexandrino, Cyrillus confobrinus eius pro ipso Episcopus ordinatus est. Tunc & Hefychius presbyter Hierosolymitanus doctirinis effloruit.

An.do. 411.

An.do. 417.
Theophilus
Alexand.
Cyrillus

Theodosius Imperat. cuius quintodecimo Imperii anno Honorius moritur, & Ioannes quidam ex Imperialibus subscriptoribus Romæ Imperium arripit, legationemq; ad Theodosium mittit in Imperatorem suscipi deprecans. At verò Theodosius legatis in carcere trusis, Ardaburium Stratigon mittit aduersus eum. Quem tyrannus apud Rauennam aggressus inclusit: quo Theodosius agnito, Asparém huius filiū mittit aduersus eum. Tum deo amabilis Imperatoris oratione angelus domini in habitu pastoris apparens, deduxit Asparem, & eos qui cum illo erant, & ducit

An.do. 425.

An.do. 416.

TTT 2

eos

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

eos per paludem inuiam, quæ Rauennę adiacet, quam
 deus peruiam operatus est, quemadmodum Israëlita-
 rum tempore. Et transmeantes per aridam, apertis por-
 tis ciuitatis inuentis, tyrannum quidem occiderunt:
 An.do. 427. Ardaburium autem à vinculis absoluerunt. Sequenti
 autem Maruthas episcopus Mesopotamię filium re-
 gis Persarum Isdigerden à demonio vexatum sanauit.
 Interea Theodosius Imperator multa benignitate mo-
 tus, licet Persas potentissime vicerit, parcens tamen
 Christianis qui habitabant in Perside, amplectitur
 cuius rei gratia mittit legatos, Helionem patricium
 quem valde honorandum ducebat, & Anatolium ori-
 entis Stratigon. Vararanes autem sciens superationē
 suam, suscipit legationē, & ita persecutio cessauit, quæ
 in Christianos agitabatur. Cæterum Imperator The-
 odosius communicatrices habens hymnodia propria
 as sorores quæ virginitatem tota vita sectabantur, su-
 per huiusmodi beneficiis deo gratias agens, hymnis
 hunc laudare penitus non cessabat. Sisinnius autem
 Constantinopolitanus episcopus Proclum consecrat
 episcopum Cyzici, quem Cyziceni non suscipientes,
 monachum quendam præter votum Sisinnii Dalma-
 tium dictum consecrant, Proclus autem propriā eccle-
 siam nō habens Constantinopoli, hortatu Sisinnii do-
 cترینis pollebat, qui eiusdem vrbs non multo post
 ordinatur Antistes. Sequenti vero anno, Philippus pres-
 byter Sidæ Christianam historiam in triginta & sex
 libris descripsit. Cap. 20
 Nestorius An.do. 430. **S**isinnio defuncto, Nestorius Constantinopoleos fit
 episcopus, mox verò vt thronū conscendit, nequā
 fides eius & peruersus in dogmatibus sensus ostende-
 batur. Homiliam quippe de fide protulit Sincello suo
 præcipiens, vt hanc coram ecclesia prædicaret habena-
 tem ita: Dei genitricem Mariam vocet nemo. Maria
 enim homo erat, & ab homine deum gigni impossibi-
 le est. Hanc vocem primum reprehēdit Eusebius qui-
 dam scholasticus Imperatricis Constantinopoleos.
 Eusebius. Vnde multi Byzantinorum turbati sunt. Nestorio au-
 tem

Helion
 Anatolius

Philippus
 Sidenfis.

Nestorius
 An.do. 430.

Eusebius.

INCERTO INTERPRETE: 512

tem verbo infirmare festinante vocem qua Dei genitrix dicitur ecclesia: Dominica die præsidente Nestorio iussus Proclus recitare, homiliam dixit in dei genitricem, cuius initium est: Virginalis solennitas hodie fratres. Tunc odibilis factus est apud omnes impius Nestorius, propter typhum & malam fidem. Eodem verò anno, terribile miraculum sanctorum septem puerorum Ephesi factum est, resurgentibus eis post clxxx. & unum annos. Porro Cyrillus Alexandrinus episcopus, compertis Nestorii blasphemis, scribit ei rogans & monens, ut discederet à peruersis dogmatibus suis, fidemq; rectam susciperet. At verò Nestorius ei econtra misit, iniurias & blasphemias. Tunc Cyrillus scribit Cælestino Papæ Romano quæ Nestorius prædicaret, & blasphemias quæ sibi scriptæ fuerat à Nestorio ei manifestas exhibuit. Tunc Cælestinus scribit Nestorio, diffiniens ei dierum decem indutias, cessandi à blasphemia & poenitendi. Quod si perdurasset in praua opinione, sacerdotii cōmunicator vltius esse desisteret. Scribunt autem similiter Cælestinus atque Cyrillus Antiocheno & Hierosolymitano archiepiscopis, de Nestorio & hæresi eius. Ioannes autem scribit Nestorio, dans consilium recedendi ab hæresi, quin & ad memoriam ducens illud Apostoli dicentis: Misit deus filium suum factum ex muliere. Cognoscens verò Nestorius, quod patriarchæ taliter ecclesiis conturbatis, silere minime paterentur, suasit Imperatori mittere Cyrillo sacram stigmatibus plenam, quem putans ex his compescere, magis erexit. Surgens enim scribit Imperatori & sororibus huius tam de recta fide, quam de sinistra opinione Nestorii, simul & postulans vniuersalem fieri synodum, ad examinandum canonice de Nestorio. Tunc Imperator Theodosius scribit omnibus episcopis, ut absque omni dilatione post Pascha Ephesum conuenirent, diffiniens quia nullam apud Deum, vel apud nos excusationis rationem habebit, qui die sancto Pentecostes in concilio inuentus non fuerit apud Ephesum. Cælestinus autem Romanus scribit

Septem dormientes.
An. do. 447.

Ioannes Antioch.
Gala. 4. 2.

TTT 3 bit

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

An. do. 433.
Ephesina
synodus.

Nestorius
Cyrillus
Iuuenalis

bit Cyrillo Alexandrino, locum suum in concilio retinendi. Itaque quinto & vicesimo Imperii Theodosii anno, apud Ephesum celebrata est sancta tertia synodus. Omnibus sanè antistitibus convenientibus, Ioannes Antiochenus & Orientales indicta die, & quæ ante statuta fuerat, minime concurrerunt. Porro sexta decima die post præfinitam, Ioanne non veniente, peruenit Nestorius cum multa iactantia. Vicesimamq; mensis Iunii die celebrata est synodus, Nestorio Cyrillo & Iuuenali præsidentibus. Porro Cyrillo Romani Pontificis vices agente, & cuncta theologice disputante, dicit Nestorius cum multa iactantia: Ego illum qui bimestris & trimestris factus est, nunquam deum nominauerim, & ideo mundus sum à sanguine vestro, & ex hoc ad vos nullatenus repedabo. Et his dictis abiit, cum sex episcopis qui voluntarie secuti sunt eum. Hi vero qui circa Cyrillum erant, postera die conuenientes, miserunt tres episcopos vocare illum, & non obaudiuit. Pari modo secundo, & tertio ac quarto, à synodo conuocatus non venit. Sed & illos qui missi fuerant, iniuriis fecit & contumeliis affici. Tunc synodus iniuriis & ignominia lacessitis episcopis qui fuerant missi receptis, sententiam protulit in eum, & alienum fore ab omni sacra dignitate decreuit, in faciem ei depositione ipsius transmissa. His ita finitis, venit post tres dies Ioannes Antiochenus episcopus, sex & viginti secum episcopis habitis. Qui quum didicissent, Nestorium iam depositum esse à sancta synodo, & cum Nestorio confidentes, deposuerunt ut opinabantur Cyrillum & Memnonem Ephesum. Theodoretus sanè putans Cyrillum in duodecim capitula offendisse, præter veritatem narrationem faciens, ibidem Nestorii venenum euomuit. Cyrillus verò potenter exurgens, pro eisdem capitulis rationem reddidit, ea & quæ in eis habentur interpretans, & ecclesiasticum thesaurum esse demonstrans, atque piam intentionem suam omnibus manifestans. Itaque Antiochenus Ioannes à concilio tertio vocatus, &

non

INCERTO INTERPRETE.

non obaudiens vt veniret, sententiam vnâ cum his
 qui secum erant excepit, vt alieni ab omni ecclesiasti-
 ca communione, vsque dum sese recognoscentes pro-
 prium confiterentur excessum. Tuncq; synodus diffi-
 niuit, quæ ab Orientalibus in iniuriam sanctissimorū
 ecclesiæ presulum Cyrilli & Memnonis prolata sunt,
 vtpote sine lege & sine canone deprōpta, nullam vim
 prorsus habere. His igitur omnibus per suggestiones
 à Theodosio Imperatore relegatis, iussi sunt episcopi
 ex vtraque parte ascendere Constantinopolim. Qui
 quum ascendissent, cooperatione dei vicerunt hi qui
 ex parte synodi fuerant, firmataq; depositione Nesto-
 ri, Maximianus Constantinopoleos consecratur epi-
 scopus. Orientales vero susceptum Nestorium secum
 duxerunt. Porro quarto Nestorii depositionis anno,
 Ioannes Antiochenus episcopus timore dei detentus,
 vidensq; multos Antiochenorū viros egregios à Neo-
 storio adulterina prauitate infectos, scribit rogans Im-
 peratorem, hunc ab Oriente pellendum. Imperator au-
 tem Nestorium quidem exilio relegauit apud Oasim:
 præcepta verò mittit Cyrillo & Ioāni, sine dilatione
 ad vniuersas ecclesias. Ioānes autē accepta præceptio-
 ne, scribit Cyrillo fidem suam, & patrum apud Nicæā
 & Constantinopolim collectorum confessionem, re-
 cipiens etiam quæ apud Ephesum gesta sunt. Quibus
 Cyrillus susceptis, scribit Ioanni & Orientalibus epi-
 stolam cuius initium est: Latentur coeli & exultet ter-
 ra, & in eadem confessione, vtrisque conuenientibus
 vnita sunt ad pacem atque concordiam, quibus præ-
 minebant ecclesiæ. Per idem verò tempus Nonnus
 regebat Hedefensem ecclesiā, qui primam Antio-
 chenaarum mimarum deo dicauit, & pro Margaritum
 meretrice Pelagiam CHRIS TO exhibuit. Iste ergo ex-
 ultans super horum concordia, scribit Ioanni archiepi-
 scopo, monita & verborum magisteria, in quibus &
 hoc ait: Munda ecclesiā o homo Dei à Nestorianis
 zizaniis, & eius impietate. Porro impium & blasphe-

Maximian9

An. do. 437.

Nestorius
 relegatur.

Nonnus

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

**Nestorii
mors.**

mum Nestorium, in exilio diuinum iudicium subsecutum est: tabefactis omnibus mēbris eius, & maxime lingua consumpta, morte præuenit iter quo ab Oase ad alium locum erat ducendus. *Cap. 4.*

An.do. 439.

Veniens Valentinianus filius Constantii & Gallæ Placidie ab vrbe Roma Constantinopolim, duxit vxorem: filiam Theodosii Imperatoris Eudoxiam nomine, quam sibi Eudocia genuerat, & Romam rediit. Sequenti verò anno, Theodosius Imperator Eudociam vxorem suam Hierosolymam misit, gratificos hymnos oblaturam deo. Quæ plurima dona ecclesiis contulit, & adoratis tam sancta cruce, quam colendis locis, reuerfa est ad regalia. Tricesimo dein Imperii Theodosii anno, Proclus episcopus Constantino-

**Corpus Io:
annis Chrysostomi.**

An.do. 439.

politanus, postulatum ab Imperatore Theodosio corpus sancti Ioannis Chrysostomi à Comanis ad urbem regiam detulit: & proximo anno post trigintatres annos, id coram omni processione, vna cum Imperatore ac Imperatrice Pulcheria pompis funebribus publicans, in Apostolorum ecclesiam posuit, & ita eos qui propter illius depositionem ab ecclesia separati erant, ecclesie rursus vniuit. Sub hoc sanctæ memoriæ Pro-

Terræmotus Constantinopoli.

clo terræmotus facti sunt magni Constantinopoli, per quatuor menses, ita vt timentes Byzantii extra ciuitatē in loco qui dicitur cāpus, essent, perseverantes vnā cū episcopo ad dominū precibus & letaniis vociferantes. Quadā ergo die fluctuante terra & omni plebe arētius exclamāte, κύριε ἰλέησον, circa horam tertiam, oībus videntibus cōrigit à diuina virtute sustolli quendam adolescentulū in aërem, & audire diuinam vocem, admonentem eū episcopo ac populo nuntiare, vt letanias sic facerēt & dicerent: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis miserere nobis, nihil aliud apponentes. Proclus autem hac suscepta sententia, præcepit populo psallere sic, & statim terræmotus cessauit. Porro beata Pulcheria super miraculo vnā cum fratre supra modum admirata, sanxit per vniuersum orbem diuinū hunc psallere taliter hymnū, & extunc receperunt

INCERTO INTERPRETE. 517

runt omnes ecclesię per singulos dies, hūc canere deo.
De cætero imperante Theodosio iuniore, Valentinianus non solum Britanniam & Galliam & Hispaniam saluare nequiuit: sed & Occidentalem Libyam quę uidelicet regio vocatur Afrorum, amisit hoc modo. Duo prætores erāt, Aëtius scilicet & Bonifacius, quos Theodosius postulante Valentiniano direxit. Cumq; Bonifacius principatum Occidentalis Libyę percepisset, inuidia inflammatus Aëtius accusationē facit aduersus eum, tanquā rebellionem meditantem, & obtinere Libyam satagentem. Et hæc quidem Placidia fatebatur Valentiniani matri. Cæterum Bonifacio scribit, quia si accersitus fueris accedere noli. Incusatus enim es, & te dolose volunt Imperatores. Hęc suscipiens Bonifacius, & veluti proprio seruo Aëtio credens accersitus accedere distulit. Tunc Imperatores Aëtium quasi deuotum receperunt. Erant autem Gothi tunc & gentes multę ac maximę trans Danubium in hyperboreis locis inhabitantes. Ex quibus rationabiliore quatuor sunt, Gothi scilicet, Hypogothi, Gipedes, et Vuandali, nomen tantū, & nihil aliud mutantes, vnęq; lingua vtentes. Omnes autem fidei erant Arrianę malignitatis. Isti sub Arcadio & Honorio Danubium transeuntes, in terra locati sunt Romanorum. Et Gipedes quidem, ex quibus postmodū diuisi sunt Langobardi & Auares, villas quę sunt circa Singedonem & Syrmium habitauerunt. Hypogothi verō post Alaricum Romanam depopulātes, in Galias abierunt, & quę ibidem sunt obtinuerunt. Gothi autē Pannoniā habuerunt primū. Dein nono decimo anno imperantis Theodosii Iunioris, Thracę villas habitauerūt, & per quinquaginta octo annos in Thracę morantes, Hesperium quōq; obtinuerunt imperiū. Porro Vuandali Alanis sibi sociatis, & Germanis, qui nunc Franci vocantur ascitis, transeuntes Rhenū fluuium Modigifclo duce habito, habitauerūt in Hispania, quę est prima Europę prouinciarum, ab Hesperio oceano, Bonifacius autē metuens Imperatores Romanos,

Gothi
Hypogothi
Gipedes
Vuandali

Germani q
nunc Frāci

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

manos, transfretans à Lybia in Hispaniam ad Vuandos venit. Cumq; Modigiscum inuenisset mortuū, & filios eius Gontarin, Gizerichum principatum moderantes, hortatus est vt Hesperiam Lybiam in tres partes diuiderēt, pollicitus vniciq; tertie parti se vnā cum ipso principaturos. In talibus ergo professionibus Vuandali fretum transmeantes, Lybiam habitauerunt, ab Oceano vsq; Tripolim, quæ est circa Cyrenen. Hypogothi verò surgentes à Gallia, tenuerunt etiam Hispaniam. Quidam autē senatus Romani amici Bonifacii, falsam accusationem Aëtii intimauerunt Placidie, ostendentes quoq; & Aëtii ad Bonifacium pridem scriptam epistolam quam ad eos miserat dein Bonifacius. Ast stupefacta Placidia, Aëtium quidem in nullo læsit, Bonifacio verò verbum cum iuramentis misit exhortatorium. Porro Gontario mortuo, Gizerichus Vuandalorum factus est Imperator. Bonifacius ergo verbo suscepto, contra Vuandalos armatur, exercitu magno sibi veniente, tam à Roma quā à Byzantio, cuius Aspar erat magister. Inito autem contra Gizerichum prelio superatus est Romanorum exercitus, sicq; Bonifacius cum Aspare Romam veniens, suspicionē dissoluit rei veritate monstrata. Porro Africa taliter est Vuandalis subacta. Tunc & Marcianus qui postmodū imperauit cum miles esset, & Aspari deferuiret, viuis à Gizericho comprehenditur. *Cap. 5.*

Romane sedis Leo pontificiū gerit, imperante Theodosio, cuius imperii tricesimonono anno, Proclus Constantinopolitanus moritur. Cui succedit Flauianus presbyter & Sceuophylax ecclesie. Cyrillus Alexandrinus obit Antistes, cui subrogatur in sede Dioscorus, qui nullatenus erat Didascalicus, sed immitis & ferus. *Cap. 6.*

Chrysaphius Eunuchus Palatium & ipsum Imperatorem tenens, cum inuideret Flauiani consecrationi, suggessit Imperatori sine malitia existenti, & apud Chalcedonem degenti, mandare patriarchæ vt mitteret pro consecratione sibi benedictiones; quo facto

An. do. 429

An. do. 439
Flauianus
Cōstātinopolis præsul.

Chrysaphius
Eunuchus

INCERTO INTERPRETE. 514

Et Chrysaphius auertens, mandauit Andream Imperatorem querere benedictiones. At Episcopus renuntiavit, non se habere pecunias ad mittendum, nisi forte quoquam vtar inquisens ex sacris vasis. Fit ergo ex hoc inter illos, Pulcheria hæc ignorante, non modicus mœror. Verum hæc apud Constantinopolim, cæterum penes Alexandriam Dioscorus confestim Cyrilli cognatos in primordiis suis deuastat, & horum patrimonium deprædatur. Filium autem fratris eius Athanasium presbyterum sine culpa deposuit. Hæc autem faciebat rectæ Cyrilli fidei aduersatus, quum esset hæreticus, et a teneris vnguiculis ea quæ sunt Origenis sentiret. Ira sciebatur autem & Flauiano, eo quod modicum quid opus beati conferret Cyrilli cognatis. Quum ergo Chrysaphius esset impius, videre non ferens ecclesiarum concordiam, operam dabat ut conturbaret eas, et diuersis modis agebat, ut Flavianum episcopatum depelleret, volens Eutychem quendam sensus sui archimandritam, ad episcopatum eius prouehere. Et quoniam Pulcheria res ciuiles retinente nihil valuit, primo insidiatur Eudociæ insidiarum eius nondum expertæ, & in liuore eam instigat contra propriam matrem. Et immittit ei, ut & illi derogat apud Imperatorem, & tollat ad se præpositum. Quoniam præpositus ad dispositionem rerum pernecessarius erat Pulcheria. Imperator autem ab vxore molestius fatigatus, mittit ei dicens: ne te hoc tristem reddat, præpositum enim te habere non est possibile, neque meam sororem beneficæ ac pie omnia disponentem ego repello. Ineficax ergo Chrysaphius super hoc effectus, ad aliud vertitur instrumentum, & suggerit Eudociæ, ut molesta Imperatori suaderet ei, quo præciperet patriarchæ consecrare illam diaconam, tanquam quæ virginitatem elegeret. Et diutius Eudocia Imperatori molesta, persuasit leuitati eius. Super quo iussus Flavianus, ab Imperatore tristatus est valde, respiciens futura ex hoc scandala nascitura, & Imperatori quidem repromissit. Pulcheriæ verò scripsit, rogans eam ne saltem ante

Dioscorus
Alexandrinus

Eutyches
heresiarcha

quidam putant
archimandritam
id est quod
atque.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

Pulcheria
ab admini-
stratione re-
rum amota
An.do. 433

ante faciem eius veniret, ne cogar inquit, agere quid
eorum quæ te contristantur. Illa ergo ex his quæ scri-
pta fuerant, intelligens quod meditabantur, & præpo-
situm Eudociæ transmisit, & ipsa exiens in ebdomum
siluit. Ex hoc itaque Imperator, & Eudocia valde con-
tra Flavianum tristes effecti sunt, quod suum reuelase-
set secretum. Porro Eusebius scholasticus, qui primus
Nestorium reprehendit, ad episcopatum Dorilei pro-
motus, & de fide cum Eutyche Archimandrita dispu-
tans, inuenit eum non recta sapientem: qui cum multa
commonēs iuuare illum nequiuisset, retulit de eo Fla-
uiano episcopo, qui quadraginta Episcoporum cōcilio
cōgregato, adducit Eutychem. Et iuxta omnē conse-
quentiam regularum ecclesiasticarum discutiens, in-
uentum subdolum et hæreticū deposuit. Chrysaphius
autem huius concors Palatium tenens, his cognitis in-
tram per amplius contra Flavianum accenditur. Et
intimat Dioscoro Alexandrino se in his quæ cordi eius
essent, per omnia cooperaturum, si sibi in calumniis
contra Flavianum & Eusebium ipse concurreret, pro
Eutycheq; satageret. Mouet autem ad id etiam Augu-
stam Eudociam, tristitia de Pulcheria contra Flavianū
memorans apud illam. Et agit vterque quo Impera-
tor sanciret, secundum Ephesi congregari concilium.
Cui Dioscoro præesse concedunt, mittentes ei exerci-
tum plurimum in auxilium. Quumq; latrociniali huic
concilio præsedisset, non permisit adesse notarium ali-
um concilio, sed suos tantum fecit scribere quæ gere-
bantur. Quæstio ergo quum fieret, exigebatur Euty-
ches propriam exhibere opinionem. Qui respōdit di-
cens: Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum
nostrum adunationem. Post adunationē verò, vnam
naturam confiteor. Tunc Dioscorus dixit: & nos om-
nes hoc assentiamur. Et loci seruatores quidem Leo-
nis Papæ Romani, Dioscori videntes impetum, &
quod epistolam Papæ ad Flavianum non permiserit
legi, neque illam quam ad synodum miserat, sed des-
pexerit, fugerunt & descenderunt Romam. Porro Di-
oscorus

adunationem.

Dioscorus Eutychi sacerdotium reddit, Eusebium verò Dorilei, & Flavianum Constantinopolitanū in promptum deponere habuit, qui & ante depositionem impulsionibus & calcibus à Dioscoro summissus, tertianus vitam mutauit, & de cetero vi militum & gladio rumi episcopi subscribere coacti sunt. Dominus autem Antiochenus episcopus, postquam vi subscripsit, in se reuersus, erexit se contra Dioscorum, principes vociferans aduersus ea quæ gesta sunt, & impietatem concilium nominans, & subscriptionem suam quærens recipere. His cognitis Papa Leo, accedit cum lachrymis ad Imperatorem Valentinianum, simul & ad Augustas, petens epistolas Theodosio Imperatori pro emendatione patrada eorum quæ apud Ephesum nequiter & irregulariter acta sunt, destinandas. Qui rescribit Eudoxiæ filiæ ita: Hoc dulcedini tuæ notum esse volo, quia Flavianus diuino iudicio ab ecclesiis eiectus est, vt multarum turbationum autor. Porro Dioscorus deposuit & Theodoretum, & Hiban, & Andream, & Domnum Antiochenum, & alios Orientales Episcopos. Theodosius autem Imperator mobilis erat, omni vento circumlatus, vnde & in chartis non lectis subscribebat. Eodem anno Geiserichus Vandalica multitudine opimus effectus, & se regem vocans terræ ac maris insularumq; multarum, Theodosium contristabat. Sanè non multo post resipiscens Theodosius, & recognoscens à Chrysaphii versutiis se deceptum, tristabatur super impietate, ac iniustitia, quæ facta fuerat in Flavianum & reliquos episcopos. Et indignatus vehementer, primo quidem exulem fecit in insula quadam Chrysaphium: in Eudociam verò valide commouetur, hanc omnium malorum causam appellans, quippe quæ & Pulcheriam ex imperialibus infecuta sit, simul & improperans ei quæ gesserat circa Paulinum. Illa verò desperata, rogauit Hierosolymam se dimitti. & assumptis Seuerio presbytero & Ioanne diacono, Hierosolymam venit. Discens interea Imperator, quod & isti in vrbe frequenter ad

Flavianū
exitium.

Dōnus Antiochenus
episcopatus
priuatus.

Chrysaphi
us deportatur.

Seueri &
Ioānis sup-
plicium.

cam

ECCLESIAS. HIST. NICEPHORI

**Pulcheria
restituitur**

**Flavianus
diuus.**

**Theodosi
Atilæ tri-
butarius.**

An.do. 457.

eam accederent , & cum ipsa rursus Hierosolymis es-
sent, multaq; illis largiretur mittens, decollauit eos.
Tunc Imperator beatam Pulcheriam oppidò rogās,
ad imperialia reduxit, quæ mox mittens Ephesum, as-
portauit inde corpus sancti Flauiani , & cum multo
deferens obsequio, per medium vrbs sepeliuit apud
sanctos Apostolos. Interea Attilas Scythia vir fortis
atque superbus , deposito Bdella seniori fratre, solus
Scytharum quos & Hunnos vocant , principatus re-
gno per Thracem discurrit , & omnem ciuitatem &
castra in seruitutem redigit, præter Adrianopolim, &
Heracliam quæ quondam Perinthus vocabatur. Co-
gitur ergo Theodosius legationem Attilæ mittere, et
sex millia librarum ei pro recessu præbens, mille libra-
rum annum tributum persolvere pollicetur. Igitur
cum Romana virtus à bello redisset, quod aduersus
Attilam fuerat destinatum, non multo post Theodo-
sius moritur. Porro beata Pulcheria nondum cuiquā
Imperatoris morte comperta, Marciano accersito in
religione ac pudicitia conuersante , sene videlicet &
idoneo viro, dicit ei: quoniā Imperator mortuus est,
& ego te elegi tanquam bene placentem, ex omni se-
natu , da mihi verbum quo custodias virginitatem
meam quam deo commisi , & pronuntiabo te Impe-
ratorem . Quod eo pollicente, accersito patriarcha,
pariter & senatu, pronuntiavit eum Imperatorem Ro-
manorum.

MARCIANVS.

Cap. 7.

An.do. 458.

Blachernæ.

M Arcianus pius diuino decreto Imperator ostens-
sus, omnes qui in exilio erant, reuocauit. Pulche-
ria verò perosum Chrysaphium Eunuchum tradidit
Iordani filio Iannis, qui tyrannidem apud Romanam
vrbem exercuit, multisq; Christo erectis ecclesiis, præ-
cipue quæ in Blachernis laudabilis dominæ nostræ
Dei genitricis est, in principio imperii pii Marciani
ecclesiam fecit. Porro beatus Papa Leo scripsit Mar-
ciano, petens vt quæ præsumpta fuerant à Dioscoro
& Eutyche apud Ephesum in sanctum Flavianum, re-
quies-

INCERTO INTERPRETE. 516

quiserentur coram vniuersali synodo. & iussit Imperator colligi cunctos episcopos. Secundo itaque imperii Marciani anno, Chalcedone sancta quarta facta est synodus, mense Octobri indictione quinta. Omnibus autem episcopis in martyrio sanctæ Eufemiæ vnâ cū senatu conuenientibus, discussa sunt quæ in prima indictione super Eutyche gesta sunt, & quæ apud Ephe sum sunt à Dioscoro temere perpetrata. Quæritions autem Dioscorus de his ad ignorantiam gestorum confugit, sed effugere redargutionem quæ in actis efferebatur non valens deficiebat, & veritas nudabatur.

Tunc excusationem non habens, confusus est. Hi vero qui cum eo latrociniali concilio confederant, redarguebant eum super violentia & necessitate quam ab ipso pertulerant, & veniam à synodo postulantes, recepti sunt: quorum vnus erat, Iuuenalis Hierosolymitanus episcopus. Quumq; defecisset Dioscorus, non habens excusatoriam rationem, vltra synodo appare re ausus non est. Tunc synodus præsentem quoque Imperatorem Marciano & senatu, sententiam protulit contra Dioscorum & Eutychem, hosq; deposuit. Imperator autem Dioscorum quidem in Gangris exilio relegauit: synodum autem laudans dixit, gratias confiteor maximas omnium nostrorum Deo, quoniam ablata discordia in vnam eandemq; confessionem cuncti conuenimus: & amabiliter honorans sexcentos illos & triginta patres, ad sua in pace vnumquemq; absoluit. Porro consecratus est Proterius pro Dioscoro episcopus Alexandria.

An. do. 459
Chalcedo.
synodus

Iuuenalis
hieros. epūs

Dioscorus
exulat.

Proterius
Alex. epūs.

Cap. 8.

Pulcheria beata & pia dormiuit in Christo, quæ multa bona fecit, & omnia sua pauperibus dereliquit: quæ Marcianus cū multa essent, alacriter dedidit. construxit autem eadē & multa oratoria, domosq; pauperibus & hospitibus, necnon & sepulchra peregrinis ædificauit, inter quæ sancti martyris Laurentii templum construxit. At verò Theodosius monachus, vir pestifer, quum descendisset cursim Chalcedonem, factō

An. do. 459
Pulcheriæ
pietas.

Theodosi
episcopatus
inuasor.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

facto concilio Hierosolymam, & didicisset quod Augusta Eudocia erga Dioscorum à synodo depositum affectu flagrarer, cepit clamare aduersus synodū, quasi rectam fidem subuertentem. Et surreptis Augustæ & monachis propriis, cædibus vsus more Barbarico, archieraticum thronū rapit, & homines Augustæ ministros habēs episcopos promouet per ciuitates, cū adhuc essent Episcopi in synodo. Seuerianum Scythopoleos qui non fuerat eius mala opinione deceptus, à ciuitate pellens occidit, & excitat persecutionem contra illos, qui sibi non communicabant, & multos quidem tormentis affecit: quorundam verò domos tradidit igni, ita vt æstimaretur vrbs à Barbaris capta. Necauit autem et Athanasium diaconum sanctæ refectionis, sibi exprobrantem & arguentem eius impietatem. Et huius sanctum corpus per ciuitatem pompis circundans, canibus tradidit. Dominus verò archiepiscopus Antiochenus in erēmum fugit, & Iuuenalis Hierosolymitanus. Porro cū pestilens Theodosius per viginti menses thronum Hierosolymitanum tenuisset, iussus est comprehendi. Qui fugiens, in montē Sineum properauit, quo fuga lapso vnā cum his quos ipse prouexerat: iterum Iuuenalis thronum suum recipit. Interea Maximus Maximi nepos tyrannus Valentinianum peremit, & Eudoxiæ vi sociatus, imperium quoque obtinuit, per quæ nanque quis peccat, per ea quoque & corripitur. Inter hæc ergo Eudocia coartata, nullum fore auxilium à Byzantio Theodosio patre suo & Pulcheria defunctis existimans, accersit Gizerichum ad urbem Romam, rogans à Maximi tyrānide liberari. Magna verò cum classi Gizerichum ad urbem Romam nauigantem, Maximus timens fuga vsus est. Hi verò qui cum ipso aderant, interemerunt eum. Præterea Gizerichus nemine sibi resistente, introiuit Romam tertia die Maximi fugæ. Et sublatis omnibus pecuniis, & ciuitatis miraculis in nauesq; receptis, in quibus erant ecclesiastica milia ex auro lapidibus pretiosis ornata, & vasa Hebraica quæ

An. do. 457.
Maximus
tyrannus.

Roma iterum capta
An. do. 457.

quæ

INCERTO INTERPRETE. 517

quæ Titus Vespasiani filius post captiuitatem Hierosolymarum Romam detulerat, vnâ cum Eudoxia Imperatrice, ac filiabus eius in Africam nauigauit. Erat autem Marcianus admodum religiosus & timens Deum, qui in letaniis campi pedes incedebat, multa egentibus beneficia prestans: quod intuens Anatolius Patriarcha, & ipse de cætero nō phorio portatus secundum morem, sed pedes letanias faciens incedebat. Timotheus autem Herulus noctu cellas monachorum circūcuiabat, vnumquemque vocans ex nomine. Quo responso dēte dicebat, ego angelus sum dicere omnibus, vt abscedant à communione Proterii, & eorum qui Chalcedone cōuenerunt, & Timotheum Herulum in episcopum Alexandriæ prouehant.

Anatolius
Patriarcha.

LEO.

Leo imperat, coronatus ab Anatolio Patriarcha, Timotheus verò cognomento Herulus, Alexandrinam ciuitatē turbabat. Multitudine quippe inquiturum virorum empta, tyrannice Alexandriæ sedem obtinuit, & cū depositus esset à duobus depositis prouehitur, vnde omnia scandala penes Alexandriam orta sunt. Cunctis enim orbis terræ sacerdotibus diffinitionem synodis Chalcedonensis recipientibus, iste sceleratus rabie quadam infectus, iniuriis appetebat, & ordinationes episcoporum faciebat, cū esset ipse inordinatus, & baptizabat cū presbyter nō existeret. Beatus autem Proterius sentiens contra se confectum cōsiliū, dat locum iræ, & prima die Paschæ ad venerabile baptisterium fugit. At ille antichristi præcursor, neque sanctam diem, neque colenda loca reueritus, mitit & occidit insontem pontificem, vnâ cum sex aliis qui erant cum ipso, & funibus trahentes huius cadauer, à sancto lauacro emiserunt, & pompose per ciuitatem portatum postremo etiam igni sine vlla misericordia prodiderunt, & cineres eius in aërem consperserunt. Eodem anno delatum est corpus sanctæ Anastasiæ à Sirmio, & repositum est in templo eius in portibus Domnini. Timotheus autē Herulus scripta ma-

An. do. 459.
Timotheus
Herulus Alexan-
d. comp-
mouit.

Proterius à
Timotheo
cæsus.

S. Anastasia
Corrupta
scripta Cy-
rilli.

VVV

gni

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

An. do. 460.

Symeon
stilites.

Gennadius
Constant.
episcopus.
Timotheus
Herulus re-
legatur.

Timotheus
Leucos suc-
cedit.

Miraculum
An. do. 463.

An. do. 463.

ghi Cyrilli non edita reperiens, in multis locis adul-
terauit, sicuti scribit Petrus presbyter Alexandrinus. Se-
quenti verò anno Leo Imperator iniqua Proterij mor-
te, & iniusta Heruli promotione còperta mittens Cæ-
sariam linguis mutilatis exilio relegauit eos, qui Pro-
terij neci communicauerant. Timotheo verò scelesto
aduersi nil intulit, iudicium in eum dicens inferre an-
tistitibus conuenire. Qui literas ad vniuscuiusq; pro-
uinciæ misit episcopos, vt singuli scriberent sibi pro-
prium sensum, vtrum quæ apud Chalcedonem diffini-
ta sunt sibi placerent, & super Heruli creatione quid di-
cerent. Inter quos & sancto Symeoni stiliti & Bardæ
monacho atque Iacobo miraculorum patratori scrip-
psit, contestans vt ita iudicium controuersiârũ depro-
merent, vt essent rationem deo cunctoꝝ domino red-
dituri. Qui omnes vnanimiter & cõsonanter & Chal-
cedonensem synodum sanctam esse affirmant, & ter-
minum ab ipsa depromptum admittunt. Timotheum
autem cõsonanter reprobant, tanquam homicidam
pariter & hæreticum. Satagebat autem & Gennadius
apud Imperatorem, quo vlcisceretur super his quæ te-
mere fuerunt perpetrata, cui è diuerso resistebat Aspar
Arrianus. Porro Imperator pius Herulum quidem
apud Gãgras exilio relegauit, ipse verò & illic cœpit
conuenticula congregare, turbationesq; patrare. Quas
comperiens Imperator, rursus eum in exilium misit
apud Cherisonam, & consecratus est pro eo episcopus
Alexandriæ Timotheus alius cognomento Leucos,
qui & Salophaçialis nuncupatur, vir Orthodoxus &
bonus, cunctisq; prorsus amabilis. Interea vasto incen-
dio Cõstantinopoli factò, Marcianus œconomus ascẽ-
dens super regulas sanctæ Anastasiæ, tenens euangelii
orationibus & lachrymis illasam domum seruauit.
Sequenti anno cum pictor quidam pingere Saluato-
rem secundum similitudinem Iouis præsumpsisset,
arefacta est manus eius: quem peccatum suum confes-
sum, sanauit Gennadius. Aiunt enim quidam histo-
ricorum, quod crispis & raris capillis schema in Sal-
uatore

uatore magis vernaculum sit. Per idem tempus Leo
Imperator, Zenonem generum suum magistratum to-
tius Orientis fecit, & Basiliscum fratrem Verenæ Au-
gustæ magistratum Thracæ constituit. Zeno autem
ueniens Antiochiam, inuenit episcopum in ea sacrum
Martyrium. Petrus autem Gnaphæus sequebatur Ze-
nonem cum esset presbyter, qui persuadens Zenoni
ut sibi cooperaretur ad conducendos mercede quos-
dam Apollinaris sectatores, turbationum deha milia
excitat contra fidem, & Martyrium episcopum: &
anathematizat eos, qui non dicunt deum crucifixum
esse: & scindens populum Antiochenum, addit in tri-
sagio hymno, qui crucifixus est propter nos: quod ex-
tunc hodieq; apud † Theopaschitas dici obtinuit.
Martyrius autem ad Leonem Imperatorem venit, &
susceptus est cum honore multo, studio Gennadii epi-
scopi Constantinopoleos. Rediens autem Antiochia-
am, & inueniens populos dissidentes, Zenonemq; his
fauentem, coram ecclesia abrenuntiavit episcopatu, i
dicens: Clero non subdito & populo dissidenti, &
ecclesiæ squalenti abrenuntio, seruans mihi met
cerdotii dignitatem. quo discedete, Petrus Gnaphæus
in thronum Antiochenum insiliit, qui mox Ioannem
quoq; promouit Apamenū episcopum, qui erat ex de-
positione. His verò compertis Gennadius cuncta Im-
peratori exponit, & iubet Petrum Gnaphæa exiliari.
quod audiens Petrus, exilium fuga euasit, electione ve-
rò communi Iulianus quidam episcopus Antiochiæ
promouetur. Eodem anno translatus est apud Alexan-
driam propheta Heliseus, in monasteriū Pauli leprosi.
Leprosus enī sanauit, & leprosum fecit, & in ea quæ
leprosi erant, translatus est. Circa hæc tēpora & † Ti-
molestropariorum factores agnoscebantur. Præterea
Cassius quæstor Antiochenus atq; philosophus dero-
gatus est apud Imperatorē ut paganus, & iussit Impe-
rator examinari eum a Præfecto prætoriorum Cōstan-
tinopoli. Cumq; induceretur in Zeuxippum vinctus
retrosum manibus, dixit ad eum Poseus Præfectus,
VVV 2 vides

Martyrius
Antioch.
episcopus.

* Deū dicē-
tes passum.

Iulianus
epūs Antio-
chenus.
Helisei trās-
latio.
An. do. 454.
* Antipho-
narum.
Cassius phi-
losophus.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

vides ne ô Cassi, in quo habitu cōstitutus sis? Qui ait: video & non miror, homo enim cum sim, humanas incurri calamitates, sed iudica in me, vt iudicabas cū me. Quibus auditis, cōtio laudauit Imperatorem, quo comperto, Imperator gauisus est, & dimisit eum in regionem suam.

An.do. 466.
Eudocia
pietas.

C Vm Eudocia neptis Theodosii sedecim annos in Africa cum viro suo Honoricho fecisset, & puerum Gilderichum ex ipso genuisset, difficile ferebatur erga maritum cū esset Arianus. Vnde aditu inuento, fuga lapsa venit Hierosolymam, & adoratis venerabilibus locis, salutatoq; sepulchro Eudocia: auia suæ, ac paucis diebus in sancta demorata ciuitate, mortua est in pace, omnibus sanctæ resurrectioni dimissis.

BASILISCVS. ZENO. Cap. 11.

An.do. 467.

B Asiliscus in campo acclamatus Imperator Marcū filium Cæsarem fecit, & Zenobiam vxorem suā Augustam coronauit, & statim cōtra fidem præliatus est, Zenobia maxime incitante illum ad istud, Timotheumq; Herulum reuocauit per typos, & Petrum Gnaphea qui absconsus erat in monasterio accemetisium. Et quotquot alii inimici sancti Chalcedonensis erant concilii, fiducialiter contra veritatem agebant. Herulus autem congregatis inquietis quibusque Alexandrinis, qui Constantinopoli peregrinabantur, de palatio cum letania venit in ecclesiam vectus asino. Qui perueniens in locum qui dicitur octagonus, & expauescens pedem contriuit, & cum confusione reuersus est. Basiliscus autem hunc Alexandriam cū typis contra synodum misit, & Petrum Gnaphea Antiochiam, contra veritatem cōfortans vtrunque. Timotheus autem Salophacialus episcopus Alexandrinus, comperiens Timotheum Herulum aduenire, recessit ad monasteria Canopi. Multis autem afflictis, Herulus Timotheum lædere nō valuit, eò q; diligeretur ab omnibus. Cumq; ingrederetur Herulus Alexādiam, vociferabatur studiosi eius, illud turpe dicētes: cibasti inimicos tuos Papa. At sceleratus econtra clamabat,

Timotheus
Herulus res
stituitur.

etiam

etiam vere cibauit. Hic impius etiam Chalcedonense concilium anathematizabat. Iulianus autem Antiochenus episcopus præ tristitia eorum quæ fiebant defunctus est. Petrus autem Gnapheus ad sedem perueniens in anathemata & turbationes erupit, hinc cedes hominum & rapinæ propter additamentum trisagii factæ sunt. Præterea Basiliscus typo generali Chalcedonense abiecit concilium, iubens Acacio Constantino politano id ipsum facere: sed tota ciuitas cum mulieribus & liberis in ecclesiam contra Basiliscum conueniens, hoc fieri vetuit. Porro clero monachisque Constantino politanis pro Chalcedonensi synodo repugnantibus, timens Acacius multitudinem, cum eis concordare simulabat, unde coram ambone contra Basiliscum Zenonem acclamabat. Basiliscus autem compertis his metuens feruorem plebis ciuitatē exiuit, iubens senatui neminem loqui cum Acacio: futurum enim erat, ut populus incēderet urbem. Daniel autem mirabilis stilites assumptis monachis & populi æmulatoribus exiuit contra Basiliscum, & ei cum multa fiducia disputa uit. Interea Zeno cum Ariadne ad regiam perueniens urbem, susceptus est à populo ac senatu, Basiliscus verò veniens ad ecclesiam, Imperiali deposita in diuina mensa corona, ad baptisterium confugit cum Zenobia malæ opinionis vxore sua. Porro Zeno Petrum Gnaphea auertit, eo quod Basilisco concurrerit. Decreto autem Orientalis synodi depositus est, & cum eo Ioannes qui post tertium mensem eiectus est, & post eum Stephanus vir venerabilis est Antiochiæ prouectus episcopus. Petrus autem apud Pityussam in exilium deducendus, se deducentes decipiens, confugit in sanctum Theodorum Euchaitensium. Timotheus autem Herulus inter hæc moritur, pro quo Petrus Mogos introducit vir malignus, & veritatis inimicus, qui iam depositus fuerat. Consecratur autem ab vno episcopo, & ipso deposito: in quem irruentes per zelum dei monachi, triginta solis diebus latrocinialiter eum obrinentem episcopatum repellunt, & Timotheum

Petrus Gnapheus Antiochiæ episcopus, Acacius Constantinianus patriarcha.

Basiliscus abdicat Imperium.

Stephanus Antiochenus episcopus.

Petrus Mogos Alexandriae episcopus.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

**Timo. Leu-
cos restitui-
tur.**

**An. do. 476.
Antioc. epi-
scopus.**

**Calendio
Antioch.
episcopus.**

**Ioā. Alexā.
Papa.
An. do. 485.**

**Petrus Ale-
xandriam
restituitur.**

iterum Salophacialum iure throno restituit. Stephanus interea electione communi prouectus ad Antiochenum episcopatum, a Petri Gnaphei sequacibus, quasi Nestorianus criminatus est apud Zenonē: sed hunc Orientalis synodus apud Laodiceam conueniens, iussione Imperatoris utpote innoxium sedi restituit. Septimo verò Imperatoris Zenonis anno, Stephano episcopo Antiocheno dormiente, Stephanum pro eo alterum consecrauerunt, quem inimici fidei voto quo erga Gnaphea flagrabant, in naratorio sancti martyris Barlae calamis acutis trucidantes, in Orontem fluvium profecerunt, furore armantes amentiam. Zeno autem propter illa quæ assumpta sunt in Stephanum, iussit Acacio Constantinopoleos episcopum Antiochiæ constituere, qui ordinavit Calendionem. Consecrauerunt enim & Antiocheni per ignorantiam Ioannem, qui dicebatur Codonatus, quæ Calendio in Tyrum quæ primus thronus est Antiochenæ diocæseos translatus enthronizabat. Eodem anno & Alexandriæ Timotheus Salophacialus defunctus est, & consecratus est Ioannes Tabennesiotes, vir sanctus, & rectorum dogmatum propugnator, qui fuerat Alexandriæ presbyter & œconomus ecclesiæ. Porro Hillus patricius cum Leontio & reliquis venit ad castellum Papyrii, &educta Verina Augusta in Tarsum Ciliciæ, fecit eam coronari extra ciuitatem apud sanctum Petrum. Decimo præterea Zenonis anno Petri Moggi spudastæ per pecunias & seductiones persuasere Zenoni, eiicere Ioannem Tabennesiotem Alexandrinum episcopum tanquam præter votum eius consecratum, & Petrum Moggum iterum reducere Alexandriam. Tunc & ἱωαννου fecit Zeno, ut quidam aiunt, ab Acacio Constantinopolitano dictatum, & ubique transmisit. Petro autem Moggo ante regressum eius in Alexandriam iussit Zeno communicare Simplicio Romano atq; Acacio, qui videlicet Acacius scripsit Alexandrinis suscipere Moggum, & Ioannē abiicere. Ioannes verò audita Petri præsentia, licet clerus cū populo

INCERTO INTERPRETE.

326

pulo exire illum prohiberet, quæ præsumenda erant à Petro consyderans, sapienter & sine turbatione recessit.

Cap. 12.

T Heuderichus Valamer cuius multus inter Barbaros & Romanos est sermo, vtpote fortis & prouidi, sed nec rationum inexpertis, penes Byzantiū quippe obses quondā traditus, optimis magistrorum adhæsit, quum pater solus Valamer post Attilæ filios dux esset sub Leonis imperio Gothorum. Interea Orientales episcopi scripserūt Acacio vituperationes, eo quod receperit Moggum in communionem, qui parui pendens eos omnes impudēter communicare Moggo coacte fecit. At verò qui erant ex regia vrbe, nec non & de Oriente, deprecati sunt Felicem Romanum episcopum, significantes Acacium esse malorum autorem. Inter quos & Ioannes Alexandrinus eadem dicens Romam profectus est. Felix autē synodo in templo summi Apostoli Petri facta, duos episcopos & ecclesiæ defensorem Constantinopolim misit, scribens Zenoni & Acacio, vt Petrum Moggum tanquā hæreticum eiceret Alexandria. Sequenti verò anno his qui à Roma missi fuerant, apud Abydum Zenonis et Acacii voluntate retentis, literisq; ablati in carcerem missi, comminatus est Zeno illos occidere, nisi Acacio & Petro Moggo communicassent. Porro Zeno concilio Acacii Orientis episcopos cogebat subscribere henotico, & cōmunicare Petro Moggo. Respondens verò Felicis Romani conueniens, & pecuniis decipiens, Acacio communicare contra quæ sibi fuerant imperata persuasit, quanquam e contra pariter contestarentur Orthodoxi. Primum quidem hamo circumponentibus funem, & vnum eorum publice instruentibus, Secundum autem in librum immiserunt, & tertium in cophinum holerum imposuerunt. Felix autem compertis quæ ab apocrisiariis suis gesta sunt, deposuit eos scribens Acacio depositionem. Porro is qui hanc deferebat, effugiens eos qui erant in Abydo peruenit ad monasterium Dii, monachi

An. do. 484
Theuderici
cux rex.

Acacii im
pietas.

An. do. 489

An. do. 488

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

Eustathii
trāslatio.

verò Dii dominico die in sacrario porrexerunt epistolam Acacio. Ast hi qui erant ex parte Acacii peremerunt quosdam ex monachis qui epistolam dederant, quosdam autem punitos carceri tradiderunt. Verum Acacius insensate se habuit circa depositionem, nomenq; Felicis à Diptychis abstulit. Præterea Calendio episcopus Antiochenus asportauit corpus Eustathii magni à Philippis, vbi in exilio retentus dormierat, & cum honore multo huic decimo miliario tota ciuitas obuiam venit. Hi verò qui se ab ecclesia separauerant propter eundem sanctum, rursus vniti sunt post centum annos dormitionis eius. Mortuo sanè Acacio cum Phrauitas per tres menses episcopatum tenuisset, scripsit Felici quod ei quidem communicaret, Petro verò Moggo non communicaret. Ediuerso autem Moggo scripsit, quod ei quidem communicaret, Felicem autem Romanum auerteret. verum exemplariis bus quæ ad Moggum destinata fuerant ab Orthodoxis, Felix antequam apocrisarii Phrabita cum synodicis peruenissent acceptis, hos cum honestate remisit. Defuncto autem Phrabita Eufemius presbyter &† Ptochotrophos Neapoleos tenuit, confestim propriis manibus nomen Moggi deleuit à Diptychis, sicque in eis sedens, in throno nomen Felicis inscripsit.

Cap. 13.

Euphemi9
patriarcha,
qui Procho-
trophio, id
est, domui
præest, in
qua paupes
res alitur.
Athanasius
Alex. epūs.
Petrus An-
tiochiā res-
tituitur.
Episcopi se-
dibus pel-
luntur.

Petrus Moggus mortuus est Alexandria, pro quo Athanasius consecratus est cognomento Cylites. Ast Imperator Zeno requie potitus à Barbaris, ab Antiochena Calendionem pellit ecclesia, exulem faciens apud Oasin, Petrumq; Gnaphea constituit. Nestorem autem Tarsensem, Cyrum Hierapolitanum, Ioannem Cyrestensem, Romanum Chalcedonensem, Eusebium Samosatenum, Iulianum Mopsuestinum, Paulum Constantinensem, Manum Ermenensem, et Andream Theodosiopolitanum, sub obtentu quidē fauoris, quasi circa tyrānos exhibiti, sed veritate propter non receptum henoticon suis abigi præcepit ecclesiis. Petrus autem Gnapheus Antiochiam ingressus,

INCERTO INTERPRETE. 517

sus, multa mala operatus est, anathematismos videlicet synodi Chalcedonensis, irreprehensibilium deiectiones episcoporum, subrogationes & creationes illicitas, & his similia, ante omnia trisagio hymno addens, *Christe rex qui crucifixus es propter nos*. Petrus autem iterum veniens, amputauit *Christe rex*. Porro *Xenaias* seruus satanæ, dominicam & sanctorum docebat non recipiendam imaginem: quum enim esset natione Persa & fortuna seruus, dominum suum sub Calendione fugiens, villas quæ circa Antiochiam sunt a fide retrahebat, cum non esset baptizatus, se clericum esse dicens. hunc Calendio quidem pepulit, Petrus vero Gnapheus episcopum Hierapoleos ordinans, Philoxenum mutato nomine nuncupauit. Quum autem postmodum eum baptizatum non esse didicisset, suscit inquit ei pro baptismate consecratio. Eufemius autem quum esset Orthodoxus, Anastasium Silentiarium qui post hæc abusus imperio est, ab ecclesia pepulit ut hæreticum, & Eutychis consentaneum, quem & turbas excitantem intuens, sedile ipsius, quod erat in ecclesia subuertit, comminatus ei, quod nisi cessasset a talibus, tonderet caput eius, & turbis traderet publicandum. quæstus autem apud Zenonem contra illum obtinuit potestatem. Sequenti vero anno, quo agebatur septimusdecimus imperii Zenonis annus, Felix synodicis Euphemii receptis, ei quidem tanquam Orthodoxo appositus est, episcopum autem illum non recepit, eo quod nomen Acacii & successoris Phrauræ de Diptychis non eraserit. Eodem anno Petro Gnapheo mortuo, promotus est episcopus loco eius Palladius presbyter Seleucensis ecclesiæ sanctę primę martyris Teclæ, cum quo electus est & Ioannes Constantini, atq; Anastasius Silentarius q male posthac imperauit. nam Zenone mortuo Longinog; fratre ipsius, ad imperium affectante repulso, Ariadnæ senatusq; consulto ac totius exercitus Anastasius Silentarius pronuntiatus est Imperator. qui quum imperium suscepisset, professionem in scriptis expetitus est ab Eu-

Images
tollendas do
cuit Xenaias.

Episcopus
nondū baptizatus.
Eufemii in
Anastasio
censura.

An.do. 492.

An.do. 493
Longinus
repulsam
passus.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

phemio facere, non commouendi quicquam de ecclesia vel de fide, indignum se Christianis & imperio vocans. Vim autem faciente imperatrice Areadne, atque senatu suscepit propriæ manus eius scriptum, quod reciperet in diffinitionem fidei dogmata Chalcedonensis concilii, & ita coronatus Areadnen ducit ad nuptias, nec dum ante vxori sociatus. Porro anno quo Zenon mortuus est, & Anastasius imperare coepit, ab Adam secundum Romanos quidem anni erant quinquæ millia nongenti nonagintanouem: secundum verò diligentem supputationem Alexandrinorum, quinquæ millia nongenti octogintatres.

ANASTASIUS.

Cap. 14.

A Anastasius Imperator Petrum Gnaphea Antiochiam redire ad propriam sedem iubet: sed licet hunc ab exilio reuocasset, Antiochiam tamen abire non passus est, Palladium faciens Antiochiæ consecrari. Euphemius autem Constantinopolitanus congregatis peregrinis episcopis, secundum prædicaui Chalcedonense concilium. Porro Ioannes Tauennesiotes quum esset Romæ audiens quod Anastasius imperaret, venit Byzantium, vicissitudines bonas speras ab eo, quoniam Alexandria illum fecerat ceconomum, quem & nudum ex naufragio susceptum sustentare curauit, ita ut faceret eum de calamitate nihil omnino sentire. Anastasius autem audiens quod veniret fide rupta, multaque ingratitudine usus, in exilium precepit destinandum, nullatenus ab ipso susceptum. Porro Ioannes hoc prænoscens, Romam fugiendo saluatus est. Interea facta Barbarorum prædonumque ac intestinorum bellorum turbatione, his Cono episcopus Apamiæ derelicto throno in armatum & prætorem taxatus resistit. Imperator autem fatigatus eo quod bellum protelaretur, fidenter credidit Euphemio episcopo, quod cuperet pacem, & colligi peregrinos precepit episcopos, quasi proissauris rogaturos. Euphemius autem Imperatoris secreta Ioanni Patricio reuelauit, socero videlicet Athenodori primatis tyrannidis. Qui

Anni mundi secundum
70. Interp.
& Græcos.
At secundum
Latinos &
Hebræos
sunt solum
modo
4454 anni

Palladius
Antiochiæ
episcopus.
Euphemius
Constant.

Anastasius
ingratus
do.

Cono ex
episcopo
dux.

curo

currens hoc Imperatori nunciavit, quæ res inreconciliationabilem contra Euphemium inimicitiam Imperatori Anastasio excitavit: unde & Isaurorum Euphemio congressiones ascriptit. Euphemio verò quidam insidiantes, persuaserunt cuidam ante † martyrium, gladium contra caput eius incutere, sed Paulus quidam defensorum ecclesiæ plagam quidem in capite suo recepit, & periclitatus est: insidiatorem verò peremit. Iterum ergo in collecta insidiati, Euphemium consiliati sunt interimere, qui priuato habitu indutus, fuga salutem mercatus est. Porro Anastasius Imperator ab Euphemio professionem suam de qua prædictum est, violenter extorsit, cuiq; victis Isauris mandat per Eusebium magistrum dicens: Orationes tuæ & magne amicos tuos fuligine contaminauerunt. Episcopis ergo peregrinis collectis, Imperator contra Euphemium queritur, qui fauente Imperatori, depositionem Patriarchæ & excommunicationem sanciebant. Prouehit autem Imperator Macedonium episcopum Constantinopolitanum, qui tunc Sceuophylax erat ipsius ecclesiæ, populus tamen propter Euphemium dissidebat, & in Hippodromon currens, letanias agebat, quanquam nihil proficere valuerit, Imperatore malè vincere satagente. Porro Macedonius nequiter obaudiens Anastasium subscripsit henotico, Imperator autem Euphemium in Euchaitam exulem misit, qui verbum petiit per Macedonium accipere, ut illæsus maneret cum duceretur: iussus autem Macedonius dare verbum, et ingressurus in baptisterium ad Euphemium, superhumerali a se archidiacono præcepit auferre, & ita purus ad Euphemium ingressus, foeneratusque pecunias dedit Euphemio, ita ut laudaretur a multis: religiosus enim erat & sacer, quippe qui a Gennadio fuerat enutritus, cuius et frateruelis erat. Eodem anno Athanasio episcopo Alexandrino defuncto, cōsecratus est pro eo Ioannes monachus presbyter & œconomus, cognōmēto Hemula. Præterea Macedonius consilio Imperatoris vnire monasteria regis vrbis satagit, quæ scissa fuerant propter henotico

Anastasio
cum Euphe-
mio simul
tas.
hoc est, ante
oratorium

Ioannes
Alexandri-
nus.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

henoticon Zenonis: sed non valens consilium dedit Imperatori, quo peregrinos episcopos conuenire, & quæ Chalcedone bene dogmatizata fuerant, in scriptis confirmare faceret. Quod & factum est per scriptam actionem, & hortabatur monasteria ad unitatem, maximeq; Dii monasterium & Bassiani, & Accemetensium, atque Matronæ, quæq; magis scindebantur ab eo, qui recipiebat Zenonis henoticon, & ex illa alacriter sustinebant. Cùm ergo insisterent, considerauit Macedonius magis in propria voluntate dimittere eos, quàm persecutionem erigere contra illos. Matrona verò sancta adhuc viuens, & non communicans, vna cum religiosis monachabus quæ cum illa erant propter henoticon Zenonis, inopinata multa monstrauit, Chrysaorio ecclesiæ diacono illam cogente: & alia quædam Sophia vocata insignis, quæ inter sanctimoniales multa passa magnam patientiam demonstrauit. Porro Theodericus Afer diaconum habebat orthodoxum admodum à se dilectum, qui cùm in arrianismum fuisset conuersus, Theoderico fauens, interemit eum gladio dicens: Si Deo fidem non seruasti, nec mihi seruabis. Palladio verò episcopo Antiocheno defuncto, Imperator elegit Flauianum presbyterum, & apocrisarium ecclesiæ Antiochenæ, quem aiunt dogmatibus Chalcedonensis concilii aduersarium. Præterea Olympius quidam Arrianus dum in helianensium balneo lauaretur, crudeliter blasphemans, miserrimè in eo mortuus est, quod in imagine est depictum. Eutychanus verò quidam primus dictariorum muneribus suatus, erectam imaginem Olympii deposuit, qui ab illo die diro corpore tabefactus interiit.

Flauianus
Antiochiæ
episcopus.

An. do. 455.
Cap. 15.

Festus senator vrbis Romæ missus ad Anastasium propter quasdam ciuiles vtilitates, memorias sanctorum Apostolorum festiuitate maiori petiit celebrari, quod & tenetur vsq; in præsens. Macedonius autem ad Anastasium Romanum episcopum synodicum per Festum mittere volens, prohibitus est ab Imperatore. Porro Festus rediturus Romam pollicitus est Imperatori

tori

tori Anastasio persuadere Anastasio Papæ, Zenonis henoticon recipere. quem viuum non repperiens, corripuit per pecunias multos, & elegit præter consuetudinem Romanorum episcopum Laurentium quendam, qui ordinatus est ab vna parte. Orthodoxiores autem consecrauerunt Symmachum vnum ex diaconibus. Hinc ergo turbationes multæ ac hominum strages & rapinæ patratae sunt per annos tres, vsquequo videlicet Theodoricus princeps tunc Romam tenens, quamquam Arrianus esset, synodo celebrata locali, Symmachum quidem episcopum Romæ firmavit, Laurentium verò in Nucerina ciuitate locari præcepit episcopum, qui tamen nullo pacto quiescens, sed seditiones commouens, à Symmacho deponitur, & in exilium mittitur, & ita simulatas cessauit. Eodem anno Anastasius remouit auri argentiq; metalla, & venationes principatus, quæ cum venales essent, gratia promouebat. Sequenti verò anno, cum Romanum pontificatum Symmachus, imperium autem Anastasius regeret, Saracenorum incursus in Phœnicen & Syriam rursus effectus est post mortem Agari, Vadigarimo fratre ipsius instar turbinis, & adhuc velocius discurrente per loca. hoc etiam anno, id est, Symmachi Papæ primo, & imperii Anastasii vndecimo, Bulgares per Illyricum & Thracem discurrent, prius quam agnoscerentur. Apud Neocæsariam deinde cum futurum esset, vt fieret terræmotus, miles iter faciens, duos milites super eam vidit, & alium militem post tergum clamantem: Conseruate domum in qua sepulchrum Gregorii est. Cum autem terræmotus factus fuisset, plurima pars ciuitatis corruit, excepta domo Gregorii Thaumaturgi. *Cap. 16.*

Anastasius quiete potitus à præliis, Macedonium patriarcham euertere ab Orthodoxa fide satagebat. Multi autem episcoporum Anastasio gratiam præstantes, Chalcedonensi resistebant concilio, quorum primus erat Eleusius Sasimensis. quendam autem Manicheum Syrum simul & Persam, Anastasius adduxit à Cyzico in habitu presbyteri, qui aliena ab ecclesiæ sanctis

An.do. 496.
Duo pontifices simul per triennium.

An.do. 498.
Saracenorum incursiones
An. do. 499.
Bulgatorum incursiones

Neocæsaria
terræmotus
subuersa.

Anastasii impietas.
An. do. 511.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

sanctis imaginibus scribere præsumpsit, & fabulosa in palatio Helenianensium, voto Imperatoris Manicheis congratulantis, vnde & seditio populi facta est magna. Tunc & præfectum Anastasius in collectis & letaniis excogitauit subsequi: timebat enim Orthodoxorum seditiones, & factum est in consuetudinē. Xenaiam verò Manis consentaneū duxit Anastasius Constantinopolim tanquam sectatorem suum: quem Macedonius neq; cōmunionē neq; verbo dignum, clero monachis & populo conturbato, iudicauit: vnde & eum Anastasius ab vrbe latenter eduxit. Macedonius verò Acholium quendam qui exemerat aduersus se machæram ex summisione inimicorū suorum, per singulos menses annonam præcepit accipere, super mansuetudine collaudatus. hoc autem & in egenis sacrilegis egit.

Cap. 12.

Anastasius Imperator Flavianū Antiochenum episcopum coëgit henotico Zenonis subscribere. Qui facta synodo episcoporum subdegentium, multorum versuum epistolam scripsit, Nicænam, Constantinopolitanam, & Ephesinam confitens synodos, Chalcedonensem autem tacuit. Reprobauit autem Diodorum, subdens capitula quatuor, per quæ cum Chalcedonensi apparet non consonare concilio, maximè vocem duarum naturarum impugnans. Aiunt præterea quidam hæc Acacii Constantinopoleos esse. Porro Flavianus secretam epistolam scripsit Anastasio, intentionem eius sectatus. Similiter et Xenaias impius: qui & præsumptuosè gerens, addidit his capitulis anathema contra diuinissimum Leonem Romanum & synodum ac illis cōsentientes, at verò Constantinus episcopus Seleuciæ, sanctam Chalcedonensem synodum anathematizabat. Porro, Flavianus vt derogans scripsit Imperatori, indicans hæc. Imperator autem indignatus est aduersus eum, Constantinum potius & Xenaiam suscipiens. Helix verò episcopo Hierosolymitano scripsit Anastasius, iubens contra Chalcedonensem decernere synodum. qui rescripsit Imperatori anathematizans Nestorium, Eutycem atque Diodorum, & concilium

Helias Hierosol. epūs.

INCERTO INTERPRETE. 524

esilium Chalcedonense recipiens. Inter ea monachis quidam heretici ducenti venientes ab Oriente Byzantium, una cum Severo impio contra Macedonium atque concilium decernebant. hos Anastasius honorifice suscepit, & veritatis inimicos, & eos qui conturbauerant Orientem, & hic eadem operantes. Ioannes vero Alexandrinus episcopus, duo milia librarum auri dari spondit Imperatori, si perfecte eiiceret Chalcedonense concilium. Imperator autem Macedonium cogebat apocrisiariis communicare Ioannis, Ioannemque recipere, synodum neque recipientem, neque proficientem. Macedonius autem restitit dicens, non illis se communicaturum, nisi constentur matrem & magistram synodum Chalcedonensem. Ceterum Deuterius episcopus Arrianorum, Byzantii baptizans quendam virum nomine Barbarum, praeter dominicam traditionem ausus est dicere: Baptizatur Barbarus, in nomine patris, per filium, in sancto spiritu. & statim lauacrum exsiccatum est. Barbarus vero timore perterritus fugit, et omnibus notum fecit miraculum. Porro Imperator Macedonium Constantino poleos episcopum cogebat anathematizare Chalcedonense concilium, quemadmodum et Helias Hierosolymitanus. Ast Macedonius absque vniuersali synodo quae praesulem Romanum haberet episcopum, impossibile fore hoc se facere fatebatur. Vnde inimicus ei effectus Imperator confugientes ad ecclesiam violento extrahere iussit, & ecclesiis haereticorum intemperitatis diffinitiones concessit. Quotquot autem clerici & Laici Byzantii erant apud Seuerum & Manicheos Orientales haereticos vocabant, contra Macedonium satagentes. Porro Deiseri monachi qui in Palaestina erant, diuina moti aemulatione venerunt Byzantium contra Seuerum & monachos qui cum eo erant. Dorotheus autem monachus Alexandrinus multorum versuum librum adidit pro Chalcedonensi concilio, quem dedit Magne uxori fratris Anastasii, cum esset orthodoxus. Ipsa vero Anastasio librum obtulit, sperans

Nota.
Miraculum
An. do. 511.

Dorotheus
monachus.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

An. do. 512.

sperans per hunc eum fore mutandum. Quem cum legisset, & præter votum suum esse reperisset, Dorotheum apud Oasin exilio destinat, & librum pro nihilo ducit, eò quòd subscriptus esset tragœdia, id est, prophetia instantis constitutionis, quemadmodum à magno Basilio aiunt fuisse dictum contra Iulianum. Macedonius autem Flavianum Antiochenum, & omnes qui præsumerent dicere quid aduersus synodum anathematizabat, & apocrisiarios Flauiani venientes ad se propter quasdam necessitates anathematizauit, & infecutus est. Vicesimò sanè Anastasii imperii anno synodus apud Sidonem præparatur. Sotericus enim episcopus Cæsariæ Cappadociæ à Macedonio consecrandus, se in scriptis professus est dogmata Chalcedonensis synodi, utpote diffinitionem fidei recepturum. Post hæc tamen adeò factus est hostis, ut mori velle cerneretur in Oriente cum Xenaiâ locutus, & ambo pro synodo apud Synadam efficienda Imperatorem petissent, in omnimodam eiectionem sancti Chalcedonensis concilii. Quæ statuta maturius dissoluta est, Imperatore ad hoc Eutropium tribunum mittente. Qui & dissoluta ea egit ut Flavianus Antiochenus & Helias Hierosolymitanus vnâ cum episcopis suis, imperatoribus quæ apud Sidoniam gesta fuerant, scriberent. Flavianus verò tres tantummodò synodos, & Zenonis henoticon se suscipere scripsit, Chalcedonensis mentionem non faciens. Helias quoque Hierosolymitanus etiam Chalcedonensem scripsit abiicere. Sotericus autem Cæsariensis, & Xenaias contra Flavianum & Heliam suggererunt Imperatori, quia pro eo quod nollent expresse contra synodum Chalcedonensem sententiam ferre, conuenerunt ad inuicem. Anastasius autem iratus incitauit monachos quosdam falsos conuenire apud Antiochiam & aduersus Flavianum insurgere, petentes eum Chalcedonense anathematizare concilium, & Diodorum, & Theodorum, & Iban, & Theodoretum. Quod & fecit pusillanimus factus Flavianus & coram ecclesia eos anathematiza-

uit

INCERTO INTERPRETE.

525

uit vna cum synodo. Eodem anno contra Macedonium Imperator agebat, & schismatici cum conductis turbis in archangelo palatii, & in magna ecclesia psallentes in dominico die trisagion, addebant in eo: Qui crucifixus est propter nos, ita vt orthodoxi ex necessitate cum plagis eos insequerentur, Imperator vero manifeste per schismaticos monachos & clericos, & Iulianum Cariae tunc deinde vero Alicarnasi episcopum, & Seuerum episcopum adhuc monachum, impugnabat Macedonium turpibus eum publice submittere iniuriis. Multitudines autem cum mulieribus & liberis, abbatibusq; orthodoxorum monachorum congregatione clamabant: Tempus martyrii Christiani ne derelinquamus patrem nostrum iniuriis laceffere Imperatorem saragentem vt Manicheum & indignum imperio. Qui metuens clausit ostia palatii, & naues praeparabat ad fugiendum. Macedonium autem, de quo iurauerat non se ultra visurum, tunc rogabat videre multitudines metuens. Hoc interea veniente ad eum, populus cum egumentis & monachis protestabatur, dicens: Patrem nostrum habemus a vobis: scholae vero laudem dicebant ei cum transiret. Ingressus autem ad Anastasium, arguit eum vt hostem ecclesiae. Qui simulatus est ei ad horam vniri. Verum sequenti anno decepit Imperator Macedonium per Celerum magistrum comonitorium faciens ad eum, in quo se primam quidem & secundam confitebatur suscipere synodum, Ephesinam vero & Chalcedonensem dimisit. Quod ingens Macedonio vituperium attulit, per hoc enim & henoticon Zenonis recepit, cui etiam consecrandus subscripserat. Praeterea Macedonius abiens ad Dalmatii monasterium in eo clericis & monachis zelatoribus qui ob id scandalizati fuerant, rationem reddidit per declamatorium sermonem quod susciperet sanctam Chalcedonensem synodum, eosque qui hanc non susciperent haereticos, & comministraverunt ei. Imperator autem muneribus persuasit consentaneis ipsius clericis scilicet & monachis alium episcopum

Tumultus
Constanti-
nop.

An. do. 513.

XXX

eligendi

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

eligendi, quod & Ariadnen & magnos ex senatoribus contristabat. Diligebatur enim Macedonius propter vitæ munditiā & dogmatum rectitudinem, licet deceptus fuerit. Instruxit autem Imperator duos quosdam nequam accusare Macedonium quasi puerorum amatorem pariter & hæreticum. Et hæc porrigere in scriptis præfecto & magistro, similiter autem & contra presbyteros & diaconos orthodoxos. Iussit autem Celerem magistrum deponere violenter eum ab episcopio, clamante Macedonio, se promptè responderè, non solum in prætório, sed & in Theatro. Multi verò clericorum in carceres missi sunt, qui autem fugere potuerunt, apud Romam & Phœnicen sunt dispersi. Porro impius Imperator, authenticam chartam concilii Chalcedonenſis gestorum, per magistrum accipere à Macedonio & dirumpere satagebat. Macedonius verò signans eam super altare posuit. Quam Calopodius Eunuchus, & œconomus magnæ ecclesiæ furto ablata Imperatori detulit. Tunc Macedonium noctu educens Imperator violenter Chalcedonem misit. Et inde apud Euchaitem exilio relegari præcepit, nihil eorum quæ de se obſciebat quærere ausus, metuens multitudines. Postera verò die prouehit episcopum Timotheum quendam presbyterum & vasorum custodem ecclesiæ, cognomento Liobulen & Cilonem propter quosdam actus conuenientes, nominibus. Qui ingressus ecclesias primùm imagines Macedonii deponebat, & ita faciebat missas. Ioannem verò Alexandrinum in diptichis ordinauit, eiq; synodica scripsit. Imperator autem perpensens quòd sine depositione Macedonium & sine iudicio in exilium miserit, misso magistro sistere fecit eum ultra Claudiopolim Honoriadis. Sicq; illum absentem deponunt, cum iidem ipsi fuerint accusatores, testes, & iudices: præsertim cum iam esset ante iudicium pulsus: & per episcopos mittunt depositionem, & presbyterum Cyzicenum. Hos cum vidisset Macedonius priusquam cum illis loqueretur, interrogabat;

Macedonius
relegatus.
Timotheus
subrogatur
patriarcha.

Dip

INCERTO INTERPRETE. 526

bat : Si susciperent synodum Chalcedonensem . Quibus dicentibus , Quis enim es : tunc ipse ait : Si Sabatiani & Macedoniani deferrent mihi depositio- nem , conuenerat me suscipere . Et ita reuersi sunt inefficaces , idemque peruenit ad Euchaitem . Tunc & Flavianum festinabat Imperator a sede Antiochena eiicere , & pro illo Seuerum manifestum veritatis inimicum inducere . Apposuerunt autem calumniantes , quod ore tantum , & non corde synodum anathematizauerit . De cætero & consilium acceperunt iudices qui missi fuerant ab Imperatore , pellendi eum , & propter turbationem modicum remouendi . quo ad platanos egresso , confestim impium Seuerum constituit , qui ante monachus fuerat in monasterio schismaticorum iuxta Masuma Gazæ . Flavianum autem apud Petram exilio relegauit . Sed & alios nonnullos episcopos ferreis vinculis compeditos , vna cum presbyteris & diaconibus . Helias verò Hierosolymitanus dum cogeretur ab Imperatore , aut Seuero communi- care , aut episcopatu repelli , monachis confortantibus illum ab episcopatu proici magis elegit , & consecra- tus est pro eo Ioannes ex Scaurophylacibus quidam qui spondit facere quæcunque vellent . Verum con- secratus neutrum fecit . Imperator autem Anastasius vna cum Timotheo scelesto Constantinopolitano episcopo , multa mala monachis , clericis ac laicis , qui pro Macedonio pròque synodo defensanda perseuerabant , ostendit : ita vt apud Oasem Thebaïdis multos exilio relegaret . Qui Timotheus syno- dica & Macedonii depositionem singularum episco- pis ciuitatum , ad subscribendum transmisit . Quo- rum alii fortiores scilicet ad vtrunque restiterunt . Alii verò vtrisque scripturis timore Imperatoris per- territi subscripserunt . Porro medii depositioni Ma- cedonii non subscribentes , Timothei synodicis sub- scripserunt . Quod ipsum erat , licet eis distare vide- retur . Volens autem Timotheus Seueri nomen in Diptichis ordinare & Flavianum eiicere , prohibitus est

Flavianus
relegatur.
Seuerus
subrogatur
in sedē Anti-
ochenam.

Helie Io.
substitutus

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

*Timothei
sacuitia.*

à populo. Seueri namq; communionem omnes orthodoxi fugiebant, et maximè monachi: quibus cum multitudine rusticorū punitis multos occidit, altaria subuertens, & sacra orthodoxorum vasa vt sacrilegus conflans, Iuliana verò illustrissima foemina, quæ templum Dei genitricis apud Honoratas construxerat, valde pro Chalcedonenſi ſynodo ſaragebat, ita vt ei nec Imperator quidem multas aduerſus eam verſutias adinueniens Timotheo communicare perſuadere valuerit. Sed nec ipſe Timotheus frequenter ad eam pergens, hoc ei potuit perſuadere. Pompeium quoque conſobrinum illius & huius vxorem, quæ mulier erat ornata, & concedendis beneficiis vacans, multis Imperator anguſtiis humiliabat, vt zelatores ſynodi, & eos qui Macedonio largiebantur in exilio quæ neceſſaria erāt. Hi verò qui Alexandriam miſſi fuerant à Timotheo ad Ioannem Nicaoten, ſuper ambonem Chalcedonenſem anathematizauerunt concilium. Deſuncto autem Egumeno monaſterii Diu, venit Timotheus ordinaturus Egumenum. Is autem qui promouendus erat dixit non ſe ſuſceptorum benedictionem à viro qui Chalcedonenſem ſynodum ſperneret. Ad hæc Timotheus ait, anathema omni homini Chalcedonenſe non ſuſcipienti concilium: & tum ille prouehi ab ipſo conuenit. Præterea Ioannes archidiaconus Timothei cum eſſet Manichæus conuiciis affecit Timotheum, & Imperatori qui direxerat indicauit. Aſt Imperator ignominioſè adire Timotheum in facie conueniens negantem inuenit, & econtra eos anathematizantem qui Chalcedonenſem ſynodum recepiſſent. Porro Ioannes Alexandrinus inhiuit Ægyptios aſcendere Hieroſolymam vt non communicarent in exaltatione Chalcedonenſi concilio. Terribilia verò quædam ab his qui à dæmonio tenebantur, facta ſunt Hieroſolymis tunc. Anaſtaſius enim cupiens fieri dux Paleſtinæ, pollicitus eſt Imperatori niſi perſuaderent Ioanni poſt Heliam Hieroſolymitano epiſcopo communicare Seuero, dare trecentas libras auri. Accepit
princio

*Anaſtaſius
dux Paleſti
næ.*

INCERTO INTERPRETE. 517

principatu venit Hierosolymam, Ioannémque sibi non obedientem misit in carcerem. Zacharias verò quidam princeps Palestinæ Deo amabilis vtr suggesto sit episcopo zelo diuino ductus, duci repromittendi se quæ illi placerent acturum, dummodò restitueretur in throno suo. Quo se absolvente ac restituyente, collectis monasteriis in templo sancti Stephani ascendit super ambonem, & anathematizauit Nestorium, & Eutychem & Seuerum atque Sotericum, pronuntians sanctas & vniuersales quatuor synodos. Aderat autem Hypatii lare
gitio.
& Hypatius filius fratris Imperatoris, non communis
cans omnino Seueri. Hic cum tunc communicaret Ioanni auri libras centum dedit sancto Theodosio qui erat exarchus monasteriorum ad distribuendum has monachis qui rectæ fidei erant, & Chalcedonenis concilii zelo feruebant. Imperator autem quosdam ex principibus præcepit in templo sancti Theodori Pharacii super ambonem trisagii additamentum admittere, ita ut multitudines indignatæ per diem leraniæ illinc egrederentur. Quando & Timotheus per commonitorium scriptum omnibus ecclesiis præcepit trisagion in leraniis cum additamento dicendum: quod multi metuentes fecerunt, monachi verò alium psalmum psallendo venerunt. Hos autem populus videns, clamauit: Bene venerunt orthodoxi, simulatque multa facta est, & incendium domorum multarum ac homicidia dena milia, turba vociferante aduersus Anastasium, & Vitalianum Imperatorem petente: ita ut fugeret Anastasius & latitaret, ab ipsaque Ariadne laceraretur iniuriis utpote multorum causa malorum Christianis effectus. Alamundaro autem principe Saracorum gentis baptizato, Seuerus duos episcopos macula suæ prauitatis infectos direxit ei communicandi. Dei autem prouidentia ille ab orthodoxis baptizatus fuerat, qui recipiebant concilium. Cumque Seueri episcopi subuertere Principem à vero dogmate festinarent, mirabiliter eos arguit Alamundarus huiusmodi fabula. Ait enim ad illos: Literas, inquit,
XXX 3 accepit

Vitalianus
tyrannus.

Alamundarus
Saracenus
baptizatus.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

Cadabes
Christia-
nos perse-
quitur.
An. do. 515.

accepi hodie, quia Michael archangelus mortuus est. illis verò dicētibz, hoc impossibile fore, ait princeps: & quomodo Deus secūdum vos nudus crucifixus est, nisi naturarum esset duarum: Christus, quandoquidem nec angelus moritur: & ita cum confusione Seueri recesserunt episcopi. Porro Cabades quosdam Christianos qui erant in Perside poplite eneruauit, qui tamen postmodum ambulauerunt. Vicesimo tertio imperii Anastasii anno, Hormisda Papa Romanus pontificiū gerit. Vitalianus autem quem populus Imperatorem petiuerat, accepta tota Thracē, Scythia, & Misia, Bulgares habens secum, & multitudinem Hunnorum cepit Anchialum, & Odissopolim. Comprehendit autem & Cyrillum, magistrum militum Thracē, & peruenit prędas gerendo vsque Byzantium. Parcens verò ciuitati apud Sosthenium castrametatus est. Anastasius autem desperatione consternatus mittit ex senatu quosdam, rogans eum pacisci, & iurare iura cum senatu, quo ab exilio episcopos reuocaret apud Heracliam Thracē. Porro Vitalianus addidit, vt et principes vniuscuiusque scholę iurarent istud. Sed & Macedonius & Flavianus, qui nequiter pulsi erant, suos reciperent thronos, similiter & reliqui omnes episcopi, & ita celebraretur synodus Romano & cunctis episcopis conuenientibus, & cōmuni iudicio probarentur, quę aduersus orthodoxos sunt pręsumpta. Itaq; cū hac Imperator Senatus & reliqui principes populū iurassent, & confirmassent ita fiendum, facta est pax, & ad propriā rediit. Hormisda verò Romanus episcopus, molestis fatigatus à Theodorico Vitaliano fauente, Euodius episcopum misit, & Vitalianum archidiaconum ad synodum celebrandam apud Heracliam: venerunt & episcopi ex diuersis locis ferē ducenti, qui illi ab iniquo Imperatore, ac Timotheo episcopo Constantinopolitano recesserunt inefficaces. Impius quippe Imperator pacta transgrediens, clam intinuit Romano Papę, ne veniret. Miserat enim Vitaliano sacram quo transmitteret eam Romam, vt Pa-

pa pro

pa proficisceretur ad celebrandam apud Heracliam synodum. Omnis autem populus atque Senatus in praesentia maledicebat Anastasio, tanquam periuro. Porro Vitalianus indignatus aduersus Anastasium ob periurium, multa mala exercitibus Anastasii, & reliqua Reipub. demonstrauit, occidens, rapiens, armis exuens, & postremo ad iniuriam eius, vnumquemque militem vno aereo nummo vendens.

Cap. 18.

Hunni qui dicuntur Saber, transeuntes Caspias portas Armeniam & Cappadociam, Galatiam & Pontum depopulati sunt, ita vt Euchaitam quoque penè peruaderent. Vnde & fugiens Macedonius propemodum periclitaturus, saluatus est apud Gangras. Quo comperto Anastasius amare illic eum custodiri praecipit, mittens vt aiunt qui eum occideret. Defunctus autem apud Gangras positus est in templo sancti martyris Callinici iuxta reliquias eius, multas sanitates efficiens. Quem cum exanimis iaceret, manu fertur se signaculo crucis signasse. Theodorus autem quidam ex his qui cum eo erant, vidit eum in somnis sibi dicentem: Excipe & abiens lege Anastasio, & dic: Ego qui dem vado ad patres meos, quorum fidem seruauit: non cessabo autem increescens domino, vsquequo venias, & in iudicium ingrediamur. Eodem anno Alexandria multi viri & mulieres ac pueri atrociter a daemonibus obsessi, repente latrabant: In somnis autem quidam vidit quendam dicentem, Quia propter anathematismos synodi patiuntur ista. Porro monachi eremico zelo diuino moti, quatuor contestationes componentes, duas quidem ex his miserunt Imperatori, vnam vero principibus regionis, & vnam episcopo Hierosolymitano Ioanni, protestantes, neque sanctam se Chalcedonensem synodum prauaricatueros, neque impio Seuerocommunicatueros, quin & se promptum habere mortem, incendentes & sancta loca. Sanè Thessalonicensi episcopo communicante ob metum Imperatoris: Timotheo Constantinopolitano episcopo, quadraginta episcopi Illyrici & Graeciae conuenientes in vnum

Hunni provincias depopulantur.

ECCLESIAST. HIST. NICEPHORI

Ando. 516.

per professionem in scriptis factam, vt á proprio metropolitano discesserunt ab eo, & Romam mittentes, Romano communicare in scriptis professi sunt. Episcopum verò Thessalonicensem Theodorus historicus patriarchā nominat irrationabiliter nesciens quapro causa. Vicesimoquarto Imperii Anastasii anno Ioanne Nicæote Alexandrino antistite hæretico mortuo, Dioscorus iunior Timothei Heluri consobrinus prælatus est episcopus Alexandria. Quum autem venisset Byzantium pro Alexandrinis apud Imperatorem intercessurus propter occisionem filii Calliopii Augustalis, ab orthodoxis publice conuiciis appetebatur cum procederet, æstimantibus eum contra recta dogmata aduenisse. Quum Dioscorus manus impositionem accepisset, recesserunt multitudines rusticorū dicentes: Quia nisi secundum quod sanctorum continent apostolorum canones fiat, non recipietur episcopus. Principes enim enthronizauerant eum. Dioscorus autem venit ad sanctum Marcum, & veniētes clerici, induerunt secundo & iterum consecrauerunt. Et ita veniens ad sanctum Ioannem, perfecit collectam. Quum autem esset illic Theodosius filius Calliopii Augustalis, & Acacius magister militum, turbæ turbata, coeperunt iniuriis afficere Augustalem eo quòd laudaret Imperatorem Anastasium. Quum verò iurgium motum fuisset insilientes quidam à se deposuere filium Augustalis, & interemerunt eum. At verò Acacius magister militum quotquot capere potuit, interfecit. Et audiens Imperator iratus est aduersus eos. Porro Dioscorus interueniens, mitigauit eum. Inter Indos verò & Persas castrū est nomine Azubdabar, vbi multas pecunias & lapides preciosos esse, Cabades rex Persarum ediscens, quærebat hoc comprehendere. Dæmones autem loco insidentes prohibebant illud aggredi. Omni ergo motatione magorum suorū, deindeq; Iudæorum concilio frustratus, credidit per orationem Christianorum quæ fit ad dominum huic dominari, & episcopum quēdam Christianorum qui apud

INCERTO INTERPRETE. 529

apud Persas erant, super hoc deprecatus est. Qui col-
lectę diuinorum celebratę mysteriorum participatus
est, & accedens ad locum dęmones qui illic inerant
pepulit, & sine labore castrum Cabadi tradidit. Stu-
pefactus autem super hoc signo Cabades prima cathe-
dra episcopum honorauit, quum vsque ad illud rein-
pus Manichęi atque Iudęi pręsiderent. Porro volen-
tibus baptizari licentiam prębuit. Vicelimo septimo
Imperii Anastasii anno, vidit idem Imperator in visu
virum terribilem portantem codicem. Qui hunc ape-
riens, & inueniens nomen Imperatoris dicit ei: Ecce
propter malam fidem tuam, deleo quatuordecim: &
deleuit eos. Expergefactus autem & aduocato Ada-
mantio pręposito, dixit ei visionem. & ego, ait ille, vi-
di hęc ista nocte, quia assistēti mihi Imperio tuo, por-
cus magnus veniens & comprehensa prętexta mea
profecit me in terram, & interemit. Conuocato ergo
Proculo coniectore edixit ei quę fuerant visa, qui qđ
ambo forent post paulo morituri prędixit. Tımotheo
vero Constantinopoleos episcopo mortuo, Ioannem
Cappadocem presbyterum, & Sincellum Constanti-
nopoleos episcopum creauerunt. hic consecratus ter-
tio die Paschę apostolicam indutus est stolam. Popu-
lus autem instantiam multam agebat, vt Ioannes ana-
themizaret Seuerum. Porro eodem anno mortuus
est impius Anastasius, & imperauit Pius Iustinus pro-
piens vsq; ad Senatum profecit, Illyrius genere.

Quidam autem aiunt quod diuino ful-
mine percussus Anastasius, ac ful-
gure perierit.

Reliquam posteriorum temporum historiam
qui voler petat ex appendicibus
Eutropii.

Cabades
Christianis
fauet.

An. do. 519.
Anastasii
somnia.

An. do. 520.
Iustinus
Anastasio
succedit.

PROLOGVS

VICTORIS.

QVondam veteres ob studium sapientiæ enu-
cleare atque sciscitari assidue minime desiste-
bant, quæ forte vel qualia prospere vel secus prouin-
ciis, locis aut regionibus euenissent: de quibus vel in
quibus exacerunt stilum ingenii sui, atq; redolentes
magisterii flores ignaris historiæ alacriter offerrent,
gratuito munere propinatos. Dabantq; operam vt ne
quaquam lateret in toto, quod in parte forte fuerat gestu.
Sed illi fastu mundialis amoris inflati, gloriam elatio-
nis suæ longe lateq; gestiebant laudabiliter diffamari.
At verò venerabilitate studii tui historiam texere cu-
piens inquiris: simili quidem feruore, dispari tamen
amore. Et illi vt laudarentur in seculo, ipse vt præcla-
rus appareas in futuro, & dicas: In domino laudabitur
anima mea, audiant mansueti & lætentur. Poteris vt
voluisti, quia omne datum optimum & omne donū
perfectum cœlitus accepisti eruditus à tantō pontifi-
ce, totiq; laudis genere prædicando beato Diadoco,
cuius vt astra lucentia extant, quamplurima catholici
dogmatis monumenta dictorū. Et sat est tibi vt æqui-
pares doctrinam doctoris, quia satis est discipulo vt
sit quomodo magister eius. Alium video Timotheū
à cunabulis infantie sacris literis eruditum, necnon in-
ter alios sublimem atque expeditum magistrī gērium
Lucam arte medicum, Apostoli Pauli discipulum.
Ego nanq; iubētis Imperio obedientiæ ceruicem sub-
mittens, quæ obuenerē in partibus Africanis, sensim
breuiterq; indicare tentabo, & quasi rusticanus opera-
rius defatigatis vlnis, aurum colligam de antris occul-
tis: speciem verò adhuc sordentem atq; cōfusam
non cunctabor artifice iudicio ignis exa-
minandam contradere, qui mone-
tarios possit solidos pictus
rare.

HISTO

*Psal. 112.
Iac. 1. c*

HISTORIA PERSEC⁵³⁰V

TIONIS AFRICANAE PROVINCIAE TEM

porum Geiserici & Hunerici regum Van

dalorum autore Sancto Victore

episcopo Vitenfi.

Exagesimus nunc vt clarum est agitur annus, ex quo populus ille crudelis ac saeuus Vandalicæ gentis Africæ miserabilis attigit fines, transuadens facili transitu per angustias maris, quâ inter Hispaniam Africamq; equor hoc magnû & spaciosum bislenis milibus, angusto se milite coartauit. Transiēs igitur quātitas vniuersa calliditate Geiserici ducis, vt famā terribilem suæ faceret gentis, ilico statuit omnem multitudinem numerari vsq; ad illam diem, quam huic luci vterus profuderat ventris. Qui reperi sunt senes, iuuenes, paruuli, serui vel domini octaginta milia numerati. Quæ opinio diuulgata vsq; in hodiernum a nescientibus armatorum tantus numerus aestimatur, quum sit nunc exiguus & infirmus. Inuenientes igitur pacatam quietamq; provinciam, speciositatem totius terre florentis quāqua versum impietatis agminibus impendebant, deuastando depopulabantur, incendio atque homicidiis totum exterminantes. Sed nec arbutis fructiferis omnino parcebant, ne forte quos antramontium aut prærupta terrarum, vel seclusa quāq; ocultaauerant, post eorum transitum illis pabulis nutrentur: & sic eadem atque iterum tali crudelitate fuerentibus, ab eorum contagione nullus remansit locus immunis. Præsertim in ecclesiis basilicisq; & cœmeteriis & monasteriis sceleratius sauebant, & cum maioribus incendiis domus orationis magis quàm vrbes cunctaq; oppida concremarent, vbi forte venerabilis aulae clausas repererunt portas certatim ictibus dextralium aditum reserabant, vt recte tunc diceretur:

Quasi

Geisericus
ex hispania
in Africam
traiecit
An. do. 429.

Vandalorū
crudelitas.

HISTORIÆ VICTORIS DE

Psal. 73. b

Quasi in sylua lignorum securibus conscidere sanuas
eius in idipsum, in securi & ascia deiecerunt ea, incen-
derunt igni sanctuarium tuum, & in terra polluerunt
tabernaculum nominis tui. Quanti tunc ab eis præ-
clari pontifices & nobiles sacerdotes diuersis pœna-
rum generibus extincti sunt, vt traderent si quid auri
vel argenti proprium vel ecclesiasticum haberent. Et
dum hæc quæ erant vrgentibus pœnis facilius prode-
rentur, iterum crudelibus tormentis oblatores vrge-
bant autumantes quandam partem nō totum esse ob-
latum, & quanto plus dabant, tanto amplius quempi-
am habere credebant. Aliis palorum vectibus ora re-
serantes, foetidum cœnum ob confessionem pecuniæ
faucibus ingerebant. Nonnullos in frontibus & tibiis
neruis remugientibus torquendo cruciabant. Plerisq;
aquam marinam, aliis acetum, amurcam, liquamenq;
& alia multa atque crudelia tanquam vtribus imbu-
tis ori impositis sine misericordia porrigebant. Non
infirmior sexus, non consyderatio nobilitatis, non re-
uerētia sacerdotalis crudeles animos mitigabat: quin
immo ibi exaggerabatur ira furoris, vbi honorem cō-
spexerant. Quantis sacerdotibus, quantisq; illustribus
onera ingentia vt camelis vel aliis generibus iumen-
torū imposuerint nequeo enarrare, quos stimulis fero-
reis ad ambulandum vrgebant, quorum nonnulli sub
fascibus miserabiliter animas emisere. Senilis maturi-
tas atq; veneranda canities, quæ cæsariem capitis vt
lanam candidam dealbaret, nullam sibi ab hospitibus
misericordiam vindicabat. Sed etiā paruulos ab vber-
ribus rapiens maternis Barbarus furor, infontem in-
fantiam elidebat ad terram. Alii paruulum pedibus
tenentes, a meatu prorsus naturali vsque ad arcem ca-
pitis dissipabant, quando tunc forte Sion captiua can-
tabat: Dixit inimicus incendere fines meos, interficere
infantes meos, & paruulos meos elisurum ad terram.
In ædificiis nonnullis magnarum ædium vel domo-
rum vbi ministerium ignis minus valuerat, tectis ad-
modum despiciatis pulchritudinem parietū solo æqua-
bant.

*Amurcam, aliis for-
dos quæ præsentant*

bant, vt nunc antiqua illa speciositas ciuitatum, nec quia fuerit prorsus appareat. Sed & vrbes quam plurimæ, aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur.

Nam & hodie si qua supersunt subinde desolantur, sicut ibi Carthagineo dignam theatro ædem Memoria, & viam quam Cœlestis vocitabant, funditus deleuerunt. Et vt de necessariis loquar basilicam maiorem vbi corpora sanctarum martyrum Perpetuæ atque Felicitatis sepulta sunt, Celerinæ vel Scillitanorum & alias quas non destruxerunt suæ religioni licentia tyrannica mancipauerunt. Vbi verò munitiones aliquæ videbantur, quas hostilitas Barbarici furoris oppugnare nequiret, congregatis in circuitu castrorum innumerabilibus turbis, gladiis feralibus cruciabant, vt putrefactis cadaueribus quos adire non poterant arcente murorum defensione, corporum liquescentiū enecarent fœtore. Quanti & quam numerosi tunc ab eis cruciati sunt sacerdotes explicare quis poterit?

Tunc etenim nostræ ciuitatis venerabilis Papinianus antistes, candentis ferri laminis toto adustus est corpore. Similiter & Mansuetus Vricitanus, in porta incensus est Fornitana. Qua tempestate Hipponeregiorum obsessa est ciuitas, quam omni laude dignus beatus Augustinus librorum multorum confector, pontifex gubernabat. Tunc illud eloquentiæ quod vberim per omnes campos ecclesiæ decurrebat, ipso metu siccatum est flumen, atque dulcedo suauitatis dulcius propinata, in amaritudinem absinthii versa est, vt Dauidicum præconium conueniret: Dum consisteret peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & filii a bonis, vsque ad illud tempus. cc. iam. xxx. & duos confecerat libros, exceptis innumerabilibus epistolis, vel expositione totius Psalterii & Euangeliorum atque tractatibus popularibus, quas Greci Omelias vocant, quorum numerum comprehendere satis impossibile est. Quid multa? Post has trucis impietates insanix, ipsam urbem maximam Carthaginem Geisericus tenuit & intrauit, & antiquam illam ingenuam

Papinian⁹
epūs, mar-
tyr.
Mansuetus
episcopus,
martyr.
D. Augusti-
ni obitus.
An. do. 432.

Psal. 3. 2

Augustini
librorum
enumeratio.
An. do. 441.
Carthago
spoliata.

HISTORIÆ VICTORIS DE

nuam ac nobilem libertatem in seruitutem redegit. Nam & senatorum vrbis non paruam multitudinem captiuauit. Deinde proponit decretum vt vnusquisq; auri, argenti, gemmarum, vestimentorumq; precioso- rum quodcunque haberet offerret, & ita in breui aui- tas atque paternas opes tali industria abstulit rapax.

Disponens quoq; singulas quasq; prouincias, sibi Bi- zacenam, Abaritanam atque Getuliam et partem Nu- midie reservauit. exercitui verò Zeugitanā vel pro- consularem funiculo hereditatis diuisit, Valentina- no adhuc Imperatore reliquias licet iam extermina- tas prouincias defendente. Post cuius mortem totius

Vandalorū
imperium
An.do.458.

Africæ ambitum obtinuit, necnon & insulas maxi- mas, Sardiniam, Siciliam, Corsicam, Ebusum, Maio- ricam, Minoricam, vel alias multas, superbiam sibi con- sueta defendit. Quarum vnam illarum id est Siciliam Odoacro Italiae regi postmodum tributario iure con- cessit, ex qua eis Odoacer singulis quibusq; tempori- bus, vt dominis tributa dependit, aliquam sibi tamen reseruauit partem. Præterea præcipere nequaquā cunctatus est Vandalis, vt episcopos atque laicos no- biles de suis ecclesiis & sedibus nudos penitus aufu- gerent. Quod si optione proposita exire tardarent, ser- ui perpetui remanerent. Quod etiam in plurimis fa- ctum est. multos enim episcopos & laicos claros atq; honoratos viros, seruos esse nouimus Vandalorum.

Tunc verò memoratae vrbis episcopum id est Car- thaginis, Deo & hominibus manifestum, nomine Quoduultdeus, & maximam turbam clericorum na- uibus fractis impositam, nudos atque expoliatos ex- pelli præcepit. Quos dominus miseratione bonitatis suæ prospera nauigatione Neapolim Campaniæ per- ducere dignatus est ciuitatem. Senatorum atque hono- ratorum multitudinem primo exilio crudeli cōtriuuit, postea transmarina in parte proiecit. Pulso namq; epi- scopo vt præfati sumus cum clero venerabili, illico ecc- lesiam nomine restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suæ religioni mancipauit, atque vni- uersas

Quoduult-
deus epūs
Carthagi-
nensis fra-
ctæ naui im-
positus ser-
uatur.

uerfas quæ intra muros fuerant ciuitatis, cum suis di-
uitiis abstulit. Sed etiam quæ foras muros erant quas-
cunque voluit occupauit, & præcipue duas egregias
et amplas sancti martyris Cypriani, vnam vbi sangui-
nem fudit, aliam vbi eius sepultum est corpus, qui lo-
cus Mappalia vocitatur. Quis verò sustineat atque
possit sine lachrymis recordari, dum præciperet no-
strorum corpora defunctorum, sine solennitate hym-
norum cum silentio ad sepulturam perducì. Addidit
adhuc, vt & pars clericorum quæ remanserat, pœnali
exilio truderetur. Et dum ista geruntur, qui supererāt
magni sacerdotes atque insignes viri memoratarum
prouinciarum quas diuiserat Vandalis, cogitauerunt
supplicandi gratia regem adire. Qui dum, vt moris est,
ad Massilitanum littus exisset, quod Ligula vulgi cō-
suetudine vocitatur, amissis iam ecclesiis & rebus oc-
currere nisi sunt supplicantes, vt ad consolandum po-
pulum dei saltem habitandi facultas, Vandalis iam do-
minantibus, concederetur. Quibus ille per internun-
tium rabido respondisse ore probatur. Decreui ego de
nomine & genere vestro nullum dimittere, & vos au-
detis talia postulare? Quos etiam vicino mari voluit
eadē hora demergere, nisi a suis diu ne hoc faceret ro-
garetur. Recedentes illi tristitia & mœrore confecti,
cœperunt qualiter poterāt & vbi poterant, ablatis ec-
clesiis diuina mysteria celebrare. Subinde autem cres-
cente opibus regno, maior cœpit & superbia propa-
gari. Referam factum, quod ipso gestum est tempore:
Fuit comes quidam Sebastianus, famosi illius gener-
comitis Bonifacii, acer concilio, & strenuus in bello.
Cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat, ita
& præsentiam formidabat. Cupiens autē illum extin-
guere, occasione mortis de religione quæsiuit. Cogi-
tauit rex vt presentib⁹ episcopis atq; domesticis suis,
Sebastianū taliter conueniret: Sebastiane, inquit, scio
quia fideliter nobis adhæsisse iurasti, cuius veritatem
sacramenti, labores tui vigilantiaq; demonstrant.

Sebastian⁹
comes.

Sed

HISTORIÆ VICTORIS DE

Sed vt nobis connexa semper iugisq; maneat amicitia tua, hoc placuit præsentibus sacerdotibus nostris, vt eius efficiaris cultor religionis, quam & nos & noster populus veneratur. Cui Sebastianus rem inueniens miram multisq; necessariam pro tempore acute respondit: Quæso domine rex, vt nunc vnus panis mundissimus ac similaceus adferatur. Qui cum ignorasset Geisericus Sebastiani victoriam, ilico iussit adferri.

Apprehendens itaq; Sebastianus mundissimum panem, ita effatus est. Hic enim panis vt ad tantum decorem splendoris venisset, & mensæ regiae necessarius haberetur, discussa spuria furfuris ex massa similaginis conspersus per aquam transiuit & ignem, idcirco & aspectu clarus & esu suavis habetur. Ita & ego multa catholicæ matris commolitus, & cribro examinationis vt similia munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatidis, & igne sancti spiritus coctus. Et vt hic panis de furno, ita & ego per officia sacramentorum diuinorum, artifice deo de fonte mundus ascendi. Sed fiat si velis, vt ipse propono. Iste panis confringatur in frusta, madidetur aqua, & iterum conspergatur, mitratur in furnum: si melior exierit, faciam quæ hortaris. Quam propositionem Geisericus cum omnibus qui aderant cum audisset ira ligatus est, vt se soluere omnino non posset. Quem alio generis argumento, postea bellicosum virum occidit. Et vt ad id redeamus vnde digressi sumus, terret præceptis feralibus, vt in medio Vandalorum nostri nullatenus respirarent, neque vsquam orandi aut immolandi concederetur gementibus locus, vt manifeste tunc prophetiæ vaticinium completur, Non est in hoc tempore princeps aut propheta vel dux, neque locus ad sacrificandum nomini tuo.

Dan. j. d

Nam & diuersæ calumniæ non deerant quotidie etiã illis sacerdotibus qui in his regionibus versabantur, quæ regiones palatio tributa pendebant: & si forsitan quispiam, vt moris est, dum Dei populum admoneret, Pharaonē, Nabuchodonosor, Holofernem, aut aliquem similem nominasset, obiciebatur illi quod in
perfos

personam regis ista dixisset, & statim exilio trudebatur. hoc enim persecutionis genus agebatur hic aperte, alibi occulte, vt piorum nomen talibus insidiis intreretur. Qua de re plurimos sacerdotum tunc nouimus relegatos, sicut Vrbantum Girbensem, Crescētem metropolitā Aquitanæ ciuitatis qui CXX. episcopis, Habet deum Teudalensem, Eustratium Sufetanū, & Tripolitanos duos, Viceffabratenum, & Cresconium Fensem, & Adrumetinæ ciuitatis Felicem episcopum, ob hoc quod suscepisset quendam Ioannem monachum transmarinum, sed & alios multos quos longum est enarrare. Quibus tamen in exilio positisdum obitus aduenisset, non licebat alios eorum ciuitatibus ordinari. Inter hæc tamē dei populus in fide consistens, vt examen apum careas ædificans mansiones, crescendo melleis fidei calculis firmabatur, vt impleretur illa sententiā, Quanto eos affligebant, tanto magis multiplicabantur, & inualescebant nimis. Post hæc factum est supplicante Valentiniano Augusto, Carthaginensi ecclesiæ post longum silentium desolationis episcopum ordinari, nomine Deogratias. Cuius si nitatur quisquam quæ per illum dominus fecerit paulatim excurrere ante incipient verba deficere, quā ille aliquid valeat explicare. Illo igitur episcopo constituto factum est peccatis vrgentibus, vt urbem illam quondam nobilissimam atque famosam XV. regni sui anno Geisericus caperet Romam. Et simul exinde regum multorum diuitias cum populis captiuauit. Quæ dum multitudo captiuitatis Africæ num attingeret litus, diuidētibz Vandalis & Mauris ingentem populi quantitatem, vt moris est Barbaris, mariti ab vxoribus, liberi a parentibus separabantur. Statim sategit vir deo plenus & carus vniuersa vasa ministerii aurea vel argentea distrahere, & libertatē de seruitute Barbarica liberare, & vt cōiugia fœderata manerent, & pignora genitoribus redderent. Et quia loca nulla sufficiebant ad capeſſendam multitudinem tantā, basilicas duas nominatas & amplas Fau-

Exod. 1.6

Deogratias
episcopus
Carthaginensis.

An. do. 457.

HISTORIAE VICTORIS DE

sti & Nouarum eorum lectulis atq; straminibus deputauit, decernens per singulos dies quantum quis pro merito acciperet. Et quia plerosq; insuetudo nauigii & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos numerus fuerat ægrotorum, quos ille beatus antistes vt nutritrix pia per monenta singula cum medicis circuibat sequentibus cibis, vt inspecta vena quid cui opus esset illo præsentē daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiæ feriebat, sed pergebat excurrens per singulos lectos, sciscitans qualiter quisque haberetur: ita se tradiderat omnino labori, vt nec defessis membris, nec cariosæ iam senectuti parceret.

Quo liuore Ariani succensi, dolis cum quamplurimis voluere sæpius enecare. Quod credo præuidens dominus cito passerem suum de manibus accipitrū voluit liberare. Cuius exitum ita Urbici captiui planxerunt, vt tunc se putarent magis tradi manibus Barbarorū, quando ille perrexit ad cælum. Functus est autem sacerdotio annis tribus. Cuius amore & desiderio populus attentus potuerat membra digni corporis rapere, nisi consilio prudenti dum auocatur nesciente multitudine sepeliretur. Et quia tacendum semper non est de impietatibus hæreticorum, nec verecundum poterit esse quod ad laudem proficit patientis: ordinator quondam memorati sacerdotis nomine Thoma, dum variis ab eis insidiis sæpius artaretur, quodam tempore venerabilem senem in publica facie catomis ceciderunt. Quod ille non ad opprobriū, sed ad mercedem cōputans gloriæ suæ, in domino lætabatur. Vnde factum est, vt post obitum episcopi Carthaginis, Zeugitanæ & proconsulari prouinciæ episcopos interdiceret ordinandos, quorum erat numerus **CLXIII**. Qui paulatim deficientes, nunc simul ipsi supersunt tres tantum esse videntur, Vincentius Gigitanus, Paulus Sinnaritanus, vere merito & nomine Paulus, & alius Quintianus, Qui nunc persecutionem fugiens, apud Edessam Macedoniæ ciuitatem commanet peregrinus.

Sed etiam martyria quamplurima esse probantur, confessorum

fessorum autem ingens & plurima multitudo, ex quibus aliqua narrare tentabo. Erant tunc serui cuiusdā Vandalī (fuit hīc Vandalus de illis quos Millenarios vocant) Martinianus, Saturianus, & eorum duo germani, erat & conserua eorum quādam egregia Christi ancilla nomine Maxima, corpore simul & corde decora. Et quia Martinianus armifactor erat, & domino suo satis videbatur acceptus, & Maxima vniuersae domui dominabatur: credidit Vandalus vt fideles sibi magis memoratos faceret famulos, Martinianum Maximamq; coniugali consortio sociare. Martinianus adolescentulorum secularium more cōiugium affectabat: Maxima nanque iam deo sacrata, humanas nuptias refutabat. At vbi ventum est vt cubiculi adirentur secreta silentia, & Martinianus nesciens quid de illo decreuerat deus, maritali fiducia quasi cum cōiuge cuperet cubitare, viua ei voce memorata famula Christi respōdit: Christo ego o Martiniane frater mēbra mei corporis dedicaui, nec possum humanum sortiri cōiugium, habens iam cōelestem & verum sponsum. sed dabo consilium: si velis poteris & ipse tibi praeſtare cūm licet, vt cui ego concupiui nubere, delecteris & ipse seruire. Ita factum est domino procurante, vt obediens virgini, etiam adolescens suam animā lucraretur. Nesciente igitur Vandalo compunctus atque spiritualis secreti commercium mutuatus Martinianus, etiam suis fratribus persuasit, vt thesaurum quem inuenerat haberēt, vtpote germani cōmunem. conuersus est itaque cum tribus fratribus suis. Dei puella comitate nocte clām egredientes, Tabraceno monasterio cui praeerat tunc nobilis pastor Andreas sociantur. Illa verò haud procul monasterium incoluit puellarum. Sciscitante igitur Barbaro inquisitionibus & muneribus crebris quod gestum erat celeri nō potuit. Inueniens itaque iam non suā sed Christi mancipia, conficit in vīculis, & variis tormentis dei famulos insectatur, agens cū eis non tantū vt pariter miscerentur, sed quod grauius est per rebaptizationis ecenū

HISTORIAE VICTORIS DE

fidei suae ornamenta turparent. Peruenit hoc ipsum ut
que ad notitiam Geiserici. Decernit rex, ut tamdiu
implicabilis ferus seruos affligeret, quandiu illius suc-
cumberet voluntati. iubet in modum ferrarum fustes
robustos veluti palmatos cum stirpibus fieri, qui qua-
tientibus tergis non solum ossa confringerent, sed etiam
terebrantes aculei intrinsecus remanerent. Qui dum
sanguis efflueret & dissipatis carnibus viscera nuda-
rentur, sequenti die CHRISTO medente incolumes red-
debantur. Hoc sapius ac multo factum est tempore,
& nulla plagarum vestigia videbantur, sancto spiritu
subinde curante. Post hoc artatur Maxima durae custo-
diae, cuspidibus crudeli extenditur. Cui cum dei seruo-
rum non deesset frequentia visitantium, videntibus
cunctis ingentium lignorum putrescens soluta est for-
titudo. Miraculum hoc & voce omnium celebratur,
& nobis ad quem custodia pertinebat cum sacramen-
to testatus est ita fuisse. Ast ubi Vandalus virtutem
neglexit cognoscere diuinam, coepit in domo eius vin-
dicatrix ira grassari. Moritur ipse simul & filii, familie
atque animalium quaecumque optima erant pariter in-
tereunt. Remansitque domina vidua, marito, filiis, &
substantia destituta. Seruos CHRISTI cognato regis
Sesæoni gratia muneris offert. Qui cum eos utpote
oblatos cum gratulatione nimia suscepisset, filios &
domesticos sanctorum merito male coepit demon va-
riis motibus agitare. Ex ordine ille cognatus ut ge-
stum erat suggerit regi. Decernit statim rex, cuidam
gentili regi Maurorum, cui nomen erat Capsur, rele-
gandos debere transmitti. Maximam verò Christi fa-
mulam confusus & victus propriae voluntati dimisit,
quæ nunc super est virgo, mater multarum virginum
dei, nobis etiam nequaquam ignota. Peruenientes au-
tem traduntur memorato regi Maurorum, commanē-
ti in parte eremi, quæ dicitur Caprapicti. Videntes igitur
Christi discipuli multa apud gentiles & illicita sa-
crificiorum sacrilegia, coeperunt prædicatione & con-
uersatione sua ad cognitionem domini dei nostri Bar-
baros

Maxima
virgo.

baros inuitare: & tali modo ingentem multitudinem gentilium Barbarorum CHRISTO domino lucrauerunt, vbi antea nulla fama Christiani nominis fuerat diuulgata. Tunc deinde cogitatur quid fieret vt ager iam cultus & egraminatus vomere prædicationis euangelicum susceperet semen, & imbri sacri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos per itinera distenta deserti: peruenitur eadem ad ciuitatem Romanam. Rogatur episcopus vt presbyterum & ministros credenti populo destinaueret. Explet cum gaudio quod petebatur pontifex, dei constituitur ecclesia, baptizatur multitudo maxima Barbarorum, & de lupis grex foecundus multiplicatur agnorum. Hoc Geiserico relatione sua nuntiat Capsur. De qua re surgens inuidia iubent famulos dei ligatis pedibus post terga currentium quadrigarum, inter spinosa loca sylvarum pariter interire, vt ducta atq; reducta dumosis lignorum aculeis innocentium corpora carperentur, ita deligans, vt exitum suum inuicem peruiderent. Qui cum è vicino currentibus Mauris sese mutuo conspicerent, vale sibi in angusto fuge vnusquisq; ita dicebant: Frater ora pro me, impleuit deus desiderium nostrum, taliter peruenitur ad regnum celorum. Itaq; orando atq; psallendo, gaudentibus angelis pias animas emisere. Vbi vsq; in hodiernum diem non desinit ingentia mirabilia IESVS CHRISTVS dominus noster operari. Nā nobis beatus quondam Faustus Buronitanus episcopus attestatus est, eam quandam mulierem illuminatam fuisse, vbi ipse aderat præsens. Accenditur propter hæc aduersus dei ecclesiam Geisericus. Mittit Proculum quendam in provinciam Zeugitanam, qui coartaret ad tradendum ministeria diuina vel libros cunctos domini sacerdotes, vt primo armis nudaret, & ita facilius inermes hostis calidus captiuasset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atq; depalliis altaris, pro nefas, camisas sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, frustra sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus

Martianus
& Saturnia
nus martyres.

Proculi sacrilegi exitium.

HISTORIÆ VICTORIS DE

ptus est morte. Tunc enim sanctus Valerius Abensia
ciuitatis episcopus, dum viriliter sacramenta diuina
ne traderet dimicasset, foras ciuitatem singularis ius-
sus est pelli, & ita præceptum est, vt nullus eum neq;
in domo neq; in agro dimitteret habitare. Qui in stra-
ta publica multo tempore nudo iacuit sub aëre: anno-
rum erat plus 1 x x x. quem nos tunc indigni, in ta-
li exilio meruimus salutare. Quodam tēpore paschalis
solennitas agebatur, & dum in quodam loco qui Re-
gia vocitatur, ob diē paschalis honoris nostri sibimet
clausam ecclesiam reserarent, cōpererunt Ariani: sta-
tim quidam presbyter eorum Andiot nomine, congre-
gata secum armatorum manu ad expugnandam turbā
accenditur innocentum. Introeunt euaginati spatīs,
arma corripūnt, alii quoq; tecta conscendunt, & per
fenestras ecclesiæ sagittas spargunt. Et tunc forte & ca-
nente populo dei, lector vnus pulpito sistens, alleluia
ticum melos canebat. Quo tempore sagitta in gutture
iaculatus, cadente de manibus codice, mortuus post
cecidit ipse. Nā & alii quāplurimi sagittis & iaculis
in medio crepidinis altaris probantur occisi. Nam qui
gladiis tunc interempti non sunt, postea penis attriti,
regio iussu oēs penē necati sunt, præsertim maturioris
ætatis. Alibi namq; sicut Thunazude cōtigit, Galibus,
vico Ammonia, vel aliis in locis, tempore quo sacra-
menta dei populo porrigebantur, introēntes maxi-
mo furore corpus Christi & sanguinem pauimentis
sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerunt. Ipse
enim Geisericus præceperat, ita persuadentibus epī-
scopis suis, vt intra aulam suam filiorumq; suorum nō
nisi Ariani per diuersa ministeria ponerentur. Inter ali-
os ventum est tunc ad Armogastem nostrum. Cuius
cū diu ac sapius tibias torquendo tumentibus con-
fringerent cordis, & frontem in qua CHRISTVS ve-
xillum sue fixerat crucis rugatā magisq; aratam descen-
dentes atq; mugitēs ostenderēt nerui, vt fila aranearū
sancto cōlū respiciente crepabāt. At vbi tortores ner-
uicas cordas disruptas esse viderunt, allatis crebrius
fortiori;

Andiot pres-
byter san-
guinari-
us.

Armoga-
stes comes
confessor.

fortioribus cordis atq; cannabinis, illo nihil aliud nisi Christi nomen inuocante, illa omnia vanescebāt. Sed & capite deorsum dum ad vnū penderet pedem, dormire quasi super lectum plumis stratum omnibus videretur. Quē cū Theodoricus regis filius qui eius dominus erat pœnis nō valentibus capite truncari iussisset, a suo prohibetur Iocundo presbytero, dicente sibi: Poteris eum diuersis afflictionibus interficere. Nā si gladio peremeris, incipient Romani martyrem prædicare. Tunc Theodoricus in Byzacenam provinciā ad fodiendas eum condemnat scrobes. Postea quasi ad maius opprobrium haud procul Carthagine vbi ab omnibus videretur, pastorem eum præcepit esse vacuarum. Inter hæc domino reuelante cū dormitionis suæ proximum cerneret diem, aduocat quendam Felicem venerabilem Christianū procuratorem domus filii regis, qui Armogastem vt apostolū venerabatur, dicitq; illi: Tempus meæ resolutionis aduenit, obsecro te per fidem quam vtriq; tenemus, vt sub hac filia quæ arbore me sepelire digneris, redditurus domino nostro nisi feceris rationem: non quod ille curaret vbi aut qualiter suum sepeliretur corpus, sed vt illud demonstraretur, quod seruo suo reuelauerat deus. Respondit Felix & dicit: Absit a nobis confessor venerabilis, sed sepeliam te in vna basilicarum cum triumpho & gratia quam mereris. Cui beatus Armogas: non, sed quod dixi facturum es. Ille timens Dei hominem contristare, veraciter quod gesserat promisit esse facturum. Statim intra paucissimos dies comes bonæ confessionis de hac vita migravit. Festinauit Felix sibi delegatum sub arbore fodere sepulchrum. Cui cū intextæ radices & soliditas aridæ telluris moram facerent, & labore angeretur quod tardius sancti membra corporis humarentur, tandem abscissis radicibus multo altius terram cauans, conspicit sarcofagum splendidissimi marmoris præparatum, qualem fortè nulus omnino habuit regum. Sed nec quendam archimimum nomine Masculan debeo præterire.

Masculus
confessor.

HISTORIÆ VICTORIS DE

**Saturus
confessor**

Qui cum multis insidiis premeretur, vt catholicam omitteret fidem, ipse eum rex postea blandiendo affectibus secularibus mutabat, promittens multis eum diuitiis cumulandum, si voluntati eius auditum facilem commodasset. Qui cum fortis atque inuictus maneret, iubet eum subire sententiam capitalem. ita tamen callidus occulte precipiens, vt si in illa hora vibrantis gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset. Si autem fortem in confessione cōspiceret, à gladio temperaret. Sed ille vt columna immobilis Christo solidante fortis effectus, confessor reuertitur gloriosus. Et si martyrem inuidus hostis noluit facere, confessorem tamen nostrum non potuit violare. Nouimus et aliū ea tempestate nomine Saturum. Qui quum lucidum esset membrum ecclesie Christi, & prauitatem Arianorum libertate catholica frequenter argueret (fuit hic procurator domus Hunerici) conuenitur accusante Mariuado quodam diacono, quem Hunericus infaustus singulariter honorabat, vt fieret Saturus Arianus: promittuntur honores & diuitiæ multæ si faceret, præparantur supplicia dira si noller. Hac optione proposita, vt si regalibus iussis nō obediret, primo facta discussione, & ante amissa domo vel substantia, distractis omnibus mancipiis ac filiis, vxor eius ipso præsentē camelario in cōiugium traderetur. Quod ille plenus deo magis vt velociter prouenisset impios prouocabat. Ob quam causam vxor eius inducias visa est ab his qui exequebantur, nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eua, consilio magistrata serpentis. Sed ille Adam non fuit, qui illecebrosa vetitæ arboris poma contingeret, quia nō indigens sed Saturus vocabatur, saturatus ab vbertate domus dei, & torrente deliciarum eius potatus. Aduenit mulier ad locum vbi maritus singularis orabat, conscissis vestibus crineq; soluto, secum comitantibus filiis, vnamq; infantulam quæ tunc lactabatur manibus gestans, quæ nescientis proicitur ad pedes mariti. Etiam ipsa suis genua complectitur vlnis, sibi

sibilans vociferatione draconis: Miserere mei dulcis-
sime simul & tui, miserere communibus liberis quos
conspicis ipse. Non subiaceāt conditioni seruili, quos
claros prosapia reddidit generis nostri. Non subiiciar
ego indigno & turpi coniugio viuente marito, quæ
mihi semper inter coæuas plaudebam de Saturo meo.
Cognoscit Deus quia inuitus facturus es hoc, quod
fortè voluntarie aliquanti fecerunt. Cui ille Iob san-
cti voce respōdit: Tanquam vna ex insipientibus mu- Iob. 2.c
lieribus loqueris. Formidarem mulier si sola esset hu-
ius vitæ amara dulcedo, artificio consunx diaboli mi-
nistraris. Si diligeres maritū, nunquam ad secundam
mortem attraheres propriū virum. Distrahāt filios,
separent vxorem, auferant substantiam, mei domini
ego securus de promissis verba tenebo: Si quis non di- Luc. 14.f
miserit vxorem, filios, agros, aut domum, meus nō po-
terit esse discipulus. Quid vltra? discedente muliere
cum filiis refutata, confortatur Satorus ad coronam,
discutitur, expoliatur, pœnis conteritur, mendicus di-
mittitur. Interdicitur ei prodeundi accessus, totum ei
tulerunt, stolam tamen baptismatis auferre nō potue-
runt. Post hæc Geisericus ecclesiam Carthaginis clau-
di præcepit, dissipatis atque dispersis per diuersa exi-
liorum loca, quia episcopus non fuerat, presbyteris et
ministris. Quæ vix referata est Zenone principe sup-
plicante per Patricium Seuerum, et sic vniuersi ab exi-
lio redierunt. Quæ verò in Hispania, Italia, Dalmatia,
Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutiis, Lucania,
Epiro vel Hellada gesserit, melius ibi ipsi qui passi
sunt miserabiliter lugenda narrabunt. Sed etiam perse-
cutionis nostræ à Geiserico quanto sublimiter, tan-
to crudeliter gestæ, iste sit finis. Durauit au-
tem in regno annis. x x x v i i.

mensibus tribus.

YYY ;

HL

An.do.477.

HISTORIA VICTORIS

EPISCOPI DE PERSECVTIONE

Vandalorum,

LIBER SECVNDVS.

Hunericus
aliás, Hono-
ricus.
Geiserico
succedit
An. 40. 478.

Ortuo igitur Geiserico, Hunericus maior filius patri succedit. Qui primordio regni vt habet subtilitas Barbarorum, coepit mitius & moderatius agere, & maxime circa religionem nostram, vt etiam vbi antea sub rege Geiserico præiudicatum fuerat, ne spirituales fierent conuentus; conuenticula concurrerent populorum. Et vt se religiosum ostenderet, statuit sollicitius requirendos hæreticos Manichæos, ex quibus multos incendit, plurimos autem distraxit nauibus transmarinis, quos penè oēs Manichæos suæ religionis inuenit, & præcipue presbyteros & diaconos Arianae hæreseos. Vnde magis erubescens, amplius in illos exarsit. De quibus repertus est vnus nomine Clementianus monachus illorum scriptum habens in femore, Manichæus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis laudabilior memoratus videbatur, in vno displicens, quia cupiditati insatiabili vehementius inhiabat, & prouincias regni sui variis calumniis atque indictionibus onerabat, vt de illo præcipue diceretur, Rex egens, magnus est calumniator, dedit autem licentiam Zenone imperatore atq; Placidia relicta Olibrii rogantibus, vt Carthaginensis ecclesia sibi quem vellet episcopum ordinasset, quæ iam per xxxiii. annos tali ornamēto fuerat destituta. Mittit ergo tunc ad ecclesiam Alexandrum illustrem, huiusmodi legationem ferentem, vt præsentia eius catholicus populus dignum sibi peteret sacerdotem, destinans quoque per notarium suum nomine Vuitared edictum, quod publice legeretur, hunc continens modum: Iussit vobis dominus dici: quia Imperator Zenon, & nobilissima Placidia, per Alexandrum virum illustrem scripserunt,

runt, petentes vt ecclesia Carthaginis, religionis vestrae proprium episcopum habeat, hoc fieri praecepit atque eis rescripsit, vel legatis ab eis directis dici iussit, vt sicut petierunt vobis episcopum quem volueritis ordinetis: eo sub tenore, vt nostrae religionis episcopi qui in Constantinopoli sunt, & per alias prouincias Orientis, ex eius praecepto episcopi, liberum arbitriū habeant in ecclesiis suis, quibus voluerint linguis populo tractare, & legem Christianā colere, quemadmodum vos hic vel in aliis ecclesiis quae in prouinciis Africanis constitutae sunt, liberum arbitriū habetis in ecclesiis vestris missas agere vel tractare, & quae legis vestrae sunt, quemadmodum vultis facere. Nam si hoc circa eos non fuerit obseruatū, tam episcopus qui ordinatus fuerit vel clerici, sed et alii episcopi cum clericis suis qui in Africanis prouinciis sunt, iubentur inter Mauros mitti. Quod edictum dum nobis praesentibus XIII. Kalendarū Iuliarū vniuersae ecclesiae legeretur, gemere coepimus miserrantes, eō quod meditantibus dolos, malorū esset futura persecutio praeparata. Et ita legato, dixisse probamur: Si ita est interpositis his cōditionibus periculosis, haec ecclesia episcopū non delectatur habere. Gubernat eam Christus, qui semper dignatur gubernare. Quā suggestionē legatus accipere neglexit. Simul & populus vt tunc fieret vt ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla possit ratione sedari. Ordinato itaque episcopo Eugenio viro sancto, Deo ope accepto, sublimis nata est letitia, & gaudiū cumulatū est ecclesiae Dei. Exultat multitudo catholica sub Barbara dominatione, de ordinatione pontificis reparati. Nam maximus iuuenum numerus atque adolescentularū sibi in cōmune cōgaudens attestabatur, quod nunquā vidisset episcopum in throno sedentē. Porro ille vir Dei sacerdos Eugenius, coepit per conuersationem operum bonorū venerabilis & reuerendus haberi etiam ab eis qui foris sunt, & ita esse ab omnibus gratus, vt si fas esset, animam suam pro eodem vniuersos ponere delectaret. Eleemosynas quoque tales per
cum

Eugenius
Carthagi
nensis epūs.
An. do. 478.

HISTORIÆ VICTORIS DE

eum dominus dignatus est facere, vt incredibile videatur tanta eum impêdere, vbi ecclesia totum Barbaris tenentibus, ne vnus nummi habere cognoscitur facultatem. Humilitatem in illo, charitatem, pietatem, diuinitus condonatum, si quisquam incipiat non poterit explicare. Pecuniam apud eum mansisse non probatur, nisi fortè tali hora offerretur, quando iam sol diei explicans cursum, nocturnis tenebris ordinem daret & locum. Vnde tantum reſeruabat, quantum diei ſuſficeret, non quantum cupiditas expetiſſet, Deo noſtro ſubinde quotidie ingentia & maiora donâte. Sed cùm fama eius eſſet celebris atque manifeſta, cœperunt exinde Arianorum epiſcopi inuidia graui torqueri, quotidianis & præcipuè cum Cyrila calumniis inſectantes. Quid plurimum ſuggerunt de illo, vt ſuum nequaquam federet thronum, neque Dei populo verbum faceret conſuetum. Deinde quoscuque mares vel fœminas in habitu barbaro incedentes in eccleſia conſpiceret, prohiberet. Ille reſpondit vt decuit: Domus Dei omnibus patet, intrantes nullus poterit repellere, maximè quia ingens fuerat multitudo noſtrorum catholicorum, in habitu illorum incedentiũ, ob hoc quòd domui regiẽ ſeruiebant. At vbi ab homine Dei tale reſponſum accepit, ſtatuit in portis eccleſiæ collocare tortores. Qui videntes fœminam vel maſculum in ſpecie ſuæ gentis ambulantes, ilico palis minoribus dentatis iactis in capite, crinibuſq; in eiſdem colligatis, ac vehementius ſtringentes ſimul cum capillis omnem pelliculam capitis auferebant. Nonnulli dum hoc fieret, ſtatim oculos amiſerunt, alii ipſo dolore deſuncti ſunt. Mulieres verò poſt hanc pœnam capitibus pelle nudatis, præcone præeunte per plateas ad oſtenſionem totius ciuitatis ducebantur. Quod ſibi magis quàm patiebantur, lucrum maximum computabant. Quorum nos plurimos nouimus, nec ſcimus eorum aliquem tunc etiam pœnis vrgentibus à recto itinere deſtituiſſe. At vbi iſto modo fidei infringere nõ valuit murum, cogitat vt noſtrę religionis homines in
aula

aula eius constituti, neque annonas neq; stipendia soluta potirentur, addidit quoque & laboribus eos conterere rusticanis. Dirigit viros ingenuos & admodum delicatos ad campum Vticensem, vt sub ardentis solis incendio cespites messium defecarent, vbi omnes cum gaudio pergentes, in domino lætabantur. In quorum contubernio quidam fuit aridam habens manum, quæ per annos quàmplurimos nullum ei præstiterat obsequium. Qui cum veraciter excusaret se operari non posse, magis violenter iussus est pergere. Sed vbi ad locum ventum est, & præsertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate diuina illa arida incolumis confessoris restituta est manus. Hinc iam Hunerici persecutio doloris atq; parturitiois nostræ sumpsit initium. Ipse autem qui sese iamdudum omnibus lenem ostenderat, desiderans post obitum suum quod non contigit, regnum statuere, Theodoricum fratrem filiosque eius, Gentonisq; fratris nihilominus filios crudeliter coepit insequi. Quorū nullum dimitteret, nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret. Primò sciens vxorem Theodorici fratris astutam, credo ne fortè maritum aut maiorem filium qui prudens & sapiens videbatur, consiliis acrioribus aduersus tyrannum armasset, crimine apposito gladio eam interfici iubet. Post occiditur & ille filius magnis literis institutus, cui secundum constitutionem Geiserici, eo quòd maior omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur. Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Astante vulgo in media ciuitate pro gradibus plateæ nouæ, episcopum suæ religionis nomine Iocundum, quem Patriarcham vocitabant, præcepit incendio cremari, ob hoc quòd in domo Theodorici germani Regis acceptissimus habebatur, cuius fortè suffragio memorata domus regnum poterat obtinere. In quo impietatis scelere futurum nobis adesse prospeximus malum, aientes singuli inuicem nobis: qui in suo ita crudelis effectus est sacerdote, quando nostræ religioni vel nobis parciturus est iste. Tunc & Gentonis maiorem

Hunerici
in domesticis
cos sæuitia.

Iocundus
patriarcha
Arianorū
cicimatur.

HISTORIÆ VICTORIS DE

forem filium nomine Godagisum cum vxore absque solatio seruuli aut ancillæ, crudeli exilio delegauit. Fratrem verò Theodoricum post occisionem vxoris & filii, nudum atque destitutum similiter exlauit. Post cuius mortem filium qui supererat infantulum, duasq; filias eius adultas, impositas asinis longius affligendo proiecit. Sed & comites quamplurimos & nobiles gentis suæ obiectionibus falsis insectans, ob hoc quod germano fauerent alios incendit, alios iugulauit, imitator existens Geiserici patris, qui sui fratris vxorem ligato pondere lapidum, in Amisagam fluuium Cirtensem famosum iactando demersit, & post necem matris etiam filios interfecit. Sed & multos ei Geisericus pater moriens, sacramento interposito commendauerat. Quos ille immemor fidei & sacramenti violator, diuersis pœnis & incendiis trucidauit. Nam Heldicam quendam quem pater eius propositū fecerat regni, iam veteranum atq; annosum cum dedecore capite detruncauit, eiusque vxorem cum alia nomine Theucaria in medio ciuitatis incendit. Quartū corpora per vicos & plateas trahi mandauit, quæ tota die iacentia, rogatus à suis episcopis vix vespere sepeliri cōcessit: Gamuth namq; Heldicæ fratrem, quia ad ecclesiam eorum confugerat, occidere non potuit, quem tamen in loco latrinarū obsceno cōclusit, temporeq; multo eum ibi degere statuit. Postea cum caprario quodā & rustico ad faciendas scrobes vineis profuturas cōdemnauit, quos etiam duodecies per annum, id est, per singulos menses flagellis crudelibus dissipabat, vix modico aquæ, cibarioq; pane cōcesso, hoc per. v. vel amplius perpassi sunt annos, quibus hæc supplicia proficere peterant ad æternam mercedem si catholici fuissent, & fidei suæ merito ista perferrent. Sed ideo istud filere nequiuimus, vt impietatem Regis etiam in suis minimè sileremus: qui non solū episcopum suū Iocundum vt superius demonstrauimus flammis adussit, sed & presbyteros & diaconos suos, id est Arianos, quamplurimos incendit, neq; nō & bestiis mancipauit.

Ampu

Amputatis igitur in breui omnibus quos timebat, & solidans sibi vt putabat regnum quod breue fuerat & caducum, omni ex parte ociosus atq; securus, vniuersa tela furoris in persecutionem ecclesiæ catholicæ rugiens sicut leo conuertit. Ante persecutionis tamen tempestatem, multis præeuntibus visionibus & signis imminens demonstratum fuerat malum. Nam fermè ante biennium quàm fieret, vidit quidam Fausti ecclesiam solito in ornatu fulgentem: & dum letaretur tanti fulgoris candore, cereis quoq; fulgentibus, pallisq; velaminum ac lampadibus rutilantem, subito ait luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedentibus aduersarius naribus natus est factor, omnisq; illa beatorum turba expellentibus quibusdam Æthiopibus minata est foras, ob hoc iugiter lamentatum quod eam in claritate pristina nequaquam viderit iterum restitutam. Nam visionem istam nobis præsentibus sancto retulit Eugenio. Vidit et quidam presbyter ipsam Fausti ecclesiam refertam turbis innumera bilium populorum, & post paululum euacuata & repletam porcorum multitudine atq; caprarum. Item alius vidit aream triticeam ventilationi paratam, granis adhuc ventilatoris iudicio necdum à palea separatis: & dum ingentis massæ licet confusæ magnitudinem miraretur, subito ecce turbo veniens tempestatis sonituo flatu cœpit aduentum suum surgente puluere demonstrare. Cuius impetu palea illa omnis omnino volauit, remanentibus granis. Post hæc venit quidam procerus splendido vultu habituq; nitido fulgens, & cœpit grana vacua macilenta atque similagini reprobata purgando proficere. Quæ diu examinans, vix magnitudinem illius massæ licet probatæ, ad acervum tamen perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat quidam præcellus super montem qui Ziquensis dicitur, & clamabat dextra leuâque: Migrare, migrate. Alius conspicit rugiente cœlo atque turbato sulphureas nubes, quæ ingentes cœperunt lapides iaculari. Qui lapides dum cecidissent in terram, plus accendebantur & maioribus flammis

Præagia
persecutio
nis.

HISTORIAE VICTORIS DE

flammis ardebant, atque intrantes in penetralia domo-
 rum, quos inuenerant incendebant. Qui autem vi-
 dit ait, cum se in quodam cubiculo abscondisset, mise-
 ratione diuina ad eum flamma non potuit peruenire.
 Reor ut illud propheticum compleretur: Claude osti-
 um tuum, & absconde te pusillum aliquantulum, do-
 nec transeat ira Dei. Vidit & venerabilis Paulus epi-
 scopus arborem vsque ad caelos ramis florentibus ex-
 tensam, quae etiam dilatatione sua omnem penè Afri-
 cam opacabat. Et cum vniuersi eius magnitudine &
 speciositate gauderent: ecce subito, inquit, venit as-
 nus violentus, qui defricans ceruicem suam super ro-
 bur radicem eius, impulsu suo cum ingenti sonitu il-
 lam mirabilem arborem elisit ad terram. Sed & Quin-
 tianus honorabilis episcopus vidit se super quendam
 montem stare, de quo conspiciebat gregem innumera-
 bilium ouium suarum: & in medio gregis duae erant
 ollae nimium bullientes. Aderant autem ouium occiso-
 res, quarum carnes ollis bullientibus demergebant.
 Et cum ita fieret, omnis illa magnitudo consumpta est
 gregis. Reor ergo illas duas ollas Sicca veneria & La-
 ribus duas esse ciuitates, in quibus multitudo prima
 fuerat congregata, è quibus incendium initium sum-
 psit: aut Hunericum regem, & Cirillam episcopum
 eius. Sed de multis visionibus quia breuitati conu-
 len- dum fuit, haec dixisse sufficiat, Quid ultra? Censet pri-
 mo tyrannus fustione terribili, ut nemo in eius palatio
 militaret, neque publicas ageret actiones nisi sese Ari-
 anum fecisset. Quorum ingens numerus vigore inui-
 ctus ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit.
 Quos postea domibus proiectos, omniq; substantia
 expoliatos, in insulas Siciliam & Sardiniam relegauit.
 Quodam tempore statuere per totam Africam festi-
 nauit, ut nostrorum episcoporum defunctorum fiscus
 sibi substantiam vendicasset. Qui autem defuncto suc-
 cedere poterat non ante ordinaretur, nisi fisco regali
 quingentos solidos obtulisset. Sed hoc aedificium vbi
 construere nisus est diabolus, statim illud destruere co-
 gnatus

gnatus est Christus. Suggestunt ei domestici sui dicentes: Si istud firmaverit præceptio vestra, nostri episcopi in partibus Thraciæ & aliis regionibus constituti peiora incipient pati. Præcepit deinde sacras virgines congregari, dirigens Vandalos cum suæ gentis obstricticibus ad inspicienda & contrectanda contra iura verecundiæ verecunda pudoris, ubi nec matres aderant, nec aliqua matronarum. Quas cremantes graui suspensio atque ingentia pondera pedibus colligantes, laminas ferri ignitas dorso, ventri, mammillis & lateribus apponebant, quibus inter supplicia dicebatur: Dicite quomodo episcopi vobiscum concubunt & clerici vestri. Quorum acerbitate poenarum plurimas tunc scimus extinctas: altæ quæ remanserunt cutibus arescens tibus factæ sunt curvæ. Nitebatur enim semitam inuenire, per cuius aditum publicam sicut fecit, faceret persecutionem. Et ita faciens, nullo modo inuestigare potuit quomodo Christi ecclesiam macularet. Quibus autem prosequar fluminibus lachrymarum, quando episcopos, presbyteros, diaconos, & alia ecclesiæ membra, id est quatuor milia. DCCCGLXVI. ad exiliū eremi destinauit: in quibus erant podagri quamplurimi, alii per ætatem annorum a lumsne temporali priuari. In quorum erat numero beatus Felix Abdiritanus episcopus, habens iam in episcopatu. XLIII. annos. Qui paralisi morbo percussus, nec sentiebat quicquam, nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogitantes quod non posset iumento portari, suggestimus ut a suis Rex peteretur, ut saltem eum properè moriturum Carthagini esse iussisset, quod ad exiliū nulla posset ratione perducī. Cui ita fertur tyrannus cum furore dixisse: Si animali sedere non potest, iungantur boues indomiti qui eum colligatis funibus trahendo perducant ubi ego præcepi. Quem extransuerso super burdonem vinctum quasi quendam lignitruncum toto itinere portabamus. Congregantur vniuersi in Siccensem & Larensem ciuitates, ut illuc occurrētes Mauri sibi traditos ad erēmum perduxissent.

ZZZ

Supers

An.do.479
Quinq; milia exulum.
Exceptis 34

HISTORIÆ VICTORIS DE

Superuenientes igitur comites duo subtilitate damna-
bili, blandis sermonibus cum Dei confessoribus age-
re ceperunt: Quid vobis, inquit, videtur vt ita
pertinaces sitis, & domini nostri præceptis minime
obtemperetis, qui esse poteratis in conspectu regis ho-
norabiles, si eius festinetis facere voluntatem? Statim
illis clamantibus & dicentibus ingenti vociferatio-
ne, Christiani sumus, Catholici sumus, Trinitatem
vnum Deum inuiolabilem confitemur: includuntur
grauiori quidem sed adhuc latiori custodia, vbi nobis
copia dabatur & introire, & verbum admonitionis
fratribus facere, & diuina mysteria celebrare. Ibi & in-
fantuli fuere quamplurimi, quos genitricibus materno
sequebantur affectu, aliæ gaudentes, aliæ retrahentes;
aliæ gaudebant se martyres peperisse, aliæ morituros
diluuiò rebaptizationis nitebantur à confessione fidei
reuocare. Nullum tamē tunc nec blandimenta vicerunt,
nec carnalis pietas aliquem inclinauit ad terram. Nam
quædam quid tunc fecerit anus, breuiter referre dele-
ctat: Dum iter ageremus cum Dei exercitu comitantes,
& fortē magis noctibus promoueremur propter solis
ardorem, cōspicimus mulierculam sacculū et alia vesti-
menta portantē manu, infantulum vnā tenentē, atq; in
his sermonibus consolantem: Curre domine meus, vi-
des vniuersos sanctos quomodo pergunt & festinant
hilarēs ad coronas? Quam nos cū increparemus,
quod importuna videretur aut viris pro sexu iungi,
aut exercitui Christi sociari. Respondit: Benedicite
benedicite, & orate pro me & pro isto nepote paruulo
meo, quia & si peccatrix filia sum quondam Zuritang
ciuitatis episcopi. Cui nos: Et quare ita abiectē ambu-
las, & qua ratione de tam longo itinere huc pergere de-
monstraris? Quæ respondit: Cum hoc seruo vestro
paruulo ad exilium pergo, ne inueniat eum solum ini-
micus, & à via veritatis reuocet ad mortem. ad hæc
verba repleti lachrymis nihil dicere valuimus, nisi vt
voluntas fieret Dei. Sed vbi aduersarius qui iam fortē
dicebat: Participo spolia, replebo animam meam, in-
terficio

terficiam gladio meo, dominabitur manus mea, nulum potuit occupare: inquit angusta & deterrima loca in quorum conclauibus Dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam visitationis humanæ negata consolatio, puniuntur & custodes fustibus, & grauiter affliguntur, iactantur confessores Christi superinuicem angustia coartante, vnus super alium vt agmina locustarum, & vt propriè dicatur, vt grana preciosissima frumentorum. In qua constipatione secedendi ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercorea & vris nam urgente necessitate ibidem faciebant, vt ille tunc fœtor & horror vniuersa pœnarum genera superaret ad quos aliquando dantes ingentia munera Mauris, dormientibus Vandalis vix clām admissi sumus intrare. Qui introeuntes veluti in gurgite luti vsque ad genua coepimus mergi, illud tunc Hieremię videntes fuisse completum, qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercore sua. Quid multa? præcepti sunt vndique perstreptentibus Mauris, ad iter vbi destinati sunt præparari. Exeuntes itaque die dominica linita habentes stercoreibus vestimenta, facies simul & capita, a Mauris tamen crudeliter misnabantur, hymnum cum exultatione domino decantantes, Hæc est gloria omnibus sanctis eius. Aderat enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus Vnizibirensis episcopus consolator egregius, qui singulos pio & paterno fouebat affectu, non sine fluminibus currentium lachrymarū paratus pro fratribus animam ponere, & se vltroneum si dimitteretur talibus passionibus dare, qui totum quod habuisset, egentibus fratribus, nulla tunc necessitate expendit. quærebat enim occasionē qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo & virtute confessor: qui postea per multos agones & squalores carceris, ad exilium quod desiderabat, cum exultatione perrexit. Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos Dei martyres occurrerint populorum, instantur viæ vel semitæ: quæ cū agmina venientium nequaquam caperent, per vertices montiū & vallium

Treno. 42.

Psal. 149. d

HISTORIAE VICTORIS DE

concurrens turba fidelium inestimabilis descēdebat,
 cereos manibus gestantes: suosq; infantulos vestigiis
 martyrum proiicientes, ista voce clamabant: Quibus
 nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui
 hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquae perēnise
 qui nobis poenitentiae munus collaturi sunt, & recon-
 ciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vincu-
 lis soluturi? quia vobis dictum est: Quaecunq; solue-
 ritis super terram, erunt soluta & in coelis. Qui nos so-
 lennibus orationibus sepulturi sunt morientes? a qui-
 bus diuini sacrificii ritus exhibendus est consuetus?
 vobiscum & nos licebat pergere, si liceret vt tali mo-
 do filios a patribus nulla necessitas separaret. In his
 vocibus & lachrymis nullus iam pergere admissus est
 consolator, sed artabatur multitudo ad currendum, vt
 vbi cannaua erat praeparata, laboriosam caperet mansi-
 onem. qui cum senes deficerent, & alii fortē & si iue-
 nes delicati, coeperunt hastilium cuspidibus ad curren-
 dum et lapidibus tundi: vnde magis deficientes, ampli-
 us lassabatur. Post verò imperatum est Mauris, vt eos
 qui ambulare non poterant, ligatis pedibus vt cadaue-
 ra animalis mortui traherent per dura & aspera lapi-
 dum loca vbi primò vestimenta, postea membra sin-
 gula carpebantur. Quibus per gladios acutos petrarū
 huic caput conterebatur, alii latera findebantur, & ita
 inter manus trahentium spiritum exhalabāt: quorum
 numerum nequaquā valuimus colligere, multitudine
 coërcente. Exaltatur tamen per totum aggerem publi-
 cum vilis sepultura sanctorum, loquentibus tumulis.
 Reliqui habiliores ad solitudinis loca perueniunt, in
 quibus collocati hordeū ad vescendum vt iumenta ac-
 cipiunt. Vbi etiam venenatorū animalū atq; scorpio-
 num tanta esse dicitur multitudo vt ignorantibus in-
 credibilis videatur, quae solo flatu etiam procul positis
 veneni virus infundat: ab scorpii autem percussu, nul-
 lum dicunt aliquando euasisse. Quorū feritas virulen-
 ta vsq; ad praesens tempus Christo defendente, nullum
 seruorum eius nocuisse docetur. Sed cum illic aluntur
horde

Matt. 18. c.

hordeaceis granis, postea et hoc ablatum est, quasi non poterat Deus qui pluerat patribus manna, pascere & nunc tali exilio mancipatos. Cogitat acriora aduersus ecclesiā Dei, vt qui membra aliqua absciderat, totum laniando perderet corpus. Nam die ascensionis domini legatus Zenonis Imperatoris regina presente legendum in media ecclesia episcopo Eugenio dirigit præceptum, quod etiam vniuersæ Africæ veredis currentibus destinauit. Rex Hunericus Vandalorum & Alanonū vniuersis episcopis Omousianis. Non semel sed sapius constat esse prohibitum, vt in fortibus Vandalorum sacerdotes vestri conuentus minimè celebrarent, ne sua seductione animas subuerterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi reperti sunt contra interdictum missas in fortibus Vandalorum egisse, asserentes se integram regulam Christianæ fidei tenere. Et quia in prouinciis à Deo nobis concessis scandalum esse volumus, ideo Dei prouidentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorum hoc nos statuisse cognoscite, vt ad diem Kalendarum Februarium proximè futurarum, amissa omni excusatione formidinis, omnes Carthaginē veniatis, vt de ratione fidei cum nostris venerabilibus episcopis possitis inire cōsiliū, & de fide Omousianorum quam defenditis, de diuinis scripturis propriè approbetis, quo possit agnosci si integram fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem vniuersis episcopis tuis per vniuersam Africam constituti direximus. Data sub die. x i i i. Kalēdas Iunias, anno. v i i. Hunerici. Cognoscentibus igitur qui aderamus, simulq; legentibus contrita sunt extemplo corda nostra, & contenebrati sunt oculi nostri, & verè tunc dies festi nostri conuersi sunt in luctum & cantica in lamentationem, dum edicti tenor indicaret futuræ persecutionis furorem. Et præsertim vbi dixit in prouinciis nostris à Deo nobis cōcessis scandalum esse nolumus: quasi diceret, in prouinciis nostris catholicos esse nolumus. Tractatum est quid fieret. Nullum inuenit remediū imminens calamitas, nisi à sancto Eugē-

Hunericus
disputatio
nē indicit.

HISTORIÆ VICTORIS DE

nio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur tali textu conscripta. Quoties animæ vel vitæ æternæ ac fidei Christianæ causa tractatur intrepide, sicut regalis prouidentia compromisit, necesse est quod competat suggeratur. Nuper potestas regiæ per Vuitaredum notarium paruitatem meam admonere dignata est, qui nobis de merito ac religione fidei præceptum eius in ecclesia præsentem clero & plebe recensuit. Ex cuius tenore cognouimus ad omnes coepiscopos meos præceptum regium similiter emanasse, ut die constituta pro disputatione fidei veniatur. Quod nos venerabiliter accepisse suggestimus, cui præfatio notario humilitas mea suggessit, debere etiam transmarinarum omnium partium qui nobis sunt in vna religione vel communionem consortes agnoscere, qui ubique regno eius obtemperant vniuersi, maxime quod totius mundi causa non specialis prouinciarum Africanarum tantummodo. Et quia secundo responso suggerendam me promisi oblatum, merito suppliciter peto magnificentiam tuam, ut ad domini & clementissimi regis aures memoratam suggestionem meam perferre digneris, quo eius clementia dignanter agnoscat, nos disputationem legis cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere. Quod petimus ut benignitate quantus est, & iustitia sapientiæ suæ dignetur annuere. Data ab Eugenio episcopo ecclesiæ catholicæ Carthaginis. Sed cum hæc suggestio à beato Eugenio offerretur, ille iam qui conceperat dolorem, urgebatur iniquitatem grauius parturire: & ita sancto viro episcopo Eugenio per Obadam præpositum regni sui mandasse videtur: Subde mihi vniuersum orbem terrarum, ut sub potestate mea totus mundus redigatur, & facio ò Eugeni quod dicis. Ad quod beatus Eugenius respondit ut potuit: Quod rationem, inquit, non habet, dici non debuit. Si est hoc, quomodo si dicatur homini ut per aëra feratur & voliter, quod moris non est humanæ naturæ. Dixi enim

si nos

si nostram fidem quæ vna & vera est, potestas regis cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos: scribam & ego fratribus meis, vt veniant coëpiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram valeant demonstrare, & præcipue ecclesia Romana, quæ caput est omnium ecclesiarum. Ad hæc Obadus: Ergo tu & dominus meus rex similes estis? Eugenius episcopus dixit: Ego non sum similis regis, sed dixi: Si veram cognoscere desiderat fidem, scribat amicis suis vt dirigant nostros catholicos episcopos, & ego scribo coëpiscopis meis, quia catholicæ vniuersæ vna est cura. Hoc agebat Eugenius, non quia deessent in Africa qui aduersariorum obiecta refellerent: sed vt illi venissent, qui alieni ab eorum dominatu, maiorem fiduciã libertatis haberet, pariterq; oppressionis nostræ calumnias vniuersis terris & populis nuntiarent. Ille autem qui necessebat dolos audire noluit ratione, agens argumentationibus crebris, vt quoscunque episcoporum audierat eruditos, variis insectationibus agitarer. Iam ad exiliũ Vibianensem secundo Donatianum impositis cl. fustibus miserat episcopũ, nec non & Sufetulensem Præsidiũ, vtrũ satis acutũ. Tunc & venerebiles, Mansuetum, Germanũ, Fuscum, & multos alios fustigauit. Dum hæc geruntur, imperat vt cum nostræ religionis viris, illorum mensam nullus cõmunem haberet, neq; cũ catholicis omnino vescerentur: quæ res non ipsis aliquod præstitit beneficium, sed nobis maximum contulit lucrũ. Nam si sermo eorum dicente Apostolo, sicut cãcer consuevit serpere, quanto magis cõmunis mensa ciborum poterit inquinare, cũ dicat idem Apostolus: Cum nefariis nec cibum habere cõmunem? Sed cum ignis iam persecutionis accenderetur, & flamma infestantis vbique regis arderet, ostendit deus noster quoddã miraculum per seruum suum fidelem Eugenium, quod præterire non debeo. Fuit in eadem ciuitate, id est, Carthagine quidam cæcus, ciuib; ciuitatĩq; notissimus, nomine Felix. hic visitatur a domino, diciturq; ei nocte per visum, dies enĩ

1. Cor. 5. 6.

HISTORIÆ VICTORIS DE

Epiphaniolorum illucescebat, Surge vade ad seruū me-
um Eugenium episcopum, & dices ei: Quia ego te ad
illum direxi. Et illa hora qua benedicit fontem vt ba-
ptizentur accedentes ad fidem contingeret oculos tuos
& aperientur, & videbis lumen. Qui tali visitatione
commonitus, putans se quomodo assolet deludi per
somnia, surgere noluit cæcus. Sed cum iterum ver-
geretur in somnos, similiter vt ad Eugenium pergeret
compellitur. Rursus negligit, tertioq; festinanter &
grauiter increpatur. Excitat puerū, qui ei solitus erat
manum porrigere. Pergit veloci agilitate ad Fausti ba-
silicam, orat veniens cum ingentibus lachrymis, sug-
gerit cuidam diacono nomine Peregrino, vt eum epí-
scopo nunciaret, indicans se habere aliquod secreti ge-
nus intimandum. Audiens episcopus, iussit hominem
introire. Iam enim ob celebritatem festiuitatis, hymni
nocturni per totam ecclesiam canente populo concre-
pabant. Indicat cæcus antistiti ordinē visitationis suæ,
dicitq; illi: Non te dimittam, nisi mihi sicut a domino
iussus es reddideris oculos meos. Cui Eugenius san-
ctus: Recede a me frater, peccator sum, & indignus, &
super omnes homines delinquēs, vtpote & qui in hæc
tempora seruatus sum. Ille autem tenens genua eius,
aliud nō dicebat, nisi illud quod iam dixerat: Sicut iussus
est, redde mihi oculos meos. Attendens quoq; Eu-
genius inuerecundam credulitatem, & quia iam tem-
pus vrgebat, pergit cum eo comitante officio clerico-
rum ad fontem. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu,
pulsans singultibus cœlum, crispantem benedixit
alueum fontis, & cum completa surrexisset oratione,
ita cæco respondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator
homo ego sum, sed qui te visitare dignatus est, præstet
tibi secundum fidem tuam, & aperiat oculos tuos. Si-
mulq; vexillo crucis consignante oculos eius, statim
cæcus visum domino reddente recepit. Quem secum
quousq; vniuersi baptizaretur ibi detinuit ob hoc, ne
tanto miraculo populus excitatus, virum contereret
qui receperat lumen. Fit postea manifestum ecclesiæ
vniuersæ

Nota miramini

vniuersę. Procedit ad altare cum Eugenio sicut moris
 est qui fuerat cæcus, suę salutis oblationem domino
 redditurus. Quam episcopus accipiẽs altari imposuit.
 Fit strepitus gaudio metante irreuocabilis populorũ,
 statim nuntius pergit ad tyrannum. Rapitur Felix, in-
 quiritur ab eo quid factum sit, qualiterq; receperit lu-
 men. Dicit illi ex ordine totum, dicuntq; Arianorum
 episcopi, hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia op-
 pressi confusione non poterant nubilare, eò quòd Fe-
 lix vniuersę ciuitati manifestus esset & notus, tamen
 volebant eum si fas esset necare, quomodo Iudæi susci-
 tatum Lazarum cupiebãt occidere. Appropinquabat
 iam futurus dies ille calumniolos Kalendarum Febru-
 arium, ab eodem statutus. Conueniunt non solum vni-
 uersę Africę, verumetiam insularum multarum epi-
 scopi, afflictione & mœrore confecti. Fit silentiũ die-
 bus multis, quousq; peritos quosq; & doctissimos vi-
 ros exinde separaret, calumniis appositis enecandos.
 Nam vnum ex ipso choro doctorum nomine Lætum,
 strenuum atq; doctissimum virum, post diuturnos car-
 ceris squalores incendio concremauit, æstimans tali
 exemplo timorem incutiens reliquos elisurum. Tan-
 dem venit ad disputationis conflictum, ad locum
 scilicet quem delegerant aduersarij. Euitantes igitur
 nostri vociferationis tumultus, ne fortẽ postmodum
 Ariani dicerent, quod eos nostrorum oppresserit mul-
 tudo, eligunt de se nostri qui pro omnibus respon-
 derent decem. Collocat sibi Cyrila cum suis satelliti-
 bus in loco excelso superbissimum thronum, astanti-
 bus nostris, dixeruntq; nostri episcopi: Illa est semper
 grata collatio, vbi superba non dominatur elatio: sed
 ex consensu communi venit, vt cognitoribus decer-
 nentibus, partibus agentibus, quod verum est agno-
 scatur. Nunc qui erit cognitor, qui examinador, vel li-
 bra iustitię aut bene prolata cõfirmet, aut prauę assum-
 pta refellat. Et cum talia & alia dicerentur, notarius
 regis respondit: Patriarcha Cyrila dixit, legatur nobis
 quo concedente istud sibi nomen Cyrila assumpsit.

An.do. 486.

ZZZ 3

Et ex.

HISTORIÆ VICTORIS DE

Et exinde strepitum concitantes, calumniari aduersarii cœperunt. Et quia hoc nostri petierant vt saltem si examinare non licebat, prudenti multitudini vel expectare liceret, iubentur vniuersi filii catholicæ ecclesiæ qui aderant centenis fustibus tundi. Tunc clamare cœpit beatus Eugenius: Videat deus vim quā patimur, cognoscat afflictionem persecutionum quam à persecutoribus sustinemus: conuersiꝑ nostri, Cyrila dixerunt: Propone quod disponis. Cyrila dixit: Nescio latine. Nostri episcopi dixerunt: Semper te latine esse locutum manifesto nouimus, modo excusare non debes, præsertim quia tu huius rei incendium fuscitasti. Et videns catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diuersis cauillationibus declinauit. Quod ante nostri prouidētes, libellum de fide conscripserant, satis decenter sufficienterq; conscriptum dicentes: Si nostram fidem cognoscere desideratis, hæc est veritas quam tenemus.

VICTORIS EPISCOPI

DE FIDE CATHOLICA LIBER.

Professio fidei
dei catholi-
cæ.

R Egali Imperio fidei catholicæ quam tenemus, præcipimur reddere rationem: ideoq; aggredimur pro nostrarum virium mediocritate diuino fulti adiutorio, quod credimus & prædicamus breuiter intimare. Primū igitur de vnitae substantiæ patris & filii, qd Græci *ἐκ μὸς οὐσιον* dicūt, exponendū nobis esse cognoscimus. Patrē ergo & filiū & spiritū sanctū ita in vnitae deitatis profiteamur, vt & patrē in sua proprietatis psona subsistere, & filiū nihilominus in ppria extare persona, atq; spiritū sanctū psonæ suæ proprietatē retinere fideli cōfessiōe fateamur: nō eundē asserētes patrē quē filiū, neq; filiū cōstitētes q pater sit, aut spiritus sanctus: neq; ita spiritū sanctum accipimus, vt aut pater sit aut filius: sed ingenitū patrē, & de patre genitū filium, & de patre procedentem spiritū sanctū, vnius credimus esse substantiæ vel essentiæ: quia inge-
niti

niti patris & geniti filii, & procedentis spiritus sancti
 vna est deitas, tres verò personarum proprietates. Et
 quia contra hanc catholicā vel apostolicā fidem ex-
 orta hæresis nouitatem quandam induxerat, asserens
 filium non de patris substantia genitum, sed ex nullis
 extantibus, id est, ex nihilo substituisse: ad hanc impie-
 tatis professionem quæ contra fidem emerferat refel-
 lendam, & penitus abolendam *euososis* sermo Græ-
 cus positus est, quod interpretatur vnus substantiæ
 vel essentie, significans filium nō ex nullis extantibus,
 nec ex alia substantia, sed de patre natum esse. Qui er-
 go putat omouision auferendum, ex nihilo vult asserere
 filium extitisse. Sed si ex nihilo non est, ex patre sine
 dubio est, & recte omouision, id est, vnus cum patre
 substantiæ filius est. Ex patre autem esse, id est vnus
 cū patre substantiæ: his testimoniis approbatur, Apo-
 stolo dicente: Qui cū sit splendor gloriæ & figura
 substantiæ eius, gerens quoq; omnia verbo virtutis
 suæ. Et ipse iterum Deus pater incredulorum perfidia
 am obiurgans, qui prædicantis per prophetas filii vo-
 cem in sua substantia manentem audire noluerunt, di-
 xit: Non audierunt vocem substantiæ. Quam vocem
 substantiæ cum tam terribili intestatione increpans
 ad eundem Prophetam loquitur, dicēs: Super montes
 accipe planctum, et super semitas deserti iugum, quia
 defecerūt eo quod nō sint hoīes, non audierūt vocem
 substantiæ a volatilibus cœli vsq; ad pecora. Et rursus
 eos qui a professione vnus substantiæ declinantes in
 eadē fidei substantia stare noluerunt, increpat, dicēs: Si
 steterissent in substantia mea, auertissem vtriusq; eos a via
 sua mala, et a pessimis cogitationibus suis. Et iterū nō
 extra substantiā patris filium confitendū, sed in eadem
 fideliter mentis oculis contuendū, apertissime decla-
 ratur, dum dicit Propheta: Quis stetit in substantia do-
 mini, & vidit verbū eius? Patris ergo substantiā filiū
 esse prophetici iam olim designatum est oraculis, di-
 cente Salomone: Substantiam enim & dulcedinem
 tuam quam in filios habes ostendebas, quam in figu-
 ra &

Heb. 1.2

Hier. 9. c

Hier. 23.

Sap. 14. c

HISTORIÆ VICTORIS DE

- ra & imagine panis cœlestis, populo Israel cœlitus ap-
 paret profluxisse: quod ipse dominus in Euāgelio ex-
 posuit, dicens: Non Moyſes dedit vobis panem de cœ-
 lo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo: se vtique
 panem esse designās, cūm dicit, Ego sum panis viuus
 qui de cœlo descendi: de quo etiam Propheta Dauid
 dicit: Panem angelorum manducauit homo. Nanque
 vt adhuc euidentius patris & filii substantiæ vnitas et
 diuinitatis æqualitas ostendatur, ipse in Euangelio di-
 cit: Ego & pater vnum sumus. Quod nō ad vnitatem
 tantummodo voluntatis, sed ad vnam refertur ean-
 demq; substantiam, quia nō dixit, Ego & pater vnum
 volumus, sed vnum sumus. Ex eo enim quod sunt, nō
 ex eo tantum quod volunt paternæ vnitatis declara-
 tur assertio. item Ioānes Euangelista dicit: Propterea
 quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum sol-
 uebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum,
 æqualem se faciens deo: quod vtique non ad Iudæos
 est penitus referendum, quia Euangelista veraciter di-
 xit de filio, quia æqualem se faciebat deo. item in Eu-
 angelio scriptum est: Quæcūq; pater facit, eadem &
 filius facit. Similiter & sicut pater suscitatur mortuos &
 viuificat, ita & filius quos vult viuificat. Item: vt om-
 nes honorificent filium, sicut honorificant patrem.
 Æqualis enim honor, non nisi æqualibus exhibetur.
 Item ibi filius ad patrem dicit: Omnia mea tua sunt, et
 tua mea. Item: Philippe qui me videt, videt & patrē.
 Quomodo tu dicis, Ostende nobis patrem? Hoc non
 dixisset, nisi patri per omnia fuisset æqualis. Item ipse
 dominus dixit: Credite in deum, & in me credite. Et
 adhuc vt vnitatē æqualitatis demonstraret, ait: Nemo
 nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi fi-
 lius, & cui voluerit filius reuelare: & sicut filius cui
 vult reuelat patrem, ita & pater reuelat filium: sicut
 ipse Petro ait, consentienti eum Christum filium dei vi-
 ui: Beatus es, inquit, Simon Bariona, quia caro & san-
 guis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est.
 Et iterum filius dicit: Nemo venit ad patrem nisi per

me, & nemo venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum. Vnde claret æqualitatem patris & filii ad se inuicem credentes adducere. Item dicit: Si cognouissetis me & patrem meum utiq; cognouissetis, & amodo nostis eum & vidistis eum. Verum quia duas in filio profiteamur esse naturas, id est, deum verum, & hominem verum corpus & animam habentem, quicquid ergo excellenti sublimitatis potentia de eo referunt scripturæ, admirandæ eius diuinitati tribuendum sentimus: & quicquid infra honorem cœlestis potentia de eodem humiliter enarratur, non verbo dei, sed homini reputamus assumpto. Secundum diuinitatem ergo est quod superius diximus, ubi ait: Ego & pater vnus sumus. Et: Qui videt me, videt & patrem. Et: Omnia quæcunque pater facit, eadem & filius facit similiter, vel cætera quæ superius continentur. Illa verò quæ de eo referuntur, ista sunt: Pater maior me est. Et: Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Et: Pater si fieri potest, trahat a me calix iste: vel quum de cruce dicit: Deus deus meus, quare me dereliquisti? Et iterum ex persona filii Propheta dicit: De ventre matris meæ deus meus es tu: vel cum minor angelis indicatur, & quam plura his similia quæ studio breuitatis non inseruimus. Filius ergo dei nullis conditionum necessitatibus obstrictus, sed libera diuinitatis potentia, ita quæ nostra sunt mirabili pietate assumpsit, ut a suis quæ diuina sunt omnino non destiterit: quia diuinitas nec augmentum admittit, nec patitur detrimētum, vnde gratias agimus domino nostro Iesu Christo, qui propter nos & propter nostram salutem de cœlo descendit, sua passione nos redemit, sua morte viuificauit, sua ascensione glorificauit: Qui sedens ad dexteram patris, venturus est iudicare viuos & mortuos: iustis æternæ vitæ præmium largiturus, impiis atque incredulis merita supplicia redditurus. Profitemur itaque patrem de seipso, hoc est de eo quod ipse est, sempiternæ atque ineffabiliter filium genuisse, non extrinsecus, non ex nihilo, non ex alia ge-

nuisse

Ioan. 14. b

Ioan. 10. f
Ioan. 14. b
Ioan. 5. dIoan. 14. d
Ioan. 6. d
Mat. 26. dMat. 27. e
Psal. 21. b
Psal. 8. b

HISTORIÆ VICTORIS DE

nuisse materia, sed ex deo natum esse: & qui de deo natus est, non aliud est quàm id quod pater est, & idcirco vnus substantiæ est, quia veritas natiuitatis, diuersitatē nō admittit generis. Nā si alterius à patre substantiæ est, aut verus filius nō est, aut quod nefas est dicere, degeneratus est. Est enī verus filius, sicut Iohānes ait:

1. Ioan. 5. d

Vt simus in vero filio eius. Non est etiā degener, quia deus verus de deo natus est vero: sicut idem Ioannes Euangelista exequitur, dicens: Hic est verus deus, &

Ioan. 14. a

vita æterna. & ipse dominus in Euangelio: Ego sum, inquit, vīa, veritas, & vita. Ergo si aliunde substantiā non habet, de patre habet. Si de patre habet, vnus substantiæ cum patre est: sed si vnus substantiæ non est, ergo non de patre, sed aliunde est: quoniam vnde est, inde substantiam habeat necesse est. Omnia enim ex nihilo, filius verò de patre. De duobus eligat quis quod velit: aut det ei substantiam de patre, aut fateatur ex nihilo substituisse. Sed propheticum forsitan obijcitur testimonium: Generationem eius quis enarrabit? Cū ego non dixerim, Enarra mihi modum vel qualitatem diuinæ generationis, & tanti secreti arcanum humanis verbis enuntia, quoniam vnde natus sit requisiri. Diuina enim generatio inenarrabilis est, nō ignorabilis. Nam vsque adeo non est ignorabilis, id est non ignoratur vnde sit, vt & pater de ipso genuisse, & filius de patre se natum sapissime protestetur.

Esa. 40. c

Quod nullus omnino ambigit Christianus: sicut in Euangelio demonstratur, ipso filio dicente: Qui autem non credit, iā iudicatus est, quia nō credidit in nomine vnigeniti filii dei. Item Ioannes Euangelista dicit:

Ioan. 3. c

Ioan. 1. b

Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Ergo professionem nostram breui sermone concludimus. Si verè de patre natus est, vnus substantiæ est, & verus filius est. Sed si vnus substantiæ non est, nec verus deus est: aut si verus deus est, & tamē de patris substantia non est, ingenuus ergo & ipse est: sed quia ingenuus non est, faciura ergo est, vt putetur

tur

tur aliunde subsistens, si de patris substantia non est: sed absit hoc ita credere. Nos enim vnius substantiæ cum patre filium profitemur, detestantes Sabellianam hæresim, quæ ita Trinitatem confundit, vt eundem dicat esse patrem quem filium, eundemque credat esse spiritum sanctum, non seruans tres in vnitæte personas. Sed forsitan obiicitur cum ingenuus pater sit, genitus filius, non fieri posse vnam eandemque esse substantiam geniti atque ingenui, quum vtiq; si sicut ingenuus pater est, ingenuus esset & filius, tunc magis diuersa possit esse substantia, quia vnusquisque a seipso subsistens, communem substantiam cum altero non haberet. Cum verò ingenuus pater de seipso, id est de eo quod ipse est, si quid illud est aut dici potest, imò quia vt est dici omnia non potest, filium generauit, apparet vnam esse gignentis genitiq; substantiam: quia deum de deo, lumen de lumine filium esse veraciter profitemur. Nam lucem esse patrem, Ioannes Apostolus testis est, dicens: Quia deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Item de filio ait: Et vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Et infra: Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vnde apparet patrem & filium vnius esse substantiæ, dum lucis & luminis diuersa non potest esse substantia, eius scilicet quæ de se gignit, & quæ de gignente existit. Denique ne aliquis inter patrem & filium diuersitatem naturalis luminis introducat, ideo Apostolus de eodem filio dicit: Qui quum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. In quo euidentius & coæternus patri, & inseparabilis a patre, & vnius cum eo esse substantiæ perdocetur: dum luci splendor est semper coæternus, dum splendor a luce nunquam separatus est, dum splendor a luce naturæ substantiæ nunquam potest esse diuersus. Qui enim splendor lucis est, idem & dei patris virtus est. Sempiternus ergo propter virtutis æternitatem, inseparabilis propter claritudinis vnitatem. Et hoc est quod

1. Ioan. 1. b
Ioan. 1. a

Heb. 1. a

HISTORIÆ VICTORIS DE

Psal. 109. 2

quod nos fideliter profitemur, filium de patris substantia natum: sicut ipsum pater deus apertissimum perhibet testimonium. Qui ut de sua ineffabilis naturæ substantia proprium filium genuisse monstraret, ad instruendam fragilitatis nostræ imperitiam, ut nos ex visibilibus ad inuisibilia erigeret, terrenæ natiuitatis vocabulum ad diuinæ generationis traxit exemplum, dicens: Ex utero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid luculentius effari diuinitas dignaretur? Quibus indicis, quibus existentium rerum exemplis proprietatem generationis ostenderet? Non quia corporeis compositus est membris, aut aliquibus artuum lineamentis distinctus: sed quia nos aliter veritatem diuinæ generationis auditu mentis percipere non possemus, nisi humani uteri prouocaremur vocabulo, ut ambigi ultra non possit de dei substantia natum esse, quem constat ex patris utero extitisse. Credentes ergo deum patrem de sua substantia impassibiliter filium generasse, non dicimus ipsam substantiam aut diuissam esse in filio, aut diminutionem pertulisse in patre: & per hoc passionis potuisse vitio subiacere.

Gen. 1. d

Absit enim a nobis, ut talia vel opinemur vel cogitemus de deo, quia nos perfectum patrem, perfectum filium sine sui diminutione, sine aliqua deriuatione, sine omni omnino passionis infirmitate genuisse fideliter profitemur. Nam qui obicit deo, qui de ipso genuit diuisionis vitium pertulit: potest dicere, quia & laborem sensit quando vniuersa condidit, & ob hoc die septima ab omni suo opere requieuit. Sed nec in generando de seipso passionem vel diminutionem aliquam sensit, nec in condendo vniuersa fatigationem aliquam pertulit. Nanque ut euidentius nobis diuinæ generationis impassibilitas insinuaretur, deum ex deo, lumen ex lumine, filium profitendum accepimus. Si ergo inefficientia visibilis ac mundani luminis tale aliquid non inuenitur, ut lumine ex lumine sumpto, & per quandam generationis natiuitatem exorto, ipsam luminis originem quæ ex se lumen aliud dedit,

dedit, nec minui, nec vllum omnino detrimentum mi-
 nistrati ex se luminis perpeti contingat: quanto re-
 ctius & melius de diuini & ineffabilis luminis natu-
 ra credendum est, quæ ex se ipsa lumen generans, mi-
 nus omnino non potuit? Vnde æqualis est patri filius,
 non natus ex tempore, sed gignenti coæternus: sicut
 splendor ab igne genitus gignenti manifestatur æqua-
 lis. Hæc de patris & filii æqualitate, vel de substantiæ
 vnitæ quantum breuitatis ratio sinit dixisse suffici-
 at: superest vt de spiritu sancto quem patri ac filio
 cōsubstantialium credimus cōequalem & coæternum,
 dicamus & testimoniis approbemus. Licet enim hæc
 veneranda Trinitas personis ac nominibus distincta
 sit, non tamen ob hoc à se atque à sua æternitate discre-
 pare credenda est, sed manens ante secula diuinitas in
 patre & filio & spiritu sancto vere ac proprie credi-
 tur, nec diuidi nostris interpretationibus potest, nec
 rursus versa in vnam personam Trinitas ipsa confun-
 di. Hæc fides plena, hæc nostra credulitas est. Idcirco
 deos nec æstimare patimur nec vocari, sed vnum deū
 in prædictis personis ac nominibus confitemur. In-
 narrabilis enim diuinitas, non vt concludi aut appre-
 hēdi velut vocabulis posset, intra nomina personasq;
 se præstitit: sed vt id quod erat esse nosceretur, intelli-
 gentiam sui ex parte quam capere humanæ mentis an-
 gustiæ præualebant, credentibus dedit, Propheta dice-
 te: Nisi credideritis, non intelligetis. Vna est ergo tri-
 nitatis deitas, & in huius vocabuli appellatione, signi-
 ficatio est vnius substantiæ, non vnius personæ. Ad
 quam rem fidelibus comprobendam in testimonium
 sui diuinitas ipsa multis & creberrimis confessionibus
 semper affuit. Liceat ergo ob breuitatis compen-
 dia, ex multis pauca proferre, quoniam veræ proba-
 tio maiestatis, tam & si habet pluralitatem testimo-
 niorum, pluralitate tamen non indiget, quoniam cre-
 denti pauca sufficiunt. Primum igitur de veteris tes-
 tamenti libris, post etiam noui, patrem & filium &
 spiritum sanctum vnius docebimus esse substantiæ,

Esa. 7. b

AAAA

libro

HISTORIÆ VICTORIS DE

- Gen. 1. a** libro Genesis sic incipiente: In principio fecit Deus
cælum & terram. Terra autem erat inuisibilis & incō
posita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus dei
ferebatur super aquas. Ille Iudæis quis esset interrogā
tibus dixit: Principium qui & loquor vobis. Superfe
rebatur spiritus dei super aquas, vtpote creator virtus
te potentia suæ continens creaturam, vt ex his viua
omnia producturus ipse rudibus elementis ignis pro
prij fomenta præstaret, & iam tunc mysterio emican
te baptismatis virtutem sanctificationis liquoris na
tura perciperet, primaq; ad vitā corpora animata pro
duceret. David proinde aspirante: Verbo Domini
cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eo
rum. Vide quā plena sit breuitas, & quā clare in
sacramētum vnitatis recurrit. Patrem in domino, ver
bi significatione filium ponens, spiritum sanctum altis
simi ex ore nuncupauit. Et ne vocis æditio accipere
tur in verbo, cœlos per eum asserit esse firmatos. Ne
autem status in spiritu reputetur, cœlestis in eo vir
tutis plenitudinem demonstrauit. Nam vbi virtus,
ibi necesse est persona subsistens. Vbi omnis, non abla
ta à patre & filio, sed consummata significatur in spiri
tu sancto, non vt solus habeat quod in patre & filio
est, sed vt totum habeat cum vtroque. Et iterum cū
de vocatione gērium dominus loqueretur, intra vnū
diuinitatis nomen spiritum sanctum prædicans, ait:
Matt. vlt. d Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in no
mine patris & filii & spiritus sancti. Et iterum cœles
tia Corinthiis precatus Apostolus, hæc subdidit:
1. Cor. 13. d Gratia domini nostri IESU CHRISTI, & charitas
dei, & communicatio sancti spiritus, cū omnibus vo
bis. Et vt apertius in hac Trinitate vnitatem substan
tiæ fateamur, illud etiā nobis est intuendum, quomo
do deus cū de mundi & hominis creatione dispo
neret, sacramentum Trinitatis ostenderet, dicens: Fa
ciamus hominem ad imaginem & similitudinem no
stram. Quum dicit nostram, ostendit vtique non vnū
us, Quum verò imaginem & similitudinem profert,
aquas

æqualitatem distinctionis personarum insinuat, vt. in
eodem opere sit aperta cognitio, in quo nec plurali-
tas casta est, nec similitudo dissentiens, dum & conse-
quentia sic loquuntur: & dixit Deus, & fecit, & bene-
dixit deus. Et necesse est vt creationis totius autor,
Deus vnus sit. Quam fidei rationem antiqua denique
per Moſen benedictio pandit & comprobat, qua be-
nedicere populum sacramento trinæ inuocationis iu-
betur: ait enim Deus ad Moſen: Sic benedices po-
pulum meum, & ego benedicam illos. Benedicat te
dominus, & custodiat te. Illuminet dominus faciem
suam super te & misereatur tui. Attollat dominus fa-
ciem suam super te, & det tibi pacem. Quod hoc ip-
sum propheta Dauid affirmat, dicens: Benedicat nos
Deus Deus noster, benediscat nos Deus, & metuant
eum omnes fines terræ. Quam Trinitatis vnitatem su-
pernæ angelorum virtutes hymno venerantur, & ter
numero, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sa-
baoth indefinenter canentes ore in vnius fastigium do-
minationis gloriæ eius exaltant. Quod vt adhuc aper-
tius fidelium sensibus inculcetur, cœlestium mysterio-
rum conscium producimus Paulum, ait enim: Diui-
siones autem donationum sunt, idem autem spiritus;
& diuisiones ministrarionum sunt, idem autem Do-
minus: & diuisiones operationum sunt, idem verò
Deus qui operatur omnia in nobis. Et certe has diui-
sionum differentias pro qualitate ac merito partici-
pantium, spiritum sanctum docuit operari. Cum ipsa
rum gratiarum differentias partiretur, in vltimis intu-
lit, dicens: Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem
spiritus, diuidens propria vnique prout vult. Vn-
de nullius ambiguitatis relinquitur locus, quin cla-
reat spiritum sanctum & Deum esse, & suæ volunta-
tis autorem, qui cuncta operari & secundum propriæ
voluntatis arbitrium diuinæ dispensationis dona lar-
giri apertissime demonstratur. Quia vbi voluntaria
distributio prædicatur, non potest videri conditio ser-
uitutis. In creatura enim seruitus intelligenda est, n

Gen. 1. c

Num. 6. d

Psal. 66. b

Esa. 6. a

1. Cor. 12. a

1. Cor. 12. b

AAAA 2

Trinitas

HISTORIÆ VICTORIS DE

- Trinitate verò dominatio ac libertas. Et vt adhuc luce clarius vnus diuinitatis esse cum patre & filio spiritum sanctum doceamus, Ioannis Euangelistæ testimonio comprobatur, ait namq; Tres sunt qui testimonium perhibēt in cœlo, Pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Nunquid ait tres indifferenti æqualitate seiuncti, aut quibuslibet diuersitatum gradibus longo separationis interuallo diuisi? Sed tres, inquit, vnum sunt. Vt autem magis magisq; sancti spiritus cum patre & filio vna diuinitas in creaturis rebus omnibus demonstraretur. habes creatorem spiritum sanctum in libro Iob primo: Spiritus, inquit, diuinus est qui fecit me, & spiritus omnipotentis qui docet me. & Dauid dicit: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Si renouatio & creatio per spiritum erit, sine dubio & principiū creationis sine spiritu non fuit. Post creationē igitur ostendamus quia viuificat etiam spiritus sanctus, sicut pater & filius. Equidem de persona patris refert Apostolus: Testor in conspectu dei qui viuificat omnia. Vitā verò dat CHRIS TVS. Oues, inquit, meæ vocem meā audient, & ego vitam æternam do illis. Viuificamur verò à spiritu sancto, ipso dicente domino: Spiritus est qui viuificat, Ecce vna viuificatio patris & filii & spiritus sancti aperte monstrata est. Præscientiam rerum omnium in domino esse & occultorum cognitionem licet nemo Christianus ignoret, tamen ex Danielis libro monstrandum est: Deus, inquit, qui occultorū cognitor es, qui præscius es omnium antequam nascantur. Hæc eadem præscientia in CHRISTO est, sicut refert euangelista. Ab initio autem sciebat IESVS quis esset eum traditurus, vel qui essent nō credentes in eū. Quod sit autem occultorum cognitor ex hoc manifestum est, cum obscura consilia Iudæorum traducens dicebat: Quid cogitatis nequam in cordibus vestris: Si militer præscire omnia spiritum sanctum, ipse manifestauit dicens ad Apostolos: Cūm venerit spiritus veritatis docebit vos omnia, & vêtura annūtiabit vobis.
- Qui

PERSECVT. VANDAL. LIB. II. 551

Qui ventura nuntiari perhibetur, præscire omnia nō dubitatur, quia ipse scrutatur altitudines dei, & nouit omnia quæ in deo sunt: sicut memorat Paulus dicens: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei: item in eodem loco: Sicut nemo scit hominū quæ sunt hominis, nisi spiritus eius qui in ipso est: ita nemo scit quæ sunt dei nisi spiritus dei. Ad intelligendam verò potentiam spiritus sancti, pauca de terribilibus proferamus. Vendiderat possessionem vt scriptum est in Actibus Apostolorum, suppressa parte pecuniæ dolo sus discipulus, reliquum pro toto ante pedes ponens Apostolorum. Offendit spiritum sanctum quem putabat latere. Sed quid ad eum dixit continuo beatus Petrus: Anania, quare satanas repleuit cor tuum, vt mentireris spiritui sancto? & infra: Non es mentitus hominibus, sed deo. Atque ita percussus virtute eius cui mentiri voluerat expirauit. Quid hic vult beatus Petrus intelligi spiritum sanctum? Vtq; clarū est, cum dicit: Non es mentitus hominibus, sed deo. Manifestum est ergo quoniam qui mentitur spiritui sancto, deo mēitur: & qui credit in spiritum sanctum, credit in deum. Tale aliquid imò fortius quiddam dominus in euangelio ostendit: Omne peccatum & blasphemia remittitur hominibus: qui autem blasphemat in spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Ecce terribili sententia inremissibile dicit esse peccatum ei qui in spiritum sanctum blasphemauerit. Compara huic sententiæ illud quod scriptum est in libro Regnorum: Si peccādo peccauerit vir in virtū, orabunt pro eo: si autem in dominū peccauerit, quis orabit pro eo? Si ergo blasphemare in spiritū sanctū, & peccare in deum simile, id est, inexpriable crimen est, iam quantus sit spiritus sanctus vnusquisq; cognoscit. Deus quod vbiq; sit præsens, impleat oīa, ore discimus Esaia: Ego, inquit, deus approximās, & non delonginquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ergo ego non videbo eū? nōne cælum & terrā ego impleo? Quod autē deus sit vbiq; saluator in eu-

1. Cor. 2. e

Act. 5. 2

Matt. 12. e

1. Reg. 2. e

Esa. 21. e

HISTORIAE VICTORIS DE

- Matt. 18. c** angelio: Vbiunq; ait fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ibi & ego sum in medio eorum. De spiritu itaque sancto quod adsit vbiq;, dicit Propheta ex persona dei: Ego in vobis, & spiritus meus stat in medio vestrum. & Salomon ait: Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. Item David dicit: Quo ibo a spiritu tuo, & a facie tua quo fugiam? Si ascendero in caelum tu illic es, si descendero in infernum ades. Si sumptero penas meas in directum, & habitauero in extremis maris. Etenim illic manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Habitat deus in sanctis suis secundum promissionem qua dixerat: Habitabo in illis. Quod verò dominus **IESVS** dicit in euangelio: Manete in me, & ego in vobis: probat hoc Paulus dicens: An nescitis quia Iesus Christus est in vobis? Hoc autem totum in spiritu habitatione adimpletur, sicut memorat Ioannes: Ex hoc, inquit, scimus quia in nobis est, quia de spiritu tuo dedit nobis, similiter & Paulus: Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Et iterum dicit: Glorificate & portate deum in corpore vestro. Quem deum? utique spiritum sanctum, cuius templum esse videmur. Nam quod arguat pater, arguat filius, arguat spiritus sanctus, ita probandum est. In psalmo quadragesimo nono legitur: Peccatori autem dicit deus. Et infra: Argua te, & statuam contra faciem tuam. David similiter orans dicit ad Christum: Domine ne in ira tua arguas me, quia ipse venturus est arguere omnem carnem. Quod verò de spiritu sancto Saluator in euangelio: cum venerit, inquit, paraclitus, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Hoc prouidens David clamabat ad dominum: Quo ibo a spiritu tuo, & a facie tua quo fugiam? Nam & quod bonus sit pater, bonus filius, bonus spiritus sanctus, sic probatur. Dicit Propheta: Bonus es tu domine, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autem ipse vngentus: Ego sum pastor bonus. De spiritu eque sancto David in Psalmo dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram

in terram rectam. Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit tacere? Antiqui enim prophete clamabant: Hæc dicit dominus. Hanc vocem Christus adueniens in suam personam reuocauit dicens: Ego autem dico vobis. Noui autem prophete quid clamabāt: sic Agabus propheta in Actibus Apostolorum: Hæc dicit spiritus sanctus. Et Paulus ad Timotheum: Spiritus inquit manifeste dicit. Quæ vox omnino demonstrat indifferentiam Trinitatis. Dicit se Paulus à deo patre & Christo vocatum fuisse & missum. Paulus inquit Apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum & dominum patrem. In Actibus autem Apostolorum, quod ab spiritu sancto sit segregatus & missus. Sic enim scriptum est: Hæc dicit spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus quo vocauit eos. Et paulò post: Ipsi inquit missi ab spiritu sancto, descenderunt Seleuciam. Item in eodem loco: Attendite vobis & vniuerso grege, in quo vos spiritus sanctus constituit episcopos. Ne quis autem spiritum sanctum, quia paracletus dictus est, contemptibile aliquid æstimet. Paracletus enim aduocatus est, vel positus consolator, secundum Latinam linguam. Quæ appellatio etiam filio dei communis est, sicut dicit Ioannes: Hæc, inquit, scribo vobis, ne pecceris. Sed si quis peccauerit, paracletum habemus apud patrem Iesum Christum. Nam & ipse dominus cum dicit ad Apostolos, alterum paracletum mittet vobis pater: sine dubio cum dicit alterum paracletum, se quoque paracletum manifestat. Sed neque à patre hoc nomen paracleti alienum est. Beneficentiæ enim nomen est, non naturæ. Denique ad Corinthios Paulus ita scribit: Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & deus totius consolationis, qui nos consolatur. Et cum consolator dicit pater, consolator dicitur filius, consolator etiam spiritus sanctus, vna tamen nobis consolatio à Trinitate præstaretur, sicut & vna remissio peccatorum, Apostolo affirmante:

Act. 11. c
1. Tim. 4. 3

Gal. 1. 2

Act. 13. 2

1. Ioan. 2. 3

Ioan. 14. 2

2. Cor. 1. 2

HISTORIÆ VICTORIS DE

1. Cor. 6. c. Abluti, inquit, estis & iustificati, & sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri. Possemus plura adhuc de diuinis scripturis proferre testimonia, quæ iuxta baptismi sacramentum, trinitatem vnius gloriæ, operationis ac potentiæ manifestant. Sed quia ex his plenus est sapientibus intellectus, multa præteriuimus studio breuitatis. Faciamus ergo recapitulationem dictorum nostrorum. Si de patre procedit spiritus sanctus; si liberat, si dominus est & sanctificat, si creat cum patre & filio, & si viuificat, si præscientiam habet cum patre & filio, si ubiq; est & implet omnia, si habitat in electis, si arguit mundum, si iudicat, si bonus & rectus est, si de eo clamatur, Hæc dicit spiritus sanctus, si prophetas constituit, si apostolos mittit, si episcopos præficit, si cōsolator est, si cuncta dispensat prout vult, si abluat & iustificat, si tentatores suos interficit, si is qui eum blasphemaue- rit nō habet remissionem neq; in hoc seculo neq; in futuro, quod vtique deo propriū est: Hæc quum ita sint, cur de eo dubitatur quod deus non sit, cum operum magnitudine quod est ipse manifestet? Non vtique alienum esse à patris & filii maiestate, qui non est ab opere virtutum alienus. Frustra illi nomen diuinitatis negatur, cuius potestas non potest abnegari. Frustra prohibeor eum cū patre & filio venerari, quē exigor cum patre & filio confiteri. Si ille mihi cum patre & filio confert remissionem peccatorum, confert sanctificationem & vitam perpetuam, ingratus sum nimis et impius, si ei cum patre & filio nō refero gloriam. Aut si nō est cum patre & filio colendus, ergo nec consistendus in baptismo est. Si autem omnimodo consistendus secundum dictum Domini & traditionem Apostolorum, ne semiplena sit fides, quis me poterit ab eius cultu prohibere? In quem enim credere iubeor, ei etiā deinde supplicabo. Adorabo ergo patrem, adorabo et filium, adorabo & spiritum sanctum vna eademq; veneratione. Quod si quis durum hoc putat, audiat quomodo Dauid ad culturam dei fideles hortatur: Ado-
rate,

rate, inquit, scabellum pedū eius. Si religionis est adora-
 rare scabellum pedum eius, quanto magis religiosum
 si eius spiritus adoretur? Ille utique spiritus quem be-
 atus Petrus in tanta sublimitate predicauit dicēs: Spi-
 ritu sancto misso de cœlis, in quem concupiscunt an-
 geli prospicere. Si angeli eum cupiunt aspicere, quan-
 to magis nos homines mortales despiciere non debe-
 mus, ne forte & nobis dicat, sicut dictū est ad Iudęos:
 Vos semper spiritui sancto resististis, sicut & patres
 vestri. Quod si hæc tanta & talia non inclinant animū
 ad venerandum spiritum sanctum, accipe adhuc ali-
 quid fortius. Sic enim Paulus instruit prophetas eccle-
 siæ, in quibus utique & per quos spiritus sanctus lo-
 quebatur: Si, inquit, omnes prophetauerint, intret au-
 tem aliquis infidelis aut idiota, conuincitur ab omni-
 bus, examinatur ab omnibus, occulta quoque cordis
 eius manifesta sunt: & tunc cadens in faciem adorabit
 deum, pronuntians quia vere deus in vobis est, et uti-
 que in eis spiritus sanctus est qui prophetant. Si ergo
 infideles cadunt in faciem, & adorant spiritum sanctū
 perterriti & consentientur inuiti, quāto magis fidelibus
 expedit, ut voluntarie & ex affectu adorent spiritum
 sanctum? Adoratur autem spiritus sanctus, non quasi
 separatim more Gentilium, sicut nec filius separatim
 adoratur, quia in dextera patris est: sed quum adora-
 mus patrem, credimus nos & filium & spiritum san-
 ctum adorare: quia & quum filium inuocamus, patrē
 nos credimus inuocare, & quum patrem rogamus, a fi-
 lio nos exaudiri confidimus, sicut ipse dominus dixit:
 Quicquid petieritis patrem in nomine meo, ego facio
 am, ut honorificetur pater in filio. Et si spiritus sanctus
 adoratur, ille utique adoratur cuius est spiritus. Illud
 autem nullus ignorat, quia diuinæ maiestati nec addi
 quicquam nec minui, humanis supplicationibus pos-
 test, sed vnusquisq; secundum propositum voluntatis
 suæ, aut gloriā sibi acquirit fideliter venerando, aut
 confusionem perpetuam, pertinaciter resistendo. Cer-
 tum est enim, quia contentio & superbia damnat: ho-

Psal. 98. 2

1. Pet. 1. b

Act. 7. f

1. Cor. 14. 2

Ioan. 15. 6

HISTORIAE VICTORIS DE

honorificentia verò fructum deuotionis expectat. Quare autem fideles non honorificent integre Trinitatem, ad quam se pertinere confidunt, cuius nomine se renatos, cuius seruos se nominari gloriantur? Nam sicut ad nomen dei patris homines dei appellantur, vt Helias homo dei dictus est, vt Moyses homo dei appellatus est: sic à Christo Christiani nuncupamur, sic etiam ab spiritu spirituales appellamur. Si igitur vocetur quis homo dei & non sit Christianus, nihil est. Qui si Christianus vocetur, & non fuerit spiritalis, nec sibi satis de salute confidat. Sit ergo vobis secundum salutaris baptismi confessionem fides integra trinitatis, sit vna deuotio pietatis, nec more Gentilium, potestatum diuersitates opinemur, aut creaturam quantum ad deitatem in trinitate suspicemus: sed nec Iudæorum scandalum moueamur, qui filium dei negāt, qui spiritum sanctum non adorant: sed potius perfectam trinitatem adorantes & magnificantes, sicut in mysteriis ore nostro dicimus, ita conscientia teneamus: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth. Ter dicentes sanctus, vnā omnipotentiam confitemur, quia vna est religio, vna glorificatio trinitatis. Vt audiamus ab Apostolo, sicut audierunt Corinthii: Gratia domini nostri Iesu Christi, & dilectio dei, & communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Hæc est fides nostra, euangelicis & apostolicis traditionibus, & omnium quæ in hoc mundo sunt catholicarum ecclesiarum societate fundata, in qua nos per gratiam dei omnipotentis permanere vsque ad finem vitæ huius confidimus & speramus. Directa. xii. Kalendarum Martiarum, per Ianuarium Zattarensem, Villaticum à Calis medianis, episcopos Numidię, Bonifacio Foratianensi, & Bonifacio Gatianensi episcopis Byzacenis.

HISTO.

HISTORIA VICTORIS

EPISCOPI DE PERSECVTIONE

Vandalorum,

LIBER TERTIVS.

VI cū noster libellus legeretur oblatuſ, veritatis lumen nequaquam ſufferre cæcis oculis potuerunt, inſanientes vocibus inferendis, grauiterq; ferentes quare nos nomine noſtro catholicos dixerimus. Statimq; mentientes ſuggerūt regi de nobis, eò quòd ſtrepitum fecerimus, audientiam fugientes. Qui eadem hora accenſus & credens mendacio, feſtinauit facere quod volebat. Et iam conſcriptum habens, & occultè cum eodem decreto per diuerſas prouincias ſuos homines dirigens, episcopis Carthagine poſitis, vna die vniuerſæ Africæ eccleſias clauſit, vniuerſamq; ſubſtantiam episcoporum & eccleſiarum, ſuis episcopis munere condonauit. Neſciens quoq; quid loqueretur, neq; de quibus affirmabat, legem quam dum Chriſtiani Imperatores noſtri cōtra eos & cōtra alios hæreticos pro honorificentia eccleſiæ catholicæ promulgauerūt, aduerſum nos illi proponere non erubuerunt, addentes multa de ſuis ſicut placuit tyrannicę poteſtati. Hæc eſt enim ſeries datæ & propoſitę legis:

Rex Hunnericus Vandalorum & Alanorum, vniuerſis populis noſtro regno ſubiectis. Triumphantis & maiestatis & regiæ probatur eſſe virtutis, mala in autōres conſilia retorquere. Quiſquis enim aliquid prauitatis inuenerit, ſibi imputat quod incurrit. In qua re nutum diuini iudicii clementia noſtra ſecuta eſt, quod quibuſq; perſonis prout eorū facta meruerint, ſeu bona ſeu fortè talibus contraria dum facit expendi, ſimul etiā prouenit cōpenſari. Itaq; his prouocantibus qui præceptionē inclytæ recordationis patris noſtri, vel manſuetudinis noſtrę crediderint eſſe temnendam, cenſuram ſeueritatis aſſumimus. Autoribus enim

Lex Hunnerici aduerſus Omnia ſanos.

cunctis

HISTORIAE VICTORIS DE

cunctis populis fecimus innotesci, vt in sortibus Vandalorum nullos conuentus Omousiani sacerdotes assumerent, nec aliquid mysteriorum que magis polluant sibi met vindicarent. Quod cum videremus esse neglectum, & plurimos esse repertos, dicentes se integram regulam fidei retinere, postmodum vniuersos constat fuisse commonitos spacio temporis prærogato mensium, nouæq; contentionis, si quid ab eorum proposito posset aptari, vt ad Calendas Februarias anni octauo regni nostri, sine metu aliquo conuenirent. Qui dum huc ad Carthaginensem confluerent ciuitatem post moram temporis præstituti, aliam quoque dilationem aliquantorum dierum dedisse cognoscimur. Et dum se conflictui paratos astruerent, primo die à venerabilibus episcopis nostris eis videtur esse propositum, vt Homousion sicut admoniti erant ex diuinis scripturis propriè approbarent, aut certe quod à mille & qui id excurrunt pontificibus de toto orbe in Ariminensi concilio vel apud Seleuciam amputatum est, prædamnarent. Quod nequaquam facere voluerunt, vniuersa ad seditionem per se concitati populi reuocantes. Quinto & secunda die dum eis mandarem, vt de eadem fide sicuti propositum fuerat, responderent, hoc euidenter assumpsere temeritate transacta, vt seditione & clamoribus omnia perturbantes, ad conflictum facerent minimè perueniri. Quibus hoc prouocantes, statuimus vt eorum ecclesiæ clauderentur, hac illis conditione præscripta, vt tam diu essent clausæ, quamdiu mallent propositum peruenire, quod ea obstinatione facere noluerunt, quam prauis videntur assumpsisse consiliis. Adeo in hos est necessarium ac iustissimum retorquere, quod ipfarum legum continentia demonstratur, quas inductis secum in errorem Imperatoribus diuersorum tunc contigit promulgari. Quarum illud videtur tenere conceptio, vt nulla super exceptis institutionibus suis antistitibus ecclesia paruisset, nulli liceret aliis aut conuictus agere, aut exercere cōuentus, nec ecclesias aut in viribus aut in quibusdam paruissimis

An.do.486.

proponatur

finis locis penitus obtinere neque construere, sed præ
 sumpta fisci viribus iungerentur: sed etiam & eorum
 patrimonía ecclesiis suæ fidei sociata, suis antistitibus
 prouenissent, nec cōmemorare quæcūq; loca talibus
 licentia patuisset: sed extorres omnibus vrbibus red-
 derentur & locis, nec baptismatis haberent omnino
 aliquam facultatem, aut fortè de religione disputarēt,
 & nullam ordinandi haberent licentiam, siue episco-
 pos, siue presbyteros, vel alios quos ad cleros perti-
 nere contingeret, proposita seueritate vindictæ: vt
 tam hi qui se paterentur huiusmodi honores accipere,
 quàm etiam ipsi ordinatores, denis libris auri singuli
 multarētur, eo adiecto, vt nullus eis locus esset vel ad-
 tus supplicandi, sed etiam si qua specialia meruissent,
 minimè præualerent. Et si in hac perniciè perdurarēt,
 & de proprio ablati in exilium sub persecutione ido-
 nea mitterentur: in populos quoque præfati Imperato-
 res similiter sæuientes, quòd eis nec donandi libertas
 nec testandi, aut capiendi, vel ab aliis derelictum peni-
 tus subiaceret, non fidei commissæ nomine, non legati,
 non donationibus, aut relictione quæ mortis causa ap-
 pellatur, vel quolibet codicillo aliisve forsitan scri-
 pturis: ita vt etiam qui suis palatiis militarent, con-
 demnationi grauissimæ pro dignitatis merito facerent
 subiectos, vt omni honoris priuilegio expoliati, infamiam
 incurrerent, & publico crimini huiusmodi perso-
 næ se cognoscerent esse subiectos, officialibus etiam
 iudicum diuersorum. x x x. argenti pondo pœna pro-
 posita: quam si quinque vicibus in errore perduranti-
 bus contigisset inferre, tum demum tales conuicti atq;
 subiugati verberibus, in exilium mitterentur. Deinde
 codices vniuersos sacerdotum quos persequebantur,
 præceperant ignibus tradi. Quod de libris huiusmo-
 di, quibus sibi nominis illius errorem persuasit iniqui-
 tas, præcipimus faciendum. Hæc enim, vt dictum est,
 pro singulis quibusque personis illi obseruanda præce-
 perant, vt illustres singillatim auri pondo quinquage-
 na darent, Spectabiles auri pondo quadragena, senato-
 res

HISTORIAE VICTORIS DE

res auri pondo tricena, populares auri pondo vicens, sacerdotales auri pondo tricena, decuriones auri pondo quina, negociatores auri pondo quina, plebei auri pondo quina, circumcelliones auri pondo dena. Et si qui forte in hac perniciē permancerent, confiscatis omnibus rebus suis, exilio multarentur. Ordines autem ciuitatum, sed & procuratores & conductores possessionum, tali poena videbantur affligere, vt si forte tales celare diligerent, & minimē publicassent, & retentos iudicio non facerent praesentari, ipsi tenerentur ad poenam: conductoribus etiam regalium praediorum hac multa proposita, vt quantum domui regiae inferrent, tantum etiam fisco poenae nomine cogerentur exsoluere. Id generaliter in omnibus conductoribus vel possessoribus qui in eadem superstitione crediderint perdurandum, constituerunt obseruari: iudiciis etiam qui huic rei instantissime non imminebant, poena proscriptiois & sanguinis supplicium poneretur. Sed & de primatibus officiorum tres numero punirentur, aliis. xx. librarum auri condemnatione multandis. Quare his necesse est constitutionibus obligari Omousiani nos omnes, quos huiusmodi mali persuasionis constat tenuisse & tenere materiam. Quos ab hominibus supradictis abstinere decernimus, in prosecutione venturis per ordines cunctarum urbium. Sed etiam iudices qui superioribus neglectis, dira supplicia diuersis non intulisse monstrantur, omnes supradictae fidei omousiou erroribus implicatos, quae cuncto praedamnatam est concilio tantorum numero sacerdotum, vniuersis rebus praedictis & contractibus praecipimus abstinere, quod nihil sibi nouerint esse permittum, sed vniuersos similis poena maneat & astringat, si ad veram religionem quam veneramur & colimus, intra diem

An. do. 486.

Kalendarum luniarum anni octauī regni nostri cōuer-
si non fuerint. Diem autem praestitutum ideo pietas
nostra constituit, vt praedamnatīs errorum indulgentia non negetur, & obstinatos animos supplicia dēna
coerceant. Qui autem in eodem errore permanferint,

scu

seu nostræ occupati militia, seu forsitan diuersis titulis necessitatibusq; præpositi, pro gradibus suis dictarum superius multarum illationes cogantur excipere, nihil valituris quæ forsitan per surreptionem quenquam tallium contigit promereri. In priuatos etiam vel cuiuscunque gradus & loci personas, hoc nostra promulgatio præcepit obseruandum, quod circa tales supradictis legibus videbatur expressum, vt poenæ congruæ subderentur. Iudices autem prouinciarum quod statutum est negligentes exequi, superiori poena quæ talibus est præscripta constituimus obligandos. Veris autem maiestatis diuinæ cultoribus, id est sacerdotibus nostris ecclesias vniuersas, vel totius cleri nominis supradicti quibuscunque terris & regionibus constitutas, quæ propitia diuinitate imperii nostri regimine possidentur, vnâ cum rebus quæ ad easdem pertinent, hoc decreto statuimus debere proficere, non dubitantes plus alimonie inopum proficere, quod sacrosanctis pontificibus iuste collatum est. Hanc ergo legem fonte iustitiæ profluentem, cunctis præcipimus innotescere, quatenus nullus sibi ignotum esse quod præceptum est possit obtendere. Optamus vos bene valere. Data sub die. v. i. Kalend. Mart. Carthagine.

An. do. 486.

Post hæc edicta feralia veneno toxicato transuerfa, iubet cunctos episcopos qui Carthagine fuerant congregati, quorum iam ecclesias domos & substantiam ceperat, in hospitibus quibus erant expoliari, & expoliatos foras muros propelli, non animal, non seruus, non muranda quæ ferebant vestimenta penitus dimittuntur, addens adhuc, vt nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam præstaret. Qui autem hoc miserationis causa facere tentasset, cum vniuersa domo sua incendio cremaretur. Sapienter tunc etiam proiecti episcopi fecerunt, vt licet mendicantes exinde non abirent, quia si recederent, non tantum violenter omnino reuocarentur, sed & mentirentur eos sicut mēriti sunt fugisse cōflictum, maximè quia vbi reuerteretur, iam nequaquā fuerat ecclesiis substantia

HISTORIAE VICTORIS DE

stantia, vel domibus occupatis. Dum ergo gementes in circuitu murorum nudo sub aëre iacerent: factum est ut Rex impius ad piscinas exisset. Cui uniuersi occurrere maluerunt dicentes: Ut quid taliter affligimur? pro quibus malis fortè commissis ista perpetimur? Si ad disputationem cōgregati sumus, quare expoliati? quare traducimur? quare differimur? & sine ecclesiis & domibus nostris foras ciuitatem fame & nuditate laborātes, mediis stercoreibus volutamur? Quos ille toruis oculis aspiciens, priusquam suggestio nem eorum audisset, iussit super eos cum sessoribus equos dimitti, ut tali violentia possent non solum conteri, verum etiam necari. Quorum tunc multi contriti sunt, & præcipuè senes & infirmi. Tunc deinde iubentur ad quendam locum qui dicitur ædes Memoriae illi viri Dei occurrere, fraudem sibi nescientes aptatam. Vbi cum venissent, charta eis ostenditur inuoluta, diciturq; illis ista subtilitate serpentis: Dominus noster rex Hunnerichus, licet doleat quòd fueritis contemptores, & adhuc eius voluntati obedire tardetis ut eius efficiamini religionis cuius est ipse, nunc tamen bonum de vobis cogitauit. Si iuraueritis ita, ut quod ista charta continet faciatis, dimittit vos ecclesiis & domibus vestris. Ad quod uniuersi episcopi responderunt: Semper dicimus & diximus, et dicturi sumus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem vnā & veram tenemus. Factoq; post confessionem fidei silentio modico, illi qui à Rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentum. Tunc beati viri Hortulanus & Florentinianus episcopi, pro omnibus & cum omnibus dixerunt: Nunquid animalia nos irrationabilia sumus, ut nescientes quid charta contineat, facillè aut temerè iuremus? Accelerauerunt quoque illi à rege destinati scripturæ eis propalare tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat. Iurate si post obitum domini nostri Regis, eius filium Hilderichum desideratis esse regem; vel si nullus vestrum ad regi-

ones transmarinas epistolas dirigit: quia si sacramen-
tum huius rei dederitis, restituet vos ecclesiis vestris.
Cogitauit tunc multorum pia simplicitas, etiam con-
tra prohibitionem diuinam sacramentum dare, ne Dei
populus in posterum diceret, quod vitio sacerdotum
qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiae restituta.
Alii quoque astutiores episcopi sentiētes dolum frau-
dis, nequaquam iurare voluerūt, dicentes prohibitum
fuisse euangelica auctoritate, ipso domino dicente: Non
iurabis in toto. Quibus ministri Regis, secedant in
parte, inquit, qui iurare disponunt. Qui cum secede-
rent, notariis scribentibus quis quid diceret, & ex qua
ciuitate fuisset exceptum est. Similiter factum est &
de illis qui minime iurauerunt. Statimq; pars vtraque
custodiae mancipatur. Post verò fraus quae celabatur
apparuit. Iurantibus dictum est: Quare contra praece-
ptum euangelii iurare voluistis? Iussit Rex vt ciuita-
tes atque ecclesias vestras nunquam videatis, sed rele-
gati, colonatus iure ad excolendum agros accipiat: ita
tamen vt non psallatis neq; oretis, aut ad legendum
codicem in manibus gestetis. Non baptizetis, neq; or-
dinetis, aut aliquem recōciliare præsumat. Similiter
non iurantibus ait: Quia regnum filii domini nostri
non optatis, idcirco iurare noluistis. Ob quam causam
iussi estis in Corsicanā insulam relegari, vt ligna pro
futura nauibus dominicis incidatis. Addidit itaque be-
stia illa, sanguinem sitiens innocentum, episcopis nece-
dum adhuc in exilium directis, per vniuersas Africane
terrae prouincias, vno tempore tortores crudelissimos
destinari: vt nulla remansisset domus & locus, vbi
non fuisset eiulatus & luctus, vt nulli ætati, nulli par-
ceretur sexui, nisi illis qui eorum succumberent volun-
tati. Hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus con-
cremabant. Mulieres & præcipue nobiles contra iu-
ra naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant.
Ex quibus vnam nostram Dionysiam, cursim ac breui-
ter nominabo. Cum videret eam non solum audacem,
sed etiam matronis cæteris pulchriorem, ipsam primò

HISTORIÆ VICTORIS DE

nisi sunt fustibus expoliata aptare. Quæ cum peteret, diceretq; de domino suo secunda, qualiter libet cruciate, verecunda tamen membra nolite nudare: Amplius illi magis furientes, celsiori loco vestimentis exutam consistunt, spectaculum eam omnibus facientes. Quæ inter ictus virgarum dum riuuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera voce dicebat. Ministri diaboli, quod ad opprobrium meum facere computatis, ipsa est laus mea. Et quia erat scripturarum diuinarum scientia plena, artata poenis, & ipsa iam martyr, alios ad martyrium confortabat. Quæ suo sancto exemplo vniuersam suam patriam liberauit. Quæ cum suum unicum filium admodum adhuc teneræ ætatis & delicatum, timore poenarum formidolosum conspiceret, verberans eum nutibus oculorum, & increpans auctoritate materna ita confortauit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia verbera constituto, ita dicebat: Memento fili mi, quia in nomine Trinitatis in matre catholica baptizati sumus, non perdamus indumentum nostre salutis, ne veniens inuitator, vestem non inueniat nuptialem, & dicat ministris: Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorum, & stridor dentium. Illa poena timenda est quæ nunquam finitur. Illa desideranda vita quæ semper habetur. Talibus itaque filium solidans verbis, velociter martyrem fecit. Venerabilis verò adolescens Maioricus nomine, in certamine confessionis spiritum reddens, cursum palmiferum consummauit. Amplexansq; illam hostiam suam, quantis potuit vocibus domino gratias agens, ad gaudium spei futuræ in sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrum eius Trinitati preces effundit, alienam se à filio nunquam esse confidat. Quanti igitur per eam in illa ciuitate ut fatis sumus, acquisiti sunt Deo, longum est enarrare. Nam & eius germana nomine Datura, atq; Leontia filia sancti Germani episcopi, cognatusque Daturæ venerabilis Emelius medicus, religiosus quoque Tercius Trinitatis confessione præclarus, vel Sibidensis Bonifacius quanta pertulerint,

lerint, qualibúsque cruciatibus euiscerata vel euiscerati sint, qui valet ex ordine dicat. Serui quoque Turbibranz ciuitatis maioris generosus & nobilis vir pro Christo quas pertulit quis explicet pœnas? Qui post cædes innumerabilium fustium, trocleis frequentibus eleuatus, dum tota præ vrbe penderet, nunc in sublime se tollente scitu celeri, dimissis iterum cannabinis, super filices platearum pondere corporis veniens, vt lapis super lapides corruerat. Sed & sæpius tractum, & lapidibus acutissimis defricatum, & cutibus separatis, pelles corporis lateribus dorsoq; videres & ventre pendere. Ille iam temporibus Geiserici non valde dissimilia pertulerat, ne amici cuiusdam sui secreta nudaret: quanto magis nunc vt suæ fidei sacramenta munitet? Et si hominis gratiæ fideliter exhibuit fidem, quantum debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem? In ciuitate verò Culusitana nō valeo quæ gesta sunt nuntiare, quia & ipsam quantitatē martyrum vel etiam confessorum impossibile est homini supputare. Vbi quædam matrona auctrix sui nominis Victoria, dum in conspectu vulgi auctriuo suspensio cremaretur, a marito iam perduto filiis præsentibus taliter rogabatur: Quid pateris coniunx? Si me despicias vel horum quos genuisti miserere impia paruulorum. Quare obliuisceris vteri tui, & pro nihilo ducas quos cum gemitu peperisti? Vbi sunt fœdera coniugalī amoris? Vbi societatis vincula quæ inter nos dudum honestatis iure tabulæ conscriptæ fecerunt? Respice quæso filios ac maritum, & regiæ iussione implere festina præceptum, vt & imminētia adhuc tormenta lucreris, simul & mihi doneris & liberis nostris. Sed illa nec filiorū fletus, nec serpentis audiens blandimenta, affectum multo altius eleuans a terra, mundum cum suis desiderijs contemnebat. Quam cū iam continuatione suspendiū vulsis humeris, etiam qui cruciabant conspicerent mortuam, deposuerunt prorsus omni parte exanimem. Quæ postea retulit quandam sibi virginem astitisse, atque tetigisse membra

HISTORIAE VICTORIS DE

**Victoria:
nus martyr.**

singula, & ilico fuisse sanata. Qualiter autem Adu-
mentinae ciuitatis ciuem Victorianum tunc proconsu-
lem Carthaginis praedicem, nescio deficientibus ver-
bis. Quo in Africae partibus nullus ditior fuit, qui etia-
am apud impium regem pro rebus semper sibi comi-
sis fidelissimus habebatur. Mandatur ei a rege familia-
riter diciturque, quod eum habiturus esset praeter omni-
bus, si eius praeepto facilem commodasset assensum.
Sed ille vir Dei missis ad se tale dedit cum fiducia ma-
gna responsum: Securus de Deo & Christo domino
meo, dico quae Regi dicatis: Subrigat ignibus, adigat
bestiis, excruciet generibus omnium tormentorum, si con-
fensero, frustra sum in ecclesia catholica baptizatus.
Nam si haec praesens vita sola fuisset, & aliam quae vere
est non speraremus aeternam, nec ita fecissem ad modicum
atque temporaliter gloriari, & ingratus existere, qui su-
am fidem mihi contulit creditori. Ad quod tyrannus
excitatus, quantorum temporum, & quantis eum afflix-
rit poenis, humanus sermo non poterit explicare. Qui
tripudians in domino feliciterque consummans, marty-
rialem coronam accepit: Apud Tanbaiensem quoque
ciuitatem gesta, quis queat certamina martyrum expli-
care? Vbi duo germani Aquisregiensis ciuitatis, sibi
securi de domino inuicem iurauerunt, & rogauerunt
tortores, ut vna poena pariterque supplicio torquerentur.
Et dum primo suspendio molibus lapidum pedibus al-
ligatis tota die penderent, vnus illorum petiuit sese depo-
ni, & sibi inducias dari. Cui frater alius metuens ne fi-
dem negaret, de suspendio clamabat: Noli noli frater,
non ita iurauimus Christo. Accusabo te cum ante thro-
num eius terribilem venerimus: quia super corpus eius
& sanguinem iurauimus, ut pro eo inuicem patiamur. Ista
dicens & alia multa, confortauit germanum ad praedium
passionis. Qui clamans ingenti voce dicebat: Adigite
suppliciis quibus vultis, & poenis Christianos artate
crudelibus. Quod frater meus facturus est, hoc etiam
ego. Quantis iam laminis ignitis adusti sunt, qualibus
Vngulis exarati, quibus cruciatibus torti, ipsa res do-
cet,

cet, & quòd eos ipsi tortores à sua facie proiecerunt dicentes: Istos imitatur vniuersus populus, vt nullus ad nostram religionem penitus conuertatur, & præcipue quia nulli liuores, nulla pœnarum vestigia in eis penitus videbantur. In Typasensi verò quod gestum est Mauritaniæ maioris ciuitate, ad laudem Dei insinuare festinemus. Dum suæ ciuitati Arianum episcopum ex Notario Cyrillam ad perdendas animas ordinatum vidissent: omnis simul ciuitas euectione nauali de proximo confugit, relictis paucissimis qui aditum non inuenerant nauigandi. Quos Arrianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere cœpit, vt eos faceret Arianos. Sed fortes in domino, non solum suadentis insaniam irriserunt, verumetiam publicè mysteria diuina in domo vna congregati celebrare cœperunt. Quod ille cognoscens, relationem occultè Carthaginem aduersus eos direxit. Quæ cùm Regi innotuisset, comitè quendam cum iracundia dirigens, præcepit vt in medio foro congregata illuc omni provincia, linguas eis & manus dexteras radicitus abscideret. Quod cùm factum fuisset, spiritu sancto præstante, ita loquuti sunt et loquuntur, quomodo antea loquebantur. Sed si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim & ibi reperiet vnum de illis sub diaconem Reparatum, sermones politos sine vlla offensione loquentem. Ob quam causam venerabilis nimium in palatio Zenonis Imperatoris habetur, & præcipue regina mira eum reuerentia veneratur. Sed quis congruo sermone possit exequi aut coaceruare diuersitates pœnarum, quas ex iussu regis sui, etiam ipsi Vandali in suos homines exercuerunt? In ipsa quoque quæ gesta sunt Carthagine, si nitatur scriptor singillatim astruere etiam sine ornatu sermonis, nec ipsa nomina tormentorum poterit edicere. Quæ res hodieque posita in promptu demonstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absque pedibus, alios truncos naribus auribusque intendas, aliosque videas nimio suspensio pilis euulsis, caput quod eminere solebat in medio sca-

HISTORIÆ VICTORIS DE

pularum fuisse demersum, dum iugiter in altis ædibus suspendio cruciantes, impulsione manuum funibus agitatis, per vacuum aërem huc atq; illuc faciebant vagari pendentem. Qui nonnunquam diruptis funibus de illa altitudine suspensionis ictu valido corruentes, plerimi arcem cerebri cum oculis amiserunt: alii contra ætis ossibus spiritum continuo reddiderunt, alii post paulum exhalauerunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Vranium Zenonis legatum interroget, cuius præsentia præcipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia veniens Carthaginem, sese pro defensione ecclesiarum catholicarum venisse iactabat. Et ut illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis vel vicis plures tortores & crudeliores statuit, in quibus legatis moris est ascendendo ad palatium & descendendo transire, ad opprobrium videlicet reipublicæ ipsius, & in nostrum iam deficientis temporis fecem. Tunc igitur et quædam vxor cuiusdam cellaritæ regis nomine Dagila, quæ temporibus Geiserici multoties iam confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis & fustibus omnino debilitata, exilio arido et inuio relegatur, ubi nullus hominum fortè cōsolationis gratia veniendi haberet accessum, relinquens cum gaudio domum, maritum, simul & filios. Cui postea oblatum esse dicitur, ut in mitiorem heremum translata, frueretur si vellet solatio sociorum. Illa verò ingens sibi adesse credens gaudium, ubi nullus humanus esset consolantis affectus, ne fieret supplicauit. Tunc etiā Eugenio pastorem iam in exilio cōstituto, vniuersus clerus ecclesiæ Carthaginis cæde inediaq; maceratur, fere quingenti vel amplius. Inter quos quāplurimi erant lectores infantulī, qui gaudentes in domino, procul exilio crudeli traduntur. Sed libertatem tunc dum mediā vrbe cederentur, Muritæ diaconi, cæteris liberio rem tacere non desbeo. Fuit quidam Elpidosorus nomine, nimis crudelis & ferus, cui fuerat delegatum membra Confessorū Christi suppliciis grassantibus laniare. Hic enim dum fuerat apud nos in ecclesia Fausti baptizatus, quem

Dagila matrona.

quem venerabilis Muritta diaconus de alueo fontis
 susceperat generatum. Post verò dum apostataret, tan-
 tæ extitit feritatis aduersus ecclesiam dei, vt superior
 omnibus executor persecutionis fuisset inuētus. Quid
 multa? Dum primo presbyteri suppliciiis macerandi
 ordine citarentur, post archidiaconum Salutarem, ar-
 tur pœnis memoratus Muritta. Fuit enim secundus
 in officio ministrorum. Qui cum Elpidosoro sedente
 & fremēte, honorabilis senior cœpisset extendi, prius
 quam exueretur, clam furto nescientibus cunctis, illa
 quibus eum suspiciens de fonte dudum texerat saba-
 na baiulabat. Quibus ventilatis, simulq; in ostensione
 cunctorum extentis, in his verbis totam ad fletum &
 lachrymas cōmouisse dicitur ciuitatem. Hæc sunt lin-
teamina Elpidosore miniliter erroris quæ te accusa-
 bunt, dum maiestas venerit iudicantis, custodiente dili-
 gentia mea ad testimonium tue perditionis, ad demer-
 gendum te in abyssu putei sulphurantis. Hec te imma-
 culatum cinxerant de fonte surgentem. Hæc te acrius
 persequuntur, flammantem gehennam cum cœperis
 possidere, quia induisti te maledictionem sicut vesti-
 mentum, scindens atque amittens veri baptismatis
 & fidei sacramentum. Quid factururus es miser, cum ser-
 ui patrisfamiliæ ad coenam regiam cōgregare cœpe-
 rint inuitatos? Tunc te aliquando vocatum, terribili-
 ter indignatus exutum stolam rex conspiciet nuptia-
 lem, dicetq; tibi: Amice, quomodo huc venisti vestē
 non habens nuptialem? Non video quod contuli, non
 nosco quod dedi. Perdidisti militiæ chlamydem, quā
 in tela virgineorum membrorum decem mensibus te-
 xi, & tendiculas crucis quas extendens aquam muni-
 daui, & purpura mei sanguinis decorauī, non conspi-
 ciunt oculi mei: caracterem non video trinitatis, talis
 interesse non poterit epulis meis, ligate eum pedibus
 & manibus funiculis suis, quia se ipse voluntarie sepa-
 rare voluit à catholicis dudū fratribus suis. Ipse funes
 extēdit cōtinuatos in laqueū, qbus & semetipsum vinx-
 it, & alios ne ad istud venirēt conuiuiū impediuit.

Murittæ dia-
 cono liber-
 tas.

HISTORIÆ VICTORIS DE

Iuxta semitam multis scandalum posuit, quem nunc cum rubore perpetuo, & dedecore sempiterno de cō-
uiuio meo proiecī. Hæc & alia Muritta dicente: igne
conscientiæ ante ignē æternū obmutescens Elpidoso-
rus torrebatur, Parantes itaque vniuersi dorſa ſua ver-
beribus, alacres ad exiliū pergunt. Quibus adhuc in
itinere longioris viæ conſtitutis, deſtinantur epīſco-
pis Arrianorum ſuggerentibus homines immiſericor-
des ac violenti, vt illud quod eis forte miſeratio Chri-
ſtiana victui contulerat profuturum, crudeliter aufer-
retur, quando vnusquiſq; eorum libentius forte canta-
bat: nudus exiui de vtero matris meæ, nudū me opor-
tet ad exiliū pergere, quia dominus nouit eſurientibus
cibū porrigere, & in deſerto veſtire. Vandali nāq;
duo ſub Geiſericho ſapius conſeſſores, comitante ma-
tre contemptis omnibus diuitiis ſuis, cum eiſdem cle-
ricis ad exiliū perrexerunt. De multitudine autem
pergentium conſeſſorum, id eſt, eccleſiis Carthaginiſ
clericorum, ſuggerente quodam ex leſtore Teucha-
rio perditō, quos ille nouerat vocales, ſtrenuos atque
aptos modulīs cantilenæ, designatione ſua debere di-
cit duodecim infantulos ſeparari, quos ipſe dum ca-
tholicus eſſet tunc diſcipulos habuit. Statim illo ſug-
gerente, ſub feſtinatione viro dimittuntur, & vi bar-
barici furoris bis ſenus numerus puerorum de itine-
re reuocatur. Segregantur corpore non ſpiritu à grege
ſanctorum. Qui timentes præcipitiū, cum ſuſpiriis
lachrymarum ne diuellerentur conſtringebant manibus
genua ſociorum. Quos violentia tamen hæretica
minacibus ſeparās gladiis, Carthaginē reuocauit. Sed
cum eis quaſi cum tali ætate non blanditiis ageretur,
ſuperiores ſuis inuenti ſunt annis, vt ne obdormirent
in morte, lucernā ſibi euangelici luminis accenderunt.
Indignantur ob hoc grauiter Ariani, & ſe ſuperatos à
pueris erubeſcunt. Vnde accenſi ſubdiſtibus iubēt,
quos iam ante pauciſſimos dies variis verberibus diſ-
ſipauerant. Inprimuntur vulneribus vulnera, & rurſum
pœna reſtaurata crudelſcit. Factum eſt domino

xii. infantu-
li affliguntur

conſe-

confortante, vt nec ætas minor deficeret in dolore, & magis animus cresceret roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit affectu, & quasi duodecim apostolorum, chorum conspiciet puerorum. Vnâ degunt, simul vescuntur, pariter psallunt, simul in dño gloriantur. Illis diebus & duo negociatores Frumentius & alius Frumētius eiusdem vr̄bis, egregio martyrio coronati sunt. Tunc & septem fratres non natura sed gratia, simul in monasterio commanentes, cōfessionis certamine expleto, immarcescibilem peruenerunt ad coronam, id est, Liberatus Abbas, Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, Septimus monachus, & Maximus monachus. Nam illo tempore crudelius Arianorum episcopi, presbyteri & clerici, quàm reges & Vandali sauebant. Nam ad persequendum ipsi cum suis clericis vbiq; gladiis accincti currebant: sicut quidam episcopus inter illos ceteris crudelior Antonius nomine, qui tam nefaria & incredibilia in nostros exercuit, vt narrari non queant. Fuit iste in quadam ciuitate proxima eremo, quæ Tripolitanae prouinciæ vicinatur. Qui vt bestia insatiabilis, catholicorum sitiens sanguinem, huc illucq; ad rapiendum fugientes excurabat. Nam impius Hunnericus sciens Antonii ferocitatem, in ipsis heremi partibus voluit sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendum Antonius accepisset, ita eum artiori custodia cinxit, vt nullum ad eum introire permitteret: insuper variis insidiarum atq; poenarum suppliciis extinguere cogitauit. Sed Eugenius sanctus dum nostræ persecutionis defleret incommoda, & asperitate cilicii senile attereret corpus, nudamq; super humum cubitās, stratum sacci sui rigaret imbribus lachrymarum, aliquando sensit infestum paralisis morbum, Quo nuntio in gaudia conuersus Arianus, pergīt festinus ad cubile eximii hominis dei. Et quum videret urgente passione verum pontificem balbutientia verba producere, cogitauit simul extinguere, quē superesse volebat. Præcepit vt acetum asperū nimisq;

VII. martyres.

HISTORIAE VICTORIS DE

acetrimum quæreretur. Cui cum fuisset allatum, venerabilis senis recusantibus & nolentibus faucibus ingererat. Nam si communis dominus qui ad hoc venerat ut potaret, cum gustasset noluit bibere, quanto magis iste seruus & confessor fidelis omnino nollit, nisi haeretica feritas ingessisset. Ex quo aceto praesertim ille passionis noxiae morbus, accepit augmentum. Cui pietas Christi misericorditer subueniens, postea sanum exhibuit. Alio autem nostro episcopo Habetdeum si milititer relegato, Tamallumensis ciuitatis in qua Antonius fuerat, quantum potuerat infestari res ipsa demonstrat. Nam cum diuersis eum persecutionibus affligeret, nec posset eum facere Arrianum, videretque Christi militem semper in confessione constantem, promiserat suis dicens: Nisi eum nostrae fecero religionis, non sit Antonius. At ubi in sua promissione minor inuentus est, suggerente sibi diabolo cogitat aliud. Pedibus manibusque ligatis, vinculis ingentibus artat episcopum, oreque obturato ne lingua clamaret, aquam corpori ut putabat rebaptizationis spargit: quasi valeret conscientiam ligare cum corpore, aut non adesset qui audit gemitus compeditorum, & cordis secreta rimatur, vel superare posset aqua mendax, tantae voluntatis propositum, quod iam homo dei metantibus lachrymis miserat legatum in coelum. Exiit statim vtrumque vinculis, & tali quasi gaudens prosequitur voce. Ecce iam frater Habetdeum noster Christianus effectus es, Quid ultra facere poteris, nisi ut voluntati consentias regis? Cui Habetdeum. Illa est impie Antoni mortis damnatio, ubi voluntatis tenetur assensio. Ego fidei meae tenax, vocibus confitens crebris quod credo & credidi, clamando defendi. Sed & postea quam catenis vinxisti, & oris ianuam oppilasti, in pretorio cordis violentiae meae scribentibus angelis gesta confeci, & lectitanda Imperatori meo transmisi. Erat quidem generalis ista violentia tyrannorum. Nam Vandali pro hac re ubique fuerant destinati, ut transeuntes itinera sacerdotibus suis adducerent iugulandos. Ac ubi

eos fallacis aquæ gladio peremissent, iudiciū eis perditionis scriptura teste tradebant, ne alibi sua violentia traherentur, quia non licebat siue priuatis, siue negotiatoribus alicubi transire, nisi scriptam caracteris iudicio, suam miserī ostenderent mortem. Quam per reuelationem seruo suo Ioanni olim ostenderat Christus, vbi dicit: nulli licebit aliquid emere vel vendere, nisi qui habuerit caracterem bestię in fronte sua, et in manu sua. Nam & episcopi atq; presbyteri illorum cum armatorum manu nocturnis temporibus vicos & oppida circuibant, & sic spicatibus ianuuarum aquam gladiumq; gestantes, animarum prædones intrabant: & quos domi repererant, alios forte in lectulis soporatos imbre igneo atq; fulmineo respergentes, dæmonica vociferatione Christianos suos ipsi pariter vocitabant, vt ludum prorsus suæ hæreseos, quā aliquam religionem ostenderent. In quo minus capaces & ignaui, impletum in se pollutionis sacrilegium putabant: prudentiores verò nihil sibi quod nolentibus atq; dormientibus ingestum est, obesse gaudebāt. Nam & multi eadem hora cinerem capitibus suis iniecerunt, alii sese vel quia factum est cilicio lugubri texerunt, nonnulli cœno foetido linierunt, & linteamina violenter imposita per fila considerunt, atq; in latrinis foetidisq; locis manu fidei proiecerunt. Tali violentia nobis videntibus, ibi Carthaginē filius cuiusdam nobilis annorum circiter septem, iussu Cyrillæ a parentibus separatus est, matre sine verecūdia matronali solutis crinibus post raptores tota vrbe currente, infantulo clamante vt poterat: Christianus sum, Christianus sum, Christianus sum. Cui & os obturantes, infontem infantiam in suum gurgitem demerserunt. Ita de filiis medici venerabilis Liberati, factum esse probatur. Nam cū iussu regis cum vxore & liberis ad exilium mitti iuberetur, cogitauit impietas Arriana a parentibus filios paruulos separare, quo posset per pietatis affectum, etiam virtutem profernere genitorum. Disiunguntur tenera pignora filiorum.

Liberatus
medicus
exulat.

Qui

HISTORIAE VICTORIS DE

Qui cum vellet Lachrymas emittere, autoritate vxoris increpatur, & in ipso meatu exitus sui illico lachrymae siccauerunt. Ait enim ei coniunx: En propter filios Liberare perditurus es animam tuam? Computa eos non fuisse natos. Nam & ipsos omnino vindicatus est Christus. Nonne vides eos clamantes & dicentes, Christiani sumus? Sed haec mulier quid in conspectu iudicum egerit, tacendum non est. Nam quum ipsa & maritus licet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur, ita vt se penitus non viderent: mandatur mulieri, diciturq; illi: Solue iam duritiam tuam. Ecce vir tuus paruic imperio regis, & noster factus est Christianus. Aitq; illa: Videam illum, & faciam ego quod voluerit deus. Educta igitur de carcere, inuenit virum suum stantem cum ingenti multitudine pro tribunali libus connexum: & verum aestimans quod fecerant inimici, injecta manu apprehendens oram vestimentorum eius gutturi proximam, videntibus omnibus suffocabat eum dicens: Perdite & reprobe, gratiae dei & misericordiae eius indigne, quare voluisti ad modicum gloriari, & in aeternum perire? Quid tibi proderit aurum? quid argentum? nunquid liberabunt te de camino gehennae? Dixit & alia multa. Cuius maritus respondit: Quid pateris mulier? quid tibi videtur? aut quid forte de me audire potuisti? Ego in nomine Christi catholicus permaneo, nec amittere potero aliquando quod teneo. Tunc haeretici mendacii sui conscii et detecti, fallaciam suam colorare minime potuerunt. Et quia superius de violentia immanitatis eorum breuiter diximus, hanc plurimi metuentes, alii se in speluncis, alii in desertis locis viri vel foeminae nullo sibi conscio sese claudebant, & ibidem nulla succurrente sustentatione ciborum, fame vel frigore victi, contritum & contribulatum spiritum exhalabant inter haec afflictionis incommoda inuiolatae secum fidei securitatem portantes. Sic enim Cresconius presbyter Miezentine ciuitatis, in spelunca Ziquensis montis reperi tus est, putrescente iam solutus cadauere. Et quia de san

cto

Et Habetdeū præfati iam sumus, pergit tunc ad Carthaginem, adire censuit nefarium regem, vt conscientiam suam quam semper familiarem trinitas habuit & amiscam, etiam hominibus faceret manifestam.

Nec eum retinere potuit Antonius, propter verecundiam suam. Offert impiissimo regi libellum in hac similitudine verborum: Quid queso iam cum proiectis habetis? quid cum eis quos exilio relegastis quotidie dimicatis? Abstulistis substantiam ecclesiis, patria domibusque priuatis, sola anima remansit, quam captiuare contenditis. O tempora, o mores, vniuersus hæc mundus intelligit, & ipse qui persequitur videt. Si fides dicitur quam tenetis, quid veræ fidei membra tantis persecutionibus agitaris? Quid vobis cum exilio nostro? quid vobis cum egenis in seculo, quorum est vita semper in Christo? Liceat saltem gaudere consortio bestiarum, eis quos abiecastis à facie omnium populorum. Dum hæc & his similia Pontifex dixisset, sceleratus tyrannus hoc ei mandasse perhibetur: Vade ad episcopos nostros, & quod tibi dixerint sequere, quia ipsi huius rei habere noscuntur per omnia potestatem. Sed neque Antonium hæc res ab insania potuit reuocare, sciens se magis imperio regis ob hoc multum posse placere, Habetdeum vere episcopum gaudentem bono conscientie suæ, ad locum exilii maluit remeare. Ea tempestate facta est incredibilis fames, & coepit Africam totam vna depopulatione vastare. Nullus tunc adfuit imber, nulla prorsus gutta de cælo profluxit. Nec frustra, sed vero & iusto iudicio dei, vt ubi persequentibus coenosi gurgitis aqua ignis & sulphuris bulliebat, indulgentiæ cœlestis quæ semper affluenter aderat pluuia negaretur. Lurida remanserat terra facies omnis, non vitis tegebatur æstate pampineis opacata virgultis, non sata respersa vultus cespitum viridabant, non olea semper viridis foliisque repleta iucundis, decoris sui consuetum tegmen habebat, non pomorum virgulta maritante tellure gemmas produxerant florum, postea fructus vt assolent editura.

Habetdeū
episc. offert
libellum
regi.

Fames.

Tris

HISTORIÆ VICTORIS DE

Tristia fuere tetraq; omnia, vt par pestilentiaē clades
 Africam confunderet omnem. Non hominibus, non
 fumentis germinantes herbas ediderat tellus, omni-
 no virores aruerant. Dudum currentium impetu præ-
 cipiti alvei fluminum, fontiumq; crispantes perenni-
 tate subtrac̃ta pariter siccauerant ventæ. Oues & bo-
 ues vniuersi, insuper & pecora campi, simulq; bestiaē
 sylvarum, inedia consumente nusquam penitus vife-
 bantur. Et vbi forte graminosus cespes humida tunc
 in valle locatus, pallentem potius quàm virentem na-
 scentis fœni cœperat proferre colorem, ilico vrens &
 igneus flatus aderat totum torrendo desiccans, quia
 puluerea tempestas arido subere decoquens cuncta,
 omnem nebulauerat locum. Nullum gestum est tem-
 pore illo commercium: nullum cespitem terræ iuuen-
 cis trahentibus scindens vertit aratrum, quia nec bo-
 ues suberant, nec castra omnino remanserant. Sed &
 rusticorum manus alia interierat, & subinde quæ for-
 te supererat iam sepulturam querebat. Et quia vrgen-
 te famis incommodo neq; commercia, vt fati sumus
 consuetudini, neq; cultura reddebatur debita terris, iu-
 uenum, senum, adolescentium, atq; adulescentularum,
 puerorum, vel etiàm puellarum, agmina simul & fu-
 nera, vbi potuerant, quomodo poterant passim diffun-
 debantur circumeuntes oppida, vicos, vel singulas vr-
 bes. Conuersi enim in arcum peruersum, atq; irritan-
 tes deum ad aquam contradictionis, famem patieban-
 tur vt canes, non vt comederent panem, sed vt infen-
 sam sentirent quam negauerant trinitatem. Alii diffu-
 si per campos, alii sylvarum secreta petebant, anti-
 quas radices herbarum, vel quisquilias alias requiren-
 tes. Nonnulli cum domo niterentur egredi, in ipso li-
 mine corruentes, cateruatim fame debellante cade-
 bant: Strataē verò vel semitaē cadaueribus repleta, ex-
 halantium fœtore mortuorum, gradientes viuos om-
 ni ex parte necabant. Nec deerant quotidie vbique
 expirantium funera, & non fuerat virtus, quæ misera-
 tionis impenderet sepulturam. Neque enim sufficie-
 bant

Pestilentia.

hant ad sepeliendum viui fame dominante, & ipsi post paululum morituri. Cupiebant singuli libertatem suam filiorumq; suorum perpetuæ seruituti redigere, & non poterant inuenire. Montes & colles, plateæ ciuitatum, viæ vel semitæ vnum omnibus fecerant vbique sepulchrum, quibus inedia depascens denegauerat victum. Vandali autem ipsi quos & postea frequentia multarum prouinciarum spolia & retentio Africæ primo fecerant diuites, maiore magis inopia torquebantur. Et quanto sibi videbantur seruorum aggestione superbi, tanto amplius deficiebant fame torquente defecti. Nullus filium, nullus coniugem, nullus proprium tenuit seruum, sed exiens vnusquisque non vbi voluit sed vbi valuit, aut statim defecit, aut nunquam omnino rediit. Vrgebatur infelix multitudo, ad ipsam se urbem Carthaginem congregare. Et dum illuc cateruatim adhuc animata cadauera confluere, vbi rex inferendarum mortium vidit strages, pelli vrbe omnes ilico iubet, ne contagio deficientium, commune pararet etiam exercitui eius sepulchrum. Suis ergo prouinciis & domibus singulos imperat reuocari, sed nec erat qui reuerteretur, dum vti que sepulturam suam in vultu portaret. Et idcirco forte maior rebaptizatorum perditio potuit prouenire, quia dum promittitur ab Arrianis præsentis transactio vite, nec illud obuenit, & mors sequens prima, secundam præuenit. In tantum sibi deuastans vindicauit fames dominium, vt loca nonnulla & admodum populosa habitatoribus extinctis, alto nunc silentio parietibus solis extantibus conquiescât. Sed quid ego iam iam immoror in hoc, quod explicare non queo? Nam si nunc supereffent, vel eis fari de talibus rebus licuisset, & Tullianæ eloquentiæ fluuius siccaretur, & Salustius elinguis omnimodis remaneret. Et vt alie nos indignos rei tantæ præteream, si Casariensis surgeret Eusebius ad hoc opus idoneus, aut eius translator græcæ facundiæ, latinisq; floribus Ruffinus ornatus. Et quid multa? non Ambrosius, non Hieronymus,

HISTORIÆ VICTORIS DE

Pfal. 48.2

nymus, nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite hæc omnes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem, quique terrigenæ & filii hominum simul in vnum diues & pauper. Nonnulli qui Barbaros diligitis, & eos in condemnationem vestram aliquando laudatis, discutite nomen, & intelligite mores. Nunquid alio proprio nomine vocitari poterant, nisi vt barbari dicerentur, ferocitatis vtique crudelitatis & terroris vocabulum possidētes? Quos quāviscunq; muneribus fo ueris, quantiscunq; delinieris obsequiis, illi aliud nesciunt nisi inuidere Romanis, & quantum ad eorum attinet voluntatem, semper cupiūt splendorem & genus Romani nominis nebulare, nec vllum Romanorum omnino desiderant vīuere. Et vbi adhuc noscuntur parcere subiectis, ad vtendum seruitiis illorum, nam nullum dilexerunt aliquando Romanum. Si disputare nitebatur de fide nobiscum barbara ferocitas & hæresis Ariana, rationabiliter disputaret. Sed quātō tenuit rationem, quæ a patre deo deum filium separat saluatorem? Quare dolis & calumniis egerunt, & velut spiritus tempestatis procella sui furoris totum subuertere voluerunt? Si disputatio necessaria fuerat episcopalis, quare suspendia, quare ignes, quare vngulae, simul & cruce? quare Arianorum serpentina proles, contra innocentes genera talia tormentorum inuenit, qualia nec ipse Mezentius exquisiuit? Dimicauit contra innocentiam cupiditas furoris, & auaritia crudelitatis, vt & animas perderet, & substantiam harpagaret. Si collatio desiderabatur, quare rapinæ rerum alienarum, non tantum sacerdotum, verum etiam omnium laicorum? Sed illi expoliati latati sunt, & rapinæ rerum suarum cum gaudio susceperūt. Assit iam quæso omnis gr̃as, omnis sexus, omnisq; cōditio. Assit obsecro omnis turba catholici nominis, quæ gremio materno toto orbe gestatur, quæ sola germanum commo dare nouit affectum, quæ didicit a Paulo magistro, & gaudentibus collatari, & cum lugentibus lamentare. Conueniant simul ad domum nostri doloris, & paribus

bus oculis fundamus flumina lachrymarum, quia cau-
 sa & fidei nostræ vnum est negotium. Nullum volo
 ad condolendum mecum hæreticum conuenire, qui
 forte addere concupiscit super dolorem vulnerū meo-
 rū, & gratulatur quotidie malis meis. Nolo nolo ego
 extraneum, sed fraternum quæro affectum. Nolo ali-
 quem filiorum alienorum, quorum os locutum est va-
 nitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: quia fi-
 lii alieni semper mentiti sunt mihi, qui inueterauerūt
 & claudicauerunt a semitis suis. Isti dicunt mihi quo-
 tidie: Vbi est deus tuus dū affligitur populus precioso
 agni sanguine cōparatus. Inter quorū opprobria ego
 ad flagella paratus, cantare non desisto domino flagel-
 lanti: Amoue a me flagella tua, quia defeci non a for-
 titudine manus tuæ, sed a persecutione hæresis Aria-
 næ. Adueniant omnes qui mecum angustæ viæ carpūt
 iter, & propter verba labiorum dei vias custodiūt du-
 ras, & videant si est dolor sicut dolor meus. Quoniam
 vindemiata sum in die furoris domini, aperuerunt su-
 per me os suū omnes inimici mei, sibilauerunt & fre-
 muerunt dentibus, dixerunt deuorauimus eam. En
 ista est dies quā expectauimus, inuenimus, vidimus.
 Adestote angeli dei mei, qui nunquam deestis con-
 stituti in ministerio vestro, propter eos qui hæredis-
 tatem capeßuri sunt æternæ salutis, & videte Afri-
 cam totam dudum tantarum ecclesiarum cuneis ful-
 tam, nunc ab omnibus desolatam, tantis ordinibus sa-
 cerdotum ornatam, modo sedentem viduam & abie-
 ctam. Sacerdotes eius & seniores in desertis locis &
 insulis defecerunt quærendo sibi escas ad manducan-
 dum, & non inueniunt. Considerate & videte, quia
 Sion ciuitas dei nostri facta est vilis, facta quasi pollu-
 ta menstruis inter inimicos suos. Manum suam misit
 hostis ad omnia desiderabilia eius, quia vidit gentes
 inuadere & ingredi atria sua, de quibus præceperas ne
 introirent ecclesiam tuam. Viæ eius lugent, eo quod ne-
 mo veniat in die festo. Egressus est a facie eius omnis
 decor & delitiæ, didicerunt vias asperas ambulare,

Psal. 143. b

Psal. 17. g

Psal. 38. b

Psal. 116. b

Thren. 2. c

Thren. 1. f

Thren. 1. d

HISTORIÆ VICTORIS DE

virgines & iuvenes eius in aulis educati monasterio-
rum, abierunt in captiuitatem Maurorū, dum lapides
sancti eius disperguntur, non tantum in capitibus om-
nium platearum, sed etiam in locis squalidis metallo-
rum. Dicite deo nostro susceptori, & habentes fiduciā
supplicandi, quoniam tribulatur, & venter illius tur-
batus est à fletu eius, quia sedit inter gentes, & requiē
non inuenit, nec est qui consoletur eam. Quæsiuit à pa-
tribus orientis qui simul cōtristaretur, & non fuit: cō-
solantem, & non inuenit: dum manducaret in esca sua
fel, & in siti sua potaretur aceto, sponsi & domini sui
passiones imitando, qui idcirco passus est pro ea, vt se
quatur vestigia eius. Deprecamini Patriarchæ, de quo-
rum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in terris.
Orate sancti Prophetæ, cognoscentes afflictam, quam
antea vaticinante præconio cecinistis. Estote Apосто-
li suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuer-
sum orbem ascendente in vobis domino, vt equi velo-
cissimi cursitastis. Præcipue tu Petre beate, quare siles
pro ouibus & agnis, à communi domino magna tibi
cautela & sollicitudine commendatis? Tu sancte Pau-
le Gentium magister, qui ab Hierusalem vsq; ad Illy-
ricum prædicasti euangelium dei, cognosce quid Van-
dali faciunt Ariani, & filii tui gemūt lugendo captiui.
Vniuersiſq; ingemiscite sancti simul pro nobis Apосто-
li. Sed scimus quia indignū est vobis pro nobis orare,
quia ista quæ venerunt nobis non ad probationem,
quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebā-
tur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & Christus
orauit etiam pro inimicis Iudæis. Sufficiāt castigatio-
ni quæ iuste illata sunt nobis, & iam iamq; delinquen-
tibus venia postuletur. Dicatur angelo percutiēti, suf-
fictiam cohibe manum tuam. Quis ignoret hæc no-
bis probrorum hostrorum scelera, procurasse aberran-
tibus à mandatis dei, & in lege eius nolentibusambu-
lare? Sed prostrati rogamus, vt non spernatis vestros
miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum
culmen prouexit humiles piscatores. Tenuit scelera-

riſſimus

Psal. 68. c

2. Reg. 24. c

tissimus Hunnericus dominationem regni annis sex, Hunnericus
 prem, mensibus decem, meritorum suorum mortem rex moritur
 consumans. Nam putrefactum & ebulliens vermibus, An.do. 486
 non corpus, sed partes corporis eius videntur esse se-
 pulchra. Sed & ille legislator & transuersor ex Donatiani
 norum hæresi ad eos veniens quondam Nicasius, in
 breui simili morte periit.

FINIS.

PASSIO BEATISSIMO-

RVM MARTYRVM, QVI APVD CARTHAGINEM

passi sunt, sub Imperio regis

Hunnerici VI. Non. Iulii.

Radicaturus triumphos martyrum beatorum, ad enarranda quæ gesta sunt, auxilium exposco diuinum, vt qui illis præstitit superandi victoriam, mihi indigno & immerito quæ tulacumq; verborum porrigat ornamēta. Tunc etenim valebo quæ deside-

rata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero, dño supplicare. Septimus namq; agebatur annus crudelissimi atq; impiissimi regis Hunnerici, & ecce antiquus hostis veterinosus utiq; anguis, trifurcæ lingue venena vibrans Chirila quodā Arriomanitarum episcopo ministro vsus est, subuertens & obtinens animam regis cruenti, vt ita suaderet non posse eum pacatum atq; longævum obtinere regnum, nisi nomen perderet innocentum. Qui tamen dei iudicio post non multos dies turpissima morte preuentus, scatens vermibus expiravit. Insectari coepit ore cruento omnem catholicorum multitudinem, quæ per totam provinciam Africanam in modum sicut predictum est Abrahamæ patriarchæ arenæ maris fuerat multiplicata: vt eam rebaptizationis sauciaret machæra, atque stolam illam singularis & puri baptismatis, quam

An.do. 485

CCCC 2

CHRISTO

HISTORIÆ VICTORIS DE

CHRISTVS vino carnis suæ purificans, prælo expri-
mens crucis fecerat dealbatam tetra nigredinis turpa-
ret illuue sordidulenta. Accipiens quoq; tyrannus vt
erat ducibilis & ferus serpentinam suggestionem, fe-
ralibus edictis vno tempore totam cœpit Africam cō-
mouere. Primo sacerdotum & ministrorum copiosis-
simam & maximam turbam, in lōginquis & extremis
regionibus exilio crudeli detrusit. Quibus bis acutū
genus frumenti, quod iumentis solis edere concessum
est, nequaquam industria molari contritū, sed manens
te furfuris cortice loricaatū, pro miseratione dare præ-
cepit. Post verò crescēte impietatis insania, etiam hoc
auferri crudelissimus imperauit. Post modicum quoq;
temporis, vniuersas simul ecclesias præiudicatis vene-
rabilibus portis, cements ingentibus claudi manda-
uit. Vniuersa namq; monasteria virorum vel puellarū
sanctarū, gētibus, id est, Mauris cū habitatoribus do-
nare præcepit. Vnus fuit omnibus eiulatus, vnus pro
CHRISTO moriendi integer & plenus affectus. Paria
currebant flumina lachrymarum, quia permiserat do-
minus cibari eos pane lachrymarum, & potari eos in
lachrymis mensuratū, aut forsitan sine mensura. Et si
reperta est exiens de arca inhiās cadaueribus mortuis
pars aliqua pereuntium coruorum maior est tamen in
nōmine trinitatis numerus feliciū columbarum.
Quanti nobiles & optimi viri, ampli & latī cespitis
domini, terram cum cœlo commutauerunt, & simul
corpus cum substantiā tradiderunt: atq; delicatæ & no-
bilissimæ foeminæ cōtra verecundiam naturæ spectā-
te vulgo virgis casæ, variisq; tormentis cruciatæ, vi-
ctricia trophæa portarunt. Quanti infantuli irriden-
tes edicta feralia, ante mundum contempserunt, quam
illecebrosam eius semitam introirent. Tunc apprehen-
si sunt & septem fratres, quantum pertinet ad concor-
diam dominicæ seruitutis, in monasterio habitantes
in vnum: quia bonum est & iucundum, habitare fra-
tres in vnum. Id est Bonifacius diaconus, Seruus sub-
diaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus abbas,
Roga

Psal. 79. a

Psal. 132. a

Rogatus monachus, Septimus monachus, & Maximus monachus, in numero scilicet Machabeorum germanorum. Quos vna mater ecclesia catholica genuerat, & per viscera fontis æterni salubriter pepererat, de territorio Capsensis ciuitatis, cui præsuit sanctus Vindemialis sacerdos egregius, & CHRISTI fidelis antistes. Quibus attractis ad urbem Carthaginensem, primo eis illecebrosis blandimentis serpens voluit subtilare, promittens honores caducos, & diuitias ingenium voluptatum, necnon & regis amicitias, vel alia multa quæ solent insipientium animas aucupante diabolo, visco mundiali captare. Sed hæc omnia milites dei ac si contagia respuerunt, clamantes vno ore: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Nec poterit in nobis adiuvante domino iterari, quod in sancto Evangelio semel præceptum est dari: quia qui semel lotus est, non habet necesse iterum lauari, quia mundus est totus. Facite quod vultis, inferte poenas corporibus nostris. Melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quam æterna pendere & subire tormenta. Habete quæ promittitis, cum ipsis diuitiis post paululum perituri. Nobis verò nullus de postibus frontium valebit euellere, quod in vno baptismo artifex trinitatis dignatus est titulare. Quid multa? Dum tali constantia diuinitus munirentur, iussi sunt carcerali custodiæ mancipari. Et ita crudelius onerati ferri ponderibus, tenebrosis deputati sunt locis, vbi nulla miseratio arri deret lenitatis. Sed populus ille memoratę vrbs in domino semper fidelis, dato munere carcerariis, die ac nocte CHRISTI martyres frequentabat, & ita ab eis doctrina & virtute dei roborabatur, vt talia etiā ipsi pro Christi nomine plena delectatione perferre cuperent, & capulo persequentis facilia supponerent colla. Hoc autem tyrannicas peruenit ad aures. Qui ebrietas furoris accensus, iubet eos adhuc inauditis suppliciis adigi, & maioribus vinculis onerari, nauimque imperat lignorum aridorum manipulis adimpleri, atque in eadem omnibus alligatis in medio pelago igne sub

Ephes. 4. 2
Ioan. 13. 6

HISTORIÆ VICTORIS DE

posito concremari. Eductisq; illis de custodia, multitu-
do populi dei, bellatores trinitatis quasi agnos inno-
cuos ad victimam deducebat, & regentium pondera
catenarū quasi quædam monilia perusdebat, quia non
fuerunt illa vincula, sed potius ornamenta. Incedebāt
itaq; cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas con-
currentes, vna voce per ambitus platearum domino

Luc. 2. b decāntantes: Gloria in excelsis deo, & in terra pax ho-
minibus bonæ voluntatis. Votiua nobis hæc dies est,

2. Cor. 6. a & omni festiuitate festiuior. Ecce nunc tempus accē-
ptabile, ecce nunc dies salutis, quando pro fide domi-

ni dei nostri perferimus præparatum supplicium, ne

amittamus acquisitæ fidei indumentum. Sed & popu-

lus publica voce clamabant: Ne timeatis o populi dei,

neq; formidetis minas atq; terrores præsentium tribu-

lationum, sed potius moriamur pro Christo, quomo-

do ipse mortuus est pro nobis, redimens nos precio

sui sanguinis salutaris. Vnum tamen vehementi cona-

tu qui inter eos infantulus videbatur, nomine Maxi-

mum, cupiebant autores malorum a sanctorum cōso-

rtio separare dicentes: Infantule quid festinas ad mor-

tem? Dimitte eos, insaniunt, & audi cōsiliū nostrū,

vt possis inuenire vitæ remediū, & tanti regis adire

Palatium. Tunc ille ætate quidem puerili, senili tamē

maturatione clamabat: Nemo me separat a sancto pa-

tre meo Liberato abbate, & fratribus meis, qui me in

monasterio nutrierunt. Cum ipsis sam in timore dei

conuersatus, cum ipsis desiderio passionem suscipere,

cum quibus credo me & futuram gloriam inuenire.

Nolite putare, quia potestis seducere pueritiam meā.

Simul nos dominus septem voluit congregare, simul

dignabitur omnes vno martyrio coronare. Quomo-

do nemo perire potuit de septenario illo numero feli-

cium Machabæorum, ita etiam septenus nostræ con-

gregationis numerus, nullum inueniet detrimentum.

Nam si negaueo eum, & ipse negabit me, quoniā ab

ipso dictum est: Qui me negauerit coram hominibus,

negabo & ego eum coram patre meo qui est in cœlis.

Et

Matt. 8. d. &

Luc. 12. a

Et qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Perducti itaque cum festinatione ad nauale supplicium pro voluntate infandi regis, vel crudelium ministrorum, extensis manibus & pedibus clauati feruntur potius quàm ligati. Qui dū ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio diuino videntibus cunctis extinctus est. Et dum sæpius renouaretur nutriētibz pabulis, iterum atque iterum exstinguebatur rogos globo flammarum, Et quum exinde magis tyrannus furore simul esset & rubore repletus, iussit eos remorum vectibus enecari, & ita singulos in modū canum cerebris comminutis extingui. Qui tali genere mortis, debitum spiritum feliciter domino reddiderunt. Nec expauerunt lignis quatientibus mortificari, quibus semper fuit spes omnis in ligno. Sed quū in mari venerabilia corpora iactarentur, ilico quod contra naturam est æquoribus, eadem hora illæsa corpora pelagus littori reddere maturauit: nec ausum fuit, vt moris est, triduana dilatione in profundo retinere, ne præcepto dominico minime paruisset. Ad quod miraculi genus, & ipse tyrannus licet impœnitens, vt fertur expauit. Gaudens autem quæ aderat multitudo, corpora sanctorum martyrum diligenti tradidit sepulture præeunte clero venerabili Carthaginensis ecclesiæ. Vbi etiam & prædicandi diacones, tertio iam confessores effecti, Salutaris & Muritta, geruli reliquiarum affuerunt. Humaræ sunt igitur cum hymnis solennibus ipsarum beatarum sanctorum, in monasterio Biguæ continuo basilicæ quæ dicitur Celebrinæ. Et sic in confessione trinitatis beatissimi martyres passi sunt, & speciosum cursum certaminis sui coronante domino perfecerunt. Cui est honor & gloria, in secula seculorum, Amen. *1 Gal.*

An.do.489.

Historiæ Victoris Episcopi

Finis.

IOACHIMVS CAMERA

RIVS PABERGENSIS PRAESTANTISSIMO

viro D. Iusto Ionaë literarum & veteris
amicitiæ communione coniun-

ctis. S. D.

QUum hoc tempore Basileæ, vnde optimi no-
bis magna copia libri suppeditantur, exiisset
Græca historia rerum ecclesiasticarum com-
posita à Theodorito, ego qui tum forte inua-
lescente quodam inueterato meo malo prorsus in le-
cto essem, illam percupide oculis, animoq; meo lustra-
ui. Et quia respiciēti ad fragmenta versionis, quanvis
magni faciēda esse mihi videbatur, ad me visentibus
amicis cum aliis tum Iurisconsulto ciuitatis nostræ
Mylio sententiam de illa meam mihiq; admodum pla-
cere ostendi. Ibi Mylius mirificus amator pietatis &
diuinarū rerum cupidissimus, Quin tu igitur, inquit,
nobiscum quoq; comunicas inuentum bonū & tra-
ducis in linguam latinam, vt nos quoque cognoscere
possimus. Malum, inquam, meum, Myli cum inimiciis
malim, ita enim fieret leuius. Sed mihi tales tuæ peti-
tiones non sunt nouæ. Nunquam igitur, inquit, valis-
tura est apud te amici, qualiscunq; quidem, non enim
recuso quin tu ipse pronunties, autoritas? Vides, in-
quam, Myli me esse hoc tempore perimbecillem, ene-
ca igitur si videtur. Nihil est enim cōuersionibus inui-
cundius. Imò ego tibi & salutem & sanitatem ausim
polliceri, inquit, ab hoc opere, age modo suscipe. Ni-
hil autem illo viro blandius erga amicos, in dicendo
nemo grauior, naturæ verò singularis quædam & co-
mitas, ac mansuetudo. Non potui facere vt hanc ei tū
præciderem petitionem, sed aliis sermonibus tamen
obruui. Verum ille postea ad me redit cum priore ora-
tione, atq; ita mecum agit vt vim faceret. Quæcunque
enim ego attulissem quibus reiici hoc onus posse spe-
rare, ea prorsus ab ipso eleuabantur. Si dixeram ob-
stare

stare mihi valetudinem, consolationem habiturum in
 malis aiebat. Si remittebam ad versionem veterem,
 hoc demum ille vinculo arctissime nos astringebat,
 quòd negaret esse quenquam qui nò confusione illius
 offenderetur. Quare aggressus sum nò tam difficilem
 quàm parum luculentam rem. Atq; in ipsa tamen tra-
 ctatione minus me pœnitere facti mei cepit, Quauis
 enim neminem esse doctum existimem, qui non Græ-
 ca scripta quàm illorum conversiones legere malit, ta-
 men scio permultos eo sibi contendendum nò putase,
 se, vt ipsi Græcos libros cognoscerēt. Tantam autem
 deprehendi in translatione non modo barbariem, sed
 etiam inscitiam ac somnolentiam istius Epiphaniī, vt
 mirarer vlli Græcorum nò adeo alienam linguam la-
 tinam, sed ignoratam suā esse potuisse. Cœperam ini-
 tio annotare sicubi illum aliter quàm nos græca red-
 didisse animaduertēram, sed cito facere hoc destiti, ne
 singulis penè versibus necesse haberem adscribere an-
 notatiunculas. Illum autem quisquis fuit, putabam ta-
 men melius propemodum seculi sui Græcitatem in-
 telligere debuisse. Nam vt verum fatear, mihi qui huius
 omnem scientiam quantacunq; ea nobis contigit,
 ex optimis autoribus didici, perquā sunt alicubi hæc
 posteriorum scripta obscura, vt quasi ad aliam gentē
 venerim, ita peregrinitatē resonent ab his aures meæ:
 venitq; non semel in mentē mihi, quòd memini quos-
 dam me puero senes inter primā germinationē Græ-
 cæ apud nos linguæ, dicere: arbitrari se admodum esse
 inutile hoc studium, nam audire in Græcia alio nunc
 sermone vti homines, quàm qui in libris tradatur.
 Quorsum autem hæc, aiebant, lingua discitur, nisi si
 forte legatio in Græciam mittenda videatur, vt sint
 qui obire possint; at nemo illorum nostratium Græ-
 corum orationem intelliget. Ridebamus tum hæc, vt
 æquum erat, sed profecto eiusmodi quiddam, in his
 posteriorum libris vsu venit, quod tamen est tale, vt
 à diligēte, & studioso discipulo vetustatis cura ad-
 hibita explicari posset, vtiq; si qua vox Græca perpe-
 ram

ram exarata sit, neglectis orthographiæ regulis, docto
 corrigere difficile non esse videatur, ita sunt hæc velut
 deprauationes vetustatis attentione & cogitatione
 emendabiles. In hac igitur prouincia gerenda, ita me
 versatum esse confido, vt eam mihi laudem debere pu
 tem, quæ ab hoc genere laboris, & huiusmodi de ope
 ra expectari potuerit. Quod non eo dico, quasi præci
 puo aliquo me in loco hac velut elatione inter doctos
 constituam, sed quia fecisse me omnia singulari cura,
 ac sedulitate scio. Atq; etiã si quid mihi forte eximia
 cognitionis Græcæ linguæ inter æquales meos veni
 dicem, non arrogantia, sed iure meo facere, hoc videri
 debeam. Eo enim sum ætatis tempore ad illius studiũ
 adductus, tantarq; optimi ac doctissimi viri magistri
 mei Georgii Helti voluntate, promptitudine, cupidi
 tate, dicam etiam vere molitione, ac vi in hoc reten
 tus & excitatus, vt non sine maxima infamia ignorari
 hæc lingua à me possit, neque vulgariter solummodo
 me intelligere eam ferendum esse videatur. Ac magis
 stro quidẽ meo, qua parte conceditur, gratitudine ani
 mi mei, et perpetuo cultu, ac amore facile satisfaciam:
 profectus autem meos studiosis omnibus qui ea quæ
 in hoc genere fuerint elaborata industria diligentiaq;
 nostra legere voluerint, probaturum me esse confido,
 quæ tamen non multa extant, neq; cum illis hoc opus
 duci velim. Etsi enim spero, vt aiebam, ita esse perfe
 ctum, vt non magnopere reprehensionem pertimes
 cendam mihi putem, tamen neq; argumentum, neque
 oratio Græci scripti talis est, vt doctrinæ ac elegan
 tiæ quidam quasi nitor in conuersione possit appare
 re, & mihi ad certum ac præfinitum quendam mo
 dum multa verba fuerunt vsurpanda, & perpolire
 quæ nollent splendescere, conari ridiculum visum.
 Vt autem verum fatear, ad eruditionis vsum sensi per
 esse inutilem hunc laborem, & mihi hoc etiam tem
 pore, quo retinerem non nihil animo elegantioris tra
 ctationis, nam valetudo manibus excusserat, admo
 dum contrariũ. Si tamen, vt Mylius censebat,

instrue

instrueret hæc nostra opella tanquam fundus multo-
rum bonorum virorum bibliotheca, & adiuuabitur
cognitio, satis compensatum fuerit, detrimentum il-
lud, satisq; mercedis repensum, non sanè graui, neque
diuturnę defatigationi. Nos etiam aliquantulum lucrı
fecimus inter hanc traductionem, reuoluentes quæcun-
que nancisci potuissemus ecclesiasticę historię scri-
pta, ita enim res illas attentione maiore quàm antea
percensumus. Neque quisquam arbitratus sit, me hoc
facto in Theologicas, quasi prouincias inuasisse, quod
& semper fugi, & faciendum sine causa, hoc est nisi
quadam inuitabili necessitate compellare, non puto:
nam literarium hoc munus dedimus, quo vt fortasse
singulariter diuinarum rerum doctores affici, ita qui-
cunque accesserint delectari posse videantur. Ego ve-
rò non modò turpe mihi, sed gloriosum duxerim, si
quid à meo tenui hoc, et scholastico artificio, quod tan-
tarum rerum intelligentiam adiuuet, profectum esse
dicatur. Nam & per se illæ bonitate, & his temporis
bus periculo suo omnium curam, ac respectum meren-
tur, quæ mihi quasi speculo redditæ in his scriptis, mul-
to nunc clarissime animo, oculisq; obuersatæ, & con-
templanti illa vetera, præsentia hæc multo grauiora
atque peiora, quàm pridem visa sunt. Quamuis enim
res diuersæ sint, tamen vitiorum est tanta germanitas,
vt vno patre vtraque creata sit iudicandum. Ambitio,
æmulationes, rixæ, contentiones, peruicaciæ, impo-
tentia animi, odium, acerbitas, verborum perniciosæ
exquisitiones, imposturæ, insidiæ, circumuerti reges,
concitatum vulgus, non ouum ouo, neque lac lacti
magis, vt Plautus ait, simile. Quod si, vt existimo,
nemini est dubium cuius illi partus fuerint, quanto
pere conueniebat omnes, summos, medios, infimos,
quibuscunque valerent rebus, autoritate, studio, mo-
rificatione, anniti, vt hi gemini ac simillimi illis, qua-
si monstrorum exitium foetus, statim enecarentur,
ne si inualuerint hæc mala, miserabile excitent incen-
dium, quo omnis pietas, honestas, denique virtus,
disci,

EPISTOLA

disciplina vitæ atq; ordo, literæ, artes conflagrent, ne
 ue nostras res posterî tanquam paternas illatas in auis
 tum sepulchrum, hoc est, simili defunctas fato, deplo
 rent. Utinam autem hæc legerent, quadam cogitatio
 nis vehementia, qui in rebus publicis possunt pluri
 mum, quib; ipsi res diuinas versant doctrina ac profes
 sione sua: nimirum & illi metu similium euentuum
 ad præsentium malorum medicinam, summa cura se
 conuerterent: & hi de ista via quam alios ad interitum
 duxisse cernerent, cupidè declinarent gressus suos.
 Sed nescio quo fato fiat, vt vtrique alias res, his utilis
 simis & necessariis occupationibus anteuertere patien
 antur, vt propemodum demissa cœlitus voce Deus or
 bi terrarum & miserias, & calamitates denunciare vi
 deatur. ἴτω ἔμ κατὰ πῶρ, neque enim nostris querelis
 coercere poterimus, & sentio me euagatum latius
 quàm oportuerit. Ad propositum igitur redeo. Ac
 Theodoriti quidem historias conuersas à nobis si nullo
 de alia, saltem ordinis causa libenter lectum iri pu
 to: nam in translationibus prioribus præpostera per
 uersaque multa sunt, & in narrationibus cùm perspi
 cuitas sit prima, nulla æquè re illa obtineri solet, quàm
 ordine, & consequentia. Neque enim propositum est
 enumerare deprauationes, & quasi improbam cultu
 ram Græci soli, sed vnum tamen libuit indicare. Ari
 um sub Constantio Constantini F. interiisse, nemo,
 vt opinor, nunc magnoperè ambigit: at Theodoriti
 historia ita planè sub Constantino magno tradit illum
 mortuum, vt etiam quod dicitur, cæco apparere possit.
 Neque aliter fieri potest, quin vel huic fides deroga
 tur, vel incuria Rufino, & his translatoribus somno
 lentia imputetur, oscitantiæ autem eorum, qui res gestas
 & veterum facta præscribenda susceperunt, in primis
 odiosa, & tamen non rara esse consuevit. Nos etiam ne
 tantùm aliena largiremur, studiosis de propria quoq;
 velut officina prompsimns, quædam emblemata tan
 quam imagines & sigilla, quibus quasi parergis alie
 na tabula exornaretur, quæ tamen ipsa non ingrata le
 ctoribus

storibus futura confido, quòd non modò voluptatem,
 sed etiam historiæ quandam lucem allatura esse vide-
 antur. Hanc opellam æstivalium dierum longarum
 cum suo tempore tum morbo meo, tibi dicamus Iuste
 Iona, qui non solùm verissimum iudicium facere pos-
 sis de tota re ipsa, sed à quo etiam minimum mihi peri-
 culi metuendum, ac potius expectanda omnis hone-
 statio sit, propter veterem multisq; evidentissimis si-
 gnificationibus declaratam benevolentiam, amoremq;
 tuum. Quam enim spem cognoui aliorum sermonibus
 præbuisse de se adolescentiam tuam, cuiusdam singula-
 ris præstantiæ bonarum artium: eam ita video te su-
 perasse, vt perquam timidam illam fuisse, quæ fuerit
 maxima, manifestum fiat doctrina atq; eruditione tua.
 Qua de re æstimare mensuram laudum tuarum diffici-
 le est, cùm quò spes ipsa progredi non fuerit ausa in
 summa elatione sui, eò tu non solùm nitendo peruenie-
 ris, sed ulterius quoque processeris. Itaque compe-
 rio te non solùm istic vbi inter doctissimos viros di-
 gnitate & honoribus celebraris, sed vbique apud om-
 nes doctos ac bonos existimationis principem locum
 tenere. Quod hoc mihi latius iucundiusq; accidit, quòd
 vetustiore maiorémque esse amorem erga me tuum
 memini. Nam & me penè adhuc puerum cupidissimè
 es complexus, & fauisti instituto à me cursui, & habu-
 isti nos in numero familiarium tuorum. Cuius nostræ
 coniunctionis amissimus grauissimū testem Vorhemis-
 um nostrum, qui alter illius oppidi ciuis fide & studio
 erga me suo sempiterno nomine obligauit me patriæ
 suæ. Sed excellentia tua cum nota sit omnibus, amici-
 tia autem nostra non nemini, me prædicare præsertim
 apud te non fuerit opus, hætenus tamen quasi deliba-
 re in quadam publici iuris priuata epistola visum est.
 Nam & laudum tuarum mentionem facere, splendor
 amplitudóque tua, & necessitudinis memoriam testa-
 ri officium me hortatū est. Hanc autem animi studiūq;
 erga te mei declarationē non ingratam futuram, occa-
 sionem etiam ipsam nō nihil voluptatis tibi allaturam
 esse

EPIST. NVNCVPATORIA.

esse credidi, non quòd Gracis nostra antepositurus,
sed quòd harum rerum narrationes propagari gauisus
rus esses. Nos, nisi fallor, non nulla gnauitate, fide qui-
dem certè summa hoc opus pertexuimus, ac sicubi for-
tè, vel suspicati sumus mendum subesse, vel deprehen-
dimus, non placuit dissimulare nostram, quasi de dola-
tionem, nisi ita euidentibus, vt esset ne pueris quidem
notare difficile. Quare accipies à nobis hoc honori, no-
miniq; tuo dedicatum opus, innata perspectaq; mihi
humanitate tua, & me sicut facis diligere, tueriq; non
cessabis. Vale, ex Norico, Idib. Sextilib.

Eis Θεοδώριτου ἱστορίαν, Ἰωαχίμω.

Πολλὰ τύπων πρὸ χαλκείων ἐς ἀγαθὰ ἔργα
Εἰ δὲ καὶ οὐ μεγάλης ἔσχα ταῦτα βίβλη
Ὡς ὀχυρὰς ἡρεῖς σέμιν' ἐξαγόρευσι κύριοις
Πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο ἱστορίαν.
Εἶδ' ἄν τοιαῦτα πλῆθ' ἔχομεν, τὰ δὲ νῦν τις ἀπούρα
λοιπὰ γ' ἄν ὡς σποδῶς ἄξια δῆκ' ὀλίγη.

IN HISTORIAM THEODORITI.

Qualia sint quem nunc damus aspice scripta libelli,
Et sit iudicium qui legis ista tuum.

Non qua nostra tenus Lario donauit opella,
Sed qua res veterum, factaq; prisca refert.

Hæc melius fieri censes potuisse, putasq;
Non esse ingenii laude polita satis.

Sic sunt vt cernis, sed qualicunque reponas
Non nullo hæc poteris ponere scripta loco.

Non solum quoniam veteres, gestasque loquuntur
Res ignoratæ turpiter historia,

Qua nil parte potest sperni, sed & his quia pauca
Ante quis, inuenias, quæ meliora ferat.

Optima quæ non sunt sæpe optima reddit egestas,
Fiunt cumq; aliis non bona, sola bona.

ECCLE.

Ecclesiasticæ hi-

STORIÆ THEODORI-

TI EPISCOPI CYRENSIS IOACHIMO

Camerario inter-
prete,

LIBER PRIMVS.

ICTORES cū veteres histori-
as, in tabulis & parietibus expri-
munt, simul oculis hominum dele-
ctationem, simul memoriæ rerum
gestarum vigorem diuturnitatē
que conciliant. Scriptores autem
non in tabulis sed libris, neque co-
loribus sed flosculis orationis illa complexi, eō firmi-
orem & perseverantiorē memoriā rerum gesta-
rum præstant, quod minus ipsorum opera quā picto-
rum iniuriæ temporis obnoxia reperiuntur. Hac
de causa & ego quæ adhuc deessent historiæ Ecclesi-
asticæ persequenda suscepī, cū indignum ducerem,
clarissimartū rerum quæ expositionis singularem vti-
litatem haberent, decus obliuione spoliatum esse pa-
ti, cumq; ob hoc ipsum ad hunc laborem subeundum
sæpe multumq; me amici hortarentur. Ego verò cū
viribus meis opus hoc æstimo, sanè admodum vere-
or in manus ipsum sumere: fretus tamen illo ambitio-
so largitore etiā bonorum, iam non dubito aggredi
maiora quā sustinere posse videar. Ac Eusebius qui-
dem Palæstinus, historiā à sanctis Apostolis orsus,
composuit earum rerum narrationem quæ accidissent
ab illo tempore, vsque ad religiosum regnum Con-
stantini: at ego finem historiæ Eusebianæ nostræ prin-
cipium sum facturus.

Historiæ

ECCLESISATICA HISTORIAE

Historiae occasio.

CAPVT PRIMVM.

An.do. 310.

Gonostum

SUblatis scelere & impietate refertis tyrannis, Maxentio Maximo & Licinio, ecclesiae perturbatio sedata fuit, excitata ab illis furis, quasi procellis tempestatum, tum consecuta est tranquillitas stabilis, ventorum represso turbine. Quam quidem confecit laudatissimus rex Constantinus, vocatus ad imperium non per homines, sed planè vt Apostolus, diuinitus. Leges enim tulit, quibus simulachrorum cultus tolleretur, instaurationes verò ecclesiarum iuberentur: insuper fide ornatos praesides in prouincias misit, quibus sacerdotum honorum commendans, interitum interminatus est horum insectatoribus. Illis igitur temporibus non solum subuersae ecclesiae restituebantur, sed nouae etiam ampliores excitabantur, nostraque pars inter haec gaudio & laetitia exultabat, aduersa autem humilitate & tristitia deiciebatur. Nam simulachrorum fanis clausis & silentibus, in ecclesiis omnia festis conuentibus celebra erant. Sed spiritus ille improbitatis vniuersae & inuidiae, humani generis furiosus persecutor, visam in hoc secundo cursu ecclesiam ferri pati non potuit, omniaque mouit artium & malitiae suae consilia, annitens vt demergere posset ecclesiam, cuius clauum teneret Creator & dominus huius vniuersi. Intelligebat autem Graecos errores detectos & deprehensas esse varias fraudes daemonum, maximamque hominum partem ab adoratione creaturarum, ad laudem Creatoris deuenire, ideoque non magis manifestum aduersus Deum saluatorem nostrum suscipiebat bellum, sed peculiari sua fraude adorari parabat, inuentis administris, Christiani quidem nominis quibusdam, sed ambitionis & vanae gloriae seruis. Quorum vsus opera, non paucos in pristinos errores retrahebat, non quidem vt rursus adoratio creaturarum induceretur, sed creator potius cum his vt participaretur: quorum initia & semina zizaniae nunc deinceps explicabimus. Alexandria vrbs est maxima & multitudine hominum abundans, caput non modò Aegypti, sed etiam Thebaicae

baicæ & Libycæ regionis. In hac ecclesiâ habenas, post Petrum illum victoriæ compotem, qui testimonii corona redimitus fuit sub impiis illis tyrannis, non longo tempore Achilles rexit. Cui successit Alexander, præclarus ille Euangelicæ doctrinæ propugnator.

An. do. 312.

Exordium sectæ Arianae. CAPVT II.

His temporibus Arius qui esset in cœtu ordinæque presbyterorum, haberetq; autoritatem interpretandi diuinas scripturas, cùm videret gubernaculum sacerdotii commissum esse Alexandro, impatiens inuidiæ qua exagitabatur, stimulorum, quærere cœpit discordiæ & pugnarum occasiones. Et quamuis omniū calumniarum telam perumperet viri dignitas & laudabilis administratio, tamen quiescere eum inuidia non sinebat. Hunc igitur nactus hostis veritatis ecclesiæ vndas per ipsum mouit & concitauit, impulitq; vt palam Apostolicæ Alexandri doctrinæ refragari auderet. Ipse quidem Alexander secutus diuinas scripturæ voces, asserbat eiusdem esse dignitatis filium cum patre, haberetq; eandem cum genitore suo essentiam: at Arius contra veritatem pugnans, creationem & factum opus appellabat, addens illa: Erat aliquândo cùm non esset, quæ melius ex ipsius scriptis poterūt cognosci. Hæc non modò in ecclesiis assiduè docebat, sed etiam in externis cœtibus ac conuentibus & domatim differens, sublegebat quotquot valebat. Alexander autem patronus Apostolicę doctrinæ, primū eum monendo instruendq; conabatur à proposito abducere, verū vbi vidit furere, & vulgò præconia facere impietatis, ordine eum sacerdotali mouit. Audierat enim diuinam legem clamantem: Si tibi oculus tuus dexter offendiculo fuerit, erue illum & abiice abste.

An. do. 313.

Enumeratio præcipuorum Episcoporum.

CAPVT III.

Gubernabat tum ecclesiam Romanam Siluester qui Miltiadæ successerat. Huic principalis sacerdotii honores post Marcellinum in persecutione præ-

An. do. 314.

DDDD

stantissi,

ECCLESIAST. HISTORIÆ

stantissimum collati fuerant. Antiochiæ autem Tyranno defuncto, pacetq; parta ecclesiarum, Vitalius surrogatus, extruxit in antiqua vrbe dirutam à tyrannis ecclesiam, quem excipiens Philogonius, seruire pro pietate suo Licinii temporibus declarato, quod deerat ædificationi compleuit. Sed Hierosolymarum ecclesia commissa fuerat post Hermonnam Macario, viro digno beatitudine nominis sui, & multiplicibus bonis ornato: quibus ipsis temporibus Alexander Constantinopoli ad sacerdotii functionem prouectus Apostolicis donis nitebat. Tunc igitur Alexander episcopus Alexandrinæ ecclesiæ, cernens Arium præsidendi cupiditate furere & captos maledicentiæ illius impietate, conuocare, priuatimq; habere conciones, indicauit præsidibus ecclesiarum huius per literas blasphemias. Ego etiam inferam huic loco epistolam quam misit cognomine suo, qua dilucidè omnia quæ ab Ario mouerentur, exposita sunt. Ne quis suspicetur in his narrationibus à me quicquam confictum esse. Addam post hanc & Arii epistolam, & deinde aliorum quoque quas historiæ series requireret, cum vt testimonium dicant veritati expositionis, tum vt planius illæ res explicentur.

Epistola missa ab episcopo Alexandrino ad suum cognominem.

CAPVT IIII.

REVERENDISSIMO FRATRI CONCORDIÆ
que Alexandro, Alexander in domino salutem.

Improborum cupida potentia & opum voluntas semper insidiari consuevit propinquis administrationibus, si quæ potiores videntur, neque vnus est aut simplex horum prætextus oppugnandæ Ecclesiasticæ pietatis. Agitati enim furore diabolicæ efficaciam, inq; obuiam voluptatem ruentes, resiliens ab omni pietate, conculcant diuini iudicii metum: de quibus ego malè affectus necesse habui significare pietati vestræ, vt huiusmodi cauere possitis, ne quis audeat vestras quoque administrationes tentare, siue ipse, (est enim homi

An. do. 316.

hominum veneficum & fraudulentæ simulationis genus) aut per literas speciosè compositas : quibus abstrahi à simplici et sincera fide observatores illius possint. Arius igitur & Achilles cum nuper consurassent Coluthi ambitionem æmulati longè etiam superarunt. Ille enim hos ipsos accusans, suæ improbæ voluntati habuit quod prætenderet : hi verò Christiana in eo nundinatione animaduersa, obstinatione summa Ecclesiastico se iugo subdixerunt, sibiq; latronum specubus comparatis, continuè in ipsis congregantur, Nocturne & die ibidem in detrectandi cum Christo cum nobis studio exercentur. Qui totam Apostolicam pietatis assertionem culpantes, Iudaico instituto officinam aperuere Christiani belli, negantes diuinitatem Saluatoris nostri, facientesque illum clamoribus suis similem aliorum vulgo. Et colligentes omnem salutaris illius dispensationis, abiectiois causa nostra, mentionem, hinc constituere conantur præconium impietatis suæ, auersa oratione ab illius in principio diuinitate & paterna gloria infinita. Itaque confirmantes impiam Græcorum Iudæorumque de Christo opinionem, in primis venantur laudem illorum : instruantes ea quæ risu in vobis ipsi prosequuntur, & quotidianis seditionibus ac motibus nostrum statum perturbantes. Idem & lites intendunt nobis, interpellatione muliercularum, inhonestarum quas circumuenerè, & Christianismo obtreçant discursionibus suarum iuuenularum, quæ omnes regiones vrbis inuoluunt infamibus deceptionibus suis. Insuper & irrupram Christi tunicam, quam scindere non fuit carnificibus cōsiliū, ausi ipsi sunt discerpere. Quocirca nos pro vitæ & scelerati conatus illorum merito, quamuis feriusculè, quod ignorationi nostræ tribuendum, communibus suffragiis remouimus eos ab ecclesiæ eius quæ Christi adorat diuinitatem, consortio. At ipsi hostilibus circumcursionibus studentes declinarunt ad socios sententiæ functionisq; nostræ, consilii quidem pacis, & concordie specie simulata : re verò ipsa

ECCLESIA ST. HISTORIAE

hoc agentes, vt afficiant contagio morbi sui affabili sermone aliquos, & expressis literis blandiusculis illorum eos quos iam seduxere confirment, ne poenitentia peccatorum suorum, obtriti impietate, ducantur, quasi suffragantes consentientesque habeant episcopos. Minimè autem fatentur actionum suarum & doctrinae puerilitatem, quæ causa fuit cur eos à nobis remoueremus: sed vel silentio illa tegunt, vel etiam fraudulenter figmentis orationum adumbrant: ita fit vt persuasibilibus & à scurrilitate non alienis sermonibus, inuoluentes pestilentem doctrinam, auferant expositum, quemque seductioni, neque desinant apud omnes calumnias struere pietati nostræ. Vnde fit vt nonnulli subscribentes literis ipsorum in ecclesiam tamen recipiantur. Quod ipsum, vt opinor, factum, collegarum nostrorum magnoperè reprehensioni obnoxium est: cum enim hoc non permittit apostolica regula, tum diabolica efficacia illorum erga Christum hoc ipso facto exardescit. Quapropter nihil contatus ego à amici, erexi me ad iudicium infidelitatis istorum, Qui dicunt, fuisse cum non esset filius Dei, factumque posterius, qui prius non fuisset, ita quidem factum, quando documque factus sit, vt omnibus fieri concessum sit hominibus. Cuncta enim aiunt Deum fecisse ex nihilo, comprehendentes in omnium rationalium creatione etiam filium Dei. His consentaneum est quod addunt, Natura esse mutabili, capacemque virtutis ac vitii. Et illa posita creatione omnium ex nihilo, sacras scripturas euerunt, quibus sempiternitas ipsius declaratur, quibusque comprobatur, immutabilitas Verbi, itemque diuinitas sapientie Verbi, quæ ipsa Christus sunt. Conceditur ergo, inquiunt furie istæ, & nobis filios Dei fieri, perinde atque ille. Scriptum est enim filios progenui & amplitudine extuli. Cum autem opponitur eis quod mox dicitur: Ipsi verò me reprobauerunt, quod certè naturale non est. Saluatoris natura immutabilis: tum verò omni deserta pietate, respondent, cum præscientia sua & præuisione cognouisset de ipso Deus, non reprobaturum

Epiphanius
legit in
Χθρ, non
ἐκκαίθη.

καὶ σοφίας
Epiphanius
Ioan. i. b.
Esa. i. a.

ἀπὸ πάντων

turum se, ideo ex omnibus vnum elegisse. Non enim natura filium, neque aliquam eius præ cæteris filiis prærogatiuam fuisse. Nam natura negant illum esse Dei filium, aut aliqua cum eo proprietate cōiunctum. Hunc autem qui & ipse esset natura mutabilis, cum vitæ & morum moderatione ac cultu ad deteriora nequaquam conuerteretur, elegisse Deum, vt si eodem contendisset Paulus aut Petrus, nullum futurum inter horum filietatem fuisset discrimen. In scripturas etiam bacchantur, vt vāsanam sententiam istam probent, afferentes quod in Psalmis de Christo dicitur, ad hunc modum: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus, oleo latitiæ præ consortibus tuis. QVOD autem filius Dei neq; ex nihilo genitus sit, neq; fuerit vnquam cū ille non esset, satis instruere nos Ioannes Euangelista poterit, ita scribens de illo: Vnigenitus filius qui est in sinu pa- tris. Volens enim prudenter docere Diuinus magister, res duas inseparabiles inter sese: nempe patrem, & filium, sic est eloquutus vt diceret ipsum in sinu esse patris. Præterea non numerari inter creata de nihilo Verbum Dei, ex eo ostenditur quod idem Ioannes ait, omnia per ipsum facta esse. Nam peculiarem propriamque ipsius substantiam declarauit, cū dixit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. si enim per ipsum facta sunt omnia: quomodo is qui factis, vt essent, largitus est, ipse aliquando non fuit? Non enim quod alia fecerit, eiusdem esse cum illis naturæ, vllius ratio desinit. Si quidem & ipsum Verbum fuit in principio, & omnia per ipsum facta sunt. Contrarium enim esse, QVOD EST, videtur, iis quæ ex nihilo facta sint, & valde distare. Illud enim ostendit nullum inter patrem ac filium esse interuallum: neque quod animus cogitatione sua imaginari possit. Hoc verò de nihilo conditum mundum, iuniorem habet & recentem substantiæ genituram, quam essentietatem omnia ac-

Psal. 44. b

Ioan. 1. b.

Ioan. 1. 2.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

ceperint à patre per filium. Defixis igitur oculis in Dei Verbi profundum illud ERA T, & excedens omnem genitorum confyderationem, attentione summa Ioannes, noluit eius creationem generationémue nominare: ne eorundem quidem elementorum complexione in voce facientis & factorum vti ausus: non quòd Verbum ingenitum esset, solus enim ingenitus pater: sed quia longè vltra captum refugeret non Eus angelistarum, sed fortasse etiam angelorum, vnigeniti Dei ineffabilis substantia: non ratus, vt existimo, ponendos inter studiosos pietatis eos qui auderèt huc vsque interrogando progredi, propter subiectionem huius dicti: altiora te ne quære, & sublimiora ne expendas. Nam si aliorum multorum quæ sine dubio imperfectiora sunt cognitio, hominum comprehensio non patet: quale est apud Paulum: Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendere, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sed & sidera negat Deus Abraham posse numerare: itém que arenam maris, & guttas imbris, quis inquit, numerauerit. Hæc igitur cùm ita sint, quæ curiositas fuerit exquirere substantiam Verbi Dei, vllius mortaliū: nisi alicuius fortè atrabile perciti. De qua dicit spiritus propheticus: generationem eius quis enarrabit? Qua & ipse Saluator noster omnium bonorum in hoc mundo columnarum animos exonerare studuit. Quibus vniversis dicitur secundum naturam comprehensionem illius non esse, soliꝝ patri reseruata tam huius diuinissimi arcani scientiam. Nemo enim nouit, quis sit filius, ait, nisi pater: Et patrem nemo nouit, nisi filius. De quo & patrem arbitror dicere: Arcanum meum mihi & meis. Esse autem insanum de nihilo sentire factum filium, temporali cum processu, ipsum à se DE NIHILO demonstrat: etsi ne intelligunt quidem vocis suæ dementes isti vāsaniā. Aut enim temporali domino includi oportet, id quod dicitur, NON ERAT seu DE NIHILO, aut seculorum aliquo interuallo. Si igitur verum est hoc

OMNIA

Eccle. 3.c.

1. Cor. 2.b.

Esa. 53.c.

Apostolos
sentit.

Luc. 10.d.

OMNIA per ipsum facta sunt, Nimirum omnia secula, tempus, interualla & illud aliquando in quibus reperitur quod aiunt NON ERAT, per ipsum facta sunt.

Ioan. 1.8

Quam autem fidei rationem habet dicere aliquando non fuisse factorem temporum, seculorum, momentorum, cum quibus certe illud NON ERAT confusum est. Non enim incomprehensibile tantum, sed etiam stultissimum cogitatu, autorem alicuius rei, eius ipsius generationis posteriorem perhibere. Nam secundum ipsos præcedit vniuersitatis huius opificem sapientiam dei illud interuallum, quo nondum genitum fuisse filium à patre asserunt, mentiente secundum ipsos & scriptura quæ pronuntiat illum primogenitum vniuersæ creationis. Congruentia cum his proclamat & vocaliss. Paulus de illo sic, inquit: Quem fecit hæredem omnium, per quem & secula creauerat. Sed & in ipso fundata sunt omnia in cœlis, & super terram, visibilia & inuisibilia, siue principatus, seu potestates, siue dominationes, seu solia. Omnia per ipsum & in ipso fundata sunt, & ipse est ante omnia. Quum igitur summa cum impietate hoc DE NIHILO constitutum sit, sequitur necessario patrem esse patrem: pater autem est præsentem filio, quo ipso & paternum nomen inuenit: semper autem præsentem filio semper ille est perfectusq; pater, in nullo defectu cuiusquam boni: qui nequaquam temporaliter neque ex interuallo, nec de nihilo genuit vnigenitum filium.

Col. 1.16

Iam nõne est dictu nefarium, aliquo tempore non fuisse sapientiam dei: quæ inquit, Ego eram apud illum concinnatrix, ego eram qua delectabatur. Quid hoc? Dicere aliquando potentiam Dei, aut Verbum ipsius mutilatum. Non illa quæ filium iudicant & patrem figurant, non fuisse? Nam qui negat esse resplendentiam gloriæ, aufert & primitiuam lucem, cuius est illa resplendentia. Item si dei imago semper non fuit, ne ille quidem cuius imago est. Deus sempiternus. Quin etiam si non sit character substantiæ Dei, evertitur & ille qui ab hoc omnino figuratur. Vnde licet intellige

Pro. 8.6

ECCLESIAST. HISTORIÆ

re, filiētatē Saluatoris nostri nullam penitus habere cum aliorum filiētatē communitatē. Quemadmodū enim ineffabilem substantiam illius incōparabili excellentiā pręstare omnibus quibus ipse vitam concessit, ostendimus, ita & filiētas eius, quę est secundum naturam paternę diuinitatis, non dicēda pręstantia antecellit eos, qui per ipsum adoptione filiorum nomen consecuti sunt. Ipse enim immutabili natura perfectus & per omnia opulentus, nulliusq; indigens. Hi verō in vtramque partem mutabiles eius auxiliū desiderant. Quō enim progredi vltērius sapiētia dei possit? quidve amplius capere ipsa veritas, aut verbum Deus? Incrementum ne fecerit vita, & vera lux?

Quę si fieri nequeunt, quāto magis naturę repugnat sapiētiā fieri capacē stultitię? Aut dei potentiā infirmitati implicari? Verbūne euāescere incogitantia? aut verę luci tenebras obuērsari? Cū ex hoc ipso, Apostolus dicat: Quę communitas est luci ac tenebris? Quęve consonantia CHRISTO cum Belial? At Salomon fieri non posse ait, vt vel cogitatione cōprehendatur vestigiū serpentis in petra, quę est iuxta Paulum, CHRIS TVS. Sed creaturę illius tam homines quā angelī benedictionē accepere, vt progressionē facere possint, in virtutis & legitimorum mandatorum exercitiū, ne peccatis irretiantur. Itaque & dominus noster, cum natura sit filius patris, ab omnibus adoratur. Verum qui spiritu seruicitē excusse rint, per virtutē & progressionē adepti spiritum adoptionis beneficio naturalis filii, efficiuntur ipsi filii adoptiui. Ipsius autem germanā peculiaremq; & naturalem ac eximiam filiētatē, Paulus ita demonstrauit loquens de Deo: Qui quidem proprio filio non percipit, sed pro vobis, nempe non naturalibus filiis, tradidit ipsum. vt enim differentia notaretur inter non proprios filios, ipsum proprium appellauit. In Euangelio verō sic ait: Hic est filius meus dilectus, in quo est cōplacētia mea. In psalmis autē ait Dauid: Dominus dixit ad me filius meus es tu, quo verus filius demonstratur,

s. Cor. 1. b. c

Pro. 30. c

ψαλμ. 130. a. b

stratur, cum præterea nullos esse significetur. Quid autem illud? Ex vtero ante luciferum genui te. An non planè indicat naturalem filietatem paternæ generationis? Quam ille vt naturam peculiarem, non honestate cultusq; vitæ ac morum sit consecutus: ideoq; & inconcussam retinet eam vnigenitus filius patris. At rationalium filiorum adoptionem, quæ naturæ nō sit, sed vitæ honestatis & beneficii diuini, scriptura mutabilem esse agnoscit. Videntes enim filii dei filias hominum acceperunt sibi vxores, & quæ sequuntur. Item filios genui & amplitudine extuli, ipsi vero reprobauerunt me, scimus per Esaiam esse à deo dictum, Prætermitto multa quæ afferre liceat: importunum enim videtur pluribus commonere concordēs doctores. Et vos diuinitus instructi estis, neque ignoratis, hanc nuper inimicam Ecclesiasticæ pietati doctrinam Ebionis esse & Artemæ, & æmulationem Antiochenam Pauli Samosatensis, qui concilio & iudicio omnium vndique episcoporum ab ecclesia remoti fuerunt.

Hanc excipiens Lucianus exclusus à cœtu ecclesiastico longissimo tempore, fuit trium episcoporum. Quorum impietatis fece exorpta, protulere nunc se isti assertores DE NIHILLO, stolones illorū Arrius & Achilles, quæq; cum his facit improborum turba: & tres in Syria haud scio quomodo creati episcopi, approbatione sua igni illi inspirantes: de quibus referuetur iudicium arbitrio vestro. Atque hi salutaris passionis, abiectionisq; & inanitatis, quæq; illius dicitur paupertas, horum igitur & quæ alia translata in se propter nos nomina suscepit, ea memorantes proferunt ad expungendam supremam, & illam in principio diuinitatem ipsius, traditis obliuioni suis locis, quibus naturalis eius gloria & generositas & cum patre mansio declaratur. Quale est hoc: Ego & pater vnum sumus:

Psal. 109. 2.

Gen. 6. 2

Esa. 1. 2

*stole supposita in
manibus pueri
vultu auctoris, aut
videtur*

Ioan. 10. f

DDDD 5 patris,

ECCLESIAST. HISTORIA

patris, & expressus è primitiuo character. Itaque & Philippo qui tum aueret patrem cernere, benigne demonstrat dominus, cum illi dicentis: Ostende nobis patrem, respondet: qui me vidit, vidit & patrem, tanquā per ipsum velut immaculatum, & animale speculum diuinæ imaginis pater conspiceretur, quem in Psalms similem sanctissimi aiunt: In lumine tuo videbimus lumen. Proinde qui patrem veneratur, idem veneratur & filiū. Recte quidem, quicquid enim impie in filium dicitur, illud refertur ad patrem. Estne autē admirandum, quod deinceps scribam, amici: erga me & pietatis studiosum populum calumnias eos struxisse? An illi vereantur sermonibus suis in nos debacchari, qui stant instructi in acie aduersum filium dei: qui etiam nullorum veterum comparationem secum fieri, aut se magistris nostris, quibus à pueris vsi sumus æquari patiuntur. Neque vlli coniuncto nobis societate functionis modulum sapientiæ concedunt, ipsi soli sapientia non quæsita præditi, quiq; gloriantur inuentione dogmatum, & reuelatione earum rerum quæ res nemini omnium quos sol videt, in mentem venerint. O nefariam superbiam, malitiam immodicam, vasa concinnatam gloriæ inanitatem, denique Satanæ cum sensum quo ipsorum sceleratę mentes occalluere. Non affecit illos pudore claritas Deiloqua scripturarum, non collegarum consentiens de CHRISTO studium, eorum procacitatem contra hunc debilitauit, cum ne dæmonia quidem tantum nefas sustinere posse videantur, quippe quæ sibi à maledictis in filiū dei temperauerint. Hactenus igitur disceptare pro viris nostris visum est cum iis qui in parum erudita materia aduersus CHRISTVM velut in palæstrico puluere sese exercent, & studio sibi habent calumniari pietatem erga illum vestram. Aiunt enim illi ineptiarum fabularum inuectores, nos aduersantes hanc DE NIHILO in Christum impiam & nusquam perscriptam blasphemiam, ingenita duo introducere, Necesse enim horum esse alterum aiunt insipientes isti, vel vt filium de nihilo

Ioan. 14. b

Psal. 35. c

μετρον
φίας.

de nihilo extitisse sentiamus, vel duo esse ingenita fa-
teamur. Sed ipsi inertes non vident quantum intersit
inter ingenitum patrem, & quæ ab illo sunt condita,
cum rationales tum irrationales creaturæ, quorum est
media vnigenita natura, per quam hanc vniuersitatē
de nihilo fecit pater Dei verbi, quæq; ex ipso vero pa-
tre genita est. Sicut & ipse alicubi testatur Dominus,
Qui diligit patrē, diligit et filiū genitū ex ipso, de quib⁹ 1. Ioan. 3. a
bus ea est fides nostra quam probat ecclesia Aposto-
lica, In solum ingenitum patrem, qui quod sit ad nul-
lum ipse alium autorem referat, immutabilem & in-
uariabilem, semper ad eundem modum, & similiter
se habentem, neque incrementi, neque diminutionis
capacem, collatorem legis, prophetarum, Euangelii,
dominum patriarcharum, Apostolorum & sanctorū
omnium. Et in vnum dominum Iesum Christum fi-
lium dei vnigenitum, non genitum de nihilo, sed de
patre qui esset. Non secundum corporum similitudi-
nes, incursuris aut diuisionis defluxibus, vt Sabellio et
Valentiniano placet, sed ineffabili & nō dicendo mo-
do iuxta eum qui dixit, vt supra proposuimus, genera-
tionem eius quis enarrabit? Cuius substantiam nul-
lus genitæ creaturæ curiositas peruestigare possit:
quemadmodum & ipse est imperuestigabilis pater,
quia rationalis natura nulla capere potest, diuinæ ge-
nerationis à patre, scientiā. Quæ quidem ex me disce-
re non est æquum, viros qui spiritu veritatis aguntur:
quib⁹ & insonat præmemorata de hac re Christi vox,
quæ docet, nemo scit quis sit pater nisi filius, & nemo Luc. 10. d
scit quis sit filius nisi pater. Hunc immutabilem, inua-
riabilem vt patrem, indigentem nullius, perfectum fi-
lium, assimilem patri accepimus. Solum hoc infe-
riorem patre, quod ingenitus non sit. Imago enim est
exactissime expressa & indeprauabilis patris, & ple-
na eorum omnium esse imago debet, quibus maior
similitudo repræsentetur: sicut & ipse Dominus do-
cuit, quum ait: Pater maior me est. Et secundum hoc Ioan. 14. d
credi-

ECCLESIAST. HISTORIÆ

credimus filium semper quoque existere è patre. Resplendentia enim est, & character paternæ substantiæ. Non tamen est, quod dicimus, semper sic accipiendū, quasi ingenitum esse dicamus, vt quidam sensibus animi excecatis faciūt. Neque enim cū dicitur: ERAT neque SEMPER, neq; ANTE SÆCULA, idem est cum ingenito. Quemadmodum & vos intelligere confido fretus rectitudine voluntatis omnium vestrum, neq; omnino vlla horum est nominū talis significatio, neq; quicquam fingere potest humana cogitatio quò denotetur ingenitum. Videtur enim esse hæc nomina quæ si temporum quædam extensio, sed quæ nullo modo minuere possint dignitatem diuinitatis, & velut antiquitatem vnigeniti. In contentionibus autem nominandi illa dicuntur, quæ paulò ante recensuimus, dum cupiunt sancti viri hoc arcanum demonstrare, & veniam in re maxima petentes, & probabili vtentes excusatione. Quòd si isti supra humanū modum, vocem excellentiorē emissam per os audire expetunt, aiuntq; ea quæ ex parte cognouerint esse iam destructa, nimirum longe abest ab hac spe, quod dicitur, ERAT, ET SEMPER, ET ANTE SÆCULA. Quicquid autem fuerit, idem cum ingenito non est: quæ de re conseruanda sua dignitas ingenito patri, qui quod sit ad nullum referat autorem. filio autem debitus honor habendus, ascribendaq; principii expers à patre generatio: & cū hoc venerationis proloquio, saltem pie & sancte adedemus illud, ERAT, ET SEMPER, ET ANTE SÆCULA: neutiquam quidem detractantes diuinitatem ipsius, sed attribuētes exactissimam similitudinem imaginis & characteris paterni: illud verò ingenitum soli patri peculiariter adesse decernētes. Quemadmodum & ipse ait Saluator, pater meus maior me est. Ad hæc pietatis de patre & filio sententiam, quæ scripturis diuinis perdocetur, confitemur & vnum sanctum spiritū, qui innouarit & veteris testamenti sanctos hoīes, & eius quod nouū appellatur diuinos doctores; vnā & solam vniuersalem ecclesiam, quam nō totius mundi opo

Ioan. 14. d

di oppugnatio possit subuertere, perpetuo victricem
 seditiosa impietatis alienorum dogmatum. Animosi
 enim reddimur voce Domini nostri qui clamat: Bo-
 no estote animo ego vici mundum. Post hæc scimus
 futuram resurrectionem a mortuis, cuius fuit domi-
 nus noster IESVS CHRISTVS prænuntius: qui cum
 corpore vero, non opinabili, natus ex virgine Maria,
 in consummatione seculorum peregrinus inter homi-
 nes ad reprobationem peccati, affixus cruci & mor-
 tuus: non tamen ideo diuinitate sua imminutus, resur-
 rexit ex mortuis, assumptusq; in cœlum, sedet ad dex-
 terā maiestatis. Hæc carptim exaravi in hac epistola,
 accurate singula persequi importunum, vt aiebam, ar-
 bitratus, quod vestrum sacrum studium minime fu-
 giant. Hæc docemus, hæc prædicamus, hæc sunt Apo-
 stolica ecclesiæ dogmata, pro his & morimur, & vo-
 lentes cogere vt abiuremus cōtemnimus, etiam si tor-
 menta adinoueant, non auersantes spem & in illis re-
 positam: quibus aduersata Arii & Achillis factio ini-
 mica veritatis, ab ecclesia remoti sunt, alieni a pietate
 doctrinæ nostræ, iuxta beatum Paulum dicentem: Si
 quis annuntiat aliud vobis, præterquam accepistis,
 esto anathema, quanuis angelum e cœlo sese esse simu-
 let. Sed & si quis alienam doctrinam instituit, neque
 accedat sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi,
 & doctrinæ pietatis, in superbia tumens nihil scit, &
 quæ sequuntur. Hos igitur anathemate exclusos a fra-
 ternitate, nemo vestrum suscipiat, neque admittat quæ
 illi loquuntur, aut scribunt. Mentuntur enim venefi-
 ci omnia neq; veritatem vnquam proferunt: circum-
 enim vrbes cursitant, neque aliud agunt quàm assen-
 tationum literas tradere & auferre, quibus seducant
 deceptas a se paucas mulierculas cumulas peccatis,
 & quæ sequuntur. Hos ergo tanta aduersum Chri-
 stum audacia, qui Christianismo partim occulte de-
 trahunt, partim publice in iudiciis infamiam student
 imponere: qui a se tantam in præsentī pace concita-
 runt nobis turbam, eneruatores ineffabilis arcani ge-
 nera

Ioan. 15. g

Gal. 1. b

ECCLESIAST. HISTORIÆ

nerationis Christi, vos auersati dilecti & concordēs fratres, suffragamini nobis contra furiosam illorum audaciam, similiter vt alii collegæ nostri, qui moti rei indignitate, & literas dedere ad me contra illos, & in charta anathematis subscribere nomina sua, quæ & misi ad vos per filium meum Appionem diaconum, Ea sunt Lybiæ, Pentapolis, Syriæ, itemq; Lyciæ, Pamphyliæ, Asiæ, Cappadociæ, & finitimorum locorum: quos confido quum hæc acceperitis vos imitatu-
 esse. Quum autem multa auxilia comparauimus saluti eorum qui læsi sunt: tum hoc remedio plebis deceptionem sanatum iri confido, si persuasum illis sit consentire totam collegii & functionis nostræ societate, quo futurum videtur, vt cupide resipiscant, Salutate vos mutuo, etiam a fraternitate nostra. Valere vos in domino opto o amici, & fructum aliquem capere animorum vestrorum amantissimorum Christi. Sunt autem anathemate exclusi hæretici: ex presbyteris Arius, ex diaconis Achilles, Euzoius, Athales, Lucius, Sarmata, Iulius, Menas, Arius alter, Helladius. Eiusdem exempli epistolam misit & Philogonio præfuli Antiochenæ ecclesiæ, & Eustathio cui Berrhææ commissum esset regimen, necnon aliis Apostolicorum dogmatum patronis. Sed ne Arius quidē potuit quiescere: scripsit enim & ipse iis quos secum facere sibi persuaferat. Nihil autem falsi diuinum Alexandrum contra illos scripsisse, ipse Arius testatur literis missis ad Eusebium episcopum Nicomediæ: quas & ipsas narrationi inferam, vt complices quoq; huius impietatis innotescant nescientibus.

Arii epistola ad Eusebium Nicomediensem episcopum.

CAP. V.

Domino suauissimo, homini Dei, fidei, orthodoxo Eusebio, Arius quem Alexander papa infestatur iniuste ob omnia vincentem veritatem, quam & tu protegis, in domino salutem. Cum pater meus Ammonius proficisceretur Nicomediā, ordine & pro officio vero facturus mihi sum visus, si te per illum
 com

compellarem, simulq; docerē inſitam amoris affectio-
nem tuam qua es erga fratres propter deum & Chri-
ſtum eius, quantopere nos oppugnet & perſequatur,
omnia aduerſum nos mouens Episcopus, vt efficiat vr-
be homines inſontes: quia non aſſentiamur ei publice
docenti. Semper deus: ſemper filius: vnā pater, vnā fi-
lius. Simul eſt ingenito filius cum deo ſemper geni-
tus, ingenito genitus: neque cogitatione nec indiui-
duo aliquo prior deus filio. Semper deus, ſemper fi-
lius: ex ipſo deo filius. Et quoniā Eusebius frater tuus
Caeſariēſis, & Theodotus & Paulinus et Athanaſius,
& Gregorius, Aëtius, deniq; omnes Orientales aſſe-
runt priorem eſſe deum filio abſque principio, anathe-
ma ſunt facti: Excepto Philogonio, Hellanico & Ma-
cario hominibus hæreticisq; & ineruditis, quorum di-
cunt alii filium eſſe eructationem, alii promotionem,
alii coingenitum. Cuiusmodi impietates non poſſu-
mus audire, etiā ſi hæretici infinitas nobis mortes in-
terminentur. Nos verò aſſertionem ſententiāq; no-
ſtram & profeſſi ſumus & proſitemur. Non eſſe inge-
nitum filium, neq; ingeniiti partem vlllo modo. Exitiſ-
ſe ex nullo ſubiecto cuiusquam voluntatis aut conſi-
lii, ante tempora & ſecula: quodq; ſit plenius deo, vnā
genitus, inuariabilis, & antequam gigneretur, vel con-
deretur, vel fundaretur, non erat. Perſequentur nos q̃
dixerimus, initium habet filius, ſed deus initio caret:
propter hoc dictum nos perſequentur, & quod aſſe-
ruimus eſſe, de nihilo. Hoc autem ita aſſeruimus, vt
negaremus partē eſſe illum dei, vel ex ſubiecto quo-
piam exitiſſe: propter hæc igitur perſequentur nos,
reliqua tibi ſunt nota. Ex iis, verò quorum in epi-
ſtola nomina extant, Eusebius episcopus erat Cae-
ſariæ. Theodotus Laodiciæ, Paulinus Tyri, Ana-
zarbi Athanaſius, Gregorius Beryti, Aëtius Lyddæ,
ea nunc vocatur Dioſpolis. Hos igitur gloriabatur
Arius ſecum facere. Aduerſarios autem nominabat
Philogonium Antiochenū præſulem, & Hellanicum
Tripolitanum, & Macarium Hieroſolymitanum,
quos

Apparet
ſcribendū
ἀγεννῆτω,
non τῷ &
ἀγεννῆς, ἢ
ἀγεννῆς, itaq;
fecit Epi-
phanius.

ſecurus

ECCLESIAST. HISTORIÆ

quos & calumniis impetere non cessabat, quòd dice-
rent esse sempiternum filium, & omnia secula anteces-
dere, æqualis cum patre honoris, & essentia eiusdem.
Sed Eusebius accepta illa epistola cœpit & ipse im-
pietatem suã euomere. Tum tales misit literas ad Pau-
linum præfulem Tyriorum.

Eusebii episcopi Nicomedie epistola ad Paulinum
episcopum Tyri. CAP. VI.

Διοπόντης,
hoc loco
domin⁹ est,
seruili⁹ vt
videt⁹ vox,
quam ἡ κυ-
ρίῳ.

Domino meo Paulino, Eusebius in domino salu-
tem. Neq; studium, domini mei Eusebii pro veri-
tate silentio mandatum est, sed peruenit etiam ad nos
vsq; nec de illa taciturnitas tua. Nos vt par fuit, ma-
gno gaudio, à domino nostro Eusebio, à te dolore affe-
cti sumus. Metuendum enim tanti viri taciturnitate
victoriam nobis ereptum iri. Quapropter te, qui non
ignoras indignum esse bono & intelligente viro, ab-
surdam sententiam tueri, obticeréue ea quæ esse vera
sciat, incitata per spiritum ratione, obsecro vt de his
tandem scribere incipias. Hoc & tibi & auditoribus
tuis vtile est futurum, præsertim si scriptionem consen-
taneam scripturæ & insistentem vestigijs cum sermo-
num tum sententiarum ipsius, instituere volueris. Ne-
que enim esse duo ingenita audiui⁹, domine, neq;
vnum in duo diuisum, nec corporeum quicquam pas-
sum didicimus aut credidimus. Sed vnum quidem in-
genitum, vnum vero ex ipso verè, & non ex essentia
eius factum, penitus expers naturæ ingeni⁹, neque ex
illius essentia existens, sed quod factum prorsus diuer-
sum natura & potestate, ad perfectam similitudinem
affectionis & potentia creatoris extiterit. Cuius ini-
tium non modo oratione explicabile, sed etiam cogi-
tatione siue hominum, seu quorumcunque his potio-
rum, incomprehensibile esse credidimus. Idq; nō sub-
iectione rationis nostræ, sed edocti à scriptura asseri-
mus, condituram cadere in hoc & foundationem & ge-
nerationem, esseq; natura inuariabili & ineffabili cū
similitudine eius qui fecerit, didicimus: quemadmo-
dum ipse ait Dominus, Deus condidit me initio via-
rum

ἀντ' & sic
Epiph.
Pro. 8. c

tum suarum, & ante secula fundauit me, prius quàm
 vlla vallis esset gignit me. Quòd si hoc ex ipso est, ab
 ipso scilicet erat tanquam pars eius, siue ex defluxu es-
 sentia, iam non còditum aut fundatum perhiberetur.
 Neq; tu profecto ignoras domine. Quod enim sit ex
 ingenito, condi amplius vel ab alio, vel à se ipso, aut
 fundari nequeat, cùm sit ab initio ingenitum. Si verò
 quoniam genitus dicatur, subindicare videtur, genitū
 ipsum ex paterna essentia, indeq; habere eandem na-
 turam, meminerimus, non de ipso tantum legi in scrip-
 ptura, hoc quod **GENITVM** dicimus, sed etiā de alijs
 per oīa naturæ diuersæ. De hominibus enim dicit: Fi-
 lios genui & amplitudine extuli, sed ipsi me reproba-
 uerunt. Et deum genitorem tuum dereliquisti. Et alijs
 his: quis est qui peperit tessellas roris? non sanè naturā
 de natura, sed de singulis quæ facta sint, generationē
 ex sententia ipsius narrans. Nam ex eius essentia nihil,
 sed ex sententia eius vnumquodq; factum est, ita qui-
 dem vt est factum. Ipse enim deus est. At alia verbo
 ad similitudinem ipsius referuntur, alia libera sua vo-
 luntate illam consequuntur. Cæterum vniuersa per ip-
 sum à deo facta sunt, omnia autem ex deo. Quæ acci-
 pies & perpolies pro tributa tibi diuinitus gratia, ope-
 ramq; dabis vt quamprimum ad dominum Alexan-
 drum perscribas. Neque mihi dubium, quin tuis eum
 sis literis in viā reuocaturus. Saluta omnes in domino:
 conseruet te, domine, bene valentem & orantē pro no-
 bis gratia diuina. Huiusmodi literarum mutua illi mis-
 sione ad bellum contra veritatem armabantur. Tum
 blasphemia hac in Ægyptiacis & Orientalibus vbiq;
 ecclesijs dispersa, discordiæ singulis in oppidis & vi-
 cis pugnaq; de diuinis dogmatis oriebantur. Multitu-
 do autem spectatrix diiudicatrixq; aderat, cuius pars
 his, pars illis accedebat. Erantq; omnia Tragico luctu
 digna. Non enim vt quondam externi & hostes graf-
 sabantur in ecclesias, sed ciues, familiares, cōuictores,
 in se mutuo linguas pro hastis exacuebant, vel vt re-
 ctius dicam, armabantur eiusdem cōstitutionis ac cor-

EEEE poris

Esa. i. a
Deut. 32. g

ECCLESIAST. HISTORIÆ

poris membra ipsa mutuo aduersus sese.

Nicæa illa ingens synodus.

CAP. VII.

His cognitis sapientissimus rex, primum omnium conatus est fontem huius mali obstruere. Itaq; misit quendam celebri sapientia cum literis Alexandria extinguendæ discordiæ gratia, & spe reconciliationis partium. Qua falsus, nobilem illam cōegit Nicææ Synodum, concessio episcopis vnâ cum suis vsu publicorum asinorum, mularum, iumentorum & equorum.

Ando. 127.

Cumq; conuenissent quotquot viæ laborem potuerāt perferre, contulit & ipse se Nicæam, cupidus & videnti episcoporum cœtum, & conficiendæ inter ipsos cōcordiæ, iussitq; omnia eis necessaria liberaliter suppeditari. Fuit autem numerus episcoporum congregatorum decem & octo supra trecentos. Romanus episcopus senio confectus ipse non affuit, misit tamen presbyteros duos qui compositioni interessent. Multi tum Apostolicis donis excelebant, multi ferebant in corpore suo, iuxta diuum Paulum inustas notas domini

ἀγνάλας.

Iesu. Ex horum numero constat Iacobum episcopum Antiochiæ in Mygdonia, quam vocant Syri & Assyrii Nisibin, mortuos suscitasse & vitæ restituisse, aliaq; fecisse innumerabilia miracula, quib⁹ in historia, quæ Philotheos inscribitur, separatim expositis, non putauit hac in narratione locū futurum. At Paulus episcopus Neocæsariæ, castellum hoc est in ripa Euphratis, rabiem Licinii senserat: debilitas enim gerebat manus ambas, contactas candente ferro & correptis enecisq; articulorum mobilibus neruis. Aliis oculi dextri effossi erāt, aliis dextra eneruata brachia, in quibus

σίγματα.

& Paphnutius Ægyptius conspiciebatur. Et vt breui absoluiam cernere illo in conuentu erat populum quēdam Christi testium. Non tamen expers erat diuinus ille & celebris cœtus aduersariorum quoq; intererant enim nonnulli haud inelegantes sed exulcerati, & quasi breuia pelagi occultantes malitiam suam, clandestini blasphemix Arianae patroni. Cū autē iam vniuersi conuenissent, pręparatus erat à Rege locus amplius in Re-

in Regia instructus subsellis & solis quæ episcoporum numero sufficere possent, atque ita debito ipsis honore habito, iussit introire & consultare de re posita. Ipse quoque cum paucis postremum omnium ingressus est, & paruo in soliolo posito assedit, præatus veniam prius & petita concessione ab episcopis. Tum vñ cum illo totus ille diuinus cœtus confedit. Et mox Magnus Eustathius, qui Philogonio, cuius supra meminimus, in meliorem vitā digresso, inuitus præsul ac pastor ecclesiæ illius fuerat, oim episcoporum sacerdotumq; & Christi amantis plebis consensu constitutus. Is laudum igitur flosculis coronam texuit Regio capiti, & studio erga diuinū negotium illius gloriæ præconia rependit. Qui cum dicēdi finem fecisset, laudatissimus rex mentionem habuit de concordia, & consensione, reuocata omnibus in memoriam superiorum tyrannorum crudelitate, & qua suo beneficio quamq; honorifica pace fruerentur: tum nihil dixit esse indignius quā hostibus domitis, cum qui rebellare auderet inueniretur nemo, ipsos se mutuo impetere, et voluptatem ac risum conciliare inimicis: præsertim in disputationibus rerum diuinarum, in quibus haberent sanctissimi spiritus doctrinam perscriptam. Evangelici enim & Apostolici libri, necnon antiquorum Prophetarum oracula planè instruunt nos, inquit, sensu numinis. Proinde hostili posita discordia, sumamus ex dictis diuini spiritus explicationes quæstionum. Hæc & his similia memorabat ille velut amans pater ni nominis filius sacerdotibus, tanquam patribus, cupiens confieri apostolicorum dogmatum vnitatem. Quibus & assensus maximæ conuentus partis accessit, interq; se concordiam & sanitatem dogmatum constituerunt. Pauci tamen quorum & supra meminimus, & præter hos Menophantus Ephesius, Paatrophilus Scythopolitanus, & Theogonius Nicææ, itēque Neroniædis Narcissus, est autem Neronias, alterius Ciliciæ vrbs, quæ nunc vocatur Irenopolis, & cum his Theonas Marmaritanus, Secundusq;

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Ptolemaidos Ægyptiæ episcopus: hi igitur Apostolici dogmatis refragabantur suscepto patrociniò Arii. Habebant & dictatam fidei doctrinam, quam in commune proposuere, quam lectam discerpere omnes clamantes germanam synceramq; non esse. Cumq; per tu multuationem non mediocrem ipsorum perfidia & impietas accusaretur, metu illi correpti exurrexere primi, & Arrium abdicatione sua damnarunt, excepto Secundo & Theona: atque ita amoto impietatis impedimento, concorditer vniuersi dictarunt eam fidem quæ ad hoc vsque tempus in ecclesiarum cura seruatur, quam & in subscriptionibus suis confirmarunt, atque ita consilium dimissum est. Quos autem paulò antè nominauimus, fraudulenter & non simpliciter illi cõsenserant, testimonio sunt ea quæ postea ipsi mouere contra propugnatores pietatis, & quæ ab his sunt aduersus illos scripta. Eustathius enim ille Antiochiæ episcopus, de quo & ante mentionem feci, de ipsis hæc scripsit, docens prius quid actum fuerit, & blasphemias refutatis, interpretatione etiam exposita prouerbiorum huius dicti, Dominus cõdidit me ab initio viarum suarum ad opera sua.

Pro.s.c

Index factionis Arianae ex scriptis Eustathii & Athanasii.

CAP. VIII.

Epistola Eustathii.

Verum nunc ad ea quæ gesta sunt. Itaque cum propter hæc synodus Nicææ coacta fuisset maxima, congregatis episcopis ducentis numero, ut septuaginta qui superfuerint taceam. Nam propter multitudinis turbam non habeo certum numerum dicere, præsertim cum ne fuerim quidem nimis in comperiendo diligens, cumq; de fidei ratione quæreretur euidentis iudicium, proferebatur libellus Eusebianæ blasphemiae. Quo lecto, omnes qui audierant, detrimentosæ illius peruerfionis dolore, ipse autem autor ingenti pudore, affectus est. Ac iam quidem officina Eusebiana patefacta, nefarioq; scripto in omni conspectu discerpto: nonnulli tamen ex composito prætendentes pacis nomen, compescuere eos qui optima dicendo profecerantur.

rentur. At illi Arriana dementia infatuati, veriti ne in
 tanti consilii vnanimi consensu damnati exilio multaren-
 rentur, profiliunt in medium, vt anathemate ipsi exter-
 minant reprobatum dogma, suaq; manu cōcordi huic
 sententiæ subscribunt. Et præsidentiae quidem suæ lo-
 ca plurimos assiduitate summa præhensantes, retinues-
 re, cum potius deberēt pudore confusi retrocedere, sed
 nunc clandestino, nunc palam, damnatas opiniones
 interpretantur, variasq; struunt argumentorum insi-
 dias. Quærentes autem firmare zizaniam plantas, intel-
 ligentes metuunt, & cognitores fugiunt, itaque expu-
 gnant præcones pietatis. Sed nos in ea opinione non
 sumus, impios homines plus quàm numen diuinum
 valere posse: vt enim iterum vires comparent roburq;
 faciant, iterum mox opprimuntur, iuxta graue dictū
 Prophetæ Esaiæ. Haftenus Magnus Eustathius. At
 certaminum horum socius & propugnaculum verita-
 tis Athanasius, qui laudatissimo præsuli Alexandro
 successit, epistolæ quam Aphricanis misit etiam hæc
 inferuit. Cum enim qui conuenerant episcopi vellēt
 ab Ariana impietate inuentas dictiones tollere, illud
 quod aiebant DE NIHILO, & quod appellabant cre-
 aturam & facturam filium. Et hoc fuisse aliquando cū
 non fuerit, & esse mutabilis naturæ, reponere autem
 scripturas de quibus cōstaret: nempe filium esse ex deo
 natura vnigenitum, verbum, potentiam, sapientiam
 solam patris, deum verum, vt dixerat Ioannes, & Pau-
 lus scripserat, Resplendentiam gloriæ & characterem
 substantiæ paternæ. Tum factio Eusebiana impulsæ ab
 improbitate sententiæ suæ, ita inter se colloqueban-
 tur: coniungamur & nos, nam & ipsi sumus ex deo,
 vnus est enim deus, ex quo sunt omnia. Et vetera præ-
 teriere, ecce innouata sunt omnia, omnia autē ex deo.
 Recensebant etiam qd in Pastore scriptum est: Primū
 credē vnum esse deum qui omnia condidit, fecitq; de
 nihilo vt essent. Vbi creaturæ propterea quod à seip-
 sis absque autore non sint, sed initium habeant, factiæ
 a deo dicuntur, at filius solus peculiariter ex patris esse

Ando. 333.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

sentia est. Hoc enim proprium vnigeniti & veri verbi Dei. Atque hæc in causa fuere cur ascriberetur
EX ESSENTIA. Postea interrogati pauculi illi vt videbantur, ab episcopis, an faterentur, non esse creaturam filium, sed potētiam sapientiamq; solam patris, ac imaginem sempiternam & per omnia indeprauabilem patris, ac deum verum: deprehensum fuit Eusebianos nutu inter se significare, cōuenire eadem etiam in nos, qui & ipsi dicamur imago & gloria dei. Et de nobis dictum esse, semper enim nos qui viuimus, & potestates multæ sunt. Et egressa est omnis potestas dei ex Ægypto, itemq; eruca & locusta vocatur ingēs

Psal. 45. a

potestas. Et dominus potestatum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Iam nos proprios quoque esse dei non simpliciter planum fieri potest, cum ille nos etiā fratres appellarit. Quod si deum verum esse filium aiunt, se non lædere, factum enim verum esse. Talis fuit Arianorum corrupta sententia. Ibi animaduersa fraudulentia allegarunt episcopi ex scriptura, replens

Psal. 35. c
Ioan. 10. f

descētiā, fontem, flumen, charactera ad subanstrā, & hoc in lumine tuo videbimus lumen. Et hoc, Ego & pater vnum sumus, & luculentius deinceps ac compendiosius conscribere, **EIVSDEM CVM PATRE ESSE FILIVM ESSENTIÆ:** quod superioribus locis omnibus significaretur. Quod autem obmurmurare solent in scriptura has voces non reperiri, stolidi est refutatio. Qui enim ex alienis à scriptura verbis struxere impietatem (sunt enim certe aliena à scriptura hæc: **DE NIHILO,** & **FUIT** aliquando cum non esset) queruntur se de iis quæ in scriptura non reperiuntur, quorum tamen est pia sententia, esse damnatos. Ipsi enim ore suo quæ quasi in fimo repererant planè protulerunt à terra: Episcopi verò non sibi illas voces confinxere, sed testimonio vsi patrum ita perscripserunt. Fuere enim episcopi veteres ab hinc annis circiter trecentos triginta, vnus Magnæ Romæ & alter vestræ vrbis, qui redarguerunt asserentes creaturam esse filium, & non cōessentialē cum patre: neque

hoc la,

hoc latebat Episcopum Cæsariæ Eusebium. Qui initio concursitans cum Arianis, postmodo autem subscribens Nicænæ synodo in suis etiam libris testatus est & affirmauit reperiri quosdam priscos doctos & spectatos episcopos ac scriptores, vfos coessentialitatis voce de patre & filii diuinitate. Illi itaq; occultato morbo suo, territi enim fuerant multitudine episcoporum, assenserunt iis quæ tum exposita sunt, accusatiorem propheticam accersentes. Clamat enim aduersus ipsos huius vniuersitatis deus, populus iste labiis me honorat, sed cor ipsorū longe abest à me. Theonas vero & Secundus quū idem facere nollent consensu omnium abdicati sunt, quippe quibus Arii blasphemia potior quàm Euangelica doctrina fuisset. Posthæc reuerſi in consilium conscripsere Ecclesiasticæ administrationis leges viginti. Quum autem Melitius qui non diu ante Arianam rabiem, peruenerat ad Episcopalem dignitatem, postea conuictus certorum malefactorum, à diuo Petro Alexandrino episcopo, qui et corona testimonii redimitus est ab illa fuisset deiectus, neque æquo animo ferret emendationis sententiam, compleretq; Thebaida & vicinam Ægyptum tumultu & motibus, exercens plane contra Alexandri præfidentiam tyrannida quadam: ideoq; scripsere ecclesie Alexandrinæ, quæ decreuissent aduersus illius rerum nouarum studium. Eorum, hoc est exemplum.

De Melitio Ægyptio. A quo Melitiani nunc quosque restant, & Synodica epistola de eodem.

CAP. IX.

EPISTOLÆ CONCILII NICAENI.

Sancæ & ingenti, Dei gratia, ecclesie Alexandrinæ, & dilectis fratribus Ægypti, Libyes, Pentapolis, Nicænum concilium & magnus ac sanctus conuentus congregatorū Episcoporum salutem. Posteaquam diuina gratia & opera piissimi regis coactus est magnus & sanctus conuentus Nicææ diuersis ex prouinciis ac vrbibus, necessariū esse cēsuimus ab illo communiter etiā vos literas accipere, vt intelligere

EEEE 4 posset

Mat. 19. a
Mar. 7. b

ECCLESIAST. HISTORIÆ

possetis quæ sint cum propofita & inquitita, tum decreta & confirmata. Primum coram piiffimo rege noftro inquitum eft in impia Arii dogmata, vifumq; omnibus illa communibus fuffragiis anathemate ex terminari oportere, vnâ cum verborum ac fententiarum blafphemia, quibus vſus eft in maledicendo filio dei, quem diceret eſſe DE NIHILO, & non fuiſſe priuſquam naſceretur. Et fuiſſe aliquando quum non eſſet, & libertate voluntatis ſuæ in bonum ac malum procliuem fuiſſe Dei filium. Hæc omnia anathemate exterminata ſunt à ſancto Synodo, quæ ne audire quidem ſuſtinuit tantæ impietatis ac veſaniæ ſententias, & illa maledicentiæ vocabula. Qui quidem eum finis exceperit, aut vos iam audiuiſtis, aut eſtis paulò poſt audituri. Nobis ſcribere nō placuit, ne inſultare videamur homini dignum ſuorum ſclerum manupretiū conſecuto. Tantum tamen impietas illius valuſit, vt etiam Theonam Marmaricenum & Secundum Ptolemaidos Episcopum inuoluerit: quibus & ipsis eadem eſt merces perſoluta. Sed cum diuina gratia liberauerit Ægyptum, ab hac ſententiæ peruerſitate & blaſphemiis iſtis, atque etiam eorum perſonis qui auſi fuere turbas & diſſidia excitare in pacato diuinitus populo, reſtent autem Melitianæ petulantia, & eorum qui bus ipſe eccleſiaſticos honores mandauit, opera, ſignificabimus vobis, dilecti fratres, quid de illo quoq; ſynodus decreuerit. Conſtitutione igitur & humanitate dictæ ſynodi, quum eſſet re vera nulla venia dignus, iubetur Melitius remanere in ſua vrbe, ita vt neque conciliandi, neque mandandi honores eccleſiaſticos poteſtatem habeat, nec vlla in vrbe aut regione cum hoc propoſito verſetur, obtinereq; nudum honoris nomen. Caterum qui ab illo honores ſunt conſecuti, eos placuit ſacrationibus ſuffragiis confirmatos, hac lege conſunctionis vſum retinere, vt ipsis quidem & honores ſalui ſint & functio conceſſa, ſecundi tamen habeantur omnibus qui in quacunque eccleſia aut vicina adminiſtratione poſt præmiſſam inquititionem a

venerabili collega nostro Alexandro præfecti fuere:
 ne vel liceat his vilius pro sua cupiditate nomen con-
 ciliandi honoris gratia subicere, neu quicquam mo-
 liri extra sententiam episcoporum catholicæ & Apo-
 stolicæ ecclesiæ, qui sub Alexandro sunt. Qui verò dei
 gratia vestrisq; precibus, factionibus non studuerunt,
 reperti intaminati in vniuersali et apostolica ecclesia,
 iis liberum sit nomina quibuscunq; honores concilia-
 re voluerint allegare, qui modo sorte nostra non sint
 indigni, breuiterq; agere omnia præfinita legibus &
 statutis ecclesiasticis. Quod si quis forte ecclesiæ præ-
 sul obdormierit, ius esto paulò ante receptis succede-
 re in locum demortui, si modo & mereri videbuntur,
 & populus elegerit, sic tamen vt suffragium & quasi
 consignatio accedat episcopi catholicæ Alexandrinæ
 ecclesiæ. Hoc cum vniuersis concessum sit, Melitii ta-
 men ipsius excepimus personam propter superiorem
 ferociam, & intemperantem petulantiam illius, ne quā
 auctoritatem potestatemq; obtineat homo ferox ad si-
 milia prioribus designanda. Hæc proprie & peculia-
 riter ad Ægyptum adq; sanctissimam Alexandrinam
 ecclesiam pertinent. Quæ autem præterea statuta de-
 cretaq; sunt, quum affuerit dominus & venerabilis
 collega fraterq; Alexander, ipse vobis, quibus & præ-
 fuit & interfuit omnibus, explicabit. Annuntiamus
 etiam vobis de concordia sacratissimi pascha nostri,
 hanc partem quoq; vestris precibus obtinuisse perfe-
 ctionem. Ita vt omnes orientales intrepide, quotquot
 non fecerunt prius nobiscum & cum Romanis, iisq;
 qui à primis temporibus obseruarunt, de cætero no-
 biscum celebrent. Gaudentes igitur tantis perfectio-
 nibus, obq; publicam pacem et omnium sectarum am-
 putationem, accipite honorificentius & amantius col-
 legam nostrum vestrum episcopum Alexandrum, cu-
 ius admodum sumus præsentia delectati, quiq; hac æta-
 te tantum laborem subiit vestræ communis quietis
 conficiendæ gratia, vt quæ bona essent dogmata firma
 retinerentur, per dominum nostrum Iesum Christum.

Secunda-
 rios illos
 innuit.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

secundum voluntatem cōfecta, vt quidem credimus,
Dei & patris, in spiritu sancto, cui gloria in secula se-
culorum, Amen.

TRINITAS COESSENTIALIS ET SEMPITERNA.
Atque hanc quidem medicinam adhibuit Melitio di-
uinus ille Pontificum conuentus. Remansere tamen
vsque in hoc tempus dementiæ illius reliquiæ, suntq;
ibi monachorum agmina quædam, qui neque sani do-
gmatis fidem habent, & nouos in re ecclesiastica ri-
tus vsurpant, non abhorrentes ab amentia Samarita-
rum & Iudæorum. Sed rex literas misit ad eos quoque
episcopos qui ad conuentum venire nō potuerant, &
illos quæ acta essent certiores fecit. Quartū exemplum
operæpretium facturum me putavi, si narrationi in-
sererem, quum ex his amor erga deum ipsius planè per-
spici possit.

Epistola Imp. Constantini ad absentes episco-
pos de actis concilii.

CAP. X.

Constantinus Augustus ecclesiis. Reipsa & de
mea felicitate comperi, quanta sit benignitas di-
uinæ potentiae: itaq; & in hoc ante omnia mihi propo-
sui elaborandum, vt à beatissimis catholicæ ecclesiæ
turbis, vna fides & concors dilectio ac erga omnipo-
tentem deum pietas obseruaretur. Sed quoniā hoc ali-
ter stabili firmoq; ordine constitui non potuit, q̃ in coe-
tu omnium aut saltem plurimorum episcoporum coa-
cto, singulatim inter ea quæ sacratis. ad cultum perti-
nent diiudicaretur, Eam ob rem quamplurimis colle-
ctis, me quoq; tanquam vno è numero vestro præsen-
te: Minime enim negauerim, quo maxime gaudeo, esse
se in societate ministerii vestri: eousq; de omnibus con-
ueniente inquisitione tractatū fuit, dum omnia cōrem-
planti deo placita sentētia ad concordia vnitatis pro-
ducerētur in lucem, neq; quicquā dubiū ambiguumq;
in fide vsquam relinqueretur. Ibi etiā quæstione mota
de sacratissimo paschatidis die vnanimi sententia decre-
uere, rectū esse vbiq; gentiū illud eodē die celebrari.

Quid

✠ Xpi rōrō.

Quid enim à nobis honestius quid grauius fieri possit, quàm istam festiuitatem vnde spem habemus immortalitatis, eodem ordine & manifesta ratione obseruare infallibiliter vniuersos? Ac primum quidem indignum visum est, peragere sanctissimam illam festiuitatem consuetudinis Iudaicæ imitatione, qui ipsi nefariè manibus propriis excæcant animos suos: possumus enim Iudeorum reiecta gente, veriore ordine, qui à tempore passionis & die est hucusque seruatus, completionem obseruationis huius etiam ad futura secula transmittere. Proinde nobis cum inimicissima turba Iudeorum commune esse nihil debet, qui à Saluatore in aliam sumus viam inducti: quorumq; sacratissimo cultui legitimus cursus ac decēs præscriptus est. Hunc igitur vnanimiter tenentes fratres venerabiles, à turpi illa conscientia sese quisque nostrum abstrahat. Est enim profectò perquam absurdum, gloriari illos absq; magisterio suo hæc à nobis seruari non posse: quorum quæ potest obsecro esse intelligentia. Qui ab illo tempore quo dominū interemerunt, mentibus capti, non ratione, sed quodam effreni impetu sequuntur quò quemq; insita rabies sua impulerit. Ex eo hac quoque in parte veritatem vsque adeò non vident, vt semper multumq; erroribus implicati, pro conueniente emendatione, eodem in anno iterum pascha celebrent. Quid est igitur quod illos suadet sequi, quos horribili errore laborare constat. Non enim certè iterum eodem in anno pascha feriari sustineamus. Sed his etiam demptis par erat prudentiam vestram summo studio & ardentissimis votis anniti, ne quam similitudinem puritatis animi vestri referret rituum hominum pessimorū. Ad hæc etiam hoc cogitandum est, nefarium esse, in re tanta, & tantæ festiuitatis cultu discrepantiam inueniri. Vnam enim tradidit nobis libertatis nostræ diem Saluator noster: nempe illam sacratissimæ passionis, vnam item vniuersalem esse voluit ecclesiam, Quæ & si partibus in multis ac diuersa loca distributa est, vno tamen spiritu, id est diuino consilio fouetur.

Hoc

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Hoc quoque consyderet sapientia sanctitatis vestræ :
 quàm sit horrendum & deforme, eisdem diebus alios
 esse ieiuniis, alios conuiuiis operatos : Postq̃ Pascha-
 les ferias, alios festa & quietem sectari, alios seruire ie-
 iuniis. Ipsa igitur diuina vult prouidentia, quod &
 vos ipsos sentire confido, hæc conueniente emendatio-
 ne perfici, & ad vnā quandam formam reduci. Eam
 ob rem, cumq̃ perfici hoc equum sit, ne qua nobis cum
 parricidis & domini nostri iugulatoribus intercedat
 communitas : cumq̃ constitutio ipsa sit honesta quam
 sequuntur vniuersæ occidentalium, meridionalium,
 septentrionalium orbis terræ partium ecclesiæ, atque
 etiam nonnullæ in quibusdam Orientalibus locis, ideo
 in præsentia iudicarunt omnes conuenire, & ego ve-
 stram sapientiam libenter esse facturam promisi, vt
 quod quidem in Romana ciuitate, Italiaq̃ & Africa
 tota, itemque Ægypto, Hispaniis, Galliis, Britanniis,
 Libya, vniuersa Gæcia, & Præfectura Asiana ac Pon-
 tica, et in Cilicia, concordī sententiā obseruatur, id ve-
 stra quoque intelligentia cupide amplectatur : quam
 consyderare decet, non modò quantò amplior memo-
 ratis in locis ecclesiarum sit numerus, sed etiam iustis-
 simum esse vt omnes communiter, id maximè velint,
 quod rationis exquisitio exigere videatur, neque vl-
 lam nobis cum Iudaico periurio communitatem esse
 oportere. Vtq̃ dicam in summa breuiter quod res est,
 omnium communi placuit iudicio sacratissimam pas-
 chatis festiuitatem, vna eademq̃ die peragi : nam mi-
 nimè debet esse in sancta sanctitate vlla dissonantia :
 vsumq̃ est hanc sententiā, honestatem summā com-
 prehensuram, in qua nulla prorsus esset alieni erroris
 & peccati confusio. His ita institutis, suscipite lubenti-
 bus animis cœlestem gratiā & planè diuinum man-
 datum. Quicquid enim in sacris episcoporum concili-
 is constitutum fuerit, id ad diuinā voluntatem est re-
 ferendum. Quare quæ à vobis perscripta sunt omni-
 bus dilectis nostris fratribus exponere, & ipsi superis-
 us dicta, ac obseruationem sacratissimæ diei suscipere

& cono

& constituere debetis. Ita cū in diu desideratum vestra affectionis conspectum venero, in vna eadēque die sanctas vobiscum ferias celebrare, & vndiq; gaudio voluptateq; affici a vobis potero, vbi videro diabolicam scitiam a diuina potentia nostris actis esse sublatam, florente vbique vestra fide pacēque ac concordia. Seruabit vos Deus, fratres dilecti.

De frumento donato ecclesiis, & aliis virtutibus Imperatoris.

CAPVT XI.

Hæc scripsit iis qui abfuerant. Sed præsentibus numero decem & octo supra trecentos, beneuolentia summa complexus, & suauissima oratione allocutus est, & muneribus affecit, omnibus etiam cœnam dedit, vno in loco plurimis sedibus preparatis, præcipuos adhibens mensæ suæ, reliquis passim iussit discumbere. Conspicatus autem quibusdam dextros effossis oculos, intellecta constantia pietatis illorum ob quam hoc supplicium passi fuissent, admouit labra sua fauciatis locis, credens se inde benedictionem sugere. Sed peracto conuiuio, rursus omnibus dona tribuit, misit & literas præfectis prouinciæ, quibus imperauit, vt frumentū præberetur virginibus ac viduis, et iis qui diuinis functionibus vacarēt, ea quidem mensura, quam magis ipsius benignitatis ambitio, quam accipientium vsus confecerat: horum trientem etiamnum accipiunt. Cū Iulianus quidem ille impius eripuisset vniuersa, qui verò ei successerat, ea quæ iam dantur imperasset præberi, quòd tunc fame grassante vectigalia essent imminuta. Quod si triplum fuit in Constantina collatione, facile fuerit volenti perspicere illius Regis munificentiam. Sed ne hoc quidem mandandum silentio visum est. Rixatores enim quidam accusati, aduersus aliquot episcopos composuerant, illarum libellos obtulerant Regi, qui acceptis, antequam concordia perficeretur, mox lino colligauit & obsignauit annulo suo, iussitq; asseruari. Postea consensionis opere absoluto, prolatos in medium coram omnibus inflammauit, iureiurando dato, nihil esse quicquam illo-

Iouianus.

rum

ECCLESIAST. HISTORIÆ

rum à se lectum. Non enim, inquit, sacerdotum exor-
bitationes vulgo innotescere oportet: ne illis offensi,
ad delinquendum reddantur audaciores. Aiunt & hoc
adiiecisse. Se si fortè oculis conspexisset suis episcopum
alienum torum labefactantem, obiecturum paluda-
mento sceleratum facinus, ne cui fortè cernentium il-
lud visum noceret. Hac monitione tantoq; honore sa-
cerdotibus habito, hortatus est vt suum quisque ouile
capefferet. Ego autem Arianorum execrandæ puer-
sitatis causa, qui non solùm communes patres despici-
unt, sed etiam suos negant, inseram narrationi episto-
lam Eusebii Cæsariensis quam scripsit de fide, qua ma-
nifestè redarguitur furor illorum: hunc enim veneran-
tes vt consentientem, scriptis eius prorsus contradi-
cunt. Scripsit autem hanc epistolam, Arianis quidem
defectionem ipsius, vt apparet, insimulantibus: sed
scripta ipsa scriptoris propositum, & quæ de ecclesia
stica fide sint acta melius declarabunt.

Epistola Eusebii Cæsariensis Episcopi de ex-
posita fide Nicææ. CAPVT XII.

QUÆ sint acta in magna synodo Nicææ coacta,
videmini iam aliunde didicisse: solent enim
rumores rerum gestarum certam iudicationem præ-
currere: sed ne qua de fama, alienū veritatis nuntium
accipiatis, necessitate suadente, transmisiimus vobis,
primùm propositam fidei à nobis descriptionem, dein
de alteram quam ipsi edidere adiectis quibusdam ad
nostras voces. Nostra igitur descriptio coram Dei
amantissimo rege pellecta, & bona probataq; inuen-
ta, ad hunc sese modum habet:

FIDE S. à nobis exposita, ita vt accepimus à veteri-
bus episcopis, & in prima institutione, & cum lauacro
tincti sumus, quemadmodum docent diuinæ scriptu-
ræ: nòsque in presbyteratus ac episcopatus functione
credidimus atque docuimus, itaque & nunc creden-
tes proponimus fidem nostram. Ea hæc est: **CREDO**
in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem vni-
uersorum visibilibus ac inuisibilibus, & in vnum do-
minum

minum Iesum Christum, Dei verbum, Deum ex Deo, lumen ex lumine, vitam ex vita, filium vnigenitum, primogenitum totius creationis, genitum ex patre ante omnia secula, per quem & omnia facta sunt. Qui propter nostram salutem carnem induit, & inter homines est versatus, excruciatu, tertia die resurrexit, et ascendit ad patrem, reuersurusq; est in gloria, iudicatum viuētes & mortuos: credimus & in vnum spiritū sanctum, horū quemq; esse et subsistere credentes, patrem verē patrem, & filium verē filium, et spiritum sanctum verē spiritum sanctum: quemadmodum & dominus noster mittens ad prædicationem discipulos suos dixit: Profecti docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomine patris & filii & sancti spiritus. Quæ affirmamus ita nos tenere, itaque sentire: remissæque & olim ita, & in hac fide conspirasse, etiam si mors sit subeunda, anathemate excludentes omnem impiam sectam. Hæc nos ex corde & anima sensisse, ex quo sapere cœpimus, & nunc in veritate sentire profiteriq;, Deum testamur omnipotentem, & dominum nostrum Iesum Christum, possumusq; certissimis probationibus demonstrare & vobis planum facere, præteritis quoque temporibus ita nos credidisse atque prædicauiſſe. Hac fide nostra exposita, nullus fuit contradicendi locus: sed primum est Dei amantissimus rex, rectissimè comprehensam fuisse testatus, & se ita sentire confessus: illiq; accedere cunctos, et his dogmatis subscribere cohortatus est: sic quidem vt vna tantum obiectio, **COESSENTIALITATIS**, ascriberetur, quam & ipse est interpretatus, dici Coessentialem, qui nulla corporali affectione, nulla diuisione, nulla recisione, ex patre subsisteret, cum fieri non posset, vt materię ac corporis expers intelligibilis natura, corporalem affectionem aliquam sustineret. Hancque esse sententiam dignam diuinis & arcanis dictis. Ita philosophabatur sapientia & pietate summa Rex noster, at illi prætextu addendæ dictionis **COESSENTIALITATIS**, hanc descriptionem confecerunt.

Matt. vii. d.

FIDES

ECCLESIAST. HISTORIA

FIDES DICTATA IN SYNODO. Credimus in
vnum Deum patrem omnipotentem, factorem omni-
um visibilium ac invisibilium. Et in vnum dominum
Iesum Christum filium Dei, genitum ex patre, vnige-
nitum, hoc est, ex essentia paterna. Deum ex Deo, lu-
men ex lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum
non factum coessentialem patri, per quem facta sunt
omnia coelestia & terrena. Qui propter nos homines
& propter nostram salutem, descendit & carnem hu-
manitatemq; induit, excruciatu, resurrexit tertia die,
ascendit in coelos, veniet iudicatum viuentes & mor-
tuos. Et in sanctum spiritum. Qui autem dicunt, fuisse
aliquando cum non esset, & non fuisse antequam nasce-
retur, & factum esse de nihilo, aut asserentes ex alia sub-
stantia, aut essentia esse mutabilem, aut variabilem fi-
lium Dei, eos anathemate exterminat sancta vniuersa-
lis & Apostolica ecclesia. Hac descriptione ab ipsis
subiecta, non relinquentibus nobis in exquisitum quod
dictum erat. Ex patris essentia, et **COESSENTIALEM**
patri, rursus quaestiones & responsiones mouebantur,
examinabaturq; ratio significationis dictorum. Ibi il-
lud **EX ESSENTIA** fatebantur demonstrare, esse ex
patre quidem, sed non vt partem patris. Hactenus igitur
& nobis rectum esse visum est assentiri sententiae
doctrinae pietatis, quae subiiceret ex patre esse filium,
non tamen vt partem essentiae illius. Itaque & huic
sententiae ipsi quoque accessimus, & dictionem admi-
simus, cum nobis ob oculos versaretur, pacis propo-
situm, & in recta sententia perseueratio. Similiter &
illud **GENITVM**, suscepimus. Aiebant enim quod
FACTVM dicitur conuenire reliquis communiter
creaturis conditis per filium, cum quibus filius conferri
non possit, proinde ipsum non facturam esse similem
iis quae ipse fecisset, sed praestantioris essentiae quam
vt creaturae vlli apponi deberet, quam genitam ex pa-
tre docent diuina oracula, modo ineffabili & incom-
prehensibili ab omni genita creatura. Ita & in hoc,
COESSENTIALEM esse patris filium, excussis ratio-
nibus

atibus, conuenit. Non corporali sanè, neq; mortalium
 animantium modo: quippe neque per diuisionem, nec
 recissionem essentia. Imò ne affectionem quidem ali-
 quam, aut mutationem narrationemve potentia pa-
 ternæ, ab his enim omnibus aliena ingenti patris na-
 tura: sed hoc sibi velle, *COESSENTIALEM* esse pa-
 tri, nullam penitus habere cum natis creaturis filium
 Dei similitudinem, esseq; tantum omnibus modis si-
 milem patri à quo genitus sit, non ex alia vlla substan-
 tia essentiaue nisi paterna, cui & ipsi accedere cum ta-
 li interpretatione rectum esse censuimus. Nam priscos
 quosdam doctos & celebres Episcopos scriptoresq;
 scimus in disputatione de itatis patris ac filii inter alia
 etiam hanc dictionem *COESSENTIALIS* vsurpasse.
 Hæc de exposita fide dicta sint, in qua concordamus
 vniuersim non quidem absq; exquisitioe, sed iuxta ex-
 plicationem intellectus, quam coram Dei amantissi-
 mo rege expendimus, congruentem cum rationibus
 prædictis. Etiam anathematismo ab ipsis post fidei ex-
 positionem adiecto assentiendum esse duximus, quòd
 à scriptura alienas voces excluderent, à quibus penè
 vniuersa cõfusio & perturbatio ecclesiæ immissa fuit.
 Quum enim diuini instinctus scriptura nulla, habeat
 illud *DE NIHILLO*, & illud fuit aliquando quum non
 esset, & quæ deinceps adduntur, rationem habere ar-
 bitrati huiusmodi, dici ac doceri, assensi sumus decre-
 to bono & honesto, neque enim vnquam antehac col-
 legimus talium verborum vsum. Præterea excludi ana-
 themate, hoc, *ANTEQVAM NASCERETVR NON*
ERAT, non absurdum iudicauimus, quum omnes con-
 fiteantur eum esse filium Dei prius etiam quàm nasce-
 retur carnaliter. Iam verò Dei amantissimus rex ratio-
 ne etiam declarauit esse eum iuxta Diuinam genera-
 tionem suam ante omnia secula. Nam actu nondum
 genitum fuisse potentia in patre sempergenitabili mo-
 do, quum sit pater semper pater, vt & rex semper &
 saluator, denique omnia, potentia semperq; se habeat
 ad eundem modum & similiter. Hanc necessario vo-

FFFF

bis

ἀεὶ γεννῶντος
legendum

ECCLESIAST. HISTORIÆ

αὐτοῦ μὲν
 ἐστὶν ἐν Ἐπι-
 φανίῳ ὅτι
 ἐστὶν ἰουδίου
 φωνή.

his transmissimus, charissimi, explanationem occultis-
 ris exquisi- tionis & consensionis nostræ. Nam optima
 ratione tunc stetimus vsque ad vltimum tempus, quæ
 alieniora in descriptione viderentur recidentes. Mox
 verò omni posita contentione suscepimus ea quibus
 nihil lædebamur. Visum est enim nobis placide ex-
 pendentibus, dictorum sententiam manifeste conueni-
 re cum iis quæ paulò ante in nostræ fidei expositione
 confessi fueramus.

Redargutio maledicentiæ huius temporis Arianae
 ex scriptis Eusebii Cæsariensis episcopi.

CAP. XIII.

NON esse igitur nouam appellationem Coessentia-
 litatis, neq; excogitatam ab illius conuentus pa-
 tribus, sed à maioribus ad posteritatē deuolutam, per-
 spicuum testimonium dixit Eusebius. Idem & hoc il-
 la in epistola docuit, omnes qui tū conuenissent, vna
 nimiter suscepisse expositam fidem, sed alibi quoque
 testatur cum honorifica imperii Constantini Magni
 mentione. His verbis : atque ille quidem hæc locutus
 Romana lingua per interpretem : fecit illis consultan-
 di de proposita re copiam. Ibi illi priores horum cul-
 pam in vicinos suos conferebant, at hi & defensiones
 afferebant, & mutuas reprehensiones. Quum autem
 ab vtraque parte proposita plurima fuissent, discepta-
 tioq; esset initio, perquam vehemens, audiebat rex pa-
 tienter omnia, & quieta intentione ea quæ propone-
 bantur assumebat, & vicissim vtriusq; partis dicta sus-
 tetrans, paulatim coniungebat secum contentiosos
 aduersatores, nec non placide singulos compellans ora-
 tionē grācissimē, cuius linguæ imperitus non fuit, &
 erat miti ac suauī ingenio, alios oratione conciliabat
 sibi, alios deterrebat, collaudatis autoribus vtilis sen-
 tentiæ. Neq; destitit illos ad concordiam vrgere, do-
 nec vniuersos à disceptationibus in eiusdem sententiæ
 ac dogmatis societatem abduceret, vt & coniungeren-
 tur in fidei professione, & in festiuitatis salutaris tem-
 pus idem, vniuersi consentirent. Corroborantur autē
 iam

iam ea quæ omnibus fuerant communiter visa, etiam scripto & vniuersusque signatione. Et paulò post rursum hæc similiter apposuit. His ad talem modum constitutis, dimisit consilium, facta singulis redeundi domos suas potestate. Quibus cum gaudio reuersis, uoluit postea vna illa inter omnes sententia, de qua coram rege conuenerat, coalescentibus quasi in vnum corpus iis qui dudum dissipati fuerant. Ipse rex ex hac perceptione lætatus, per has literas Synodi fructus vberissimos, cum iis qui adesse non potuerant, communicauit, populisque vbiq; cum vrbanò tum rustico pecuniarias largitiones liberalissime decernens, celebravit festiuitatem Vicennalium, id est, vigesima anni Imperii sui. Sanè fautores Arii, etiam si impium non ducerent contradicere aliis patribus, saltem huic, quem ipsi admittunt, rari solent, docenti vniuersum illum consensum fuisse, fidem habere cõueniebat. Sed quandoquidem cum placitis suorum quoque patrum conflistantur, at illi turpitudinis & horroris plena Arii morte considerata, fugere debebant summis viribus impietatem quam peperit. Quum autem genus mortis illius non omnibus notum esse videatur, placuit & illud narratione nostra exequi.

An. do. 325

De interitu Arii ex Epistola Athanasii.

CAP. XIII.

Cum non modicum tempus ille Alexandria consumpsisset, rursus animus ad debacchandum in ecclesias appulit, negareque cepit impietatem & polliceri consensionem expositam patrū se recepturum esse. Sed quum neque diuo Alexandro neque successorī cū præsulatus tum pietatis illius Athanasio probare causam suam, rediit adiutus ab Eusebio Nicomedienēsi Constantinopolim. Vbi quas ille turbas dederit, & iusti in illum iudicis sententiam, aptissime exposuit per omnia opt. Athanasius in iis quæ Appioni scripsit. Quam ipsam quoque partem insertam narrationi subiecimus. Ego Constantinopoli non fui tempore mortis illius, sed audiui relationem Macarii

FFFF 2

presb

ECCLESIAST. HISTORIÆ

presbyteri qui tum affuit. Accersitus fuerat à Constantino Arius annitētibz Eusebianis, qui cū com-
paruisset, interrogat rex, an teneat fidem catholicæ ec-
clesiæ: tum ipse iureiurando affirmavit recte se crede-
re, & exemplum scripturæ fidei suæ, principi obtulit,
celatis omnibus, quorum causâ ab Alexandro episco-
po eiectus ecclesia erat, & simulatione referens dictio-
nes scripturæ. Itaq; absoluit Imperator iuratum nō sen-
sisse eā, quorum insimulatus ab Alexandro, fuisset ec-
clesia eiectus, sic locutus: si recta est fides tua, probe iu-
rasti: sin est impia fides tua, & iurasti, iudicium de te
erit Dei de cœlo. Atque ita egressum à rege voluere
Eusebiani illum solita vi introducere in ecclesiā, sed
beatus Alexander restitit illis, quod negaret inuentos
rem hæreseos in ecclesiam recipi oportere. Ibi deinde
ad minas peruentum est ab Eusebianis qui dicerent,
quemadmodum perfecissent vt ipso inuito ab Impe-
ratore accerferetur Arius, ita Arium quanuis ei con-
trarium esset, postero die vnā cum ipsis in eius eccle-
siæ communione futurum esse, erat autem quum hæc
diceret sabbatum. Eam ob rem episcopus Alexander
perquam contristatus, ecclesiam intrat, & manus at-
tollit ad Deum, seq; cum lacrimis in faciem humi pro-
sternit in sacrario, & iacens in pauimento orabat: ade-
rat & Macarius qui & ipse orabat, & audiebat cla-
mantem episcopum. Duplex autem erat postulatio. Si
Arius est cras futurus in communitate ecclesiæ, dimit-
te me seruum tuum, neq; perdas iustum cum impio.
Sin parcis ecclesiæ tuæ, cui te scio parcere, flecte oculos
tuos ad verba Eusebianorum, neque tradas in vani-
tationem & probrum hæreditatem tuam, auferq; Ari-
um è medio, ne ipso introeunte in ecclesiam, ipsa etiā
vnā cum eo secta recipi videatur, neque sit posthac vl-
lum inter pietatem ac impietatem discrimen. Hęc pre-
catus Episcopus decessit inde cum summa sollicitudi-
ne, acciditq; res admirabilis & inopinata. Eusebianis
enim interminantibus, ipse quidem orabat Episco-
pus: Arius autem Eusebianorum fiducia admodum
pro-

procax, secessit tanquā ad ventris opus in sellas quas-
dam, ac mox vt scriptum est, pronus crepuit medius,
prolapsusq; statim est exanimatus. Hic finis fuit Arij,
quē concordem suū summo pudore confusi sepelierūt
Eusebiani. At beatus Alexāder gaudente ecclesia cœ-
tum celebrauit, in pietate & dogmatum veritate, cum
omnibus fratribus, adorans & magnificans deum val-
de: non quod illum mortuum esse lætaretur, quod ab-
sit (omnibus enim est hominibus hæc lex posita vt
quisque semel moriatur) sed quia non humani iudicii
sententia declarata, sed ipse dominus iudex fuerat in-
ter minas Eusebianorum & preces Alexandri, con-
demnata secta Ariana, quam demonstrasset indignam
esse communitate ecclesiastica, fecissetq; palam illum
quanuis testimonium haberet Imperatoris omniumq;
mortalium, a veritate tamen esse damnatum. Talibus
manipulis scelerati seminis collectis, vestibulumq; in-
tuitus futuræ poenæ suæ Arius, suam ipse impietatem
supplicio accusauit. Sed iam ad narrationem Impera-
toris pietatis nos conuertamus. Omnibus enim sub-
iectis Romano imperio populis literas misit, quibus
hortabatur illos, vt a pristino errore reuocati, Saluato-
ris nostri disciplinæ se traderent erudiendos, atq; vni-
uersos ad veritatem deducens, Episcopos insuper ad
instaurationes ecclesiarum excitabat, non literarum
modo cohortatione, sed suppeditatione etiam ambio-
tiosa pecuniarum & rerum necessariorum ædificatio-
ni: quod ipsum & scripta indicant, hoc exemplo.

Idem Ruffi-
nus lib. 10.
ca. 14. & tris
parti. histo.
lib. 3. ca. 10.

Epistola Constantini de ædificiis eccle-
siarum.

CAP. XV.

Victor Max. Constantinus Augustus Eusebio. Per-
sequente ad hoc vsque tempus tyrannide & ne-
fariis cōsiliis famulos Christi saluatoris nostri, credo
charissime frater, neq; dubium mihi est, quoniam oma-
nium ecclesiarum res, aut negligētia corruptæ, aut me-
tu impendentis iniuriæ diminutæ sint: nunc verò red-
dita libertate, & dracone illo a publicis administra-

FFFF 3

tionis

ECCLESIAST. HISTORIÆ

tionibus, Dei quidem prouidentia, nostro autem ministerio repulso, in ea sum opinione, nemini esse diuinam potentiam absconditam, omnesq; qui aut metu, aut infidelitate, aut peccatis fuerint implicati, cognito eo qui essentialiter est, ad verū & rectū vitæ statū reuersuros esse. Quibus igitur aut tu præses ecclesiis, aut quo alios Episcopos, presbyteros, diaconosq; in loco præesse nosti, cohortare vt studium operamq; suam rebus Ecclesiasticis impendant, vt aut quæ restant perficiantur, aut amplientur, aut sicubi opus fuerit, noua ædificia excitentur: petes autem & ipse & reliqui per te necessaria a præsidibus nostris & prouinciali magistratu, quibus & ipsi scripsimus vt summo studio petitionibus sanctitatis tuæ obsequantur. Deus te seruet frater charissime. Huiusmodi epistolas de ecclesiarum ædificationibus ad singularum prouinciarum Episcopos dedit. Quæ autem scripserit Eusebio Palæstino de curatione sacrorum librorum, ex ipsis cognosci literis rectissime poterit.

Alia Epistola eiusdem de parandis sacre scripturæ libris. CAP. XVI.

Victor Constantinus Augustus Eusebio. In vrbe quæ nostrum nomen complectitur, auxiliante saluatoris Dei prouidentia, ingens hominum multitudo sese addixit ecclesiæ, ita admodum augescente omnium ibi numero, admodum dignum videtur etiam ecclesias in ea plures construi. Tu igitur suscipe prompro animo placita voluntatis nostræ, quod & prudentiæ tuæ significare æquum censuimus, vt in membranis bonis quinquaginta codicum, cures planè & dilucide ab artificibus scripturæ elegantis peritis, exarari eos potissimum sacrarum literarum locos, quorū verba doctrinæ & vsui ecclesiarū maxime censueris conuenire. Dedit & clementia nostra literas, ad generalem dispensatorem nostrum, vt huic operi necessaria omnia subministrari curret. Nunc erit sedulitatis tuæ, vt huiusmodi codices quā celerrime conscripti absoluantur, qui autoritate literarum nostrarū concedentium

tum hoc iuris tibi, duo publica vehicula sumes, quibus illi ad nos deportentur, perficiente negotium vno aliquo ex diaconis tuis. Ita enim potissimum bene scripti in nostrum facillimum conspectum videntur esse peruenturi. Qui quum ad nos venerit, humanitatem nostram experietur. Deus te conferuet frater charissime. Satis esse hæc possunt, de quibus coniectura, vel iudicium potius fiat, conuersum laudatissimum Regem fuisse totis viribus ad studium pietatis: addam tamen & supra dictis Saluatoris sepulchri susceptam ab illo curam. Quum enim comperisset vesanientes & amentia simulachrorum cultus percitos subruisse sepulchrum dominicum, sperantes hac contentione saluationis nostre memoriam obliuioni mandatum iri, illo autem in loco extruxisse impuræ diuæ ædem ad Virginalis par tus contumeliam, primum dirui abominandas substruções, deinde aggerem propter fœditatem funestorum sacrorum, longè ab vrbe disici ac dissipari, mox exædificari templum maximum ac pulcherrimum imperauit. Quæ omnia planius docetur epistola missa ad eius ecclesiæ præfulem, Is erat tum Macarius cuius et antè meminimus, quiq; in magna synodo affuerat, ar mag; ceperat socia ad illius blasphemias prosternendas.

Alia eiusdem Epistola ad Macarium Episcopum Hierosolymitanum, de ædificatione diuini templi.

CAP. XVII.

Victor Constantinus Max. Macario.

Tanta est gratia Saluatoris nostri, vt nulla dicendi facultas presenti miraculo sufficere posse videatur. Nam significationem passionis illius sanctissimæ, tam diu obrutam terra, sic multorum annorum spatiis fuisse ignoratam, dum cõmuni omnium hoste sub lato liberatis famulis suis appareret, omnem profecto admirationis stuporem superat. Si enim omnes quot quot vbiq; terrarum sunt sapientes cõuenerint, iussiq; hac re dignam orationem habere tentauerint, ne minima quidem parti contentione sua satis esse facturi videntur, vsque adeo omnem humanæ rationis ca-

FFFF 4

pacem

ECCLESIAST. HISTORIÆ

pacem naturam istius miraculi fides excedit, quo pla-
 nè celestia humanis plus valere declaratur. Quapro-
 pter, hoc ego semper in primis atque solum specto, vt
 quemadmodum sese quotidie nouis miraculis profert
 veritatis fides, ita mentes omnium nostrum in sancta
 lege, castitate ac vnanimi cupiditate studiosiores red-
 dantur. Quod cū omnibus manifestum esse confidā,
 hoc maxime tibi persuadeas velim, nihil esse maiori
 curæ mihi, quā vt sacrum illum locum, quem Dei
 mandato, de spurci simulachri impositione, tanquam
 deprimente quodam pondere alleuauī, ædificiorum
 pulchritudine exornemus, qui ab initio quidem san-
 ctus Dei iudicio fuit, sed multo postea sanctior prolas-
 ta in lucem salutaris passionis fide effectus. Decet igitur
 prudentiam tuam, ita omnia instituire & præpa-
 rare necessaria, vt non modo omnibus præstātor basi-
 lica, sed etiam alia ad eum modum perficiātur, ne quid
 vspiciam locorum quod maxime eximium sit, hanc fa-
 bricam possit vincere. De murorum autem excitatio-
 ne & opere, scito commissionem habere à nobis Dra-
 cilianum amicum nostrum, qui nunc splendidissima
 gubernatorum nostrorum loca administrat, necnon
 istius prouinciæ præfectum nostrū. Imperatum enim
 est à pietate nostra, vt artifices ac operarii cum omni-
 bus quæ requiri ad ædificationem à tua fuerimus cer-
 tiores facti sapientia, statim per illius prudentiam tibi
 curentur. De columnis autem seu marmore, quicquid
 ipse contemplatione operis pretiosissimum ac aptissi-
 mum futurum statueris, da operam vt quamprimum
 nobis perscribas, quo vndecunque conuehi possint ea
 quæ convenientia operi futura de tuis literis intelles-
 xerimus. Equum enim est vt totius orbis terrarum
 maxime admirabilis locus digno splendore exorne-
 tur. Ipsius quidem Basilicæ testudinem vtrum laque-
 aram, aut alio quopiam genere operis concluden-
 dam censeas, velim mihi significes. Nam laqueata
 auro quoque illustrari poterit. Quod superest, san-
 ctitas tua prædictos prætores certiores reddat, quot
 ope-

operariis artificibusq; & quantis sumptibus opus sit futurum, eaq; omnia da operam vt ad nos quoq; quā primum referantur: non solum de marmore & columnis, sed etiam de lacunari, si hoc tibi placuerit. Deus te conferuet frater dilecte.

De matre Constantini Helena, & studio in extruendo templo illius. CAPVT XVIII.

HAs literas pertulit ipsa Imperatoris mater, Egredi illa filii genitrix, & ab omnibus celebrata, tantæ lampadis parens & nutrix pietatis. Ea igitur tantum itineris, senectæ etiam labore contempto suscepit, nō enim diu post illud mortua est, nata annos octoginta. Mox autem vbi locum conspexit qui admississet communis salutis tormenta, abominandam illam ædem dirui & aggerem exportari iussit: oppresso vero sepulchro iam apparente, visæ quoq; sunt iuxta dominicum monumentum tres defossæ cruces, quarum nemo erat qui non pro certo haberet, vnam fuisse dominici Saluatoris nostri, duasq; reliquas simul actorum in crucem latronum. Ignorabatur tamen illa quæ dominicum tetigisset corpus, & pretiosi sanguinis stillicidia excepisset. Sed beatus Macarius præsul vrbis illius, tali ratione dubitationem hanc explicauit. Foemina enim primariæ quæ diuturno morbo teneretur, singulatim quamq; crucem cum ardentibus precibus admovit, atq; ita arcana vis cognita est. Cum enim primum hæc crux muliebri corpus cōtigisset, graue mox repulit morbum, & illam pristinæ restituit sanitati. Ita Imperatoris mater comperta re quam desiderauerat, eluorum alios Galeæ regiæ inseruit, qui præsidio essent capiti filii sui, & hostiū tela repellerent: alios frenis equestribus coniunxit, & regi protectionē parās, & prisum vaticinium implens: longum enim est cū Zachariās propheta clamat: Et quod in frenis fuerit, Zach. 14. d

sanctum erit domino omnipotenti, Particulam autem crucis Saluatoris, in Regia collocandam seposuit, reliquum ex argēto fabricata capsula in eam inclusit, episcopopoq; vrbis dedit asseruandam, vt monumentū salu

ECCLESIAST. HISTORIÆ

*in ipso
legi.*

tis extaret ad posteritatem. Vndique autem omnis generis materiam artificibus suppeditās, maxima & clarissima illa templa extruxit, quorum pulchritudinem & magnitudinem hoc loco exponere superuacuum duxi, currentibus illuc, vt ita dicam, vniuersis dei amantibus ad tantæ magnificentiae spectaculum. Fecit & aliud dignum memoria laudatissima illa & suspicienda Regina. Congregatis enim Virginalis vitæ cultribus plurimis, sedilibus præparatis discumbere illas iussit, & ipsa vt famula circumiēs ministrauit, cibum apponens, & pocula porrigens, & vinum infundens, & pelui allata de vase manuali affudit aquam manibus illarum. His & aliis consimilibus peractis rediit ad filium, & multis præceptis de pietate filio datis, valedicendiq; benedictionibus consumatis, ex hac vita in meliorem transiit. Atq; illa quidem mortua eo fuit affecta honore qui deberetur tanta cura tantoq; feruore persecutæ cultum omnium creatoris Dei. At Aristoteli factio ad consilia improbißima reuersi sunt.

Transitus illegitimus Eusebii Nicomediensis,
& epistola Constantini contra Eusebium & Theogonium ad Nicomedienses. CAP. XIX.

EA enim de causa manus suas non subtraxere concordia fidei, quo induti ouium pelles, vt lupi grassari possent. Nam diuino Alexandro qui Arium confixerat oratione sua, illo inquam Byzantio, hoc enim tum nomine Constantinopolis appellabatur, in vitam meliorem translato, Eusebius aduocatus impietatis, oblitus earum legum quas paulo ante cum aliis Pontificibus conscripserat, mox Nicomedia deserta Constantinopolitanum arripuit solium, cum plane Canon interdicit omnibus cum presbyteris tum episcopis, transgressione in alias atq; alias vrbes. Mirum tamen esse non debet, fuisse audaces illos in prætereundo alias leges, qui ita contra vnigeniti diuinitatem insaniuerant. Neq; primū huic nouitati ille studuit, sed iam ante idē facere ausus fuerat: cōmissa enim sibi quondam Beru-

to, ille

eo, illam relinquens, Nicomediā occupauerat, quā po-
 stea est exactus synodi sententia ob manifestā impieta-
 tē suā, vnaq; etiā Nicæa Theogonius, idq; Imperator
 Constantinus alteris literis suis demonstrauit, quarū
 partem inseram narrationi huic, missarum Nicomedi-
 ensibus. Quis imbuat talibus innocentem multitudi-
 nem? Nimirum Eusebius crudelitate tyrannica ini-
 tiatus. Fuisse enim semper transfugam sanctorū mul-
 tis est videre argumentis. Hoc enim partim cedes epi-
 scoporum, sed vere episcoporum, testatur, partim gra-
 uissima Christianorum insectatio manifestē clamat.
 Nam de illius erga me contumeliis nunc non loquar.
 Quibus cum sauirent maximæ aduersariorum con-
 cursiones, ipse oculos speculatores aduersum me in-
 tendebat, & propemodum armato ministerio præsto-
 erat tyranno. Neque quisquam arbitratus sit non me
 ad hæc plana faciēda paratum esse. Certissimum enim
 est indicium, quod manifesto deprehendi a me conti-
 gerit presbyteros ac diaconos assecelas Eusebii. Sed
 hæc omittam, quæ non indignationis meæ, sed pudo-
 ris illorum gratia protulimus. Hoc autem exercet co-
 gitationem animi mei, quod intelligo vos ad societa-
 tem criminis vocari. De Eusebii enim institutione &
 peruersione, conscientia vestra à veritate discessit.
 Medicina tamen non sera fuerit, si nunc saltem dele-
 cto episcopo fideli & integro respexeritis ad Deum,
 quod & in præsentia est potestatis vestræ, & iam pri-
 dem debuerat iudicio vestro perfectū esse. Ille quem
 memorauimus Eusebius magnopere à quibusdam
 eum adiutus, huc peruenit & impudenter rectitudi-
 nem ordinis acquisiuit: Sed quum de Eusebio chari-
 tati vestræ pauca scribenda sint, meminit patientia
 vestra coactam esse Nicææ synodum, cui & ego re-
 uerenter affui ministerio, conscientia meæ: nullo alio
 consilio quàm vt omnes in concordiam redigeren-
 tur, vtq; penitus redargueretur exterminareturq; ne-
 gorium illud, motum Arii primum Alexandrini de-
 mentia, confirmatum autem mox Eusebii absurdo &
 exitiali

ECCLESIAST. HISTORIÆ

exitiali studio. Sed eundem illum Eusebium, quo cense-
 tis, charissimi honorabilissimiq; discursionis labore,
 nempe conscientia superatum, quò ve pudore cum cõ-
 uicto omni ex parte mendacio conflictatum esse.
 Subornauit enim diuersos qui pro se apud nos depre-
 carentur, & ipse petiit auxilium nostrum, ne tanti deli-
 cti condemnatus priuaretur honoribus suis: Deum fa-
 cio horum testem, qui nobis bonitate sua perpetuo as-
 sit. Me enim etiam peruertit, & indecenter seduxit il-
 le, quod vos quoq; scire debetis. Nam tunc omnia que
 voluerat obtinuit, cū malitiam animo suo penitus ab-
 sconderet. Sed quæ nuper, vt alia præteream facinora
 prauitatis ipsius, cum Theogonio socio vesaniæ suæ
 designarit, quæso cognoscite. Imperaueram vt Alexan-
 drini quidam, q; a fide nostra defecissent, huc mitteren-
 tur: nam illorum ministerio dissensionum videbatur
 flamma excitari. At isti honesti boniq; episcopi, quos
 semel synodi veritas reseruauit pœnitentiæ, eos non
 receperunt, vt essent tuto apud se loco, sed vitæ suæ
 malitiā cum eis communicauerūt. Eam ob rem hoc
 cepimus aduersus ingratos istos consilium, vt iubere-
 mus arreptos ipsos in remotissima loca deportari.
 Quod restat, vestrum est ea fide Deum spectare, qua
 vbique hoc fieri soleat, quaq; esse transigiq; omnia de-
 ceat. Ita nos si habeamus episcopos castos, orthodo-
 xos, humanos, gaudemus. Quod si quis audacter incõ-
 sulteq; ad memoriam, ad laudem pestium illarum ex-
 arserit: illius statim audacia ministri Dei, hoc est mea
 executione, cohercebitur. Deus vos conseruet fratres
 dilecti. **ATQVE ILLI** tunc honoribus spoliati vrbis
 busq; eiecti sunt: commissa Nicomedix administrati-
 one Amphioni, Nicææ Chresto. Sed rursus solitas frau-
 des vsurpantes, pro comœatu fallaciæ videntes esse
 humanitatem Regis, renouato certamine pristina pos-
 tentiam recuperarunt.

De fraudulentis aduersus sanctum Eustathium
 Antiochenum Episcopum Consiliis factionis
 Eusebianæ.

CAP. XX.

Sed

Sed Eusebius, vt dictum est, violenter occupato
 præsulatu Constantinopolitano, potētis incrementa
 faciebat, & familiaris effectus Imperatori, cōsidiētisq;
 de frequēte consuetudine capta aduersus propugnato-
 res veritatis rursus produxit machinas suas. Ac primū
 prætensens cupiditatem visendorum Hierosolymorū,
 hac fraude circumuento Imperatore, quod diceret se
 teneri desiderio celebre ædificationis opus cōspiciens
 di, magno cum honore illinc discessit, attribuentē ei
 Imperatore & vehicula & comitatum. Adiunxit huic
 se & Theogonius Nicænus socius, vt ante diximus,
 improborum consiliorum ipsus. Cumq; venissent An-
 tiochiam amico vultu omnia illis benigne præstaban-
 tur, nam veritatis propugnator Magnus Eustathius,
 omni fraterno amore eos complexus est. Vbi autem
 ad sacra deuenissent loca & vidissent concordēs suos,
 Eusebium Cæsariensem, Patrophilum Scythopolitā,
 Aërium Lyddæ, Theodotum Laodicæ Episcopum,
 & alios Ariana labe inquinatos, indicarunt eis turba-
 rum consilia, & vnā cum ipsis Antiochiam inuaserūt
 & aliorum quidem aduentui deductionis honor præ-
 tendebatur, sed quod clanculum conficiēbatur, bellum
 erat aduersus pietatem. Conducta enim muliercula
 quæ corpus suum prostitueret, & linguæ illius obse-
 quium mercati consilium conuocarunt: deinde alijs
 omnibus exclusis miserriam introducunt muliercu-
 lam, quæ infantem præ se ferens lactentem alebat cum
 impudentibus clamoribus susceptum genitumq; illū
 ex Eustathio. At ille qui calumniam manifeste cerne-
 ret confictam contra sese, postulabat vti quem testem
 habere eius rei eum in medium produceret: quæ cum
 habere se negasset, iusiurandū ei deferretur a iustissimis
 iudicibus, clamante palam lege probationes duum
 triumve testium confirmatione valere. Et statuente
 Apostolo postulationem aduersus presbyterum, nisi
 confirmato crimine duum triumve testium non ad-
 mitti oportere. Sed hi spretis legibus diuinis, accusa-
 tionem intestaram contra tantum virum admittunt,
 cumq;

ECCLESIAST. HISTORIÆ

cumq; illa confirmaret iurejurando clamores suos, put-
rum esse Eustathii, mox veritatis amici iudices contra
illum, vt adulterum pronuntiauerunt. Refragantibus
autem alijs pontificibus, qui non pauci aderant, respec-
tu Apostolicorum dogmatum, & ignoratione eorū
quæ mouerentur, manifeste contradicentibus, prohib-
entibusq; sententiæ iniustæ parere Magnum Eustas-
thium, abiire illius fabulæ compositores quamprī-
mum ad regem, eiq; persuadent veram accusationem,
& iustam fuisse condemnationis sententiā, exiliumq;
conferunt, tanquam adultero & tyranno pietatis & ca-
stitatis athleta.

De hæreticis successoribus Antiochiæ sancti
Eustathii.

CAP. XXI.

ATq; est ille per Thraciam abductus in Illyricam
quandam urbem. Sed hi primum surrogant Eu-
lalium, qui paulò post vita functo, voluerant illo trās-
ferre Eusebium Palæstinum. Cui cum & ipsi contra-
ria ea res esset, insuperq; prohibente Imperatore, subie-
cere Euphronium, quo & ipso mortuo, vixit enim in
hoc honore annum tantum vnum & paucos menses,
Placentio Præsulatum ecclesiæ illius tradidit. His
autem cunctis occulte inerat Ariana labes, ideoq; plu-
rimi studiosi pietatis, cum sacerdotes tum plebs, de-
sertis ecclesiasticis cœtib; priuatim conueniebant,
ii vocabantur Eustathiani quòd talis coitio post Eu-
stathii exilium extitisset. Illa verò miserrima muliercu-
la morbo grauissimo & diuturno correpta, prodidit
insidias & tragediam illam detexit, non duobus tri-
busve, sed compluribus sacerdotibus illis fraudibus
indicatis. se enim aiebat pecunia conductam ad illam
calumniam, non tamen falsum omnino iuratam fuisse
se. Eustathii enim fabri cuiusdam puerum esse. Atque
hæc Antiochiæ bellissima illa molita est factio.

Fides Indorum.

CAP. XXII.

His tēporibus & Indis illuxit diuinæ cognitionis
iubar. Cū enim vbique celebris Imperatoris
virtus ac pietas, & vicini barbari docti essent præsta-
re pace

re pace frui, quàm bello decertare, commiscebantur
 vbique commercio libero. Ibi Tyrius quidam exter-
 næ philosophiæ deditus, incensus cupiditate perlustrâ
 dæ ultimæ Indiæ, profectio[n]i cum duobus adolescen-
 tibus fratris filijs accingitur: sed postquàm desiderio suo
 satisfecerat, nauigatione in patriam reuertebatur: ap-
 pulsâq[ue] nauî in portû auationis gratia, irruentes bar-
 bari, alios in mare demerferunt, alios seruitum abstra-
 xere. Atque ille quidē Tyrius inter mortuos relictus,
 adolescentes verò ad regem deducti sunt, horum no-
 mina fuere vni Aedesio, alteri Frumentio: quibus tem-
 pore terræ illius regi probatis prudentia eorum pate-
 facta, cura Regiæ committitur. Quod si cui hæc singl
 videntur, is recordetur, quid Iosepho vsu venerit, &
 ad regnū Egypti respiciat, itemq[ue] prophetā Daniele[m]
 tresq[ue] illos pietatis athletas, nam & hi de captiuitate
 ad Babylonis præfecturam deuenerunt. Sed rege mor-
 tuo maiore in pretio apud filium illius fuere. Educa-
 ti autem in pietate hortabantur mercatores, si qui, quē
 admodum mos fert Romanorum, aduenissent, vt con-
 uenire & sacros ritus celebrare vellent. Interq[ue] hæc ela-
 pso longo sanè tempore accedunt ad regem, petuntq[ue]
 pro mercede fidelitatis erga illum suæ, concessionem
 redditus in patriam suam. Quo impetrato, in Romanū
 solum reuersi sunt. Mansitq[ue] Tyri Aedesius, at Frumen-
 tius posthabito conspectu parentum suorum cura re-
 rum diuinarum Alexandriam perrexit, præsulēque
 vrbis illius docuit qua essent cupiditate Indi vidē-
 dæ lucis intelligibilis. Tum ecclesiæ illius clauum te-
 nebat Athanasius, qui audita narratione hac, quis au-
 tem reperiri possit, inquit, aptior ad caliginem istam
 ignorantix discutiendam, & inferendi diuinæ præ-
 dicationis luminis quàm tu? Hæc loquutus & com-
 municata cum eo gratia Pontificali, misit ad istius gē-
 tis culturam. Qui & patria derelicta & contempto
 tanto pelago, peruenit ad gētem incultam, eamq[ue] sum-
 mo studio excoluit, cooperante sibi diuina gratia.

Aposto.

ECCLESIAST. HISTORIAE

Apostolicis enim miraculis, si qui forte sibi resistere conarentur, capiebat. Et signorum efficacia dictorum testis, permultos quotidie corripiebat. ac Indorum quidem ad cognitionem dei Frumentius dux fuit.

Deductio ad pietatem Iberorum. CAP. XXIII.

AT Iberibus eodem tempore mulier captiua viam veritatis demonstrauit. Illa enim orationi assiduo vacabat, cubile stragulumque habens molliculum extensum humi sacculum, delicatissime autem viuens in continuis ieiuniis. Ex hoc labore Apostolica dona consecuta est. Nam cum barbaris mos sit, penuria medicorum, ex sese mutuo de medicamentis querere, quo quopiam aliquis in morbo usus sanitati fuerit restitutus, deuenit quaedam ad laudabilem illam mulierem femina cum infirmo puero, cum maximis precibus, ut remedium morbi aliquod se doceret. Quae accepto puero repositoque in cubile suum, obsecrabat omnium conditorem Deum ut annuere precibus suis & infirmum puerum exoluere morbo vellet, qui exaudita supplicis oratione sanitatem illi reddidit. Ex hoc mirabilis mulier omnibus in ore fuit, neque enim coniugem regiam fama huius facti latuit, quae & ipsa cum difficili morbo teneretur accersendam eam curauit, sed hoc facere recusauit elationis quadam mediocritate usa. Tunc regina coacta malo dignitatem Regiam non passa obstitare sibi, accurrit ad captiuam, quae & ipsam in vilem lectulum suum illam reponens adhiuit salutarem morbo medicinam orationis. Recuperata igitur pristina valetudine obtulit ei Regina mercedem curationis rerum maxime expetendarum, aurum, argentum, tunicas, pallas, quaeque alia largiri Regia magnificentia consuevit. His sibi illa opus esse negauit, sed magnam futuram mercedem, si pietatem vellet cognoscere, & exposuit quam poterat illi accuratissime diuina praecipra, hortabaturque ut diuinum templum excitaret Saluatori suo **CHRISTO**. Ita reuersa regina in Regiam, subita percutit animum coniugis suae admiratione facilius curationis, cui narrat potentiam Dei quem captiua coleret

coleret, illumq; aiebat solum pro deo habendum, ex-
truiq; templum & totam gentem ad cultum ipsius cō-
uerti oportere. Rex quidē magnis vehebat laudibus
miraculum declaratum in vxore sua, sed ab edificando
templo abhorrebat animus. Modico autem tempore
elapso, venarum egressus, ab humanissimo domino,
vt quondam diuus Paulus captus est. Nam improuisa
implicitus caligine vltcrius non poterat progredi. Et
comites quidem solita fruebantur luce, solusq; ipse re-
lictus tenebrarum vīculis constringebatur. In maxi-
ma igitur dubitatione rationem salutis inuenit. Nam
recordatus infidelitatis suæ, & inuocato numine eius
dei quem coleret captiua, lucem recepit: tū profectus
ad captiuā suspiciendam mulierem, petiit ab ea demō-
strationem ædificiū. At illi idem qui Beselelem archi-
tectonica sapientia compleuerat, hoc quoq; donum cō-
tulit, vt describere posset diuinum templum. Describe-
bat ergo ipsa, illi fodiebant & ædificabant. Sed iam
opere perfecto & concluso tectis, cum deessent sacro-
dotes excogitauit consiliū hac quoq; in re mulier: per-
suasit enim regi vt legatos mitteret ad Imperatorem
Romanorum, peteretq; pietatis sibi doctore prospici.
Rex quidem viam demonstratā legationis mittē-
dæ statim est ingressus. Imperator verò cognita peti-
tione (erat autem Constantinus ardentissimus amator
ille pietatis) benignitate summa complexus legatos,
præconem diuinæ cognitionis misit illi genti virum,
fide, intelligentia, moribus ornatissimum cum digni-
tate Pontificali, muneribus plurimis adiectis. Atq; il-
le ad hunc modum petētibus iis prospexit, sed in Persi-
æ alumnorum pietatis vltro causam suscepit. Cero-
tior enim factus ab impiis eos exagitari, & regem ser-
uientem erroribus variis insidiis circumuenire, literas
ad illum dedit, postulans vt & ipse ad pietatem se cō-
uertere & cultoribus illius honorem habere vellet.

Epistola Imperatoris Constantini ad Saporem
regem Persarum.

CAP. XXXIII.

GGGG

Scd

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Sed melius fuerit scriptoris studium declarare: Ob-
 seruans diuinam fidem adipiscor lumen veritatis:
 sequens lumen veritatis, agnosco diuinā fidem. Atque
 de his quod ipsa res docet, sanctissimæ religionis cula-
 tum notū facio, qui est magister cognitionis sanctissimæ
 mi dei. Huic me seruire consteor: huiusq; dei adiutus
 ope, orsus ab vltimis Oceani finibus, vniuersum orbē
 terrarum firmę salutis spe erexi, vt omnia quæ iam cō-
 tidianis calamitatibus seruitiū tot tyrannorum defice-
 rent & extenuarentur, cōmuniter a nobis vindicata,
 quasi curatione quadam medica refocillarentur. Hūc
 ego deum veneror, cuius signum dicatus eidem Deo
 exercitus meus portat in humeris suis, & quocunq;
 per fas & ius contendit, prospero secundoq; cursu vti-
 tur. Nobisq; ex illorum splendidiss. trophæis non sēra
 rependitur gratia. Hunc ego Deum venerari me im-
 mortali memoria profiteor, hunc mēte perfecta & pu-
 ra in cōelo esse perspicio: hunc flexis genibus inuoco,
 auersans omnem abominationis sanguinem, & odo-
 res fœdos ac fugiendos, incantationum omnium igni-
 culos declinans, quibus cunctis sceleratus & infandus
 error inquinatus, plurimos totasq; adeo gentes cōuel-
 lens infernis contradidit partibus. Quæ enim omnīū
 conditor deus per humanam prudentiam propria be-
 nignitate ad vsum hominum protulit, ea ad vniuscui-
 usq; libidinem arripi non sustinet. Mentem autem so-
 lummodo puram & intaminatam animam ab homi-
 nibus postulat, quibus virtutis & pietatis opera meti-
 tur. Æquitatis & mansuetudinis factis oblectatur,
 amat mites, odit turbulentos, diligit fidem, punit infi-
 delitatem, omnem iactabundam potentiā frangit, con-
 tumeliās superbiorum vlsciscitur, elatos fastu funditus
 euertit, humiliaris & patientibus tribuēs quæ prome-
 rentur: ita & Imperium iustum magni ille cōstimās, sua
 opitulatione confirmare, & regiam intelligentiā tran-
 quillitate pacis conseruare solet. Minime decipi mihi
 videor, mi frater, cum deum hunc esse cōfiteor ducem
 Saluatoremq; omnium, quem multi hoc potiti impe-
 rio

rio vesanis erroribus seducti, abnegare conati sunt. Sed cuncti tali sunt genere ultionis consumpti, ut ubique homines superstites nullum aliud exemplum querant execrandi similium facinorum conatus, quam illorum calamitatum imprecationem. Horum unum fuisse iudico, qui quasi fulmine diuinæ iræ hinc reiectus, vestraque in loca ablati fuit, trophæo vobis glorioso pudore suo. Sed opt. cecidisse videtur, ut nostris quoque temporibus supplicia istorum proferrentur. Nam & ego aspexi finem illorum qui paulo ante nefaria dominatione perturbant deo dicatum populum. Ideoque & Deo magnas gratias ago, quod singulari providentia illius, totum genus humanum quod legem colit diuinam, reddita nunc pace in lætitia & gaudio vitam degat.

Valerianus
vocat Ep
pha.

Hinc etiam nobis ipsis persuasum est, Rempublicam optimo tutissimoque in loco versari, cum ob illorum puram probatamque in concordia de numine, religionem, uniuersa ipse ad sese colligere dignatur. Hunc catalogum hominum, Christianorum inquam de quibus omnis mihi sermo, cum audio primariis in Persiæ locis, plurimum, ut semper expetiui, augescere, quam me voluptate affici existimas? Optime igitur cum illis, similiterque tecum optime agitur, quia communiter cum utrisque. Ita enim omnium rerum dominum, clementem, propitium, benignum habiturus es. Istos igitur cum tantus es, committo tibi, eosdemque tibi in manum trado, cum es celeberrimus pietatis laude. Quos pro humanitate tua amore ac benevolentia complectare, immensam tibi nobisque per fidem lætitiā conciliaturus. T A N T A E curæ optimo omnium regi erant quicunque pietate ornati essent, ut non modo suorum sollicitudinem, sed alienis quoque dominis subsectorum procurationem capefferet, quod illius studium diuinus compensauit respectus, cum habenis commissis Europæ totius, & Africæ, & præterea maximæ Asiæ partis, tum amore conciliato subditorum qui frena cum voluptate etiam paterentur, in Barbarorum insuper Imperio illius seruitute aliorum Voluntaria, aliorum armis bellicis confecta, excita-

GGGG 2 tisq

ECCLESIAST. HISTORIÆ

isq; vbiq; trophæis & præconiis victoriarum Imperatoris. Sed hæc & ab aliis copiosius celebrata sunt, & nos prosequi institutâ narrationē debemus. Laudatissimus igitur rex Apostolicas curas suscipiebat animo suo, at Pontifices non solum non ædificare ecclesiam, sed illius etiam fundamenta labefactare conabantur: nam illius & Apostolicorum dogmatū principes varias texentes calumnias, impulsos in exilium agebāt. Non enim expleta ipsorum inuidia famosa illa cōtra Eustathium fabulæ compositione, etiam alteram turrim max. pietatis conuellere summa variâq; molitione tentauerunt: quam & ipsam tragœdiam quā potero breuissime recensebo.

Insidiæ structæ sancto Athanasio. CAP. XXV.

An.do. 333.

Alexandro admirabili illo sene, qui Arii blasphemiam deuicerat, vita post menses v. à conuentu Nicæno, sua functo, præsulatum ecclesiæ Alexandrinæ Athanasius cepit, vir ab ineunte ætate diuinis præceptis innutritus, omnibus autem in gradibus Ecclesiastici ordinis cum admiratione versatus. Hic in magno illo conuentu, nullum certamen pro apostolicis dogmatibus cū fugere videretur, à veritatis quidem propugnatoribus gloriam, ab aduersariis verò vt oppugnator odium & inimicitias consecutus est. Erat autē cum magno Alexandro admodum iuuenis & diaconi locum obtinens. Cū igitur ii qui bellum aduersus vnigenitū deum gerere decreuerant, re essent præsentiam animi ipsius in defendenda veritate experti, cognouissentq; Alexandrinæ tenere ecclesiæ gubernacula, præsulatum ipsius exitio futurū impietati suæ crediderunt: itaque tale quiddam machinantur. Melitius quem synodus Nicæna abdicauerat, nō desinebat motus turbasq; excitare in Thebaide, & vicina Ægypto. Huius factionis illi pecunia conductis quibusdā, quo suspicio accusationis vitaretur, persuadēt, vt ad Imperatorem cursitent & per calumniam Athanasium insimulent exactionum in Ægypto, quas ipse instituat & de quibus collectam pecuniam suppeditet cuidam stur-
denti

identi nouis rebus. Ita dolose captatis Imperatoris au-
ribus, effecere vt Athanasius Constantinopolim ac-
cerferetur, qui cum aduenisset accusationisq; falsitatē
coarguisset, diuinitus illi attributam ecclesiam recupe-
rauit. Hoc & rex ipse ostendit in literis ad Alexandri-
nam ecclesiam missis, quarum & ipsarum clausulam
inseram rationi nostræ.

Epistola Imperatoris Constantini ad Ale-
xandrinos.

C A P. XXVI.

Non potuit improbitas istorum credite mihi frā-
tres, non potuit nocere episcopo vestro. Nihil ali-
ud studuere quam vt nostris temporibus consumptis
nullum haberent in vita pœnitentiæ spatium: quare
vobis ipsi auxilio sitis moneo, vestrum amorificum
studium vrgeſe, omnibus viribus exagitate eos qui
cupiunt abolere gratiam concordie vestræ. & respici-
entes ad deum, mutuo amore vos cōplectimini. Ego
vestrum episcopum Athanasium libenter vidi, sicq;
sum allocutus vt quem virum dei esse crederem.

Alia aduersus Athanasium episcopum.

C A P. XXVII.

Sed ne sic quidem istorum coercita est impietas,
quin aliam texerent fabulam cui nemo vnq; veterū
Tragicorum, aut comicorum similem dedit. Nam rursus
conductis accusatoribus de factione illa deducunt
ad regem cū summis clamoribus de sceleratis & nefas-
rijs ausis Athletæ virtutis: his aderat ductor Eusebio-
us & Theogonius, itemq; Theodorus Perinthius, Pe-
rinthus autem hoc tēpore Heraclia nominatur: affir-
mabant autem facinora esse intolerabilia quæq; ferre
nullius aures possent. Ita persuadēt Regi vt synodum
cogeret Cæsariæ Palestinæ, ibi enim erat inimicorum
illius plurimū, iuberetq; causam in ea Athanasii diu-
dicari. Habebat fidem illis Imperator vt sacerdotibus
imperauitq; fieri quod petierāt. Sed diuus Athanasius
iudicii iniquitatem declinans ad cōcilium non venit.
Tum illi nacti validiores prætextus calumniarū, belo-
io aduersus veritatē suscepto, hoc adiciunt prioribus

GGGG ;

scelerā

ECCLESIAST. HISTORIÆ

sceleribus, vt deferant apud Imperatorem Athanasium, de audacia & tyrannide. Neq; omnino spes eos frustra est, cum enim iratus rex clemētissimus literis Athanasio, & declarauit indignationem suam, & imperauit vt Tyrum se cōferret: sibi enim synodum coactum iri: suspicatus, vt opinor, fugere Cæsariam Athanasium propter Præsulem illius. Misit autem & ad concilium tales literas quales ab ornato pietate mitti debuere: quarum exemplum hoc est.

Epistola Imperatoris Constantini ad Synodum.

CAP. XXVIII.

CONSTANTINUS Imperator sanctæ synodo Tyri. Erat vt arbitror, consentaneum, decebatq; quietem temporis huius, minime seditionibus turbari ecclesiam, cunctosq; CHRISTI famulos a conuiciis abesse. Quoniam verò nonnulli furore non sanæ cōtentionis acti, non enim dicam viuentes ad indignū se modum, conantur omnia cōfundere, quo nihil mihi calamitosius videtur accidere posse: ideō currentes vos, vt dicitur, incitatione mea cohortor, vt omni mora posita, cōuenire summa celeritate, & conficere synodum velitis: & succurrere destitutis ope, medicinam facere laborantibus fratribus, coagmentare dissipata membra, emendare peccata, pro eo atq; tempus postulat: quo tot prouinciis rectam concordiam reddatis, quam, quod absurdissimum videatur, paucorum hominum perdidit superbia. Hoc ipsum & Deo cunctorum domino gratis simū, & supra omnem spem meā: & nobis ipsis, si quidem pacem reuocaueritis, nō vulgari gloriæ futurum esse, neminē esse omnium mortalium qui non fateatur existimo. Proinde quod superest, ne cunctemini, sed intento nunc iam studio, date operam vt quamprimum de propositis decidatur, cōgressi cum sinceritate summa, ac fide, quod maxime Saluator noster cui seruimus, quasi edita voce vbique exigit. Quod ad nos attinget nihil patiemur desiderari bonitatis nostræ: omnia de quibus literis vestris significatū est, sumus exequri. Scripsi episcopis quibus voluistis, vt suam curam

nam in hoc concilio ad vestram adiungerent. Missi istuc
 Dionysium virum consulare, qui quos vobiscum in
 concilium ire oporteret admonendo, & ea quæ gererentur
 in primisq; ordinem animaduertendo, præesset conventui.
 Si quis enim, quod usu venturum non puto, vestram
 iussionem nunc quoq; paruspēdens adesse noluerit,
 aderit hinc a nobis, qui Imperatorio mandato illum
 in exilium agat, doceatq; nō oportere aduersari
 præscriptioni Regiæ propositæ de veritate. Quod restat,
 vestræ est sanctitatis opus vnanimi iudicio conuenientem
 curationem circumspicere, tam iis qui voluntate sua
 quàm qui errore deliquerunt: qua in re neque odio,
 neque gratia moueri, sed ecclesiasticam & apostolicam
 sequi regulam debetis, simul vt omni maledicentia
 liberetis ecclesiā, simul vt curas nostras alleuetis:
 simul etiam vt pacis gratia restituta dissidentibus,
 maximam gloriam vobis ipsis concilietis. Deus vos
 conseruet fratres dilecti. Ita igitur episcopis Tyrū
 ad concilium congregatis, adueniūt cum alii quidam
 nouorum dogmatum insimulati, ē quorum vnus numero
 fuit Asclepas Gazensis, tum mirabilis Athanasius.
 Sed ego primum exponere volo tragœdiam accusationis,
 atque ita celebris illius iudicii narrationem subtexere.

De Synodo Tyria.

CAP. XXIX.

Arsenius erat quidam episcopus societatis Melitianæ,
 hunc illa factio occultarat, volueratq; longissimo
 tempore esse in abscondito. Tum dextram manum
 resectam de cadauere aliquo, & conditam repositamq;
 in arcula lignea, vbique circumferebant, prædicantes
 recisam esse de Arsenio, & in Athanasium homicidæ
 crimina congerentes. Sed oculus ille qui cuncta videt,
 diutius latere Arsenium passus non est, sed primum
 quidem in Ægypto ac Thebaide cōperit illum viuere,
 mox & Tyrum delatus ipse fuit, vbi Tragico clamore
 manus illa ostendebatur iudicibus. Hunc vestigati
 familiares Athanasii in hospitium deductū latebris inuitū
 includunt; ipse magnus

ECCLESIAST. HISTORIAE

Athanasius mane ad concilium affuit. Ibi introducūte mulierculam impuræ vitæ, ea clamabat sibi virginitatem professæ, ab hospite Athanasio per vim vitium oblatum esse. Hæc cum illa diceret, ingreditur reus comitatus laudabili presbytero nomine Timotheo. Iubentibus autē iudicibus vt defensione vteretur Athanasius, tacuit ille quasi Athanasius non esset. Timotheus verò conuersus ad mulierem: egone, inquit, mulier vnquam tecum consueui, aut introii in domum tuam? At illa impudentiore cum clamore adorta Timotheum, manuq; prolata digito eum designabat: tu inquitens, virginitatem mihi eripuisti: tu me castitatem spoliasti. Quæq; alia solent effutire magnitudine impuritatis profligati pudoris fœminæ. Atq; ita cū summa infamia eorum qui fabulam composuerant, erubescētibz iudicibus quotquot consciī erāt, dimissa est muliercula. Sed magnus Athanasius negabat dimitti illā oportere, nisi indicatis iis q subornassent. Accusatores verò alia se habere grauiora crimina vociferabantur, q nulla ratione aut arte dissolui possent: proferre enim velle quibus non auditus sed aspectus aduocaretur. Ita locuti memorabilem illam arculam ostendunt & conditam detegunt manum, qua visa ad facinoris abominandi mentionem exclamarunt omnes, quicq; verum credebant, quicq; scirent esse falsum, sed latere Arsenium considerent. Egre autem cohibito clamore & silentio mediocri confecto, quærit reus num quis assit qui Arsenium nouerit, quumq; affirmarent multi admodum se illum nosse, iubet produci hominem, rursumq; interrogat, essetne iste Arsenius a se interemptus, & quæsitus ab aduersariis, etiam quem mortuū affecisset contumelia spoliataq; dextræ: fatentibus autē omnibus eū esse, palliolo ipsius direpto, ostendit ambas manus dextram ac sinistram. Et aliam, inquit, nemo quærat: singulis enim hominibus binæ tantum a conditore omnium manus collatæ sunt. Quibus ad hūc modum demonstratis, accusatores quicq; ex iudicibus consciī essent cum occulere se cupere deberent, optareq;

reſq; vt ſibi tellus dehifceret, tumultu & ſeditione per-
 turbarunt concilium. Quod dicerent eſſe Athanaſium
 veneficum & quibuſdam præſtigiis fallere oculos ho-
 minum, irruebāt in illum diſcerpere iugulareq; conan-
 tes, qui paulò ante homicidium accuſauerant. Sed qui
 buſ ab Imperatore fuerat negotium datū ne quid pa-
 terentur turbulente geri, cædem auerterāt victoremq;
 Athanaſium manibus hoſtium ereptum nauigio ſalu-
 tem quærere iuſſerunt. Qui profeſtus ad regem docu-
 it illum qualem tragediā aduerſus ſe excitare aduer-
 ſarii auſi fuiſſent. Hi verò quosdam ſuorum ad Mareo-
 tem mittunt, nempe Theogonium Nicææ epiſcopū,
 Theodorum Perinthium, Maren Chalcedoniū, Nar-
 ciſſum Cilica, quiq; alii cum hiſ faciebant. Sed Mareo-
 thes regio eſt Alexandria, cognomentum ſortita à la-
 cu Mario. Ibī illi mendaciā texere, & literas quasdam
 conſingere, & detectas calumnias tanquā vera crimina
 deferri ruriſum per hoſ ad regem curauerunt.

Templi Hieroſolymitani dedicatio, & exilium
 ſancti Athanaſii.

CAP. XXX.

S Ed ipſi Æliam ſe contulerunt, iuſſerat enim rex ſy- Ælia Hieroſolymæ.
 nodum Tyro transferri Æliam. Conuocatis vndiq;
 que aliis ad noui templi dedicationem, miſit & præ-
 tores aliquot quorum beneuolentiā erga ſe ſingula-
 rem quoſq; pietate ac fide claros eſſe perſpexerat, qui-
 buſ imperarat vt benigne omnibus omnia præberen-
 tur, non ſacerdotibus modo eorumq; aſſecſis, ſed aliis
 quoque qui vndecunque accuriſſent. Ipſa ara diuina,
 regis rapetibus, donisq; aureis ac gemmatis, conſpi-
 ciebatur ornata. Itaque celebrata ſplendidiſſima feſti-
 uitate, illi quidem domum quiſque ſuam reuerſi ſunt,
 rex verò cognita feſtiuitatis lætitiā & magnificentia,
 vehementer gauſus eſt, egitq; gratias omnium bono-
 rum largitori, à quo hanc etiam petitionem obtinu-
 ſet. Quum autem adueniſſet Athanaſius cum queri-
 monia iniqui iudicii, imperauit vt poſtulati epiſco-
 pi coſ

GGGG §

ECCLESIAST. HISTORIAE

pi coram se apparerent. Qui cum affuissent, metu certissima conuinctiois a prioribus calumniis recessere, subieceruntq; Imperatori minatum esse Athanasium frumenti se curationem impediturum esse: quibus fide habita, Imperator in urbem eum Galliarum relegauit, nomine Treuerim, eratq; annus ille imperii ipsius tricesimus.

De testamento beati Imperatoris Constantini. CAP. XXXI.

An. do. 340

E Lapso autem anno & paucis mensibus quum esset Nicomediae, morbo corripitur. Ibi quod sciret quam esset incerta hominum vita, donum suscepit sacri baptismatis. Id enim facere ad illud usque tempus distulerat, quia in Iordane fluuio se consecuturum sperauerat. Reliquit tres filios haeredes regni, Constantinum, Constantium, & minimum natu Constantem. Restituit autem Alexandriae decreto suo Athanasium, quanuis adesset Eusebius & summis viribus dissuaderet.

Imperatoris defensio. CAP. XXXII.

NEquae mirum vlli videri debet, tantos illum viros per errorem exilio multasse. Credidit enim Pontificibus celantibus quidem improbitatem sibiq; imponentibus specie & claritate sua. Non autem fugit eos qui diuinos libros versant, plane deceptum Prophetam Dauidem, deceptum autem non a Pontifice, sed seruo vernaculo, & mastigia, Siba, inquam, qui de Miphiboseta mendacia regi dixerat, quibus ereptum agrum illius obtinuit. Quod non ita accipi dictum velim, quasi Propheta a me accusetur, sed defensionem parare placuit regii facti, et ostendere imbecillitatem humanae naturae, ac docere, nunquam accusatoribus tantum quanuis fide dignis, credendum, sed alteram referuandam esse reis aurem. Ipse quidem Imperator ad meliorem vitam concessit.

Mors Imperatoris. CAP. XXXIII.

Sed praetores ac duces & caeteri, in aurea illius arcula repositum Constantinopolim transtulerunt, copiis omnibus

omnibus præeuntibus ac sequentibus, cum acerbis lamentis ob ereptionem illius. Non enim aliter experti fuerant atq; clementissimum parentem. Verum quantus corpori huic honor sit habitus, quantoq; tempore in regia steterit, in expectationem redditus filii, exponere superuacuum fuerit, cum alii scripserint, quibus interesse cognoscereq; facile fuit, quam soleat moderator omnium honoratos esse velle fideles famulos suos, quibus si qui fidem non habent, contemplati monumentum statuamq; illius credant, non solum scriptis, sed etiam Domino qui dixit, honorantes me honorabo, & spernentes me spernam.

ECCLESIASTICAE HI-

STORIAE THEODORITI EPISCOPI

Cyrensis,

LIBER SECVNDVS.

Reuersio sancti Athanasii.

CAPVT PRIMVM.

Ius quidē Athanasius post annos duos & quatuor menses Treuerensis exilii Alexandriam rediit. Misit & Constantinus rex maximus natus filiorum Constantini magni qui Imperabat in Gallia occidentali, Alexandriae ecclesie hoc exēplo literas.

Epistola Constantini Imperatoris Constantini F. ad Alexandrinos. CAP. II.

Constantinus Cæsar populo catholicæ ecclesiæ vrbis Alexandrinæ. Non arbitror fugere cognitionem animi vestri, qua causa quondam adorandæ legis interpret Athanasius in Gallias relegatus fuerit, nempe sæuiente in caput ipsius cruentorum & hostilium inimicorum ferocia, ne qua indignitate afficeretur peruersione improborum. Cuius ad ludibrium ereptus faucibus vrgentium se, iussus est subire vitam degere in ea omnium rerum necessariorum

Vel fidelitatis vestræ, sit iuvōis.

copiā

ECCLESIAST. HISTORIÆ

copia qua fuisset in ista vrbe sua, etiam si nobilis *virtus* ipsius diuino freta auxilio, grauioris fortunæ onera pro nihilo ducere cōsueuisset. Quapropter et si charissimæ pietati vestræ dominus noster beatæ memoriæ Constantinus Dei amantissimus pater meus Episcopus illum in locum suum restituere voluit: tamen quoniam humana sorte præuentus, prius fato suo est defunctus quàm voti compos efficeretur, officiū meum esse duxi, diuinæ memoriæ Imperatoris sequi & explere voluntatem. Vester autem Episcopus cum in conspectum vestrum venerit, qua reuerentiā à nobis tractatus sit vobis exponet. Neque sanè mirandum si quid illius causā faciendum nobis putauimus: mouit enim incitauitq; ad hoc animum meum cum vestri desiderii imago, tum viri tanti conditio. Diuina prouidentia vos conseruet fratres dilecti. c v m his literis venit diuus ille Alexandriam: & ab omnibus studiosis se cupideq; excipitur, vrbaniis, rusticis, primoribus, vulgo: solis læsis Ariani furoris sodalibus reuersione ipsius. Quare ad molitionem suarum machinarum redibant Eusebius ac Theogonius & tota illa factio, rursumq; regis adolescentioris aures pertundebat. Narrabo autem & huius à rectitudine dogmatum apostolicorum seductionem.

Peruersio Imperat. Constantii de recta fide.

CAP. III.

Constantia quæ esset nupta cum Licinio soror fuit Constantini, huius in familiaritatem presbyter quidam Ariana labe infectus se insinuauerat, malum quidem callide tegens, sed inter colloquendum saepe aiebat calumniis circumuentum fuisse Arium. Hanc laudatissimus rex post impij viri interitum omni studio complexus viduitatis incōmoda nulla sentire patiebatur, aderat & morienti illi, curabatq; pro eo atq; res ferebat. Tunc illa accersitum presbyterum hunc Imperatorem rogauit, vt commendatum sibi esse sineret, qui & precibus ipsius annuit, & quod promiserat præstitit, permissa maxima presbytero vsus sui libertate.

tate. Sed quanuis benigne tractaretur, non tamen fuit ausus palam facere malum suum, quū videret quanta esset regiae mentis in re diuina firmitas: sed Constantino in immortale regnum discedente distributo hoc factis obnoxio filiis, neq; tum praesente quoquam illorū, credidit testamentum soli huic presbytero, mandans vt Constantio traderet: nam quod esset in vicinioribus locis citius quā reliqui videbatur esse aduenturus. Ex hoc presbyter hic cōciliatus Constantio, nam vt mandatum fuerat testamentum tradiderat, in necessitudinem regis peruenit, vtp; se frequētare iussus est. Animaduersa autem animi Constantii instabilitate, quae Euripo similis esset ac arundinibus a contrariis ventis agitatīs, ad bellum contra euangelica dogmata suscipiendum animatur. Itaq; frequenter deplorās Ecclesiasticas tempestates, omnem harū causam in eos conferebat qui doctrinae fidei inseruissent nusquam in scriptura repertā vocem **COESSENTIALITATIS**, ex quo dissensio ista quum inter sacerdotes tum plebem existeret, atq; hinc ad Athanasii & concordium accusationem, ac ponendas insidias procedebat. Huius opera societateq; vsi Eusebius & Theogonius ac Theodorus Perinthius (fuit autē in primis eruditione clarus Theodorus, extantq; commentarii ab eo in sacra Euangelia conscripti, sed ferē Heracleotam nominant) illi igitur continue, quippe vicini & **IN REGIS CONSPECTV**, plurima affirmabant mala esse de restitutione Athanasii exorta. Neq; Aegyptum solum ea procella implicari, sed etiam Palaestinam atq; Phoenicē & alias gentes finitimas.

Græca sic
verti ἡ
ἐν βασιλείᾳ
ἐργαζομένη, sed
deesse ali-
quid vides
tur.

Secundum exilium beati Athanasii, & de Gregorii substitutione ac morte. CAP. III.

His & similibus sermonibus oppugnato leuissimo animo regis persuaferunt illi, vt exigeret ecclesia Athanasium, qui prauis insidiis cessit ipse, seq; contulit in Italiam: nam Romano episcopo, pascebat autem eam tum ecclesiam Iulius, perscripserant Eusebiani

ECCLESIAST. HISTORIÆ

biani compositas calumnias in Athanasio. Iulius igitur Ecclesiasticam secutus legem, & ipsos Romæ adesse iussit, & diem dixit diuo Athanasio, qui cupide simul atq; citatus fuit, accurrit: fabulæ autem autores, Romam venire neglexerunt, quod facile mendacia sua deprehensum iri cernerent. Verum ouibus pastore spoliatis, lupum pro pastore præficiunt, Gregorium quendam nomine is annos sex crudelius quam vlla fera bestia in ouile grassatus, pœnam tandem improbitatis dedit, acerbe ab ipsis ouibus interemptus. Athanasius verò profectus ad Constantem (nam maximus natu frater Constantinus in bello perierat) deplorabat coram eo Ariam manus insidias, & lamenti prosequeretur bellum susceptum ab illis aduersus Apostolicam fidem, reuocans in memoriam regi patris acta & synodum maximam ab ipso coactam & legitimam confirmationem eorum quæ à patribus fuissent conscripta. Inter hæc cum lachrymis obtestans Imperatorem, ad æmulandum patrem suscitauit. Statim enim his auditis scribit fratri monetq; illum vt paternæ pietatis inuiolatam conseruare hæreditatem velit, qui pietate & regnum stabilierit, & Romanorum tyrannos oppresserit, et vicinos subegerit Barbaros. His literis ad ductus Constantius, indicit conuentum Sardicæ, ea est Illyriæ vrbs Metropolis, Daciæ gentis, adesse iubet Episcopos tam Orientis quàm Occidentis: nam & alia multa ecclesiæ mala synodicam curam requirebant.

An. do. 343.

De Paulo Constantinopolitano Episcopo. *Magist. l. 1. c. 1. A. P. V.*

Paulum enim episcopum Constantinopolitanum propugnantem sana dogmata, accusauerant Ariano malo contacti, seditionis, cui se ducem ille præberet. congerentes & alia quædam, de illo calumniarum genere quæ infamiam præconibus pietatis imponere solent. Sed populus eum tunc Sardicam abduci metu insidiarum aduersariorum, passus non est. Paulo post verò seducto leuissimo Imperatoris animo, vrbe est regia

regia exactus, traductusq; Cucusum. Oppidum illud est paruum, quondam in Cappadocia censu, nunc vero annumeratum Armeniae posteriori. Sed non fuere confusores omnium rerum contenti in solitudine Patulium esse, sed missis cruentae voluntatis suae ministris morte illum violenta sustulerunt e medio. Hoc ipsum docet diuus Athanasius in Apologia exilii sui, his verbis: nam Episcopum Constantinopolis Paulum persecuti, inuentum Cucusi in Cappadocia, manifeste curarunt strangulandum, vti carnifice Philippo praefecto: erat enim is & sectae ipsorum princeps, & scelera torum consiliorum administer. Tales homicidii fructus Ariti tulit maledicentia, congruentibus ausis illorum aduersus ministros vnigeniti cum rabie contra ipsum.

De Macedonio & secta illius. CAP. VI.

Sed hoc orco, vel vt verius dicam, regno coelesti transmissio, in locum demortui Macedonium substituit, rati idem sentire quod se: simili enim blasphemia in sanctissimum spiritum utebatur. Sed paulo post & hunc repulerunt, quod creaturam appellare nolleret quem filium nominat scriptura. Ita huius ab illis secessione, nouae sectae autor extitit. Qui neque ipse coessentialem patri filium esse confitetur: docet tamen similem per omnia esse genitori. Creaturae autem nomen plane imponens spiritui. Sed haec longo sane post tempore, ita vt diximus gesta sunt.

An. do. 344

Synodus Sardicena.

CAP. VII.

Sardica vero Pontifices conuenire ducenti quinquaginta, vt docent antiquae narrationes. Eodem venit & magnus Athanasius, & Asclepas Gazensis: cuius & supra mentionem feci, & Marcellus episcopus Anacyrae, Metropolis Galatia, qui & episcopus tempore synodi magnae fuerat: venere & accusatores illorum & haereticae manus principes, qui pridem in Athanasii causa iudices fuerant. Cognita autem synodi constantia & sanitate in seruandis diuinis praecipis, ad con

ECCLESIAST. HISTORIÆ

ad concilium ne citati quidem venerunt, sed & accusatores & iniusti iudices fuga se subduxere: quæ ipsa literis synodi plana sunt, earumq; exemplū inferui cuius dentis gratia, narrationi.

Libellus Synodicus à congregatione illa episcopali missus ad alios orbis terrarum Episcopos.

CAP. VIII.

Sancta synodus Sardicæ dei gratia coacta, à Roma, Hispania, Gallia, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epirus, Thracia, Rhodopa, Asia, Caria, Bithynia, Helleſpōto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Phrygia altera, Cilicia, Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæstina, Arabia, omnibus ubiq; Episcopis & collegis catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ dilectis fratribus in Domino salutem.

Multa quidem sapius Arianus furor aduersus Dei seruos custodes rectæ fidei ausus est: adulterina enim supposita doctrina, expellere orthodoxos tentauerūt, sed tantam nuper in fidem impressionem fecere, vt ad aures Dei amantissimorum quoque regum ea res perueniret. Quapropter & Dei amantissimi reges adiuuante Dei gratia congregauerunt nos ex diuersis prouinciis ac vrbibus, et hanc sacratissimam synodum in Sardicensium vrbe cōegerunt, vt omni dissensione sublata, omnique fidei peruersitate expulsa, sola pietas in Christum ab vniuersis conseruetur. Affuere enim Orientales Episcopi excitati & ipsi à piissimis regibus maxime propter rumores, quos iactabant sapius de fratribus nostris & collegis dilectis. Athanasio episcopo Alexandriæ, & Marcello episcopo Ancyro galatiæ, & Asclepa Gazæ: quorum & calumnie forte etiā ad vos permanarunt. quodq; etiam vestras aures tentauerint cōturbare, vt & ea quæ aduersus innocētes dictitāt fide inuenirēt, et prauitas sectę ipsorū careret suspitione. Sed nō diu facere talia permissum illis fuit. Est enī dominus q̄ ecclesiis præsidet, pro his & omnibus nobis

mor,

mortem passus, & per easdem largitus omnibus nobis
 ascensionem in celos. Iam pridem igitur scripserant
 factio Eusebii, Maræ, Theodori, Theogonii, Vrsacii,
 Valentis, Menophanti & Stephani, collegæ nostro Iu-
 lio episcopo Romanæ ecclesiæ, accusationem in me-
 moratos collegas nostros, Athanasium episcopum Ale-
 xandriæ, & Marcellum Ancyranum in Galatia, & As-
 clepam Gazæum: scripserant & aliorum locorum epi-
 scopi, testimonio de puritate college nostri Athanasii,
 & significarant, omnia quæ Eusebiani afferrent men-
 daciis & calumniis referta esse. Et si autem maximè ip-
 sorum calumniæ proditæ iudicatæq; sunt, cum quia ci-
 tati ab amico & collega nostro Iulio non apparuerūt:
 tum de iis quæ ipse Iulius episcopus scripsit. Profecto
 enim venissent, si non obstitisset metus facinororum per-
 petratorum contra collegas nostros tamen quæ in hac
 sancta & magna synodo fecere, clarius demonstrant in-
 fidiationes illorum. Cum enim in Sardicensi urbem
 & ipsi venissent, viderentq; adesse & Athanasium, Mar-
 cellum, Asclepam, aliosq; fratres nostros, iudicium sub-
 ire formidarunt, neq; semel ac iterum, sed sæpenume-
 ro citati, non paruerunt citatoribus: quamvis vniuersi
 si episcopi conuentus, inq; primis venerabilis senex
 Osius, qui & ob ætatem, & confessionem, & tanti la-
 boris tolerantiam, omni esset honore ac reuerentia di-
 gnus, expectarent hortarenturq; illos vt iudicio se siste-
 rent, vbi ea quæ iactassent scripsissentq; & in absentes
 collegas nostros, probare præsentibus illis possent.
 Sed vt diximus citati non affuere, hoc etiam ipso facto
 prodentes calumnias suas, tantum non ipsi proclamantes
 insidias & conspiracyonem suam, detractione iu-
 dicii. Qui enim se quæ dixere de aliis probaturos esse
 confidunt, ne in faciem quidem illos accusare metuunt.
 Quandoquidem autem non apparuere coram nobis,
 de cætero obscurum nemini fore speramus, quamvis
 iterum ad maleficia sua redierint, quod, cum nullius
 criminis conuincere collegas nostros possent, nunc
 calumniis impetere absentes voluerint, quos præsentis

HHHH

tes

ECCLĒSIASŦ HISTORIÆ

tes fugerint. Fugerunt enim, charissimi, non solum
 conscii calumniarum aduersus nostros, sed etiam idē
 quia viderant adesse qui variorum criminum postu-
 lationes contra instituere vellent. Proferebantur enim
 vincula & ferrum: aderant de exilio reuocati, & adeo-
 rant adhuc exulantium collegæ, aderant cognati &
 amici per hos interemptorum, quoddque est grauissi-
 mum, episcopi aderant, quorum alii ferrum & carthe-
 nas ostendebant quas illi imposuissent, alii mortis
 erant testes compositi calumniis eorum. Eō vsque
 enim dementiæ processere, vt episcopum etiam interi-
 mere conarentur, & interemissent, nisi elapsus fuga
 fuisset ē manibus ipsorum. Surrexit igitur collega
 noster beatus Theodulus, qui fugeret calumnias illo-
 rum, quibus mors illi decreta fuerat. Erant qui vulne-
 ra ostenderent, erant qui fame se afflictos quereren-
 tur. Neque vulgaria producebantur testimonia, sed
 totarum ecclesiarum, quarum causa qui venerant ea-
 rumque legati, docebant facinora illorum in quibus
 erant, Ensiseri milites, turba clauata, minæ iudicum,
 suppositiones falsarum literarum: lectæ enim literæ
 sunt factionis Theogonii compositi aduersus colle-
 gas nostros, Athanasium & Asclepam, quibus etiam
 Reges erga eos instigabantur. Hæc arguebantur a qui-
 busdam qui tunc diaconi fuissent Theogonii: præter-
 que hæc nudatæ virgines, inflammata ecclesiæ, custo-
 diæ collegarum nostrorū: quorum omnium nulla alia
 causa reperitur, nisi abominabilis Ariantæ sectæ furor.
 Nam vt quique defugiebant auctoritatem ordinis illo-
 rum, huiusmodi subire necesse habebant. Quæ confy-
 derantes in angustias cogitationū suarum coacti sunt:
 cum enim puderet facinorū, quæ videbant proditum
 iri, contulere se in Sardicensem vrhem, ne quam præ-
 berent suspicionem quasi metu delictorum abfuisent;
 conspicati autem eos quos calumniis suis vexarant,
 quosque afflixerant, positis ob oculos accusatoribus
 & argumentis, citati apparere non sustinuerunt. Cum
 interea collegæ nostri Athanasius ac Marcellus &
 Ascleo

Atclepas, confidentissime & quererentur, & postularent, vt adesse vellent, non modo se confuturos calumnias illorum, sed etiam quanta essent in ecclesia ab ipsis perpetrata scelera, demonstraturos esse. At illi ita magno in metu fuere conscientia sua, vt fugam arripere, suasque hac ipsa coarguerent calumnias, & confiterentur scelera. Quamuis autem potissimum cum prioribus tum his factis illorum malignitas & calumnia indicentur, tamen ne quem hac fuga prætextum noui malefici inuenire possint: conuertimus animos nostros iuxta veritatis sermonem, ad examen compositarum ab eis fabularum. Et hoc proposito, deprehendimus ex iis quæ gesta essent, sycophantas, nihilque nisi insidias collegis nostris molitos esse. Arsenius enim, quem ab Athanasio iugulatum fuisse perhibebant, viuit & censetur inter viuos, quo vno relicta qua quæ iactare solent facile patet esse conficta. Vbi autem ventum est ad rumores de poculo fracto à Macario presbytero Athanasii, testes producti sunt Alexandrini, & Mareotenses, & alii, qui docerent eorum nihil esse commissum. Episcopi etiam Egypti literis ad Iulium collegam missis confirmant, ne suspicionem quidem vllam horum fuisse. Aiunt etiam se se habere illi monumenta rerum secreto gestarum, in quibus tamen & ethnici & catechumeni interrogarentur. Et vnus catechumenus interrogatus diceret se intus fuisse cum eum in locum Macarius venisset, et alter Ischyram quem in suis istis sermonibus iactitant, in cella ægrotum iacuisse. Vnde palam fit prorsus nihil arcani tum gestum, quod intus fuerit catechumeni, & Ischyra morbo decumbens abfuerit. Nam & Ischyra mentitus libros quosdam diuinos exustos ab Athanasio, idem qui hoc mendacium dixisset, confessus est se quo tempore affuerit Macarius ægrotum decubuisse, vt vel hoc calumnie illius detegantur. Denique nec eadem tribuerunt impudentiæ Ischyra, episcopum vt nuncuparent, qui presbyter nondum fuisset factus: præsentem enim presbyteri duo, qui cum

HHHH

Melitio

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Melicio affuissent, postea suscepti à beato Alexandro episcopo Alexandrino, & nunc coniuncti Athanasio testimonium dixere scire se nunquam illum presbyterum factum, neque in Mareote Melitium habuisse, aut ecclesiam aut quenquam cum munere ecclesiastico. Itaque qui presbyter non esset, cum episcopi dignitate auxerunt, vt hoc nomine in calumniis audientium animos percellerent. Lectum etiam est scriptum collegæ nostri Marcelli, deprehensaque est fraudulentia Eusebianorum, quæ enim ille in quæstionibus posuerat, ea illi vt asserta insectati sunt. Perlectum igitur fuit scriptum totum, quæque ante quæque post quæstionum positiones continebat, & inuenta est viri recta fides, neque enim à sancta Maria initium dabat Deo Verbo, neque finem habiturum regnum ipsius, sed & carere principio & sempiternum fore asserbat. Protulit & collega noster Asclepas commentarios Antiochenos, cùm ibi tum adessent accusatores adessetque Eusebius Cæsariensis, docuitque sententiis iudicantium episcoporum se absolutum esse. Merito igitur, dilecti fratres, merito illi citationi creberrimæ non obedierunt, merito aufugerunt, atque repulsi conscientia sua, confirmarunt fuga sua opinionem calumniarum, ipsiq; vera esse comprobarunt, quæ præsentibus crimina accusatores intenderant. Idem super omnia hæc accusatos quondam Arianæ sectæ, & expulsos, non solum susceperunt, sed etiam prouexerunt honoribus, ita vt ex Diaconis presbyteros, ex presbyteris episcopos facerent, nullam aliam ob causam quam vt consita dilatatæque impietate, pietatis fidem opprimerent. Horum sunt præter Eusebianos capita, Theodorus Heracleota, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochenus, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsariæ Palæstinæ. Menophantus Ephesi in Asia, Ursacius Sigiduni in Mysia, Valens Myrsi in Panonia: hi enim Episcopos, qui cum ipsis ab Oriente venerant cum sancta synodo congregati, & omnino ecclesiam Dei frequentare passi non sunt, Sardiciæque priuæ

priatos conuentus & conspirationes cum interim nationibus fecerunt, neque Sardicæ iudicio prorsus se sistere, neque cum sancta & magna synodo voluerunt coniungi: sed officii causa, vt quod iustum esset soluisse crederentur, huc profecti, statim retro se abriperunt. Hæc omnia cognoscere nobis facili fuit, ex Macario Palæstino & Asterio Arabe, qui cum vnâ aduenissent deseruerunt infidelitatem illorum. At hi dixere, quicquid in sanctam synodum factum esset, id illorum violentiæ qua essent affecti ascribi debere. Addebant & hoc, se veris dogmatis patrocinantes, nobiscum congregari prohibitos fuisse: vehementer enim minari, edictaque facere illos in desertos suos. Eam ob rem in vna domo omnes simul manere curarunt, ne minima quidem discedendi cuiquam permissa licentia. Quoniam igitur reticere taciturnumque relinqui non oportuit, quid calumniarum illi struxissent, deq; vinctulis, cædibus, vulneribus, falsarum literarum insidiis, pulsationibus, nudationibus virginum, exiliis, expulsiionibus, incendiis ecclesiarum, transgressionibus de parauis oppidis in vicinas potiores administrationes, præcipueq; de abominabili secta Ariana, quæ nunc opera illorum oppugnatur vera fides: ideo dilectos fratres ac collegas nostros, Athanasium Alexandrinum episcopum, & Marcellum Ancyrogalatiæ, Asclepam Gazæ, quiq; vnâ cum ipsis funguntur ministeriis domini, eos innocentes & puros esse pronuntiauius, missis in singulas illorum Ecclesiasticas administrationes literis, quibus singularum ecclesiarum populo, Episcopi sui puritas declararetur: vtq; scirent eum sibi Episcopum habendum ac expectandum, eos verò qui instar luporum irruerunt in ecclesias alienas, Gregorium Alexandriæ, Basilium Ancyræ, Quintianum Gazæ, neque episcopos appellandos, neque adeo Christianos, fugiendamq; ipsorum consuetudinem vniuersis, non accipiendas ab ipsis, non ad ipsos literas mittendas esse: factionem autem Theodori Heracleoræ Europæ, Narcissi Neroniadis in Cilicia, Acacii Cæsariensis Pa-

Epiphanius
plus verborum
vide-
tur legisse.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Iustini, Stephani Antiocheni, Vrsacii Sigidunensis
 Mysi, Valentis Myrsensis Pannonii, Menophanti E-
 phesini, Georgii Laodicensi, quamuis metu perculsi
 ab Oriente non aduenerint, tamen quod essent à beato
 Alexandro episcopo, quondam Alexandrino abdicato,
 & quia Arianam fouent insaniam, & propter crimi-
 na quæ illis intenduntur, sancta synodus consentienti-
 bus suffragiis episcopatu abdicat: eosque decerni-
 mus non solum Episcopos non esse, sed neque in con-
 suetudinem fidelium admittendos: par est enim ut qui
 à paterna essentia, ac diuinitate filium separant, & alie-
 rantur, alieniq; sint à nomine Christiano. Proinde &
 apud nos & omnes alios anathema sunt, quod capto
 nati sint verbum veritatis: subiectio enim est Aposto-
 lica, quicumque aliud annuntiauerit vobis extra illud
 quod accepistis, anathema esto. Cum huiusmodi ne-
 quis conuersetur præcipite. Non est enim cōmercium
 luci cum tenebris. Hos longè à vobis repellite. Non
 est enim consonantia inter Christum ac Belial. Cauete
 etiam dilecti fratres, ne quid literarum illis mittatis,
 neq; quid accipiat ab eis. Etiam vos dilecti fra-
 tres & collegæ facite ut tanquam præsentibus spiritu,
 approbetis synodi acta, & suffragia vestra subscriptio-
 nibus adiungatis, ut consensio ab omnibus ubiq; gen-
 tium collegis nostris custodiatur. Abdicamus autem
 eiicimusq; ecclesia eos qui affirmant, Deum quidem
 esse Christum, sed non Deum verum: Filium, sed non
 verum filium: Genitum esse simulq; ingentum. Ita
 se intelligere genitum fatentur, sicut dixerint, quod sit
 genitum, illud esse. Christo etiam qui ante secula est
 tribuunt finem & initium, quod non quidem momen-
 to temporis, sed ante omnia tempora habeat. Et paulo
 quidem ante Alp̄is Ariana viperas addidit duas, Va-
 lentem & Vrsacium, qui gloriantes absque omni du-
 bio prostentur Christianos sese esse, dicuntq; quod &
 verbum, & spiritum, & crucem, & cædem, & mor-
 tem tulerit, & resurrexerit: & quod contendit cætus

hæretic

Gala. i. b.

2. Cor. 6. c.

hæreticorum, diuersas esse substantias patris & filii & sancti spiritus, easque esse separatas. Nos verò acceptimus doctique sumus & hanc tenemus catholicam traditionem fidemque ac confessionem, vnam esse substantiam quam hæretici essentiam vocant, patris, & filii & sancti spiritus. Et si quærant quæ sit filii substantia, confitebimur eandem, quam & patris esse confiteamur.

Neque vnquam fuisse absque filio patrem, neque filium absque patre, neque posse fieri vt quod Verbum est spiritus sit. Est enim absurdissimum affirmare, fuisse vnquam patrem absque filio. Neque posse nominari, neque esse, testatur ipse filius his verbis: Ego in patre & pater in me: & ego ac pater vnum sumus. Nemo negat nostrum esse genitum: sed genitum asserimus ante omnia, quæ visibilia & inuisibilia vocant, factorem & opificem archangelorum & angelorum, & mundi, & humani generis, quoniam ita dicit: Sapientia omnium docuit me: & omnia per ipsum facta sunt. Si enim initium haberet fieri non posset, vt semper esset: iam quod semper est Verbum, initium non habet. Deus autem finem nulla ratione admittit. Nō dicimus patrem esse filium, neque rursus filium patrem esse. Sed pater est pater, & filius patris filius. Confitemur filium esse potentiam patris: cōfitemur Verbum esse Dei patris: præter quod nullum sit. Verbum verum Deum, sapientiam, & potentiam docemus esse filium. Sed nō ideo filium dicimus, vt reliqui appellantur filii, cū illi aut per hunc propter regenerationem dii sint, aut per adoptionem filii vocentur, non ob vnam substantiam quæ est patris atque filii. Confitemur vnigenitum & primogenitum, sed Verbum vnigenitum quod semper sit ac fuerit in patre, primogenitum autem ad hominem referimus. Differt autem à reliqua creatio, ne, quia etiam ex mortuis primogenitus. Confitemur vnam patris & filii diuinitatem. Neque quisquam dicat maiorem esse patrem filio propter diuersitatem substantiæ, aut discrimen: sed quoniam paternum nomen maius est filii nomine. Illa autem istorum maledicta

Ioan. 10. f. g

Sap. 7. c
Ioan. 1. c

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Ioan. 10. f

& perdita interpretatio dixisse eum contendit: Ego et pater vnum sumus, propter consensum & concordiam inter ipsos. Condemnamus autem omnes nos catholici, stultam & miserabilem sententiam illorum, qui dicant, ut homines mortales mutuis odiis & offensionibus dissideant, & postea reconcilientur, ita dissidium & reditum in gratiam inter patrem omnipotentem & filium accidere posse. Quod est absurdissimum dictum ac cogitatum. Nos verò & credimus & asseueramus, & ita sentimus, sacram hanc vocem, ego & pater vnum sumus, significare substantiæ unitatem, quæ sit vnâ patris, & vnâ filii. Et hoc credimus, absq; sine & absque initio regnare hunc cum patre, neque tempore definiri, neque deficere regnum ipsius. Nam quod est semper, neque esse vnquam coepit, neque definere esse poterit. Credimus autem & assumimus paracletum sanctum spiritum, promissum collatumq; nobis à domino ipso. Et hunc missum credimus, idem excruciatum non fuit: sed homo est excruciatum indutus acceptusq; de MARIA virgine, homo inquam cruciatibus obnoxius. Homo enim mortalis, Deus autem immortalis est, Credimus resurrexisse tertiâ die, non deum in homine, sed hominem in deo, quem & dono obtulit patri suo, liberatū à peccato & interitu. Credimus opportuno & præfinito tempore omnes ipsum, & de omnibus iudicaturum. Tanta est autem dementia istorum tamq; crassa caligine animi excæcati sunt ne lucē aspicere possint veritatis, ut non intelligant, quæ sententia sit huius dicti, VT ET IPSI IN NOBIS VNVM

Ioan. 17. b

SINT. cū sit manifestum, cur vnum, quia apostoli spiritum sanctum acceperāt, & tamen ipsi spiritus nō erant, neque quisquam eorum illa sapientia, illa potentia, ille vnigenitus fuit. Sicut ego & tu, inquit, vnum sumus, ita & ipsi in nobis vnum sint: quinetiam clare distinxit vox diuina, in nobis, inquit, vnum sint; non dixit, sicut nos vnum sumus, ego pater, sed discipuli inter ipsos coniuncti & vniti vnum sunt, fide, confessione, gratia, qui & pietate dei patris, & domini ac Saluatoris

uatoris

uatoris nostri benignitate ac amore vnū esse possint.

Ex his literis intelligere est, accusatorū calumnias, & priorum iudicum iniquitatem, & ipsorum præterea dogmatum sanitatem. Non enim solum de diuina beati patres natura nos docuere, sed etiam rationem illius & ordinem explicarunt. Constans cognitis iis quæ gerebantur, iniquo tulit animo leuitatem fraternam, iratus instigatoribus & abutentibus facilitate illius: quapropter duos Sardicensis concilii delectos episcopos, cum literis ad fratrem misit, adiunxit iis & Tribunum Salianum nomine, qui pietate & iustitia præfulgebat. Literæ autem non monitionem tantum ac subiectionem, sed minas quoque pio rege dignas complectebantur. primum enim mandabatur fratri, vt aures præbere episcoporum sermonibus, & audacias ac iniurias Stephani cognoscere, atque Athanasium ipsum ouili suo, patefactis aduersum eum structis calumniis, & iudicum veterum iniquitate & odio, restituere vellet. Additum erat, nisi pateretur hæc sibi persuaderi, nisi quod æquum sit faceret, sese ipsum occupatura Alexandria redditurum Athanasium cupientibus quibus & eiectionum aduersariorum manum. His literis acceptis Constans qui tum Antiochiæ esset, pollicetur se facturum omnia, quæ vellet socius dolorifici partus, suus. Quæ res admodum contraria veritatis hostibus, impulit illos vt sceleratissimam & impiam istam fabulam darent. diuenterant autem in cliuū pontificum par, sed Tribunus alio in hospitis manebat.

De Euphrata & Vincentio Episcopis, & illis

Antiochiæ paratis insidiis.

CAP. IX.

Stephanus verò, ille enim gubernabat tum Antiochenam ecclesiam nauigium demersit. Habebat autem cum alios tyrannicæ audaciæ socios, quorum ministerio ad calamitates instigendas orthodoxis utebatur, tum vnum ducem iuuenem qui per audaciam & scelera vitam degeret, qui non modo solebat homines de foro abducere cum cōtumelia & verberibus: sed iruens etiam in domos, viros mulieresque honestate or-

HHHH ; natus

ECCLESIAST. HISTORIA

natas impudentissime proripiebat. Et ne nimis sim in memoranda huius improbitate verbosus, exponam aduersus optimos viros istos audacissimum facinus illius. Ex cuius nefario scelere facile possit coniectura de reliquis fieri. Adit ille ad scortum quoddam & ait requiri eam ab hospitibus quibusdam qui modo aduenerint, vt cum ipsis illam noctem sit. Deinde quina decim factiosos abscondit in maceris propinquis cliuo: mox cum muliercula adest, & pronuntiata tessera de qua conuenerat, adesse sentit cōscios, ita accedit ad atrīem ianuam diuersorii episcoporum, eaq; aperta, conduxerant enim ministrum ad hoc factum pecunia, introducit mulierem & conclaue foresq; demonstrat vbi forte alter episcoporum cubabat, iubetq; intrare, at ipse abit accersitum factionem suam. Forte autem Euphratas, hoc erat senior nomine, in primis ædibus accubuerat, sed Vincētius (sic alter nominabatur) manebat interiori in cubiculo. ingresso autem scorto, Euphratas vbi strepitum pedum audit, quærit quis accedat: scorto verò respondente, Euphratas admodū perturbatus, formidabat demonis ludibria, qui muliebrem vocem repræsenteret, inuocatq; auxilium CHRISTI Saluatoris. Inter hæc & Onager, hoc enim erat nomine scelerati manipuli dux, qui manibus & armis contrarios vteretur, aderat cum sua manu, inclamātque improbos eos quibus improbitas iudicii subeunda esset: ingenti autem orto clamore concurrunt serui, excitaturq; etiam Vincentius, & occlusa ianua atrienſi, non nisi septem de factione comprehendere potuerunt: Onager quidem inter alios euaserat, sed muliercula quoque retenta fuit. Mane verò suscitato tribuno comite suo, in regiam veniunt, & Stephani ausa furoresq; non iudicium neque quæstionem desiderare clamāt. At tribunus ingenti clamore petebat vt rex in sceleratum facinus non synodice, sed iure animaduerteteret. Et ad tormenta quidem primos offerebat episcoporum clericos, simulq; ministros Stephani postulabat. Illo autem impudenter altercante, quod nega-

rec

ret verberibus clericos affici oportere, placuit & regi exquiri facinus in regia. Tum primum muliercula interrogatur à quo fuisset in diuerforium episcoporum introducta, quæ respondit venisse ad se adolescentem, qui diceret adesse hospites & quid illi requirerent, ab eoq; vespere se introductam, postea quæsitam manum suam inuentamq; intra ianuam atriensem collocasse, hortatū vt in primas eades irruerent: addebat & interrogationem episcopi, & metum suum, illiusq; orationem, & irruentium impetum.

Abdicatio Stephani.

CAP. X.

His auditis produci de captis natu minimum iudices imperant, qui non expectato tormento verberum, fabulæ compositionem totam exponit, & auctorem omnium esse Onagram confiteretur. Qui adductus dicit se illa egisse Stephani iussu. Ita comperta Stephani malitia, mandant Episcopis qui aderant exauditionem illius, & ecclesia eiiciunt. Non tamen hæc penitus Ariana labe carere potuit. Successit enim illi Leontius, gente Phryx, animo versuto, & tectis instar scopulorum fraudibus. Sed de hoc paulo post. Tunc verò Constantius turbulenta aduersus Episcopos consilia re ipsa edoctus, literas misit magno Athanasio, semel, iterum, tertio, quibus eum vt ab Occidente reuerti vellet hortabatur: ego autem breuissulam epistolam quam secundo misit, inseram narrationi.

Epistola Constantii ad Athanasium.

CAP. XI.

Constantius Victor, Augustus, Athanasio. Etsi superioribus literis significauimus tibi quomodo secure ad nostrum comitatum peruenire posses, quòd cuperemus te in locum tuum restituere: tamen & has literas dedimus ad constantiam tuam, quibus te hortaremur, vt omni dubitatione & formidine posita, cōscensis publicis vehiculis, operam dares, vt ad nos venias, quò adipisci quæ cupis posses.

Secund.

ECCLESIAST. HISTORIA.

Secundus reditus sancti Athanasii.

CAP. XII.

ITa reuersum Athanasium benigne suscepit, & recipere iussit Alexandrinam ecclesiam. Sed qui tum multum in aula poterant, infecti Ariano malo, saltem vnam aiebant relinquere ecclesiam Athanasium oportere iis qui cum eo coniungi nollent. Quæ cum illi Regi subiicerent, & rex cum Athanasio locutus esset, par inquit ille, est vt Regiæ voluntati mos geratur: se tamen & ipsum petere ac postulare aliquid velle. Tum rex libenter se facturum quicquid petiisset, ait. At ille, Antiochenis, inquit, qui coniungi cum potientibus ecclesiarum nolunt, opus æde ad preces, æquumq; est his quoque templum vnum concedi. Quum autem rex annuisset, quod æquum petere illum diceret, non placuit ea res principibus sectæ, & neutri parti ecclesiam apud alteram dari oportere asserunt. Ita admirante rege mittitur Alexandria Athanasius: nam Gregorius iam ab ipsis Alexandrinis cæsus interierat. Conspecto igitur pastore suo, publica conuiuia festaque maxima instituebant, & ad honorem ipsius, & ad Dei laudem: sed non diu post Constans est mortuus.

An.do. 352.

De tertio illius Exilio & fuga. CAP. XIII.

An.do. 353.

Constantio vero, qui quo volebant ducere consueuerat, in memoriam reuocarunt fraternum dissidium, cuius causa Athanasius fuisset, quanq; parum abfuisset, quin illi ruptis naturæ vinculis bellum aduersum se mutuo susciperent. Quibus seductus Constantius, non solum exterminari, sed iugulari quoque diuum Athanasium imperat, misso cum magna militum manu Sebastiano quodam, qui illum vt scelertum interimeret. Quæ autem fuerit huius expeditio, quoq; ipse modo euaserit Athanasius, cui illa eueneret, quisq; mirabili ratione salutem retinuit, melius narrare poterit, qui in Apologia exilii sui ita exequitur.

EXQVIRANT tamen & modum discessionis & cognoscant ex suis. Aderant enim & Ariani cum militibus,

bus, qui & instigarent eos contra nos, & indicarent ignorantibus me. Quòd si ita sunt animo duro, vt hoc casu nihil afficiantur, saltem recognoscentes pudore confusi obriceant. Iam nox erat, & quædam pars populi peruigilabat, quòd postridie futura esset congregatio. Quum repente affuit dux cum militibus plus quinquies mille, armatis ensibus strictis, arcubus ac sagittis, clauis, ita vt ante quoque diximus, & ecclesiam quidem vndique circumdederat stipatam militibus, ne quis posset de illa elabi. At ego inconueniẽs ratus in tanta perturbatione deserere populum, ac nõ potius offerre me ipsum discrimini, residens in solio, iubeo diaconum Psalmum legere, & auscultare populum, Quoniam in seculum misericordia eius: atq; ita vniuersos discedere & redire domus suas. Quumq; irrupisset deinde Tribunus, & cinxisset militibus sacrarium vt nos caperẽt: qui ibi erant & clerici & e populo, clamabant & nunc tandem iubebant me recedere. At ego negabam prius me abiturum quàm singulos euasisse cernerem. Surgens igitur & orationem imperans, ita omnes rogabam vt abire vellent, satius esse, inquiens, me in periculum venire quàm vllum ex ipsis lædi. Quum igitur exissent plurimi, & reliqua pars sequeretur, qui remanserant apud me monachi et clerici, quidam abstrahere me: atq; ita, testem facio veritatem, cingentibus sacrarium militibus, cingentibus & ecclesiam, pertransiimus ducente seruanteq; domino. Et non cogniti ab ipsis recessimus, magnificantes deum, quòd non prodito populo, sed illo prius dimisso salutem quærere, & manus illorum effugere potueramus.

De Georgio, & Alexandria perpetratis malis.

CAP. XIII.

ITa quum euasisset Athanasius cruentas hostium manus, Georgius alter lupus potentiam in oues natus est, qui crudelius quàm vllus lupus vrsusve, aut pardus in oues grassatus, professas perpetuam virginitatem, non solum Athanasii abnegare societatem, sed

ECCLESIAST. HISTORIÆ

sed etiam abiurare patrum fidem coëgit. Huius crudelitatem adiuuabat Sebastianus quidam militarium ordinum dux, qui ad ignem in media vrbe excitatū adductas nudas virgines, iubebat fidem abnegare. At illæ horrendū & miserabile fidelibus infidelibusq; spectaculum, infamiam illam in magno honore ponebāt, & verbera pro fide fortiter sufferebant. Sed & hæc clarius ab illorum pastore exponentur. **DEINDE** ingressus Alexandriam missus ab ipsis Georgius Cappadox, auxit mala quæ ab iis didicerat. Post septimanam enim paschatis virgines in carcerem coniciebantur, Episcopi ducebātur vincti a militibus, domus viduarum & pupillorum diripiebantur, rapinæq; ac insultus domatim fiebant, noctu deportabantur Christiani, domus consignabantur, & fratres clericorum pro clericis in discrimen veniebant. Quæ cum essent horrenda, tamen audacia sequente superabantur. Nam populus septimana post sacram Pentecosten ieiunio peracto, cōuenit in cœmiterio ad orationem, nemo enim cum Georgio coniungi sustinebat. Quo intellecto, instigat pessimus ille Sebastianū ducem qui Manichæus esset, qui cum militari manu armata, strictis ensibus, & arcubus ac sagittis impetum in populum facit, ipsa dominica die. Repertisq; paucis qui orantes remanserant (plurimi enim illo tempore domos suas redierant) eiusmodi designauit facinora, qualia maxime decerent obedientem illis. Rogo enim instructo & adductis virginibus ad ignem, cogebat profiteri fidem Arianam: quas cum cerneret victrices esse, nudatarū ita faciem contudit, vt longo tempore post vix agnosci possent. Contudit & nouo quodam modo comprehensos viros quadraginta. Virgis enim palmæ non rescissis spinis, ita dorsa eorum detexit, vt longa aliquibus curatione ob infixas sentes opus fuerit: quidam etiam impatientes doloris vt morerentur. Quotquot autem superstitēs remanserāt & totum virginum cœtum exilio multauit, deportatis in magnam Oasin. Sed cadauera primum quidem reddi suis vetuerūt, ac vt lus

vt iubitum fuerat absconſis illis, & inſepultis abie-
ctis, ſperabant ſe celare tantam crudelitatem poſſe.
Hoc fit à demētibus maximo animi errore. Nam pro-
pinquis cæſorum gaudentibus ſuorum conſeſſione,
corpora autem cum luctu requirentibus, multo vehe-
mentius redarguebatur crudelitas illorum. Ex Egy-
pto & Lybiis mox etiam Episcopos exterminaue-
runt, Ammonium, Muſium, Caium, Philonem, Her-
men, Plenium, Pſenofirim, Nilamona, Agapium, Ana-
gamphum, Marcum, Dracontium, Adelphium, Am-
monium alterum, & alterum Marcum, Athenodorū,
tum preſbyteros Hieracem et Dioſcorum: fuit autem
tanta exterminationis acerbitas, vt aliqui illorum in
itinere, nonnulli in exilio morerentur. Trucidarunt
inſuper amplius triginta Episcopos, Studebant enim
ſecundum Achab, ſi quo modo poſſent tollere verita-
tem. Idem & conſolationum libellos miſſis virginibus
qui grauiffima illa ſuſtinuerant, hæc quoque ad-
didit. ΟΒ Η Ο C, inquit, nemo veſtrū nimia triſtitia
afficiatur, ſi iſti impii ſepulturam nobis inuident &
efferrī non patiuntur. Nam hunc etiā vltimum actum
Ariani explicant, vt portis occluſis ſepulchris quaſi le-
mures aſſideant, ne quis mortuorum locum habere
poſſet. Hæc & his ſimilia Alexandriæ designauit Ge-
orgius. Sed diuo Athanaſio, nullus ſatis munitus vbi
defenderetur, locus videbatur: quum à rege eſſet im-
peratum, vt ſibi vel viuus adduceretur, vel afferretur
caput mortui, maxima mercede propoſita, executori-
bus voluntatis ſuæ.

Synodus Mediolanenſis.

CAP. XV.

AT ipſe Conſtātius tenente Magnentio occiden-
tem poſt interfectum Conſtāntem in Europam
cōtendit cum exercitu aduerſus tyrannum, ſed ne hoc
quidem grauiffimum bellum pacatas eſſe eccleſias ſi-
nit: perſuadent enim illi, cui perſuadere quiduis eſſet
facile, & qui hæretico malo laboraret, ſynodū cogere
Mediolani, ea vrbs eſt Italiæ, ac primū cōpellere vni-
uerſos,

ECCLESIAST. HISTORIÆ

uerfos, vt exautoratiōi iniquorum Tyrionum iudicium subscribere, atq; ita Athanasio eiecto ecclesia, aliam exponere fidei formulā vellent. Ac conuenere quidem Episcopi parentes regio edicto, sed neutrum illorum facere sustinuerunt: quin etiam palam præsentem regem coarguebant impii & iniusti imperii. Itaq; & ecclesiis exacti & in vltima orbis terrarum loca relegati fuere. Et hoc ipsum admirabilis Athanasius scripsit in illa Apologia sua. Quis memorare omnia possit quæ illi perpetrarunt: iam enim pace parta ecclesiis & orante in congregationibus populo, episcopus Romanus Liberius, Paulinus Metropolitanus Galliarū, Dionysius Metropolitanus Italiæ, Lucifer Metropolitānus Sardinia insule, Eusebius Italus, omnes episcopi & veritatis præcones arripiuntur & aguntur in exilium, nullo penitus prætextu, nisi quod a secta essent Ariana alieni, neq; Arianorū calumniis erga nos subscribere voluissent. Nam de magno & venerabilis sectæ confessore vere Hosio, quid ego dicam? neminem enim huius exilii ignarum esse arbitror, cum nō modo non obscurus, sed potius celeberrimus sit senex ille. Cuius enim non fuit ille concilii princeps? Aut quis illius refragari potuit rectæ sententiæ? Quæ ecclesia non habet pulcherrima patrociniū illius monumenta? Quis accessit ad hunc tristis & non abiit cum gaudio? Quis aliquid petiit & ab illo discessit falsus spe sua? Contra hunc tamen audacia quoq; ipso rum se extendit, quod sciret quales per impietatem calumnias struerent, & subscribere insidiis illorum quibus nos peterent, noller. His patet quid erga hos sanctos ausi isti fuerint. Quas autem aliis plurimis posuerint insidias Arianae cohortis ductores, in hoc eodem libro diuinus vir narrauit. Quem autem sunt omnium persecuti cui præhenso non pro sua libidine illuserint? quem quæsitum inuentum non ita tractarunt, vt aut mortem miserabilem, aut omnis generis contumelias sustineret? quicquid enim iudices facere videntur, hoc totum ab istis excitatur, ac sunt iudices

An. do. 341.

scilicet
sanctus.

dis
V
nu
q
Q
qu
do
Q
am
pe
An
ho
liu
Th
fer
for
opi
fer
lice
fun
era
noc
xer
bile
qu
ere
cile
Ro
C
vrb
nefa
Ho
nod
LIB
iud

dices potius istorum volūtatibus ac sceleris administris. Vbi igitur locum est cernere in quo non extent monumenta malitiæ istorum? cui dissentienti à se non aliquo prætextu calumniā struxere exemplo Iesabele? Quæ non luget ob insidias istorū ecclesiæ? Antiochia quidem deplorat Eustathium confessorem & orthodoxum, Balanæ Euphratium, Pontus & Antaradus Quintianum ac Carterium, Adrianopolis Eutropiū amantissimum CHRISTI, cumq; illo Lucium, cui sæpenumero catenis injectis, mortē tandem intulerūt. Ancyra Marcellum, Berœa Cyrum, Gaza Asclepam, hos enim fraudulentis post multas contumelias in exilium egere. Erga Theodulum autem & Olympium Thracas, nec non me & presbyteros meos, ita se gesserunt, vt deprehensis poena capitis sufferenda fuerit. Et fortasse mortui iam iaceremus, nisi tum quoq; præter opinionem eorum interitū vitassemus, eiusmodi miserere ad Donatū aduersus Olympium eiq; coniunctos literas, ad Philagrium verò contra nos. Tales ausus sunt factionis impie aduersus sanctos. Hosius autē hic erat episcopus Cordubæ, celebris in magna Nicæa synodo, & princeps Sardicensis. Labet narrationi inter xere liberrimas voces laudatissimi Liberii & admirabilem sermonem habitum cū Imperatore Constātio: quos illius temporis amantes dei perscripserunt, qui acutius excitareq; studium amatorum diuinarum rerum facile possint. Hic successerat Iulio, qui post Syluestrum Romanam ecclesiam rexerat.

Colloquium Liberii Rom. Episcopi, & Imper.

Constantii.

CAPVT XVI.

CONSTANTIUS Imperator inquit: Nos q; Christianus esses, dignum te iudicauimus Episcopatu vr̄bis nostræ. Et ideo accersiuimus vt hortaremur te nefariæ demētix impii Athanasii abnegare societate. Hoc enim orbis terrarum comprobauit, & decreto synodi alienum ab Ecclesiastica societate pronuntiavit. LIBERIVS episcopus inquit: Imperator, Ecclesiastica iudicia cum summa iustitiæ obseruatione fieri debēt.

IIII

Quare si

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Quare si tuæ pietati placet, iudiciū cogi impera, vbi,
 si damnandus Athanasius videatur, sententia in illum
 ordine modoq; ecclesiastico feratur. Nam fieri nequit,
 vt condemnetur à nobis, de quo iudiciū datum non
 sit. **CONSTANT.** Imperator inquit: Totus orbis ter-
 rarum condemnauit scelera illius, sed ipse à primis
 temporibus omnes illudit. **LIBERIVS** episcopus in-
 quit: Quotquot subscripsere, haud ipsi viderant quæ
 facta essent: sed gloriæ & metus & à te infamiæ causa.
IMPER. Quid est gloria, metus, infamia? **LIBER.** Qui-
 cunq; gloriā dei nō diligentes, præferentesq; illi mu-
 nera tua, quem nunq; oculis aspexerant absque iudicio
 condemnarunt: quod est Christianis indignū. **IMPER.**
 Atqui coram est condemnatus in Tyria synodo, & cō-
 demnatus quidem ab episcopis omnibus totius orbis
 terrarum. **LIBER.** Coram ille nunq; est condemnatus.
 Quotquot enim tunc conuenerunt, & eum damnaue-
 runt, fecere hoc nulla ratione, cū ille de iudicio reces-
 sisset. **EUSEBIVS** Eunuchus inquit: In synodo certe
 Nicæna declaratum est, illum à catholica fide esse alie-
 num. **LIBER.** Quinque tantummodo iudicarunt socio-
 rum nauigationis ipsius in Mareote, quos miserāt, vt
 aduersus reum scripturas compararent: horū duo mor-
 tui sunt Theogonius & Theodorus, reliqui tres ad-
 huc viuunt, nempe Mares, Valens, Vrsatius. Ab his
 ipsi missis, huius rei causa, Sardicæ suffragia collecta
 sunt: qui synodo etiam libellos obtulere petentes ve-
 niam, quod in Mareota per calumniam scripturas se-
 cum confecissent in Athanasium, quos libellos etiam
 num in manibus habemus. Vtris igitur vt adiunga-
 mur persuaderi nobis conuenit. Iſne qui prius damna-
 runt & postea petierunt veniam, an his qui illos nunc
 damnarunt? **INQVIT EPICLETVS** Episcopus Im-
 perator, non facit iste verba tecum quo tantæ sibi cu-
 ræ sit fides aut ecclesiastica iudicia, sed vt apud Sena-
 tores Romanos gloriari possit ratione conclusum à se
 esse Imperatorem. **TVM IMPERATOR Liberio:**
 Quota, inquit, pars tu es orbis terrarum, qui solus
 facis

facis cum homine scelerato, & orbis terrarum ac mun-
di totius pacem dissoluis? **LIBERIVS.** Non dimi-
nuitur solitudine mea verbum fidei. Nam & olim
TRES SOLVM inuenti fuere qui edicto resisterent.
EUSEBIVS Eunuchus, facis tu, inquit, Imperatorem
nostrum Nabuchodonosorem? **LIBERIVS.** Minime
equidem: sed sic tu absque ratione condemnas homi-
nem qui in iudicium adductus non fuit. At ego prius
generalem orbis subscriptionē proponi volo, qua cō-
firmatur fides exposita Nicææ. Atq; ita reuocatis fratri-
bus nostris de exilio & restitutis in suum quoq; locū:
si turbas consensu cum apostolica fide suo, in ecclesiis
excitare videantur, tum vnuerfos conuenire Alexan-
driæ, vbi & Reus, & accusatores & defensores illorū
sunt, & inquisitio in illos disceptatioq; institui pote-
rit. **INQVIT** Epictetus episcop. Sed neq; publica ve-
hicula sufficere poterint episcoporum itineribus. **LIB.**
Neq; indigent publicis vehiculis ecclesiastica, suisq;
episcopis ad mare mittendis quæq; ecclesia suffecerit.
IMPER. Quarum forma est expressa retexi nequeūt,
plurium enim episcoporū calculus valere debet. Tu
es vnus qui amicitiam tueris scelerati illius. **LIB.** Nū-
quam auditum, inquit, est absente reo pronuntiasse de
scelere iudicem, tanquam priuato iritatum erga illum
odio. **IMPER.** Ille quidem læsit vnuerfos, sed neminē
æque ac me. Qui non contentus interitū iunioris fra-
tris mei, nūq; cessauit beatum Constantem impelle-
re ad inimicitias nostras, sed nos summa mansuetudinē
& instigantis & instigati impetus tulimus. Nullus
mihi tantus successus cordi est, neq; aduersus Magnē-
tium, neq; aduersus Siluanū, atq; scelesti huius a rebus
Ecclesiasticis amotio. **LIB.** Ne vliscare inimicitias,
Imperator, in episcopis. Manus enim ecclesiasticorum
sanctificationi vacare debent. Proinde si tibi videtur,
iube in suum quemq; locum restitui episcopos, & si
fuerint congruentes visi cū illo qui tuetur rectæ sen-
tentiae fidem expositam Nicææ, tum conuentu habito
tractent de pace mundi; ne innocentem virum oppres-

ECCLESIAST. HISTORIAE

fisse videaris. IMPER. Vnum est quod quaeritur. Vos lo enim tibi gratum esse consensum cum ecclesiis, & Romam reuertí, quare consule paci, & cū subscripseris redito Romam. LIBERIVS. Vale iam dixi fratribus Romanis, potiores enim sunt mihi leges ecclesiastica quam vita Romae degenda. IMPER. Habes igitur spacium trium dierum quo deliberes vel sine post subscriptionem Romam reuertí, an aliquem locum quo traducarís eligere. LIB. Trium dierum vel etiam mensium spatiū rationem non immutat. Quare mittas me licet quò libet. IMPER. Post duos dies requisitū Liberium & perseuerantem in sententia imperauit relegari Berceam quae est in Thracia. LIBERIO abeunti misit Imperator solidos quingentos in sumptus. Liberius illi qui attulerat, abi, inquit, redde Imperatori, opus enim his est militibus ipsius. Similiter & regi na misit ei totidem, quos & ipsos referri iussit ad Imperatorē, quod esse illi opus diceret ad expeditiones. Si autem opus his Imperatori non fuerit, det, inquit, Auxentio, & Epicteto, quibus opus est. Cumq; ab illis noluisset accipere, detulit alios ei Eusebius Eunuchus. cui Liberius, deuastatis ecclesiis, inquit, orbis terrarū, nunc mihi eleemosynā offers vt cōdemnator? Quin tu abi & Christianus prius efficere. Ita post hos dies cum quicquā accipere noluisset in exiliū agitur.

Ando. 361.

De exilio & reuocatione sancti Liberii. CAP. XVII.

Athleta quidem veritatis victorię cōpos, in Thraciam vt imperatum fuerat, venit. Post annos autem duos, cū Romae esset Constantius, Magistratuum & primariorum ciuium coniuges obsecrant maritos, vt supplicent Constantio pro pastore qui restituatur ecclesiae suae, scq; nisi impetrassent, desertis ipsis, ad magnum illum pastorem deuenturas minatur. Qui respondit se formidare iracundiam Imperatoris, sibiq; non magnam esse spem veniæ q; viri essent. Vos autem, inquit, si supplicetis illa, non laedet. Et horum aliorum consequimini, vt aut admittat deprecationem vestram, aut certe nullo male affectas dimittat. Hac via demon-

demonstrata, accedunt laudabiles matronæ ad Imperatorem preciosissimis vestibus ornatae. quo magis Imperator nobiles ratus precibus voluntatiq; ipsarum gereret morē. Erat autem deprecatio talis. Misereri vellet tantæ ciuitatis spoliatae pastore suo, & expositæ. luporum insidiis: sed Imperator respondit, non illam pastore alio indigere quæ prudentem bonumq; haberet: fuerat autem creatus post Liberium vnus ex diaconis illius vir fidelis, Felix nomine, qui incorruptam quidem seruabat Nicææ expositam fidem, sed violatoribus illius coniungi non verebatur: nemo tamen omnium ciuium Romanorum in ædem orationis est ingressus cum ipse intus foret. Quod ipsum & matronæ tum regi significarunt. Itaq; flecti se passus, iussit optimum quidem Liberium de exilio reuocari, sed amborum esse communem ecclesiæ administrationem. His literis lectis in circo exclamauit multitudo, egregiam esse Imperatoris sententiam, qui spectatoribus in duas partes diuisis & à colore cognominatis, his vnum, itemq; alteris vnum præficeret. Ita dictis incessentes Imperatoris literas, exclamant vno ore, nam & voces ipsas ponere visum est, vnus Deus, vnus CHRISTVS, vnus episcopus. Post has amantissime Christi plebis voces reuertitur admirabilis Liberius, cui cedens Felix in aliam urbem se contulit. Hæc apposui ad historiā episcoporum qui Mediolanum conuenissent, vt congruum fuit, nunc autem redeo ad ordinem gestorum.

Synodus Ariminensis. CAP. XVIII.

ELECTIS igitur vndiq; propugnatoribus veritatis, arbitrati hi qui pro arbitrio suo versarent voluntatem regiā, facile se contrariā sibi fidem dissoluturos, & Arianā stabilituros, persuadent Constantio, vt Arimini indicat conuentum tam orientalium, q̄ occidentalium episcoporum, utq; iubeat essentiā & Coessentialitatem eximi de formula fidei, hæc autē erant inuenta à patribus, quibus fraudes Ariam expugnarentur. Sed de his aiebant extitisse ecclesiarum dissidia: coactis autē oibus tentabant Arianā labe contaminati, imponere consilio,

III 3 & in

ECCLESIAST. HISTORIÆ

& in primis occidentalibus simplicis vitæ & morum hoïbus. Negabât enim ferendū vt ecclesiæ corpus distrahерetur, propter duas voculas, præsertim q̄ in scriptura nusquā reperirētur. Sed profitendū filiū similem esse genitori per oīa, essentię verò nomē, vt à scriptura alienū omittendū. At enī illi fraude animaduersa, eos q̄ hoc dicerēt abdicāt, & suā sententiā Imperatori per literas declarāt. Aiebāt autē se filios ac hæredes esse in cōcilio Nicēno cōgregatorū patrū: q̄rum si qd scriptis demere, aut q̄ ad optimū modū absoluta essent adde, re alia vellent, suo se facto spurios esse demonstratu, ros, q̄ culparēt ea q̄ patres gessissēt. Sed euidentius fidei eorū exacta regula literis ab ipsis Cōstatio scriptis indicat.

Epistola synodica de actis ad Imperatorem Constantium.

CAPVT XIX.

An. do. 363.

Diuina iussione & pietatis tue mādato, veterū dogmatis fide nostra accedimus. Arimini enim oēs occidentales episcopi cōuenimus, vt & catholica ecclesiæ fides cognosceretur, & manifesti fierent qui aliter sentiūt. Post longā enim & diutinā deliberationē optimū factū visum, eā fidem quæ ab antiquo permanet, quāq; & Prophetæ & euangelia & Apostoli per Christū dñm nostrū prædicauerunt, à q̄ & tuū imperiū custoditur & protegitur robur tuū: Eā igitur fidem placuit tenere ac cōseruare, & cōseruatam vsq; in finem custodire. Absurdum enim simul atq; impiū iudicamus, mutare quicq̄ eorū quæ rectē iusteq; cōstituta essent, oīm qui Nicææ quondā cōuenere cōiuncta cum clarissimi Imperatoris Cōstantini patris tui sententiā: quorū doctrina & intellectus in oīm mortaliū aures ac animos promulgatione sua influxit, ea quæ sola aduersata Arianae sectæ illā pdiderunt, iis nō Ariana modo sed reliquæ etiā sectæ exterminatæ sunt: his neq; si ne metu erroris addi, neq; discriminis demī quicq̄ potest. Nā alterutro facto iā aperta fenestra fuerit libidinis aduersariorū. Itaq; Vrsatiū & Valentē qui participes essent, & cōsentientes cū Ariano dogmate, pronūtiatū est à nostra societate exclusos esse, cuius fruendi gratia,

gratia, veniam quondam petiere delictorum quorum
 sibi consciis essent: quod testantur exempla literarum,
 quibus illi ut parceretur sibi, veniamq; a nobis impe-
 trauerunt. Eo autem hæc tempore acta sunt quo consi-
 lium synodi Mediolanensis habebatur, presentibus
 & Romanæ ecclesiæ presbyteris. Cum autem constet
 & Constantinum memoria post mortē quoq; dignū,
 summa cura & exquisitio, conscriptā fidem expo-
 fuisse, vita illo post susceptum baptisma functo, & ad
 meritā quietem transgresso, absurdū fuerit post hunc
 quicquā innouare, atq; tot sanctos confessores & mar-
 tyres, qui hoc dogma & conscripserint & inuenerint,
 despiciere: quos nusquam sententia sua a veteribus ecc-
 lesiæ legibus discessisse sciremus, quorum etiā fidem
 Deus ad tempora imperii tui traduxit, per dominum
 nostrum Iesum Christum, a quo tibi imperium est col-
 latum tantum, ut illo vniuersus orbis terrarum inclu-
 datur. Rursus igitur miserabiles illi & deplorati ani-
 mi, nefaria audacia indicarunt impiæ sententiæ suę pre-
 conia, conatum euertendorum omnium veritatis or-
 dinum. Quum enim tuo mādato consilium synodi ha-
 beretur, tum illi fraudulentæ suæ denudarunt cogita-
 tiones, tentaueruntq; per maleficia & turbulentiā no-
 uas decisiones, reperto ad tale sodaliticum conuenien-
 te quodam Germano & Auxētio & Caio, autoribus
 sectarum & seditionis, a quibus defensa doctrina om-
 nem copiam blasphemiarū superat. Postquam verò in-
 tellexere a se voluntate ac sententia sodales suos in im-
 probitate dissidere, transire ad concessum nostrum, ut
 scripturis adesse viderentur. Tempus autē breue erat,
 quo & ipsorum consilia arguebantur. Sed ne similia
 pericula ecclesiæ sæpe subeunda sint, neue omnia per
 turbatione & tumultu confundatur, optimum vsum
 est antiqua decreta, ut legitima & inconcussa seruand-
 da cōfirmare, supra autem memoratos separare a com-
 munitate nostra. Eam ob causam misimus legatos
 qui de his facerent certiore æquitatem tuam, qui-
 bus has literas dedimus indices propositi in concilio

ECCLESIAST. HISTORIÆ

nostri. Ante omnia autem in mandatis habent à nobis legati, vt ab antiquitate & legitimis rationibus veritatis comprobationem ducant. Qui etiam docebunt pietatem tuam. Non vt Vrsarius & Valens dixerint, pacem futuram esse, euerfione legitimorū: poterūtne verò pacem esse pati, pacis dissolutores? Quare ab his cōtentiones turbæq; potius, & in reliquis ciuitatibus & in ecclesia Romana existent. Quapropter supplicamus tuæ æquitati, vt benignis auribus & placido aspectu legatos nostros admittere, neq; pati velis, quicquam innouari ad contumeliam iam vita sua defunctorum, sed retinere nos sinas decreta & leges patrū, quas vniuersas sapienter prudenterq; & in sancto spiritu, conditas affirmare non dubitauerimus. Nam que ab his noua quadam ratione iam recedūt, fidelium extinguunt fidem, infidelium excitant crudelitatem. Supplicamus etiam, vt eos qui in externis locis degunt, quosq; cum ætatis onera tum paupertas inopiaq; premit, in suum quemq; locum benigne restitui imperes, ne desertæ spoliataq; episcopis maneant ecclesiæ. Preter hæc omnia obtestamur, ne quid prioribus decisionibus, vel detrahatur vel adiiciatur, sed in patrum pietate omnia irrupta teneantur, custodita & his & totius posteritatis temporibus, neue de cætero affligas nos & administrationibus propriis moueas: præstesq; hoc potius vt episcopi cum populo quicq; suo orationibus vacare, deprecariq; pro imperio, salute, pace tua possint, quam diuinitas sempiternam tibi largiatur. Legati nostri afferūt & subscriptiones & nomina episcoporum, qui etiam erudient pietatem tuam scripturis diuinis. CVM his literis missi legati ad Imperatorē. Sed qui Regia potentia abutebantur principes sectæ istius, epistolam regi attulere, ipsos venire in conspectum illius passi non sunt, quòd dicerent curis Reip. Imperatorem esse implicatum. Hoc ab ipsis fiebat eo consilio quòd sperarent tædio diutinæ moræ & cupiditate reuertendi ad ecclesias, coactum iri episcopos, vt oppositum sectæ vallum ipsi subruerent & dissiparent.

rent. Sed frustra hæc moliebantur. Iterum enim missis ad Imperatorē literis, petiere propugnatores fidei ab illo, vt & legatos admittere, & sibi potestatem discedendi facere dignaretur. Earum literarum exemplum sequitur.

Alia Epistola ad Constantium. CAP. XX.

An. do. 563.

Victori Constantio Imperatori episcoporum Arimini cœtus. Literas Clementiæ tuæ, domine gloriosissime Imperator, accepimus, quibus significas, te propter publicas occupationes hæcenus legatos nostros videre non potuisse, iubesq; vt reuersionem illorum expectemus, vt rationē nostram & dogmata veterum considerare possis. At nos tibi significauimus nullo modo à proposito nos discessuros. Quod & ipsum iterum his literis docemus tuam clementiā, obtestantes vt clementibus oculis, & has literas paruittis nostræ, quibus respondimus pietati tuæ, & illas quas attulere tuæ benignitati legati nostri, quæq; ipsi à nobis mandata habent libenter suscipias. Quam autem triste fuerit & in consentaneum felicissimis temporibus tuis, tam multas ecclesias videri episcopis carere, non minus quàm nos tua intelligit clementia. Quare rursus te gloriosissime Imperator obsecramus, vt ante hyemis asperitatem, si placeat humanitati tuæ, iubeas ad ecclesias nos redire nostras, vt omnī potenti deo, & Christo filio ipsius domino & seruatori nostro, pro statu potentia tuæ, vnā cum populo, quemadmodum fecimus ac facimus, maximo studio supplicare possimus.

De Synodo celebrata Nicææ in Thracia, & expositione fidei illius. CAP. XXI.

His literis allatis Imperatori, aduersarii animo illius exacerbatō, deducunt inuitos plerosq; episcopos in urbem Thraciæ Nicæam nomine: & aliis simplicibus circumuentis, aliis territis persuadent, vt idem facerēt quod ipsi molitione sua in pietate: essentiamq; ac coessentialitatem eruerent ē fide, proq; his imponerent *SIMILITVDINEM*. Sed & hanc formu

III 5 lam

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Iam exposui non quòd vera sit, sed quòd Arianam facti-
 onem redarguere videatur, cùm ne ipsam quidem
 teneant horum temporũ complices impietatis illius.
 sed pro similitudine, dissimilitudinem prædicent.
 CREDIMVS in vnũ & solum, verum Deum patrem
 omnipotentem, ex quo sunt omnia. Et in filium Dei
 vnigenitum, ante omnia secula, & omne principium
 genitum ex Deo, per quem omnia sunt facta visibilia
 & inuisibilia: genitum autem vnigenitum solum ex
 solo patre, Deum ex Deo, similem genitori suo patri
 iuxta scripturas, cuius generationem nouit nemo, nisi
 solus genitor pater. Hunc scimus vnigenitum Deum
 filium mittente patre aduenisse de cœlis, sicut est scri-
 ptum, ad euertendum peccatum & mortem: & natum
 ex spiritu sancto, ac Mariã virgine, vt scriptum est, se-
 cundum carnem: versatum cum Apostolis, & perfe-
 cto munere suo iuxta patris voluntatem affixum cru-
 ci: mortuum & sepultum: descendisse ad inferos, cum
 ipsius orci terrore: reuersum à mortuis tertia die, con-
 uersatum cum Apostolis dies quadraginta totos: acce-
 ptum in cœlos, sedere à dextris patris: venturum vl-
 tima resurrectionis die cum gloria paterna, redditu-
 rum unicuique quale ipse fecerit. Et in spiritum san-
 ctum: quem ipse vnigenitus Dei filius Iesus Chris-
 tus Deus ac Dominus promiserat se missurum hu-
 mano generi, paracletum, vt scriptum est: spiritum ve-
 ritatis, quem & misit, regressus in cœlos & sedens in
 dextera patris. Inde est venturus ad iudicium viu-
 entium & mortuorum. Verum essentia nomen quod à
 patribus simpliciuscule insertum, & vulgo parum in-
 tellectum, offendicula pareret, quia in scriptura nus-
 quam memoraretur, placuit eximi, & de cætero nul-
 lam penitus fieri mentionem essentia maxime: cùm di-
 uina litera nusquam meminerint patris ac filii essen-
 tia. Neq; adeo necessarium esse, de persona patris & fi-
 lii & sancti spiritus, vnã substantiam nominari.
 Similem autem perhibemus filium esse patri, quemad-
 modum & diuinæ scripturæ dicunt & docent. Om-
 nes autem

nes autem sectæ, quæ aut pridem reiectæ, aut nuper exortæ diuersa statuunt, ab huius scripturæ expositione anathema sunt. His alii per imposturam, alii per terrores subscribere. Qui autem accedere noluerint in vltima loca terrarum deportati sunt.

Tomus Synodicus à Damaso Romano,
& Occidentalibus episcopis missus ad
episcopos Illyricos de Ariminensi concilio.

C A P V T XXII.

QUOD autem omnes veritatis athletæ, & in primis Occidentales accusent, testantur scripta illorum ad Illyricos. Fuit autem scriptionis princeps Damasus, vir variis virtutum generibus ornatus, qui post Liberium præsulatum Romanæ ecclesiæ sortitus esset. Cum hoc faciebant nonaginta episcopi Italiæ & Galatiæ, quæ nunc Gallia appellatur, congregati Romanæ, quorum & ipsorum nomina exponere nimis longum arbitratus sum. EPISCOPI Romę in sancto congregati concilio, Damasus & Valerianus ac reliqui, Dilectis fratribus Episcopis in Illyrico salutem in Deo. Persuasum nobis est sacerdotes Dei, sanctam fidem nostram fundatam in doctrina Apostolorum: eam igitur vos tenere, eamque tradere populo, quæ nulla in parte dissentit à patrum definitionibus, à quibus cæteros instrui æquum est. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum cognouimus quosdam sectis studere, quod malum ne existat non solum providere episcopi, sed ad imperitiam & simplicitatem quorundam vntium interpretationibus sinistris, deinceps sese opponere debent dissentienti doctrinæ, videre, que quotiescunque percusserint aures dissensionis tela, ne rursum labantur, sed patrum potius sententiis inhæreant. Itaque Auxentium Mediolanensem, per scriptum est in primis huius rei condemnatum esse. Par igitur est, ut vniuersi doctores I & G I S in orbe Romano, legitima sententia sint, & ne contaminent fidem diuersitate doctrinarum. Etenim cum

An.do. 369

ECCLESIAST. HISTORIÆ

cum primùm hæreticæ improbitatis fructus maturescere & hos fructus ferre cœpere, qui & nunc de Ariana maledicentiâ admodum subuehantur, patres nostri numero trecenti decem & octo in Nicæno certamine, hunc murum aduersus diabolica arma præsinierunt, atque hoc remedia letifera venena repulerunt. Quare credi debet patrem & filium esse vnius essentia, vnius diuinitatis, vnius virtutis, vnius potentia, vnius characteris: itémque vnius substantia, ac essentia spiritum sanctum quoque: quicumque autem aliter sentiunt alieni à nostra societate iudicandi sunt. Sed hanc salutarem definitionem & adorandam cōsultationem, nonnulli postea aliis consultationibus corrumpere, ac violare tentauerunt. Quin etiam ab ipso statim initio illi qui Arimini coacti ad nouationes & retractationes fuere, hætenus rectitudinem omnium conseruauerunt, vt confiterentur se alio orationis genere subductos, ac non sensisse quod diuersum esset sententia patrum concilii Nicæni. Præiudiciū certè numeri Ariminensis conuentus nullum esse potest: quando ita est habitus, vt neque Romani episcopi, cuius ante omnia sententiam cognoscere debuerant, neque Vincentii, qui tam multis annis præfulatus conseruauit integritatem, neque aliorum consensus illis accesserit, ac maximè, cum, vt diximus, per infidias circumuenti ipsi cedentes, nisi rectiore sententia, sibi illa non place-
mutipæ. re testati sint. Perspicit igitur vestra synceritas, hanc solam fidem quæ Nicææ autoritate Apostolica fundata sit, assidua firmitate tenendam esse. Et nobiscum & Orientales qui Catholicam ecclesiam agnoscant, & Occidentales gloriari. Persuasum autem nobis est eos, qui diuersitatis malo laborent, ipso conatu suo non ita multò post à communitate nostra disiunctum, & Episcopales honores illi ereptum iri, vt populus liberatus à seditionibus eorum respirare possit. Nam cum ipsi erroribus sint impliciti, spes esse nequit, vt erroribus populus per ipsos exoluatur. Proinde facite ne vestra reuerentiæ iudiciū discrepet ab omnium
facera

sacerdotum Dei iudicio, quo firmos fixosque stare vos
confidimus. Itaque & nos vnâ vobiscum in recta per-
sistere fide debemus. Oblectare nos velit dilectio ve-
stra, remissis ad nos literis suis. Valete fratres honora-
bilissimi.

Athanasii scriptum de eadem synodo.

CAPVT XXIII.

Magnus etiam Athanasius in epistola ad Afros
ita scribit de synodo Ariminensi: *His demon-*
stratis, quis ferat eos qui Ariminensem aliamque quam
piam synodum præponant Nicænæ? Ac quis non po-
tius oderit eos, qui reiiciunt patrum decreta, & propo-
nunt recentiora hæc nuper Arimini contentione & vi
expressa? Quis etiam cum illis hominibus societatem
iungere velit, qui ne sua quidem ipsi tuentur. Cum
enim in decem pluribusque synodis suis nunquam ea-
dem perscripserint, nonne planè singillatim perscripti-
ones suas carpunt? Accidit quidem eis quod prodito-
ribus Iudæis, ut enim illi deserto fonte vitæ effoderūt
sibi lacus, qui aquam continere non possent, quod ip-
sum scriptum est à propheta Hieremia, ita hiellige-
rantes cum generali orbis terrarum synodo, effoderūt
sibi synodos multas, quæ vniuersæ inanes & quasi fa-
bulæ euaniæ repertæ sunt. Quare nemo ferat vel Ari-
minensem, vel aliam quamcunque synodum contra
Nicænâ nominantes. Nam & illi qui Ariminensem
factant ignorare quæ ibi gesta sunt, videntur. Scitis
enim charissimi certiores facti ab iis qui Arimini in
concilio fuere, Ursatium, Valentem, Eudoxium, Au-
xentium, quique vnâ cum illis fuit Demophilum, priua-
tos esse autoritate sua, quod diuersas à Nicænâ conci-
lii perscriptionibus instituissent, cum postulatum fuisset,
ut anathemate ferirent Arianam sectam, ipsique face-
re recusassent, ac potius suscepissent patrociniū illi-
us. At episcopi verè germani serui domini & rectè cre-
dentes, fuere autem circiter. c. c. perscripsere solâ in Ni-
cænâ fidem traditam sufficere, neque quicquam præter
hanc amplius, aut minus quærendum ac sentiendum.

Hæc

An. do. 370.

ECCLESIAST. HISTORIAE

Hæc ipsa & Constantio, qui convenire eos iusserat, indicarunt. Sed quibus autoritas Arimini adempta esset, profecti ad Constantium effecere, ut & contumeliose haberentur, & minis ad suas administrationes reuerti prohiberentur, condemnatores sui, utq; Thracia hyeme affligerentur, si quo modo adigere possent, ut innouationes suas admitterent. Proinde si qui iactant Concilium Ariminense, præferant horum exautorationem, quæq; Episcopi tum perscripserunt, vetantes amplius quicquam præter conuenta inter patres Nicæni concilii quærere, neque aliam præter illam nominare. Sed hæc isti celant ostentantes acta per vim in Thracia, quo ipso declarant se esse de secta Arianorum, alios nos a sanitate fidei. Ipsam quidem illam magnam synodum si quis velit cum hac comparare, facile perspexerit illorum religionem, & horum incogitantiam. Nam Nicæna synodus non fuit de exautoratis coacta, & confessione sua asseruit eiusdem esse filium ac patrem essentia: at hi semel, iterum, tertium in Arimino ipso exautorati, ausi tamen fuere perscribere, essentiam aut substantiam Deum habere non esse dicendum. Atque in Occidente Ariana sodalicia huiusmodi insidias moliebantur struebantq; dogmatis veritatis.

De fraudulentia Leontii episcopi Antiocheni,
& libertate Flauiani ac Diodori.

CAPVT XXIIII.

Antiochia vero post Stephanum, qui fuerat præsulatu priuatus cum successisset Placito, ecclesiae administrationem suscepit Leontius, arrepta illa contra conscriptas leges Nicææ, quod sua ipse manu genitalia excidisset. Huius audaciae causam beatus Athanasius exposuit his verbis: NAM Leontius cum in suspitione esset, non castè cum quadam muliere nomine Eustolia consuescere, excidit ipse sese quò liberè degere cum illa posset. Quo facto suspicionem nequaquam aboleuit, nihilo tamen minus cum esset presbyter exautoratus fuit. De alia autem vita ipsius hæc scribit: EGO vero malignitatem & fraudulentiam ipsius

us breuiter ostendam. Nam cum pars esset Arianae blasphemiae, summo studio illum morbum celare nitrebatur, quodque cerneret bifariam diuisos sacerdotes & plebem, unamque partem accommodare glorificationi filii coniunctionem ET: alteram prapositionem PER filio, spiritui autem IN, applicare, ipse quidem silentio glorificationem memorabat, & tantum clausulam IN SECULA SECVLORVM sic proferebat, ut ab astantibus exaudiri posset. Quod si alia quaedam non proderent magnam ingenii illius malitiam, videre alicui poterant talia fuisse ab eo facta communis concordiae respectu: cum autem variis fraudibus adortus sit ecclesiae aduocatos, complexus omni cura participes istius impietatis, nulli dubium fecit quin labem mali occulerit, cum metu multitudinis, tum minarum Constantii formidine, qui edixisset seuerissime contra eos qui auderent dissimilem dicere filium. Sed huius consilia ipsa facta declarauerunt. Quot quot enim sequebantur apostolica dogmata, neque curabat ille, neque honoribus prouehebat: Arianae autem vasa participant, & plurimum apud illum poterant, & sacerdotii dignitatibus augebantur. Illis temporibus Aëtius doctor Eunomii, qui suis inuentis locupletauit Arianam maledicentiam, in ordinem diaconorum peruenit. Verum Flavianus & Diodorus qui in philosophica sanctimoniae vita exercebantur, palam propugnabant apostolica dogmata, & maxime per se redarguebant insidias, quae a Leontio pararentur pietati, quod ille hominem in summa improbitate enutritum, perque impietatem ad splendorem viam affectantem, diaconatus honore ad manifestam perniciem ecclesiae dignatus esset. Interminabantur etiam se a communitate discessuros & collaturos in Occidentem ubi palam facere molitiones illius vellent. His territus Leontius, functionem publicam ademit Aëtio, sed colere & tueri non desinebat. Verum admirabile hoc par Flavianus & Diodorus, sacerdotis functionis ius nondum consecuti, cum populo versabantur

*Alia nō dīc
ut op. ut fue
rit tale glos
ria patri
per filium
in spiritu
sancto.*

An. do. 331.

ECCLESIAST. HISTORIA

fabantur diēque ac noctu instigabant omnes ad pietatis feruorem. Hi primi in duas partes diuisis cœtibus psalmos accinentium, instituerunt alternis Dauidicam melodiam decantare, quod Antiochiæ fieri cœptum peruagatum vsque quaque est, & ad fines orbis terrarum peruenit. Idem diuinarum rerum amatoribus ad monumenta martyrum congregatis, cum illis in celebrando Deo perseuerabant. Hæc cernens Leontius prohibere se tuto posse non putauit, quod videret summa beneuolentia populum optimis illis viris adiunctum esse, sed moderatione coloratis verbis hortabatur hoc, vt potius in ecclesiis ipsis, exercere illam functionem vellent: qui morem ei gessere, quamuis minimè malitiam ipsius ignorarent, & societatem suam libenter in ecclesias traduxerunt ad celebrationem sancti domini cohortantes. Nulla tamen res adduxit Leontium, vt corrigeret malitiam suam, personæque assumpta moderationis tegebat scelera Stephani & Placiti. Nam quicumque à veritate dogmatum dissentiebant, tamen si vitam turpissimam degerent, eos in ordinem presbyterorum ac diaconorum referebat. At omnibus virtutum generibus splendentes, tenacesque dogmatum apostolicorum, inhonoratos relinquebat. Eam ob causam in clero plurimi inueniebantur hæretica peste contacti, pars autem maxima populi propugnabat vera dogmata: neque enim illi auctores doctrinæ promere blasphemias manifestè audebant. Verùm Placiti Stephani ac Leontii impia ac nefaria Antiochiæ perpetrata facinora, tam multiplicia sunt, vt peculiare narrationis opus desiderare, tamq̃ grauiā vt Dauidicæ querimonix carmine prosequenda videantur: Ecce enim insonuerunt inimici tui, & osores tui extulerunt caput. In populum tuum intenderunt malitiosam sententiam suam, & insidias posuerunt sanctis tuis. Dixerunt, adeste vt internitione deleamus eos de gente, nèue in memoria remaneat Israëliticum nomen. Sed nos reliquam narrationi institutæ partem atrexamus.

De

THEODORITI EPISC. LIB. II. 622

De nouatione Eudoxii episcopi Germanicēsis.
& Basilii Ancyran, ac Eustathii Sebastiani studio aduersus illum.

CAPVT XXV.

Germanicia vrbs. sita est in finibus Cilicum, Syro-
rum & Cappadocum censeturq; cum Euphraten-
si prouincia. Huius præsul Eudoxius, cognita Leontii
morte Antiochiam se contulit, ibidemque in præsula-
tum vt aper inuasit, vastans vineam dominicam: ne-
que ille vt Leontius improbitatem insitam occule-
bat, sed rabie manifesta ferebatur in Apostolica dog-
mata, & quicumque ausi fuissent contradicere sibi, eos
omnis generis calamitatibus obruebat. Eo tempore
Ancyra in Galatarum metropoli clauum ecclesiæ te-
nebat Basilii successor Marcelli, sed Sebastia prae-
erat Eustathius in Armenia. Hi profectò Eudoxii scele-
re & rabie, fecerunt per literas Imperatorem Constan-
tium de illa certiozem. Imperator tum in Occidente
morabatur & deuictis sublatiq; tyrannis reipublicæ
instaurationi operam dabat. Erant autem illi familia-
res Imperatori, & propter laudabilem vitam multum
autoritate apud ipsum valebant.

De altera Synodo inducta Nicææ. CAP. XXVI.

His igitur cognitjs misit Antiochenis literas Con-
stantius, quibus significabat, non concessum a se
tenere præsulatum ecclesiæ illius Eudoxium, quod
ipse iactitaret, imperauitq; exigi eum vrbe, poenas da-
turum facinorum suorum Nicææ in Bithynia, quo in
loco conuentum indixit. Sed ipse Eudoxius per eos
qui plurimum apud Regem poterant, hoc effecit vt
conuentui locus Nicææ præfiniretur. Sed omnium re-
rum moderator, cui tam planè futura ac præterita ex-
plorata sunt, admirabili quodam terræmotu impedi-
uit conuentum, quo terræmotu maxima pars vrbs
disiecta, & ciuium plurimi perdit fuere. Quo cognito
qui conuenerat maxima cum formidine ad suam quisq;
que ecclesiam reuersi sunt. Hoc mihi quidem diuinæ
sapientie opus videtur. Cum enim ea in vrbe a sanctis
patribus apostolicę fidei perscripta doctrina, & postea
diuersa

An. do. 363.

KKKK

ECCLESIAST. HISTORIÆ

diuerſa conuocati eodem perſcripturi fuerint, diſſipa-
uit ille eccleſiarum reſpectu conſilium, ne Ariana ſo-
dalitas occaſionem nanciſceretur fallacie, ſimilitudine
nominis, qua circumuenire poſſent ſimplices, appella-
ntes, & hanc Nicænam ac proferentes tanquam il-
lam antiquam. Poſtea inſtigatus ab Eudoxii accuſa-
toribus Imperator, Seleuciæ conuentum habendum
indixit, ea eſt vrbs Iſauriæ maritima, princeps illius
gentis. Ibi congregari Orientales epiſcopos necnon
Ponticos atq; Aſianos imperauit. Præſidebat tum Cę-
ſariæ in Palæſtina Acacius, qui Euſebio ſucceſſiſſet:
cum quondam Sardicena ſynodus abdicauerat: ille ta-
men ſententiæ à tanta epiſcoporum multitudine cōtra
ſe latæ nequaquam paruit, per ſummuſ contemptum
omnium. Sed Hieroſolymis poſt Macarium illum cū
ſus non ſemel mentionem fecimus, præſulatum gere-
bat Maximus, vir in propugnanda pietate excellens.
Nam & oculum dextrum amiſerat, & inciſum trahe-
bat dextrum brachiū. Hoc et ipſo in expertem ſenectū-
tis vitam tranſgreſſo, collata dignitas Epiſcopalis gra-
tię Cyrillo fuerat, promptiſſimo defenſori Apoſtolico
rum dogmatum. Inter hos orta de principatu conten-
tione, maxima mala ſuæ quiſque parti conciliauit.
Nam Acacius arrepta quadam leui occaſione exauto-
rauit Cyrillum & expulit Hieroſolymis. Ille verò
Antiochiam pulſus præteriit, quòd reperiffet ſpoliatā
paſtore. Tarſum autem profeſtus cum mirifico Sylua-
no ſe conſunxit, hic enim tum præſul erat eccleſiæ Tar-
ſenſis. Quo cognito, ſtatim literas ad eum dedit Aca-
cius, faciebātque certiorem de exautoratione Cyrilli.
Sylvanus tamen & reuerentia Cyrilli & multitudinis
reſpectu, quæ iucundiſſimè frueretur doctrina illius,
nequaquam à functione eccleſiaſtica abegit Cyri-
lum. Cū autem conuentum iam eſſet Seleuciæ, con-
iungebatur in conſilio Cyrillus cum Baſilio, Euſta-
thio, Syluano & horum ſociis. Sed & Acacius adue-
rat ad cōgregationem epiſcoporum, qui aderant circi-
ter centum quinquaginta, negabat tamen ſe prius cum
cis

els sententiam suam communicaturum, quàm e con-
uentu videret exactum Cyrillum, iam ante nudatum
Pontificatu. Ibi nonnulli cupidi pacis orare Cyril-
lum, vt cedere paulisper vellet: & pollicebantur post
constitutionem dogmatum, ipsius quoque causam se
esse diiudicatu. Quibus cum Cyrillus morem gere-
re nollet, deseruit Acacius concilium ac discessit. Cum
que venisset ad Eudoxium, vrgentem formidinem illi
exemit, confirmavitq; socium in accusationibus ac cer-
tantinibus se illi futurum. Ac ad conuentum quidem
venire vetuit, sed cum illo assumpto Constantinopoli
lin est profectus.

De Synodo coacta Seleuciæ in Isauria, & quæ
contigerint Constantinopoli orthodoxis.

CAPVT XXVII.

Isi tum Constantius reuersus ex Occidente dege-
bat. Coram quo multis accusant conuocantque im-
proborum hominum conspirationem ad perniciem
& vastationem ecclesiarum. Quibus accenditur ani-
mus Imperatoris. Sed præcipuam indignationem
mouit composita de Cyrillo fabula. Nam cum lauda-
tissimus rex Constantinus in honorem Hierosolymia-
tanæ ecclesiæ dedisset Macario Episcopo in vrbe illa
vestem sacram, qua indutus ministerio sacri baptisma-
tis fungeretur (hec fuerat pretiosa, contexta auro) vene-
didisse eam Cyrillum memorabant, mercatumq; quen-
dam cantorem scenicum, qui illa indutus inter sala-
tandum collapsus interierit & mortuus fuerit. Hoc,
inquiunt, socio de aliis sententias ferre aggrediuntur.
Quam nacti occasionem principes in aula, persua-
dent Imperatori vt non quidem acciri totum conuen-
tum, nam à multitudine metuebant, sed decem præci-
puos de illo iubeat, inter quos fuere Eustathius Arme-
nius, Basilus Galata, Syluanus Tarsensis, Eleusius
Cyzicenus. Qui cum aduenissent hortabantur Impera-
torem, vt curaret in Eudoxii blasphemias ac iniquitatē
inquiri. Sed ipse de subiectione diuersum sentientium
respondit, velle se prius fidei causam decidi, atq; ita pro-
cedi

ECCLESIAST. HISTORIAE

cedi ad inquisitionem in illum. Tum Basilus fretus
Imperatoria familiaritate liberè inuehi in Imperatorē,
& coarguere insidias erga apostolica dogmata illi-
us: quibus offensus Imperator, silere cum iubet, qui au-
tor esset barbarum in ecclesiis. Obticente igitur Basilio:
quando igitur, inquit Eustathius, placet decidi de
fide, aspice Imperator ad has blasphemias Eudoxii te-
merario ausu effusas aduersum vnigenitum. Atq; hæc
locutus æditum librum obtulit Imperatori, in quo
cū alia pleraque perscripta impiè, tum hoc inerat.
Quæ dissimilitudine quapiam proferuntur, ea sunt re-
ip̃sa seu iuxta substantiam dissimilia. Vnus est Deus
pater ex quo omnia: & vnus est dominus Iesus Chris-
tus, per quem omnia, dissimilitudo autem certè est in-
ter hæc, Ex quo & per quem: dissimilitudo igitur &
inter Deum ac patrem & filium. Hæc cū recitari fe-
cisset, impietate illa supra modum offensus Imperator,
quæsiuit de Eudoxio an ipsius hoc scriptum esset, qui
statim negauit, contulitq; illud in autorem Aëtium.
Aëtius autem is erat quem dudum accusationis à Fla-
uiano & Diodoro metu Leontius diaconatu moue-
rat, Georgius verò insidiator Alexandrinorū socium
habebat impiæ orationis & scelerati conatus sui. Sed
illo tempore aderat vnā cum Eunomio apud Eudoxi-
um. Nam Leontio mortuo cū Eudoxius Antioche-
næ ecclesie præsulatum arripuisset, reuersus cum Euno-
mio ex Ægypto, neq; alius vllus aptior locus visus illi
fuerat, quod Eudoxium cerneret non solum impietatis
eundem sensum tenere, sed etiam Sybaritico luxu dis-
solutum esse. Itaque parasitica assentatione vnā cum
Eunomio adhæsit ad lectulos illius: modoq; huic mo-
dò illi sese ventris causa ingerebat. Imperator quidem
post hoc responsum introduci Aëtium iubet, et ingres-
so librum ostendit, ac rogat num ipse illum peperisset.
At ille & actorum, & quamobrem interrogaretur
ignarus, gratiāque sperans si confessione sua illum si-
bi conciliasset, respondit se parentem esse scriptorum
eorum. Itaque Imperator consyderata magnitudine

impico

arianus
vs. samia.

epistola

impletatis, statim iussit exilatum deportari quendam
in locum Phrygiæ. Sic ille Regia excidit, & hunc frus-
ctum tulit blasphemix suæ. Sed Eustathius in eadem
sententia & Eudoxium esse aiebat, cuius cōsuetudinē
& conuictu Aëtius vsus, quibz opinionis ipsius in per-
scribenda hac blasphemia administer fuisset. Esse au-
tem magnum argumentum conscientix, quod nemo
nisi ipse affirmare potuerit scriptum illud ab Aëtio
compositum. Iudicii tamen, inquit, ô Rex, certitudo,
non coniecturæ esse debent: proinde probet omni-
bus nobis Eudoxius non sentire se idem, anathemate
execrando scriptum Aëtii. Admodum placuit hoc Im-
peratori, fieriqz statim imperat: Eudoxius, verò diu ter-
giuersatus, & variis artibus eludere tentauit provoca-
tionem. Indignante autem Imperatore, & interminan-
te exilaturū cum Aëtio tanquam socium impię senten-
tiæ, ibi propriam negauit doctrinam, quam et illo tem-
pore & postea semper celebraret: sed & ipse opposuit
Eustathius, oportere ipsos quoqz notare anathemate
appellationem coessentialitatis, quæ scripta nusquam
reperiretur. Tum Syluanus cur non & ipsi abdicarent
quæsiuit, & eiicerent è diuinis coetibus, illa de nihilo
& condituram, & diuersentialitatem, quæ neque
in Prophetiis, neque Apostolicis scriptis inueniretur.
Hoc & Imperator censuit, & iussit anathemate il-
la inflicto tolli. Quod grauatim & prius contra disse-
rentes multa, sed iram Imperatore suam non dissimu-
lante, abdicarūt et hæc quæ Syluanus protulerat. Tum
demum verò vehementius instare, vt anathema etiam
Coessentialitatis conficerent. Sed Syluanus ipsis Impe-
ratoriqz tali conclusionē veritatem declarauit: Si de ni-
hilo non est, neque conditura, neque de diuersa essentia
Deus Verbum, coessentialis est igitur genitori Deo,
vt Deus ex Deo, et lumen ex lumine, & habet eandem
cum genitore naturam. Hoc cum ipsius dictum & ve-
ritatem & vim haberet, nemo tamen illi accedebat,
clamorēque Acacii & Sidonii sodalitas tollere, &
indignari Imperator, interminari se expulsurum illos

ECCLESIAST. HISTORIÆ

ecclesiis. Tum Eleusius ac Syluanus & alii, penes eum respondent esse quid supplicii, & penes sese quid de pietate atque impietate constituent. Nunquam autem se facturas ut à paterna doctrina deficiant. Ibi Constantius qui admiratione prosequi debuerat & sapientiam & virtutem, atque etiam libertatem in defendendis dogmatibus apostolicis illorum, ecclesiis ipsos expulit & imperavit alios subrogari. Tunc Eudoxius tyrannicè inuasit in sedem ecclesiæ Constantinopolitanæ, Cyzicenam autem possedit pulso Eleusio Eunomius. Quibus gestis abdicari scripto Aëtium Imperator iubet, illiq; parentes mandato, abdicant illum sententiæ suæ socium. Mittunt & de eo literas Georgio Alexandrino, quam & ipsam epistolam ut improbitas eorum manifesta fiat inserere placuit. Nam nullo in discrimine posuisse comperiuntur & consentientes secum & dissentientes à sese.

Synodica epistola aduersus Aëtium.

CAPVT XXVIII.

An. do. 364.

EXemplum literarum missarum à tota synodo Georgio cōtra Aëtium diaconum ipsius nefariæ blasphemie gratia. sancta synodus congregata Constantinopoli domino reuerendissimo episcopo Alexandriæ Georgio salutem. Condemnato à synodo Aëtio propter nefaria & offensionum referta scripta ipsius, fecere Episcopi quod ecclesiasticis legibus consentaneum est, ut & honore diaconatus priuaretur, & expelleretur ecclesia. Nōsque æditi monitionibus legi nefandas epistolas ipsius vetuimus, ac omnes hortati sumus, ut illas tanquam inutiles & infructuosas abijcere vellent. His addimus nunc etiam anathematis aduersus ipsum & assecclas sententiam, si in proposito perseverauerint. Ac par fuerat quidem ut omnes qui conuenerant in synodo Episcopi auersarētur autorem offensionum, turbarum, dissidiōrū, susurrationum in toto orbe, seditionum in ecclesiis, atq; ablata aduersus eum sententia nequaquam discrepare; sed præter vota & expectationem nostram, Serras, Stephanus, Helios

Heliodorus ac Theophilus ipsorumq; asseclæ, non accessere suffragiis nostris, neq; voluere subscribere latæ sententiæ: quamuis Serras etiam alia insolentia & rabie plena promulgata à prædicto Aëtio accusaret. Aiebat enim insultum temerariæ audaciæ profiteri, sibi à deo nunc reuelari quæ hætenus vniuersis occulta esse ille voluisset. Post quæ furiosæ gloriationis verba Aëtii, quorum ipse testis esset Serras, non mouebantur tamen vllis precibus, neque adducebantur illi sua memorati vt suos calculos adiungerent ad iudicium nostrum, Nos tamen patientia summa longo sanè tempore suffragia de ipsis protraximus, nunc indignâdo, nunc hortando, sæpe obiurgando, interdum obsecrando, vt accederent nobis, & consona decreta perscriberent vniuersæ synodo, pertulimusq; eos diu, si forte audire nos, siue intelligere & flecti vellent. Sed cum longo tempore instantibus nobis admittere preces nostras & decretum de Aëtio sequi nollent, leges Ecclesiasticas pluris fecimus q̃ amicitiam illorū: pronunciauimusq; aduersus eos & à nobis separauimus, relicto illis spatio totius semestris, intra quod reuersioni & pœnitentiæ locus quoq; eis, si cuperent ad vnitatem & cum synodo in gratiam redire, cōcessus esset. Decreuimusq; si intra hoc tempus conuersi concordiā fratrum suorum appetierint, & consenserint decretis, in ecclesiam recipiendos, & in conuentibus etiam auctoritatem charitatemq; apud nos recuperaturos esse: sin obstinati in audacia sua perdurarint propter humanā obseruatiā, & parui fecerint Ecclesiasticas leges, tum igitur alienos esse ab episcopali dignitate: & si exautorationem expectarint, succedi, vt necessitas postulat, ipsis ab aliis episcopis volumus, quo legitima inter se ecclesia debito ordine consentiat custodientibus omnibus vbique episcopis vinculum charitatis, qui omneis eadem doceant concinnati eodem animo & eadē sententiā. Vt igitur constaret tibi de synodo decretis misimus has literas bonitati tuæ, quibus parētem optamus te in grātia Christi pacifice

ECCLESIAST. HISTORIA

& legitime gubernare subiectas tibi ecclesias.

Qua de causa Eunomiani recesserint ab

Arianis.

CAPVT. XXIX.

HVnc Eunomius extollit scriptis suis & hominem dei nominat ac variis laudibus celebrat. Sed tum & aderat apud abdicantes eum, & ab ipsis Episcopalem honorem consequebatur. Sed factio Eudoxii atq; Acacii quum tenerent constituta Nicæ in Thracia, quorum supra meminimus, alios surrogarunt Basilio & Eleusio illorumq; sociis. De quibus memorare singulim superuacaneum putavi, quare historiam de solo Eunomio persequar. Cum enim hic ad Cyzicena peruenisset ecclesiam viuentem adhuc Eleusio, sanitate plebis considerata, & quod videret Imperatorem infensum habere creationem filii vnigeniti dei, monuit Eunomium vt sententiam suam celaret, neque aperiret accusationem venantibus: nam per occasionem, inquit, poterimus aliquando promulgare quæ nunc tegimus, instituendo ignorantes, aduersantes autem adducendo, cogendo, supplicio. His monitis parens Eunomius insidiosè cõuolutam proferebat impietatem, Verum innutriti scriptis diuinis perspectis latentes dolos, ægre quidem ferebant, sed palam aduersari audaciæ non sapientiæ esse rebantur. Sub persona igitur hæreticæ prauitatis domum ad illum deueniunt, peruntq; explanationem dogmatis, & ne patiatur se a veritate diutius varietate opinionum auferri. Tum animosior factus aperuit quæ antea celauerat Eunomius. At illi indignum & impium esse dicebant, non vniuersis qui sub ipso essent communicari veritatem: ita his & similibus Eunomius seductus sermonibus nudare coepit in cœtibus ecclesiasticis blasphemiam suam. Illi igitur ardenti studio incitati primum Constanti nopolim contendunt, & deferunt apud Eudoxium nomen Eunomii: quod cum ille non reciperet, accessere ad Imperatorem, questiq; sunt de scelere Eunomii, qui maiorem sereret doctrina sua impietatem, quàm Arianis fuisset. Quibus ad iram prouocatus Imperator, mandat

*Patentibus de
8.6.*

dat Eudoxio, vt in accersitum ad se Eunomium in-
 quirat, & siquidem fuerit conuictus impietatis, pri-
 uet episcopali munere. Sed quum interpellatus saepe
 numero ab accusatoribus differret rem & moras ne-
 sceret, reuersi illi ad Imperatorē queruntur ac clami-
 rant, nihil eorum quæ mandarit ab Eudoxio obtineri
 posse, patiq; illum tantam urbem addictam Eunomi
 blasphemis. Tunc Constantius ipsi interminari Eu-
 doxio exilium nisi iudiciū de Eunomio daret, &
 in conuictum animaduertēret. Harum ille minarum
 timore motus scribit Eunomio, iubetq; fuga Cyzico
 se subducere, sibiq; ipsi succensere qui consilio saluta-
 ri non paruerit. Atque ipse quidem Eunomius metu-
 ens cessit Cyzico, nō tamen tulit tacite infamiam, sed
 & se ab Eudoxio proditum, & affectum iniuria Aëti-
 um predicabat. Ex eo tempore suos ille separatim cœ-
 tus habuit: nam quotquot in doctrina dogmatiq; con-
 sentiebant cum Eunomio, ii defecerunt ab Eudoxio
 tanquam proditore Eunomii, seq; coniungentes cum
 Eunomio cognomentū illius obtinuerunt, & nunc quo-
 que Eunomiani vocantur. Sic igitur dux sectæ Euno-
 mius extitit, & Arianam blasphemiam accumulauit.
 Seruientem autem ipsum morbo ambitionis separa-
 tim cœtum cōgisse, ipsa res clamat. Quum enim fu-
 isset expulsus quōdam Aëtius, sequi illum noluit quā-
 uis magistrum suum, & quem hominem dei nomina-
 ret, sed mansit copulatus cum Eudoxio. Postea verō
 quā damnatus impietatis & pœnā affectus fuit, sy-
 nodi sententia non stetit, episcoposq; ac presbyteros
 creauit ipse expers dignitatis episcopalis. Atque hæc
 Constantinopoli acta sunt.

De obsidio vrbis Nisibis & Apostolica admi-
 nistratione Iacobi episcopi. CAP. xxx.

Sed in Persia habebat exercitum aduersus Roma-
 nos rex Sapore. Venit igitur Antiochiam Con-
 stantius vt copias cogeret contra hostes, Quos qui-
 dem repulit non Romanus exercitus, sed piorum in-
 ter Romanos Deus. Quam victoriam nunc deinceps

Ando. 357.

KKKK 5

exequar

ECCLESIAST. HISTORIÆ

exequar narratione mea. Nisibis, quæ ab aliquibus Antiochia Mygdoniæ vocatur, sita est in sinibus Persarum ac Romanorum imperii. In hac episcopus simul atque princeps ciuitatis ac duxerat Iacobus, cuius etiam supra mentio facta est: hic renidebat radiis apostolicæ gratiæ. Verum admirabilia & memorabilia huius signa, quum exposuerim in Deo dicata historia, quæ Philotheos inscribitur de illo nostra, suu peruacuum duxi hoc quoque loco enumerare. Vnum tantum institutæ narrationis causa recensebo. Obsidebant Persicæ copiæ commissam administrationi huius urbem, quæ Romanæ esset ditionis. Ea in obsidione septuaginta diebus consumptis, multis machinis admotis mœnibus & molitionibus omnium generū, itemq; vallo ac fossis perfectis, expugnari urbs non potuit. Ibi Persæ fluuii, Mygdonius nominatur, transiitq; per mediā urbem, alueo obstructo, & vtrinque exaggeratis ad magnam altitudinem ripis, impetum aquæ ubi immensum in modum auctas & aggerem inundare vident, subito in muros Nisibinos immitunt: quo tanquam machina illato, cū vim illius murus sustinere non posset, cōuulsus dissectusq; est. Idem accidit & aduersæ parti murorum, qua exitus erat fluminis, quæ & ipsa vi illius impulsā ruinam fecit. Quibus animaduersis sperabat Sapore nullum deinceps in capiendā urbe sibi laborem subeundum esse. Et eum quidem diem quieuit, simul vt inundationes abirent, simul vt fluuius decresceret, transiriq; posset. Postera autem die omnibus copiis urbē aggreditur: dumq; aperta omnia dissipatis muris esse confidit, cernit resectum murum, seq; laborem suū frustratum fuisse. Nam diuinus vir ille, & precibus suis, & confirmatis militibus ac ciuibus cū murum instaurauerat, tum machinis instruxerat, vt irruentes repellere in procliu esset. Hæc autem perficiebantur ab illo non ad murum cursitante, sed in adyto diuini templi supplicante deo. Saporem autem nō solum celeritas extructionis, sed aliud etiā visum perterruit. Vidit enim stantem in muro

muro quendam ornatu Imperatorio, splendoremq; conspexit purpure & diadematis. Ac suspicatus adesse Imperatorem Romanorum, mortis interminabatur supplicium iis qui nuntiarant abesse. Illis vero asseuerantibus se verum nuntiasse, & Constantium Antiochie morari, visis significationem intelligens, Deus, inquit, propugnat Romanos. Et indignatione concitatus, emisit sagittam in aëra, non quidem spe configendæ eum qui corpus non haberet, sed impotentia furiosi animi sui. Tum admirandus Ephrem, qui apud Syros celeberrimus scriptor haberetur, orare diuum Iacobum, ut murum conscendere, suumq; vultum Barbaris ostendere, & tela execrationū suarum in illos consistere vellet. Cui obsecutus diuinus ille homo, turrim quandam conscendit: & conspicatus innumerabilem multitudinem, aliud nihil imprecatus est, quam ut crabrones & culices eis immitterentur, ut per exilia animalculæ potentia opitulantis declararetur. Ibi statim effundi crabronum & culicum nubes, & in proboscidas cauas Elephantorum incubare, complereq; aures equorum ac reliquorum iumentorum: impetus autem tanti bestiolarum impatientia, rumpere elephantis & equi lora & sessores excutere, denique turbatis ordinibus in fugam irrevocabilem conuerti. Ita ille infelicissimus rex edoctus hac parua et benigna instructione vim protegentis pios dei, reduxit exercitum ab obsidione, non victoriam sed pudorem referens.

Synodus Antiochena, & quæ ibidem acciderint sancto Melitio.

C A P. XXXI.

Hoc tempore morabatur Antiochie Constantius: sedata igitur tempestate & Persico bello confecto, rursus cogebat Episcopos, compellebatq; cum coessentialitatem tum diuersiessentialitatem abnegare. Illius urbis solum occuparat, post Leontium Eudoxius, qui inde expulsus & post multarum synodorum celebrationē Constantinopoli arrepta, vacantem pastore reliquerat ecclesiam Antiochenam. Tum episcopi

Ando. 358.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

scopi qui vndique coacti plurimi aderāt, ante omnia aiebant prospiciendum de pastore ecclesiæ, atque ita demum vnā cum illo communiter de dogmatis consultandum esse. Illo tempore diuus Melitius quū gubernaret quandam Armeniacam vrbem, offensus subditorum inobedientia aliō sese contulerat, & priuatus otiosam degebat vitam: cum rati factio Ariana concordem consentientemque habere in dogmatis, & Constantio vt crearet Episcopum Antiochiæ impetrant. Audacissime enim omnes leges violabant, dum stabilirent impietatem suam: fundamentumq; erat impietatis cunctarum sanctionum transgressio: multaq; extant multis in partibus orbis terrarum nullo exemplo ab illis facta. Sed studiosi dogmatum apostolicorum, non ignorātes qua esset magnus Melitius & sanitate sententiæ, & claritate vitæ, & virtutis copia, nequaquam refragari, sed anniti vt de illo decretum scriberetur, & ab vniuersis subscriptiones adderentur. Idq; datur quasi commune depositum asseruandum Eusebio episcopo Samosatensi, strenuo veritatis pugili. Accersito autē ab Imperatore, appropinquantiq; ad vrbem Melitio, obuiam processere omnes sacris Pontificalibus initiati, processere & alii cæterus ecclesiastici: denique vniuersa ciuitas, vnā cum Iudæis ac Græcis, cupidi celeberrimum illum aspiciendi Melitium. Tum rex & illum & alios disertos iubet explicare populo, quod scriptum est: Dominus condidit me principio viarum suarum ad opera sua: negotio dato notariis, vt perscriberent quæ a quoque dicerentur, neq; vllam exquisitiorem doctrinam esse posse credidit. Ibi primus Georgius Laodiceus euomere fœtorem hæreticū, post quem Acacius Cæsariensis, media quadam viā incedens, longissimē quidem se remouit a blasphemia illorum, nō tamen apostolicam præscriptionem exactam integramq; custodiuit. Tercio surrexit Magnus Melitius, & rectitudinem Theologicæ regulæ protulit, ad veritatis quasi amussim respiciens, ne quid nimis neque plus diceret quā oporteret.

ret. Cuius dicta quum omnium acclamatione com-
 probarentur, cumq; peteretur vt compendio quodam
 totam doctrinam compelli vellet, tribus erectis digi-
 tis, & mox adductis duobus vnum tenens erectum, di-
 gnâ laude vocem illam edidit. Tria sunt quæ intel-
 liguntur, vnum autem quod compellamus. Aduersus
 quam doctrinam ii quorum animos infederat Ariana
 pestis, exacuere linguas suas, & texere calumnias,
 quod Sabellianum dogma diuum asserere Melitium,
 dicerent, ac mouere quidem Euripum illum qui facil-
 limo momento huc illucq; impelleretur, effeceruntq;
 vt Melitius relegaretur in patriam suam, moxq; Eu-
 zoius pro illo subiecere, manifestum patronum Ari-
 ani dogmatis: quumq; esset diaconus magnus, cum
 Alexander vnâ cum Ario dignitate, priuauerat. His
 gestis statim sana pars populi ab altera Ariano malo
 infecta, separata conuentus habere cœpit in Aposto-
 lica ecclesia, in veteri vrbe, vt vocatur, sita: nam tris-
 ginta annis post infidias structas laudatissimo Eustas-
 thio, pertulerant Arianam prauitatem, sustentati me-
 lioris temporis spe: vbi verò apud illos crescere impie-
 tatem viderunt, eisq; qui defenderent Apostolica do-
 gmata cum palâm bella indici, tum clanculû strui insi-
 dias, & esse eiectum diuum Melitium, illiq; in præsu-
 latu subrogatum Euzoius principem sectæ, tum re-
 cordati sunt eorum quæ ad Loth dicuntur, saluans
 salua animam tuam: & præterea Euangelicarum le-
 gum, quæ planè edicunt: si oculus tuus dexter offendi-
 culo tibi sit, excidendum illum & abiciendum: quæ
 similiter à domino, & de manu ac pede sanciantur.
 Et additur: expedit enim tibi vnum potius perire
 membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam
 conijci. Et ecclesiæ quidem diuisio, ita vt diximus
 accidit.

Gen. 19. d

Mat. 5. c

12. 2

Mar. 9. g

De Eusebio Episcopo Samosatensi.

CAP. XXXII.

Verum

ECCLESIAST. HISTORIA.

Verum admirabilis Eusebius, cuius & supra me-
 minimus, cuique esset creditum commune decre-
 tum, quum cerneret conuentis non stari, reuertitur in
 commissam sibi urbem. Sed illi metuentes à scripturę
 testimonio persuasere Imperatori, vt ad Eusebiũ mĩ-
 teret illos qui celerrime responsa solent referre, quòd
 crebro in cursu equos mutet: quorum cum vnus cum
 Imperatoris mandatis ad illum venisset, non est inte-
 grum mihi, inquit admirabilis Eusebius, restituere
 commune depositum, nisi congregatis vniuersis qui
 mihi commiserunt. Quo renuntiato inflammatus ira
 Imperator, literas illi misit, quibus petebat decretum
 sibi mitti, cum adiunctis minis ni faceret, amissurum
 eum dexteram manum. Hęc tamen ad perterrendum
 illum tam vehementer scripserat: nam tabellario ne fa-
 ceret fuerat imperatum. Quum igitur resignatis lite-
 ris vidisset diuinus homo quid supplicii interminare-
 tur sibi Imperator, prolata vnà cum dextera manu eti-
 am laua, seca, inquit, ambas: nam commune decretum
 non restituam, tam clarum testimoniũ Arianę pra-
 uitatis. Hanc illius cognitam fortitudinem admo-
 dum admiratus Constantius, laudare nunquam desti-
 tit. Nam & inimici admirantur aduersariorum excel-
 lentias, compulsi magnitudine actionum. His tempo-
 ribus ex Syria reuertitur Constantius, rescuerat enim
 Iulianum quem Europę Cæsarem declarauerat, ma-
 iora moliri: & exercitum contra auctorem honorum
 suorum cogere. Inq; itinere vita sua defungitur in Ci-
 licia: carebat enim opitulatore relicto a patre sibi,
 quum non seruasset hæreditatem synceram pietas
 paternæ: quapropter & acerbe fuit con-
 questus quòd fidem immu-
 tauisset.

ECCLE.

An. do. 364.

ECCLESIASTICAE HI-

STORIAE THEODORITI EPISCOPI

Cyrensis,

LIBER TERTIUS.

Imperium Iuliani. CAPVT PRIMVM.

Constantius quidē cum gemitu & querimonia, ob mutatam fidem paternā, excessit ē vita. Iulianus verō transgressus in Asiam ex Europa, & cognita Constantii morte tanquam remoto aduersario confidenter occupauit imperium. Hic in iuuenili ætate adhuc impubes cum fratre Gallo suxit lac piæ doctrinæ.

An.do.364.

Iulianum a puero educatum in vera pietate ad impietatem appulsum fuisse.

CAP. II.

Sed & in annis pubertatis atque adolescentiæ eandem doctrinam non amisit: quum timeret verò Constantium, qui propinquos suos metu Tyrannidis iugularet, acceptus in cœtum legentium, in conuentibus ecclesiasticis recitabat populo sacros libros, & ædem martyrum cœpit extruere, sed non fuit illa grata martyribus perspicientibus peruersionem in impietate illius. Nam fundamēta imitata instabilitatem animi ipsius, antequam consecrarentur collapsa sunt, atque hic fuit cursus primæ secundæque ætatis Iuliani.

Quomodo primum occultam impietatem mox detraxerit.

CAP. III.

Sed quum Constantius mouisset in Occidentem, quo traheretur bello Magnētiano, declarat in Oriente Cæsarem Gallum, qui pietatis cultor & fuit & permansit. Tum Iulianus fructuosum metū eiecit animo,

An.do.352.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

mo, summaq; confidentia, quod non debuerat, conce-
pit regni cupiditatem. Quam ob rem & in Græcia dis-
currebat; quarebatq; vates, & diuinos à quibus de
euentu desiderii sui certior fieret. Et incidit in quendam
qui se prædicturum ea polliceretur, qui illum in simu-
lachrorum ædis adyta introduxit, & inuocauit fallas
ces dæmones, quibus qua solent facie apparentibus,
cogitur ille metu inscribere fronti signum crucis: at
dæmones cōspecta figura dominici trophæi & stragis
suar memores, mox euāuerunt. Sed præstigiator ani-
maduersa caussa fugæ illorum Iulianum obiurgat, qui
& cōfiteri timorem suum & admirari crucis vim, cu-
ius figura territi fugatiq; essent dæmones. At præstigi-
ator caue, inquit, optime vir, hanc fuisse causam suspi-
cære fugæ illorum: non enim formidine, vt tu ais, sed
odio facti tui aufugerunt. Ita circumuentum miserum
sacris iniat et nefario scelere imbuir: ac spoliavit qui
dem infelicissimum hominē pietate cupiditas regni.
Verum imperium adeptus diu tamen oculuit impie-
tatem, metu potissimum militum, qui instructi essent
disciplina pietatis. Primum enim laudatiss. Imperator
Constantinus liberatos pristino errore, instituerat præ-
ceptis veritatis, posteaq; filii illius firmiorem reddide-
rant paternam doctrinam. Etsi autem Constantinus nō
admittebat vocem coessentialitatis, circumuentus ab
iis qui quouis ducere eum poterant, significationē ta-
men manifeste confitebatur, quod diceret filium ger-
manum ante secula ex patre genitum, Deum verbum:
prorsus abdicatis iis, qui auderent condituram dicere
filium, simulachrorum autem cultum funditus deleue-
rat. Dicam & aliud laudabile factum illius, vnde faci-
le possit coniectura fieri de studio erga res diuinas il-
lius. In expeditione enim belli Magnentiani coactis
copiis, vniuersis suavit ut diuina secum mysteria com-
municari vellent: semper enim incertum esse finem
vitæ, multo autem maxime in bello, vbi tot vndique
millia telorum, iaculorum, hastarum immitterentur,
tot enses gladiiq; vibrarentur, aliisq; machinæ instrue-
rentur,

Baptisma
significat.

rentur, de quibus violenta mors inferri solet: itaque
vnumquenque preciosam vestem illam indutum esse
oportere, qua maxime illa in vita opus sit futurum.
Quod si quis, inquit, noluerit hoc tempore amicu-
lum illud sibi circumdare, is nunc iam dimissus domū
reuertatur: nam nisi mecum initiatis in bello sociis
vtrinon volo.

Reuersio episcoporum. CAP. IIII.

Hic nota compertaq; erant Italiano, itaque cele-
brat impietatem animi sui, studioq; quodam om-
nium benevolentiam sibi conciliandi, Episcopos qui
fuerant in exilium a Constantio in vltima terrarum
loca missi, ad suam quemq; ecclesiam capeffendam re-
uocauit. Ea lege promulgata: reuertitur Antiochiam
dixus Melitus: Alexandriam celeberrimus Athana-
sius, sed Eusebius ac Hilarius Italici, & Lucifer q; for-
titus fuerat administrationem Sardinia insula, in The-
baide Egypti quo relegati fuerant a Constantio, dege-
bant. Hi congregati cum aliis cōcordibus, dicebāt opor-
tere ecclesiis pacem & consensionem reparari. Non
enim illæ ab aduersariis modo oppugnabantur, sed
ipsæ etiā inter se dissidebant. Nam Antiochiæ in duas
partes diuisum erat sanum corpus ecclesiæ, quod fam-
olim studiosi laudatissimi Eustathii seiuncti ab aliis
peculiares conuentus haberent, & alii distincti cum
admirabili Melito ab Ariana factione, sacrorum mu-
nere fungerentur in veteri vrbe, vt vocatur. Erat autē
vtriusq; partis vna eademq; fidei confessio, quod ambē
propugnarent Nicenam doctrinam, sola autem con-
tentione & presulum studiis disungebantur. Neque
alterius sanē moris dissidiū extingui potuit. Mortuo
enim ante creationem Melitii Eustathio, separatimq;
cultoribus pietatis post exilium Melitii & creationē
Euzoi a communitate impiorum, & peculiares habē-
tibus totius, adduci non potuere illi qui Eustathii co-
gnomen tum acceperant, vt cum eis copularentur. Eu-
sebiū tamen ac Luciferi pars rationem inuenire consi-
derationis nitebatur, placebatq; Eusebio vt Lucifer se

LLLL

Alc.

Alexandriam conferret, eaq; de re cū magno Athanasio cōmunicaret, se autē cōcordiæ suscepturum esse laborē aiebat. Sed Lucifer Alexandriā non venit: profectus autē Antiochiā, vtriq; parti cōcordiam copiosa oratione suavit; cū verō sibi ab Eustathianis contradici videret, quorum dux esset Paulinus presbyter, illum ipsis quod fieri non oportuit, episcopū prafecit.

Ordinatio Paulini. CAP. V.

HOC, dissidium istud diuturnū magis reddidit, duravit enim annis quinq; & octoginta vsq; ad prefulatū laudatissimi Alexandri, qui adeptus gubernaculum Antiochenæ ecclesiæ, omni ratione inita, & summo studio ac prōptitudine annisus, distractū membrū cum reliquo ecclesiæ corpore reconcinnauit. Sed dissidium tum augebat Lucifer, mansitq; longo sanē tēpore Antiochiæ, quo cū Eusebius venisset cognouissetq; immedicabile malum, de nō apta medicina effectum esse, in occidentem naui cōscensa reuertitur. At Lucifer in Sardinia repectus alia quēdā adiecit Ecclesiasticis dogmatis, q̄ qbus placuerāt de huius appellatione cognomentū etiam sibi imponebant, vt Luciferiani diu quidem vocarentur, quod tamen dogma extinctū ac obliuione obrutum est. Hæc igitur accidere reuocatis Episcopis. Iulianus verō iā detecta impietate sua cōpleuit seditionibus vrbes. Receptis enim animis simulachrorum seruitute capti, patefacere ædes simulachrorū, & execrabiles obliuioneq; inuolundos cultus instaurare. Tum altaria igne resplendere, & terra horruarū sanguine pollui, ipse aer nidare & fumo inquinari; bacchabundi autem furore daemonum quos colebant, circum vias cursitabant cum rabioso clamore ac strepitu, inq; sanctos scurrilitate & dictis inuehebatur, neq; vllis in pompis illorū a cōiitiis tēperabatur. Quæ maledicta cū ferre pietatis cōtus nō posset, cōuicia illis rependebat, & redarguebat errorē quem sequerentur. Tum operarii iniquitatis offensi, quibus accederet comineatus audaciæ, licentia ab Imperatore, verberibus indignum illos in modum multabant.

111

111

Iulia

Julianum non mansuetudine, sed inuidia tem-
perasse à manifesta cæde piorum.

CAP. VI.

NAm sceleratissimus rex, quum æquum esset consu-
lere paci subditorum, mutuis erga se odiis popu-
los instigabat, patiebaturq; audaces insultare modera-
tis: honoresq; domi ac militie mandabat crudelissimo
cuiq; qui manifeste quidem non adigebant ad sacrifi-
cia amatores pietatis, sed omni genere contumeliæ il-
los afficiebant, auferebanturq; etiam munera quæ ma-
gnus Constantinus largitus fuerat sacerdotibus. Ausa
quidem illius temporis eorū, qui nexu simulachro-
rum erroris teneretur, ita multa sunt vt peculiare scri-
ptum requirant: nos tamen paucula de plurimis me-
morabimus. Nam Ascalone & Gazæ (vrbes hæ sunt
Palaestinae) virorum sacerdotali dignitate præditorū,
idemq; mulierum perpetuam virginatatem professæ,
rum alios dissecuere, & hordeo compleuere, ac porcis
escam obicere. Sebastæ verò, quæ & ipsa cum illa gē-
te censetur, aperuerunt arcam Ioannis Baptistæ, & os-
sibus combustis dissiparunt cinerem.

Quantum obrenta potestate ab illo ausi in pios
fuerint Græci.

CAP. VII.

Sed in Phœnicia perpetratum nefariū facinus, quis
sine lachrymis narrauerit? Erat Heliopoli quæ iux-
ta Libanum sita est, diaconus quidam Cyrillus nōmi-
ne: is imperante Constantino inflammatus ardore dis-
uino, multa simulachra quæ adorarentur illis in locis
confregerat, cuius abominabiles isti facti memores,
non modo ipsum interemerunt, sed etiam ventre dis-
secto gustarunt iecur illius. Nec tamen fugit hoc ome-
nia contemplantem oculum, dederuntq; illi dignas fa-
cinore pœnas: nam quotquot illo scelere contacti fue-
rant, primū dētes qui simul exciderāt yniversi, deinde
& linguas amiserunt, quæ & ipsæ putredine ac fluxibus
consumerentur. Postremo aspectu etiam priuati sunt,
suorūq; malo prædicarunt vim pietatis. Emesæ quæ vi-
cina est vrbs, cōsecrarunt paulo ante extructā ecclesiā.

LLL

Dio.

ECCLESIAST. HISTORIAE

Dionysio Gynidi, quod mollem sonat, ibiq; posuere
 ridiculum simulachrum eius gemini sexus. Dorostolus,
 urbs eacelebris in Thracia, Amilianum in certamina
 victorem Capitolinus praeses totius Thraciae ro-
 go impositum concremauit. Marci vero Arethusii tra-
 gedia Aeschyli ac Sophoclis magnitudinem eloquen-
 tia desiderat, qui illius afflictiones digna expositione
 exornent. Hic enim imperante Constantino simula-
 chrorum quoddam templum & euertat, & illo in
 loco aedificat ecclesiam: tum Arethusii Iuliani ante
 mauersa voluntate inimicitias erga illum suas dete-
 gunt, ac ille quidem fugere primum iuxta euangelicum
 praeceptum conatus, ubi sensit suorum quosdam pro
 se comprehendi, reuersus sanguinariis illis sese obtu-
 lit. Qui illum cum cepissent neq; misericordia senectū-
 tem, neq; pudore studium virtutis prosecuti, hominem
 vita & doctrina ornatum, primum nudant, & corpus
 illius pulsan totumq; verberibus lacerant, mox in fec-
 tidas cloacas abiciunt, & inde retractum proponunt
 stilis copungendum pueris. Postremo in corbem col-
 locant iusculoq; & melle inunctum, suspendunt sub
 dio in grauissimo aestu, pabulum vespis & apibus. Hac
 ab illis fiebat q; duorum alterum extorquere cuperet,
 vel ut subuersum templum instauraret, vel edificatio-
 nis impensas restitueret. At ille grauissimos cruciatus
 perferens, recusabat facturum quicquam quod pete-
 rent. Tum rati q; pauper esset tantum pecuniae exo-
 luere eum non posse, dimidium remittere sese aiunt si
 solueret reliquum. Ipse vero suspensus saucius puerorū
 stilis & a vespis ac apibus depastus, non modo
 non prodebat dolorem, sed etiam impios deridebat,
 illosq; aiebat esse humiles & terrenos, se arduū & sub-
 limem. Tandem postulantibus illis non magnā sum-
 mam pecuniae, ac ille ad impietatem, inquit, obolum
 conferre vni, perinde valet, ac si quis conferat omnia.
 Ita victi dimiserunt eum, & admiratione fortitudinis
 ipsius a diuersis ad diuersa transferunt, deq; ore illius
 didicere pietatem. Verum alia innumerabilia in tem-
 poris

poribus temerario ausu ab impiis in pios perpetrata
terra; ac mari fuere: nam & iam dei ille hostis palam
leges contra pietatem fugebat.

Leges latæ aduersus Christianos. CAP. VIII.

A C primum Galilæorum liberis (ita enim appel-
labat cultores Saluatoris nostri) interdixit vsu
Poëticae Rhetoricesq; ac philosophicarum artium.
Nam propriis, inquit, vt in prouerbio est, pennis con-
figimur: ex nostris enim libris arma capiunt, quibus
in bello aduersus nos vtantur. Postea aliam tulit legē,
qua exigebantur militia Galilæi.

γαλιλαίων
παίδας,
græca figura
Galilæos dī
xit.

De exilio sancti Athanasii & fuga. CAP. IX.

E Odem tempore Athanasius, quasi quidam verita-
tis quinquertio: rursus adiit aliud periculum. Im-
patientes enim dæmones linguæ & deprecationis vi-
rium, ministros suos ad illius conuicia submittebant.
Edebantur igitur cum aliæ multæ voces, quibus po-
stularetur a principe impietatis, vt Athanasium in exi-
lium pelleret: tum hoc vociferabatur, si maneret Atha-
nasia nullum Græcum remansurum, nam suo cœtui
conciliaturum vniuersos. Quibus supplicationibus
admissis nō solum pelli eum Iulianus, sed penitus tol-
li imperat. Cū autem illi metuerent, societas ipsius
prædixisse fertur, turbas eas mox abituras esse, nubes
enim appellasse quæ cito dissoluerentur. Cessit tamen
cum aduenire contra se missos comperisset, & nactus
in ripa fluminis nauigium, Thebaicam regionem pe-
tere constituit. At is qui interficiendi illius mādaturum
habebat, cognita fuga illius celerrime insequitur: an-
teuerterat tamen eam quidam necessarius Athanasii,
qui hortaretur ipsum vt cursum intenderet, ibi qui ad-
erant orabant vt ad desertum declinaret: sed ipse gu-
bernatorem retorquere nauigium Alexandriam ver-
sus iubet, ita cū rectā contra insequentem ferrentur,
occurrit is qui mortis acceperat mandata, & q̄ longē
abesset Athanasius interrogat: ille verò non longe ab-
esse responso dato, dimisit eum: ipse verò Alexandriā
rediit, vbi quandiu vixit Iulianus, deinde latuit. Cum

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Autem agitare animo Iulianus expeditionem in Persas, ad omnia oracula quæ in imperio Romano essent fidelissimos suorum misit: ipse verò Pythiū Daphnæum orauit, ut futura sibi aperire vellet, sed ille obstare vaticiniis suis vicinos mortuos respondit, quibus in alium locum translatis prædictiones se editurum, quod facturus nisi repurgato luco non sit.

De Apolline Daphnæo, & sancto Babyla.

CAPVT X.

ERant autem tunc illic positæ reliquæ clarissimi victoris martyris Babylæ, & qui cū illo vnâ decertarent, adolescentum quorundam, apparebatq; falsis vatis consueto mendacio obsistere gratiam martyris. Idem & Iulianus intelligens, tenebat enim ex antiqua adhuc pietate martyrum potentiam, ipse quidē inde corpus mortuum transtulit nullum: reliquias autem victoriæ compotum martyrum tradidit deportandas CHRISTI cultoribus, qui cupide in lucum venerunt, & arcam plastro imposuerunt, præeuntibus turbis, & choreis ac cantibus Davidicam melodiam insonantibus, & singulis membris accinentibus. Erubescant omnes qui adorant sculptilia, deiectionem enim dæmonis arbitrabantur translationem martyris.

Psalmus.

De Theodoro confessore. CAPVT XI.

HANC sibi infamiam isto facto impositam non ferens Iulianus, postero die comprehendi choreæ illius duces imperat. Ibi Salustius qui prætor esset, quāuis administer impietatis, persuadere aggreditur tyranno, ne cupidus gloriæ Christianis conficeret ipse quod maxime optarent. Vbi verò vidit Imperatorem moderari iræ suæ non posse, adolescentem quendam ardoris vi præditum in foro ambulanti arripi iubet & publice in ligno appendi lorisq; cædi dorsum, vnguib; autem perfodi latera. Hoc fiebat mane orto die usq; ad occasum, tum ferro vinctum in custodiam dedit. Et postridie rē narrat Iuliano fortitudinemq; adolescentis demonstrat, fieriq; ait illa ad laudē Christianorum & deuictionē ipsius. Ita fide habita hostis ille dei alios

alios similiter affligi noluit: quin etiam Theodorum liberari e carcere iubet, sic enim nominabatur adolescens ille, strenuus athleta veritatis: eum postea aliqui interrogarunt, num quē sensisset cruciatum, quū susstineret tam crudelia & acerba tormenta. Quibus ille respondit initio se sensisse non magnū, postea apparuisse quendam qui fasciola molli & frigidula crebro de facie detergeret effluentem sudorem, seq; forti animo vt esset, hortaretur. Quapropter cessantibus carnis scibus, nō se delectationem, sed tristitiam percepisse. Nam simul & illum refocillatorem suum discessisse. Demon quidem ille fallax vates, martyris gloriam auxit, suaq; nudauit mendacia: fulmen autem cēlitus demissum totū templum incendio consumpsit, & in minutissimos pulueres redegit ipsius Pythii simulacrū: erat autem ligneum desuper auro inducō. Hoc Iulianus auunculus Iuliani prator Orientis quū nocte rescuisset, celeritate summa Daphnen venit auxilium latum Deo quem adorabat. Sed vbi vidit, qui verbo Deus esset, re ipsa puluerem factum, flagris afficiebat ædituos, suspicās ab aliquo Christiano inflammatum fuisse templum: illi tamen inter verbera quoque veritatem dicebant, quodq; non inferne, sed superne incendium extitisset. confirmabaturq; hoc sermonibus quorundam vicinorum rusticorum, qui dicerent fuisse fulmen cēlitus irruens a se conspectum.

De publicatione sacrorum, & frumenti ademptione.

CAP. XII.

Sed hæc ita accidisse cū impij isti comperissent, insuper aduersus omnipotentem Deum armabantur, vasq; sacra Regio arario inferri tyrannus imperabat, & magnā ecclesiam quam Constantinus ædificarat, januis obseratis, inuiam reddidit iis qui illic cōuenire soliti fuerāt, ea tenebatur illo tempore a factio ne Ariana: verum in diuinū templum vnā cū Iuliano pratore Orientis ingressus fuit Felix questor thesauri Imperialis, & Elpidius procurator pecuniæ rerumq; priuatarum Imperatoris, hunc vocare solent Roma

ECCLESIAST. HISTORIA

ni comitem priuatorum. Aiunt autem Felicem ac Elpidium à Christiana fide in gratiam impij regis descivisse. Ac Iulianus quidem ad sacram mensam misit lotium: Euzoio verò conato prohibere, alapam inflixit, ferturq; dixisse, stabula Christianorum diuinæ curationis esse. Sed Felix conspicatus sacrorum vasorum pretia, nam Constantinus ac Constantius illa parauerant ambitiose: en, inquit, qualibus vasis ministratur Mariæ filio. Sed impiæ & furiosæ audaciæ huius non diu post pœnas persoluerunt.

De Iuliano auunculo Imperatoris, & aliis impiis.

An. do. 365.

NAm Iulianus statim gravi morbo correptus putrescentibus intestinis interiit: cum excrementa iam non magis per meatus suos eiicerentur, sed esset sceleratum os via illorū, quod blasphemix fuisset instrumentum. Ferunt tum coniugem ipsius præclara fide scēminam, hæc dixisse marito: æquum est mi vir laudare te Christum saluatore, qui tibi hac instructione suam potentiā ostenderit. Nescires enim aduersus quē pugnasles, si patiētiæ suæ indulgens, nō inflixisset has tibi diuinitus ille plagas. His sermonibus & urgente malo declaratur infelicis causa morbi: & ipse quidem supplicauit Imperatori vt ecclesiā restitueret quibus adempta esset, sed nō impetrauit, atq; ita finiit vitā. Felix verò & ipse diuino flagello impetitur, mittensq; die noctuq; ex ore sanguinem, cum illo conflueret vndiq; ex toto corpore, ita sanguine tandem omni effuso extinguitur & traditur morti sempiternæ: atq; has dēdere illi pœnas impietatis suæ.

De filio sacerdotis.

Illo tempore adolescēs sacerdotis filius, qui in impietate educatus fuerat, cœtui piorum adiungitur. Erat enim mulier veneratione nobilis & dignata diu conatus honore, familiaris matris illius: ea venientem ad se cum matre admodum adhuc adolescentulum cōplexa atq; pietatem cohortata fuerat. Mortua autem matre, similiter ad ipsam fruiturus consueta disciplina

ado

adolescens veniebat. Firmiter autem adhærescente
 consilio mulieris, rogat magistrā, quā viā & effuge-
 re paternā superstitionem, & veritatis quā prædi-
 cet particeps fieri posse videatur. Illa respondit, dese-
 rendum esse patrē, præferendumq; illi vtriusq; ipso-
 rum creatorem, & faciendum vt aliā in quāpiā
 urbem cōcedat, vbi occultari & vitare manus impij
 regis possit: de qua re sibi curam fore ait. Tum adole-
 scens: veniam igitur, & quod restat, deponam apud te
 animā meā. Paucis post hæc diebus Iulianus Daph-
 nen ad publicum epulum venit, cum hoc erat & ado-
 lescentis illius pater qui sacerdos sequi illum soleret,
 aderat & ipse cū patre adolescens & alter frater eius,
 qui æditali hoc fungerentur munere, vt cibum impe-
 ratorium lustrarent: festa autem ea septem dies Daph-
 ne celebrabantur. Prima igitur die astans adolescens
 lectulo imperatorio, lustratis epulis, & consueto mo-
 re impletis abominatione: cursu fertur Antiochiam,
 & quum ad illam mirabilem fœminā venisset, ego
 quidem assum tibi sicut promiseram, nunc tuum erit
 vtriusque salutē providere & facere promissa. Ibi illa
 mox consurgens ad Dei hominem Melitium deducit
 adolescentem, qui iubet eum in superiore tum parte
 domus manere. At pater filium quærens totam Daph-
 nen circuibat, & peruenit in urbem quoq; cunctisq;
 in viis & angiportis oculis omnes in partes intentis
 vestigabat illum: tandem quum ad ædes venisset diui
 Melitii sursum latis oculis videt illum prospicientem
 per cancellos, & accurrens correptum abstrahit: do-
 mumq; reductum, primum verberibus plurimis con-
 cidit, mox etiam verua candentia infligit manibus pe-
 dibusq; ac dorso, tandem concluso illo in cubiculo fo-
 ris obserato Daphnen reuertitur. Hæc ipsum illū ego
 iam senem narrantem audiui: qui & hoc addebat, se
 tum quasi numine correptum & plenum gratia diui-
 na contriuisse omnia paterna simulachra, quā autem
 fuissent imbecilla tum quoq; risu prosequabatur. Sed
 cū postea in mentem venisset quid esset à se actum,

ECCLESIAST. HISTORIÆ

metuentem patris reuersionem deprecatum se fuisse dominum Christum, vt se respicere & perfringere seras et pandere fores vellet. Nam tua, inquit, causa hæc passus sum & feci, quæ cum dixisset aiebat resiliuisse seras & apertas fuisse fores, se autem recurrisse ad magistram suam, eam se ornatu muliebri in conclau sede iussisse, & postea iterum deduxisse ad diuum Melitium, à quo Cyrillo qui tum Hierosolymorum esset Episcopus, traditum, in Palæstinam peruenisse. Idem post Iuliani mortem & patri suo dux fuit ad veritatē, nam & hoc inter alia nobis exposuit, atq; hac ratione hi delati ad cognitionem Dei, salutis participes facti sunt.

De Iuuentio & Maximo Romanis.

CAP. XV.

Sed Iulianus licentius ac impudentius iam aduersum pietatē arma sumebat. Vultu quidem ac persona benignitatis laqueos atq; decipulas ponens, quibus circumuenti in impietatis perniciem inciderent. Primum enim fontes, qui in vrbe & Daphne essent abominandis sacris inquinauit, vt qui limphis vteretur, cum eodem & abominatio communicaretur: deinde omnia in macello venalia similiter polluit: nam lustrabantur panes, carnes, fructus, olera, & quæ alia victui comparantur. Hæc cernentes cognomento Saluatoris insignes, gementes quidē & quiritantes auersabantur facinus, vti tamen non dubitabant obsecuti legi Apostolicæ, quicquid enim ait, in macello venit, edite, absq; discrimine propter conscientiam. Duo tamen excellentes milites (scutiferi enim erant & fatellites Imperatoris) quodam in conuiuio aliquanto vehementius deplorauerant facinus illud nefarium, vti etiam admirabilium & excellentium Babylone peritorū verbis, dicentes, tradidisti nos regi iniquo, transfugæ super omnes gentes in terra. His à quopiam ex conuiuis proditis, accersit opt. viros Imperator. & quid dixerint sciscitatur. At illi arrepta occasiōe libertatis de Imperatoris interrogatiōe, & feruorē suū laudabilem

habilem exacuentes, Imperator, inquit, nos in vera pietate educati, seruientes optimis legibus, à Constantino & filiis illius latis, questi sumus cum videremus euncta repleti abominationibus, & funestis sacris cibos potusq; pollui: hæc domi deplorauius, & querimur nunc apud te, neque quicquam aliud in tuo nos offendit imperio. His auditis mansuetissimus ille & sapientissimus, vt quidem perhibent similes ipsius, exiit mox personam benignitatis, & ostendit impietatis faciem, acerbisq; ac intolerabilibus afflictos verberibus, hac vita priuauit, vel potius à misero seculo isto liberauit, & victrices illis coronas confecit. Supplicii tamen illius causam afferebat, non pietatem pro qua mortem subiissent, sed petulantiam: animaduersum in eos qui contumeliosi fuissent erga Imperatorē, atq; hos iussit rumores dispergi, quod inuideret athletis veritatis, martyrum nomen ac honores: fuere autē nomina horum Iuuentius & Maximianus, qui & ab Antiochena ciuitate preciosa monumenta consecuti sunt, & pro certamine de veritate annuis festis honorantur. Sed & alii proceres ac magistratus pari vsi libertate, æqualibus coronis fuerunt redimiti.

De Valentiniano qui postea imperium gessit.

CAPVT XVI.

NAM & Valentinianus qui paulo post imperium obtinuit, tunc erat Tribunus, ductor satellitum custodum Regiæ, non celauit pro pietate feruorem suum: attonitus enim ille chorum ducebat in fanum Fortunæ, vtrinque autem ad ianuas stabant æditui, lustrationibus purgantes, vt arbitrabantur, ingressuros: vbi cum videret Valentinianus qui antecederet Imperatorē, guttam aspersam chlamydi suæ, fecit quo vtrumque regnum meritus fuit: ædituo enim pugnum inflavit, quod pollutum se non purgatum diceret. Quo conspecto sceleratissimus iste imperat in exilium eum deportari, in castellum quoddam situm in deserto, vbi vitam suam degeret. Sed is elapso anno vno & paucis mensibus mercedem tulit confessionis suæ, Roma,

norum

An.do. 369.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

norum imperium : non solum enim in illa vita præmi-
 is afficit iustus iudex eos quibus diuinæ res curæ sunt,
 sed interdum sanctorum laborum rependit statim præ-
 mia, & largitionis illius benignitate futurarum spem
 confirmat. Tyrannus autem & aliud aduersus pietatē
 tem molitus est. Nam cum aurum distribueret, sicut est
 mos antiquus militaribus ordinibus, assedit ipse qui-
 dem in solio regio : præter morem autem apposuerunt
 aram cum carbonibus, & iuxta in mensula thus : &
 ut quisque accedebat accepturus aurum, iussit prius in-
 dere in foculum thus, & ita aurum de manu sua sume-
 re. Hæc decipula à plerisque prorsus non animadu-
 tebatur : quidam tamen qui senserant morbo præten-
 so, illos difficiles laqueos vitauerunt. Erant & qui cu-
 pidi auri negligerent salutem suam, erant & qui formi-
 dine proderent pietatem. Verum post pestilentē hanc
 diuisionem pecuniæ, in quodam contubernio cum aliis
 is quidam qui illud aurum acceperant cœnabant : ho-
 rum vnus poculo accepto non ante bibit, quam saluta-
 re signum imposuisset. Tum quidam conuiuorum per
 reprehensionem contrarium esse hoc factum iis quæ
 paulò ante designasset ait : ille verò exquirere quid es-
 set quod contrarium vocaret : ibi igitur alter recorda-
 ri eum thuris, & abnegationis suæ, iubet : nam aduersari
 hæc Christianæ confessioni.

De aliis confessoribus.

CAPVT XVII.

Quo audito, magna pars accumbentium exclamare & lamentari, & capillis euulsis exsilire de
 conuiuij perij forum currere, seseq; profiteri maxima
 voce Christianos esse, & fraudulentia Imperatoris cir-
 cumuentos, ac nunc palinodiam canere, atq; per igno-
 rantiam admissum dedecus noua pugna abolere vel-
 le. Cum talibus clamoribus in regiam cursu perueni-
 unt, accusantes Imperatoris imposturas, et postulantes
 se in ignem coniici, ut igne polluti alio igne repurgen-
 tur. Hæc & alia his similia iactantes incenderunt ani-
 mum fugitiui illius, qui tum amputari eis capita im-
 perat. Cumq; educerentur extra urbem, sequebatur
 multis

multitudo hominum, suspiciens fortitudinem animo-
rum, & admirans libertatem pro pietate illorum: sed
postquam ad locum ubi malefici suppliciiis affici sole-
rent, peruentum fuit, orabat carnificem vnus inter il-
los natu maximus, vt ferirer primum omnium cerui-
cem minimi natu, ne ad conspectum cædis aliorum ip-
se formidine corripereetur. Hic igitur cum iam fixisset
humi genua, & carnifex nudasset ensen, accurrit quis-
piam nuntius liberationis illorum, & è longinquo cla-
mans prohibebat interfectionem. Tum iuuenis ille
indignatus non concessum sibi fuisse mortem sustine-
re, scilicet Romanus, inquit, ita enim appellabatur, di-
gnus nō fuit qui Christi martyr nominaretur. Ac auer-
tit quidem necem malitiosus ille, hanc gloriam athle-
tis inuidens, in vrbibus tamen remanere passus non
est, sed in vltima Romani imperii loca expulit.

De Artemio duce.

CAPVT XVIII.

QVIN & Artemium, dux erat ille Aegyptiorum
militum, quod plurima simulachra deiecisset
cum sub Constantino gereret magistratum, non mo-
dò omnibus rebus spoliavit, sed tandem etiam trunca-
uit capite. Hæc faciebat & his similia, ille mansuetis-
simus & minime iracundus, vt prædicant impij. ego
verò inferam narrationi huic factum etiam mulierum
memorabile, nam & mulieres huius rabiem diuini fer-
uoris institutu, contempsere.

Publiæ Diaconissæ chori, & libertas digna

Deo.

CAPVT XIX.

PUBLIA erat iis temporibus nobilissima scemina, &
celeberrima propter egregiam virtutē suam. Hæc
modico tempore nuptiarum iugo subdita præclarum
fructum obtulit Deo. Ioannes enim qui diutissimus
princeps fuit presbyterorum Antiochiæ, ac sæpe ele-
ctus præsul perpetuus vitator dignitatis illius, de hoc
admirabili solo pullulauit. Hæc habebat secum coe-
tum virginum castitatem vitæ professarum, semperq;
celebrabat Deum creatorem ac saluatorem: prætere-
unte verò Imperatore altius cædem commune modus

laban,

ECCELESIAST. HISTORIÆ

bellipotens Mars. Horum quod ad numeros attinet
versuum ineptias cauillentur, sed qui eloquentem De-
um & Musarum principem nominant Pythium: mi-
hi quidem mendacio deprehenso subit miserari illum
qui his deceptus fuit. Thera autem fluuium Tigrim
vocaui, qui ferae esset, cognominis. Huius fontes
sunt in Armeniacis montibus. Ipse per Assyrios fluit
& accipitur sinu Persico. His miser ille oraculis cir-
cumuentus, & somniabat victoriam, & confectio bel-
lo Persico oppressione. Galilæorum concipiebat ani-
mo. Christianos autem Galilæos appellabat, ratus hoc
nomine illis contumeliam imponi: quem in studiis
educatum par fuerat intelligere, mutatione nominis
existimationem nullius lædi. Neque enim si diceretur
Socrates Critias, aut Pythagoras Phalaris, vlla labe
mutatione nominis aspersi fuissent: neque si Nereus
Thersite voce nuncuparetur, amisisset à natura sibi tri-
butam formam. Sed horum nihil in mentem illi venie-
bat, putabátque admodum nos inconueniente appella-
tione dolere: idem & oraculorum mendacijs fide ha-
bita, minabatur in ecclesijs dedicaturum se impura
Deæ simulacrum.

De libertate magistratus Berrœensis.

Cum talibus mouens minis ab vno Berrœæ viro
deuictus fuit. Is ante quoque clarus fuit, princeps
nimirum Berrœensis reipublicæ, sed multo cum fera-
uor animi reddidit clariorem. Nam cum cognouisset
delatum filium suum in augefcentem illo tempore im-
pietatem, eiecit illum domo sua, & palam abdicauit.
Qui in proximo ciuitati statiuo (statiui vocantur, ido-
nea diuersiori loca) obuiam factus Imperatori, & qua
ipse sententia sit, & patris abdicationem exponit. At
ille iubet otioso esse adolescentem animo. Ise enim ipsi
patrem reconciliaturum. Cumq; venisset Berrœam,
inuitat magistratus & primates ad cœnam, inter quos
erat & pater adolescentis istius. Eum eodem in lectu-
lo cum filio discumbere iubet, & inter epolandum, ad
patrem

Dixit fera,
sed & rō
ypis fera
& fluuii no-
men.

patrem conuersus non æquū mihi, inquit, videtur vim
facere sententię quæ in diuersum feratur, & se aliò trans-
ferri nolit pati. Proinde neq; tu cogas filium tuum no-
lentem sequi dogmata tua: nam ne ego quidem te co-
go mea sequi, cui nihil esset factū facilius. At ille exa-
uens animū suum diuina fide, de hac furia, inquit, ver-
ba facis Imperator? quod odio Dei mendacium præpo-
suit veritati. Tum Imperator induta persona mansue-
tudinis. Heus tu, inquit, a maledictis abstine. Et intui-
tus adolescentē, mihi, inquit, res tuæ curæ erunt, quan-
doquidem patri vt essent persuadere non potui. Hoc
ego factum non temerè narraui, sed vt ostenderē non
solum libertatem admirabilem mirifici hominis, ve-
rū etiam plurimorum contemptum potentię illius.

Prædictio pædagogi.

CAPVT XXIII.

NAM & Antiochiæ vir quidam opt. qui longo tem-
pore puerorum pædagogum ageret, familiaris
erat, quippe eruditior quā vulgus pædagogorum
esse consueuisset, principi doctorum temporis illius.
Libanius hic fuit ille apud Sophistas nobilis: qui im-
pius & in expectatione victoriæ Iuliani imaginās mi-
nas, quærit de pædagogo illo per derisionem nostro-
rum, quid faceret fabri filius? At ille repletus diuina
gratia, quod paulò post euenturum esset, prædixit. Re-
spondit enim sandapilam concinnare fabricatorem hu-
ius vniuersitatis, quem tu, inquit, Sophista per risum
fabri filium nominasti. Neque multis postea diebus
nuntium de morte furiosi Imperatoris, ipseque in san-
dapila allatus est, & iactantia minarum euauit, cum
maxima gloria Dei.

Libertas sancti Iuliani monachi.

CAPVT XXIII.

SED & corpore expertum vitam intra corpus refe-
rens, Iulianus inquam, Saba Syrorum lingue cogno-
mento, cuius gesta in Deo dicata, hoc est Philotheo
historia, memorantur. Ille igitur studiosius deprecas-
batur Deum conditorem omnium cū cognouisset
interminationes illius. Eo autem ipso die quo cæsus
fuit

MMMM

fuit

ECCLESIAST. HISTORIA

fuit Iulianus, rescivit inter preces cecidisse. Quamvis plusquam viginti stativis exercitus abesset ab illo loco, in quo vacabat curis pietatis Saba. Aiunt autem deprecantem ipsum cum lachrymis & supplicantem clementi domino, subito represso fletu, lætitiā repletū, & vultu hilari fuisse quo gaudiū mentis facile declaratur. Hac eius familiares mutatione notata orant, vt exponat sibi occasionem gaudiū: tum ille respondit, Suam agrestem vastatorem vineæ domini poenas exoluisse iniuriarum erga Dominum suarum, & nunc iacere mortuum neque amplius ab eius insidiis metuendum esse. His auditis latè exilière omnes, & gratiarū actiones cecinère Deo. Cognitum autem fuit ex nuntiiis mortis illius, eo illo die ac hora extinctum fugitiuum istum fuisse, quo hoc accidisse senex cognoverat ac prædixerat.

Cædes Imperatoris Iuliani in Persia.

CAPVT XXV.

Ipsius autem temeritatem manifestius mors demonstrat: trajecto enim fluuio qui dirimit Romanorū à Persis imperium, & exercitu traducto, statim nauigiā exussit, cogens non cohortans ad bellum gerendum milites. Boni quidem Imperatores subditos confidentiā replere solent, & si quando tristes viderint recreare & spe erigere: at iste quicquid bonæ spei erat mox præcidit reuersionis, quasi ponte exusto. Idem illi vndique necessaria ad victum militibus conquirere comparareq; consueuere: at hic sapiens Imperator, neque curauerat è pacato solo illa apportari, neque de præda hostilis regionis subministrari poterant. Nam culta loca deferens per deserta faciebat iter, vbi & victus & potus inopia à militibus laborabatur. Deerant & viæ duces, inq; deserta terra errabatur, quibus omnibus sapientissimi regis prodebat stultitiā. Inter lamenta autem & querimonias, ex inopinato inueniunt iacentem faucium illum furore aduersum creatorem suum percitum. Neq; ei opitulatum iuxta promissum Martem bellipotentem; sed & mentitum Apollinem oracus

oraculis suis, & tonātem fulmina in interfectores non iaculatum, gloriātionemq; minarum in pavementum prostratam esse. Quis tamen iustissimum illud vulnus inflixerit, nemo ad hunc vsq; diem rescire potuit. Alii enim a quopiam effugiente visum humanum illatum: alii a quodam pascua sequente eorum, qui Ismaelītē dicuntur: nonnulli & militem quempiam fame & deserto itinere instigatum: sed siue impactus ensis illi ab angelo seu ab homine fuit, certum est quicumq; fecerit diuinā illum voluntatis administrum fuisse, Iulianum quidem vulnere accepto, implese manum suam ferunt sanguine, & sparso illo in aëra dixisse, vicisti Galilæe, simulq; & victoriam confessum & maledictum ausum esse, ita erat ille attonitus. Sed post cædem eius patuere præstigiæ incantationum ipsius.

An. do. 365.

Deprehensa Magia post mortem illius Carris.

CAPVT XXVI.

NAM Carræ vrbs etiamnum retinet impietatis illius reliquias. Hac transiens stultus ille, Edessam enim ad sinistram ornatam pietate reliquerat, ingressus in templum impiæ religionis, & peractis ibi quibusdam cum sociis abominationis, seras et signum impositum ianuæ, reliquitq; custodes fani milites aliquot, quibus mandatum erat, ne quem introire antequā reuerteretur ipse, sinerent: sed nuntiata morte eius, & succedente pio regno impietati, introgressi admirandam Imperatoris fortitudinem ac sapientiam conspiciunt. Vident enim mulierculam suspensam capillis, amputatis manibus, cuius perfecta aluo fugitiuus ille fortasse de epate Persicam cognouerat victoriam: atq; hoc deprehensum abominabile facinus Carris fuit.

Inuenta capita in Regia Antiochena.

CAPVT XXVII.

ANtiochiæ verò aiunt multas arcas in Regia repositas humanis capitibus inuētas esse, multisq; in puteis cadauera humana: talis est enim impiorū Deorū disciplina. Sed Antiocheni cognita cæde illius publicis epulis & festis indulgebant, neque in ecclesiis so-

MMMM 2 lum.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

lūm, atq; ad martyrum monumenta choreas agebant, sed in theatris prædicabant crucis victoriam, & vaticinia illius cachinnis prosequerantur. Ponam etiam dignam admiratione Antiochenorum vocem, vt illius memoria ad posteritatem quoq; conseruetur. Communitur enim clamabant vniuersi: vbi sunt vaticinia tua ô Maxime ô stulte? Vicit Deus & Christus eius.

Publica festiuitas Antiochenorū. CAP. XXVIII.

NAM Maximus erat illis temporibus professor qui dem philosophiæ, reuera autem magus & qui prædicere se futura posse gloriaretur. Antiochenos autem à præstantissimis Petro & Paulo diuinis instructos dogmatis, & feruidè amantes vniuersarum rerum Dominum ac Saluatorem, perseverantissimè semper flagrasse odio Iuliani constat. Neque illum idipsum clam fuit. Itaque & librum aduersum eos composuit, qui Misopogon, id est, Barbæ odium inscribitur. Sed ego huius de tyranno libri finem hunc choreæ faciā: neque enim committendum duxi, vt pietatis regno impiam dominationem copularem.

ΜΙΣΟΠΩΓΩΝ

ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI Cyrensis,

LIBER QVARTVS.

Imperium Iouiani & pietas.

CAPVT PRIMVM.

An. do. 345.

INTERFECTO IULIANO, prætores ducesque in exercitu conueniunt ad deliberationem de Imperatore deligendo, qui & copiarum in hostili regione prospicere saluti, & res Romanas in maximo discrimine, & vt dicitur à Gracis, in acie nouacula positas, planetq; Iuliani perditas temeritate, repa-

repa-
nis v
que
nob
re in
nibu
stite
pron
nost
pret
se su
viru
asce
accl
mir
neq;
pos
rato
rum
exp
solē
uers
stru
futu
dion
nore
pro
cum
F
M
mun
sum
rati
ctus
raui
solu
atur

reparare, posset. Quibus consultantibus, exercitus omnis una voce Imperatorem postulat Iouianum, qui neque dux, neque in illo concilio esset, vir tamen clarus ac nobilis, & multis egregiis facinoribus celebris, corpore ingens, animo excelso, in bello ac grauib. certaminibus semper victor. Neque illi formido tyranni obstiterat quod minus liberè in impietate inueheretur, vt promptitudine voluntatis suæ martyribus Saluatoris nostri annumerandus esse videatur. Duces igitur interpretati consensionem exercitus diuinum quoddam esse suffragium, producunt in medium fortissimū illum virum, & constructum subito editiorem locum illum ascendere iubent: tum omnibus illum, imperialibus acclamationibus Augustum ac Cēsare appellantibus, mirificus iste vir solita libertate sua, neque principum, neque incertæ militum voluntatis respectu motus: non possum, inquit, ego qui Christianus sum, talium Imperator, neque Iuliani copiarum rex esse, improba assuerarum disciplina. Nam huiusmodi prouidentie diuinæ expertes, expugnationi ac delectationi hostibus esse solent. Hac audita oratione, exclamauere cōmuniter vniuersi: ne dubites Imperator, neue repellas imperiū nostrum, vt improbum: Imperator es enim Christianorū futurus, qui in pietatis disciplina educati sint, cūm grādiōres inter nos doctrinā Constantini perceperint, minores aut illis Constantius instruxerit. Neque istius proximè mortui diuturnū imperii tempus fuit, vt circumuentis quibusdam ad infingendū malum suffecerit.

Reuersio sancti Athanasij.

CAPVT II.

Magnam attulit hæc oratio voluptatem Imperatori, atque ita curam cogitationemque suam ad cōmunem salutem contulit, vt de hostili regione illæsum reducere exercitum posset, Neque tamen deliberationi locus relictus fuit, sed carpsit ille statim fructus seminum pietatis. Nam Deus omnipotens declarauit mox prouidentiam suam, & præsentem inopiam soluit: postquā enim cognouit hunc Imperatorem creatum rex Persarū, misit legatos de pace: & cibos ex-

MMMM 3

exercitui

An.do. 340.

ECCLESIAST. HISTORIAE

exercitui curauit, & forum in desertis locis proposuit. Triginta igitur annorum pace facta, integrum de hostium solo abduxit exercitum. Reuersus aut in loca imperii sui, primum omnium legem tulit, qua & episcopi de exilio reuocabantur, & reddebantur ecclesiae seruatoribus fidelibus fidei Nicenae. Misit & Athanasio propugnatori dogmatum illorum literas, petiitque ut exquiritam omnium sibi rationem perscriberet. At ille conuocatis Episcopis praecipuis quibusdam, rescripsit Imperatori seruandam fidem Nicenae expositam, tanquam consentaneam apostolicis dogmatibus, cuius et ipsius eorum qui lecturi sint utilitatis gratia epistolae exemplum subiicit.

Epistola Synodica Athanasii ad Imperatorem Iouianum.

CAPVT III.

An. do. 366

Religiosissimo & clementissimo Victori Augusto Iouiano, Athanasius ac reliqui Episcopi, qui uenerunt ex persona omnium, Aegypti, Thebaidos ac Libyarum Episcoporum. Digna est amante Dei Imperatore cupida voluntas perdiscendi caelestia. Ita enim est cor tuum uere in manu Dei, & imperium multorum ante oculos tuos in manu Dei. Cum igitur uoluerit pietas tua cognoscere ex nobis fidem catholicae ecclesiae, gratis hanc ob rem actis Domino, visum est ante omnia subiicere religioni tuae fidem confessione patrum Nicenae confirmatam. Hac enim quidam reprobata, nobis quidem multiplices struxere insidias, quia non accederemus sectae Arianae: autores uero in ecclesia catholica fuere haereseos & dissidiorum. Vera sane fides & pietati consona in dominum nostrum Iesum Christum manifesta est, omnibus nota lectaque in diuinis scripturis: nam & hac perfecti sancti testimonium dixerunt, & nunc mortui fruuntur domino. Mansisset autem fides illa integra semper, nisi quorundam haereticorum improbitas corrumpere fuisset ausa. Nam Arius & illius factio euertere hanc & pro ipsa impietatem introducere tentauerunt: qui dicerent Dei filium esse de nihilo, & condituram, & creaturam, & mutabilem; quibus non paucis imposuerunt, adeo

adeo vt quosdā qui in magna existimatione essent se-
duxerint maledicentia sua. His occurrentes sancti pa-
tres congregati, vt diximus, Nicææ, anathemate exter-
minauerunt Arianam hæresim, catholicæq; ecclesiæ
fidem perscripta cōfessione confirmarunt, vt hac vbiq;
promulgata incendia hæreticorū extinguerentur, quæ
& ipsa vbiq; in omnibus ecclesiis legebatur & præ-
dicabatur. Sed postquam renouare quidam Arianam
hæresim cupiunt, aliq; plane audent reprobare confes-
sione patrum Nicææ conformatam fidem, alii fingunt
se quidem assentiri, sed reuera negant, falsa interpreta-
tione cōsensualitatis, qui & maledicunt sancto spiri-
tui quod dicant condituram esse & creaturam factam
per filium: ideo necessitate compulsi consyderata pe-
ste, quæ de hac blasphemia in populos grassaretur,
studuimus transmittere pietati tuæ Nicææ fidei con-
fessionem, vt intelligeret religio tua quanta illa per-
scripta fuerit cura, quantoq; opere fallantur, qui sua do-
ctrina ab ipsa discedant. Hoc verò scias Auguste Dei
amantissime, hanc esse à seculo prædicatam, quam
confirmarit patrum Nicæna synodus confessione sua.
Quibus assentiuntur omnes vbiq; ecclesiæ, in Hi-
spania, Britannia, Gallia, Italia tota, Campania,
Dalmatia, Mysia, Macedonia, vniuersa Græcia,
omnes in Africa, Sardinia, Cipro, Creta, Pamphy-
lia, Lycia, Isauria, Ægypto tota, Libya, Ponto,
Cappadocia, ac vicinis in locis: necnon omnes Ori-
entales ecclesiæ, præterquam pauca facientes cū Ario.
Nam cunctarum, quas memorauimus sententias vsu
comperimus, & indices habemus literas, scimusq; Au-
guste amantissime Dei non posse paucos si qui contra
dicunt, præiudicare toti orbi terrarum. Illi enim lon-
go tempore Ariano in morbo depositi, contentione
maiore aduersantur iam pietati. Vt autem hæc cogno-
scatur, quāuis prius cognita, à pietate tua, studuimus
confessionem Nicææ fidei, patrum trecentum decem
& octo episcoporum subiungere. Ea est talis: **CREDI-
MUS** in vnum Deum patrem omnipotentē, omnium

ECCLESIAS. HISTORIAE

visibilem ac inuisibilem factorem. Et in vnum ita
 SVM CHRISTVM filium Dei genitum ex patre vno
 genitum, hoc est, de paterna substantia: Deum ex Deo,
 lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero: genitum
 non factum, coessentialē patri, per quem facta sunt
 coelestia & terrestria omnia: qui descendit propter nos
 homines, & propter salutem nostrā, carnem, humani-
 tatemq; assumpsit: passus, surrexit tertia die, ascendit
 in coelos, venturus iudicatum viuos & mortuos. Et
 in spiritum sanctum. Qui autem dicunt, fuisse quondā
 cū non esset, & priusquam gigneretur non fuisse, &
 factum de nihilo, aut ex altera substantia essentiali,
 aut conditum, mutabilem, variabilem filium dei, eos
 anathemate exterminat sancta catholica, & apostolica
 ecclesia. Hanc fidem amantissime Dei Auguste tenere
 necesse est, tanquam diuinam & apostolicam. Neque
 quisquam conuellere debet probabili contentioso ve-
 sermone, sicut ab initio Arianus fecit furor, qui asse-
 ret de nihilo filium Dei, & fuisse aliquando cū non
 esset, & conditum, factum mutabilem esse. Nam ob
 hæc & Nicæna synodus, vt diximus, anathemate ex-
 terminauit hanc hæresim, confessa fidem veritatis. Nō
 enim simpliciter dixere similem esse filium patris, ne
 simpliciter similis dei, sed Deus verus ex Deo vero
 crederetur. Sed & coessentialitatem perscribere, quod
 proprium esset germani & veri filii ex vero & natura-
 li patre. Neque separauerunt sanctum spiritum a patre
 & filio, sed vnā potius cum vtroq; glorificarunt in vna
 sanctæ trinitatis fide, eo quod & vna sit in sancta trini-
 tate diuinitas.

Restitutio frumenti ecclesiastici. CAP. IIII.

His literis lectis confirmauit Imperator de rebus di-
 uinis sententiam & affectum suum: tulitq; alterā
 legem, qua restituebatur constitutum Magni Constā-
 tīni de largiendo frumentum ecclesiis, sublatum a Iu-
 liano, nimirū qui aduersum Deum & Saluatorem no-
 strum bellum suscepisset. Sed quam ingruens de impie-
 tate illius fames non patiebatur totam conferri Con-
 stantin

stantini largitionem: trientem Iouianus, tum præberi
iussit, totum pollicitus, cum fames cessasset. Talibus
legibus auspicia regni exornās, Antiochia ad Bospho
rum cōtendit, Dadastanæq; vicus is situs est in finibus
Bithyniæ & Galatarum, finiuit vitam suam. Ipse qui
dem pulcherrimo instructus viatico ingressus iter, sed
magno dolore relicto expertis Imperatoriam clemen
tiam illius. Mihi autem omnium moderator in poenā
malorum nostrorum ostendere tantum nobis bona vi
detur, & mox iisdem spoliare. Docereq; velle q̄ facile
sit ei præbere quæ lubeat, simulq; & arguere, quā bo
nis simus indigni: & ad meliorem vitam capeßendā
nos cohortari.

Mors Imperatoris. CAP. V.

Tunc milites subita Imperatoris morte cognita, An. do. 367.
illum vt mortuum parentem luxerunt, Imperato
remq; designarunt. Valentinianum illum qui ædituo
alapam infixerat, & in castellum fuerat relegatus, vi
rum excellentem nō fortitudine solum, sed prudentia,
& moderatione, & iustitia, & corporis magnitudine
præstantem. Ita autem Imperatorio excelsosq; animo
fuit, vt cū exercitus adiungere ei vellet socium impe
rii, dixerit ille id quod ab omnibus celebratur, penes
vos fuit milites committere mihi habenas imperii cū
nondum essem Imperator: sed in possessione imperii
cū sim, quod restat, nō vestrum, sed meum fuerit ge
rere Reipub. curam. Hanc orationem admirantes pro
bantesq; milites sequebantur nutus regni illius. Qui
accerßito de Pæonia fratre suo, quod vtinam non fecis
set, communicauit cum ipso imperium, nondum qui
dem contacto dogmatum corruptione. Huic Asiæ &
Egypti sceptro tradito, ipse Europam sibi desumpsit,
& profectus in occidentem omni incolas iustitia in
struxit, initio sumpto a prædicatoribus pietatis. Nam
Auxentio Ariana labe infecto, cui commissa Medio
lanensis ecclesia, quiq; multis in synodis abdicatus es
set, defuncto vita sua, accerßitos episcopos, ita alloqui
tur Imperator: non potestis vlllo modo ignorare, quip

ECCLESIAST. HISTORIÆ

pe innutriti diuinis literis, qualem esse conueniat eum
cui Pontificalis dignitas committenda sit, quodq; nō
doctrina solum, sed etiā moribus ac vita instruere
subditos debeat. atq; ita totius honestatis se propone-
re exemplum, vt doctrinæ suæ administratio ipsa tes-
timonium dicat. Proinde & hoc tempore eum collo-
cate in Pontificali solio, cui nos quoque imperii mo-
deratores, nostra subdamus sincere capita, cuiusque
reprehensiones (cum enim homines simus & offensa-
dere necesse est) tanquam medicinæ curam libenter
admittamus.

Imperium Valentiniani, & communicatio illius
cum fratre Valente.

CAP. VI.

An. do. 377.

HÆc locutum, iubet synodus ipsum deligere aliquē
suffragio suo sapientem & pietate ornatum. At il-
le maior, inquit, quā vt à me præstari possit res est:
multoq; fuerit melius vos decernere diuina gratia dia-
gnatos & participes splendoris illius. Ita illi egressi se
cum consultabant, incolæ autem ciuitatis dissidebant:
cum vna pars huic, altera illi studeret. Nam contacti
Auxentii morbo subiiciebant consentientes secum: sa-
na verò pars & ipsa eos qui suæ essent sententiæ. Hoc
dissidio animaduerso Ambrosius, qui gentis illius tū
prætor esset, metuens ne quid nouaretur, celeriter in
ecclesiam accurrit, tum illi contentione omni posita,
cōmuni voce clamauēre Ambrosiū sibi præponēdum
episcopum, qui nondum ramen sacris initiatus erat.

Ordinatio Ambrosii episcopi Mediolanensis.

CAPVT VII.

ITaque Imperator iubet statim initiari & creari epi-
scopum laudatissimum virum. Nouerat enim om-
ni amissi rectiorem esse mentem & exactiores norma-
sententias eius. suspicabatur etiā diuinum hoc fuisse
suffragium, de dissidentium concordia faciens conie-
cturam: cumq; ille sanctissimus baptismatis diuinum
donum & Pontificalem suscepit dignitatem, hoc hym-
no optimus omnium Imperator, qui semper præsens
fuerat, Dominū & Saluatorem laudauisse fertur: gra-
tiam

tiam tibi Domine omnipotēs & saluator noster, cum huic viro qui haberet à me commissā corpora, tu animas tradidisti, & approbasti suffragium meum. Post paucos dies elapsos Ambrosius in colloquio Regio cum summa libertate reprehendit quādā quæ parum recte à prætoribus gererentur. Tum Imperator, non fuit mihi, inquit, vnquā ignota hæc tua libertas, quam cum haberem exploratam, non modo non obstiti, sed etiam adiui creationem tuam, proinde affer medicīnam delictis animarum nostrarum secundum præscripta diuinarum legum. Hæc Mediolani Imperator & dixit & fecit. Quum autē intellexisset in Asia ac Phrygia dissensiones esse inter quosdam de dogmatis diuinis, synodum in Illyrico cōegit, in qua decreta confirmataq; dissidentibus illis misit. Decreuerant autē qui conuenerant, Nicænam fidem valere oportere. Dedit & ad eos coniunctim cum fratre literas, hortans vt decretis istis stare vellent. Recitabo & eam legem qua manifeste prædicatur pietas illius, similiter et Valentis sanitas illius tēporis in rebus diuinis declarat.

Epistola Valentiniani & Valentis de Coessentialitate ad Asianos.

CAP. VIII.

Imperatores Maximi diui, Victores Augusti, Valentinianus, & Valens & Gratianus, Episcopis Dioceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ in domino salutē. Synodo ingenti coacta in Illyrico post longam quæstionem de salutarī verbo demonstrarunt beatissimi Episcopi esse trinitatem coessentialē patrem & filium & sanctum spiritū. Quam prorsus fungentes debitis muneribus colunt, cultu inquam Magni regis. Et nostra potentia eandem prædicari mandauit: sic tamen ne qui dicant, huius cultus promulgationem esse Imperatoris moderantis terræ huic, nō ferentes eius mandata qui salutis nostrę curam gerens illa edixit. Vox enim est Euangelii Dei nostri quæ & huc pertinet, persoluite Cæsari res Cæsaris, & res Dei Deo. Quid vos dicitis Episcopi & antistites salutaris verbi? Si ad hunc se modum habent argumenta

pro

Mat. 22. b
Mar. 12. b. &
Luc. 20. c

ECCLESIAST. HISTORIA

Locus à mē
dis suspectus

probationum uestrarum, tum vos mutuo amore com-
plectimini, & abuti Imperatoria dignitate nolite, ne-
ue persequimini veros ministros Dei, quorum precibus
& bella sedantur in terra, & auertuntur incursus
transfugarum angelorum. Qui omnes noxios dæmo-
nes student abigere precibus suis, publica secundum
leges munia subire sciunt, potentia Imperatoris non
obloquuntur, sed sincere & Magni Imperatoris ac
Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subiiciun-
tur, at vos inobedientes reperti estis. Nos quidem or-
dine à primo ad vltimum processimus tractatione no-
stra: ipsi verò vosmetipsos abalienastis. Volumus ta-
men à vobis puritatem retinere, utq; Pilatus, in iudi-
cio de Iesu Christo, cuius est administratio nostra, quā
nollet interimere tantum, & qui ad cruciatus sese con-
firmasset, conuersus ad Orientalem plagam, aquam ius-
sit affundi manibus suis: & lotis illis, innocens sum,
inquit, ego sanguinis huius iusti. Ita & nostra poten-
tia ubiq; edixit, ne quis persequatur, neue exagitet aut
irritet operadores in agro Christi, neu repellat procura-
tores Magni regis, ne hodie quidem sub nostra poten-
tia gloriari videamini, ac cum illo confirmato ad cru-
ciatus pati testamentum ipsius quasi in sanguine Za-
charia. Sed quotquot quidem fecere cum hoc dirup-
ti sunt & traditi mortis condemnationi, vna cum adiu-
tore ipso noxio dæmone, dum veniat supernus rex
noster Iesus Christus. Hæc mandata nostra habent
Amigetius, Ciceronius, Damasus, Dailapo, & Brun-
dusinus, qui auribus ipsis suis percipere. Sed & acta
ipsa vna vobis misimus vnde quæ in ornata virtuti-
bus synodo gesta sint cognoscere possitis. Confite-
mur sequentes Magnum & orthodoxum concilium,
coessentialem esse filium patri. Neque ita intelligimus
coessentialitatem, ut pridem nonnulli interpretati fu-
ere, qui fallaciter subscripsere, & nunc faciunt quidam
qui patres illos nominant vim huius vocis euertere,
& sequentes eos qui tradidere similitudinem co-
essentialitate innui: quatenus nulli reliquarum creatu-
rarum

rarum per ipsum factarum similis filius sit, sed solo as-
similetur patri. Nam qui sic interpretantur eximiam
quandam esse creaturam filium Dei impie decernunt.
Nos verò in ea sententia sumus, qua & Romana sy-
nodus & Gallica, vnam esse ac eandem essentiam pa-
tris & filii & sancti spiritus, in tribus personis, hoc est
tribus perfectis substantiis. Confitemur & secundum
expositionem Nicænam, carnem induisse filium Dei
illum coessentialem, à sancta virgine Maria, & inter
homines habitauisse, complecti pro nobis omnem or-
dinem muneris sui, in genitura, passione, resurrectio-
ne & ascensione in celos: reuerfurumq; & redditurum
nobis pro vita vniuscuiusq; in die iudicii conspicuum
in carne, & ostendentem diuinam potentiam suam,
Deum qui carnem ferat, & non hominem qui Deum
ferat: his diuersa sentiētes anathemate exterminamus.
Similiter & eos qui ipsi non sincere anathema infli-
gunt, ei qui dixerit, non fuisse filium priusquam gigne-
retur, sed scripserit fuisse in patre potentia antequam
re ipsa gigneretur. Hoc enim quadrat in omnes crea-
turas, quæ cum Deo non semper fuere, quū filius apud
patrē semper sit sempiterna genitus generatione. Hæc
summatim tunc Imperator præscripsit, sed ego ipsius
etiam synodi literas inferam narrationi.

In transla-
tione nega-
tio omittit.

Libellus synodicus de fide concilii Illy-
rici.

CAP. IX.

E piscopi Illyrici ecclesiis Dei, & Episcopis Dica-
ceos Asianæ: Phrygiæ Carophrygiæ, Pacatia-
næ, salutem in domino. Congregati vnum in locum
post longam quæstionem de salutari verbo, demon-
strauimus coessentialem esse trinitatem patris & filii
& sancti spiritus. Partim fuit vt literas ad vos mittere-
mus: non qui argutiis persequeremur cultum Trinita-
tis sed ad eos qui humilitate animi meriti essent. Has
igitur curamus vobis per dilectum fratrem ac colle-
gam nostrum Elpidium presbyterum. Nō sanē in scri-
ptis manuum nostrarum, sed in libris saluatoris nostri
Iesu Christi legitur: ego quidem sum Pauli; ego verò

1. Cor. 1. b

Apol.

ECCLESIAST. HISTORIAE

Apollo, ego verò Cepha. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut estis baptizati in nomen Pauli? Atque hæc satis fuerant paruitati nostræ, cur omnino nihil literarum ad vos daremus, propter metum quem isthinc proclamatis toti prouinciæ vestræ, segregantes sanctum spiritum à patre & filio: sed ob hæc ipsa necessarium duximus mittere ad vos dominum ac collegam nostrum Elpidium à Regina Imperii Romani vrbe Roma cum his literis, qui cognosceret an talis esset prædicatio vestra. Si qui enim non prædicant coessentialitatem trinitatis, anathema sunt. Sed & si quis cum illis se coniunxerit anathema esto: prædicantibus autem coessentialem esse trinitatem paratum est regnum cælorum. Proinde vos obsecramus fratres ne diuersam doctrinam, neu aliud dogma sequamini, sed semper ac assiduo prædicantes coessentialem esse trinitatem, velitis hæreditatem adire regni Dei. His de rebus scribes & subiicientes exarauimus has ad vos literas. Deique iis qui Episcopi constituuntur constitutive fuere collegis nostris, si erunt in hoc ordine, & hac dignitate visi idonei, vt inde, sin non erunt, vt è presbyterorum numero legantur. Similiter & presbyteri & diaconi creabuntur ex ipso sacerdotali ordine, vt sint vndique inculpabiles quum à iudiciorum, tum militaribus magistratibus. Hæc pluribus persequi non est visum, quod miserimus vnum ex omnibus dominum & collegam nostrum Elpidium qui cognosceret diligenter prædicationem vestram, essetne sicut dictum fuerat à domino & collega nostro Eustathio. Quod superest quauis in errore incideritis, exuto veteri homine induite nouum. Et idem frater & collega Elpidius docebit vos prædicationem veræ fidei. Quod sancta trinitas illa coessentialis cum Deo ac patre & sancto spiritu sanctificata sit atque glorificata. Apparuit pater in filio, filius in patre cum sancto spiritu in secula. Hoc enim manifestato poterimus manifeste confiteri sanctæ trinitatis coessentialitatem, secundum olim expositam fidem Nicææ quam & patres confirmauerunt.

In translatione est additum Filio, ipse tamen intellectus etiam addit, vt sit

tunt. Atque cum hac prædicatione fidei poterimus fugitiui illius dæmonis vitare insidias. Nam hoc oppresso dissidio licebit mutuo inter nos pacificarum litterarum in quiete salutationibus utamur. Nunc perscripsimus vobis vt sciretis abdicatos à nobis contra hos furore Arii, qui non consentitur filium sanctumque spiritum esse ex patris essentia, eorum nomina subieci-
 cimus: Policronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Ex quibus actis sit gloria patri & filio & sancto spiritui in secula seculorum, amē. Valere vos optamus in patre & filio seruatore nostro Christo cum sancto spiritu, multis annorum curriculis.

De Audæanorum hæresi.

CAP. X.

L Audatissimus quidem Imperator tanta cura com-
 plectebatur Apostolica dogmata. Illis temporibus fuit Audæus quidam Syrus gente ac lingua, nouorum repertor dogmatum, qui tunc scelera quæ diu parturierat in lucem ædedit. Primum enim incogitauerat inuenire quod scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem nostram ac similitudinem, humanam formam numinis suspicatus est, crediditque corporis inclusum illum esse membris, non intellecta scripturæ sententia, quæ sæpenumero diuinis effectionibus humanorum membrorum nomina imponit: nam ita qui subtiliora non capiunt, hoc modo de prouidentia Dei edocentur. Huic impietati & alia non dissimilia quædam adiecit. Nam compilato errore Manetis: neque ignis, neque tenebrarum opificem esse dixit Deum omnipotentem: sed hæc & huiusmodi occultit factio illius. Traduntur autem exclusi esse à cœtibus ecclesiasticis, quoniam aliqui eorum execrandum fœnus exercerent, aliqui cum mulieribus non legitimis nuptiis sociatis improbe viuerent. Verum si qui his vitiis non tenentur si cum illis libere coniunguntur. Et aiunt propterea separatam vitam agere, cum occultent dogmatum suorum blasphemiam; quin etiam ipsum institutum

Gen. i. b

arros

ECCLESIASTÆ HISTORIÆ

arrogantiæ plenum, & quædam Pharisaicæ doctrinæ posteritas est. Nam Pharisei accusabant animorum & corporū medicum, dicentes sanctis Apostolis: cur magister vester cibum capit, cum Publicanis & peccatoribus? Et per Prophetam quoque de talibus ait Deus: qui dicunt purus sum, ne me attingas, hic est fumus iræ meæ. Sed horum coarguere dementiam præsentis non est temporis: quare ad reliquam narrationem transeamus.

Hæresis Messaliana.

CAP. XI.

Iisdem temporibus pullulauit et Messalianorum secta, precatore vocant, qui Græce nomen illud interpretantur. Habent & aliam appellationem impostam ex ipsa re. Correpti enim numine dicuntur, de precepta cuiusdam dæmonis vi, quam sancti spiritus præsentiam esse putant: hoc morbo penitus correpti omnia opera manuum auersantur tanquā improba, somnolique indulgentes, visa somniorum prophetias nominant. Huius sectæ principes fuere Dadoes & Sabas et Adelphius & Hermas & Symeones atque insuper etiā alii, qui quidem ab ecclesiastica se communitate nequaquam separauerunt, quod dicerent neque prodesse, neque lædere quenquā diuinam escam, de qua Christus dominus ait, qui comedit carnem meam et bibit meum sanguinem viuet in seculum. Sed morbum illum celare tentant & inter redargutiones quoque impudenter negant, eosque qui sentiunt quod ipsi gestant in animo suo abdicant. Letorius igitur gubernator ecclesiæ Melitinae, vir feruore diuino præditus, cum videret hunc morbum hausisse multa monasteria, vel potius specus latronum, & concremauit illa, & lupos de grege repulit. Ad eundem modum & laudatissimus Amphilocheus, cui Lycaonum metropolis regenda commissæ esset, totam gentem gubernans: postquam sensit hanc luem in illa quoque loca venisse, statim abegit, & ouilia quæ illa depasceretur, hac labe liberauit. Flauianus quoque celeberrimus quum esset Pontifex Antiochenus, ubi comperit hos Edessæ congregari, & suum virus vi-

cinis

Ioan. 6. f

cinis instillare, missa monachorum cohorte, deduxit
 Antiochiam, & negantibus confessionem morbi ita
 extorsit. Accusatores aiebat calumniosos testes men-
 daces esse: sed Adelphiū admodum grādem natu blan-
 de compellans, iuxta se assidere iubet. Nos quidem, in-
 quit, o senex post maiorem vitæ peractam partem, ex-
 actius nouimus & humanam naturam, & molitiones
 dæmonum aduersariorum cognouimus, vsus etiā di-
 dicimus largitatem gratiæ: isti verò adolescentes cum
 sint neq; exquisitam harum rerum teneant rationem,
 spirituales audire sermones non sustinent: quapropter
 mihi expone, quomodo doceatis, & aduersantem spi-
 ritum recedere, & aduenire gratiam sanctiss. spiritus.
 His verbis delinitus senex, totum venenum occultatū
 euomit: nemini prodesse quicquam sanctum baptis-
 ma omnium qui ipsum consequerentur, solam autem
 sedulam orationem expellere domesticum dæmonem.
 Nam vnumquemq; qui nasceretur trahere de primo
 parēte vt naturam sic dæmonū quoq; seruitutem. Sed
 his sedula oratione fugatis, tum deinde aduenire san-
 ctissimum spiritum, cum significatione sensibili & in-
 uisibili præsentia suæ, quo corpus perturbationum
 motibus liberetur, & animæ ad deteriora inclinatio
 prorsus auertatur, vt deinceps neque ieiunio reprimē-
 te corpus, neque doctrina refrenāte & ad decus ac or-
 dinem instituyente opus sit. Quæ si cui cōtigerint, iam
 non illum modo petulantia carere corporea, sed pla-
 nē etiam præuidere ventura, & diuinam trinitatē ocu-
 lis contemplari. Tum diuus Flauianus effosso puteo
 foetido, & elicitis aquis impietatis, infelici seni, inue-
 terate, inquit, diebus malis coarguit te os tuum haud
 ego, & labia tua contra te dixere testimonium. Itaque
 prodito morbo, Syria illi exacti in Pamphyliam con-
 cessere, eamq; impleuere peste hac. Sed ego nunc ad
 prosequendum narrationem veniam, & initium ex-
 ponam tempestatis quæ plerasque in ecclesiam vndas
 fluctusq; incussit.

ECCLESIAST. HISTORIAE

Declinatio ad hæresim Valentis. CAP. XII.

Valens suscepto Imperio Apostolicis primum dogmatis ornatus erat: in Thracia autem prædas agētibz Gothis transgressis Istrum, constituit eos exercitu coacto bello reprimere. Placuit igitur non se nudum gratia diuina in aciem producere, sed munitum vndique sacri baptismatis armatura. Consilium hoc fuit optimum & sapientissimum, sed quæ fuere confectura magnam molliem animi ipsius, & veritatis desertionem ostendunt. Idem enim vsu venit misero, qd Adamo primo parenti nostro: nam & hic delinquit oratione coniugis suæ in seruitutem incidit, non captus ab hostibus, sed subiectus fraudi verbōrum muliebrium. Illius enim vxor prior irretita laqueis Ariani erroris, irretiuit, & ipsum adduxit ad cōmunem secum in barathrū casum. Huius facti dux & autor erat Eudoxius, qui adhuc tenebat Constantinopolis clauū non regendo, sed euertendo nauem.

Exilia virtute clarorum episcoporum autore
Valente. CAPVT XIII.

Igitur inter baptismatis sacra miserrimo illum iure iurando ad custodiam impii dogmatis deuincit, & expulsionem vniuersorum, qui diuersa in sentētia essent. Ita ille deserta Apostolica doctrina, aduersariæ partis est factus: neque longo post tempore cōpleuit quæ fuerat iuratus, nec adhuc peregerat. Exegit enim Antiochia magnū Melitium, Samosatis diuum Eusebium, Laodiciamq; priuauit admirando pastore suo Pelagio. Hic in adolescentia iugum nupriarum subiebat, in ipso autem lectulo prima die nuptiarum, persuasit sponsæ suæ vt castitatem pluris faceret quā cōcubitum, docuitq; charitatem tenere illam fraternam potius quā copulam maritalem. Huius perfectæ castitatis quum haberet gemellas ac pares alias virtutes quæ cum ipsa choros ducerent, cōmuni ille suffragio præsul electus fuit. Sed inimicus veritatis splendorem administrationis nihil reueritus exulatum in Arabiā hunc, in Armeniam Melitium, in Thraciam misit Eusebium

sebiū abundantem sudoribus apostolicis: qui quum videret multas ecclesias carere pastoribus, militari ornatu & tiarā capiti imposita, Syriam circuibat Phœnicemq; ac Palæstinam, creans presbyteros & diaconos, & aliis in rebus constituens ecclesias. Quod sicubi cōcordes inuenisset episcopos prouehabat illos ad præsulatus requirentium ecclesiarum, sed qua ille fortitudine suscepit legem Imperatoris exigentem ipsum in Thraciam ignorari oportere non existimaui.

De Eusebio episcopo Samosatensi, & Antiocho presbytero, & diacono Euolcio.

CAP. XIII.

Venerat minister illius qui afferebat crepusculo vespertino: tum ille & silere & dissimulare causam aduentus sui eum iubet: nam si cognouerit multitudo à prima institutione diuino seruire prædita, in mare te, inquit demerget, & à me postea exigetur poena mortis tuæ. Hæc locutus est de more vespertino munere suo functus, incipientis somni tempore, sibi habita vni seruorum, solus egreditur senex pedes: sequebatur & seruus cum ceruicali ac libro: quumq; venisset ad ripas fluuii, nam muros vrbis Euphrates præterfluit, conscendit nauigium & remiges Zeugma versus cursum tenere iubet. Orta autem die Zeugma peruenerat Eusebius: Samosata verò lamentis & queribus complebantur. Nam cum seruus ille necessariis Eusebii mandata quædam exposuisset, quos ille secum proficisci, & quid librorum afferri sibi vellent, vniversi lachrymis prosecuti sunt ereptionem pastoris sui, plenusq; fuit fluuius nauigantium. Sed vbi in conspectum desiderati pastoris sui peruenire, lamentis ac gemitibus, atque adeò fontibus lachrymarum profusis conabantur illi persuadere, vt maneret, neq; pecudes proderet lupis. Quum verò eis non obsequeretur memoraretq; recitans Apostolicā legem quæ plane iuberet magistratibus & potentibus subiici, ibi alii aurū, alii argentum, vestes alii, alii seruos offerunt, vt profecturo in externū & lōge remotū solū. At ipse nō

ECCLESIAST. HISTORIÆ

multis à notioribus quibusdam acceptis, postquam armavit doctrina & precibus vniuersos, & ad propugnandum Apostolica dogmata hortatus fuit, ad Istrū discessit. Tum illi reuersi in urbem suam, & se mutuo exacuentes, expectabant luporum incurfiones. Exponam autem, & fidei horū vehementiam ac perfectionem. Iniuriam enim facere eis videar, si non sempiternam ipsis conciliauero memoriam narratione mea.

Cū enim Ariana factio, spoliato grege optimo omnium pastore, alium in locū ipsius præfulem summisissent, nemo omnium qui urbem incoleret, non in paupertate vitam degentes, non superbi diuitiis, non seruus, opifex, agricola, hortulanus, denique neque vir nec mulier, iuuenis aut senex, in cœtum ecclesiasticum cōuenit. Itaque ille solus erat cū nemo eum vel aspiceret vel alloqueretur: & si tradunt eum magna vsum fuisse se moderatione, cuius rei argumentum dicam. Voluerat aliquando lauare, & serui occluserant ostium balnei, neque admittebant quenquam: tum ille multitudinem foris astante visa, pandi fores & communi vti balneo audacter iubet. Idem & introgressam illam ante oculos suos cū videret astantem, inuitabat vt calidis aquis secum frui vellent: sed illi cum silentio astant. Quod cum veneratione sui fieri crederet, surgens statim abiit: ibi hæretica abominatione aquas etiā contactas rati, ipsas quidem in cloacas emisere & recentē parari iubent. Quo cognito, præsul relicta vrbe, discessit, infestam colere urbem stolidi & admodum demētis esse existimans.

De piissimo feruore Samosatensium. CAP. XV.

An.do. 378.

EVnomio deferente Samosata (hoc enim erat ille episcopus nomine) summisserūt in locum eius Lucium, lupum & insidiatorem gregis. Ipsæ autem oues quamuis pastore spoliata, tamen officia pastoris exequiebantur: nam apostolicam doctrinam seruabant incorruptam. De odio autem erga illum vniuersorum altera hæc narratio facile edocebit. Ludebant pila in foro pueri delectationis gratia, per forum autem illo

iter

ster faciente accidit vt vni elapsa pila per asini ipsius pedes volueretur: tum exclamauerunt pueri contamina-
 natā esse pilam arbitantes. At ipse re animaduersa iu-
 bet vnum ex sequentum numero resistere & recogno-
 scere quid facerēt, ibi pueri igne accenso traiecere per
 flāmas pilam ita credētes illam lustrari. Nec me fugit
 factum hoc cum puerile esse, tum de reliquiis rituum
 priscorum: facile tamen hinc coniectura fieri poterit
 de odio quo ciuitas illa Arianam factionem prosecu-
 ta fuit. Cæterum Lucius mansuetudinem Eunomii
 non est imitatus, sed adduxit magistratus, vt multos
 alios in exiliū agerent sacerdotalis ordinis: quosdā
 etiam præcipue defendētes res diuinas in Imperii Ro-
 mani vltima loca eiecit. Euolcium quidem diaconum
 in desertum oppidulum Oasin, Antiochum verò cum
 clarum propinquitate magni Eusebii, cuius erat fra-
 tris filius, tum sua virtute admodum illustrem, atque
 etiam dignitate sacerdotali præditum, in extremā quo-
 piam Armeniam relegauit. Sed huius quæ fuerint pro-
 rebus diuinis pugnae, in sequentibus explicabitur. Nā
 cum diuus Eusebius post multa certamina, & certami-
 nibus respondentes victorias martyrum quoque mor-
 te clausisset diem suum, conuenit de more gentis illius
 cōcilium: aduenit & Iouianus, qui tum Pergensis epis-
 scopus erat. Hic modico fuerat tempore cōiunctus cū
 Arianistis: cū autē victi suffragiis suis diuo Eusebio
 Antiochum sufficerent, adductumq; ad mensam diui-
 nam cogerent genua flectere, & ipse conuersus vi-
 disse Iouianum quoque imponentem manum capiti
 suo, repulit illam, petiitq; ne interesset numero con-
 secrantium se, quod sufferre manum administram
 blasphemiae sacrorum posse se negaret. Atque hæc
 non post longum tempus gesta sunt. Tunc autem
 abductus fuit in Armeniam interiorem: diuus au-
 tem Eusebius Istrum manebat, depredantibus Gothis
 Thraciam & vrbes obsidentibus sicut ipsius scripta
 indicant.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

De S.Barſa epiſcopo Edeſſeno, cumq; eo pulſis clericis.

CAP. XVI.

An.do. 378.

B Arſen quoque cuius adhuc celebris memoria eſt, non Edeſſæ ſolum & huic vicinis regionibus, ſed etiam in Phœnicia Ægyptoq; & Thebaide: has enim gentes omnes adiit peruectus luce virtutis ſuæ. Eum igitur primum Valens manere in inſula Arado imperat. Vbi verò intellexit infinitam vndiq; ad eū cōfluere multitudinem (nam & morbos plenus ille apoſtolica gratia, oratione pellebat) miſit Oxyrinchum, quod Ægypti eſt oppidum: cumq; celebritas illius eo quoq; conciret omnes, miſit in vltimum quoddam & vicinum hoſtibus caſtellum ſenem dignum cœlorum habitatione. Caſtello autem nomen eſt Pheno. In Arado relictuſ ipſius lectulum hodie quoq; magno in honore eſſe aiunt. Multi enim ægroti in illum collocati ſanitatem per fidem recipiunt. Tum igitur Valens ſpoliatis ouilibus paſtore, lupum pro paſtore illis immiſit. Verum cū omnes deſerta vrbe ante illam conuenirent, venit ipſe Edeſſam: præfecto autem qui tunc erat Moſdeſtus, mandarat, coactis cum ſuis militibus, qui veſtigalia exigere ſolerent, tum iis qui de legionibus ad eſſent, diſſicere concurſantem multitudinem, eoſq; ſcipionibus ac fuſtibus, atq; adeo bellicis armis vti ferireq; ſi opus eſſet. Præfectus igitur mane imperatum faciebat, & tranſiens per forū conſpiciatur mulierculam ferentem in vlnis puerū admodumq; feſtinantem. Nā contemptis omnibus per primos ruebat ordines. Ardens enim diuino feruore animus nullo tãgitur humano metu, ſed errores tales pro riſu ac ioco ducit.

De perſecutione Edeſſena. CAP. XVII.

P Ræfectus autem illam conſpicatus & facto ipſius animaduerſo, accerſit, rogatq; q̄ eat. Cui illa: didicerā diuinis ſamulis motas inſidias, properoq; inquit, ad concordem mecum in fide, vt cū ipſis vnā perpetiar eadē quam inferre vultis. At infantem, inquit ille, quorū geſtas & ſocius erit hic, inquit muliercula, & ipſe mihi huius amabilis mortis. His auditis de muliere &

re & intellecta praesentia animorum omnium, renuntiat ad regem: frustra, inquit, ista caedes patrabitur: nam infamiam solum decerpemus hoc facinore, neque tamē extinguemus promptitudinem illorum. His verbis expectatorum malorum sensum auertit à multitudinis: sed principes, presbyteri inquam, et diaconi imperantur adduci, ut horum alterum fieret, vel ut ipsi admitterent lupi societatem, vel exigeretur urbe, mitterenturque in vltima quaedam loca. Coactis igitur vniuersis placida illos oratione adducere nititur, ut legibus Imperatoris parere vellent. Dementiae enim aiebat esse simile tantorum ac tot hominum domino Imperatori obistere non numerosam sanè turbam.

De Eulogio & Protogene presbyteris Edesenis.

CAP. XVIII.

Astantibus autem cum silentio omnibus, ad pri-
marium inter illos, is erat Eulogius vir laude dignus, conuersus praefectus, cur nihil, inquit, respondes ad ea quae sunt à me dicta. Ille verò, non arbitrabar, inquit, meum esse respondere, quum interrogatus non sim. Atqui, inquit praefectus, longa oratione cohortatus sum vos ad optima. Hæc vniuersis, inquit Eulogius, sunt dicta, absurdumque iudicavi alios depellere responsione mea. Quod si solum me forte interrogaris non sum celaturus sententiam meam. Contingere igitur, inquit praefectus, cum Imperatore. Tum ille placide & festiue: Nunquid vnà cum imperio etiam ille Pontificatum est consecutus. At praefectus irrideri se sentiens moleste tulit, adortusque conuitiis senem his quodque in ipsum inuehitur. Neque ego hoc dixi, attonite, sed ne consortium Imperatoris societatis respueritis monui. Postquam verò senex, & pastorem, inquit, habemus & nutus illius sequimur, comprehensos cum ipso octoginta misit in Thraciam. Qui cum deportarentur, maximo studio curaque ubique excipiebantur: nam & ex urbibus & de vicis occurrebatur illis, acclamationesque omnium victores athletae pronuntiabantur. Sed inuidia instigatos aduersarios excitaui, ut Imperatori

An. do. 372.

NNNN 4 signis

ECCLESIAST. HISTORIAE

significarent quantum honoris pro sperata ignominia illis habitum esset. Iubet igitur illos per paria dissipari, & partim in Thraciam, partim in ultimam Arabiam, partim etiam in Thebaidos dispergi oppidulis. Tradit autem crudelitate summa distractos tum eos quos iunxisset natura, & separatos a se fratres fuisse. Eulogius quidem primarius inter illos, & cum eo Protogenes, Antinonem in Thebaida deducuntur, sed ego neque horum virtutem obliuione patior inuolui: quum enim reperissent consentientem ibi Episcopum, in ecclesiasticis aderant conuentibus, cumque valde exiguum esse cœtum viderent, sciscitantur causam & cognoscunt incolas urbis Græcos, id est, infideles esse. Fuit hoc illos pro eo ac debuit, dolori. deploraueruntque infidelitatem eorum: satis tamen esse lachrymas non arbitrati, omnes vires ad medicandum illos conuertunt. Ac diuus quidē Eulogius in conclauis oclusus, die noctuque supplicabat omnipotenti Deo: admirandus verō Protogenes instructus Eunomiæ literatura & notariorū scientia, inuento idoneo loco ubi ludum aperire & instituere pueros posset, magister iuuentutis efficitur, imbuitque illam diuinis literis, dictata proponens Dauidica carmina, & tradens ediscendos conuenientes Apostolicæ doctrinæ locos. Vno autem forte puero morbo correpto venit ad eum Protogenes ægotantem in domo sua, et dextra ipsius apprehensa, oratione repulit morbum: quod cum aliorum quoque puerorū parentibus innotuisset, deducere & ipsi eum domos suas, & orabant ut infirmis succurreret. At ille negabat prius se supplicaturum Deo ut morbum fugaret, quā infirmus donum sacri baptismatis suscepisset. Cupide parebant patres urgente desiderio sanitatis suorum, atque ita coniunctim corporis ac animi sanitatem percipiebant. Cū autem persuasisset alicui sano, ut susciperet diuinam gratiam, deducebat eum ad Eulogium & pulsatis foribus hortabatur, ut aperiret, & imponeret adducto dominicum signum: qui cū indignaretur interrumpi orationem, magis accendebat Pro-

bat Protogenes opus esse errantium salute. Erat tum omnibus admirationi Protogenes, qui cum tanta miracula faceret, diuinęq; cognitioni lumen tam multis conferret, tamen cederet primas Eulogio, & si quos nactus fuisset ad illum adduceret: merito igitur multo maiorem præstantioremq; virtutem ipsius esse credebant. Iam autem sedata tempestate & tranquilla serenitate reuersa, reuocantur illi de exilio: deduxere igitur eos vniuersi cum querelis ac lachrymis, inq; primis præsul ecclesię, cui deinceps illorum agricultura carendum esset. Postquam verò rediere in patriam, diuus Eulogius, transgresso Magno Barse in expertem doloris vitam, ad gubernacula ecclesię quam ille rexe rat, vocatur: at Protogeni illi admirabili Carrense solum exercendum delegatur. Erant autem Carre admodum incultę & Gręcis carduis referte, quę præcipuā sedulitatem requirerent. Sed hæc pace ecclesiarum constituta accidere.

De S. Basilio Episcopo Cæsariensi, & molitione erga ipsum Valentis & præfecti Modesti.

CAP. XIX.

AT Valens, omnibus, vt semel dicā, ecclesiis cum pastores ademisset, Cæsariam contendit quam Cappadoces habent. Ibi tum præsulatum gerebat Basilius lumen orbis terrarum: præmiserat autem præfectum qui aut efficeret vt sustineret Basilius communiratem Eudoxii, aut eum si facere noller in exiliū ageret. Nam fama viri illius iam pridem ad eum peruenerat: itaq; ipse primus illum adoriri nolebat, q̃ metueret, ne si fortī animo excepisset, atq; etiā repulisset incursionem suā, alii de ipso exemplum caperēt, sed hæc molitio similis apparuit telæ aranę. Satis enim vtilitatis aliis Pontificibus veterum exempla afferebant, quasiq; quædā turres firmum conseruabāt murū fidei. Quum autē præfectus Cæsariam venisset accersitū ad se magnū Basilium honorifice tractauit, placideq; allocutus hortabatur, vt tempori cedere, neq; tot ecclesias adducere in discrimē vellet tenui exquisitiōe dogma-

NNNN ; tis;

ECCLESIAST. HISTORIÆ

tis: promittebat & ab Imperatore illi amicitiam, & a
 se occasiōe illius multa beneficia. At diuus ille vir ado-
 lescentulis congruere tales sermones respondit: nā hos
 & his similes inhiare huiusmodi rebus, q̄ verò essent
innutriti diuinis literis, eos nullam syllabam illarū in
discrimen venire pati posse, solereq; si res poscat, nul-
lum genus mortis pro illis subeundum recusare. Im-
 peratoris quidē amicitia magni se pendere cum pieta-
 te, qua remota perniciosam esse dicere. Ferebat hoc
 ægre præfectus, aiebatq; eum desipere. Tum magnus
 Basilius, vtinā sempiterna, inquit, hæc mea sit desipi-
 entia. Denuntiato igitur exiliō iubet eū cogitare quid
 agat, & postero die sententiā suam explicare, hisq; ser-
 monibus crebræ minæ miscebantur. Ibi aiunt Magnū
 respondisse Basilium, eundē se illi postridie quoq; re-
 uersurū, videret modo ne animū mutare, nèue minas
 exequi nollet. Post hoc colloquium occurrit Impera-
 tori præfectus, exponitq; regi quid dixisset Basilius, ea
 qua esset vir ille virtute fortitudinēq; ac præsentia ani-
 mi. Sed Imperator tacuit, et ita venit in urbem: vbi cō-
 perit diuinitus inflictas domui suæ plagas esse: nam et
 filius in morbo iacebat neque aberat procul ab orci
 ostio, & vxor variis malis oppugnabatur. Agnouit
 igitur causam tristem, diuinumq; hominē cui suppli-
 cium fuerat interminatus obsecrauit, vt ad se domum
 deueniret. Duces ergo mandatū Imperatoris exequu-
 ti adducūt in regiam Basilium. Ibi ille conspectum si-
 lium regis qui vicinus esset morti, pollicetur se vitæ
 restitutum, si fuisset ei sanctissimi baptismatis donū
 à pio quopiam collatū, quo dicto abiit. At Imperator
 iureiurando, vt demens quondam Herodes initiatus,
 negotium dedit quibusdā qui aderant partium Aria-
 narum baptizandi pueri, qui statim est deinde mor-
 tuus. Quare ductus poenitentia Valens & considerata
 noxia veritate iurissuradi, ad diuinū templum venit,
 & Magni Basilii doctrinā suscepit, & altari quæ solēt
 offerri dona imposuit: quin etiā eum intra cortinā vbi
 sedebat aduocauit, & multa ipse de rebus diuinis vere
bafes

ba fecit, et illum facientē audiuit. Aderat ibidem quispīam culinæ Imperatoriæ magister Demosthenes nomine, qui orbis terrarū magistrum reprehendens barbare loquebatur. Tum diuus Basilīus subridens, etiam Demosthenem illiteratum, inquit, vidimus. Cumq; ille offensus amplius minaretur: tuum est, inquit Magnus Basilīus, curare iusculorum condimenta: nequis enim cum ita sordidatis auribus exaudire tractationes dogmatum diuinorū. Hæc tum isti Basilīus dixit. sed Imperator eam reuerentiā habuit illi, vt optimos agros quos possidebat iis in locis, donaret pauperibus, qui essent sub cura ipsius, qui toto labefactati corpore multo maxima curatione indigebāt. Ad hunc modum primum Imperatoris impetum Magnus declinauit Basilīus: secundō verō reuersus oblitus priorum omnium, obsidebatur enim animus ipsius ab seductoribus, rursus hortari cœpit, vt ad alteram partem se conferret: sed cū hoc ille persuaderi sibi nequaquam sineret, iubet perscribi legem exilii: quam cū confirmare manu sua cōnaretur, nullius potuit perficere literæ apiculum, nam calamus contritus fuit. Quod cū & altero & tertio calamo accidisset, ipse tamen confirmationem vrgeret impiæ legis, tum dextra concuti ac tremere: ibi demum animo ille exhorrescens arreptam vtraque manu cartam discidit: probauitq; moderator omnium, & aliis euenisse talia permissione sua, & Basilium meliorem quā qui sustinere deberet repertum. Atq; hoc Basiliano factō declarauit potentiam suam: illo autem diuerso ordine gubernationis suæ, optimorum virorum fortitudinem promulgauit.

Mors sancti Athanasii, & ordinatio Petri.

CAPVT XX.

HAec igitur in parte frustrata est spes incursionis Valentem. Alexandriæ autem victoriæ Athanasio, post crebra certamina, quibus numerus palmarum responderet laboribus soluto, et in quietam ac liberam vitam digresso successit Petrus vir optimus. Hunc beatum Athanasii caput primum suffragio suo præsulem
desis

An.do. 373.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

designarat, quod ratum habuere cum sacerdotalis ordo, tum magistratus ac primarii, denique vniuersus populus gaudium suum acclamationibus letis testatus est. Particeps enim Petrus fuerat sudorum Athanasii, domique ac foris nusquam ab illo discesserat, omnisque generis pericula cum illo subierat. Quam ob rem & vicini Episcopi, quique separatim in religiosa philosophia exercebantur, desertis ludis suis accurrebant, volebantque ut hæreditatem adiret Petrus Athanasii solus. Cum verò iam esset in Pontificalem sedem impositus, statim prætor gentis illius coacta quadam Græcorum ac Iudæorum turba, septa ecclesiæ cinxit, iussitque exire Petrum, nisi faceret enim se inuitum expulsum. Hoc quasi in gratiam Imperatoris ille agebat, ut malis afficeret diuersa sentientes, sed re vera indulgens impiæ iræ. Pendebat enim de cultu simulachrorum, neque festa alia splendidiora esse, quam iactationem ecclesiæ credebat. Hac improuisa oppugnatione cognita, admirabilis Petrus clam exiuit & nauigio consensu Romam est profectus. Elapsis autem paucis diebus, aduenit Antiochia Euzoius cum Lucio, eiusque ecclesias commisit, cuius iam antè Samosata impietatem ac iniquitatem fuerant experta. Verum multitudo doctrina Athanasii pasta, hoc contrario viso cibo, ab conuentibus se ecclesiasticis separauit.

Expulsio Petri, & inductio Lucii Ariani.

CAPVT XXI.

An. do. 376.

AT Lucius satellitio vsus simulachrorum cultoribus, alios verberibus lacerat, alios ad exilium addigit, quorundam etiam ritu barbarico domos populatur. Sed ipse admiratione dignus Petrus, hæc sua epistola melius narrauerit: quam ego post vnius scelera facti Lucii expositionem narrationi nostræ inseram. Viri aliquot in Ægypto imitantes angelorum vitam ciuilibus se subdixerunt turbis, & illis deserti loci ubi degerent prætulerant, frugiferis redditus arenosis & sterilibus illis fructificantes Deo ad suauissimum & pulcherrimum modum. In hac cum alii multi principes

cipes, optimus autem ludimagister philosophantis in religione turbæ fuerat celeberrimus ille Antonius, per quem effectum est, ut virtutis palæstra religionis exercitio, illa deserta esse loca videretur. Huius tum solalitatem (nam ipse cum præstantissimo ac præclarissimo comiteatu prouectus iam tenebat nulli vento expositos portus) ille miser ac infelicissimus insectatus est, ad diuinorum istorum cœtuum principes, Macarium, inquam, illum celebrem, & alterum huic cognominem, & Isidorum, ac alios protractos de specubus in quandam insulam relegauit, quæ ab impiis incolebatur hominibus, quiq; nullum vnquam habuerant magisterum pietatis. Cumq; non longè esset nauis ab illius insulæ terra, dæmon qui ibi colebatur, consecratum deferens sibi simulachrum, quæ antiqua domus illi erat, insania exagitauit filiam sacerdotis, & furibundam deduxit in littus, cui nauis à remigibus appellabatur, vtensq; instrumento lingua puellæ clamabat hac, ut Philippis quondam illa quæ Pythonis haberet spiritum, exaudiebaturq; vox ista dæmonis ab omnibus tam viris quàm mulieribus. O potentia vestram, famuli Christi, vndiq; à vobis exigimur. De urbibus ac vicis, de montibus ac vallibus, de carente incolis deserto: spes erat in hac parua insula inquilinatum nostrum posse vitare tela vestra, sed & hæc nos est frustrata. Huc enim estis ab insectatoribus eiectionis, non quod vos molestia afficeremini, sed nos ut per vos expelleremur. Deserimus et hanc insulam, impetimur enim radiis virtutis vestræ. Hæc & huiusmodi alia locuti puellam humi prosternunt, ipsi mox è medio abeunt. Sed diuinus ille cœtus oratione celebrata puellam excitatā sanam ac valentem restitunt patri. Hoc miraculum qui viderant aduoluti pedibus sanctorum supplicabant, ut se salutis viatico instruere vellent. Ac simulachrorum quidem subruerunt lucum, illustrati verò radiis doctrinæ, sanctissimi baptismatis donum accipere. Hæc fama cum in urbem percrebuisset, vndiq; omnium concursus est factus, conuitia in Lucium iacientium

ECCLESIAST. HISTORIÆ

tium, ac dicentium futurum, vt diuina se ira corripere-
ret, nisi fuisset diuinus ille cœtus liberatus. ita metu
tumultuâtis ciuitatis, cœlestibus hominibus permisit
Lucius, vt redirent in specus suos. Satis hæc quidem
fuerint ad demonstrationem Lucii sceleris ac impro-
bitatis. sed melius facinorû illorum ausa exponunt
admirabilis Petri literę: quarum vitans prolixitatem
de medio excerpta quædam narrationi inferam.

Expositio gestorum Lucii Alexandria de Epis-
tola Petri. CAPVT XXII.

GEntis illius prætor Palladius, qui scētæ esset gen-
tilis quique simulachrorum gratia periclitari, &
aduersum Christum bellum exercere nunquam dubi-
tasset. Is igitur coactis memoratis copiis, tali in eccle-
siam impetu ferebatur, ac si Barbaros subiugandos
adoriretur. Tunc quidem tunc deterrima accidere, quę
conatus exponere tantum, subiiciente max. mihi dolo-
rem memoria, ingentē lachrymarū vim profudi. Quod
sanē fieret diutissimē, nisi diuina cogitatione à me re-
pressa fuissent. Nam in ecclesiā quæ Theonæ vocatur
introgressæ copiæ, pro verbis grauib. simulachrorū
laudes personabant, pro lectione sacrę scripturę turpes
plausus manuum & fractas scēdē voces edebant: cōtu-
melias verò eas erga Christi virgines vsurpabāt quas
& memorare lingua non sustinet ob turpitudinem, &
quicunq; audierat, si non desiperet modò, aduersus il-
las obturabat aures suas, optabatq; se surdum potius
esse quàm audire talem scēditatē. Atq; vtinam verbis
tantum peccarent ac non re ipsa vincerent orationis
obscœnitatem: ferri enim conuitia possunt qualiacunq;
que ab iis in quibus cognitio Christi & doctrina diui-
na manet. Sed isti qui essent vasa iræ cōparata ad inte-
ritum, curuato naso obscœnos per nares sonos, clarum
& quasi, vt ita dicam, de aquæ fistulis ei aculantes, dis-
cerpebant vestes sanctarū Christi virginum, quarum
religiosa exercitatione sanctitatis imago exprimere-
tur: atque ita, sicut natura tulerat, nudas per urbem to-
tam quasi triumphantes agebant, illudebātq; cum ob-
scœnitatē

In trāslatio-
ne est addi-
tum angelo-
rū, quod si

scenitate pro arbitrio suo: erantq; omnino crudelia,
& barbarica omnia. Quod si quis misericordia motus
dehortatione sua obsistere auderet, vulneratus discede
bat. Verum, o rem calamitosam, multis illarum vis
viriumq; oblatum, multæ illarum pulsatione fustium
cum capita tunderentur exanimatæ sunt: quarum neq;
sepulturæ corpora mandare concedebatur. Mula ita
que etiamnum quiritantibus parentibus corpora non
comparent. Sed quid ego parua percurro, neque ingen
tia potius exequor? Cur immoror his & non festino
ad vrgentia? ad quorum narrationem satis scio admi
ratione perciti manebitis diu exanimati nobiscum,
stupentes cogitatione mansuetudinis domini, qui non
funditus hanc vniuersitatem confecerit. Quæ enim, vt
scriptum est, neque facta, nec audita sunt in diebus pa
trum nostrorum, ea super altari ipso perpetrarunt im
pii. Tanquã enim in proskenio dissolutæ actiones, pue
rum virilem sexum abnegantem & affectantem mulie
brem, stibio, sicut scriptum est, oculos litum & fuc
rubentem os, veluti ipsorum simulachra confusa viri
li ac muliebri figura, imposuere super sanctum altare
vbi spiritus sancti aduentum expetimus, qui illic cir
culari compositoq; motu, huc & illuc manus torquens
saltaret, huic illi & clarum arridebant, & nefarias ac
clamabant voces. Sed & hoc rati non nimis peruersita
tis opus, & præterita bella magis quàm nephanda es
se, ex ipsis vnum notissimæ turpitudinis nudatum ve
stibus simulac pudore ita vt in lucem edimur, collocat
in folio ecclesiastico, appellantq; concionatorẽ turpem
aduersus Christum. Nam pro diuinis verbis foeditatẽ,
pro oratione graui obscenitates, pro pietatẽ impieta
tem, pro continentia fornicationem memorabat, do
cens cominoda esse vitæ, cum alia, tum adulterium,
venerem masculam, furta, crapulam, porationes. Inter
hæc, cum ego ab ecclesia discessissem (quid enim face
rem aliud cum irruerent milites, cum esset conducta ar
gento ad seditionem multitudo, vbi pecuniæ cupiditas,
vbi gentiliũ copiarũ & maximarũ promissiones)

in Græco le
gatur, vt lei
gi debere
puto, sic fue
rit sententia:
quarũ reli
giofa exera
citatio an
gelicã quan
dam imagi
nẽ repræsen
taret.

Videtur in
Græco codi
ce *μικρὸν*
omissum es
se.

ECCLESIAST. HISTORIA

Tum igitur noster successor aduenit, Episcopatum, vt aliquam dignitatem mundanam auro mercatus, Lucius affectans improbitatem & gesta luporū. Non hunc constituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non verorum clericorum suffragia, non populi postulatō, quemadmodum ecclesiasticis iubetur sanctionibus. Aderant autem illi (simpliciter enim ingredi urbem non potuit) non aliqui Episcopi, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non deducebatur à cultoribus vitæ solitariæ cum hymnorum diuinæ scripturæ cantu: sed cum illo Euzoius erat, qui pridem cum Ario diaconus in vrbe nostra Alexandria, à synodo sancta & magna Nicæna exautoratus fuerat, & nunc præfularis est pestis Antiochenorū. Hunc comitabatur largitionum comes cum ingenti militum manu, in omni semper impietate nobilis, nomine Magnus, qui imperante Iuliano, ecclesiam Berytiorum, quæ illustris est vrbs Phœnicum, incenderat: fueratq; coactus eandem de sua pecuniâ restituere imperante felicitis memoriæ Iouiano, neque multum abfuit quin capite truncaretur, nisi multorū intercessione clementiam Imperatoris obtinuisset. Nunc vestrum feruorem considerare decet, quem & oro vt ad animaduersionem incitare velitis, quanta peccata in ecclesiam Dei commissâ fuerint, cum talis, qualem dixi, tyrannus bellum nobis intulisset: simul enim ille à pietate vestra, & omnium vbique orthodoxorum Episcoporum sæpenumero abdicatus Lucius, occupauit iustissimis sibi de causis infensam urbem: non enim hic modò, vt ille maledicus in Psalmis insipiens dicit: Non est Deus verè Christus, sed & actionibus suis cum perditus tum exitialis est, cum gaudeat blasphemis quæ in Seruatorem nostrum immittuntur ab iis qui neglecto creatore seruiunt creaturæ. Rectè enim hoc à me dicitur cum scelestus prope ira vt Greci à recentium numinum veneratione non abhorreat. Nam tales laudationes coràm ei accinebant: Fauustus aduentus tuus Episcopo, qui filium negas: Serapis propitius te adduxit,

nomi

nominantes simulachrum patriæ suæ. Nullum inter-
 cesserat momentum, supra memoratus Magnus impie-
 tatis illius inseparabilis socius & acerbis satelles, ac
 crudelissimus prætor, cogit suæ curæ commissas mul-
 titudines, cōprehensosq; presbyteros & diaconos nu-
 mero decem & nouem, quorum aliqui excederent an-
 num ætatis suæ octogesiū, quasi reos flagitii alicuius
 aut legum Romanarū contrarii facinoris in publicum
 iudiciū adducit, ibiq; percellere adoritur (ignarus le-
 gum virtutis Christianorum) vt paternam ab aposto-
 lis ministerio patrum acceptam fidem procedere ve-
 lint, affirmans hæc grata futura esse humanissimo quo-
 que Augusto Valenti: moueri vos infelices clara vo-
 ce clamans, sinite vt accedatis dogmati Ariano. Veni-
 am enim vobis numen, etiam si vestra sit vera religio,
 facile daturū est, qui non vestra sponte, sed vi coacti fe-
 ceritis: coactioni enim semper relinquitur defensio,
 voluntatis autē est accusatio. Proinde hac ob oculos cō-
 syderatione posita, accedite libenter & absq; cunctatio-
 ne ad subscribendū dogmati Ariano, quod nunc iste,
 nomine eum appellans, Lucius prædicat. Neque enim
 vos clam est, si pareatis Imperatoribus, vos pecuniam,
 opes, honores cōsecuturos: abnuentibus verò vincula,
 tormēta, quæstiones, flagra, carnificinas propositas, nec
 non pecuniis ac possessionibus ademptis patria caren-
 dum, & exilii tristium quorundam locorū condemna-
 tionē subeundam esse. Ita ille vir egregius, temperatis
 affectu charitatis minis, hortatione sua oēs deducere a
 sententiā pietatis nitebatur. At illi nullū maius tormen-
 tum esse arbitrati prodicione pietatis, sicuti reuera est,
 cōpussi ad respondendum talibus verbis vsi sunt, qui-
 bus virtute & forti animo minas simul ac fraudes illi-
 us, prostrauerunt. Desine de cætero, desine huiusmodi
 nos territare oratione, cessa verba inanitia proferre. Nos
 enim neq; nouitiū venerantes, neq; recentē Deum, eti-
 am si tu frustra vndabūdus spumes, irruasq; vt ventus
 vehemens, non depellemur tamen de pietatis vita
 quandiu viuere licebit. Nunquam sensimus Deum es-

ECCLESIAST. HISTORIA

se à potentia, sapientia, veritate remotum, nunquam
 eum qui modò pater modò non pater foret, secundum
 istum impium Arianum, cum opinione esse tempora-
 lem aut momentaneum filium. Si enim iuxta vasa-
 niam Arianorum creatura est filius; minimè coëssenti-
 alis patri, ad nihilum recidet etiam pater, qui absque
 filii substantia, iuxta ipsos, pater aliquando non fuerit.
 Si verò semper est pater, cum substantia nimirum ex
 ipso progeniti verè non quasi defluentis germinis, pa-
 tris enim certè Deus nequit: an non demens ac rabio-
 sus, qui asserit fuisse aliquando cùm non esset filius?
 per quem omnia vt gratiosa essent sunt constituta. No-
 stri igitur totius orbis patres, (à quibus alienati isti
 spurii sunt) vt conuenit, congregati Nicææ extermin-
 arunt anathemate prauitatē Arianæ sententiæ, quam
 nunc iunior iste defendit: neq; illi, quò tu adigis diuer-
 sientialem à patre filium perhibuere, sed ex eadem es-
 sentia, quo rectè & piè intellecto de collatis non pau-
 cis sacræ scripturæ locis, coëssentialem illum confessi
 sunt. Hæc & huiusmodi alia cùm dicerent in vincula
 coniectos multis diebus asseruauit, si quomodo posset
 à pietatis sententiâ dimouere. Sed illi potius vt in spa-
 tio strenui in primis athletæ omni formidine pulsa,
 perungentes sese rebus à patribus diuina mente fortis-
 ter gestis, confirmabantur in sensu pietatis, gymnasia-
 um quoddam virtutis credentes esse tormenta. Ad hoc
 igitur certamen illorum cùm essent, vt beatus Apосто-
 lus inquit, spectaculo angelis ac hominibus, accurrit
 tota ciuitas, visuri athletas Christi, qui fortitudine
 vincerent tortoris iudicis flagra, & trophæa excitarent
 de impietate per suam patientiam, & de Arianis tri-
 umphos agerent, quos oppressos acerbus iste hostis
 minis simul atque dolis prodere erga Christum im-
 piæ factioni voluisset. Desperans igitur à tormētis in-
 festo animo inflicto, omni populo querēte ac multum
 lamentante, acerbus & ab humanitate prorsus alienus
 ille, vſitatam turbulentiz multitudinem rursus ad iu-
 dicium, vel potius inanem condemnationem cōuocat.

in maris littore, ubi redemptæ mercede aduersus hos
 Voces consueto more emittebantur à simulachrorum
 cultoribus atque Iudæis: cumq; nollent manifestè im-
 pietati Arfani furoris cedere, fertur sententia, omni iu-
 diciū circūstistente populo deplorante, Alexandria eos
 deserta Heliopolim proficisci debere, cuius incolarum
 ne audire quidem quisquam Christi nomen sustinet;
 sunt enim simulachratores vniuersi: Post hæc iussis il-
 lis nauem cōscendere, ipse stans in littore (prope enim
 in publicis balneis pronuntiata sententia fuerat) stric-
 tum ostentabat ensē, quo se terrorem incussurū spe-
 raret, illis qui ancipiti gladio hostes demōnas sæpe sau-
 ciauerant: atq; ita iubet nauigare, nullo neq; commea-
 tu, neq; omnino fugæ solatio attributo, quod in primis
 admirabile ac incredibile sit, vndabundo mari atq; il-
 lo ipso facto, vt opinor, commoto, nolentēq; vt sic di-
 cam, ministerio suo illorū iniusti imperii in parte ve-
 sari: demonstrabat enim ignorantibus etiam barba-
 ram iudicis illius voluntatem. Verè igitur possumus
 de his dicere, obstupuit cœlum: nam tota ciuitas cum
 hæc fierent lamentabatur, et nunc quoq; in planctu est.
 Quorum alii manibus alternis de pectore plausus exci-
 tabant claros: alii manibus oculisq; in cœlum subla-
 tis de vi testificabātur modò non his verbis: Audi cœ-
 lum & auribus percipe terrā, quā indigna facinora
 cōmittantur. Deniq; eiulatu omnia erant plena: & la-
 mentorū carmina vbiq; celebrabantur, deq; lachrymis
 omnium subitò manabat fluuius inundatione sua ma-
 ris penè vndas obscurans. Sed cum ille supra dictus in
 littore astant iam vela sustollere nautis imperaret: tum
 confusi eiulatus virginum, mulierum, senum, adole-
 scentulorū, lamentaq; vehementibus implicita lachry-
 mis, ac vniuersæ multitudinis clamores, accumulatos
 vndabundi maris strepentēque impetus absconde-
 bant. Illis autem ita Heliopolim versus iter tenen-
 tibus, ubi omnes essent superstitiosi, ubi diabolica
 voluptaria vigeret vīra, ubi horribiles bestiarum se-
 des, circum vbiq; montibus cœlum attingētib; tum

ECCLESIAST. HISTORIÆ

reliqua in media vrbe multitudo publicè priuatimq;
 luctus ac querimonie verba vsurpabat, qui neq; flere
 permittebantur, ædicto prætoris vrbis, Palladii, qui &
 ipse esset supersticiosissimus. Nam multi ex iis qui la-
 chrymas profudissent, arrepti & coniecti in carcerem,
 deinde lacerati ictiq; flagris ac torti, Phennesia postea
 ac Procōnesia in metalla missi fuere, homines ecclesiæ
 cum diuino feruore propugnatores: magna enim pars
 fuit solitariã vitam colentium, et propter exercitia reli-
 gionis manentiũ in desertis locis, cum quibus numero-
 trium ac viginti, paulo post diaconus etiam qui attule-
 rat nobis cōmunitatis ac consolationis literas ab ami-
 co nostro Damaso Episcopo Romano, vinctis post-
 tergum manibus publicè à lictoribus trahebatur, tan-
 quam insignis aliquis maleficus: qui magis quàm vl-
 lus homicida tortus, saxi et plumbi massis ceruice diu
 quassata, ad eundem modum, vt alii nauem conscendit
 cū signum diuinæ crucis fronti afformasset, & ne-
 glectus omnisq; curę expers, in Phennesia metalla, que
 æris sunt, deducitur. Iudice autem insuper etiam tene-
 ra puerorum corpora torquente, aliqui inter tormen-
 ta iacuerẽ expertes exequiarum, cū hanc ab illo sibi
 vnam & extremam consolationem peterent parentes,
 fratres, cognati, denique vniuersa ciuitas. O vero sin-
 gularem inhumanitatem iudicis, vel potius damnato-
 ris, veritatis pugiles trahuntur cum homicidis, & illo-
 rum insepulta manent corpora, strenui athletæ proie-
 cti esca facient feris ac volucribus: qui patrum miseri-
 cordia tangerentur propter conscientia, capitibus tan-
 quam ob scelerata facinora truncati fuere. Quæ Roma-
 na lex: quæ Barbarorum sententia puniuit ob patres
 susceptum dolorem? Quando veterum vllus simile fa-
 cinus designauit? Iussit olim Pharaon necari masculi
 sexus Hebræorum fœtus, hoc expresserat mandatum
 cōiuncta cum metu inuidia: quantò autem his illa hu-
 maniora? quantò in optione iniuriæ potiora, quàm in
 comparatione sceleris minus mala? quamuis sanè in-
 ter se scelera inseparabilia sint. Superant fidem quæ
 memo-

memoramus, inhumana, immania, crudelia, barbara, immitia, acerba. Ipsi tamen Ariani furoris ministri inter hæc læta festa agitabant. Tota autem ciuitate in luctum effusa, non enim erat domus, vt in Exodo legitur, in qua non esset mortuus, haud acquieuere petulantia obdurati quò minus amplius ad scelera exercerentur. Voluntatem enim incitantes ad deteriora, ad Episcopos vsque prouinciæ virus improbitatis suæ protulere, vti satellite iniuriarum comite largitionum, cui nomen Magno, vt supra diximus, ac illorum aliquos ad iudicium adduxerunt: alios quibus ipsis lubuit modis circumuenire, vndique omnibus ponentes laqueos, vt impietate possent capere, neque quicquam inausum relinquentes, sed circumeuntes ad exemplum diaboli patris sectæ ipsorum, quærentesque quem deglutirent. Sed cum omnino illos conatus erga cunctos sui frustrarentur: tum vndecim Ægyptiacos Episcopos, viros qui ab ineunte vsque ætate exercendæ religionis gratia in desertis locis consensuissent, quique pietatem fidei inculpabilis prædicarent, & educati lacte piorum dogmatum victoria sæpe potiti in congressu daemonum, virtute sua venerabiles aduersario, in Arianam sectam sapientissima oratione fuissent inuecti: eos igitur instructi ab istius Magni crudelitate, exules eiecerunt in urbem nomine Diocæsariam, cuius incolæ Iudei essent trucidatores domini. Et tamen vt Orcus, non saturati morte fratrum, audent dementes ac furiosi ubique terrarum monimenta crudelitatis suæ relinquere, affectantes famam nobilitatis facinoribus. Ecce enim rursum clericos catholicæ ecclesiæ manentes Antiochiæ, cum quibusdam in solitaria vita spectatis, quod constituiissent non relinquere intestata tragica illorum facta, imperatoris obstreperi auribus effecere, vt Neocæsariam in Pontum mitterentur, qui fortasse quæ illorum locorum barbaries, vita etiam sunt spoliati. Tales tempora ista tragædias tulere, dignas quidem obliuione ac silentio, sed narratione comprehensas, ad opprobrium eorum qui linguas suas vibrarunt contra

Exod. 12. 6

ECCLESIAST. HISTORIAE

vnigenitum. Qui morbo blasphemiae implicati, non modò configere dominum huius vniuersitatis conantur, sed etiam aduersum pios famulos illius exitiale bellum susceperunt.

De Mabia duce Sarracenica, & ordinatione
Mosis monachi. CAP. XXIII.

His temporibus Ismaëliticæ manus prædas agebant in vicinia Romani imperii duce Mabia, obrita sexus sui & induta animum virilem. Hæc post non paucos conflictus fœdere factò, lumen accepit cognitionis diuinæ: itaque petit vt pontifex mitratur genti suæ Moses quidam, qui in finibus Alexandriæ ac Palestinæ moraretur. Hæc Valens petitione delata, ad se iubet duci diuinum hominem Alexandriam, atque ibi pontificali gratia insigniri, propter eius loci vicinitatem. Quò cum deductus fuisset, cerneretque Lucium imponere sibi manum velle, absit, inquit, vt tua me manus consecret. Te enim inuocante, spiritus gratia non venit. Tum Lucius vnde hanc coniecturam inquit facis, cum hoc dicis? Non, inquit ille, coniecturam sequens dico, sed certò scio: pugnas enim cum apostolicis dogmatibus, & contraria illis doces, cumque blasphemia verborum scelera coniungis factorum: cui enim impio non fuit per te insultandi ecclesiasticis cœtibus occasio? Quis laude dignus vir non est exactus? Quam feritatem barbaricam non obscurauerunt cotidiana ausa tua? Hæc ille confidentissimè dicebat, audiebatûrque à Lucio iugulaturiente. Quem cupidum cædis inferendæ metus coërcebat exoritur iterum belli paulò antè sepultri. Itaque iubet ad alios Episcopos deduci, quos ipse postulasset. Tum suscepta cum admirabili fide gratia pontificali, profisciscitur ad eos qui accersuerant, quibus apostolica doctrina ac miraculis ad veritatis viam dux fuit. Alexandriæ quidem hæc ita Lucius ausus, & diuina providentia moderata est.

De iis quæ audacissimè gesta sunt Constantino
poli. CAPVT XXIII.

Constantino

Constantinopoli verò refertam nauem pijs presbyteris absq; saburra in altum propulere Arianj. Mox alio nauigio summisere factionis suæ aliquot cū igne, qui presbyterorum nauem incenderent. Quo facto, confictati illi aliquantisper cum igne ac mari, tandem in profundum demittuntur & coronam martyrum obtinent. Valens autem quum degeret Antiochiæ licentiam omnibus concessit, cum Græcis, tum Iudæis, tum etiam sub nomine Christiano abhorrentia à doctrina euangelica prædicantibus, tum & Græcorum sacrorum initia ab illi errori seruientibus vsurpabantur, & reflorescebat permissio istius post Iulianū sub Iouiano extincta seductio. Nec iam occulte Ditalia, sacchanaliaq; & Cereris festa velut sub pio Imperio peragebātur, sed per medias regiones cursu bacchabantur: solis erat ille inimicus Apostolicæ doctrinæ cultoribus. Primū enim hos sacris expulsi adibus, contulerat autem laudatissimus Iouianus & recenter extructam ipsis ecclesiam. Qui quum ad montis radicem congregarentur, ibiq; hymnis celebrarent dominum, & diuinis eloquijs fruerentur, in patientia quosque tempestatis aduersæ, impetus, imbrium, niuis, gelu, sæpe etiam vehementissimi æstus: ne hac quidem laboriosissima commoditate illos vti passus fuit, sed conuentum immixtis militibus disiecit.

Quomodo Flauianus & Diodorus orthodoxorum ecclesiam collegerint Antiochiæ.

CAPVT. XXV.

Verum Flauianus ac Diodorus quasi quædam turres illatos fluctus frangebant. Meletio enim pastore ipsorū in remotis locis degere coacto, gregis illi curam susceperant. Opponebant autem lupis fortitudinem ac sapientiam suam, ovesq; conueniente cura complectebantur. Reiecti igitur ab imo monte, in ripis vicini fluminis pascebant gregem: non enim, ut capti quondam Babylone, sustinebant suspendere organa, sed hymnis celebrabant creatore & benefactore in omni loco dominationis ipsius. Non tamen ne hoc

quidem in loco conuentum tulit piorum pastorum sile hostis prædicantium diuinitatem CHRISTI domini. Rursum igitur admirandum illorum pastorum par coactis in hostile gymnasium diuinis pecudibus, spiritales demonstrabant herbas. Ipse Diodorus sapientissimus & fortissimus, quasi fluuius quidam limpides ac spaciosus alluebat eas fortitudine sua, eademque ad uersantium obruebat blasphemias. Non quidem ille generis nobilitatem morabatur, sed anxietates pro fide libenter suscipiebat. Flauianus vir opt. patricio & ipse natus genere, sed esse nobilitatem solam pietatem credebat: atque ut palæstræ quidam magister quinquertionem athletam magnum perungebat Diodorum. Illo enim tempore in ecclesiasticis cœtibus non concionabatur, concionatoribus autem suppeditabat magnam vim rationum & sententiarum scripturæ. Illi igitur tendebant arcus in blasphemias Arii: hic verò tanquam de pharetra quadam animi sui tela illis suggerebat. Idem cum domi tum foris disputans facile rumpebat hæreticorum castes, quæque illi obficerent videri araneam telas faciebat. His addebat sese pugne socium Aphraates quoque, cuius vitam in deo dedicata historia Philotheo inscripta exposuimus. Pluris enim putans ouium salutem quam otium, deserens exercitii sui solitariam casulam, sudores tulit pastorales. Huius quantæ virtutis fuerit opulentia, in præsentia commemorare superuacuum fuerit, cum alibi explicauerimus, unum tamen factum illius in primis conueniens narrationi nostræ recensebimus.

De sancto Aphraate monacho. CAP. XXVI.

AD Aquilonem regiam præterfluit fluuius Orontes, ad austrum verò ingens porticus cum duplici culmine coniungitur cum mœnibus urbis, inclusa utraque a parte altissimis turribus. At inter regiam & flumen lata regio est, qua exitus patet urbanis illam per portam ad agros suburbanos. Illa forte transibat in hostile gymnasium admirabilis Aphraates ad consuetam curationem ouium, quem cum vidisset de regia

gia porticu despectans Imperator indutum cucullum, *cuculla*
 & concitato gradu vrentem, cum esset in vltima senes-
 citate, dixissetq; forte vnus, hic est Aphraates de quo
 totius vrbs multitudo pendet, percontatur eum quò
 iret: cui ille sapienter ac commode respondit: Oratum
 eo pro Imperio tuo. Id, Imperator inquit, domi rema-
 nentem secundum solitariae vitæ leges facere par fue-
 rat. Tum diuinus ille vir, Recte, inquit, loquere Impe-
 rator, & facere hoc debebam, & hactenus facere non
 destiti, donec in pace fuere Saluatoris oues: nunc ita il-
 lis turbatis & in discrimen ingens adductis, ne à feris
 bestiis diripiantur, ipsa adigit necessitas omnem ad
 pecudum salutem affectare viam. Nam dic mihi obse-
 cro Imperator, si virgo essem intus in thalamo desidens
 custos ædium, siq; cernerem flammam exortam depopu-
 lari paternas aedes: quid me igitur talem virginem
 facere conueniebat? Intusne desidentem negligere do-
 mus incendium & operiri dum flamma inualesceret?
 an potius deserto thalamo discurrere sursum ac deorsum,
 aquam asferre, flammam restinguere? Nimirum
 hoc fieri oportere ais, officium enim virginis pruden-
 tis & cordatæ. Atq; id ego nunc Imperator ago. Te
 enim iaculato in domum nostram paternam, discurre-
 mus vndiq; cupidi extinguendi illius. Hæc Aphraate
 locuto, cum interminatione Imperator obtulit. Sed
 vnus cubicularius regius acrius interminatus diuino
 homini, talem casum subiit: acceperat in mandatis, vt
 balneum pararet: hoc igitur tum facturus discedit. Bal-
 neum autem ingressus subito mente captus in feruente
 tem nihilq; temperatam aquam infiliuit, ac interiit.
 Cum autem federet Imperator prætolabundus dum
 ille nuntiaret eundi in balneum tempus, longaq; inter-
 iecta mora esset, mittit alios qui causam cognoscerent
 cunctationis: qui ingressi omnibus lustratis locis re-
 periunt eum in mera feruente aqua mortuum, & in fero-
 uore diffluentem: quo indicato Imperatori cognouere
 vim orationis Aphraatis: non tamen reliquere dog-
 matis impietatem, sed obdurauerunt ad exemplum

ECCLESIAST. HISTORIA

Pharaonis cor suum. Illeq; attonitus, miraculo sancti viri cognito, contra pietatem exercere rabiem suam perrexit.

De sancto Antonio magno. CAP. XXVII.

An. do. 379.

Eodem tempore celebris ille Iulianus, cuius & supra mentio facta est, deserta relinquere loca, & Antiochiam se conferre compellitur. Cum enim mendaciorum alumni, & calumniarum texendarum miri artifices, partes inquam Arianæ, diuulgarent virum illum secum facere: lumina veritatis Flavianus Diodorusq; & Aphraates, Acacium athletam virtutis, qui sapientissime postea rexit Berroëensem ecclesiam, misere ad laudatissimum illum virum obsecrantes, ut milium hominum eum misereret, & ut aduersariorum mendaciloquentiam refutare, veritatisq; præconia confirmare vellet. Huius miracula dum abijt ac reuertitur inq; etiam maxima vrbe facta in historia nostra Philotheo perscripta sunt, quam adire cuius qui illa cognoscere volet, in promptu est. Verum illius opera totam multitudinem ad nostros cœtus transiisse, nemo, qui rerum humanarum naturas tenet, dubitauerit, præter opinionem enim quæ accidunt, sua omnes ad se nouitate trahere solent. Magnitudinis autem miraculorum factorum ab illo testes etiã sunt hostes veritatis. Idem ante hæc tēpora regnante Constantio fecerat Alexandriae Antonius ille egregius: desertis enim solitariis locis totam obambulabat urbem illam, docens omnes præconem esse veritatis Athanasium: quodq; veritati aduersaretur factio Ariana. Ita nouerant diuini illi homines oibus temporibus cōuenientes accommodare actiones, sciebantq; quando quieti indulgendum, & quando solitariae vitæ urbana anteferenda esset.

De aliis illius temporis illustribus monachis. CAP. XXVIII.

FVere & alii illis temporibus qui emitterent solitariae vitæ radios. In solis locis Chalcidensium Auitus, Marcianus, Abraames, & alii quos numero cōprehendere difficile est, qui cū his corruptibilibus corporibus

tribus incorruptibilem vitam meditabantur: Apamien-
 ensium in regione Agapetus, Simeones, Paulus, & ad
 philosophiæ culmen tendentes: apud Cyrestenses ve-
 rò laudatissimus Acepsemas in conclauī abditus, sexa-
 ginta ita annos confecerat: cum interea neq; loqueretur
 cum villo, neq; a quoquam cōspiceretur. At Zeug-
 matius admirabilis, quāuis esset luminibus priuatus,
 tamen circumibat confirmans oues & repugnans lu-
 pis: atq; eam ob rem casulam vbi philosophans in reli-
 gione delitesceret, illi incenderunt: quam dux Traia-
 nus restituit, & ipsum omni alia cura complexus est.
 Antiochiæ fuere Marianus, Eusebius, Ammianus, Pal-
 ladius, Simeones, Abraames et insuper alii, qui diuinā
 imaginem syncerā conseruarent. Sed nos cum horum
 tum illorum vitam descripsimus. Etiam mons appo-
 situs maxime vrbi amœnitate quadam pratenſi reni-
 debat. Ibi enim enituit Petrus Galata, et alter huic co-
 gnominis Egyptius, itemq; Romanus, Seuerus, Ze-
 no, Moses, Malchus, atq; alii plurimi vulgo quidem
 ignoti, sed noti Deo.

De Didymo Alexandrino & Ephraim
 Syro.

CAP. XXIX.

TVM & admirabilis Ephrem Edeſſæ, Alexādræ
 verò Didymus excelluit libris æditis aduersus
 hostes veritatis dogmatū. Vtebatur ille quidem lin-
 gua Syriaca qua radios gratiæ spiritales explicabat.
 Cumq; Græcas disciplinas non degustasset, tamen &
 multifidos Græcorum errores reprehendere, & dete-
 gere omnium sectarum maliciosam imbecillitatē po-
 terat. Idem quum Harmonius Bardesanis filius olim
 carmina quædam composuisset, quibus impietate mo-
 dorum suauitate temperata, audientes demulcerentur
 & captarentur ad perniciem, assumpta compositione
 eadem modorū inclusit pietatem, & audientibus gra-
 tissimum optimumq; remedium obtulit. His carmi-
 nibus nunc quoque lætiora redduntur festa consecu-
 torum palmas martyrum. Didymus a puero oculo,
tum sensu priuatus disciplinis Poëticiſ ac Rhetoricis

instru-

An. do. 379.

ECCLESIAST. HISTORIÆ

instructus fuerat, percepératq; auribus Arithmetices, Geometriæ, Astronomiæ præcepta, necnon syllogismos Aristotelis & Platonis facundiam: non quasi illis veritas doceretur, sed quòd arma essent hæc quædam veritatis contra mendacium. Sacræ autem scripturæ cognouerat, nō solum ille literas, sed etiam sententias. Inter cultores igitur philosophiæ religiosæ, & studiosos virtutis, illis hi quos memorauimus temporibus illustres fuere.

Episcopi hoc tempore illustres in Ponto & Asia.

CAP. XXX.

An. do. 379.

Sed Episcoporum emicuere maxime duo Gregorius, Nizianzenus & Nissæus: quorum hic frater ille contubernalis ac socius fuit magni Basilii. His in Cappadocia propugnantibus veritatem & præclaram gerentibus, accessit & Petrus eisdem cum Gregorio ac Basilio sortitus parêtes, sed externis disciplinis vt illi, non institutus, pariter tamen vitæ radios emittens. In Pisidia Optimus, in Lycaonia Amphilo-chius strenue versabantur in acie, deq; fide paterna hostium impetus repellebant. At in Occidente Romæ Damasus, Mediolani Ambrōsius præsul, longe etiam remotos sagittis immisissis configebant: inter quos & relegati in vltima terrarum loca, scriptis suis corrobora-bant suos, & hostes refellebant. Excitauit enim tum moderator huius vniuersitatis, gubernatores qui sufficere in tanta fluctuatione possent, & incursionis hostilis magnitudini, virtutem ducum opposuit, optimaq; difficillimis temporibus pestilentie remedia largitus: neq; hac solum prouidentia ecclesias benignus dominus, sed aliis etiam curis complexus est.

Quid de bello Valens scripserit magno Valentiniano & responsio de fide illius.

CAP. XXXI.

Nam extimulata ad bellum gente Gothica, in Bos-phorum abstraxit illum qui aduersus pietatē bel-la tantum gerere didicisset. Tum vecors demum ille animaduersa imbecillitate virum suarū, misit ad fratrem qui exercitum peterent. Cui respondit frater, im-pium

plum videri facinus auxiliū ferre bellum gerenti aduersus Deum, meritoq; audaciam huiusmodi compeſcendam eſſe. Hæc infelicem iſtum triftitia compleuerunt: ſed audere tamen adoririq; pietatem non deſtitit.

Pietas Terentii Comititis. CAP. XXXII.

Reuerso enim Terentio ex Armenia, vbi trophæa fixiſſet (erat autem dux virtute clarus, et ornatus pietate) dat optionem illi Valens, vt petat donum quodcunq; voluerit. Cuius petitio fuit digna pietatis alumno: petiit enim non aurum, non argentum, non agros, non præfecturam, nō ædes, ſed vnam eccleſiam quæ concederetur pericula pro Apoſtolica doctrina ſufferentibus. Valens autem accepto ſupplicationis li bello, & petitiōe cognita, indignatus illum diſcindit, iubetq; alia quæuis optare. Sed Terentius collectis particulis, accepi, inquit, habeoq; Imperator à te donum neq; aliud petiturus ſum: quid verò ego ſpectarim iudicet huius vniuerſitatis iudex. Verum traiecto Boſphoro quum in Thraciam Valens veniſſet, Conſtantinopoli diutiſſime moratus belli gerendi rationes inibat.

Libertas Traiani legati. CAP. XXXIII.

Interea Traianum ducem cum exercitu aduerſus Barbaros mittit. Qui quum victus reuerſus eſſet conuitia illi Imperator facere & exprobrare mollitiā ac timiditatem. Tum ille libere vt virum fortem dicebat, non ego ſum victus, inquit, ſed tu victoriā corumpis Imperator, qui aduerſus Deum aciem inſtruis & fortunam belli concilias Barbaris. Quia enim tu bello proſequeris eum, tranſit ad Barbaros, quem & victoria ſequitur, conſequenturq; eam Deo duci parentes. An te fugit quos eccleſiis exegeris & quibus illas commiſeris? Hæc ita ſe habere affirmabāt & alii duces Arintheus ac Victor, petebantq; ab Imperatore ne ſuccenſeret reprehenſionibus coniunctis cum Veritate.

De Iſacio monacho Conſtantinopolitano. CAP. XXXIII.

Ferunt

ECCLĒSIĀST. HISTORIÆ

Ferunt & Isaacem qui ibi haberet casulam solitariam, quum vidisset Valentem ipsum in expeditionem exercitum ducere, cum clamore tali oratione usum: Imperator quo proficiscere, bello suscepto aduersus Deum, illiusq; auxilio destitutus. Ille & Barbaros in te extimulauit: nam & tu contra ipsum multorum ad blasphemiam linguas exacuisti, & ex diuinis adibus eiecisti laudatores illius. Proinde tu pugnare desine, & Deus bellum sopiet. Redde gregibus optimos pastores, contingetq; absq; labore tibi victoria: sin omnibus his neglectis perrexeris ad prælium, experiẽre re ipsa quàm sit durum contra stimulos calcitrare. Neque enim reuertere ipse, et insuper exercitum amittes. Tum iratus Imperator, & reuertar, inquit, & occidam te, suppliciumq; exigam mendacis vaticinii tui. At ille nequaquam minis territus, clamans, occide, inquit, siprehenderis in oratione mea mendacium.

De Britannionis Scythici episcopi libertate.

CAP. XXXV.

Sed & Britannio varia virtute clarus, cuius curę commissa esset omnium Scythiæ ecclesiãrũ gubernatio, seruire accendit animum suum, & corruptio nem dogmatis, inq; sanctos scelera Valentis coarguit, & cum diuinissimo Dauide clamabat: Loquebar in testimonis tuis coram regibus & non confundebar. Sed Valens optimis illis cõsiliariis spretis, instructas copias aduersus hostes mittit, ipse remanens in quodam vico expectabat victoriã. Milites verò cum Barbarorum impetum ferre non possent, in fugam vertuntur, quos celeritate summa fugientes, præcipientes agebant Barbari ac concidebant.

Expeditio Valentis in Gothos, & persoluta poena impietatis.

CAP. XXXVI.

An. do. 380.

Captumq; vicum in quo, cognita clade suorum, Valens occultare se conabatur, igne immisso atque vnã illum aduersarium pietatis concremãt. Hanc poenam

penam dedit Valens scelus suum, hac etiam in
vita. Sed ego operæpretium facturus mihi videor si
narrauero ignorantibus quomodo Ariani morbi con-
tagium ad Barbaros peruenerit.

Vnde error Arianus ad Gothos perue-
nerit.

CAP. XXXVII.

Quo tempore transgressi Istrum, foedus illi cum
Valente fecerunt: aderat illi tum Eudoxius
ille abominabilis, qui Imperatori consuluit ut addu-
ceret Gothos ad cōmunitatē suā: ante enim radiis di-
uinæ cognitionis illustrati pascebantur dogmatis apo-
stolicis. Dixit autem Eudoxius coniunctione senten-
tiæ firmiorem pacem futuram esse. Quod quum pro-
basset Imperatori, proposuit ille ducibus Gothorum
hanc voluntatem suam consentiendi in dogmate.
At illi negarunt se à paterna doctrina discessuros esse.
Tum Vlphila erat Episcopus Gothorum, qui fide &
autoritate apud illos plurimū poterat, cuiusq; dicta
pro certissimis habebāt legibus: eū Eudoxius cū ora-
tionis blanditiis, tum pecuniæ illecebris adduxit, ut
sibi Barbaris probandam Imperatoris cōmunitatē
sumeret. Adduxit autem ita potissimum, quod dice-
ret istam contentionem ab ambitione exortam, re au-
tem vera in dogmatis nullam esse differentiam. Itaq;
hodie quoque Gothi maiorem patrem filio asserunt,
creaturam autem dicere filium non sustinent, quanvis
ab iis qui dicunt, se non abducant: non tamen peni-
tus à paterna doctrina recessere. Nam & Vlphila qui
persuaderet cōmunitatē illis cum Imperatore &
Eudoxio ineundam, non dogmatum differen-
tiam, sed inanibus de contentionibus
exortum dissidium memo-
rauerat.

ECCLE

ECCLESIASTICAE HI-

STORIAE THEODORITI EPISCOPI

Cyrensis,

LISER QVINTVS.

Pietas Imperatoris Gratiani.

CAPVT PRIMVM.

Vam diuturno tēpore rabiem aduersus se ferre Dominus Deus, & quo supplicio afficere soleat eos qui non recte vtuntur patientia diuina, planē docēt actiones Valēris, quęq; illas tandem consecuta sunt. Benignus enim dominus, quasi mensura quadam ac trutina misericordiæ & iustitiæ vtens, vbi intellexerit magnitudinem scelerum superare mensuram benignitatis: tum iusta animaduersione vltioris res progressionis coercet. Ac Gratianus quidem Valentiniani filius cuius pater habuisset Valentem fratrem, toto imperio Romanorū potitus est. Is iam pridem sceptrā tenebat Europæ patris mortui loco, cuius & viuētis socius Imperii fuerat. Tum verò et Asia accessit, & reliquæ Libyæ partes cū Valens sine liberis interemptus decessisset.

An.do. 381.

Reuersio Episcoporum.

CAP. II.

MOx autem pietatem suam manifestiorem reddidit, & primitias imperii obtulit Deo. Legem enim tulit quā expulsi pastores suis quique gregibus restituerentur, quaque traderentur ædes sacraë communicatoribus Damasi. (Is erat episcopus Romæ, vita laudabili conspicuus, quique sibi dicenda faciendaque omnia pro Apostolicis dogmatis statueret, ecclesiæ illius curam post Liberium sortitus) huius legis executionem celeberrimo temporis istius duci Sapore commisit, iussitque præcones Arianæ blasphemix quasi feras bestias sacris ædibus pelli, & restitui illas optimis pastoribus.

pastoribus & diuino gregi. Hoc in toto orbe terrarū simpliciter peracto, Antiochiæ quæ est primaria vrbs orientis, huiusmodi quædam contentio extitit.

Contentio Paulinī & nouatio Apollinaris Laodicensis Meletiiq; philosophia, & diuinum studium.

CAP. III.

Bisariam, vt ante quoq; diximus, separati fuerant propugnatores Apostolicorum dogmatum: horū vna pars statim post intentatas magno Eustathio infidias, exosi Arianam improbitatem, & secum ipsi cōuentus agentes, præfulem habebant Paulinum. Altera post creationem Euzoii separati cum eximio Meletio ab impiis, & versantes inter ea quæ memorauimus discrimina, Meletii sapientissimi doctrina regerantur: præter hos tertium caput factioni se præbuit Apollinaris Laodicensis, qui induta pietatis persona, cum in opinione esset, quasi Apostolica dogmata tueretur, non ita diu post manifestum se hostem esse illorum ostendit. Nam & de natura diuina oratione vtebatur peruersa, qui produceret gradus quosdam dignitatum, & dispensationis arcanum imperfectum facere ausus est, & rationalem animam, cui corporis gubernatio committitur, saluationis opere priuauit assertionis sua. Nam si illam non accepit Deus Verbum, vt hic docet, neque medicinam ei fecit, neq; honorem impertit. Itaq; terrenum quidem corpus ab inuisibilibus potentiis adoratur. Anima verò perfecta ad imaginem Dei infra mansit, conclusa peccati probro. Ad hæc alia multa congerebat animo errabundo ac cæcutescente. Nunc enim fatebatur, accepisse verbum Deum carnem à sancta virgine: nunc aiebat illam cœlitus fuisse attributam: nunc factum esse ipsum carnē, sed nostri nihil assumpsisse. Sed & alias nugas ac fabulas agglutinabat promissionibus diuinis, quas in præsentia recensere superuacuum putauī. Sed hac ille doctrina, non solum suos corripit, verum nostrum quoq; nonnullos labefecit. Postea enim cū cernerent paruitatem suā & splendorem ecclesiæ, cōiuncti sunt omnes, præ-

An. do. 379.

PPPP

ter ad

ECCLESIAST. HISTORIAE

ter admodum paucos, cum ecclesia, & cōmunitatē illius obtinuerunt: neq; tamen pristino morbo liberati, multos sanos quoque contagio isto infecerūt. De hac radice gemitauit illa in ecclesiis vnitas naturę carnis ac deitatis: Itemq; hoc, annectere deitati passionē vni geniti, & alia de quibus populorum sacerdotumq; pugnæ extiterē: quæ sequentibus temporibus accidere. Tum verò Antiochiam ingresso Sapore duce, quum esset proposita lex Imperatoris, asseuerare Paulinus se partium esse Damasi, asseuerare & Apollinaris, qui morbum suum tegeret: diuus autem Meletius tuebatur otium, neq; illorum contentionibus implicabatur. Flauianus verò ille sapientissimus adhuc presbyter, primum conuersus ad Paulinum, audiente duce, si inquit, amice, Damasi communitate gaudes, fac nobis probes dogmatum coniunctionem: nam ille in confessione vnius essentia, tres substantias de trinitate manifeste prædicat. At tu contra substantiarum tollis trinitatem. Quare doce nos cōsensionem dogmatum & ecclesias posside, vt lex iubet. Qua confutatione cum os illi obturasset, Apollinarem mirari se ait, ita impudenter repugnare veritati, cui esset perspectum, asserere admirabilem Damasum integram naturam nostrā assumpsisse verbum Deum, quibus ipse semper contraria doceret. Nostram enim mentem salute, inquit, priuas. Quæ si falsa accusatio est, at tu nunc saltem de nega partum hunc nouationis tuæ, & amplectere doctrinam Damasi, diuinashq; obtine ædes. Sapientissimus igitur Flauianus veritate orationis compescuit audaciam illorum. Sed Meletius mitissimus omnium mortalium, blande placideq; appellato Paulino: quoniam me quoq;, inquit, gregis huius dominus custodia præfecit ouium, & tibi alia sunt commissæ, cum sit inter pecudes pietatis communitas, iungamus amice caulas, & soluamus contentionem Magister si, communiterq; in pascua agentes eius oues communiter curemus, sin solum ipsum intercedit cōcordia, remouere & hanc cōtentionem conabor. Nam vbi ego in illo diuis

diuinum collocauero euangelium, vtrinq; assideamus
vterq;. Quod si prior vita ego defunctus fuero, esto so-
lus tu amice, magister ouium. Sin tibi priori hoc acci-
derit, curam ego tum pro viri mei gesturus sum gre-
gis. Hæc illius vt blanda placidaq; dicta Paulino non
probantur; dux igitur diiudicata causa Magno Mele-
tio ecclesias cōmendauit: at Paulinus retinuit iā olim
sejunctarum ouium māgisterium.

De Eusebio episcopo Samosatensi. CAP. iiii.

Verum Apollinaris resectus a præsulatu deinceps
manifeste nouitatem doctrinæ suæ profiteri, &
ducem se eius sectæ constituere, Morabatur autem fe-
rè Laodicæ, Antiochiæ tamen iam ante consecrat
Vitalem honestate vitæ conspicuum, & alumnū dog-
matum Apostolicorum, sed quem hic postea morbus
corripuerit. At diuus Meletius Diodorum illum cu-
ius ante facta est mentio qui grauissima in fluctuatio-
ne ecclesiæ quondam nauigium indemersum seruauit
set, pastorem præfecit Tarsensibus commissa curæ ip-
sius gente Cilicum: Apamiam verò misit qui pontifi-
cali munere fungeretur Ioannem, claro quidem illum
ortum genere, sed sua magis quàm maiorum virtute
illustrem: perinde enim erat eruditione atq; moribus
excultus. Is tempestatis superiore tempore rexerat cō-
uentum concordantium secum in fide, vsus socio ope-
ris laudatissimo Stephano: quem ad alios labores mi-
sit diuus Meletius. Quum enim cognouisset Germa-
niciam peste Eudoxii esse corruptam, hunc illis sana-
turum malum dedit medicum. Omnes Græcas artes
didicerat, & in diuinis dogmatibus fuerat enutritus. Ne-
que spes eum hæc frustrata est, vsus enim Stephanus
spiritali doctrina lupos in oues transformauit. At ma-
gnus Eusebius reuersus de exilio, celebris famæ Aca-
ciū præfecit Berroæ, Hierapoli Theodorū, cuius philo-
sophiæ religiosæ studium nunc quoq; decantatur ab
omnibus, Chalcidi Eusebium, Cyrensisibus nostris Isi-
dorū, vtrunq; admiratione dignū & diutino feruore cō-
spicuum. Eundem ferunt & Eulogium illum propius
PPPP 2 gnatos

ECCLESIAST. HISTORIAE

gnatorem Apostolicorum dogmatum, & Antiocheni cum Protogene pulsum, episcopum Edessæ constituisse, Barse iam illo diuino vita defuncto: qui suorum laborum socium Protogenem, Carrensiū male affectæ ciuitati medicum depulso rem mali dedit. Vltimum episcopum Maren creauit diuus Eusebius Dolichæ oppidum hoc paruum, & tum Ariano morbo cōtactū fuerat. Volens autē ipse Marem virū laudatissimum & multis generibus virtutum splendentem in sacerdotali collocare solio, Dolicham venit: introeuntis autem oppidum in caput mulier quædam Ariana peste plena tegulam deiecit, quā illo comminuto, paulo post in meliorem vitam est translatus: cū autem esset vicinus morti, iureiurando astrictos sibi qui aderant promittere cōegit, non daturam illam mulierem pœnas facti sui, imitatus dominum suum qui de crucifixoribus suis ita dixisset: Pater remitte illis, ignorent enim quid agant: itemq; conseruum Stephanum inter largum saxorum imbrem clamantem: Domine ne fixum sit istis hoc peccatum. Talis finis post varios labores magnū Eusebium excepit, quiq; Thraciæ barbaros effugerat, hæreticorum impias manus effugere non potuit, sed illis neſcentibus martyrii corona redimtus est. Atq; hæc post episcoporum reuersionem accidere. Sed Gratianus postquam comperit vastari Thraciam ab inflammatoribus Valentis Barbaris, relicta Italia in Pannoniam proficiscitur.

De Theodosii legati virtute. CAP. V.

An. do. 382. **I**llis temporibus Theodosius cum maiorum suorum nobilitate tum virtute sua summa erat nominis claritate, eamq; ob causam cum impeteretur inuidia ordinis sui, in Hispanias se contulerat, vbi & genitus & educatus fuerat. Inops igitur consilii Imperator, cum Barbari elati victoria & essent & viderentur insuperabiles, tandem ducatu Theodosii mala solutum iri sperauit. Statim ergo illum ex Hispaniis accersitum ducem creat, & ad bellum cum coactis copiis mittit, qui fide munitus magna fiducia proficiscitur, & ingres-

sus

sus Thraciam conspectisq; occurrentibus Barbaris
 suorum aciem ad prælum instruit. Quumq; conflixis-
 sent Barbari vim horum non tulere, sed loco deserto
 in fugam versi sunt: quos fugientes præcípites Roma-
 ni insequuntur, magnaq; strages fit Barbarorum, cum
 non modo ab hostibus caderentur, sed mutuis etiam
 cædibus caderent. Atq; ita maxima parte Barbarorū
 interfecta, paucisq; qui se subducere potuissent, Istrū
 transgressis, mox opt. dux disperso in vicinis vrbibus
 exercitu, ipse celerī cursu ad Imperatorem Gratianū
 venit, futurus nuntius trophæorum suorū. Caterum
 ne Imperatori quidem percusso rerum magnitudine
 vera esse quæ narraret videbantur, & qui invidia per-
 stringebantur, fuga illum elapsū & exercitū amissū
 esse aiebant. Tum eos ipsos suos aduersarios pe-
 tit Theodosius mitti qui corā cognoscerent Barba-
 rorum cæsorū multitudinē: eorum enim numerum
 facile spolia demonstratura esse. Hac probata oratio-
 ne misit Imperator visuros nunciaturosq; res gestas.

De Imperio illius & visis per somnum.

CAPVT VI.

Sed ipse dux optimus quum apud Imperatorem re-
 mansisset admirabile quoddam visum conspexit,
 & plane ab omnipotente exhibitum deo. Videbatur
 enim videre diuum Meletium præfulem Antiocheno-
 rum paludamentum sibi Imperatorium induere, & si-
 militer coronam imponere capiti. Quod conspicius
 noctu mane narrauit vni ex familiaribus, qui planū
 esse dixit somnium, neque habere obscuri ambiguiue
 quicquam. Ac post paucos quidem dies reuertuntur
 inspectores rerum gestarū, & nuntiant multa con-
 secta Barbarorum milia: ita his probatis Imperator
 eum, vt præstantissimum ducem, Imperatorem desig-
 gnauit, tradiditq; ei scepra Valentis regni, ipseq; in
 Italiā reuersus ad commissum eum principatum ablega-
 gat. Imperio igitur suscepto ante alia ecclesiarum cõ-
 cordiæ curam complexus est, suarq; ditionis omnibus,
 vt Constantinopolim venirent denuntiari fecit. Erat

ECCLESIAST. HISTORIÆ

autem solus oriens refertus Ariana peste, quum occidens ab hac semper liber fuisset. Nam Constantinus maximus natu filiorum Constantini, & minimus Constantinus, paternam seruauerat inuiolatam fidem. Rursumq; Valentinianus Imperator occidentis integram pietatem custodiuit.

Quinam principes fuerint nobiles factionis
Arianæ.

CAP. VII.

AT plaga orientalis hac multifariam labe contaminata fuit. Nam Arius quum esset Alexandriae in Aegypto presbyter, hanc ibi blasphemiam conseruit, quæ scelerate iacta semina fouere, Eusebius, Patrophilus & Aëtius Palestini, & Paulinus ac Gregorius Phœnices. Et Theodotus Laodicensis cumq; eo Georgius: itemq; Athanasius ac Narcissus Cilices, tum longo tempore studiose rigarunt colueruntq; zizaniorum satum Eusebius Theogoniusq; Bithyni, Menophantus Ephesus, Theodotus Perinthius, Mares Chalcedonensis, & alii quidam Thraces sola improbitate nobiles: quibus agricolis scelerum accessit & Constantii facilitas, & malitia Valentis. Eam igitur ob rem sui tantum regni episcopos Constantinopoli conuenire iussit. Quibus coactis numero centum quinquaginta, indicari sibi Magni Meletium vetuit, quod cuperet illum de somni visio agnoscere: quumq; in regia adesset omnium episcoporum concilium, aliis neglectis ad Meletium solum Imperator accurrit, & tanquam amans patris filius, longo post tempore fructu paterni aspectus percepto, complexus illum, osculabatur, oculos, labra, pectus, caput, & coronatricem dextram, exposuitq; sui somni visum. Blande autem & cunctis aliis appellatis, ut de propositis rebus veluti patres consulerent in medium hortatus est.

Synodus Constantinopolitana.

CAP. VIII.

DEgebat tum Constantinopoli ille qui tandem pastor fuit Nazianzi, & Arianæ sese opponebat blasphemiae, diuinumq; populum Evangelica doctrina

na rigabat, aberrantes à caula oues reducens & annexens à venenato pabulo, itaq; gregem illum ex modico fecit copiosum. Hoc viso considerataq; voluntate autorum canonis, qui præcisuri ambitionem honorū, traductiones prohibuerant, Meletius diuinissimi Gregorii præsulatum Constantinopolitanum cōfirmavit: neq; diu post diuus Meletius ad vitam expertem doloris transiit, omniumq; eruditorum funebrium laudationum ornamēta consecutus est. Verum Timotheus episcopus Alexandrinus qui Petro Athanasii præsulatus hæredi successerat, in locum admirabilis Gregorii quendam Maximū substituit Cynicum subito detonsis Cynicis illius pilis. Erat is & Apollinaris vesania refertus, cuius tamen facti absurditatem qui tunc conuenerant non tulere, homines admiratione digni et feruore sapientiæq; diuina pleni, Helladius qui post magnum Basilium præsulatum inierat. Gregoriusq; ac Petrus eosdem cū Basilio parentes sortiti, quiq; Lycaonibus præerat Amphilocheus, & optimus Pisidærum Cilicumq; antistes Diodorus. Cum his erat & Pelagius Laodicensis, & Eulogius Edeffanus, & Acacius & noster Isidorus, & Cyrillus Hierosolymitanus, & Gelasius Cæsariensis Palæstinus, eruditione ac vita clarus, aliiq; plurimi athletæ virtutis. Hi tūc vniuersi separati ab Ægyptiis cum magno Gregorio solennes conuentus sacrorum celebrabant. At diuus Gregorius hortabatur concilium, vt congregati propter concordiam, mutuū consensum vnus iniuria potiozem ducerent: nam & ego, inquit, ad gratissimam mihi quietem liberatus multis curis rediero: & vos post longum & durum bellum desideratissimam pacem receperitis. Quid enim absurdius esse possit, quā declinatīs hostium telis, conuerti nos ad mutuas incursiones, illisq; vires nostras absumi, aut quæ maior lætitia aduersariis contigerit. Proinde quærite aliquem dignum laude virum, intelligentia ea præditum, vt & committi ei multitudo & ab ipso recte institui posse videatur, atque hunc ad præ-

ECCLESIAST. HISTORIÆ

sularem dignitatem prouehite. Huic monitioni optimi pastores obsecuti, Nectarium patriciū generis nobilitate clarum, & omni virtutum genere illustrem, Episcopum maxime vrbi præfecerūt, Maximumq; vt participem dementiæ Apollinaris spoliatum dignitate Pontificali abdicarunt. Tum regulis conscriptis ecclesiasticæ honestatis, & confirmata Nicææ exposita fide, in patriam quisq; suam reuertitur. Sed secuta astate eodem plurimi retrahentibus ecclesiasticis negotiis rediēre, & allatas ab Occidentalibus Episcopis synodicas literas acceperē, quibus inuitabantur, vt Romā ad maximam quę ibi cogeretur synodum, venire velent. Qui quidē profectiois vt inutilis petita venia, responsione sua tempestates quę excitarentur in ecclesiis significauerunt: subnotauerunt & ipsorum negligentiam, denique Apostolicam mentem illa expresse runt. Sed melius scribentium virtutem ac sapientiam ipsæ literæ declarabunt.

Liber Synodicus Constantinopolitanorum.

CAP. IX.

An. do. 381.

DOminis reuerendissimis et piissimis fratribus ac collegis Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Anemio, Basilio, & cæteris sanctis episcopis in magna vrbe Roma coactis, synodus sancta Episcoporum orthodoxorū, qui conuenēre in magna vrbe Constantinopoli, in domino salutem. Demonstrare pietati vestræ tanquam ignorantibus, & exponere magnitudinem malorum, quæ ab Ariano furore sustinuiamus, superuacuum videtur. Neg enim ita parui pietatem vestram pendere arbitramur res nostras, vt quibus misericordia debeatur eorum nunc primū cognitionem requiratis: nec cum iis tempestatibus sumus conflictati, quæ propter paruitatem occultæ esse possint. Recens est & ipsum persecutionis tempus & memoriæ adhuc obstrepentis, non solum iis qui tulere, sed etiam quos illa propria esse ob charitatem ducere oporteat. Nā heri, vt ita loquamur, ac nudius tertius, aliqui vinculis exilii soluti post mille afflictio-

nes

nes rediēre ad ecclesias suas: aliquorum in exilio mortuorum relatæ sunt reliquiæ, aliqui etiam decurso spatio exilii adhuc bullientem in furorem hæreticorum incidere, grauioraq; passi domi quàm foris, lapidibus obruti, vt beatus quondam Stephanus, oppetiere mortem, aliqui variis lacerati modis adhuc ferunt stigma ta Christi ac vibices in corporibus suis. Pecuniæ vero damna, & ciuitatum multas: tum singulatim publicationes bonorum, insidias, cōtumelias, carceres, nemo enim omnium enumerauerit. Cunctæ enim certe afflictiones in nos accumulatae sunt incomprehensibiles numero, fortasse meritos peccatorum nostrorum hanc poenam, fortasse etiam quos benignus Deus exercitare magnitudine malorum vellet. Deo quidē gratias agimus cum tantis in afflictionibus erudiuit seruos suos, nosq; pro magnitudine miserationum suarū, deduxit ad refrigerium. Ad instaurationem sanè ecclesiarum sedulitate multa longoq; tempore opus fuit, vt quasi ex diuturno morbo paulatim recrearetur ecclesiae corpus cura ac medicatione nostra, atq; ita pristinam pietatis sanitatem recuperaret. Quauis enim vehementia maxime persecutionum liberati esse, & nunc sero tandem receptas ab hæreticis ecclesias rescere videamur: tamen per nobis molesti sunt lupi eiekti quidem caulis, sed in saltibus diripientes gregem: dum cōtrarios nobis conuentus celebrare audent, concitatoq; seditioso vulgo nihil intentatum ad detrimentum ecclesiarum relinquunt. Itaq; vt diximus, occupari nos in his longiore tempore necesse habuimus: post quàm autem vos Romanam cogentes Dei voluntate synodum, pro fraterna charitate, tanquam vestra membra nos quoque literis summa pietate Imperatoris accersiuistis, ne cum afflictionum supplicia nos soli perpeSSI simus, hoc in consensu Imperatorio de pietate, sine nobis regnaretis, sed haberetis nos regni, iuxta Apostolicam vocem, socios, sanè perquam optauimus vniuersi, si fieri posset, ecclesiis derelictis obsequi, siue desiderio seu vsui praesenti. Quis enim

Psal. 54 a

PPPP 5 no

ECCLESIAST. HISTORIÆ

nobis det alas velut columbæ, vt ad vos deuolemus & vobiscum acquiescamus: Verum cū hac re penitus nudarentur ecclesiæ paulō ante renouari cœptæ, neq; omnino illa à quibusdā prestari villo modo posset: concurreramus enim Constantinopolim ad vestre reuerentiæ literas post Concilium Aquileiense missas Theodosio, pietate summa Imperatori, ad solam peregrinationem hanc Constantinopolitanam parati, & requisito tantummodo huius synodi consensu ab Episcopis, qui in suis prouinciis remansissent, cū longioris profectionis, neque suspicaremur futurum, nec denuntiātum nobis omnino prius esset opus q̄ Constantinopolim venissemus. Quumq; etiam præstituti temporis angustia non modo ad longius iter opportunam instructionem excluderet, sed ne facere quidem certiores omnes communicātes in prouinciis Episcopos & eorum assensionem obtinere pateretur. Hæc igitur & alia huiusmodi cum plurium aduentui obstitissent, quod secundum fuit, quo rectius negotiū persiceretur & vestræ charitati studium nostrum probaretur, fecimus vt reuerendissimos ac honorabilissimos fratres & collegas nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, Priscianum, exoraremus, vt proficiscendi ad vos laborem libenter subire vellent, per quos & declarari vobis nostra pacifica & spectans vnitatem voluntas, & feruor pro sanitate fidei ostendi poterit. Nos enim siue persecutiones seu afflictiones, necnon regias minas & crudelitates prætorias, denique quas cunque tentationes ab hæreticis sumus passi, ea omnia pro Euangelica Nicææ in Bithynia à trecentis decem & octo sanctis Deoq; plenis patribus confirmata fide sustinuimus. Hæc & vobis & nobis & cunctis non peruertentibus verbum veræ fidei æquum est pariter placere, qua vix tandē stabilita, antiquissima ipsa & consentanea baptismati docemur credere in nomen patris & filii & sancti spiritus: quippe quod sit Deitas potentiaq; & essentia vna patris & filii & sancti spiritus; itemq; æqualis dignitas & regnum cora-

terminum

ternum in tribus perfectis substantiis seu perfectis
 personis, vt neque Sabellii pesti locus detur, qua sub-
 stantiæ confundantur, hoc est, proprietates tollantur:
 neque valere possint blasphemix Eunomianorum,
 Arianorum, & eorum qui spiritum oppugnant, à qui-
 bus essentia naturæque & Deitas scinditur, & intro-
 ducitur in increatam coëssentialem ac coæternam tri-
 nitatem, quædam posterior siue creata seu diuersien-
 tialis natura. Etiam doctrinam humanitatis domini
 indeprauatam seruamus, neque animæ, neque mentis
 expertem, nec imperfectam admittentes carnis officia-
 um ac curam, cum sciamus Dei verbum, quod perfe-
 ctum esset ante secula, in his vltimis diebus propter
 salutem nostram hominem factum esse. Quæ quidem
 ad fidem attinent, quam nos apertè prædicamus, hæc
 etenim summam exposuimus: quæ & ipsa maiore
 cum gaudio cognoscere poteritis: si inspicere To-
 mum ab Antiochena synodo æditum dignati fueritis:
 itemque eum quem vniuersalis nuper Constantinopo-
 litana synodus exposuit, vbi copiosius explanauimus
 confessionem fidei nostræ, & anathematis sententiam
 in recentes sectarum nouationes scripto comprehen-
 sam publicauimus. De cura autem administrationis
 singularum ecclesiarum scitis veterem sanctionem &
 definitionem Nicænorum patrum semper valuisse, vt
 in vna quaque prouincia, illius prouinciæ cultores as-
 sumptis etiam si videatur finitimis, conferant ecclesia-
 sticos honores iis quos vtiliter gesturos esse confidunt.
 Secundum hæc igitur & reliquas administrari apud
 nos scitote ecclesias, & sacerdotes celeberrimarum ec-
 clesiarum susceptos esse. Vnde Constantinopolitanæ
 recentis, vt sic loquamur, ecclesiæ, quam nos diu antè
 quasi ex ore leonis hæreticorum blasphemis per mi-
 serationes Dei eripuimus, reuerendissimum & Dei
 amantissimum Nectariū Episcopum præposuimus in
 generali nostro concilio, & præsentē amantissimo Dei
 Imperatore Theodosio, cum omnium clericorū ac to-
 tius ciuitatis approbatione. Ecclesiæ antiquissimæ &
 planè

ECCLESIAST. HISTORIÆ

synodus
planè Apostolicæ Antiochiæ in Syria, vbi primùm honorata Christianorum appellatio extitit, canonicè præfecerat cōuentus prouincialium & Dioceseos orientalis, Episcopum reuerendissimū & amantissimum Dei Flavianum, assentiente tota ecclesia, & quasi vno ore celebrante illum: quam creationem habuit ratam & communem synodi. Matris autem omnium ecclesiarum Hierosolymitanæ reuerendissimū & Dei amantissimū Cyrillum Episcopum esse vobis significamus creatum iam olim canonicè à prouincialibus & diuersis in locis multum cum Arianis conflictatum: quibus à nobis legitimè ac canonicè perfectis, vestram quoq; pietatem delectari volumus, cohiberiq; specialis charitatis & timoris dominici intercessione omnem humanam perturbationem, plurisq; ecclesiarum ædificationem putare quàm erga aliquem priuatam voluntatem aut gratiam. Hoc enim modo constituta doctrina fidei, & confirmata Christiana charitate inter nos, desinamus illa damnata ab Apostolicis memorare, Ego quidem sum Pauli, ego verò Apollos, ego verò Cephe: sed cuncti Christi manifestè erimus, qui in nobis non sit diuersarum partium, & Deo volente, corpus ecclesiæ indiscerptum conseruabimus, vt tandem ad tribunal domini cum fiducia sistamus. Hæc aduersus de mentiam Arii, Aëtii, Eunomii, atque adeò Sabellii, Photini, Marcelli, Pauliq; Samosatensis & Macedonii perscripsere. Similiter & nouationem Apollinaris planè abdicarunt. hac clausula, Etiam doctrinam humanitatis domini indeprauatam seruamus, neque animæ, neque mentis expertem, nec imperfectam admittentes carnis officium ac curam.

Liber Synodicus Damasi Romani Episcopi,
contra Apollinarem & Timotheum.

CAPVT X.

SED & laudatissimus Damasus postquam hanc sceleratam exortam cognouit: non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum ipsius exautoratos abdicauit. Ea q; de re certiores fecit per literas orientis

entis rectores Episcopos, quas vtiliter narrationi inferturus esse mihi sum visus. QVOB debitam reuerentiam Apostolicæ sedi vestra habet charitas, vobis filii charissimi præstatis ipsi plurimum. Etsi enim in sancta maximè ecclesiâ, vbi sanctus Apostolus sedens docuit, nobis clauis quem tenendum accepimus officium incumbar, tamen inferiores tanto nos honore esse confitemur: sed ideo quomodocunque possumus damus operam, vt ad gloriam beatitudinis ipsius peruenire valeamus. Scitote igitur prophanum illum Timotheum discipulum Apollinaris hæretici, vnâ cum impio dogmate, iamdudum à vobis exautoratum, neque nos credere reliquias doctrinæ illius de cætero vspiam valiturus esse. sin ille serpens antiquus semel atque iterum ictus suo quidem malo reuixerit, qui eiectus ex ecclesiâ quosdam infideles letiferis venenis suis seducere conari non cessat: vos tamen istam tanquam pestilentiam refugite, memores fidei apostolicæ, illius potissimū quæ Nicææ à patribus scripto exposita est, & firmo in gradu forriter ac immobiles manete, nèue patiamini audiri à clericis aut laicis vestris posthac vaniloquia & exoletas quæstiones. Iam enim semel formam protulimus, vt qui se Christianum profiteatur seruet ea quæ ab Apostolis tradita sunt, cum dicat sanctus Paulus: Si quis vobis annuntiat aliud quàm accepistis anathema esto. NAM Christus filius Dei dominus noster humano generi per suam passionem absolutissimam contulit salutem, vt hominem totum à peccato occupatum, à toto peccato liberaret. Hunc si quis aut deitatis aut humanitatis minus habuisse dixerit, is plenus spiritu diabolico sese gehennæ esse filium prodit. Sed quid à me queri Timothei exautorationem opus est? cum hic iudicio solii Apostolici præsentem & Petro Episcopo Alexandrinæ vrbs vnâ cum magistro Apollinari exautoratus fuerit, subiturus debita in die iudicii supplicia ac tormenta. Quod si aliquos ille leuiiores adducit in sententiam suam, retinet que spem quampiam, vera in Christum spe vnâ cum confessio-

ὅτι παλαιὸν
τόν.

κατακληθεῖς.

Gala. i. b.

ECCLESIAST. HISTORIA

ne mutarā, quicumque certē cum eo pugnare voluerit
Ecclesiastico canoni, cum eodem quoque interibit.
Deus vos incolumes conseruet filii charissimi.

Alius contra diuerſas ſectas. CAPVT XI.

An.do. 384

Confeſſio catholicæ fidei, quam Papa Damasus miſ-
ſit Paulino Epīſcopo Theſſalonicae in Macedo-
nia. CVM poſt conciliū Nicænum hic error natus ſit,
vt prophano aliqui ore dicere audeant, ſpiritū ſanctum
natum eſſe per filium, exterminamus anathemate eos
qui non liberrimē ſpiritum ſanctum prædicant eſſe
eiꝰdem eſſentia ac potētia, cum patre & filio. **SIMILITER** & eos qui ſecuti errorem Sabellii, eundem eſſe
ſe patrem & filium aſſerunt. **ANATHEMA** inſtigimus
Ario & Eunomio, qui quāuis differente oratione,
ſimili tamen ſententia, filium & ſpiritum ſanctum cre-
aturam eſſe aſſeuerant. **ITEM** quē Macedonianis qui
de Ariana radice propagati, non impietatem, ſed no-
men aliud habent. **NEC** non Photino, qui renouans
Ebionis hæreſim, Dominū noſtrum Ieſum Chriſtum
ex ſola virgine Maria cōfiteretur. **SED** & illos anathe-
mate exterminamus, qui aſſeuerant duos eſſe filios,
vnum ante ſecula, & alterum poſt aſſumpram ex virgi-
ne Maria carnem. **ET** illos, qui aſſeuerant pro anima
rationali verſatum in carne humana Dei verbum: ip-
ſum enim illud Dei verbum, non loco rationalis ac in-
tellectualis anime in corpore ſuo fuit, ſed noſtram, hoc
eſt rationalem ac intellectualem animā abſq; peccato
aſſumpſit & conſeruauit. **ILLOS** quoque qui aſſerunt
verbum Dei productione ac corruptione a patre diſtin-
gui, et ſubſtantia illud carere aut mortem obiturum eſſe
ſe blaſphemantes. **EOS** verò qui de eccleſiis ad alias
eccleſias tranſierint, tantisper pro alienis cōmunitati
noſtræ habebimus, donec in eas vrbes redierint, qua-
rum præſulatus primum acceperē. **SIN** quis in alte-
rius qui ſedem mutauerit, locum ſuffectus fuerit, reuer-
ſus ille prior in ſuam urbem tantisper dignitate Ponti-
ficali priuatus eſto, dum ſucceſſor ipſius obdormiſcat
in domino. **SIN** quis non dixerit eſſe ſemper patrem,

&

& semper filium, & semper spiritum sanctum, anathema esto. *s i q v i s* non dixerit genitum esse filium ex patre, hoc est, ex diuina illius essentia, anathema esto. *s i q v i s* non dixerit, verum Deum filium Dei, sicut verum Deum patrem ipsius, & posse omnia, ac scire omnia, ac patri esse æqualem, anathema esto. *s i q v i s* dixerit in carne degentem filium Dei, cum in terris esset, in cœlis & cum patre non fuisse, anathema esto. *s i q v i s* dixerit in crucis passione sustinuisse dolorem filium Dei deitate & non carne ac anima rationali, quam assumpsit in forma serui, vt sacra ait scriptura, anathema esto. *s i q v i s* non dixerit excruciatum carne Dei filium, & carne mortem gustasse, fuisse, que primogenitum ex mortuis, quatenus vita est & viuificus Deus, anathema esto. *s i q v i s* non dixerit in carne quam assumpsit sedere ad dextram patris, in qua & venturus sit, iudicatum viuentes & mortuos, anathema esto. *s i q v i s* nō dixerit spiritum sanctum ex patre esse verè ac propriè, sicut & filium ex diuina essentia Deum Dei verbum, anathema esto. *s i q v i s* non dixerit omnia posse, & omnia scire, & vbiq; terrarum adesse sanctum spiritum, sicut & filium & patrem, anathema esto. *s i q v i s* dixerit spiritum sanctum facturam, aut per filium genitum, anathema esto. *s i q v i s* non dixerit per filium qui carnem assumpsit, et sanctum spiritum patrem fecisse omnia, hoc est, visibilia & inuisibilia, anathema esto. *s i q v i s* non dixerit patris & filii & sancti spiritus vnam deitatem, potestatem, principatum, vnam gloriam, dominationem, vnum regnum, vnam voluntatem & veritatem, anathema esto. *s i q v i s* tres personas veras non dixerit patris & filii & sancti spiritus, semper viuentes, omnia continentes visibilia ac inuisibilia, omnipotentes, omnium iudices, omnia viuificantes, omnia creantes, omnia seruantes, anathema esto. *s i q v i s* non dixerit adorandum spiritum sanctum ab omni creatura sicuti & patrem & filium, anathema esto. *s i q v i s* de patre & filio rectè sentiat, de spiritu

ECCLESIAST. HISTORIAE

ritu autem sancto rectam sententiam non habeat, is hæreticus est. Nam omnes hæretici de filio Dei & de sancto spiritu peruerse sentientes, in Iudaica ac gentili defectione esse conuincuntur. Quod si quis Deitatem diuidit, vocans patrem Deum ex parte, & Deum filium & Deum spiritum sanctum, asseueretque dici Deos non Deum in vna deitate & principatu, quam credimus ac nouimus patris & filii & sancti spiritus, cum sit Deus vnus in tribus substantiis: vel si quis distrahatur filium cum sancto spiritu, ut solum patrem Deum dici, neque vnum credendum Deum arbitretur, anathema esto. Nam nomen Deorum angelis & sanctis omnibus à Deo concessum est: de patre autem & filio & sancto spiritu, quod sint vna & æquali deitate, non Deorum nomina. sed Dei nobis ostenditur, ut credamus nos baptizari in patrem & filium & sanctum spiritum, & non in angelorum neque archangelorum nomina: sicut hæretici Iudæi, aut gentiles delirantes. Hæc igitur salus est Christianorum, ut credentes Trinitati, hoc est patri & filio & sancto spiritui, & baptizati in eandem vnam deitatem & principatū, & diuinitatem, & essentiam, ita in ipsum credamus. Atque hæc superstitie adhuc Gratiano gesta sunt.

Mors Gratiani et tyrānis Maximī. CAP. XII.

An. do. 356.

SED postquam hic bello inuictus moderatusque ac iustus rector ciuitatum, insidiis circumuentus mortem oppetiit, nullis relictis liberis hæredibus imperii, sed fratre superstitie admodum adolescentulo, patri cognomine, inuasit Maximus quidam, Valentiniani adolescentia sprete, Occidentalem principatū. Eo tempore Iustina magni Valentiniani cōiunx mater adolescentis, accepta iam pridem semina Arianæ doctrinæ, filio suo detexit. Cum enim ardorem fidei nouisset mariti sui, toto illius vitæ tempore occultare studuerat, pueri autem mentem teneram ac flexibilem esse videns confidenter illi fallaciā admouit. Qui ratus subiectionem maternam vtilitatem complecti, inescatus enim naturæ respectu, latiferum non cernebat hamum.

De

De Iustina matre Valentiniani, & insidiis stru-
ctis Ambrosio.

CAPVT XIII.

Primū omniū hac de re cum Ambrosio loquitur, ratus, si illum in sententiā suam perduxisset, facile aliis superiorem se futurū esse. Sed hic in memoriā reuocabat Valētiniano paternam pietatē, hortabaturq̃, vt hereditatē relictam retineret indemintā: exposuit etiam ei dogmatum diuersitatē, docuitq̃ hæc cum doctrinica doctrina & apostolico præconio congruere: illa verò penitus cōtraria & spiritali sanctioni esse aduersa. Sed adolescens, nempe adolescens, & quem mater dūctaret, non modò non admittebat hæc dicta, sed etiā fra exarsit, ac centuriis grauis leuisq̃ armaturę ecclēsię septa cinxit: quibus cū magnus ille triumphator nihil perterreretur, pro laruis enim hæc putabat quę aliqui adolescentulis obicerent: tum planē indignatus iubet illū sacris prodire foribus. At Ambrosius equidem hoc, inquit, mea sponte facturum non sum, neq̃ prodam lupis stabulū ouium mearū, nec tradā templum blasphematoribus numinis, verū si me occidere decretū tibi est, hic intus ensē hastamue in me defigito, talis etenim perquam mihi grata mors est futura.

Quę significarit Maximus tyrannus Valentiniano iuniori.

CAPVT XIII.

Cum autem multū abiisset temporis, rescituit Maximus quę audacissimē aduersus vocalissimū præconem veritatis mota fuerant, perq̃ literas hortatus est Valentinianum, vt bellum aduersus pietatem omitteret, neue proderet paternam pietatem, addidit & bellā minas nisi pareret: quinetiam orationem re ipsa confirmauit, coactūque exercitum Mediolanum versus duxit, vbi degebat Valentinianus: qui cognito aduentu illius, in Illyricum fuga se contulit, doctus experientia quem sibi fructum materna consilia attulissent.

De scriptis Theodosii Imperatoris super eadem re.

CAPVT XV.

Theodosius verò laudatissimus, vbi didicit quę Imperator fecisset & quę scripsisset tyrannus, misit

QQQQ

litteras

ECCLESIAST. HISTORIA

litteras fugato adolescenti, quibus illi mirum esse negabat oportere, si cum Imperatore timiditas, vires verò tum tyranno copularentur. Pietari enim legislatorem pietatis fauere, atque tales litteras misit cum longè abesset. Verùm iam fugæ Valentiniànus nuntio accepto, accinctus ad ferendas illi suppetias: & conspicatus in suo regno eum qui proprium retinere non potuisset, primùm quidem mentem ipsius est medicatus, morbumque contractum impietatis repulit, & eum ad paternam pietatem reduxit. Deinde bono animo illum esse iubens, exercitum in expeditionem contra tyrannum educit, adolescentiq; interfecto tyranno, Imperiũ incruentum restituit. Nam iniuriam Gratiano facere se, neq; fœdere cum illo ictu stare rebatur, nisi pœnas cædis exegisset ab interemptoribus ipsius.

De Amphilochio episcopo Iconii.

CAPVT XVI.

AD Theodosium aut reuersum accessit admirabilis Amphilochius cuius sæpe meminimus, supplicans Imperatori vt Arianorum cœtus ex vrbibus eiis cereretur. Hanc petitionem Imperator quòd nimis durum crederet, non admisit. Tum igitur sapientissimus Amphilochius siluit excogitata memorabili arte. Introgressus enim in Regiã conspicatusq; astantẽ Imperatori filium Arcadiũ, qui Imperator paulò antè fuerat designatus, ipsum quidem Imperatorẽ de more salutauit, nullo honore habito filio. Ibi Imperator obliuione Amphilochii hoc factum arbitratus, iubet eum & ad filium suũ accedere illumq; osculari. Cui Amphilochius us satis respondit esse, quòd ipsi honorem habuisset, quapropter indignatus Imperator neglectionem filii sui insectationem interpretabatur. Ibi deinceps sapientissimus Amphilochius propositum facti sui declarauit, & cum clamore, Imperator, inquit, ita ne fers grauius neglectionem filii tui, tamq; vehementer succenses contumeliosis erga illum? Persuadeas igitur tibi omnipotentẽ quoq; Deum odisse blasphematores vnigeniti filii sui, esseq; eis infensum tanquã ingratis erga salua

saluatorem & benefactorem suum. His intellectis cum admiratione dictorum factorumque legem statim scribit Imperator, qua hereticorum coetus prohiberentur. Sed enim vniuersas communis hominum hostis plagas vitare facile non est. Saepe enim qui impuritatis morbum declinarunt, cupiditatis in laqueum incidunt. Siue forte & de hoc sese expedierint, propè est inuidiae fouea, Qua sanè & ipsa saltu superata, explicata tum retia irae obusam habet, atque alias innumerabiles tendiculas hominibus ille disponit perniciosae venationis suae. Ac habet quidem perturbationes corporales administras fraudum qua animam impetere solet. *quidam* Solius autem est mentis victoria, qui vigilantia sua & diuino motu facile reprimat impetus istos. Admirabilis igitur Imperator neque ipse humanae naturae expertus perturbationibus non caruit, iustaeque irae accedens immoderatio ad crudele & iniquum vitium hunc appulit, quod & ipsum eorum qui haec legunt utilitatis gratia narabo. Non enim tantum reprehensionem admirabilis Imperatoris, sed & memorabilem complectitur. *quid*

De eade Thessalonicensi. CAPVT XVII.

Theffalonicè vrbs est maxima & populosa. Ea censeatur cum gente Macedonum, sed primaria est in Thessalia, Achaia aliarumque non paucarum gentium, quae praetori Illyrico subiiciuntur. In ea seditione orta Magistratus aliquot obruti saxis, & contumeliosè tracti fuerant. Hoc accepto nuntio victus magnitudine irae Imperator, neque ratione illius impetu refrenato, vindicationis arbitrium furenti animo permisit. Quam potestatem hic nactus, quasi sui iuris ac Tyrannus, ruptis habenis iugoque rationis abiecto, iniustos in vniuersos nudauit enses, innocentum cum reorum caede confusa. Septem enim milia hominum iugulata perhibentur, non iudicio condemnata sententiâque in sceleris perpetratores promulgata, sed quasi in messe cunctis instar aristarum confectis. *An. dō. 390.*

Libertas Ambrosii & pietas Imperatoris.

CAPVT XVIII.

QQQQ

Hae

ECCLĒSIASŦ. HISTORIÆ

An. do. 391.

HAc cognita lamentabili calamitate Ambrosius, cuius iam sæpius mentionem fecimus, ingressum Mediolanum Imperatorem volentemq; more solito in diuinum intrare templum ante vestibulum occurrens procedere vltcrius tali oratione vetuit. Videre nescire Imperator quanta magnitudo sit à te patrata cædis. Neque ira sedata expendit ratio, vt opinor, quid fueris ausus. Ac fortasse principatus imperii non patitur à te peccatum agnosci, sed potestas rationi sese opponit. Scire tamen debes quæ natura nostra, quodq; mortalis hæc sit ac fluxa, esseq; generis nostri principium puluerem vnde extiterimus, & in quem simus relapsuri. neq; par est vt deceptus floriditate purpuræ ignores imbecillitatem corporis quod hac regitur. Subiectos habes Imperator coniunctos tecum genere, sed & seruitio: vnus est enim dominus ac Imperator huius vniuersitatis fabricator: proinde quibus oculis intueberis communis domini ædem, aut quibus sacrû pauimentû calcabis pedibus? Istas ne adhuc stillantes iniustæ cædis cruore manus extends, & iis sanctissimû Domini corpus prehendes? Vel tum preciosum illum sanguinem admovebis ori tuo, qui tantû effuderis sanguinis dictato furentis animi? Quapropter discede, nec velis priorem iniquitatem hac alia iniquitate augere, neq; detrectes vñculum quod ipse omnîû Dominus desuper approbat, Modicum hoc quidem est, & sanitatem conciliat. His motus verbis Imperator, qui in sacra educatus doctrina sciret quæ sacerdotû quæq; Imperatorum essent officia cum gemitu ac lachrymis in Regiâ reuertitur. Longo autem tempore post, octo enim menses abierant, venerat natalitiû Saluatoris nostri festum. At Imperator in Regia sedebat lamentans, & lachrymarû impendens stillicidia. Quo animaduerso Ruffinus, qui tunc Magister, cuiq; propter familiaritatem liberius cum Imperatore loquendi potestas esset, accedit & requirit lachrymarû causam. Tunc Imperator acerbè eiulans & largius lachrymas profundens, Tu quidem Ruffine, inquit, ludis. Meorû enim malorû sensu haud tange-

Magister
seu præpositus
palatii.

tangeris. Ego verò gemo lamentoꝝ in consyderatio
 ne calamitatis meæ, quòd cùm seruis ac mendicis pate
 at Diuinum templum, illiꝝ liberè ad deprecandum
 Dominum suum ingrediātur, mihi cùm illud inaccessi
 sum, tum insuper & cœlum occlusum sit. Memoria
 enim teneo Dominicam vocem quæ manifestè dicit:
 quemcunque ligaueritis in terra, is & in cœlo erit liga
 tus. Ibi Ruffinus: Ad pontificem igitur, si placet, cura
 ram, precibusq; eum adducam, vt soluat vincula tua.
 Non flectetur, inquit Imperator, Nota est enim mihi
 iustitia sententiæ Ambrosii, neq; ille reuerentia Impe
 ratoriæ potestatis diuinam transgressurus est legem.
 Instante autem Ruffino, & copiosa oratione pollicen
 tem Imperatori placationem Ambrosii, iubet eum ire
 celeriter Imperator, & ipse paulò post spe inductus se
 quitur, promissionibus Ruffini fretus. Sed diuus Ama
 brosius conspecto mox Ruffino, canum, inquit, Ruffi
 ne imitaris impudentiam, tantæ enim cædis consilia
 rius, frontem perfricuisti, & abiecto pudore neq; eru
 bescis, neque formidas in tanta aduersus imaginem di
 uinam admissa rabie. Supplicante autem Ruffino, &
 dicente Imperatorem aduenturum esse, diuino seruire
 Diuus Ambrosius flagrans, ego quidem tibi prædico,
 inquit, Ruffine, ad diuina me illum vestibula admissu
 rum non esse: sin mutauerit Imperiũ in Tyrannidem,
 cum voluptate & ego eadem sustinebo. His auditis
 fecit per quendam Ruffinus Imperatorem certioꝝ
 de voluntate Pontificis: hortatus vt intra Regiam se
 contineret: sed Imperator nuntio in medio foro acce
 pto, ibo, inquit, & meritas sufferam insectationes.
 Cùm autem peruenisset ad septa sacra, ipse quidem in
 templum non est ingressus, sed accedens ad Pontifi
 cem, qui in ædicula salutatoria desideret, obsecrat vt
 vinculis se exoluat. At Ambrosius tyrannicum aie
 bat esse aduentum ipsius, & insanire aduersus Deum
 Theodosium, conculcantem leges diuinas. Impera
 tor verò: Minimè ego, inquit, contra legum sanctio
 nes me effero, neq; contendo iniquè sacra intrare vesti
 bula

ECCLESIAST. HISTORIAE

bula, sed te oro vt vinculis me exoluas, vtique tibi in mentem veniat clementia cōmunis domini, neu ianuam mihi occludas, quam omnibus qui pœnitentia ducerentur ipse dominus aperuit. Quam igitur pœnitentiam, inquit Pontifex, ostendisti post tantū scelus, aut qua medicina curasti grauissima vulnera? Tuum, inquit Imperator, fuerit medicinā temperare, & curare grauissima illa vulnera, meum verò iis quæ adhibeantur vti. Tum diuus Ambrosius: quoniā tu quidem, inquit, iudicium iracundiæ permittis, neq; ratio, sed furens animus sententiā pronuntiat. scribito legem qua iracundiæ suffragia irrita & superuacua reddantur, maneatq; dies triginta perscriptæ sententiæ cœdium & publicationū bonorū, operientes iudicationē rationis. Pœteritis aut̃ his diebus exhibeant tibi scriptores sententiæ tuæ imperatū sibi opus, Tum sedata ira sola ratio iudicio suo sententiā illam expendere, & iusta ne sit an iniusta intelligere poterit. Quod si iniustam deprehenderit, nimirū perscriptio illa dilacerabitur: si iniustam, corroborabitur, neq; nocuerit dierū numerus rectæ sententię. Hæc admissa probataq; institutione legem statim perscribi præcepit, & manus suæ subscriptione confirmat. Ita demum diuus Ambrosius vinculis ipsum exoluit, & templum introire fidelissimus Imperator ausus, non stans, neq; genibus flexis supplicabat Domino, sed pronus humi stratus, Dauidicā vocē emittebat: Agglutinata est paup̃mēto anima mea, viuifica me secundū verbum tuū, manibus capillū vellens & frontē percutiens, ac guttis lachrymarū paup̃mentū rigans idari veniā sibi petebat. Cū autē iam tempus aduenisset, quo ad sacrā mensam munera offerretur, surrexit similiter plorans, & ad sacrariū accessit, et post oblationē, vt consueuerat, intra cancellos restitit. Ne ibi quidem tacuit magnus Ambrosius, sed demonstrauit illi discrimina locorū, primumq; nunquid vellet interrogauit. Cui Imperator cū respondisset expectare se cōmunicationem diuinorum mysteriorū, hæc illi per primariū Diaconum suum mandat: Interiora, ô Imperator

Psalm.

ator, solis sacerdotibus patet, reliquis verò omnibus
 inaccessa & intacta, proinde exi, & communiter cum
 reliquis assiste: nam purpura Imperatores nō sacerdo-
 tes facit. Hanc quoque institutionem libentibus ani-
 mis admisit Imperator, renuntiarique illi iussit, nō auda-
 cia proposito intra cancellos se remansisse, sed quòd
 hunc morem Constantinopoli esse sciret, sed & pro hac
 illi, inquit, medicatione, gratiam ago. Tali tantaque vir-
 tute & Pontifex & Imperator erant illustres. Nam
 utrunque ego admiror, illius quidem libertatem, huius
 verò obedientiam: itemque feruoris flamas illius, & hu-
 ius fidei puritatem. Ceterum præscriptione pietatis
 acceptam à magno Pontifice reuersus Constantinopo-
 lim quoque seruauit. Nam inuitatus in eodem sacrā à qua-
 dam diuina festiuitate, oblati ad sacrū altare muneri-
 bus, statim exiit: cui cum Nectarius illius tēporis præ-
 sul, mandasset, cur non interius remansisset: vix, inquit
 cum gemitu, perdidici discriminē inter Imperatorem ac
 sacerdotem, vix inueni doctorē veritatis, solum enim
 noui Ambrosium dignū episcopi nomine. Tantopere
 prodest reprehensio quam vir splendens virtute admo-
 neat. Sed alia quoque occasio vtilitatis Imperatori obla-
 ta fuit. Nam matrimonii cum eo copulata iugo, non
 desinebat diuinas illi suggerere leges, quibus prius ipsa
 se exquisitè instruxerat. Neque enim Imperii principatu
 extollebatur, sed multo magis diuinū desiderium in-
 flammabat. maiorem enim reddiderat amorē Domini
 beneficii sibi collati amplitudo. Mox igitur omni cu-
 ra complexa est corpore mutilatos & labefactos om-
 nibus membris, non quidem vsa feruorum neque satela-
 litum ministerio, sed ipsa executrix huius rei ad diuersa
 foras illorum vadens, & singulis necessaria suppedia-
 rans. Eodem modo & ecclesiarum hospitia visens, de-
 cumbentes opera sua medicabatur, & ollas ipsa pre-
 hendens & iuscula degustans, & patinas deferens, &
 panem frāgens, & epulas præbens, ac pocula eluens,
 aliisque faciens omnia quæ putantur esse opera feruorū
 atque ancillarum. Hanc operam suam inhibentibus

ECCLESIAST. HISTORIA

dicebat, largitionē auri opus esse Imperii, se verò pro ipso Imperio operam suam offerre ei à quo fuisset colatum, frequenter etiam coniugi suo dicebat. Semper tibi marite cogitandum, Quis olim fueris, & quis nunc sis. Nam in horum crebra recordatione erga bene factorem ingratus non es futurus, sed acceptum Imperium legibus adinistrabis, & cum hoc coles eum qui contulit. Hæc semper memorando sata mariti pulcherrime ac vtilissimè, quasi rigabat. Ipsa quidem ante illum mortem oppetiit. Cumq; nonnihil temporis post eius mortem transisset, quiddam accidit, quo Imperatoris erga ipsam amor declaratus fuit.

De Placilla Augusta. CAP. XIX.

Assiduitate bellorum coactus Theodosius, tribus tum ciuitatibus extraordinariū imperauit. Hoc nouum vectigal non tulere Antiocheni: cumq; plebs cerneret suspendi eos à quibus tributum exigebatur, cum alia aggreditur quæ facere solet, turba occasione nacta seditionis, tum laudatiss. Placillæ (hoc enim Reginæ nomen fuerat) eream statuam demolitur, & per magnam partem vrbis trahit. Quibus cognitis Imperator, pro eo ac æquum erat, valde iratus priuilegia ciuitati illi ademit, & principatum vicinæ attribuit ciuitati, q̃ illos ægerrime laturos esse existimabat. Diu turna enim erat contentio inter Laodiceños ac Antiochenos: sed incensurum se quoq; urbem, & dissipatum, vt vicus redderetur, minabatur. Magistratus etiā quosdam in ipso deprehensos facinore necauerat, ante quam Tragœdia Imperatori innotesceret.

Seditio Antiochena. CAP. XX.

Hæc omnia quidem imperabantur, sed peracta nō sunt, impediēte lege, quam ferri ab Imperatore curauerat Magnus Ambrosius. Quum autem aduenissent, decreta minarum afferentes, Elebachus qui tum Dux esset, & Cæsarius Præfectus Regiæ, hunc gerentem honorem Romani Magistrum vocant, omnes in metu erant, minas exhorretes. Sed qui tum ad montis radicem degebāt, pugiles virtutis, multi tempore illo

ac

ac præstantissimi varias monitiones hortationesque
 admoventur viris illis. Macedonius autem diuinis
 communis vitæ ignarus, Diuinæ etiam scripturæ pro-
 fus imperitus, cæterum in montium verticibus ma-
 nens, diebus ac noctu sanctas preces offerens omnium
 Saluatori, nequaquam Imperatoris ira territus, neque
 considerata potestate legatorum, in mediâ vrbe pre-
 hensa vnius chlamide ambos de equis iubet descende-
 re. At illi paruulum senem viles panniculos amictum
 conspiciat, primum despiciere: mox ductoribus qui-
 busdâ significâcibus qua vir ille esset virtute, de equis
 desiliunt, & contactis genibus eius, veniam orant. Tū
 ille diuinâ refertus sapientia, hac est erga eos oratione
 vsus. Nuntiate ô amici Imperatori, non Imperatorem
 esse solum, sed hominem quoque, proinde non Impe-
 rium tantum, verum etiam naturam illi considerandam
 esse: cum enim sit homo, communis generis subditos
 habere. Naturam autem humanam ad imaginem &
 similitudinem diuinam esse perfectam. Quare ne tam
 crudeliter ac immaniter imaginem dei iugulari præ-
 cipiat, irritaturum enim fabricatorem illius imaginis
 supplicio: quin & hoc cogitet, hæc ab eo tam iracunde
 æreæ imaginis respectu geri. Quantum autem inter-
 sit, inter inanimè ac animale, viuètemq; & rationis
 compotem, nemini, qui quidem excors nō sit, obscurū
 esse possit: præterea & hoc ei veniat in mentē facile no-
 bis esse pro vna græca imagine multas restituere. Ipsum
 verò facile non posse, vt vnum saltem pilum interem-
 ptorum fabricetur. Hæc cum audissent admirandi viri
 illi ad Imperatorem statim detulere, relictâq; est flā-
 ma iracundiæ ipsius, & loco minarum priorum excu-
 sationem scripsit, iræq; suæ causas reddidit. Non enim
 oportebat, inquit, si quid ego deliqui, tanta post mor-
 tem affici contumelia mulierē omni laude dignissimā.
 Sed aduersus me decebat armare offensos indignatio-
 nem suam. Addidit, & hoc agre se molesteq; ferre, qd
 cognouerit nonnullos a magistratibus necatos. Hæc
 ego percensui, qd laudatissimi illius solitaria vitæ cul-

ECCLESIAST. HISTORIAE

toris libertatem obliuione inuolui indignum iudicarem, & vt ostenderem legis vtilitatem, quam sua hortatione perferri magnus Ambrosius curauerat. Hinc transtulit Imperator fidelissimus aduersus errorē Græcorum studium suum, legesq; scripsit, quibus mandabatur destructio lucorum simulachralium. Constantinus enim magnus dignissimus omni laude, qui primus exornauit Imperium pietate, cū adhuc insanire cerneret orbem terrarum, interdicto suo sacra dæmonum prorsus sustulit, fana tamen non subuertit, sed inaccessa esse voluit. Huius filii & ipsi paternis vestigiis institerant. Verum Iulianus impietatem renouauit, & antiquæ deceptionis succendit ignem. At Iouinianus Imperium adeptus, rursus simulachrorū cultum prohibuit. Et Valentinianus magnus iisdem legibus Europam gubernauit. Valens verò cūctis altis quam delegissent religionem, eiusq; cultum permisit, cum solis autem propugnatoribus dogmatum Apostolorū belare nunquam cessauit. Toto igitur tempore ipsius Imperii, & in aris ignis ardebat, & simulachra libationibus ac sacrificiis honorabantur, & in foro publica epula dabantur, & initiati orgiis Bacchi cū parmis cursitabant, canes discerpentes, insanientes, bacchātes, peragentesq; & alia quibus illorū magistri festa celebrantur. Hæc omnia cū fideliss. Imperator Theodosius cōperisset, funditus euulsa obliuioni dedit.

De subuersione fanorum simulachralium in toto orbe terrarum. CAP. XXI.

Sed Pontificum primus opt. Marcellus vsus armis legis cōmissæ sibi vrbis fana subuertit, magis quidē fiducia erga deum, quā copiosa manu vtens. Cuius & ipsum dignum memoria factum narrabo. Mortuo Ioanni Apamenorum episcopo, cuius & supra meminimus, surrogatus fuerat diuus Marcellus feruens spiritus, iuxta Apostoli sanctionē. Venerat autē Apameam prætor orientis, cum tribunis duobus, & copiis eorū, tum multitudo metu militum quieta fuit. Ipse prætor aggressus Iouis sanū ingens, & multis ornamentis varium

rum, euertere, quum mirum in modum compactum
 firmumq; inuenisset, neminem omnium hominum ar-
 bitrabatur lapidum dissoluere concinnationem posse.
 Maximi enim erant, & inter se mire coaptati, atque
 insuper ferro plumboq; reuincti. Hac perspecta præ-
 roris desperatione, ad alias illum vrbes dimisit, ipse
 verò Deum orabat, vt viam destructionis demonstra-
 ret. Mane igitur quidam vltro ad eum venit, neq; ædi-
 ficator, neq; lapidicida aliudue opificium doctus, sed
 saxorum tantum ac lignorum baiulus: is igitur polli-
 cetur Marcello, facile se fanum euersurū esse, duorum
 tantum, qui opus facerēt, mercede petita. Quam cūm
 diuus Pontifex daturum se promississet, tale homo ille
 molitur: Subiecta templi quatuor lateribus porticus,
 quumq; ea ipsum arduum concinnatum erat: columnę
 verò hanc sustinebant ingentes, & ad templi spatium
 congruente mensura, singulę explentes circulum cu-
 bitorum sedecim: saxi natura validissima non facile
 cedebat vllis fabrorum ferramentis. has singulatim
 circumfossas subiecta oleagini ligni fulciebat substru-
 ctione, atque ita ab vna ad aliam transibat, donec tri-
 bus columnis foueas circundaret, tum verò subiectis
 lignis immisit flammam: sed hanc pro natura sua dæ-
 monis cutusdam atrum spectrum absumere ligna nō
 sinebat, sed resistebat ignis efficacīę. Cūm igitur mul-
 tiplicem inflammationis inutilem conatū experirentur,
 faciūt ea de re certiorē pastore, qui tum forte in
 meridie acquiescebat. Qui statim ad diuinū templum
 decurrens in vasculo aquam iubet afferri, qua suppo-
 sita sacro altari, ipse in faciē humi prostratus, benigno
 supplicabat domino, ne vltius progredi dæmonis
 Tyrannidem pateretur, sed vt & infirmitatē illius de-
 tegere, & suā potentiā demonstrare veller, ne qua hinc
 maioris detrimētī occasio infidelib. existeret. Hac &
 alia huiusmodi precat⁹, figura crucis aque indita, Equi-
 tium quendā Diaconali honore fide ac feruore muni-
 tū aquā sumere iubet, & velociter currere, ac delatam
 ad flammā illi aspergere. Quo factō, contactus aquę
 impa-

ECCLESIAST. HISTORIÆ

impatiens demon aufugit, at ignis contraria sibi aqua quasi oleo excitatus ad ligna statim adhæsit, & temporis momento absumpsit, cum columnæ sublatiæ medio fulcimentis, cum ipsæ collapsæ sunt, tum secum aliarum duodecim ruinam traxere, templiq; pars quæ cum columnis fuerat coniuncta, vna corruit illorum pondere conuulsa: fragor autem totam urbem peruulgatus, erat enim ingens, cunctos ad rei spectaculū conuocauit, ac comperta fuga aduersarii dæmonis ad laudem omnipotentis Dei linguæ illorum incitantur: atque diuus Pontifex, & alia fana diruit, de quo cum alias multas habeam, & quidem admirabiles narrationes: (literas enim ad victores martyres dare, et ab ipsis accipere consueuerat, & tandē ipse quoq; martyrii corona fuit redimitus) eas nūc persequi supersedebo, ne longitudine expositionis lectoribus fastidium creetur, atq; hinc ad alia nunc transibo.

De Theophilo Alexandrino episcopo, & in destructione fani quid acciderit.

CAP. XXII.

An. do. 403

A Thanasio memorabili illi admirandus successerat Petrus, Petro Timotheus, Timotheo Theophilus, vir magna intelligētia, animiq; fortitudine præditus. Hic urbē Alexandrinorū fraude simulachrorū liberauit, nō enim fana modo funditus euerit, sed fallacium etiam sacerdotum deceptis nudauit molitiones: illi enim aræ aut lignæ materiæ excauatas effigies ad parietes applicauerāt, sic vt his dorfa illarum admota essent, per muros verò occultum iter patebat, qua de adytis progressi irrepere intra ipsas effigies possent, atq; ita de illis quæcunq; volebant, proloquebantur, parebantq; omnes dicto, qui audierāt talibus imposturis circumuenti. In hac igitur sua popolatione sapientissimus Pontifex populo fraudes istas demonstrauit. Ingressus autem templum Serapidis, quod fuisse in toto orbe terrarum maximum ac ornatisimum à quibusdam perhibetur, vidit signum ingens, cuius omnes magnitudine percellerentur. Ad quam accedebat falsa persuasio vulgi, terræ si quis propius

adi-

adisset, motum exoriturum, & omnia occisione interitura esse. Hos ille sermones pro anicularum ebriolarum fabulis ducebat, spretaque mole signi ut exanimi, quendam, qui cum securi astabat, infligere vehementem ictum Serapidī imperat, quo feriente clamor omnium de vulgata formidine existere. At Serapis plaga accepta, neque dolere, quod esset ligneus, neque vocem emitte-
 re, animæ nimirum expers. Tum capite detruncato gregatim mures prorupere: fuerat enim ille Ægyptiorum Deus musculorum domus: atque ita frustulatim dissecto signo, alias quidem partes concremarunt, caput vero traxere per totam urbem, aspectantibus iis qui quondam adorarent, & infirmitatem ipsius iocis insectantibus, ad hunc modum omnia ubique terra, marique sana simulachrorum fuerunt destructa.

De Flauiano Episcopo Antiocheno & dissensione Occidentalium propter Paulinum. CAP. XXIII.

Antiochiæ autem in præfatu successit, Magno Meletio Flauianus qui cum Theodoto tot certamina pro salute ouium subierat. Voluerat quidem Paulinus inuadere ducatum ecclesiæ illius, sed refragatus fuit sacerdotum cœtus, quod eum qui Meletii consilium respuisset, mortui solium capeßere negarent oportere: esseque æquum, ut pastor crearetur Flauianus, multis conspicuus laboribus quique nullum pro ouibus periculum adire vnquam recusasset. Hoc factum Orientali diuturnissimum odium Ægyptiorum Romanorumque excitauit: neque enim inimicitie istæ vnde cum vita Paulini sunt extinctæ, sed post eum obtinente solium ipsius Euagrii, indignationem erga Flauianum suam retinuerunt, quanuis Euagrius contra legem ecclesiasticam ad illam dignitatem prouectus fuisset. Solus enim eum Paulinus multis canonibus præteritis creauerat. Nam non permittunt hi morituro suffectio nem, ac cunctos prouinciæ iubent conuocari Episcopos, creatique vetant vllum, nisi tribus Episcopis præsentibus. Sed horum illi nihil scire volebant, communiterque admittebant Euagrii, & aduersus Flauianum exasper-

ECCLESIAST. HISTORIA

exasperabant Imperatoris aures. Interpellatus enim
 sæpenumero Imperator tandē Constantinopolim ve-
 nire, indeq; Romam proficisci illum iubet. Euagrius
 verò quod hyemem esse diceret, pollicitus se primo
 vere Imperatum facturum, reuertitur in patriam. Sed
 cū Romani Episcopi, nō admirabilis modo Damas-
 sus, verum etiam successor illius Siricius, & huius
 Anastasius pium Imperatorem vehementius aggre-
 derentur, quōd dicerent Tyrannos eum sibi aduersan-
 tes euertere, sed audaces contra Christi leges impu-
 nos esse pati, rursus accersitum illum cogere cepit, ut
 Romam proficisceretur. Tunc sapientissimus Flavia-
 nus cōsuetā libertatē vsus, si qui Imperator, fidem me-
 am, inquit, culpāt, tanquam peruersam, siue aiunt Pon-
 tificatu indignam vitam meam, ipsis utar accusatori-
 bus meis iudiciis, & stabo sententia illorum quam-
 cunque tulerint: sin disceptatio est de solio & præsiden-
 tia, neque ego iudicium moror, neq; cum volentibus
 vsurpare dimicabo, sed recedam, meq; præsulatu abdi-
 cabo. Quare tu Imperator solium Antiochiæ com-
 mitte cuiusque libuerit. Tum Imperator admiratus
 eius fortitudinem ac sapientiam, in patriam ipsum re-
 uerti, & commissam pascere ecclesiam iubet. Ac mul-
 to sanē tempore post, eadem rursus ad Imperatorem
 Romæ accusationes Episcoporum delatæ sunt, quod
 Flavianum ferret, neque eius Tyrannidem opprime-
 ret. Ibi Imperator, quod Tyrannidis genus dicere eos
 iubet, quasi ipse Flavianus esset, nam patrociniū se
 Flauiani suscepisse. Cumq; illi se cum Imperatore dis-
 ceptare negarent posse, Imperator eos hortari, ut dein-
 cept coniungerent ecclesias, & contentiones ponerēt,
 stultasq; litigationes extinguerēt. Nam Paulinum du-
 dum mortuū, ac Euagriū nō peruenisse vera via ad
 præsulatū. Tum cūctas Oriētales ecclesias Flauiani
 præsulatū defendere, prærerq; has habere etiā coniun-
 ctas cōmunicantesq; oēs Asiaticas & Ponticas, atque
 etiā Thracias, quinetiam toti Illyrico persuasum esse
 vniuerso Orienti præsidere Flavianū. Hac monitione
 admisso

admissa promittunt Occidentales Episcopi posituros
se inimicitias, & si legationem mitteret Flavianus, au-
dituros. Misit igitur diuus Flavianus Romam lauda-
tos Episcopos quosdam, itemq; presbyteros ac diaco-
nos. Horum omnium erat princeps Acacius pastorem
curam Berroæ in Syria sortitus, omnibus in terræ, ma-
risq; locis celeberrimus, Hic vnâ cum aliis profectus
Romam, longas istas inimicitias post annos decem et
septem sustulit, & pacem cōfecit ecclesiis. Quo cogni-
to & Ægyptii deleta odio concordia sunt amplexi. Eo
tēpore Romanæ ecclesiæ ductor erat Innocētius, Ana-
stasii successor, vir prudētia, sapiētiāq; clarus: alexādrī-
nē verò Theophilus, de quo et supra mētio habita est.

An. do. 494

Tyrannis Eugenii & victoria Theodosii in
fide.

CAP. XXIII.

ATque hoc modo fidelissimus Imperator ecclesiā
rum pacem confecit, sed ante hoc tempus nuntia-
ta Valentiniani morte, & Eugenii Tyrannide exerci-
tum in Europam traduxit. Tum erat in Ægypto inter
eos qui exercentur in philosophia religionis vnus Io-
annes nomine, qui particeps gratiæ spiritualis multa
rogantibus ventura prædicebat. Ad hunc misit Chri-
sti amans Imperator qui percunctarentur, de bello su-
scipiendo aduersus Tyrannos, fuitq; ab eo incruenta
prioris belli victoria prædicta, sed & altero superio-
rem futurum Imperatorem, verum post ingentem cæ-
dem. Hac ille spe nifus, acie instructa cum hostibus
confligit, & multis barbaricis auxiliis amissis, magnū
numerum hostium confixit. Ibi cum Duces paucos su-
peresse dicerent ad prælium instaurandum, consule-
rentq; differendum bellum, ac primo vere exercitu co-
acto hostes obruendos esse multitudine, nequaquam
placuit consiliū fideliss. Imperatori: negabat enim tan-
tum crimen salutare cruci adhærescere patiendum, &
tantam vim tribuendam confessione sua Herculis si-
mulachro, Nam Imperatoris crux, Herculis autem si-
mulachrum hostium copiis præferebatur. Quibus hac
fide memoratis, cum reliquæ exercitus tenues essent,
& ad.

An. do. 397

ECCLESIAST. HISTORIÆ

ακρωυχία

& admodum animis omnes consternati, inuenta ædificula deprecatoria in montis vertice vbi castrametabantur, totam noctem, in illa supplicans omnipotenti domino, consumpsit. Mane autem quum galli cantare solent, somnus præter sententiam eum inuasit, humiq; stratus videre visus est duos viros candidis vestibus, vectos equis albis, qui bono esse ipsum animo iuberent, & formidine pulsa quum illuxisset armatum exercitum instructumq; educere ad pugnam: se enim misissos opitulatores propugnatoresq; ipsius, esseq; vnum Ioannem Euangelistam, alterum Philippum apostolum. Hoc viso conspecto à supplicando nō destitit Imperator, sed maiore cum cura Deum precabatur. Idem visum & militi cuidam oblatum fuit: qui cūm Censurioni indicasset suo, adducitur ad Tribunū, & mox ad Ducem. Is rei nouitate motus Imperatori nuntiat. At ille non mea, inquit, causa hoc iste vidit, ego enim promissis victoriæ fidem habui: sed ne quis putaret hoc visum à me confictum esse qui tantopere cuperem configere, itaque & isti demonstrauit opulatore Imperii mei, ne testimonii authoritas deesset narrationi meæ. Mihi enim prius hoc visum communis dominus obrulerat. Quare omni formidine abiecta propugnatores & principes belli sequamur, neque quisquam victoriam pugnantium multitudine affretus, sed ductorum consideret quisque potentiam. Hæc & apud milites locutus, confirmatis omniū animis, copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul conspecto hoste quem pugnaturum cerneret, suos instruit, ipse collem occupat, iubetq; Duces uiuentem vincumq; Imperatorem sibi adducere, Moribundus enim & cupidus, inquit, vitæ finiendæ, nobiscum ille congregitur. Sed iam ordinibus constitutis, multis partibus vincebant hostes numero, & Imperatoris copiarum ita constiterant, vt posse numerari viderentur. Quumq; iam pugna vtrinque inciperet & tela conicerentur, manifestam promissionis suæ fidem fecerunt propugnatores illi. Coorta enim vis

ακρωυχία

com

contraria hostibus vēti, auertit sagittas illorum & balistas ac hastas, neque vllius telī vsus erat, neque vel legiones vel sagittarii vel funditores nocere regis poterant copiis: quin etiam illatus puluis ingens in ora hostium, oculos aperire non sinebat, cogebatq; defensionem palpebrarū ad oppugnatos illos adducere. At regius miles nullo affectus tempestatis tantæ detrimento, confidenter ad cædem hostium grassabantur. Quare animaduersa & perspecta diuina opitulatione, abiectis armis ad petendam salutem hostes conuertebantur. Quam leni animo rex concedens celeriter adducere ad sese Tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumultum quem Tyrannus infederat, ignarus omnium qui iam incitatos ac anhelantes aduenire cernens, speraret properare ad se nuntios victoriæ. Quærit igitur an ne & Theodosium vinctum, vt iussi sint, adducant. At illi, non eum quidem nos, inquiunt, sed ad ipsum te adducimus, hoc enim Imperium est vniuersum, hoc moderatiss. Ita locuti de solio abrepto vincula iniiciunt, & abducunt captiuum illum qui modo tam magnifice fuisset locutus. Tum rex in memoriam illi reuocata, delictorum in Valentinianum & impia Tyrannide, & scelerato bello aduersus legitimum Imperium obiecto, etiam Herculis exprobrata imagine, & vana fiducia illius, iustam & legitimam contra eius sententiam pronuntiauit. Sic erat Theodosius in pace & in bello. Qui & semper peteret diuinum auxilium & nunquam illo fraudaretur.

Mors Theodosii Imperatoris. CAP. XXV.

HAnc victoriam adeptus agrotare coepit: tum filio regnū ita distribuit. Maiorē natu sibi in Imperio succedere, minorē verò Europæ tenere scepra statuit: vtrunq; hortatus vt pietatem perfectā custodirēt. Hac enim & pax, inquit, conseruatur & bella conficiuntur, & hostes dantur in fugam, & trophæa excitantur, & conciliatur victoria. Inter hæc ille monita, animam efflat relicta sempiterna sui memoria superstiti. Atq; illi patri & in regni & in pietatis hæreditate succedere.

RRRR

De Hoc

An. do. 397.

ECCLESIAST. HISTORIA

De Honorio Imperatore & Telemacho, mo-
nacho. CAP. XXVI.

NAm & Honorius Europæ regno suscepto antequam morem Romæ digladiandi sustulit. Cuius rei hæc fuit occasio. Proficiscebatur ab oriente Telemachus quispiam, qui in religione solitaria vita exercebatur, venitq; ita Romam, ubi forte abominandum spectaculum istud edebatur: descendit tum & ipse in circum, ac dirimere concursum, & infesta arma tentauit. At spectatores cædis, furore perciti sitientis cruorem dæmonis lapidibus obruit moderatorem pacis. Hac de re cognita, rex mirificus inter hunc quidem victores martyres referri, illud verò nefarium spectaculum intermittere, imperauit.

De Arcadio Imperatore, & ordinatione Ioannis Chrysostomi. CAP. XXVII.

Constantinopoli autem mortuo ecclesiæ illius pastore Nectario, Arcadius cuius esus partis esset Imperium, certior factus in numerum acceptum presbyterorum Antiochenisium, clarum orbis terrarum lumen Ioanneni, accessitū ipsum curauit a collectis episcopis gratiæ diuinæ admoneri, & pastorem maximæ urbis declarari. Quod vnum factum satis superq; ostendere regium erga diuinas res studiū videtur. Ea tempestate Antiochiæ diuus Flauianus præerat, Laodiciæ Elpidius contubernalis quondam magni Melitii qui certius illius administrationē repræsentaret quàm vlla cera impressi digiti formam. Atque hic successerat magno Pelagio. Vt diuo Marcello memorabilis Agapetus quē inter solitarios exercitatores excelluisse dictum est, hæreticæ procellæ temporibus. Seleuciæ vicinæ Tauro præsidebat Maximus familiaris eximii Ioannis, Mopsuestiæ Theodorus, doctores ambo preclari. Splendebat & sapiētia atq; moribus, Diuus Acaicius in Berceæ administratione, & Leontius Galatarum gentem pascebat, multiformibus virtutibus refulgens.

An. do. 493.

De li

Verum Magnus Ioannes clauo ecclesiæ accepto, quorundam delicta liberè reprehendebat, & regi ac reginæ optima subiiciebat. Sacerdotes iubebat secundum leges viuere. Qui auderent transgredi eos à sacris arcebat: quod negaret frui sacerdotali honore eos oportere, qui veròrum sacerdotum vitam non sequerentur. Atque hac cura non solum suam urbem cōplectebatur, sed totam etiam in sex præfecturas diuisam Thraciam, & insuper Asiam, quæ vndecim prætoribus regitur, Necnon pontum iisdem legibus ornat, cuius prætores tot quot Asiæ sunt.

Quæ sana in Phœnicia destruxerit CAP. XXIX.

Sed cum Phœnicem cognouisset adhuc insanire dæmonum cultu, solitaria vita exercitos & flagrantem ardore diuino collegit. eosq; instructos regiis edictis aduersus lucos simulachrales dimisit. Fabris verò euentibus templa & illorum mercenariis, non soluebatur de Regio fisco pecuniæ, sed elatas opibus ac fidelibus mulieres eo ille adduxerat, vt ambitiose illas latgirentur, proposita laude talis curationis, atque ita relictæ hæcenus dæmonum ædes ex imis fundamentis eruuntur.

De ecclesia Gothorum. CAP. XXX.

Cumq; videret Scythicum cœtum Arianis retibus captum, contra & ipse coortus capturæ tale genus excogitat. Productis enim aliquot Scythicæ linguæ presbyteris ac diaconis & sacrorū lectoribus, assignauit vnā ecclesiā, quorum opera multi qui aberrauerant recepti fuere. Nam & ipse illo sæpe veniebat, & eodem eloquentes alios inuitabat, quibus dicentibus interpret aliquis aderat vtriusq; linguæ peritus. Atq; hæc ab ipso intra urbem gerebantur cum plurimos seruaret deceptos prædicationis apostolicæ veritate demonstrata.

Quomodo Scythis prospexerit, & Marcionistas fuerit infectatus. CAP. XXXI.

RRRR 2 Certior

ECCLESIAST. HISTORIAE

In Epiph. co
hortem Cel
sicam.

Certior autem factus quosdam pastores Scythas
accolas Istri, sitire quidem salutem, sed non esse
qui ad hanc sedandam latentes illis suppeditaret: com
parauit viros emulatores apostolicorum laborum, eosque
ad Scythas misit. Ego vero & in literarum lectionem
incidit scripturarum Leontio Ancyrano episcopo, qui
bus & Scytharum conuersio significaretur, & peteretur
idonei ductores qui in Scythiam mitterentur. Sed apud
nos postquam intellexit pestem Marcionis infecisse
vicos aliquot, literas misit ad eum qui tum pastor erat,
hortans ut morbum istum repelleret, regis etiam il
lum edictis confirmans. Quanta quidem in animo il
lius fuerit ecclesiarum iuxta diuum apostolum cura,
ex his satis poterit intelligi: sed & alia sunt quae liber
tatem ipsius declarant.

De postulatis Gainæ & contradictione Io
annis.

CAP. XXXII.

In Epiph.
Celtica.

Gaina qui gentis Scythicae esset, quam tamen bar
baria vinceret, vir tyrannico animo, Dux erat il
lis temporibus, praefectus cum suis popularibus tum
Romanis & legionibus & equitatu. Eum non solum
alii omnes, sed etiam ipse Rex formidabat, quod suspi
cetur tyrannidem illum moliri. Erat Gaina labe Aria
na foedatus. Petiit igitur a rege ut vnum ex diuinis te
plis sibi concederetur. Cui cum Rex respondisset co
ngitationi sibi & curae eam rem fore, accessit diuum Io
annem, & petitionem Gainae illi exponit, monuitque
quantum posset, & subinuit Tyrannidis affectatio
nem, placereque sibi hac concessione refrenari animum
barbari. At fortissimus vir ille, minime tu isti Rex, in
quit, quicquam huiusmodi polliceare, neque hortere me,
ut sancta canibus dem. Non enim possum facere, ut ver
bum Deum diuina oratione asserentes, atque celebra
tes eiiciam templo, & hoc tradam blasphematoribus
illius. Neque tu metuas barbarum istum o Rex. quin utro
que me atque illo accersito, tu modo cum silentio asside,
at ego illius linguam frenabo, eoque adducam, ne pergat
petere, quod ipsum accipere fas non sit. His auditis
Rex

Rex latus postero die ambos adesse iubet. Tum Gaina petitionem suam urgente, magnus Ioannes reclamans negabat, licitum esse regi quicquam aduersus diuina audere, qui quidem pietatem profiteretur. Gaina verò asserente, se quoque precum ædem habere debere: patet, inquit Ioannes, tota tibi diuina ædes, neque adorare volenti quisquam impedimento est. Mea verò, inquit Gaina, pars à vobis dissidet, cui simul atque mihi vnum templum peto, neque nullo hoc meo merito peto, vt bellicis certaminibus pro Romanis exhaustis. Tum Ioannes: Multo verò tu maiorem mercedem accepisti, inquit. Nam & dux & consul factus es, teq; par fuerit considerare, qui quondam fueris, & qui iam sis: tum verò aspicere ad priorem inopiam & hodiernam opulentiam: comparare etiam veterem ornamentum, quo indutus Istrum quondam transiisti, cum eo quo iam conspiceris, Vide igitur quàm modicis laboribus, quanta præmia tributa fuerint, & caue ne ingratus erga benefactores inueniatur. Hac oratione doctor orbis terrarum obturauit Gainæ os, & silentium imposuit. Aliquando verò post diu celatam voluntatem Tyrannidis nudauit Gaina, coactoque in Thracia exercitu multa loca vastabat ac depredabatur. Quæ res max. vniuersis incussit terrorem cum principibus tum subditis, neque inueniebatur quisquam qui vel configere cum illo, vel legationem ad ipsum obire non vereretur, cum omnes reformidarent barbariem animi eius.

Legatio Ioannis ad Gainam. CAP. XXXIII.

Tum ab aliis timidis cunctis ad hunc fortissimum virum deuentum est, qui nihil moratus, neq; prioris refragationis, neq; natæ ex illa discordiæ memoriâ, animo prompto legationem hanc in Thraciam obiit. Quare indicata Gainæ, recordatus ille qua libertate quondam pietatem defendisset, occurrit Ioanni longo sane itinere, & manum ipsius applicuit oculis suis.

Quin etiam liberos suos sanctis illius genibus admo-
uit, Ita solet virtus percellere, & pudore suffundere

RRRR ; etiam

ECCLESIAST. HISTORIÆ

etiam inimicissimos. Sed liuor splendorem doctrinæ Ioannis sustinere non potuit, atq; suis artibus vsus regiam urbem ac potius totum orbem terrarum spoliavit, lingua & mente illius.

De motibus Ioannis causa concitatis.

CAPVT XXXIII.

ATq; equidem in hac parte narrationis nescio quid mihi accidere sentio. Expositurus enim factam iniuriam Ioanni, alias virtutes autorum illius reuereri cogor. Qua de causa annitar, vt ipsoꝝ nomina occultem. Hi ergo diuersa prætexentes inimicitia suæ, cum fulgentem hominis virtutem ferre non possent, inueniunt infelices quosdam accusatores, & manifestas calumnias futuras intelligentes, consiliū longe ab vrbe congregarūt. Tum rex fide sacerdotibus habita, expelli vrbe Ioannē imperat, qui neq; accusatione cognita, neq; parata defensione perinde atq; cōuictus omnium quorum reus esset, deserere urbem cogitur, & cōferre se in oppidum maritimū, situm in faucibus ponti, Hieron vocant: cumq; noctu terræmotus ingens ortus, & tota regia in metu esset, legati mane ad exulem mittuntur, qui orarent, vt quamprimū ad urbem recurreret, & non sineret vltius periculum progredi: post hos alii atq; insuper alii missi, cōpletusq; legatorum turba Bosphorus. Præterea re patefacta fideliss. populus obuius profectus cum cereis funalibus texere nauigiis propōtidis fauces: atq; ita tum inimicoꝝ turmę disiectæ fuerunt: sed post non multos menses cogūt denuo exiguntq; poenā non prioris falsæ accusationis, sed functionis post expulsionē illius. Ioannes negare se in iudicium vocatum, negare accusationē audiisse, suamq; defensionē opposuisse, dicere se absentem damnatū, & Imperatoris iussu in exilium actum, itemq; reuocatum esse. At inimicis synodo coacta, alia cognitione opus non fuit, cū persuasissent Imperatori legitimam illam & iustam esse sententiam. Itaq; non modo vrbe Ioannem eiiciunt, sed etiā deserto includunt oppidulo Armeniæ, cui Cucuso nomen, atq; inde Pityūta

tradu

traducunt. Hic est finis simul Romani Imperii atque Pontii in ferocissimorum Barbarorum vicinia. Sed benignus Dominus ad illum cœtum perducere victoriæ speciosæ compotem pugilem nō est passus, quū enim ventum esset Comana, in senii & doloris expertem eum vitam assumpsit. Eius autem post tam præclara certamina corpus iuxta monumentum Basilici martyris deponitur, quum hoc martyr ipse per somnium fieri iussisset. Quot quidem Episcopi propter Ioannē sedibus suis pulsi vltima loca terrarū incoluerint, quotque Religiosæ philosophiæ exercitores eadem passi sint, exponere & protrahere narrationem superuacuum esse existimo, præsertim quum faciendū esse videatur, vt mentionem tristium coerceam, neue prodam facinoris autores fidei socios. Dedere tamen plerique pœnas, & aliis suis casibus vtili fuere documentum. Hoc facinus in primis execrati sunt Episcopi Europæ, & se ab autorum cōmunitate separauerunt, quorum partem auxerunt accessione sua omnes Illyrici. Verum Orientales fugere quidem pleriq; & ipsi cōmunitatem facinoris, sed corpus tamen ecclesiæ non distraxerunt. Ac defuncto vita doctore orbis terrarū, non prius coniunctionem Orientalium, & Egyptiorum, itemq; Bosphori ac Thraciæ Episcoporum admiserunt Occidentales, quā admirabilis viri illius nomen ad reliquos defunctos Episcopos ascripsissent, Arsacium quidem qui illi successerat ne compellatione ne quidē dignati. Atticū verò successorē Arsacii post multas legationes, & petitiōes pacis tandē receperūt, cū ille Ioannis nomen reliquis ascripsisset.

De Theophilo Episcopo Alexandria

no.

CAP. XXXV.

ERat tum Episcopus Alexandriae Cyrillus Theophili fratris filius, qui successerat in præfulatu patruo. Hierosolymis verò præerat Ioannes vir admiratione dignus, cuius ante quoq; meminimus: Antiochensium pastor erat Alexander. Is in functione Pontificalli valde adiuuabatur à vitæ lux gubernatione.

RRRR 4 Nama

ECCLESIAST. HISTORIÆ

Nam in ludo religiosi exercitus illa ante præsulatum transacta probauit, suam in diuturno exercitio fortitudinem, cum docendo, tum vita confirmando doctrinam. Successerat hic Porphyrio, qui post Flauianum administrationē illam adeptus plurima reliquerat munimenta benignitatis suæ, excellenti sapientia præditus. Hunc tamen diuus Alexander superabat exercitatione & philosophiâ & tenuitate vitæ, & flumine eloqui, ac innumeris aliis donis. Idem factionem magni Eustathii, quod pridem Paulinus, & postmodo Euegrus fieri non siuerant, cum reliquo corpore coniunxit, ex tempore festiuitate instituta, cuius similem nemo vnquam vidit. Nam consentientibus omnibus in fide assumptis, quique in sacerdotali ordine, quique extra hunc essent, processit ad congregationem illorum, & illis adiunctis psallentibus, vnoque concentu celebrationis cōcinnato, de paruula quæ occasum spectat porta vsque ad maximum templum totum forum hominibus impleuit, quodam rationali quasi flumine immisso, ad præterfluentis fluminis similitudinem. His conspectis cum ludæi tum Ariana labe foedati, tum verò exiguæ Græcorum reliquiæ ingemiscebant, ac lamentabantur, cum & alios fluuios, in mare ecclesiæ ferri viderent. Hic magni Ioannis nomen primus in ecclesiasticum codicem retulit.

De pœnitentia inimicorum Ioannis & reliquiis
ipsius relatis Constantinopolin. CAP. XXXVI.

Postea & reliquias ipsas doctoris in Regiam urbem transtulerunt. Tum rursus fidelis populus in nauigiis pro terra vsus pelago, fauces Bosphori iuxta propontidem lampadibus contexit. Hunc thesaurum vrbi intulit Imperator, qui hodie rerum potitur, qui & aui nomē sortitus est, & pietatem incorruptam custodiuit. Qui oculis atque facie in arcam procumbens errati parentum suorum veniam precatus est, quam daret ille in se per ignorationem admissio. Iam pridem enim parentes mortui fuerant, valde puero orbo ipsa relicto. Sed orbitatem sentire patrum & maiorum eius
Deus

Deus non est passus. Nam & pie illum educari curauit, & imperium seditionibus non fuit turbari, et Tyrannicos refrenauit animos. Quorum semper ille beneficiorum memor autorē laudibus celebrat, habetq; socias celebrationis sorores, quæ tota vita sua uirginitatem colunt, pro max. deliciis putantes diuinas meditationes, & pro cumulatissimis thesauris egentium usus. Ipsum sanè Regem cum plurima sint quæ decorent, in primis benignitas exornat, & mansuetudo & animi tranquillitas omnis perturbationis expers, necnon fides pura ac celebris. Cuius & ipsius certissimum afferam argumentum.

Fides Theodosii posterioris & sororum ipsius.

CAP. XXXVII.

ERat quispiam religiosi exercitii cultor, vir animo audace, is accedit ad Imperatorem, & nescio qua de re preces illi admouet. Quod quum sæpe frustra faceret, ecclesiastica Imperatori communitate interdicat, & iniecto vinculo discedit. Ac fidelissimus Rex reuersus in Regiam quum tempus esset conuiuii præsentibus omnibus conuictoribus negauit se, nisi vinculo solutum capturum cibum. Itaque ad Pontificem vnum ex familiarissimis mittit, qui oraret, ut curaret ab eo laxari vinculum qui imposuisset. Cumq; Episcopus diceret, nō esse ab vno quoque temere admittendum vinculum, declararetq; iam esse ipsum solutum, non suscepit solutionem, donec ægre repertus autor restituit ecclesiæ communitatem. Ea erat fides erga diuinas leges Imperatoris. Qua etiam inductus simulachrorū reliqua fana funditus dirui imperabat, ne quod posteritati, vel vestigium pristini erroris cōpareret, atque hanc sententiam ille inseruit proposito hac de re edicto. Quorum quidem bonorū seminum perpetuo carpit fructus. Prouidentem enim sibi habet huius vniuersitatis dominum. Itaq; quum Rhodius pastoralium Scytharum dux Istrum cum ingenti exercitu traiecisset, & vastata ac direpta Thracia, oppugnata Regiam urbem se primo impetu captus

RRRR 5 rum

ECCLESIAST. HISTORIÆ

tum euerfurumq; minaretur, fulmine Deus adactum cum ipsum exussit, tum copias perdidit vniuersas. Cui non dissimile quod bello Persico accidit. Quum enim Persæ distineri variis occupationibus Romam nos cernerent, rupto fœdere expeditionem in vicinos mouerunt, neque quisquam illis auxilio aderat, quod confusus pace facta Imperator & duces & milites ad alia bella misisset. Tum igitur Deus illos largissimo perfusus imbre, & vehementi grandine immissa perficere, vt ceperant, iter non sinit: cursum etiam equorum compescuit, vt viginti diebus, totidem vix stadia progredi possent, atque interim & duces accurrerunt, & miles coactus est. Sed & superiore bello hos ipsos obsidentes cognominem Imperatori urbem risui exposuit. Quam quum oppugnaret Gororanes ad motis innumerabilibus machinis, arieteq; adacto, & extructis turribus, restitit illi solus diuus Pontifex, Eunomius nomine, & machinarum appulsarum retudit impetum: iamq; nostris ducibus prælio sese non committere, neque subuenire oppugnatis audētibus, ille sese hostibus opponens incolumem urbem conseruauit. Quumq; vnus ex Barbaricis Regibus solita blasphemia, & Rabsacis ac Sennacheribi furore conuocatus, diuinum se incensurum templum minaretur, non tulit rabiem diuinus ille vir, & fundam in moenia constitui, vbi illa cognomento Thomæ apostoli nuncupabantur, applicatoq; ingenti saxo in nomine eius qui blasphemaretur, emitti iussit, quod directè illatum in impium Regem, abominandum illius os, & totum caput comminuit, & cerebrum humi dispersit. Hoc conspicatus ille qui exercitū cōegerat, & urbem se capturum sperauerat, mox discessit, re ipsa cōfessus se victū esse, metuq; perculsus pacem ac fœdus fecit. Tantæ est omnipotenti Regi noster Rex curæ: nanq; & illius se ipse seruum fatetur, & conuenientem exhibet cultum domino suo.

De Theodoro Episcopo Antioche

no.

CAP. XXXVIII.

Atque

ATque hic restituit magni orbis terrarum reliquis
 as cupidissimæ ciuitati. Quod quidem aliquantò
 post factum est. Innocentio verò optimo Romæ Epi- An.do.410.
 scopo successit Bonifacius, & huic Zosimus, itémque An.do.416.
 huic Celestinus. Hierosolymis autem post admirabi- a masuetudine facta
 lem Ioannem Praylio ecclesiæ cura commissæ fuit, viro voce.
 conuenientis planè nominis. Verùm Antiochiæ post
 diuum Alexandrum præsul est factus Theodorus vno
 castitatis, mansuetudine excellens, vitæ perfectione or-
 natus. Hic Apollinaris curiam aliis ouibus adiunxit,
 in summo cum ecclesia illas coniungendi labore, etsi
 complures insigniter illa labe contaminati in propo-
 sito permansere.

De persecutione & confessione Christianorum
 in Perside. CAPVT XXXIX.

EA tempestate Isdigerdes Persarū rex ecclesiasticū
 bellum mouit, hac occasione. Audas erat Episco-
 pus multiformibus præditus virtutibus. Ille intempe-
 stiuo ardore instigatus pyreum subuertit, ita vocant πυρῶν
 ipsi templum flammæ, Numen enim flammā esse pu-
 tant. Qua de re per magos Rex certior redditus, accersit
 Audan, ac primū clementer accusatū instaurare py-
 reum iubet. Quod cū se negaret Audas facturū, mina-
 tur Rex omnes se ecclesias euersurū esse, utq; fuerat mi-
 natus, fecit. Cumq; mandasset diuum illum virum in-
 terfici, tum deinde omnes ecclesias dirui iubet. Atque
 ego sanè non tempestiuā fuisse pyrei subuersionē ex-
 stimò. Nam neq; diuus Apostolus cū Athenas venis-
 set, & vidisset ciuitatē obnoxiam esse cultibus simula-
 chrorū, vllam aram quam ipsi venerarentur subuertit,
 sed oratione & ignorantiam illorū reprehendit, & do-
 cuit veritatem. Cæterū dirutum instaurare noluisse ac
 præoptauisse mori, id verò admirabile, & coronis di-
 gnum duco, non enim in vllò discrimine ignis adorati-
 onem, et fani edificationē pono. Sed hinc citatus turbo
 grauissimas vndas, atque sæuissimas incussit pietatis
 alumnis, & elapsis iam annis triginta durant adhuc flu-
 ctus à Magis tanquā procellis ventilati. Magos autem
 vocans

ECCLESIAST. HISTORIAE

Idem.
et si Epiph.
& ipse ali-
ter legit.
An. do. 421.

Vocant Persæ eos qui ex elementis Deos faciunt, quorum nos fabulas alio libro exposuimus, ubi & dissoluimus mendacia ipsorum. Ac mortuo quidem Isidoro de post patrem defunctum Gororanes filius una cum regno, etiam bellum suscepit aduersus pietatem, atque ipse moriens ambo quoque coniuncta filio suo reliquit. Genera autem suppliciorum, & exquisitiores poenarum quibus pios excruciauerunt, non facile poterunt oratione exponi. Aliorum enim manibus, aliorum dorsis pelles detraxere, aliorum capita à fronte usque ad mentum nudauerunt cute, alios dimidiatis arundinibus circumdedere, astrictis his arctissimis vinculis, ita quidem, ut qua parte dissectæ essent arundines nudo corpori applicarentur, Atque ita inde vi extraxere singulatim arundines dilacerantes per summum

Retrahe p. 10
quintis.

dolorem cutem. Multos lacubus accuratè obturatis inclusere, collecta eodem glirium multitudine, à quibus corpora pugilum pietatis depascerentur, alligatis quidem manibus ac pedibus ne abigere bestias à se possent. At glires fame compulsi paulatim sanctorum carnes, diuturnum & vehementem per cruciatum absumebant. Quin etiam his grauiiores poenas excogitarunt magistro usi illo naturæ peruersore, & veritatis hoste. Non tamen vicere fortitudinem pugilum. Sua enim sponte accurrebant cupidi mortis conciliatricis vitæ. Faciam autem mentionem duorum aut trium, de quibus & aliorum fortitudo intelligi possit. Erat

An. do. 424.

illustris admodum Persa nomine Hormisda gente Achæmenides, cuius pater præcipuas gessisset præturas, hunc cum Rex cognouisset esse Christianum, accersitum abnegare iubet Seruatorem Deum. At ille neque iustum esse, neque utile imperium Regis dicere, Nam si quis didicerit, omnium rerum Dominum Deum contemnere, & illum abnegare, facile ipsum etiam Regem despecturum esse, qui certè homo sit, mortalis conditionis. Quod si poena dignus habetur, ô Rex aduersarius aliquis regni tui, quanto est maiore dignus, qui omnium rerum factorem abnegauerit? At Rex quem

quem æquum fuerat admiratione prosequi sapienti-
 sima dicta, spoliavit illum, & opibus, & honore, & du-
 cere nudum camelos qui in exercitu essent, renone so-
 lummodo incinctum imperat. Post multos verò dies *Ratio qd n. p. p. p.*
 despiciens de testudine Rex, vidit optimum illum vi-
 rum vstulatum solis æstu, & puluere respersum, tum
 recordatus paterni splendoris, accersi ad se indutum
 linea tunica mandat, ratusq; cum priore malo, tum il-
 la sua benignitate mollium esse animum ipsius: Nunc
 saltem, inquit, contentionem pone, & abnega fabri filio-
 um. sed Hormisdas diuino repletus seruire tunicam
 dirupit, & abiecit cum his verbis. Si ideo me sperasti
 pietatem deserturum, habe tibi donum tuum vnâ cum
 impietate. Hac illius visa fortitudine Rex elicet Re-
 gia nudum. Suenem cui centum serui essent, ausum re-
 clamare sibi, neq; omnium rerum factorem volentem
 abnegare, sciscitatus qui nam omnium seruorum illi-
 us esset deterrimus, ei dominationem in alios, atque
 etiam priorem herum tradidit, eidemq; & coniugem
 domini matrimonio copulauit, ita de sententia se spe-
 rans deducturum propugnatorem veritatis. Sed lon-
 ge spe sua falsus fuit, habebat enim ædificatam Suenes
 domum in petra. Coniecit & Benjamin diaconum in
 carcerem, post annos autem duos legatus Romanorū
 qui aliis de causis aduenisset, liberationem impetra-
 uit Diaconi: vetuerat tamen rex communicare Chri-
 stianam illum doctrinam cum magis, seruaturum hoc
 eum legato promittente. Caterum Benjamin fieri
 posse negabat, neque se lucem quam esset consecutus,
 adempturum aliis, docere enim sacrum Euangelium
 quanto supplicio dignus sit occultator talenti sui. Sed
 hos sermones celatus Rex solui vinculis Diaconum
 iubet. At ille vt antè fuerat solitus, & ab interitu con-
 seruabat, quoscunque potuerat, & omnibus impertie-
 bat lumen mentis. Hoc post anni spatium indicato
 Regi rursus iuberetur ille abductus negare Deū quem
 adoraret. Tum ille interrogat, quo dignum ducat Rex
 desertorem regni sui, & electorem alieni: cumq; Rex
 respon-

respondisset morte & ultimo supplicio, ibi igitur vir
sapientissimus, quam pœnam, inquit, mereri censes deo
fertorem factoris ac creatoris sui, atq; deitatem, debi-
tumq; illi honorem alicui conseruo suo tribuentē. Qua
oratione irritatus Rex, iubet viginti acutis calamis di-
gitos manuum ac pedum illius per ungues transfigi,
quos cruciatus cū illum pro nugis putare cerneret,
aliū calamū acutum impingit verendis illius, & at-
trahendo, ac infigendo ineffabili dolore illum affici.
Tum demum impius & immanis Rex stirpem nodo-
sam & ramosam in sedem diaconi adigi imperat, sed
ille fortissimus pugil tandem animā exhalauit. Tum &
alia innumera ausi sunt facere isti impii. Neq; miran-
dum ferri ab omnium rerum moderatore tantam feru-
tatem atq; impietate. Nam et ante imperiū magni Con-
stantini omnes Romani principes insanserunt in sodo-
litium veritatis, ac Diocletianus ipso die salutatis pas-
sionis yniuersas in Romano orbe ecclesias diruit.

De Theodoro episcopo Mopsuestiæ.

CAP. V. XL.

An. do. 430.

SED nouem præteritis annis rursus illæ multiplici-
ter auctæ, ornatæq; floruerē, ac Diocletianus vni-
cum impietate interijt. Sed & huiusmodi bella & ec-
clesiæ victoria prædicta fuit à Domino, ipsaq; res do-
cet vtiliorem nobis esse belli impetum quā pacem.
Hac enim delicati, & immites ac timidi reddimur: at
bella, & mentem exacuunt, & præsentia tanquam flu-
xa, spernere docent. Quæ quidem à nobis alibi dispu-
tata sunt, Eo verò tempore quo diuus Theodorus An-
tiochenam ecclesiam regebat, moritur Theodorus epi-
scopus Mopsuestias, cū omnium ecclesiarū Doctor,
tum hæreticę cohortis profligator. Hic Diodorum ma-
gnū audierat, commilito & socius diuiniss. Ioan-
nis, qui simul se rigandos præbuerant illius spiritali-
bus laticibus. Sex hic & triginta annis præsul fuit, ad-
uersus Arianum, & Eunomianum dogma quasi in acie
dimicans, necnon latrocinium Apollinaris cōpescens,
& ouibus optimam herbam subministrans. Huius
frater

CÆSARVM CATALOGVS. 684

frat̃er Polychronius pascēbat cum summa vtilitate ec-
clesiam Apamensium, in maxima cū doctrinæ suauis-
sime, tum vitæ splendore. Sed ego sine hoc loco facto,
narrationis institutæ, lecturos obtestor, vt rependere
preces velint labori meo. Tempus quidem historia
nostra exequitur annorum. c v. exordio sumpto ab
Ariana rabie, atque hoc exitu laudatissimorum viro-
rum Theodori ac Theodoti mortis.

Historiæ Ecclesiasticæ Theodoriti, Finis.

CATALOGVS

CÆSARVM.

CONSTANTINVS 645. 1.

CONSTANTINVS qui Magnus dictus
est conditor nouæ Romæ in Thracia
vbi antè Byzantium fuisse, quæ illi-
us nomine appellata fuit, Constantii fi-
lius ex ignobiliore matrimonio susce-
ptus, prælatus à patre filiis Theodora
propter singularis spei indolem, Cæsar creatur in Bri-
tannia. Erat Constantius minimè lautus, & à luxu ali-
enus, qui ad epulas quoque publicas, & solennia con-
uiuia argentum & vasa ab amicis corrogaret, vnde
& pauperis cognomentum inuenit. Constantini au-
tem filii in primis munifica liberalitas et magnificentia
prædicatur, quæ re max. omnium voluntates sibi con-
ciliasse, & præclarissima testimonia videtur collegisse.
Etsi magnum virum fuisse dubium non est. Hic deu-
cto Licinio cū iam solus rerum potiretur multa fe-
cit superbè ac crudeliter, cū in suos tum exter-
nos. Nam & Crispum filium interemisse, & Fau-
stam coniugem filiam Maximiani aduersus paren-
tem quondam erga ipsum officiosam, exquisito sup-
plicio balnearum necasse traditur: professus Christi
cultum

An. do. 316.

An. do. 326.

An. do. 329.

An. do. 331.

CÆSARVM

cultum quo minus fallere, & prorsus esse iniquus Græcorum superstitioni videretur, Sopatrum Apamensem philosophum Iamblichi auditorem quo familiarissimè vsus esset, iussit occidi. Hic primus crucem præ ferri in bello præcipui signi loco instituit, somnio, vt quidam tradidère monitus. Religionis curam gessit diligentem & gloriosam, cum aliorum se molitionibus opponendo, tum cogendo illam memorabilem ac sacrosanctam Nicænam synodum. Paucis ante suam mortem diebus sacro baptismo lotus fuit, mortuo iam dudum Siluestro Romano Episcopo, vt non solum aliis multis certissimis argumentis, sed hoc quoque facto refellatur fama baptismatis Siluestri, itè que rebaptizationis Arianæ. Annotatur tempus ab hoc conditæ nouæ Romæ annorum trecentorum sexaginta duo post Imperium Augusti. Mortuus est Nicomedia in Bithynia. Corpus nouam Romam translatum, cum ingenti luctu exercitus, & sepultum sumptuosissimè. Matrem Helenam habuit, concubinam Constantii, mulierem penè superstitione piam, Huius itè que filii statuæ in foro Constantinopolitano positæ fuere, & in medio crux, cum inscriptione vnus esse diuinitatem, siue sanctitatem, *ὁ ἀγθς*. Decessit relictis Constantio Constantino ac Constante liberis, quibus & testamento hæreditatem Imperii diuisit, adiuncto Dalmatio Dalmatii fratris filio. Hunc natum in Thraciæ oppido Nasso quod postea auxerit atque ornarit, accepimus. De Constantino multa studio in vtranque partem scriptorum tradita sunt, quæ quamuis fauore, aut odio expressa factionibus, & falsitate non careant, satis tamen ostendunt virum maximum illum, & eximie naturæ fuisse, qui neque virtutibus, neque vitiis mediocribus præditus esset, & in quo virtutibus tamen vitia obscurarentur.

CONSTANTIVS II.

An. do. 343. **C**onstantino maximo natu filiorum Constantini Magni interfecto cum bellum mouisset Constanti fratri natu minimo, Imperium Orientis tenuit Constantinus

stantius, Constans Occidentis, nam iam antè Dalmati
us adolescens eximiae spei in Thracia fuerat à militi
bus interemptus, conuiunte Constantio. Sed & Con
stans qui in Occidente regnaret, dum ociosè venationi
bus studet, à coniuratione Maxentiana circumuentus
opprimitur. Deuicto igitur Maxentio magna strage An.do. 332.
data atque accepta, cùm ipse fuga elapsus se gladio
transuerberasset, & Decentius quem Cæsarem dixe
rat, finisset vitam laqueo, solus tenuit imperium Con
stantius. Bonis potius imperatoribus cõnumerandus
quàm malis. Nam & bello fortis, & in pace placidus
fuit. Multum quidem est in ecclesia factionibus tu
multuatum sub hoc principe, qui propter ingenii man
suetudinem seduci, falliq; interdum soleret. Consuetu
dine domestici coniugii contentus, infamiam libidi
nis vitauit. Hic cùm dixisset Cæsarem Iulianum fra
trem patruelem suum filium Constantii, vel vt alii tra
didere Dalmatæ, expugnatus precibus Eusebiæ vxor
is quam mirificè diligeret, nam Iuliano nō admodum
fauebat, cumq; illum nouis rebus studere intellexisset,
inflammatu ira, & cupiditate vindictæ incitatus, ex
peditionem parthicam, quam tum in manibus habe
bat, in Iulianum conuertit, sed dum indignationi &
dolori indulget, correptus vehementi febre, in itinere
decessit Mopsucrenæ in finibus Ciliciæ. Arianam se
ctam huic probatam maximè fuisse scribunt. De quo
tamen Gregorius inuehens in Iulianū cum honoris &
amplitudinis præfatione mentionē habet. hocq; vnum
parum rectè fecisse putat, quòd Iulianum Cæsare crea
rit. Connstat quidem aduersus quosdam oppugnantes
Arianos admodum exacerbatum fuisse Constantium,
idq; multis causa non videtur caruisse, sed de hoc desin
nre nostrum non fuerit. Mortuū tradunt cum magno
animi dolore, & multis querimoniis ob vitam incōsy
deratius actam, filium nullum reliquit. Memorabile
est, quòd Britannioni ab exercitu in Illyrico prodito,
non solū vitam, sed etiam otium atque voluptates
largitus est; cui etiam postea scribens in memoriam

CÆSARVM

solitus reuocare fertur, quantum beneficiorum in eum contulisset, qui non solum curis & sollicitudinibus rei publicæ, sed etiam scholæ ipsum liberasset. Nam fuisse stolidæ cuiusdam simplicitatis Britannionem traditur, delatorque imperio cum puderet illum literas nescire, sæpe laboriosissimè elementorum nomina meditantes deprehensum.

CONSTANS III.

An.do. 343. **C**onstans in Italia fratre Constantino interempto Imperium tenuit, bellator haud infelix. Militum voluntates largitionibus sibi concilians, cum subdito rum iniuria, & expoliatione, Christianam religionem amauit & auxit. Seditione Maxentii, vt dictum est, circumuenitur & occiditur, Cuius necem vindicaturus, frater Maxentii quidem copias fudit ac fugauit, sed tanta vtrinque clades accepta est, vt tum viribus Romanis fractis ac debilitatis, roborèque militiæ amisso, iam reperta sit ad rapinas barbaris hostibus, illis quasi custodibus remotis, & promiscua iam turba irruente in Imperiū Romanum Barbarorum prohibete nemine.

IULIANVS IIII.

An.do. 364. **I**ulianus Galli occisi à Constantio frater, filius Constantii: vel vt alii tradidere, Dalmatii fratris Constantini magni ex matre Galla. Cæsar dictus à Constantino fratre patruale max. rebus in Gallia gestis, et Fræcorum deletio exercitu sublato animo maiora moliri, & Imperiū affectare cœpit. Adiuuabatur in primis fauore militum, quorum beneuolentiā omni officiorum genere sibi conciliaffet. Hunc apostatam dixere, quod metu Constantii, quodam tempore capillo raso in coetu ecclesiastico, lectiones fecerit Græci παραβάτης vocarunt, quod desciuerit ad Græcismum. Mortuo Constantio à nullo aduersario interpellatus, imperium tenuit. Libanii doctrina multum vsus est. Valde studiosus elegantix & antiquæ disciplinæ. Itaque se vitamque suam, ac mores ad verustatem cupidissimè reuocauit. Qua in re obstante Christiana religione incurrit in magnam difficultatē, Nam illa neque ferri ab ipso in

In hac sententia atque proposito, neque ita valida & propagata facile tolli potuit. Itaque cum quasi ex insidiis coortus, tum iusto Marte in illam sese intulit, minime prospero euentu. A cadibus, & sanguine abstinent manus suas oraculis delectatus, haud scio an non tam superstitione quam imitatione veterum. Huic à Græcis redditum vnum aut alterum memoratur verisibus Heroicis hac sententia.

Iamq; ubi perfigenam gladio victrice domaris
Vtique Seleucæ sternens ad moenia gentem,
Tum te flammium rapiens ad sydera currus
Ætherios inter ventoso turbine gyros,
Mortali humanis positus cum corpore curis.
Atque ita cœlesti patriam splendore reuises:
Vnde es mortales quondam delapsus in artus.

Alterum oraculum.

Tertigenum quondam strauit Saturnius agmen,
Cœlicolum diuo populo quod bella parabat,
At dux Iulianæ inuictæ clarissime Romæ
Tu Persas bello profligas, moenia & vrbes
Diruis, & ferro ac hostilibus omnia flammis
Vasta facis, populisq; domas cum pluribus vrbes.
Quin etiam occiduis Alemanæ gentis in oris,
Prosternisq; acies, & agros populare feraces.
Hunc à primis pueritiæ annis infectatus est mortuum
Gregorius. Interiit in Perside proditus perfidia ducto
rum, quibus temerè fide habita precipitatus in desertum,
et aliena cultu humano loca, metuens grauius aliud discrimen, iniquo Marte cum hostibus confligit, & ictus sagitta emissa incerto autore corruit. Alii cōto percussus à prostrato hoste, alii aliter perhibet. relatus in castra cum sanguine anima linquitur: vir doctrina & ingenio excellens, animo pròptus, leni, facili, quod ipsa vix vnquā quiescentes oculi indicaret. Superstitioni deditus, & in prauas sententiās de rebus diuinis inductus potiss. à Maximo platonico Epitrota, qui & ipse Iamblichum audiisset. Fuit aut hoc totum agmen posteritatis Platonice in tractatione rerum diuinarum cuiusdā,

An. do. 365.

CÆSARVM

vt ita loquar, eruditæ vanitatis, quòd veterum scripta obscuriora de vita & moribus hominū ad Numina, et Deos referrent, confunderentq; cum diuinis humana, & superstitione animos imperitorū implicarent. Iulianus libros quoq; composuit, ea fuit eruditio literaria. Cæsarum historiā orsus ab Augusto executus. Contra Antiochenes qui dicteria iecissent, de barba ipsius, barbæ odium *μισοπαῶν* Græcè dicitur, ad canem Heracleum de cynismo, & alia aliis de rebus composuit scripta, interq; illa cōfutationem Christianismi quam Phorcæ olim vidimus. Christianis lege interdixit studiis bonarum artium, ἵνα μὴ, φησὶν, ἐκονώμενοι τὴν γλῶτταν τοῖς ἰστοίῳς πρὸς τοὺς διαλεκτικούς τῶν ἑλλήνων ἀπαντῶσιν.

IOVIANVS V.

An. do. 366.

Iouianus Pannonici generis in castris mortuo Iuliano appellatus Imperator à militibus, pactus cum Persis non honestas pactiones, sed necessarias, reduxit incolumē exercitū, ipse Constantinopolim properans in itinere moritur. Nulla re magis innotuit, quàm virtute patris, qua ille cōmendatus, summos esset honores consecutus: animo molli fuisse inuenio, ingenio penē nullo, & quod ipse negligentia etiam perderet. Nisi bim urbem potentem Persis cōcessit, cum summa infamia. Quadam tamen libertate & æquabilitate vitæ, studia commilitonū comparauerat. Formosum admodum, & procerò corpore fuisse accepimus, sed cū haberetur vulgo stolidior, viso illo anus aliquando dixisse fertur, ingentem esse altitudinē atq; latitudinem stultitiæ: quo dicto comprobato acclamatione multitudinis cū alii alia in illum iacerent, nihil est propius factum, quàm vt seditio oriretur, quæ cōpressa tamen fuit à Salustio præfecto prætorii. Antiochiæ templum consecratum Traiano ubi pretiosa bibliotheca esset, instigatione vxoris incendi iussit, cui incendio faces subdidisse ipsius concubinas ferunt, atq; ita multi optimi libri vnā cum templo conflagarūt, quam rem perquam iniquo animo Antiochenes tulere, atq; natura dicax illud hominum genus, multis dicteriis inceslere

Impe,

Imperatorem, interq; hæc versus Homericos in eum torquere irridentes, sparsis partim humi, partim parietibus affixis libellis, è quibus memorantur aliquot huius sententiæ.

Ex Iliade.

E bello aduenisti, utinam in bello periisses.

Item.

Execranda Paris forma, facièq; superba,
Fœminea vāsane libidine.

Et ex Odyssæa.

Ni te nudatum vestitu membra tegente
Pallio tunicæ parti oppositisq; verendæ
Quam primum infestis plorantem misero Persis.
Meritus ita est de Christianæ pietatis cultoribus, ut inter laudatiss. Imperatores numerari debeat, Neq; fuit iniuria mors illius, ut præmatura à plurimis deplorata.

VALENTINIANVS VI.

S Alustii præfecti prætorio beneficio factus Imperator Valentinianus inuitus, ut fertur, cum magna laudè gessit Rempubicam, legibus confusas res distinxit, vir prudens, mitis, scelerum maximus osor, infestus auaris. Cum rectè de diuina Trinitate sentiret, nō tamen crudelis fuit erga Arianos. Aerarii curam non negligenter habuit. In primis operam dedit, ut idoneis hominibus magistratus demandarentur. Cum haberet Serenam vxorem è qua susceptum Gratianum Augustum iam impubere ætate creasset, retenta illa, duxit & Iustinam, forma virginis captus, lege etiam lata, ut geminas vxores habere cuique liceret. Ex Iustina nascitur Valentinianus. Hic fratrem Valentem poritus rerum consortem Imperii fecit, concessa administratione Orientis. Nihil defuisse ad summam laudem illi putant, nisi fidelium & prudentum amicorum monita. Fideliter præfuit rebus sua in parte. Extinctus sanguinis profluuiō, siue rupta vena, seu alia de causa, seu sideri percussus, quam ἀπὸ πλυσίας Græci vocant, moritur Mediolani relictis successoribus fratre & filio Gratiano ex Serena suscepto, sed & alterum filium ex Iustina.

An.do. 367.

An.do. 377.

na cognominem patri, prouexere potentes amici morte tuo iam ipso ad partem Imperii. Ita Valens, & Gratianus, & Valentinianus admodum puer, principes facti præferre orbi terrarum.

VALENS VII.

An. do. 375.

Valens Orientale tenuit imperium, sub quo valde est tumultuatum in ecclesia, cum ipse Ariano dogmati faueret, & crudelitatem illius sectæ nemo coereret. Constantinopolitanis insensus, quorum & legatos incenso nauigio in mari perdidit. Vir doctus & erga amicos liberalis, infelix bello, Ausonius & carmina facere solitum scripsit, periit miserabiliter cum ingenti clade exercitus bello Getico. nam in prælio ictus sagitta, delatusque in agrestem casulam irrumpentibus Getis, & ferro ac igne omnia vastantibus, una cum casula concrematus est. Auxilia expeditionem paranti frater Valentinianus negauerat. Superstes fratri paucis annis extinctus lachrymabili fato est, ut diximus. Tum ad Gratianum fratre illius adhuc puero summa rerum deuoluitur.

An. do. 380.

GRATIANVS VIII.

An. do. 381.

Gratianus cognita patris morte celeriter Romam orientalem se contulit, seuitiæq; Arianorum opposuit, de exilio reuocauit Episcopos. Ut suas quibusque ecclesias tuto liceret tenere edixit. IncurSIONES diuersarum partium prohibuit. Solos Photinianos, Eupomianos, Manichæos exclusit. Fuit eruditus artibus bonis. Rationem gerendæ reipublicæ tenuisse non putatur. Aptior ludo quàm imperio Barbarorum satellitio vsus, qua re militum à se animos valde alienauit, à quibus & desertus seditione Maximi, qui Gallicas legiones sibi conciliarat, ætate prima circumuentus trucidatur. Hic aduersus Getas Theodosium ducem cum imperio misit, quem victorem etiam Cæsarem dixit. In Constantinopolitana ambulatione statuam huius positam fuisse accepimus, equestrem iuxta patris & Theodosii statuas, adiuncta ridiculi gratia cuiusdam gibbosi Firmiliani statua.

An. do. 386.

VALENTINIANVS IX.

Valentinianus adhuc puer, & Iustinae matri obnoxius, à Maximo q̄ fratrem ipsius sustulerat, pulsus Italia ad Theodosium confugit, à quo obiurgatus, quod se praeuisset abutendum matri, ac aliis turbas dantibus in ecclesia, iussusq; bonum animum habere, non enim sibi esse integrum negligere nefariam causam Gratiani, à quo summos honores esset consecutus, deuicto quidem Maximo, seditione Eugeniana suffocatus, laqueo extinguitur. autores necis laqueum de seditione loco nexuere, quo sibi adolescens ipse mortem consciuisse crederetur.

An.do.386.

THEODOSIUS SUPERIOR X.

Theodosius Hispanus diuino in somnis monitu hoc nomen sortitus, dicitur à Gratiano Caesar, victis fugatisq; Scythis. Huius opera fidei & sincera est. vsa respublica, laudatissimusq; esset princeps, si in pace quoq; illam fuisset complexus. Maximum interfectorem Gratiani sustulit, interempto etiam infante filio, quem pater Caesarem dixisset: Cōpressit & seditionem Eugenianam ventilatam ab Armogaste. Memorabilis ea victoria fuit, hoc quidem maior quo insperatio, neq; enim humana, sed plane diuina ope parata creditur. Confluxit minime par multitudine hostibus, neq; obscure detrectante pugnam milite. Ipso tamen ducente pudore secuti sunt. Confirmauit non parum labantes animos defectio cohortium, quae in insidiis fuerant collocatae ab Eugenio. Subito etiā in hostes turbulentia atq; procellae ventorum sese intulerunt, tanta vi, ut arma quibusdam extorquerentur, relataq; repellerentur, ad eos unde emissa fuerant. Quod omnium literis qui illius pugnae mentionem fecere celebratur, sed magnifice à Claudiano, qui Imperatorem Aëoli copiis, & aetheriis auxiliis usum scribit. Hoc praelio commissio traditur à suis Imperatori Eugenio. Armogastes sibi mortem consciscit. Theodosius pacata repub. Constantinopolim redit, & Promoto bellicam rem committit, ipse voluptatibus & delitiis operam dare etiam

An.do.387.

An.do.390.

CÆSARVM

An.do.395.

non sine ignominia,quam tamen aliqui eum declinaſe ſe affirmant.Sane negligentem conſtat fuiſſe, & diſſolutum rebus ſecundis,aduerſis acrem & attentū,quæ diuerſitas naturæ nō immerito quibuſdam admirabilis viſa eſt.Hic cum Honorium filium ſuum Cæſarem Romæ dixiſſet,ſuaſit Senatui qui religionem priſcam ſtuderet retinere,vt decepti & inducti in errores reſiſcere, & Chriſtianam religionem,in qua omnium ſclerum abolitio denuntiaretur,amplecti vellent. Sed nemo motus omni oratione illius dicitur,quod negarent ſe facere poſſe, vt maiorum ſuorum inſtituta, & tradita nouitiis Chriſtianorum inuentis poſtponerent: cum illorum cuſtodia urbem incolumem prope mille ducentis annis conſeruafſet, quibus ſi alia poſtiora duxiſſent,ignorare ſe quæ ſit fortuna conſecutura.Inſtitit tum pius princeps,& rempublicam ſumptibus ſacrorum grauari dixit. Quos cū Senatus tueri non poſſet, ſuſtulit Theodoſius, & autoritatem Senatus admodum diminutam reliquit. Hæc reſenſui,vt intelligeretur vnde maxime orti eſſent illorum temporum ſermones,quos ſequentia mala quaſi incitauerunt,quum omnium calamitatum cauſæ acceptæ mutatis ſublatisve ritibus ſacrorum referrentur.Quibus cum alii,tum vehementer Aurelius Auguſtinus reſpondit atq; reſcripſit.Fuiſſe perſimilis Theodoſius Traiano traditur.In iram procliuior,inq; illa impotētis animi, ſed quæ celerrime abiret. In literis atq; artibus is quem neque eruditum,neque indoctiſſimum diceres. Amans otii & quietis. In qua educatis filiis duobus Arcadio atque Honorio imperium relinquens, placidam mortem obiit Medionali.Suſceperat illos ex Placilla quam incredibili amore proſecutus, mortuā omni genere honorum affecit.

An.do.397.

ARCADIVS ET HONORIVS XI.

An.do.398.

R Eliſti à Theodoſio hæredes regni Arcadius & Honorius placidæ & molles animæ,requiſiuerūt admodum quietem & trāquillitatem,in qua ipſi educati eſſent, Neuter magnopere rei publicæ curis ſe affixit.

Afixit. Itaque Rufinus & Stelicho re ipsa principes, illi verbo erant. Rufinus Celta natione apud Theodosiū plurimum potuerat, autoritate & gratia. Huius Stelicho socius publicam simul rem vexabat. Omnium bona rapiebant, leges fugebant atq; resigebāt arbitrio suis infimos mercede accepta summorum honorum insignibus exornabant. Rufinus elatus superbīa cūm venisset in suspicionem affectati regni, a militibus ante urbem Constantinopolitanam occiditur, caput & dextra manus præcisa, bona tributa Eutropio Eunuchō, non minus improbo, qui & ipse cum modum in scelere omnem excessisset, excitus ē templo quo confugerat, obtruncatur. Arcadius cui prouincia orientis data esset, relicto superstite filio Theodosio moritur. Inter ea Barbari Stelichonis, vt ferunt, hortatu concitati, quasi exundabundum flumen in Italiam ruunt. Non enim Stelicho contentus mediocri potentia, regnum inuadere, vel ipse vel parare filio Bucherio conabatur. Radagisus iniquitate loci expugnatus capitur. Alaricus irritatus seu dolo seu perfidia Stelichonis redit ad urbem, neq; vllō defendente dum Honorius Rauenaræ desidet, diripit. Capta tum est Placidia soror Imperatoris. Hoc initium fuit vincendi, potiendiq; in Italia rerum Barbaris, quo tempore in translata Imperii sedem Byzantium etiam Imperatores concessere, Italiam non admodum respicientes, nisi quatenus sub Iustinsano, quod melius fuerat non fieri, aduersus Gothos in ea bellum est gestum. Omnino leuitas & inertia quædam optimorum & pietate præstantium principum valde nocuit reip. Hac improbi abusi multum damni dederunt passim ciuibus Romanis. Inter quos & Arbazacius, quem per iocū ob rapinas Harpazacium dicebant, libidine, luxu, auaritia perditus misere afflixit ciuitates atque prouincias.

THEODOSIVS POSTERIOR XII.

Theodosius filius Arcadii in delitiis, & inter Eunuchos educatus successit patri, & vnā cum patruo aliquātisper imperium, postea solus tenuit. Mox

An. dō. 407.

An. dō. 410.

An. dō. 402.

An. dō. 471.

EPISCOPORVM

- Valentinianum consobrinum filium Placidiae amicae suae, & ducis Constantii Caesarem dixit. Vt ille & fidei opera huius erga seditiosos fuerat usus. Sed & Asperi virtute in Italia repressi tumultus. Huius temporibus odiis inter Bonifacium ac Aetium exortis, Vandalis in Africam traducti fuere. Moritur Aurelius Augustinus obfessa Hippone. Expositus fuit Theodosii animus omnium pene dolis ac fraudibus, obnoxius Eunuchis, qui rerum potiretur principe Chrysaphio. Ipse ludere, venari, nihilque aliis occupationibus vacare. Tanta incuria & negligentia gerere rempublicam, ut diplomata non lecta subscriptione confirmaret. Ferebat totius quidem vitae fraternae, sed hanc leuitatem in primis indigne soror Pulcheria, itaque tale ad correctionem ipsius consilium capit. Literas conscribi curat, in quibus petita ab illo traderetur in seruitutem Eudocia vxor, quam amabat mirifice. Perfectas affert, fratri, sequi ait donum liberalitatis quoddam ipsius petere: qui neque lectis illis, neque interrogata sorore quid petitionis inesset, subscribit seruituti coniugis suae. Tum soror recitata scriptura obiurgatum fratrem magno pudore confudit. Nihil gessit memorabile, cum attigerit vitae annum L. pacem mercari, non armis facere, quo maximum contemptum Imperii Romani auxit. A caedibus ita abhorre, ut fontibus etiam vitam largiretur. Cum hoc Valentinianus multis annis regnavit, a quo quum non quidem integer, neque bonus vir Aetius, sed rei publicae necessarius Eunuchorum calumniis in odium vocatus Imperatoris interficiendus esset, cumque ille apud intimam quandam gloriaretur, quasi egregio hoc facto suo: Quale hoc, inquit ille, sit mox sentiemus, tu certe tibi sinistra manu dextram praecidisti. Theodosio mortuo Pulcheria Marcianum ad Imperii honorem produxit, Valentinianus ab Aetio vno milite Strathia interimitur, Marcianus Constantinopoli seditione Leonis opprimitur.

TEM

TEMPORA IMPERA-

TORVM BREVITER
annotata.

Constantinus Imperium tenuit annis minus duobus mensibus, triginta & vno, tredecim solus ingressus in regnum

Anno ab vrbe cond. M. xxix. quæ ratio ex eo ducta est, quod Nouam seu Orientalem Romam condidisse traditur, circiter annum. xxiii. Imperii, & eū fuisse vrbe cond. M. lxi. Græci tradunt.

Ab vr. cō. A.
M. xxxix.

Anno ab vrbe cond. M. lxx. decessit Constantinus magnus.

CONSTANTIVS cū fratribus. xiii. solus. xi. annis Imperator fuit, omnibus. xxiii. de quibus si. v. deductantur, qui abiire dum fratris intersector superfluit. viii. illi tantum soli relinquentur anni.

A. V. C. A.
M. lxx.

VULIANVS annis. ii.

A. V. C. A.

IOVIANVS non vno toto.

M. xcvi.

VALENTINIANVS cum Valente An. xii. minus tribus mensibus.

VALENS cū Gratiano & Valentiniano, VALENTINIANI, ff. ann. iii. omnibus. xv.

A. V. C. A.
M. xcix.

GRATIANVS cum fratre Valentiniano & Theodosio an. xi.

A. V. C. A.
M. C. xvi.

VALENTINIANVS cū Theodosio an. vii. omnib. xii.

A. V. C. A.

THEODOSIVS cum Honorio & Arcadio ff. an. iii. omnibus aliquot mensibus plus. xvi.

M. C. xxxix.

ARCADIVS cum fratre an. xiii.

HONORIVS cum Theodosio fratris f. annis. xvi. omnibus. xxix.

A. V. C. A.
M. C. lviii.

THEODOSIVS an. xxvii. cū Valētiniano cōsobrino.

VALENTINIANVS iii. cum Martiano, omnib. circiter. xxx.

Ita conficiuntur à Constantino vsque ad Leonem anni. c. lviii. quos aliqui in. c. lxi. contraxere, & à. xiii. ann. Imperii Constant. in quem refertur Alexander aduersarius Arian vsq; ad Theodosium, in cuius imperium

EPISCOPORVM

perium Celestini pontificatus incidit, conscriuntur anni. cv. quod tempus se executum narratione sua Theodoritus scribit.

ANNOTATIVNCVLAE

AD HISTORIAM THEODORITI, LVCIS
nonnihil allaturæ Lectori.

IN capite octauo, vbi dicitur hanc quæstionem de Coessentialitate filii agitatâ, ante annos. 130. & extare patrum, ea de re libros, sentit Artemonis hæresin, de qua extiterit postea Samosatensis Pauli & Luciani, quæq; ipsa de veteri Hebionitis, quasi fonte fluxerit.

Docebat Samosatensis verbum Dei Christum esse se non naturaliter, sed gratia et beneuolentia Dei. Nec minus in aliis sanctis, atque se adeo ipso inesse verbū Dei, quā in Christo fuerit.

De Meletio qui Arianis se coniunxit, quærendum an is sit quē facundiæ & doctrinæ nomine tantopere laudat Eusebius, fugisse certe scribit supplicia Christianorum.

Capite. 25. In conuersione Epiphaniū Valerianus memoratur, in Græco proprium nomen est omissum. Fortasse interpretes addidit euidentiae causa. Significatur autem pater Galieni, Licinius Valerianus, qui 106. ab eis fuit dictus. Hunc crudeliter grassantem in Christianos victum in Mesopotamia Saporex rex Persarū cepit, & oculis effossis contumeliosiss. tractauit.

Capite. 30. Quærendum num idem sit Mares Chalcidonensis Episcopus, Arianorum fautor, & obiurgator Iuliani apostatæ cæcus.

CATALOGVS

EPISCOPORVM.

Constantinopolitani Episcopi, qui fuere hoc tempore, cuius est historia Theodoriti, supra notantur.

Petrus

Petrus Alexander.
 Paulus, & pulso Paulo Eusebius Nicomedensis, quo
 mortuo extitit σχίσμα Macedonianū, sub Cōstatio.
 Macedonius, abdicatus.
 Eudoxius, qui Antiochenā sedem cum hac mutauit.
 Demophilus σχίσμα
 Gregorius Nazansenus curator ecclesię Constantino
 politanę.
 Maximus philosophus Cynicus, abdicatur.
 Nectarius prætor vrbs pauloante baptizatus, sub
 Theodosio.
 Ioannes Antiochenus cognomento Chrysostomus,
 sub Arcadio.
 Arfacius frater Nectarii admodum grandis natu.
 Atticus.

ALEXANDRINI.

1. Petrus. 2. Achillas. 3. Alexander sub Constan-
 tino.
 Athanasius, *μίσθον καὶ αίματινόν σχίσμα* sub Constans-
 tino, Constantio & Valente.
 Ariani episcopi viuentē Athanasio.
 Eusebius Emisen⁹ designatus præsulatū metu nō inist.
 Gregorius. Georgius Cappadox, occisus sub
 Iuliano ab Alexandrinis nō absq; suspicionē subor-
 nationis Athanasianę.
 Athanasius restitutus sub Iuliano, hoc post captū præ-
 sulatū an. XLVI. defuncto Petrus creatur episcopus.
 Petro pulso substituitur Lucius a Georgio quodam
 presbyter factus, & Samosatensis Episcopus.
 Restitutus Petrus pulso Lucio.
 Timotheus frater successit in locum Petri mortui.
 Theophilus Cyrillus Theophili fratris filius.

ANTIOCHENI.

Tyrannus. Vitalis. Philogonius.
 Eustathius, σχίσμα, pellitur in exilium Eustathius, &
 surrogatur Eulalius Arrianus, quo mox mortuo,
 Eusebius Palæstinus designatur, obire functionem
 noluit. Substituitur igitur,

Euphros

EPISCOPORVM

Euphronius, & huic Placitus,
 Stephanus abdicatus, Leontius,
 Eudoxius Episcopus Germanicæ,
 Melitius suffragiis omnium ex Armenia accersitus fa-
 ctione Arrianorū pellitur. In cuius locū sufficitur
 Euzoius, diaconus quondam cum Ario damnatus.
 Paulinus Orthodoxis post pulsum Eustachium præ-
 fuit, vnam ædem tenuit Antiochiæ.
 Melitius reuersus ab exilio, Paulini, quum præ-
 sulatum peteret Paulinus & Apollinaris.
 Apollinaris abdicatur, sed Eustathiani præfule Pauli-
 no à reliquis separati longo tempore manserūt, sed
 & Apollinaris Vitalem crearat Episcopum, ipse
 concessit Laodiciam. Post Melitium creatur
 Flavianus, & Paulinus surrogat ipse sibi Euagrius.
 Flauiano successit Porphyrius.
 Alexander restitutor vnitatis factionis Eustathianæ
 & Melitianæ.
 Theodorus.

HIEROSOLYMITANI.

- 1 Hermona.
 - 2 Macarius sub Constantino.
 - 3 Maximus.
 - 4 Cyrillus: abdicato Cyrillo episcopo occupat illam ecclesiam
- Herennius, post hunc
 Heraclius, post hunc
 Hilarius, sub Theodosio principe, cum restituitur Cy-
 rillus, cui successit Ioannes Praylius.

ROMANI.

- 1 Miltiades.
- 2 Syluester successor.
- 3 Marcus à Theodorito omisus.
- 4 Iulius.
- 5 Liberius, hoc exulante præfuit ecclesiæ Fœlix.
- 6 Damasus successit reuocato Liberio, Vrsino qui tū-
 quocq; factiose creatus esset, abdicato.
- 7 Vrsinus, qui quidem Theodorito est Siricius.
- 8 Anastasius.
- 9 Innocentius.
- 10 Bonifacius.
- 11 Zosimus.
- 12 Cœlestinus.

INDI,

INDICATIO HAERE

SEON QVARYM IN HOC SCRIP

pto mentio fit.

DE ARIO.

Arius presbyter Alexandrinus literatus vir, am- An.do. 333.
bitiosus, quo suum nomen & famam celebraret,
vfitata & consueta doctrina derelicta, nouum dogma
promulgat, vel potius Artemonis, & Pauli Samosa-
tensis impietatem renouatam eliminare aggreditur.
Hic damnatus in concilio Nicæno, aliquantisper qui- An.do. 337.
dem latuit Alexandriæ, sed minime quiescisse illum ap-
paret, ita breui tēpore vires ingētes illa factio sibi cō-
parauit. Cum autoritate suffultus principis Constans-
tini peteret ecclesiam, communicaturus cum Alexan-
dro Constantinopolitano, inter eundum in sellam se-
cedēs, turpi fine vitā clausit.

DE MACEDONIO.

Pliso Paulo Constantinopolitano successore Ale- An.do. 344.
xandri, & relegato ad otium Thessalonicam, am-
bire Macedonius præsulatum, sed tum occupauit Eu-
sebius Nicomediensis: quo mortuo, quū Paulus clan-
culum prius Romam profectus, autoritate Occiden-
talium suffultus, ad præsulatum reuerteretur, in exiliū
actus Cucusum, interimitur, Ita capeffit illam sedem
Macedonius crudelis erga omnes dissentientes. Is &
exercitum, Paphlagonum multitudini immisit, qui ef-
sent factionis Nouatianæ: qui desperatione ad arma
compulsi, cum suorū miserabili strage exercitum de-
leuerunt. Idem ossa Constantini magni ignorāte Con-
stantio in redem Acacii transtulerat. Itaq; inuisus Impe-
ratori spoliatur præsulatu, non admodum tuentibus
eum Arianis, vel potius subuertentibus. Quauis
enim filium Coessentialē cum patre esse non faterer-
tur, tamen ne factum quidem aut conditurā dicere su-
stinebat. Sed sanctum spiritū creaturā plane esse dice-
bat. Cuius hæreseos & ipse autor fuit: nam antea non
venerat diuinitas S. spiritus in quæstionem. Quod
etiam testatur Basilius in expositione fidei Nicænæ
per

EPISCOPORVM

per scripta Antiochenis, his verbis. Indefinite quidem de Spiritu sancto mentio sit. Nondum enim exortis hostibus spiritus, abdicationem eorum qui spiritum sanctum conditum, & seruilis naturæ esse assererent, non expresserunt. Nihil enim omnino in diuina & beata trinitate conditum inest. Hoc dogma amplexi sunt Eustathius Sebastianus & Basilius Ancyranus episcopus.

DE EVNOMIO ET AETIO.

An. dō. 358.

A Etius ^{ad d.} cognominatus, Antiochenus, patre Gregorio milite ortus, relictus admodum puer morte patris inopia compulsus ad opificiū perdiscendum accedit: aurifex eximius factus. cum natura ad maiora incitaretur, ad sapientiæ studium, & literatas artes conuertitur. audiuit Paulinum Tyrium adhuc viuente Constantino, postea Eulalium, qui tertius & vigesimus Episcopus Antiochiæ a temporibus Apostolorum fuisse traditur. Quum vis esset magna ingenii, & acrimonia in disserendo, exquisita oratio, neq; ulli iam cederet: multos etiam in disputationibus pro arbitrio agigaret, ferri diutius non potuit, cum multi dignitate & autoritate præstantes viri ab adolescente adhuc redolente officinam se vexari dolerent. Ita relicta Antiochia Anazarbum concessit, vbi quasi vires collegebat, cum exercendo se dialecticis & contentio- num artibus, tum scribendo non solum mediocribus, sed etiam ipsi Imperatori Constantino, tum etiam vi- te, victusq; ac ornatus simplicitate ac tenuitate. Hunc Ariani dogmatis defensorem fuisse constat: sed ea subtilitate ac ita presse tractabat, vt fraudes veriti ipsi etiam Ariani non magnopere pro illo laborarēt, quare a Leontio diaconus creatus mox abdicatur. Erat Leontius vir prudens, minime tumultuator, dissimulare iniurias, tegere suam sententiam, ætate grauis moritur. Fuit et alius Leontius Tripolitanus Episcopus, de quo sententiæ historicorum variant. Nam tradunt inter subsidia Arii aliqui damnatū, et Ariani scriptores inter suos posuere, alii egregium virū & penē im-
modice

modice tenacem dignitatis episcopalis aduersus Eusebiam Augustam perhibent fuisse. Memorabile est quod traditur: Cum quodam tempore in cœtu episcoporum Constantius de ecclesiasticis multa verba faceret, & promulgaret constitutiones, omnibus aliis approbantibus, hunc solum obstinate tacuisse. Tunc Imperatorem quæsiisse: cur ipse inter omnium sermones solus teneret silentium. Ibi respondisse Leontium: Ideo fieri quia cogitās miraretur apud se, quod ab ipsius negotiis tantum suppereret temporis aliena ut curaret. Bella enim & rempublicā illi gerendam, nunc iis post habitis desidere inter episcopos, & statuere de ecclesiastica administratione, quæ ad ipsum nequaquā pertineret. Fuit & alius Leontius hæreticus Arianus Antiochenus. Fuit & Leontius vir pius monachus sub Leone. Sed Antiochenus episcopus Leontius callide fouebat, & pacem ciuium & Aëtii doctrinam. Vtebatur notario Aëtio Eunomio viro prompto & acti-

*An. do. 673.
Aëtius.*

hunc fecere episcopum Cyzicenum. Tuebatur autem Eudoxius, qui post Leontium inuaserat Antiochiam, & hac relicta Constantinopolim, is igitur tuebatur Aëtium atque Eunomium, sed Eunomius cum audacia non deesset, intelligentia deficiebatur. Aëtii igitur insuper elimare, & expolire subtilitatem, sed in sacris literis, neque cogitatione, neque lectione multum versatus temere impietatem effundere. Hic cum quid proposuisset explicandum percopiosa oratione utebatur, quod sentiret non satisfacere se susceptæ rei. Itaque multis verbis absumptis, ad metam anhelans, haud fere pertingebat, quare in illa copia ingenti orationis perquam tenues & leues sententiæ fluctuabant. Scripsit septem Tomos in epistolam Paulinam ad Romanos. Hic relegato Aëtio aliquantisper consilio Eudoxii impietatem celat: postea illa prodita Cyzico pellitur, & hæresiarcha manifeste fit, a quo dicti sunt Eunomiani iidem cum Aëtianis, nam hæc posteriorum appellatio vilitior. Dissimilitudinem introducebāt inter filium & patrem, & illam de nihilo, Arianā impietatem

TTTT

tatem

EPISCOPORVM

tatem astruebant. Neq; tam sententia quam discessio-
ne ab Arianis discrepant.

DE PAVLO SAMOSATENSI.

An.do. 267.

Paulus Samosatensis episcopus Antiochiæ Manes-
tis temporibus potiente rerum Aureliano, nudum
hominem seruatorē **CHRISTVM** fuisse docebat, inq;
ipso tāquam aliis in Prophetis habitasse verbum dei.
Itaque constituēbat, duo diuersa & separata, aliū **Chri-**
stum, aliud verbum Dei in **CHRISTO** fuisse asserens.
Hinc propagatæ omnes vesaniæ, vel humanitatis vel
diuinitatis naturam eripientes **CHRISTO**, qui Deus
& homo vnus **CHRISTVS** est, non cogitatione, sed na-
turaliter. Paulus filium dei editum Marię virginis par-
tu non esse sempiternam substantiam seu personam,
Christum communis modi & naturæ hominem fuisse
se, per summam impietatem docebat, ab hoc Paulis-
ani dicti.

DE MANICHAËIS.

An.do. 279.

Manichæi siue ab authore hæreseos appellati, seu
à Manete discipulo Budæ. præstigiator hic erat
& superstitiosus. Christum non vero corpore huma-
no in terris versatum docebat, sed ad vsum commodato eorū, quæ in
terris facere ac perpeti videretur, quorum nihil reue-
ra gereretur. Naturam hic humanam tollebat: Vetus
testamentum, vt exitiale & nocens abiicere, Nouum
retinere tanquam salutare. Scelera quędam vitæ & no-
cturna sacra exercuisse hunc traditur, verum de his nō
laborādum, cum videri conficta possint. Sed illius abo-
minandæ impietas doctrinæ ea fuit quam exposuimus,
præter quæ & assertio est illius duorum numinum, à
quorum vno bona ab altero mala originem haberēt,
quæ implicantur cum prioribus vesaniis, Cerdonis,
Marcionis, Valentini.

DE AVDAEO.

An.do. 344.

Avdæus Syrus Manichæorum dogmata clanculū
probare creditus, asserēbat humanam formam deum
esse, ἀνδρῶν μορφῆς huius sectatores dicti. Arripere
hoc

CATALOGVS.

694

hoc dogma maxime imperiti & Aegyptii monachi. Simulabat autem hæc factio magnam vitæ innocentiam ac castitatem: recedereq; à communitate ecclesiastica se dicebant, quod in illa ferrentur foeneratores & impuri.

DE MESSALIANIS.

Messaliani vocē significante precatōres appellati, An.do.371. qui & *ἠδυστοί* à numine quō corripērentur. Fruticatio quædam Phrygum & Montani sectæ, ple- riq; celantes suum dogma ab ecclesiā non seiungeban- tur, neque quicquā momenti habere communitatē illam in vtranque partem aiebant.

DE LVCIFERIANIS.

Luciferiani à Lucifero dolente suam auctoritatem An.do.390. in creatione Episcopi Antiocheni spretam, secta originem duxit. A quibus in Alexandrino conuentu recepti damnabantur. Hæresis in sola ambitione fun- data, neq; sanè late peruagata. Hæc enim arma semper fuere contentionum in ecclesiā, prætextus veræ fidei, & pietatis asserendæ. Et seruire coacta fuit eximia res cupiditatibus improborum fides, *ἡ πλοῦς ἔσα φιλονεικίῃ*, vt ait Gregorius.

DE SABELLIO ET PHOTINO.

Sabellius Libycus fatebatur vnum esse Deum, & An.do.357. ita in vnam essentiam trinitatem adducebat, vt as- sereret nullam esse verè subiectam proprietatem per- sonis, sed nomina mutari pro eo atque vsus poscat, vt nunc de illo vt patre, nunc vt filio, nunc vt spiritu san- cto differatur. Huius hæreseos germina Photini placitum & Marcelli Galatæ episcopi Ancyran, quorum ille assereret filium Dei ex *M A R I A* natum, sempiternam essentiam illius negans, hic vnigenitum filium verbum Dei esse concedebat. Sed tempore atque vsu flagitante progressum, mox rediisse illo vnde venerat. Qui neque esset ante illam progressionem, neque postea substantiam habuerit. Constitutum enim & explicatum fuerat post synodum Nicenā de personarum siue *ὑποστάσεων* appellatione, quod ibi scriptum erat

TTTT 2 esset

EPISCOPORVM

εἴη δ' αὖτις λείψ' ἐκ τῆρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν υἱὸν, ἀνο-
 δεματίζ' ἐκ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. Nam moue-
 rant hanc quæstionem posteriores demum vt opinor,
 Basilius quidem perquā subtiliter interpretatur. Hæc
 apprehendit, & Paulinus Antiochiæ orthodoxorum
 præses post pulsum Eustathiū. Contra Sabellium scri-
 psisse Dionysium refert Basilius, haud scio an non illū
 dicat, qui Alexandriæ Episcopus fuit, iam ætate gran-
 dior cum Samosatensis damnaretur, sed processisse in
 conuincendo longius, & distraxisse etiam essentiam,
 id est τὴν οὐσίαν Deitatis, seminaq; iecisse dissimilitu-
 dinis quæ postea introducta sit. Ab his nominantur
 Sabelliani & Photiniani.

APOLLINARIS.

An.do. 379.

Apollinaris valde ingeniosus, & doctus vir, caro-
 men & versus elegātes facere, facultate maxima
 literarum. Itaq; repleuit libris suis, vt Basilius ait, ora-
 bem terrarū. familiaris fuit Gregorio & Basilio: de-
 fensor Coessentialitatis. Interdixerat Iulianus discipli-
 na Græcorum Christianis. Tum Apollinaris versib;
 exposuit ad Homericū quendam modū historias anti-
 quas sacrarum literarū, & numero librorū, & elemen-
 torū notis iisdem. Composuit & Iambos & carmina.
 Hunc antiquis, nisi nostra & præsentia sperneremus,
 cōparari posse quidam putarunt, sed fieri non potuit,
 quin in tāta copā scriptorū multum ac sepe erraretur.
 Sententias quidem à veritate diuinæ scripturæ ad hu-
 manas fabulas detorsisse illū constat, In primis de re-
 surrectione mortuorū ineptientem, cur reuersuros ad
 legem & circumcisionē, sabbata, ritus, adorationem, ci-
 bos, templum traderet, tū de carne Christi, splendidis
 nugis multos seduxit. Cū enim filium dei carnē huma-
 nā animasse, primū docuisset, postea correxit, pro mē-
 te tantū & intelligentia fuisse diuinitatem in Christo.
 Hunc secuti Apollinaristæ nominati sunt.

DE NOVATIANIS.

An.do. 257.

Nouatiani à Nouato presbytero, qui in facinus, &
 peccatum singulare lapsos excludi oportere cō-
 muni

munitate ecclesiastica censebat, iudiciūq; de illis re-
linquendum deo. hos sanctiores, & natura ipsa atque
ingenio duriores amplectebantur, imbecilliores fugi-
rabant, ita scindi ecclesia in duas partes: separabantur
enim illi a reliquis καὶ ἄλλοις sese vocantes. Hec opinio
condemnata est in synodo Romana. Fuere multi epis-
copi Nouatianorum viri boni ac docti, & in primis
maxime diuersa ratione Agelius & ab hoc tertius Sisi-
nius. Quorum ille indoctior & rudior, hic non solum
literatus, sed etiam elegans ac facetus: Non nisi vnam
vestem ille, & nullos calceos habere. Hic & candido
pallio & balneis vti. Ac quodam eum aliquando ca-
tholico reprehendente quod laute degeret, ac quaeren-
te cur candida veste amitteretur, iussit illum proferre
ex sacris literis, vbi nigris indui iuberentur, Quod cū
ille facere non posset, At mihi, inquit, Salomon succur-
rit, iubens vestimenta candida esse, Ipseq; **CHRISTVS**
candida veste cum se tum Mosen, atque Heliam disci-
pulis cōspiciendum exhibet. Accedebat autem dictis
gratia suauitate vocis, & decoro quodam gestu totius
corporis. Lauabat sæpe bis vno die. Hoc quodam cur
faceret, qui episcopus esset rogante, vt bis vno die la-
uaret, quia, inquit, tertio non satis commode possum.
Ademerat Leontius episcopus Ancyranus ecclesiam
Nouatianis, qui quum venisset Constantinopolim,
deprecatur ad eum accessit pro suis Sisinnius: sed in-
crepante Ancyrano Sisinnium, negantēq; esse dignos
ecclesia qui pœnitentiæ bonum tollerent, Nemo, in-
quit, est in pœnitentia maiore quā ego. Tūc, inquit
Ancyranus, quo pacto? Quod, inquit Sisinnius, ad te
accefferim. Quum Ioannes Chrysostomus diceret, du-
os episcopos in vrbe vnā esse non oportere: Negauit
esse Sisinnius. Tibi ne igitur, inquit Ioannes, Episco-
pus non sum? Imò verò, inquit, tibi non sum, qui aliis
sum omnibus. At ego, inquit Ioannes, efficiam ne pu-
blice, cum hæreticus sis, docere tibi liceat. Effice, in-
quit Sisinnius, & accipe cum gratia mercedem, quan-
to enim labore me liberaueris. Tum Ioannes iam mol-

EPISCOPORVM

lior, non igitur faciam, cum tibi gratum futurum intelligo. Ea erat hominis promptitudo in respondendo & altercando subtilitas, qua in parte cum Eunomius quoque valeret, fugere illius congressus, quasi evitit^{us} solebat. Moribus & vita laudatissimus.

DE ALIQVOT CATHOLICIS

PRAECIPVIS QVI NOMINANTVR
in hac historia.

ATHANASIVS.

An. do. 333.

Athanasius Alexandrinus ab episcopo illius vrbis Alexandro puer literis erudiendus in ecclesiā suscipitur: viderat enim quædā illum mysteria tractare religionis nostræ: postea factus Diaconus Episcopum sequi, proficiscentem Nicæam ad memorabile concilium illud coactum aduersus Ariū; Mortuo Alexandro, legitur Athanasius Episcopus. Tum illud miserabile, & cruentum ac diuturnum dissidium extitit, Regibus, Episcopis, Prætoribus populo partim tuente partim oppugnante Athanasium. Constantinus relegauerat in exilium, sed illius filius Constantinus restituit reuocatum, vt traditur, à patre penè agente iam animam. Postea Constantio solo rerum potente, quum ipse misere, tum illius causa ecclesiæ concussæ, ac vexatæ sunt. Apparet fuisse virum ingeniosum, prudentem, animi vehementis, acrem, laboriosum, in coniecturis sequendis admirabilem. Mirifice inimicus Arianis fuit. Constantem aduersus fratrem instigasse putabatur, ea suspicio videtur tantopere insensum illi Constantium reddidisse. Qui defendente causam illius Liberio dixisse traditur, nullam sibi victoriam gratiorem futuram, quàm si esset Athanasius oppressus, Neque tantopere se sollicitari Maxentii, & Syluani defensione, quàm cura euertendi Athanasij. ex quibus intelligi potest immane illud odium fuisse. Sub Iuliano ecclesiam recepit, & mortuus est Imperatore orientis Valente. multi historiam

istoriam persecuti sunt scriptis suis, variam & incertā fortunam rerum illius, multa sunt singularia, & admirabilia. Atrocibus sæpe criminibus infamatus, ita se purgavit, vt nō persuaderet iudicibus, sed ostenderet, & declararet, quasi ob oculos positam innocentiam suam. Inq; hac parte præcipua fuit felicitate, neq; enim vllum improbum factum Athanasii inimici plurimi, & potentes probare potuerunt. Exilia, periculaq; vitæ, sæpe subiit. Doctrina & artibus minus instructus, itaq; mores illius, & oratio plus nocuere aduersariis q̃ scripta. In hunc etiam extat funebris laudatio composita à Gregorio Nazansī Episcopo.

GREGORIVS THEOLOGVS EPISCOPVS

Nazansī.

Gregorius qui Theologus dicitur episcopus Nazansī, vicus hic est Cappadociæ, vir doctissimus, necessarius, & amicus Basilii Cæsariensis episcopi, h̃teris fuit apprimē eruditus, & versus facere elegātes, extant illius in hoc genere scripta, quibus & ingentis bonitas, & magnitudo studii declaratur. Sed philosophiæ operam præcipuam dabat, & orationem diligenter componebat, ad sententiosum & subtiliorem modum, qualem Polemonis Smyrnæi fuisse accepimus magistri Aristidæ. Laodiciæ quidem erat ille natus, sed quia Smyrnæ rhetoricabatur, ideo illud cognomentum obtinuit. Completa fuisse tradunt numerosis scriptis Gregorii versuum xxx. m. Doctrina fuit singulari & exquisita, morū & vitæ maximā integritate, atq; etiam comitate. In docendo & expositionibus rerum plurimū valebat, oratione utebatur vberē quidem, sed cum eliminata cura, tum grauitate stabili. Ne aduersarios quidem atq; inimicos lædere, itaque satis quietam vitā ad annos ferme xc produxisse fertur. Cū Constantinopoli in dissidio Demophilæo ecclesiā suscepisset regendam, & inuidia subiceretur ei quidam Maximus, ægre ferentibus multis, & hortatibus Gregorium ad illam sedem & dignitatem suā retinendam, negauit aliter quā ad tēpus curationē illius ecc

An.do. 372.

EPISCOPORVM

ecclesiæ sibi datam, orauitq; vt paterentur ocio suo pacem ecclesiæ parare, ita Nazansum rediit, vbi tandem alio constituto episcopo in agro solitariam vitam vixit. Incredibili amore complexus fuit Basilium, se quidem natu minorem. studuerant vnâ Athenis, coniungi etiam similitudine morum, & mutuis voluntatibus videbantur, quæ res aut solæ, aut potissimû amicitiam conciliant atq; conseruât. Pluris facere Gregorius Basilium quàm seipsum, non obscure testabatur. Pro hoc laborare, hunc producere commendatione & testimonio ad honores, ab hoc requirere in maximis rebus veritatem. Sacras literas eatenus tenebat quatenus opus esse censuerat, exquisitam enim scientiam illarum video ei adimî, quum concedatur eidem singulare studium. Vix cum quoquam disputasse oratione aut scripto traditur, cum Gregorius tum Basilius quæ nō in suam sententiam perducerent. Fuere & alii hoc nomine; Gregorius frater Basilii. Gregorius Arianus episcopus Alexandrinus.

BASILIUS.

An. do. 371.

Basilus Cappadox, vir doctus & literis atq; artibus eruditissimus. Valebat in primis copia dicendi, atq; eius oratio plenior & ornatior visa & apta concionibus, episcopus fuit Cæsareæ in Cappadocia. Oppugnator Ariani dogmatis, inualescentisq; tum Sabelijani & Eunomiani. De spiritu sancto contra eos, qui creaturam dicerent, disputauit acriter. Marcellum & personarum, quas tum dixere *ὑποστάσεις*, confusores refellit. Corpore perquam fuit imbecillo, et morbis obnoxio, itaq; & medicamentis, & calidis balneis vsusse scribit. Matris quæ ipsum sedulo curasset, mortem mollissimo animo tulit. Valens quum ferè omnes orthodoxi pellerentur, ipsum non exegit. Exulauit tamē siue vi aduersariorum seu sponte. Maximus amator ocii & solitudinis, & disciplinæ ac ordinis in ecclesia institutor. Huius sunt psalmorum matutini cantus, & cœtus virorum ac mulierum, virtutem & continentiam exercentium, *ἀσκήσεις* Græci dixere. Successit in

præo

præfulatu Eusebio, annitente maximopere Gregorio. Huius frater fuit, quē diximus Gregorius episcopus Nissæ, & Petrus qui & ipse episcopus fuit, et duo monachi. Basilii alius fuit Ancyranus Galata, incertæ sententiæ, Arianos quidem infectatus, sed Macedonia ni dogmatis propagator.

IOANNES COGNOMENTO

Chrysostomus.

Ioannes Antiochenus, cuius mater Publia fuit, pul- An. do. 490
 sata iussu Iuliani à satellite, quod contra illius edic-
 tum choros virginum psallentium habuisset, facunda
 & flumine quodā orationis aureo cognomē Chry-
 sostomi meritis est. Innumerabiles libros composuit,
 verbis ornatos, oratione elatos, exquisitos cultu, pa-
 tiens laboris, vigiliarum, abhorrens à libidine. Quo-
 rum virtutum conscientia superbiens, immitis erat,
 & asperæ cuiusdam libertatis erga omnes, insultator
 & iracundus. Non tangi reuerentia, neq; calamitate vl-
 lius. Eutropius præfectus prætorii, vel vt dixere tum,
 præpositus palatio, metu supplicii ad ecclesiam confu-
 gerat, & prostratus iacebat ante altare. Præcipuus hic
 quidem Ioannis aduersarius, sed nemo putabat factu-
 rum, vt hoc illius tempore iniuriæ meminisset. At Io-
 annes qui tum concionaretur, omnem sermonem ad
 Eutropii infectionem conuertit, quod inhumanum
 plerisq; visum. Qui etiam ita libere in Augustum nō
 nunquā inuehi vt maledicus haberetur. Omnino fuit
 animi excelsi, superbiæ crimine non caruit, seueritatis
 odiosæ. Nouatianis non iniquus: sed profecto illorum
 quoque temporum vitia secari atque vri, non leuibus
 medicamentis curari voluere. Pertinacia etiam eius
 reprehenditur. Acceptissimus populo fuit, quem qua-
 si reuinctum de lingua trahebat, quocunq; voluerat:
 semel atq; iterum in exilium missus, tandem relegatus
 in locum vltimū imperii Romani in itinere moritur,
 relictis contentionibus etiam de se mortuo posterita-
 ti grauib; & diuturnis,

TTTT;

DE

EPISCOPORVM

DE MARTYRE BABYLA.

An. do. 240

Babylos episcopus Antiochie. Hunc tradunt Numeriano, vel sicut alii malunt, Decio Imperatori ingredi in sacram ædem ad multitudinem populi volenti, obstitisse in foribus, quod negaret se passurum, ut lupus ad oues irrueret, atque Imperatorem tum quidem siue metu multitudinis, seu qua alia de causa discessisse, ferentem admodum indigne repulsionem episcopi. Itaque reuersum in regiam iussisse acciri illum, & accusarum grauitate contemptus sui, & læsæ maiestatis, vno suasisse facto satisfacere sibi sacrificando diis. Tum illum post defensionem facti sui, nequaquam hoc se facturum dixisse. Neque enim pastorem vlla ratione ouile negligere potuisse, & mirari quod nunc ab omnipotenti Deo deserturum ad falsa, & perita numina sese esse speraret. Immo perasse igitur principem arripere vincitum catenis ad mortem, & caput illius amputari. Ibi Babylam cum abduceretur, hæc de Psalmis accinxisse. Cōuertere anima mea ad quietem tuam, Dominus enim respexit te. Sunt qui scribunt tres adolescentes fratres educatos a sene, raptos & ipsos post varia tormēta ad eadem, detrectantes deorum sacrificia. Quos Babylam ante se iugulari curasse, ne quis metu supplicii resiliaret postea. Atque ita illis interemptis, cum dixisset, Ecce me & liberos quos Deus mihi tribuerat, porrexisse ceruicē, mandasseque astatibus, ut catenas vnā cum suo corpore sepe larent, ne ornamentis suis mortuo cendum esset.

DE ESSENTIA ET

SUBSTANTIA.

Cum res ipsæ quasi dilabi perireque incipiunt, tum verborum existere copia, inque locum illarum subire solet. Fit hoc non in humanis modo, sed diuinis etiam causis, negotiis, administrationibus. Quæ enim vetusta omnia simplicem, nudamque orationem habent, in maxima virtute, & efficacia veritatis. Qua paulatim deficiente, quid non verborum architectatione mirificarum molitionum excitatum fuit. Sed de hoc disertius, pluribusque

busq; disputare vtilitatis nihil, inuidiæ permultum videtur esse habiturum. Hactenus igitur præfati proposito nostro insistamus. Nam per somnū ne quis visum aliquod oblatum veteribus nedum vigilantibus in mentem venisse existimet illas exquisitiōes de deitate posteriorum. Quibus tamen semel introductis nullus finis constitui potuit, tot conuentibus ac conciliis, quibus planē, vt dicitur, hydram truncatam appareret. Sed nos cætera notare non fuerit necesse. De essentia autem & substantia, propter conuersionem nostrā, exponere visum quo improbitas impiæ sapientiæ ad egerit curæ & diligentia sanctos patres. Nam & post Nicænum concilium demum hæc cōtrouersia, nisi ad modum fallor, extitit, in quo simplicissime vtraq; voce vsi fuissent. Sunt autē Græcæ οὐσία & ὑπόστασις, quas conuertimus Essentia ac substantia, neutra quidē ad modum Latina, sed quibus tamē Græcæ, ne ipsæ quidem admodū hac quidē significatione probatæ, reddi viderentur. Hoc necessario quoq; prædicandū fuit, ne quis confundere sanctissimam rem voluisset vocari traretur. Quid enim attinebat ineptius adhuc nobis arbutum vsurpare subsistentiæ? Qui igitur nostra forte legerunt, sciānt Essentiā esse in illis, quæ in Græco οὐσία, Substantiā verò seu personam quæ ὑπόστασις. De quibus in Græcorum commentariis talia quædā traduntur. ὑπόστασις id est substantia, ecclesiastico ac apostolico vsu, persona seu character est. Sicut ait Apostolus, Filium esse resplendentiam gloriæ, et characterem substantiæ ipsius, hoc est personam Coessentialē cum characterē & substantia paterna. Cæterum personas, siue characteras de Deo dicimus, quædam in corporea & indescripta. Persona quidem sunt substantia iuxta sanctos patres, & proprietates communicatis. Communitas est enim in natura vniuscuiusq; rei, propriæ autem sunt substantiæ, vt deitas est natura, seu Essentia vna, substantiæ verò tres, pater & filius & sanctus spiritus. Tres sunt personæ seu characteres, vna essentia, ac genus. Si igitur dixeris, Custodiat nos

ἐν τῷ ᾧ
οὐσίᾳ

EPISCOPO RVM

nos deitas, totam Trinitatem significasti : sin ita, Nos
 biscum sit filius Dei, vnam de tribus substantiis nomi
 nauisti, & nihilominus deitatem totam. Sunt autem
 substantiales proprietates deitatis, ingenitum patris,
 genitum filii, processio sancti spiritus. Nam neque pa
 ter genitus, neque filii processio, neq; genitus sanctus
 spiritus est. Quinque quidem hæc nominari solent,
 Substantia, Persona, Character, Indiuuiduum, & Propri
 um. Natura dicitur, vt verbi causa angelica. Substan
 tiæ autem proprietatis, sunt singulares appellationes,
 vt Michaël, Gabriel. Similiter natura est vna ac com
 munis humanitas, substantiæ verò, Petrus ac Paulus,
 & reliquæ personæ, caractereq; humanitatis. Natura
 igitur est princeps & auctor atque parens substantia
 rum, quas complectitur. Eamq; ob causam substantiæ
 dicuntur, quod sub natura stent, tanquam fonte suo.
 Neque ista definitionis regula valet de intelligibili
 bus animatis, rationabilibusq; solummodo, verum
 etiam de quaque natura inanima, insensibili, immobi
 li : vt si dicamus, creasse Deum lucem : Ecce significa
 ta est essentia luminum. Quæ ipsa secatur porro in su
 as substantias, vt Lunam, Sidera, & cætera. Similiter
 & de vento : si dicas spiritum, demonstraisti totam
 venti naturam : sin Austrum Aquilonemue, iam ad
 substantias descenderis. Eodem modo, vna est essentia
 ignis, sed in substantias scinditur, vt lucernas, careos,
 faces, focos. Sanctam Christi carnem, personam non
 dicimus, sed essentiam, vt significetur totam illum na
 turam nostram assumpsisse. Nam si substantiam dice
 remus, asserere inueniremur vnum tantum hominem
 assumptum à Christo conseruatumq; esse, quare sub
 stantia non vocatur caro, cum inseparabilis sit à ve
 bo Deo. Substantia enim intelligitur separata perso
 na. Infitam tamen substantiæ perhibemus non substan
 tiam. Infitam autem substantiæ accipi ita debet, vt quæ
 rem cui insit, habeat, vt expers substantiæ carens tali
 re, siue essentia, aliquid esse dicitur, vt somnium essen
 tiam, remq; cui insit non habet, & est imaginarium.

Iam

Iam quod de finitione dicimus, substantię & rei cui in-
 sit, ac essentię expers, saepe verbo esse dicitur, sed in
 Essentia aut substantia cognosci non potest, vt orcus,
 mors, morbus. Rursum Essentię insitum vocamus, aut
 ipsam rem, aut quandam quam in Essentia animadu-
 erimus proprietatē. Vt essentia hominis insitum est ra-
 tionale & corruptibile. Nec non substantia insitum,
 bifariam accipitur, vel quod reuera sit, vel quādam in
 substantia proprietas, vt in Deo patre ingenitum, in fi-
 lio verō genitum, In spiritu autem sancto processio.
 Rursum, Substantia est Essentia, cum quibusdam pro-
 prietatibus numero a similibus specie discreta. Tale
 est, persona Coessentialis characteris & substantia pa-
 tris. Vel Substantia est quicquid cum sua persona con-
 fertur. Vel ita: Substantia est essentia propria cuius-
 dam rationis, propter caracteristicas seu formatiuas
 proprietates. Substantia nomen trifariam dictum in
 sacra scriptura reperitur, Pro re quā sit ipsa per se. Vt,
 Memēto quā sit substantia mea. Pro multitudine con-
 iunctorum: vt hoc: Exierunt quidam ex substantia
 alienigenarum. Pro insito essentia, vt, in substantia
 gloriationis meae. Substantia & persona idem valent.
 Vtraque enim partis, & proprietatis significationem ha-
 bet, sed ita, vt in se comprehensae non admittant pluri-
 um appellationem naturaliter. Substantiam vocamus
 per se substantem nulli alteri coniunctae consyderatio-
 nis, hoc & indiuiduum aliqui nominant. Id fuerit col-
 lectio quādam accidentium, quā simul consyderamus
 in vno cui assunt, neque in altero vllō nisi vno cui as-
 sunt. Substantialis verō vnitio est, quā diuersas essen-
 tias seu naturas in vnam personam, & vnam ac ean-
 dem substantiam cogit ac colligat. Substantialis diffe-
 rentia, est ratio qua diuersitas illa consyderationis col-
 lectarum proprietatum, secans numero vnum ab altero
 multitudinem indiuiduorum effecit. Sed & Basi-
 lius ita hanc differuit, in Epistola ad fratrem suum scrip-
 ta quam conuersam in Latinum subieciimus.

BASILII MAGNI EPI

STOLA AD GREGORIUM FRATREM SVVM

de discrimine inter Essentiam &
Substantiam.

CVM multi cōmune Essentia nomen in mysticis dogmatis, à ratione Substantię non secernētes, utrūque vna cōsideratione complectantur, neque putent quicquam referre, essentiam dicāt an substantiam: vnde & quibusdam minus hac exquirentibus, similiter vnam substantiam asserere, sicut vna essentia dicitur: Et contra, qui substantias tres admittunt, ex hac ipsa consensione similem numerum essentiarū asserendum esse credunt: Eam ob rem ne & tibi talia vsu veniant, breuem commentariū de hac ratione tibi composui. Atq; vt paucis exponam, hac est huius rei intelligentia: Omnia nomina quę de pluribus & numero discretis rebus proferuntur, significationem habent generalem, vt homo. Hac enim appellatio communem illam naturam indicat, neq; vnum aliquem hominē definit, qui propriē per illā intelligatur. Non enim magis Petrus homo est quā Andreas, Ioannes, Iacobus. Sed hac cōmunitas significationis, conueniens pariter vniuersis quorum appellatio illa fuerit, distinctionem requirit, qua non generaliter hominem, sed Petrum aut Ioannē cognoscamus. Huiusmodi autem nomina proprietatis habent demonstrationem, qua non communitas naturę significatur, sed rei quędam definitio, cuius proprietas cum generis sui communitate nō permisceatur, vt Timotheus aut Paulus: quarum vocum neutra in cōmunitatem naturę abit, sed segregata collectione significationis, definitas quasdam res nomine suo ostendit. Si igitur vnā fortē, duo pluresue conueniant, vt Paulus, Siluanus, Timotheus, & quęstio sit de illorum hominū essentia, nemo alia ratione essentiam Pauli, alia Siluani, alia Timothei explicare poterit. Sed quacunq; quis Pauli essentiam declarauerit,

rit, eadem & aliis cōgruet, itaq; sunt inter se Coēsens
 tiales omnes, qui eadem descriptione essentiae compre
 henduntur. Verū si quis iam communitate præterio
 ra consyderationem suam ad proprietatem conuertit,
 qua quidem vna res ab altera separatur, iam non ma
 gis ratio vniuscuiusque qua ipsum cognoscitur, ad al
 terum quoque per omnia quadrabit, quamuis alicubi
 cōmunitate congruere reperiatur, atque hoc propriē
 appellatum asserimus, Substantiæ vocabulo designari.
 Nam cūm hominis appellatio dissipatam quandam
 intelligentiam excitet indefinita perceptione sua, sit
 vt natura quidem ipso nomine denotetur, subiecta ve
 rō naturæ, & propria res illo nequaquam exprimitur:
 ceterū si Paulum nomines, iam ostenderis subie
 ctam naturā illa in re quā noīe designasti. Hæc ergo est
 substantia, nō indefinita consyderatio naturæ, & insta
 bilis propter communitatem significationis, sed ex
 planationem & definitionem habet communis & in
 definitæ alicuius rei per proprietates expressas. Qui
 vsus & in scriptura frequens est, sicut videre licet,
 cūm aliis multis in locis tum in historia de Iobo. Nam
 instituta narratione de illo, primū communitatis fa
 cit mentionem, & dicit homo, ac mox proprietate il
 lum adiectę vocis, quidam, resecat. Ac definitionē qui
 dem substantiæ tanquam inutilem propositio, reticu
 it, Sed illum Quendam, notionibus peculiaribus infor
 mat, commemorato & loco & moribus expositis: at
 que ita secernere vult, & abducere ā communi signifi
 catione, vt omnino definitio manifesta esset illius, de
 quo narratio texeretur, ā nomine, ā loco, ex animi pro
 prietatibus, ā rebus externis. Quōd si redderet substā
 tiæ rationem, nulla fieret huiusmodi mentio in nature
 expositione, cūm esset eadē ratio, & de hoc, & de Bal
 dade Sanchita, & Sophare Menæo, deq; vnoquoq; ho
 mine, qui ibi memorantur. hoc discrimen essentiae ac
 substantiæ obseruatum in nobis transferes, absq; erro
 re, & ad diuina dogmata. Esse patrē quicquid sanē con
 ceperit animus tuus. (non enim potest ille sententiæ
 inniti

EPISCOPORVM

Inniti præfinite, quoniam omnem intelligentiam superat
 diuinæ essentiae constitutio) & idem senties filium
 esse, & similiter idem esse spiritum sanctum. Nam ratio
 increati, & incomprehensibili vna est & eadem de
 patre, & de filio, & de spiritu sancto: cum non sit hoc
 magis increatum, neque incomprehensum, & illud
 minus. Quia verò per signa quædam proprietatis Tri
 nitatis comparatio inconfusa retinenda est, in hac con
 syderatione, si qua communis habent intelligenti
 am, vt increatum, & exuperantia omnis comprehensionis,
 & his similia, non assumentur ad proprietatis co
 gnitionem, quærenturq; ea quibus separationis quæ
 dam cogitatio liquida, & non inuoluta alteri affini,
 secerni possit. Itaque vt mihi videtur, ad hunc modum
 recta harum rerum ratio inibitur. Quodcunque nobis
 à diuina potentia bonum collatum fuerit, id dicimus
 effectum Gratiae efficientis omnia in omnibus, sicut
 Apostolus ait, Efficere hæc omnia vnum & eundem
 spiritum, distribuentem quæ cuique voluerit.
 Cum autem quæritur, vtrum originem nata bonorum
 largitio ex solo sancto spiritu conferatur dignis, rur
 sum à sancta scriptura deducimur ad huius bonorum
 largitionis quæ efficitur à sancto spiritu, causam & au
 torem, quem credamus esse vnigenitum Deum: om
 nia enim per ipsum facta esse, & in ipso consistere, san
 cta nos scriptura docet. Sed ad hanc quoque cognitio
 nem vbi ascenderimus, rursus per diuini instinctus
 scripturæ ductum ad hanc doctrinam devenimus: per
 illam quidem potentiam omnia de nihilo existere,
 non tamen ex ipsa absque alia causa, sed esse potenti
 am quandam ingenitæ & expertis principii substan
 tiæ, quæ causa sit vniuersæ omnium rerum causæ. Ex
 patre enim est filius, per quem sunt omnia, à quo san
 ctus spiritus nulla vnquam cogitatione separari po
 test. Neque ad contemplationem filii absque illustrati
 one sancti spiritus perueniri potest. Cum igitur spiri
 tus à quo ad creaturas omnis bonorum largitio ma
 nat, de filio pendeat, cum quo inuisibiliter comprehen
 ditur

ditur, quodq; ipse est, hoc a patre tanquam causa habeat religatum vnde & procedit, fit vt ipsius hoc substantialis proprietatis signum sit, quod de filio, & vna cum filio cognoscatur, substantiamq; eius esse ex patre. At filius, qui procedentem e patre spiritum per se, & de seipso indicat, solus vnigenito modo ex ingenta luce effulsit, neq; habet vllam proprietatis notionum cum patre spiritu sancto communitatem, sed signis praedictis tantum indicatur. At ille deus in omnibus, solus habet eximiam notionem substantiae suae, quod pater sit, neque ex vlla alia causa extiterit. De hac ille notione proprie cognoscitur. Eamq; ob rem in communitate essentiae, asserimus obseruatas notiones Trinitatis non in vnum conuenire aut recidere. Quarum tamen proprietas constituitur de personis, quae fide traduntur, quarum singulae notionibus suis discernantur, atque comprehendantur: vt & de supradictis signis separatio substantiarum inueniri possit, & infiniti, incomprehenfi increatae essentiae, quodq; nullo loco includatur, ac huiusmodi aliorum, nullum discrimen sit in viuifica natura, patris, inquam, et filii & spiritus sancti, considereturq; horum quaedam continua, & indistincta communitas: vt quacumq; aliquis intelligentia magnitudinem vnus eorum quos sanctae trinitatis fides complectitur deprehenderit, eadem peruenerit inde declinabiliter, & ad patris, et filii, et spiritus sancti gloriae conspectum, ita, vt nullo inter patrem & filium, et sanctum spiritum interuallo, cogitationes frustrante gressu incedant. Neq; enim vllum inter hos medium insertum, neq; vllius rei substantia praeter diuinam naturam intercedit, quae ipsam inter se alieno quodam interuentu diuidere possit. Abest omnis inanitas interualli expertis substantiae, quae hiare facit concinnitatem diuinae essentiae interiectione vacui determinans continuitatem. Sed si quis intellexit patrem, intellexit illum per se, filiumq; hac etiam cogitatione assumpsit: quicq; hunc nominauit, non separat ab ipso spiritum, sed consequenter ordine, coniunctim natura, expressit

EPISCOPORVM

suam fidem in tribus vnitam & commistam. Iam si quis dixerit solum spiritum: comprehendit etiam confessione sua illum cuius est spiritus. Quumq; sit hic spiritus Christi, & sit ex Deo, vt ait Paulus, sic quidem, vt in cathena, qui vnâ cum patre extremum attraxit, etiam alterum complectitur, ita qui spiritum attraxit, vt Propheta ait, per illum, & filium, & patrem vnâ traxit. Itemq; si vere filium aliquis apprehenderit, ita habebit eum vt hinc quidem adducat secum patrem suum, illinc verò spiritum. Resecari enim à patre, qui in patre semper sit, aut disungi à spiritu suo in quo operetur omnia nequit. Eodem modo qui patrem accipit potentialiter, & filium & spiritum vnâ accepit. Nulla enim in cogitationem cadit sectio, aut diuissio vlllo modo, vt aut intelligi filius absq; patre, aut spiritus à filio disungi possit. Estq; horum quædam ineffabilis, & omni intelligentia superior cum communitas, cum discrimen, ita, vt neq; cōtinuitas naturæ à differentiæ substantiarum distrahatur, neque in communitate essentia proprietatis notionum confundatur. Nec mirum videri debet quòd idem & connexum et discretum esse perhibeamus, proponamusq; quandam quasi ænigmati nouam & solitam discretionem connexam, ac copulationem discretam: nam si quis à contentionis studio abest, neque ista deridendi animo audit, inuenerit & in rebus subiectis sensui huiusmodi quiddam quod dicimus. Caterum hæc oratio mea ita est accipienda, vt exemplum ac vmbra veritatis non veritas ipsa rerum. Fieri enim nequit, vt exemplorū collationes per omnia ad ea quadrentur, quorum vsus exempla seruiunt. Vnde igitur illud discretum simul ac concretum quod dicimus, in rebus ad sensum competentibus consyderari poterit? Arcus quidem veris tempore in nubibus aliquando cōspexisti splendore, Arcus, inquam, qui vulgo Iris nuncupatur, quem periti harum rerum existere docent, cum quædam in ære collecta humiditas ventorum vi, de euaporationis crasso, & iam nubiloso humore ad pluuiam extillata

fuerit

fuerit, sed ita nasci: Cū radius solis transuersus obie-
 rit densatas & cōfertas nubes, ac mox recta in aliquā
 nubem direxerit circulū, fieri tum quasi reflexionem
 ac regressum luminis ad sese, recipiēte se rursū splen-
 dore ab humido nīstōre. Natura enim ita comparatum
 est, vt flammaram fulgores in leuisa emissi refringantur
 ad sese. Hæc autem figura rotunda, propter radium
 sit, in aëre humido & leui, secundum figuram, quod ne-
 cesse est, solaris circuli, itaq; & nubi propinquus aër d
 resplendentia lucis comprehenditur. Ille igitur ipse
 splendor, & continuus est erga se & discretus. Multi-
 color enim multiformis variis floribus ticturæ inter
 se inconsiderabiliter commiscetur, colorumq; diuersi-
 tas commissuras illorū inter se aspectui nostro clau-
 culum subtrahit, vt perspicī nequeat, quo medio coe-
 ruleum cum fulgido misceatur, quove diuersitas ho-
 rum colorum discernatur. Idem de fulgido ac purpu-
 reo, & hoc atque electrino dicendum. Omnium enim
 splendores coniuncti apparent, & cōspiciū sunt luce,
 & notas commissionis inter se celant, neq; deprehē-
 di patiuntur, vt incompertū sit, vbi desinat splēdor
 igneus, aut smaragdinus, & vnde incipiat, neque ma-
 gis tale sit, qualis perspicuæ lucis est facies. Vt igitur
 in hoc eximio, & colorum differētiæ plane dignoscun-
 tur, & sensus tamen distantiam vnus ab altero com-
 prehendere nequeunt, ita mihi cogites posse similiter,
 & diuinorum dogmatum cōsiderationem instituit
 nempe in vnoquoque qui creduntur in sancta trinitate,
 substantiarum resplendere proprietates, tanquam
 flosculos illos apparentes in iride, Naturæ verò pro-
 prietatis nullam cognosci vnus ab altero diuersitatē,
 sed in cōmunitate essentia relucere in vnoquoq; pro-
 prietates notionis. Nā & in extremo vna essentia mul-
 ticolore splēdorem illustrat, refractio illa solaris lu-
 minis, sed & apparentes flosculi multiformes sunt.
 Quæ ratio creaturæ nos instruit, ne nouitate per-
 turbari animum nostrum sinamus in disputatione
 huius dogmatis, sicubi in difficultatem delatis.

EPISCOPORVM

oborta grauedo assensionē dictorum impedierit. Vt enim ibi, quæ oculis cerneremus rationes, caussęq; vincerentur, ab iis quæ experientia ostendebat: ita & horum præstantium dogmatum potior esse quàm cogitationum comprehensio, fides debet, quæ & discrimina in substantia & essentia connexionem docet. Quum ergo communitas quædam in sancta trinitate, itemque proprietates ratione animaduersa sit: communitatis quidem ratio refertur ad Essentiam: substantia verò proprietatis cuiusq; est signū. Sed inueniatur fortasse, qui putet consentanea hæc esse cū sententiā scripturæ Apostolicæ, vbi dicitur de Domino, quod sit resplendentia gloriæ ipsius & character substantiæ. Quum enim docuerimus substantiam esse illam singularis proprietatis conuenientiam, & vt in patre confitemur proprietatis considerationē, qua solus ipse cognoscatur, ita quoq; & de filio credimus. Cur igitur testimonio scripturæ tribuitur hoc loco soli patri nomen substantiæ? Filiumq; vocat formam substantiæ: qui non propriis, sed patris sui notionibus informetur. Si enim est substantia vnius cuiusq; signum proprium, id quod est demonstrans, & confitemur patris esse proprium, ingenitum: informatur autē filius paternis notionibus quomodo iam manet hoc eximium patri, vt ipse solus ingenuus dicatur: cuius proprietate etiam informetur, quod est vnigenitus? Sed nos respondemus aliud propositum fuisse Apostolo, quod spectarit cum his vocibus vteretur, nominans resplendentiam gloriæ & charactera, id est formam, substantiæ: quod qui perspexerit, is intelliget hæc cum nostris nequaquam pugnare, sed suum quendam singularem habere modum. Non enim efficere voluit doctrina Apostolica distinctionem substantiarum per apparentia in vnaquaq; signa, sed vt habitus erga patrem filii ostēderetur, verus, in distractus, & connexus. Neq; enim sic dixit, qui esset gloria patris, quanuis vere diceretur, hocq; prætermis-
sit, tanquam confessum, ac ne videretur aliam gloriæ speciem tradere de patre, & aliam de filio hac doctrina

na resplendētiā patris ipsius gloriā, exposuit filii gloriā, probans etiā intellectum indefinētis coniunctio-
nis patris ac filii, exēplo lucis. Vt enim ē flamma splen-
dor existit, sed non est tamē posterior ille flamma, sed
simul atq; emicuit flamma, splendescit lux ita vult &
de patre filium intelligi. Minime discernens vnigeni-
tum ab eo quod pater est, aliqua extensione interualla-
ri, ac potius semper vnā cum autore comprehendens,
id quod ab illo est. Hoc igitur modo quasi interpre-
tans prædictam sententiā, formam etiā appellauit
substantiā, corporalibus exemplis deducēs nos ad cō-
siderationem inuisibilium. Quemadmodū enim cor-
pus omnino figura aliqua includitur, atq; alia tamē est
ratio corporis, alia figuræ, neq; quisquam definiēs vnū
alterum etiā fuerit complexus, verum quāuis ratio-
ne hæc discernas, natura tamen separari non patitur,
sed considerat coniunctim vnum cum altero, ita &
Apostolus censuit. Quaquam fidei ratio inconfusa di-
uisam doceret substantiarum differentiam, nihilo ta-
men secus continuitatem quoq; ac concretionem vni-
geniti cum patre de supradictis proponi oportere. Nō
quasi substantiā esset expers vnigenitus, sed quōd nul-
lum medium admitteret vnitionis cum patre suo, vt
si quis intenderet oculos mentis formæ filii, facile pos-
set de patris substantiā illam intelligere, absq; quidem
omni translatione, aut confusione propriæ in vnoquo-
que cōsiderationis, velut si patri genitum, aut filio in-
genitum confirmetur, sed quod fieri nequeat, quum
vnum ab altero disiunctum sit, solum & per se com-
prehendere illud quod reliquerimus. Non enim absq;
intelligentia patris filius nominari potest, cum hæc ap-
pellatio respectiue, & patrem demonstrat. Quomodo
igitur, vt Dominus in Euangelio ait: Qui filium con-
spexit, is & patrem cernit. Ideo formam dicit esse vni-
genitum substantiæ patris, quæ sententiā quō clarior
reddatur, alias quoq; Apostoli voces adducemus, vt
cū vocat imaginem Dei inuisibilis, & rursus ima-
ginem bonitatis ipsius. Non enim differre vult imagi-

EPISC. CATALOGVS.

nem ab archetypo inuisibilis ac bonitatis nomi-
ne, sed demonstrare idem esse cū archetypo, quanuis
diuersum sit. Nam ratio imaginis minime constet, nisi
per omnia euidentis sit ac congruat: proinde qui perspe-
xerit imaginis pulchritudinem, is ad cognitionem ar-
chetypi peruenit, & qui cogitatione sua cōprehendit
filii quasi formā idem paternæ substantiæ caractera
expressit, Intuens per hunc in illum, nō cernens ingeni-
tum patris in effigie, nam ita prorsum idem esset non
diuersum: sed ingenitā pulchritudinem de genito con-
siderans. vtq; animaduersa in puro speculo repræsen-
tatione formæ ad perfectam cognitionē effectæ per-
sonæ deuenitur, ita cognitione filii character paternæ
substantiæ animo concipitur à filii cognitore, Omnia
enim quæ patris sunt, in filio conspiciuntur, & omnia
filii patris sunt. Nam & filius totus in patre manet, &
rursum totum patrem ipse continet: atq; ita fit filii sub-
stātia quasi forma, & persona paternæ cognitionis.

& patris substātia in filii forma cognoscitur, ma-
nente in ipsis consyderatione proprieta-
tis ad manifestum discrimen
substantiarum.

FINIS.

1° Jun 1601. 29. maij.

Chartæ Tomi Tertii.

TTT. VVV. XXX. YYY. ZZZ. AAAA.
BBBB. CCCC. DDDD. EEEE. FFFF.
GGGG. HHHH. III. KKKK. LLLL. MMMM.
NNNN. OOOO. PPPP. QQQQ. RRRR. SSSS.
TTTT. VVVV.

104

104

8

1

KSIEGARNIA
ANTYKWARIAT

E * 098349

